જૈન પ્રાચીન સાહિત્ય ઉદ્ધાર ગ્રંથાવલિ

श्रीप्राचीनजैनसाहित्योद्धारग्रन्थावल्याश्चतुर्थं पुष्पम्

मन्त्राधिराज-चिन्तामणि

अनेकजैनाचार्यविरचितः

जैनस्तोत्रसन्दोहः

तस्य द्वितीयो विभागः।

सम्पादकः संशोधकश्च
पूज्यपाद-दक्षिणविहारिश्रीमदमरविजयमुनिवर्य-
चरणारविंदचञ्चरीकः
चतुरविजयो मुनिः।

प्रसिद्धिकारकः
साराभाई मणिलाल नवाब-अमदावाद.

वीरसंवत् २४६२ प्रथमावृत्तौ प्रतयः ५०० सने १९३६
विक्रमसंवत् १९९२ मूल्यं रू ७-८-० आत्मसंवत् ३९

प्राप्तिस्थान—
साराभाई मणिलाल नवाब
नागजी भूदरनी पोळ
अहमदाबाद.

सर्वहक्क प्रकाशकने स्वाधीन छे.

: मुद्रक :
मणिलाल कल्याणदास पटेल
धी: सूर्यप्रकाश प्रिन्टींग प्रेस
पानकोर नाका–अमदावाद

સમર્પણ.

આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવ શ્રી સાગરાનંદસૂરીશ્વરજીના
કરકમલમાં.

સારાભાઈ નવાબ

વિષયસૂચી.

	વિષય	પાનું
૧	સમર્પણ	૩
૨	પ્રાક્કથન	૭–૧૨
૩	स्तोत्रानुक्रमः	૧૩–૧૫
૪	પ્રાસંગિક નિવેદન	૫–૨૦
૫	પ્રસ્તાવના	૧–૧૪૦
૬	स्तोत्राणि	૧–૨૮૮
૭	ગૂજરાતી અનુવાદ	૨૯૧–૩૪૦
૮	यन्त्राणि	૧–૬૪

॥ ॐ वीतरागाय नमः ॥

પ્રાક્કથન

વિ. સં. ૧૯૮૭ની સાલમાં ' શ્રીદેશવિરતિ ધર્મારાધક સમાજ ' તરફથી અમદાવાદના શેઠ ભગુભાઈના વંડામાં ' શ્રી જૈન સાહિત્ય પ્રદર્શન ' ભરવામાં આવ્યું હતું. તે સમયે તેની વ્યવસ્થાપક સમિતિ તરફથી ચિત્રકળા, લેખનકળા તથા મંત્રયંત્રાદિ વિભાગના ઑનરરી સેક્રેટરી તરીકે મારી નીમણુક કરવામાં આવેલી. એ પુણ્ય પ્રસંગે સેંકડો વર્ષોથી જૈનભંડારોના ભૂમિગૃહોમાં છુપાએલ સાહિત્યરશ્મિનું નિરીક્ષણ કરવાની અણમોલી તક પ્રથમવાર મને સાંપડી, અને જેમ જેમ તે સાહિત્યરશ્મિનું બારીકાઈથી હું નિરીક્ષણ કરતો ગયો તેમ તેમ તે રશ્મિના સર્જક જૈનાચાર્યો તેમજ ધર્મધુરંધર સાધુવરો તરફ પૂજ્ય અને પવિત્ર ભાવ વધતો ગયો;—સાથે સાથે તે સાહિત્યરશ્મિને પૂજ્ય અને પવિત્ર ભાવથી આશ્રય આપનાર જૈન મંત્રીશ્વરો તથા જૈન શ્રેષ્ઠિઓ તરફ પણ માનની લાગણી ઉત્પન્ન થઈ;—એકલો પૂજ્ય અને પવિત્ર ભાવ ઉત્પન્ન થયો એટલું જ નહિ, પરંતુ તે પૂજ્ય મહાનુભાવોએ વિશાળ દૃષ્ટિથી અને આત્મકલ્યાણની પવિત્ર ભાવનાથી સર્જન કરેલાં અને જગતમાત્રના કલ્યાણની ભાવનાથી આશ્રય આપીને આજ સુધી સાચવી રાખેલાં તે સાહિત્યરશ્મિના વારસાનો નાશ થતો અટકાવવા, તેના વારસદારોને તેની ખરી કિંમત સમજાવવા મારા મનમાં નિશ્ચય બંધાયો.

મારા આ નિશ્ચયના પરિણામે જ ચાલુ સાલના શિયાળામાં લગભગ અગિયાર હજાર રૂપૈઆનો ખર્ચ કરીને " જૈનચિત્રકલ્પદ્રુમ " નામનો બહુમૂલ્ય ગ્રંથ જૈન જનતા સમક્ષ રજૂ કરી શકયો; અને તે ગ્રંથમાં જ પાટણના પ્રાચીન જ્ઞાનભંડારોના દસ દસ વર્ષના બારીક નિરીક્ષણ ઉપરથી રાત્રિદિવસ અથાગ મહેનત કરીને ' લેખનકળા 'ના વિષય ઉપર અજવાળું પાડતો વિદ્વદ્વર્ય મુનિમહારાજ શ્રીપુણ્ય-

વિજયજીએ ' ભારતીય જૈન શ્રમણ સંસ્કૃતિ અને લેખનકળા× ' નામનો એક સ્વતંત્ર પુસ્તક જેટલો વિસ્તૃત નિબંધ તૈયાર કરીને, આધુનિક મુદ્રણયુગમાં અદૃશ્ય થતી પ્રાચીન લેખનકળા અને તેનાં સાધનોના સંરક્ષણ કરવા તરફ જાહેર જનતાનું લક્ષ્ય દોર્યું. સાથે સાથે મેં પણ મારા પાંચ પાંચ વર્ષના અવલોકન દરમ્યાન મારા જાણવામાં આવી તેટલી સાધનસામગ્રીનો ઉપયોગ કરી ' ગુજરાતની જૈનાશ્રિત કળા અને તેનો ઇતિહાસ ' તથા ' ચિત્રવિવરણ ' નામના બે સ્વતંત્ર નિબંધો લખીને મોગલ સમય પહેલાંની ગુજરાતની, ખાસ કરીને જૈનોથી આશ્રય પામેલી ચિત્રકળા તરફ સૌથી પ્રથમ ધ્યાન દોરવા પ્રયત્ન કર્યો છે, અને મને જણાવતાં આનંદ થાય છે કે આવા વિકટ સમયમાં પણ મારા ધાર્યા કરતાં ઘણી જ સુંદર રીતે તે ગ્રંથની લગભગ બધી નકલો ખરીદી લઈને મારા કાર્યમાં આગળ વધવા જનતાએ ગર્ભિત રીતે પ્રેરણા કરી છે. અજાયબીની વાત તો એ છે કે શ્રીમાન્ અને ઉદાર એવી જૈન કોમના દરેક દરેક આગેવાને તથા પૂજ્ય અને પવિત્ર એવા મુનિમહારાજાઓએ મને સાથ આપ્યો છે. આ રીતે ઉપર્યુક્ત ત્રણ વિભાગો પૈકી (૧) ચિત્રકળા અને (૨) લેખનકળાની સામગ્રી મેં જનતા સમક્ષ રજુ કરી છે, જ્યારે બાકી રહેલા (૩) મંત્રયંત્રાદિ વિભાગની જેટલી સામગ્રી મને પ્રાપ્ત થઈ છે તેમાંથી કેટલીક પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં અને બાકીની સામગ્રી હવે પછી ટૂંક વખતમાં મારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થનાર ' ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ 'માં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવશે. હું આશા રાખું છું કે જાહેર જનતા મારા આ સાહસને વધાવી લેશે અને મને બીજા અમૂલ્ય ગ્રંથોનું પ્રકાશન કરવા પ્રેરણા કરશે જ.

પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં મુખ્યત્વે કરીને આદેય નામકર્મના ઉદયવાળા,

× આ નિબંધની પુસ્તકાકારે પણ થોડી નકલો બંધાવેલી છે, જેની કિંમત રૂા. ૮–૦–૦ આઠ રૂપૈઆ રાખવામાં આવી છે.

જંગમ કલ્પવૃક્ષ સમાન, પુરુષાદાનીય શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુને લગતાં મંત્રયંત્રાદિગર્ભિત તેમ જ યમકશ્લેષાદ્યલંકૃત નાની મોટી ૬૪ કૃતિઓનો સમાવેશ કરવામાં આવેલો છે. તે કૃતિઓની રચના કરનાર મહાપુરુષો વગેરેની ઐતિહાસિક ચર્ચા સંપાદકે પ્રસ્તાવનામાં કરેલી હોવાથી તે તરફ વાચકોનું ખાસ ધ્યાન ખેંચવાની રજા લઉં છું.

આટલા સૂચન બાદ આ પુસ્તકપ્રકાશનને અંગે જેમનો હું ઋણી છું તેમનું ઋણ જાહેર કરીને પણ અદા કરવાની શિષ્ટ પુરુષોની પ્રથાનું હું અનુકરણ કરું તે સ્થાને જ ગણાશે. પાટણ બિરાજતા પૂજ્ય પ્રવર્ત્તકજી શ્રીકાંતિવિજયજી તથા તેઓશ્રીના પ્રશિષ્ય વિદ્વદ્વર્ય મુનિમહારાજ શ્રીપુણ્યવિજયજીનો અને દક્ષિણવિહારી શ્રીઅમરવિજયજી તથા પ્રસ્તુત ગ્રંથના સંપાદક અને સંશોધક પૂજ્ય ગુરુદેવ શ્રીચતુરવિજયજીનો અત્યંત આભારી છું.

આ ગ્રંથમાં છાપવામાં આવેલી કૃતિઓ પૈકી 'શ્રીઉવસગ્ગહરં-સ્તોત્ર'ની પાર્શ્વદેવગણિકૃત ટીકા પ્રથમ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ તરફથી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલી તે છાપવા પરવાનગી આપવા માટે શ્રીયુત જીવણચંદ સાકરચંદ ઝવેરીનો તથા શ્રી જૈનાનંદ પુસ્તકાલય, સુરત અને શ્રી આત્મારામ જૈન જ્ઞાનમંદિર વડોદરાના વહીવટકર્તાઓનો પણ હસ્તલિખિત પ્રતો આપવા માટે આ તકે આભાર માનું છું. આ પુસ્તકના અગાઉથી ગ્રાહક થઇને જે જે પૂજ્ય મુનિમહારાજાઓએ તથા ભાઇઓએ મ્હને ઉત્તેજિત કર્યો છે તેઓનો પણ આભાર માનું છું. ઇચ્છું છું કે–મ્હારાં ભવિષ્યનાં પ્રકાશનોમાં પણ મ્હારી સાથે ઉભા રહીને આ બધાજ મ્હારી ભાવનાને સફલ બનાવશે.

આ ગ્રન્થમાં છાપવામાં આવેલા યંત્રોના પ્રકાશનના છાપવા છપાવવાના સર્વહક્ક પ્રકાશકને જ સ્વાધીન હોવાથી પ્રકાશકની મંજુરી વિના કોઇપણ સંસ્થા અગર ગૃહસ્થને નહિ છપાવવા આગ્રહભરી વિનંતિ છે. વળી આ અતિ દુર્લભ યંત્રો પૂજનીય તથા વંદનીય છે તેમજ

જ્ઞાન સ્વયં પણ પૂજ્ય છે એટલે વાચક અને દર્શક બંને પ્રત્યે નમ્ર વિનંતિ છે કે તેઓ કૃપા કરીને તેની જરા પણ અવગણના ન કરે. આ ગ્રન્થમાં છપાએલા બધા યંત્રોની આકૃતિઓ વયોવૃદ્ધ ગુરુદેવ આચાર્ય **શ્રીજયસિંહસૂરિજીએ** પોતાના હાથે જ દોરી આપેલી છે તે માટે તેઓશ્રીનો હું જેટલો આભાર માનું તેટલો ઓછો છે.

આ ગ્રન્થ આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવ **શ્રીસાગરાનંદસૂરીશ્વરજીના** કરકમલમાં એજ કારણે સમર્પિત કરાયો છે કે તે જ પુણ્યપુરુષની પ્રેરણાથી પ્રાચીન જૈન સાહિત્યનો આસ્વાદ લેવાને હું ભાગ્યશાળી થયો છું.

આ સંગ્રહમાં 'શ્રીનમિઊણસ્તોત્ર'ની મંત્રમય ટીકા તથા તેના એકવીસ યંત્રો સુશ્રાવક **શિવનાગ** વિરચિત 'શ્રીધરણોરગેન્દ્રસ્તોત્ર'ની મંત્રમય ટીકા તથા તેના ઓગણીસ યંત્રો, સુપ્રસિદ્ધ 'વિજયપહુત્ત-સ્તોત્ર'ના મંત્રામ્નાય તથા તેના ૨૦ વીસ યંત્રો, 'અર્હંમર્હં' મંત્રના ત્રણ યંત્રો તેની વિધિ સાથે અને 'મંત્રાધિરાજસ્તોત્ર'માં બતાવેલી વિધિ પ્રમાણે તૈયાર કરેલો 'ચિંતામણિયંત્ર' વગેરે કુલ ૬૪ ચોસઠ યંત્રો પહેલીજ વાર પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલા છે. સાથે સાથે 'સંતિ-કરસ્તોત્ર'ના અધિષ્ઠાયક દેવોનાં ચિત્રો સાથેના પ્રાચિન ચિત્રપટના યંત્રની પ્રતિકૃતિ પણ આપવામાં આવી છે. વિશેષ મંત્રસાધના કરવાની ઈચ્છાવાળાઓને માટે 'મંત્રસાધનોપયોગી કોષ્ટક' તથા તેને લગતાં મુખ્ય મુખ્ય અંગોનું સ્પષ્ટીકરણ ગૂર્જર ભાષામાં સંપાદકે કરેલું હોઈ, તેના બાકીનાં બીજાં અંગોનું સ્પષ્ટીકરણ મ્હારા તરફથી હવે પછી પ્રસિદ્ધ થનાર 'ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ'ની પ્રસ્તાવનામાં કરવામાં આવનાર હોવાથી તે તરફ વાંચકોનું ધ્યાન ખેંચવાની રજા લઉં છું.

મન્ત્ર

મન્ત્ર એટલે અમુક પ્રકારના અક્ષરોની સંકલના. જેમ આકર્ષ-ણશીલ વિદ્યુત્ અને પ્રેરક વિદ્યુતના સમાગમથી તણખો ઉત્પન્ન થાય

છે તેમ જૂદા જૂદા સ્વભાવવાળા અક્ષરોની યથાયોગ્ય રીતે સંકલના—ગુંથણી કરવાથી કોઈ અપૂર્વ શક્તિનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે. એ તો જાણીતી વાત છે કે મહાપુરુષોએ ઉચ્ચારેલા સામાન્ય શબ્દોમાં પણ અદ્‌ભુત સામર્થ્ય રહેલું છે. તો પછી ઉદ્દેશપૂર્વક વિશિષ્ટ વર્ણોની સંકલનાથી યોજેલા પદોના સામર્થ્યની તો વાત જ શી? આવા પદોના—મન્ત્રપદોના—રચયિતા જેટલે અંશે સંયમ અને સત્યના પાલક હોય તેટલે અંશે તેમાં વિશિષ્ટતા સંભવે છે; તેથી જ મન્ત્રની ભાષામાં પરિવર્તન કરવામાં આવે અર્થાત્ તદ્‌ગત અર્થ અન્ય ભાષા દ્વારા રજુ કરવામાં આવે તો તે પરિવર્તન મન્ત્રની ગરજ સારી શકે નહિ. મન્ત્ર ઘણા જ પ્રકારના હોય છે, કેટલાક યોગસાધનાને માટે ઉપયોગી હોય છે અને કેટલાક રોગોની શાંતિ માટે ઉપયોગી હોય છે; કેટલાક લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ માટે હોય છે અને કેટલાક દુશ્મનોનો નાશ કરવા માટે યોજેલા હોય છે. દરેક મન્ત્રની સાધના માટે એકાગ્રતા અને તેના ફળ પરત્વે દૃઢ વિશ્વાસની પ્રથમ આવશ્યકતા હોય છે. કેટલાકોનું એવું માનવું છે કે પ્રાચીન સમયમાં જે મન્ત્રો હતા તેનો નાશ થઇ ગએલો છે અને જો તેમ ન માનવામાં તો આજકાલ તે મન્ત્રોના અધિષ્ઠાયક દેવો પ્રત્યક્ષ કેમ નથી આવતા? અને તે પ્રમાણે પ્રત્યક્ષ નહિ આવવાથી તેના પ્રત્યેનો વિશ્વાસ ઘટતો જાય છે. આ વાત જરૂર વિચારવા જેવી છે અને તેનો બરાબર વિચાર કરવામાં આવે તો તુરત જ જણાઇ આવશે કે આજકાલ મન્ત્રો પણ તેના તે જ છે અને અધિષ્ઠાયકો પણ બદલાયા નથી, પરંતુ પ્રાચીન સમયમાં તેના સ્મરણ તથા સાધના કરવાવાળાઓમાં જે શ્રદ્ધા, સાહસિકતા અને પવિત્રતા હતા તે આજકાલના સાધકોમાં નથી જોવામાં આવતી. યોગ્યતાની વાત તો દૂર રહી, પણ તેના શબ્દોચ્ચાર પણ બરાબર તેઓ કરી શકતા નથી. પૂર્વપુરુષોએ તેની યોજના કરવામાં અને તે સંબંધી વિધિ બતાવવામાં જરા પણ બાકી રાખી નથી, પોતપોતાના ધ્યેય અનુસાર બંને એ વર્તન સાચવ્યું છે, પરંતુ તે

મહાપુરુષોનાં ધ્યેય અને સાધકોના ધ્યેય જૂદાજૂદા હોવાથી ફલસિદ્ધિ થતી નથી. આ વિષે ઘણું ઘણું કહી શકાય તેમ છે, પરંતુ સ્થાનાભાવે તેની ચર્ચા હવે પછીના મ્હારા 'ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ'ના પ્રકાશનમાં કરવાની ઇચ્છા રાખતો આ વિષય અત્રે જ સમાપ્ત કરું છું.

છાપકામ માટે, સૂર્યપ્રકાશ પ્રેસના માલિક, યંત્રના બ્લૉકો તથા ટાઇટલ વગેરે સુંદર રીતે છાપી આપવા માટે કુમાર કાર્યાલયવાળા શ્રીયુત બચુભાઇ રાવત, તથા યંત્રવિવરણના છાપ કામ માટે શ્રી શારદા મુદ્રણાલયના વ્યવસ્થાપકોનો અત્રે હું આભાર માનું છું.

છેવટે મ્હારા આ ગ્રન્થ પ્રકાશન કાર્યમાં પ્રેસદોષ અગર દષ્ટિ-દોષથી કાંઇપણ સ્ખલના રહી જવા પામી હોય તે સુજ્ઞ બંધુઓ સુધારી લેશે એવી ઇચ્છા રાખતો વિરમું છું.

સંવત ૧૯૯૨
ભાદ્રપદ શુક્લ દશમી
વડોદરા તા. ૨૬–૯–૧૯૩૬

પ્રકાશક
સારાભાઈ મણિલાલ નવાબ
નવી પત્થરચાલ, કૉલેજસામે
વડોદરા.

अनुक्रमणिका

स्तोत्रप्रतीकः	कर्ता.	पृष्ठम्
१ उवसग्गहरं. (द्विजपार्श्वदेवगणिकृता टीका)	भद्रबाहुस्वामी.	१
२ नमिऊण० (भयहरस्तोत्रम्)	मानतुङ्गसूरिः (सटीकम्)	१४
३ श्रीचिन्तामणिकल्पः	मानतुङ्गसूरिशिष्यधर्मघोषसूरिः	३०
चिन्तामणिसम्प्रदायः	०	३४
४ श्री चिन्तामणिकल्पसारः	०	३५
५ श्रीस्तम्भन० (स्तम्भनपार्श्व०)	तरुणप्रभाचार्यः	३८
६ जस्स फणिंद० (मन्त्रगर्भितं)	कमलप्रभाचार्यः	३९
७ नमिउण० (,,)	रत्नकीर्तिसूरिः	४०
८ श्रीपार्श्वः पातु० (मन्त्राधिराजः)	०	४१
९ जगद्गुरुं जगद्देवं (चिंतामणिपार्श्वमंत्रगर्भितम्)	जिनपतिसूरिः	४४
१० ॐ नमो देवदेवाय (अर्हमर्हमन्त्रगर्भितम्)	मेरुतुङ्गसूरिः	४८
११ जय सासणएवि० (मन्त्रयन्त्रादिमयं स्तम्भन०)	पूर्णकलशः (सटीकम्)	५०
१२ धरणोरगेन्द्र० (सटीकं मन्त्रादिगर्भितम्)	शिवनागः	७०
१३ श्रीमद्देवेन्द्र० (मन्त्रगर्भितं कलिकुण्डपार्श्व०)	०	८८
१४ ॐ नमो भगवते० (अर्हमर्ह मन्त्रगर्भितम्)	अजितसिंहाचार्यः	९०
१५ ॐनत्वा ० (पार्श्वसप्ततीर्थी०)	सङ्घविजयगणि	९१
१६ स्तुवे श्रीस्तम्भनाम्भोज० (स्तम्भनपार्श्वजिनस्तवनम्)	०	९३
१७ स्तवीमि तं पार्श्व०	,, शृङ्खलाबद्धम्	९४
१८ स्फुरत्केवल०	,, देवसुन्दरसूरिः	९५
१९ श्रीस्तम्भनं पार्श्वजिनं	,, जिनसोमसूरिः	९८
२० योगात्मनां० (यमकमयं स्वोपज्ञावचूरियुतं च)	जयसागरः	९९
२१ श्रीमान् पार्श्वः० (महेशानामण्डन०)	रत्नशेखरसूरिशिष्य	१०३

२२	श्री चारूप० (चारूपमण्डन०)	०	१०९
२३	महानन्दलक्ष्मी० (शङ्खेश्वर०)	हंसरत्नः	११०
२४	सकलसुरासुर० (,, छन्दः)	,,	१११
२५	षट्पत्तनपुटभेदन०	जिनभद्रसूरिः	११३
२६	जीरापल्लिपुरो०	० सौभाग्यमूर्तिः	११५
२७	श्रीवामेयं० (जीरापल्लि०), सटीकम्	लक्ष्मीसागरसूरिः	११६
२८	सुधाशनक्ष्माधर० ,,	उदयधर्मगणिः	१२५
२९	अरिहंथुणामि (नवग्रह स्वरूपगर्भितम्)	०	१२६
३०	ॐ ह्रीँ अर्हं मथो० (अष्टमष्टमन्त्रगर्भितम्)	०	१२८
३१	सदा वासना ०सटीकम्	अं० जयकीर्तिसूरिः	१२९
३२	शश्वच्छासन (जीरापल्लि०, गुप्तभेदाकङ्कृतम्	सिद्धान्तरुचिः	१४०
३३	शर्मप्रच्छ० शर्मस्तवः (जीरापल्लि०)	,,	१४३
३४	प्रभुं जीरिकापल्लि० ,,	महेन्द्रसूरिः	१४४
३५	श्रीणां पदं० ,,	भुवनसुन्दरसूरिः	१४९
३६	श्रियः क्रीडा गेहं ,,	,,	१५३
३७	महाभाग्य० (कुल्पपाकमण्डनऋषभजिनस्तवनम्)	,,	१५९
३८	श्रीर्योऽभिवृद्धिं० (जीरापल्ली०)	,,	१६१
३९	महाप्रातिहार्य० (पावकदुर्गभण्डनसम्भवजिनस्तवनम्)	,,	१६६
४०	श्रीशत्रुञ्जयशैल० (श्रीऋषभजिनस्तवनम्)	,,	१६७
४१	विजयते वृषभः (यमकमयं चतुर्विंशतिजिनस्तवनम्	,,	१७१
४२	ॐ ह्रीँ श्रीँ० मन्त्राक्षरगर्भितं		१७४
४३	श्रीपार्श्वभावतः (यमकमयं)	जिनप्रभसूरिः	१७५
४४	जिनराज !०	पत्तनस्थमुनिरत्नचतुरविजयः	१७६
४५	आनन्दमन्द० (जेशलमेरुमण्डन ।	जिनसमुद्रसूरिः	१७७
४६	कुङ्कुमरोला० (जालोर–स्वर्णगिरि०)	०	१८०
४७	श्रीपार्श्वनवखण्डाख्यं० (गन्धारमण्डन० समस्यामयम्)	०	१८१
४८	विपुलमङ्गल० (नवखण्ड०)	आनन्दमाणिक्यः	१८३

४९	उद्यत्फणा० (मांगरोलमण्डननवपल्लव०)	लक्ष्मीलाभः	१८४
५०	श्रीश्रीपुरा० (श्रीपुरमण्डन–अन्तरीक्षपार्श्व०)	०	१८७
५१	कल्याणकारं (मगसीपार्श्वस्तवनम्)	महोपा० कल्याणविजयः	१९०
५२	श्रीपार्श्वनाथ० (यमकमयं)	आल्हादमन्त्री	१९२
५३	जयति भुजग०	बिल्हण कविः	१९४
५४	पार्श्वनाथ०	०	१९६
५५	श्रीपार्श्वं परमात्मानं	जिनप्रभसूरिः	१९७
५६	बिभति यद्भा० (यमकमयं, सावचूरिकम्)	श्रीसोमसुन्दरसूरिः	१९८
५७	शान्तानम्रो० (गतप्रत्यागमकमयम्)	शिवसुन्दरः	२०४
५८	श्रीअश्वसेन० यमकाङ्कितम्	रविसागरः	२०५
५९	निजगुरो०	विद्याविमलशिष्याणुः	२०६
६०	कल्याणकेलि० (कल्यणामन्दिरस्वरणपूर्तिः)	०	२०८
६१	श्रीनिर्वृति० (कमलशब्दश्लेषमयं) सटिप्पनम्	हेमविमलसूरिः	२१७
६२	कल्याणाङ्कुरवारिदः (मन्त्राधिराजकल्पः)	सागरचन्द्रसूरिः	२२७

પ્રાસંગિક નિવેદન.

જૈનો નીરાગ ઇશ્વર (વીતરાગ)ના ઉપાસક છે. એમનું મુખ્ય ધ્યેય મોક્ષ છે અને મોક્ષાભિલાષી ખરા જૈનો રાગ દ્વેષાદિ દોષરહિત શ્રીજિનેશ્વર (અર્હન્) શિવાય અન્યદેવોની કદિ પણ ઉપાસના કરે નહી. તથાપિ જેઓ તેટલી હદે પહોંચ્યા નથી એવા ઐહિક સુખના અભિલાષી ભવાભિનંદી જીવોને પણ સ્વાર્થ સાથે પરમાર્થ સધાય તેવા હેતુથી ભયાપહારક, રોગોપશામક, સંપદ્ વિજયાદિપ્રાપક અને સર્વ મનઃકામનાદાયક અનેક યંત્રો, મંત્રોની પણ પૂર્વાચાર્યોએ યોજના કરેલી છે. વિદ્યાપ્રવાદ નામના પૂર્વમાં એવા અનેક વિધાનો હતા એમ કહેવાય છે. હાલમાં પણ નમસ્કાર [1]મંત્રકલ્પ, શક્રસ્તવ (નમોત્થુણં) કલ્પ, લોગસ્સકલ્પ, સૂરિમંત્ર કલ્પ, વર્ધમાન વિદ્યાકલ્પ, ચિંતામણીકલ્પ, [2]જ્વાલામાલિની કલ્પ, પ્રત્યંગિરાકલ્પ, અંબિકાકલ્પ, ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ,[3] હ્રીંકારકલ્પ, [4]ઘંટાકર્ણ મંત્રકલ્પ તેમજ અંગવિદ્યા વગેરે અનેક ગ્રંથો દૃષ્ટિગોચર થાય છે.

---

૧ કલ્પ એટલે શાસ્ત્ર તે અનેક જાતના હોય છે, ૧ તીર્થકલ્પ, ૨ વનસ્પતિ (ઔષધિ) કલ્પ, ૩ મંત્રયંત્રાદિ કલ્પ અને મણિકલ્પ વિગેરે.

૨ શ્રીચંદ્રપ્રભ તીર્થંકરની શાસન દેવતા સર્વાસ્ત્રા મહાજ્વાળા.

૩ આ કલ્પને કેટલાક વિદ્વાનો બૌદ્ધરચિત માને છે, પરંતુ ચૌદમી શતાબ્દીમાં થયેલા **શ્રીજિનપ્રભસૂરિના** કથનાનુસાર શ્રી પર્વત ઉપર ઘંટાકર્ણ સંજ્ઞક શ્રીમહાવીર હતા (જુઓ સિંધી જૈન-ગ્રંથમાળા તરફથી પ્રકટ થયેલા તીર્થકલ્પમાં ૪૫ મો ચતુરશીતિ મહા તીર્થ નામ સંગ્રહ કલ્પ) તેમની સ્તુતિરૂપ આ સ્તોત્ર સંભવે.

૪ પ્રેસમાં.

જૈનસ્તોત્રસંદોહના પ્રથમ વિભાગમાં અમોએ મંત્ર યંત્રાદિના શોખીનો માટે ચંદ્રસૂરિકૃતટીકાયુક્ત ઉવસગ્ગહરંસ્તવ, પાર્શ્વદેવગણિકૃતવૃત્તિવિભૂષિત પદ્માવત્યષ્ટક, અને શુભસુંદરકૃત દેઉલવાડામંડન શ્રીયુગાદિજિનસ્તવન યંત્રો સાથે પ્રગટ કર્યાં હતાં. અને પ્રસ્તુત વિભાગમાં પાર્શ્વદેવગણિકૃત ઉવસગ્ગહરંસ્તોત્ર, કર્તાના નામ શિવાયની અવચૂરિયુક્ત ભયહર (નમિઊણ) સ્તોત્ર, ટીકાયુક્ત ધરણોરગેંગદ્રસ્તવ અને પૂર્ણકળશ ગણિકૃત સ્વોપજ્ઞવૃત્તિવિભૂષિત શ્રીસ્તંભન પાર્શ્વનાથ-સ્તવન તેમજ ચિંતામણી યંત્રને લગતાં ભિન્ન ભિન્ન આચાર્યકૃત નાનાં, નાનાં સ્તોત્રો ચિંતામણિ કલ્પ તથા મંત્રાધિરાજ કલ્પ વગેરે આપવામાં આવ્યાં છે.

પ્રથમ વિભાગ મોટા ભાગે ગિર્વાણગિરાવિભૂષિત હોવાને લીધે તેના લાભથી વંચિત રહેતી સામાન્ય જનતા તરફથી સાથે સાથે ટુંકાણમાં પણ ગુજરાતી અનુવાદ આપવાની માંગણી થવાથી તેમના સંતોષ ખાતર આ વિભાગમાં વિદ્દ્ભોગ્ય યમકાદિ અલંકૃત સ્તોત્રો શિવાય કેટલાંક સ્તોત્રોનો ભાવાર્થ આપવામાં આવેલ છે. અને ગ્રંથના અંતે વિધિયુક્ત યંત્રો પણ જોડી દેવામાં આવ્યા છે.

મનુષ્ય પ્રકૃતિ સ્વાભાવિકતયા ચમત્કારપ્રિય હોય છે. જનતાનો મોટો ભાગ સિદ્ધિઓ ખોળે છે અને તેના માટે બનતા પ્રયત્નો આદરે છે. છતાં જ્યારે નિષ્ફળતા પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે દ્રાક્ષાના સ્વાદથી અતૃપ્ત રહેલા શિયાળની માફક "યંત્રો, મંત્રો આદિ સર્વ કાલ્પનિક છે. શાક્ત સંપ્રદાયની અસર દરમ્યાન ઉપજાવી કાઢેલાં છે" વગેરે અનેક દોષારોપણ કરી એ વિદ્યાનેજ વખોડવા મંડી જાય

છે. પરંતુ વિદ્યા આ જો સર્વથા ખોટી હોત તો ભૂતકાળમાં થએલા ત્યાગી, વૈરાગી શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય જેવા મહાપુરૂષો આ બાબત ઉપર વિશેષ લક્ષ્ય આપત નહી. દરેક સંપ્રદાયમાં મંત્રયંત્રાદિને લગતા પ્રાચીન સમયમાં રચાયેલા વિવિધ ગ્રંથો દૃષ્ટિગોચર થાય છે અને કેટલાય મહાત્માઓની ચમત્કારિક કથનિઓ સાંભળવામાં આવે છે, તો પછી તે વિદ્યાને સર્વથા ખોટી શી રીતે કહી શકાય ?.

કાણો ઘડો સમુદ્રમાં ગયા છતાં ભરાય નહી, જગત્ ભરની સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ વસ્તુને પ્રગટ કરનારા સૂર્યના પ્રકાશમાં ઘુવડ દેખી શકે નહી તેમ આપણને કોઇ પણ પ્રકારે સદ્વિદ્યાની પ્રાપ્તિ થતી નથી તેમાં દોષ કોનો ?, આપણો પોતાનો કે અન્ય કોઈનો ?. મારી સામાન્ય બુદ્ધિ પ્રમાણે તો એ વિદ્યાને લગતી ઘણી ઘણી બાબતો જાણવાની હોય છે, તેનો અભાવ જ કારણભૂત છે. સાધનાને લગતી કેટલીક વિચારણીય બાબતો નીચે મુજબ છે.

પાત્રતા.

સાધકમાં માનસિક અને શારીરિક બળની પૂર્ણતા હોવી જોઇએ. મનમાં ખરાબ વિકાર, અશુદ્ધ ભાવના અને અપવિત્રતા હોવી જોઇએ નહી. કુંભક, રેચક પૂરક યોગનો અભ્યાસ કરી મનને એક સ્થળે રોકી રાખતાં શીખવું જોઈએ, અને શરીર પણ અત્યંત સહનશીલ બનાવવાની આવશ્યકતા છે. કારણ મંત્રાદિ સિદ્ધ કરનારાઓ ઉપર પ્રતિસમય અનેક ઉપદ્રવ, અનેક કષ્ટ અને અનેક આપદાઓ ગુજર્યા કરે છે. એ સર્વ ઉપર વિજય પ્રાપ્ત ન કરી શકે

તો સાધકના હાલ ખૂરા થાય છે. 'ધોબીનો કુતરો ના ઘરનો અને ના ઘાટનો' એવી દશા પ્રાપ્ત કરે છે.

મંત્ર સાધના કરતાં અમુક ગાંડો થયો, ફલાણો મૃત્યુ પામ્યો વગેરે અનેક દૃષ્ટાંતો સાંભળવામાં આવે છે. તે સર્વનું કારણ તેમનામાં શારીરિક અને માનસિક બળની ખામી છે. હરકોઇ મંત્રની સાધના કરતાં પહેલાં મનુષ્યે પોતામાં માનસિક અને શારીરિક બળ કેટલું છે તે જરૂર તપાસવું જોઈએ. જો તેવા બળની યોગ્યતા જણાય તો કંઇ પણ શંકા આણ્યા વગર આરાધન પ્રારંભી શકે. અને જો ખામી માલુમ પડે તો રાત દિવસ અભ્યાસ કરી શારીરિક અને માનસિક શક્તિ સંપાદન કરી પછી કામ ઉપાડે. અભ્યાસ કરવા છતાં પણ જો પોતે તેટલી યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરી શકે નહી તો કામ છોડી દેવું જોઈએ. કારણ કે માધ્યમિક સ્થિતિવાળા જીવો મંત્ર સાધનથી લાભ મેળવી શકશે કે કેમ એ અમને શંકા છે ?. એ શિવાય ઇંદ્રિય અને કષાયનો જય; મિતાહારિપણું, બ્રહ્મચર્ય, શ્રદ્ધા, મૌન, દયા, દાક્ષિણ્ય, અને પરોપકારિત્વ વિગેરે ગુણો કેળવવાની ખાસ જરૂર હોય છે.

ગુરુગમની જરૂર.

ચારિત્રશુદ્ધયાદિ ગુણો મેળવ્યા શિવાય ગુરુની પ્રસન્નતા થાય નહી, અને તે શિવાય સદ્વિદ્યાની પ્રાપ્તિ થવી એ આકાશકુસુમવત્ છે. હરકોઇ વિદ્યામાં શિક્ષકની ખાસ જરૂર હોય છે, તે શિવાય યથાર્થરીતે સમજી શકાય નહી. વિવિધ પ્રકારનાં ખાદ્ય પદાર્થો બનાવતાં આપણે ઘણી

વખતે નજરે નિહાળેલાં હોય છે તથાપિ પ્રેક્ટીશ મેળવ્યા વગર બનાવવામાં આપણુને મુશ્કેલી ઓછી નડતી નથી. કોઇ ઠેકાણુાના વાસણ વખણાય છે, અન્ય શહેરની મિઠાઇ (પકવાન) પંકાય છે, ત્યારે અમુક જિલ્લાના વસ્ત્ર પ્રશસ્ય ગણાય છે. અને તેની નકલ કરવા પ્રયત્ન કરવા છતાં તેવી બનાવટ બીજા ઉપજાવી શકતા નથી. તેનું કારણુ તેમની ગુરુગમ જ છે. આવી રીતે હરહંમેશના ચાલુ કાર્યમાં પણુ ગુરુગમની જરૂર પડે છે તો પછી મંત્ર સાધનાદિ જેવા ગહનકાર્યમાં ગુરુગમ શિવાય નાસીપાસ થવાય તેમાં નવાઇ પણ શી ?.

સાધ્યાદિ ભેદ.

દેવાદિકની પ્રતિષ્ઠામાં તેમજ લગ્નાદિ પ્રસંગે વર્ગમેળ, રાશિમેળ, તારામૈત્રી વગેરે જોવામાં આવે છે તેવી રીતે મંત્રાદિકમાં પણુ સાધ્યાદિ ભેદો તપાસવાની ખાસ આવશ્યકતા છે. સાધ્ય અને સાધકનો મેળ ન ખાય તેમાં મંત્રાદિક આરાધન કરતાં, કરાવતાં અનેક વિઘ્ન ઉપસ્થિત થાય, અને છેવટે પરિણામ અનિષ્ટ નિપજે છે.

સાધ્યાદિ ભેદો તપાસવાની અનેક રીતો જોવામાં આવે છે. તેમાંની થોડીક લોકોના હિતાર્થે અત્રે રજુ કરૂં તો અસ્થાને નહી ગણાય.

(૧) ભદ્રગુપ્તાચાર્યકૃત અનુભવસિદ્ધમંત્રદ્વાત્રિંશિકા પ્રમાણે—

અ, ઇ, ઉ, એ, ઓ એ પાંચ સ્વરથી આરંભી ઙ, ઞ, ણ અક્ષરો વર્જિને પાંચ લાઇનમાં સર્વ માત્રિકાક્ષર લખવાં.

પછી સાધ્યનામથી ગણુતાં સાધકનું નામ જે સ્થાને આવે તેવું ફળ આપનાર મંત્ર જાણુવો. પાંચનાં નામ—

૧ સાધ્ય, ૨ સિદ્ધ, ૩ સુસિદ્ધ, ૪ શત્રુરૂપ, અને ૫ મૃત્યુદાયી. આ પાંચ ભેદમાંથી આદ્ય ત્રણુ ભેદ અનુક્રમે શ્રેષ્ઠ, મધ્ય, અને સ્વલ્પ ફળ આપનાર હોવાથી શિષ્યની યોગ્યતા પ્રમાણે આપી શકાય છે. પરંતુ છેવટના બે ભેદ નામ પ્રમાણે ગુણુવાળા હોવાને લીધે કોઈને પણુ આપવા યોગ્ય નથી.

સ્થાપના

૧	૨	૩	૪	૫
અ	ઇ	ઉ	એ	ઓ
આ	ઈ	ઊ	ઐ	ઔ
ક	ખ	ગ	ઘ	ઙ
ચ	છ	જ	ઝ	ઞ
ટ		ત	થ	દ
ધ	ન	પ	ફ	બ
ભ	મ	ય	ર	લ
વ	શ	ષ	સ	હ

(૨) શ્રી મલ્લિષેણસૂરિ વિરચિત ભૈરવ પદ્માવતી કલ્પના અનુસારે–

પ્રથમ સાધ્ય અને સાધકના નામના સ્વર, વ્યંજન છુટા પાડી બે પંકિતમાં (ઉપર નીચે) લખીયે. તેમાં સાધ્યનામ ઉપર લખવું અને સાધક નામ તળે. આ પ્રમાણે લખી સાધકના નામાક્ષરોની સંખ્યાથી સાધ્યનામાક્ષરાદિ ગણીયે. તેમાં જે ઋ, ૠ, લૃ, લૄ અક્ષરો આવતાં હોય તો છોડી દેવાં. પછી તે રાશિને ચારથી ભાગ દીજે. જે આય આવે તે સાધ્ય, સાધકના છુટા પાડેલા વર્ણોની આદ્યપંક્તિમાં મુકીયે. પછી અનુક્રમે ૧ સિદ્ધ, ૨ સાધ્ય, ૩ સુસિદ્ધ અને શત્રુભેદ જાણીયે. સિદ્ધ થોડા દિવસોમાં, સાધ્ય ઘણા કાળે અને સુસિદ્ધ તરત ફળે પરંતુ જો શત્રુ હોય તો પ્રાણ અને ધનાદિકનો નાશ કરે.

એજ પદ્ધતિ પ્રમાણે ત્રણ વખત તપાસતાં આદ્યભાગમાંજ શત્રુ આવે તો તે મંત્રનો ત્યાગ કરવો. ત્રણ સ્થાને શત્રુ હોય તો મૃત્યુ અગર કાર્યનો નાશ થાય. આદ્યમાં શત્રુ હોય, મધ્યમાં સિદ્ધ અને છેવટમાં સાધ્ય ભેદ આવે તો મહામહેનતે સિદ્ધ થાય પણ જુજ ફળ આપે. શરૂઆતમાં તથા મધ્યમાં સિદ્ધ હોય અને અંતે શત્રુ આવે તો પ્રારંભથી ઉઠાવેલી મહેનત સાથે સર્વકાર્ય નિષ્ફળ જાય. એજ પ્રમાણે શરૂઆતમાં અગર છેવટમાં સિદ્ધ તથા સુસિદ્ધ ભેદ આવે પરંતુ તે જો શત્રુથી જોડાયેલ હોય તો તે મંત્ર સાધતાં અત્યંત કલેશ અનુભવવો પડે, તેથી તેવાં મંત્રો સાધવાનું કામ છોડી દેવું જોઇએ.

(૩) છુટક પત્ર ઉપરથી ઉપલબ્ધ થયેલી સહેલી રીત–

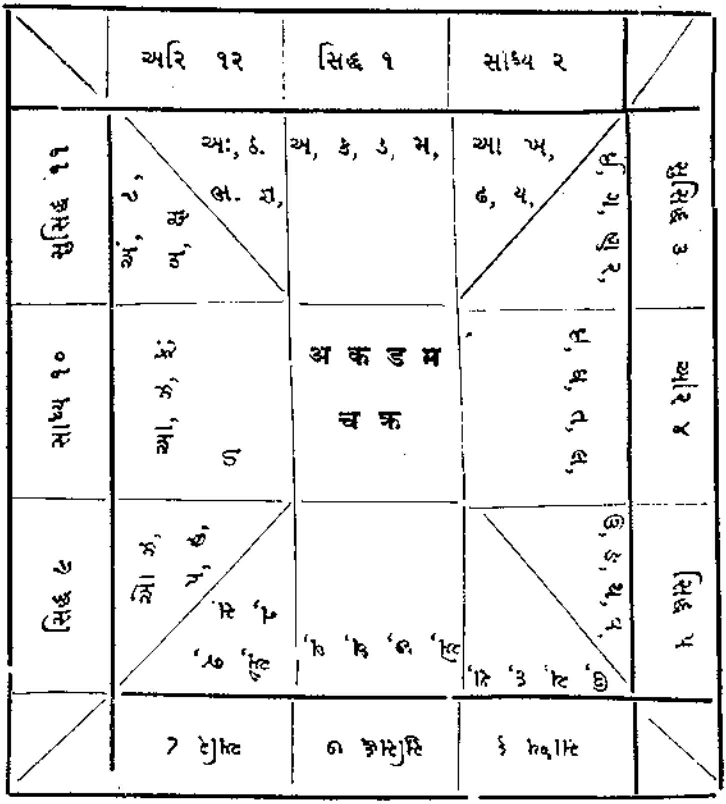

આ કોષ્ટક બનાવી સાધકના નામાક્ષરથી સાધ્યમંત્રના આદ્યાક્ષર અથવા મંત્રના અધિપતિદેવના નામના આદ્યાક્ષર સુધી ગણીયે. તેમ ગણતાં ૧. ૫, ૯ સંખ્યામાં આવે તો સિદ્ધ ૨, ૬, ૧૦ આવે તો સાધ્ય ૭, ૧૧ હોય તો સુસિદ્ધ અને ૪, ૮, ૧૨ મા નંબરે આવે તો શત્રુ સમજવો. ફળ ઉપર પ્રમાણે.

(૪) સિદ્ધનાગાર્જુન કક્ષપુટકમાં કહ્યું છે કે—

અનુસ્વાર, વિસર્ગ, જિહ્વામૂલીય તેમજ અપભ્રંશાક્ષરોને બાદ કરી સાધ્ય તથા સાધકના નામના કેવળ વ્યંજન અને સ્વરો જુદા જુદા લખી વ્યંજનથી વ્યંજન, સ્વરથી સ્વર, આદ્યથી આદ્ય અને બીજાથી બીજા એમ સર્વને શોધીયે અને અનુક્રમે મુકી સિદ્ધ સાધ્યાદિ ભેદ ઉપજાવીયે. આ વિધિ જરા અઘરી હોવાથી સામાન્ય રીતે સમજમાં આવે તેમ નથી.)

(૫) મંત્રપદ્ધતિના મતે—

આડાં, ઉભાં ચાર ચાર કોષ્ઠકો બનાવી અકારથી હ સુધીની વર્ણ માત્રિકા લખીયે. [1]અને જે ચોરસમાં સાધકના નામના આદ્યાક્ષર હોય ત્યાંથી મંત્રના આદિ વર્ણ સુધી ગણીયે. અને સિદ્ધ, સાધ્યાદિનો નિશ્ચય કરીયે.

તે કોષ્ઠક આ પ્રમાણે—

અ, ક, થ, હ	ઉ, ઙ; પ,	આ, ખ, દ,	ઊ, ચ, ફ,
ઓ, ડ, વ,	લૃ, ઝ, મ,	ઔ, ઢ શ,	લૄ, ઞ, ય,
ઈ, ઘ, ન,	ઋ, જ, ભ,	ઇ, ગ, ધ,	ૠ, છ, બ,
અઃ, ત, સ,	ઐ, ઠ, લ,	અં, ણ, ષ,	એ, ટ, ર,

૧ માતૃકાના અક્ષરો લખવાનો ક્રમ—અકારથી પ્રારંભી સ્વર અને સર્વ વ્યંજન અનુક્રમે ૧, ૩, ૧૧, ૯, ૨, ૪, ૧૨, ૧૦, ૬, ૮, ૧૬, ૧૪, ૫, ૭, ૧૫, ૧૩, આ દર્શાવેલાં કોષ્ઠકોમાં લખીયે.

આ જણાવેલા ભેદોમાંથી સિદ્ધ હોય તો વિધાનમાં દર્શાવ્યા પ્રમાણે જાપ કરવાથી સિદ્ધ થાય. સાધ્ય હોય તો ડબલ જાપ કરવાથી ફળ આપે. સુસિદ્ધ અર્ધ જાપથી પણ કાર્ય સાધક બને અને શત્રુ નિષ્ફળ જ નિવડે. એમાં પણ સાધ્યસાધ્ય, સાધ્યસિદ્ધ, અને સુસાધ્યસિદ્ધ વગેરે પેટાભેદ ૧૬ થાય છે, પરંતુ તે બારીક રીતે ગુરૂગમથી જાણી લેવી.

કોઇપણ મંત્ર યથોક્ત જાપ કર્યા વિના સિદ્ધ થાય નહી, જેટલો જાપ હોય તેના દશમાંશ હોમ[1] કર્યા શિવાય ફળ ન આપે. અને તેનું ધ્યાન ધર્યા વગર કાર્ય ન કરે. તેથી જાપ, હોમ અને ધ્યાન એ ત્રણે કરવાં જોઇએ.

સકલીકરણ.

१ ॐ नमो अरिहंताणं ह्रां शीर्षं रक्ष रक्ष स्वाहा ।

२ ॐ नमो सिद्धाणं ह्रीं वदनं रक्ष रक्ष स्वाहा ।

३ ॐ नमो आयरियाणं ह्रूं हृदयं रक्ष रक्ष स्वाहा

४ ॐ नमो उवज्झायाणं ह्रौं नाभिं रक्ष रक्ष स्वाहा ।

५ ॐ नमो लोए सव्वसाहूणं ह्रः पादौ रक्ष रक्ष स्वाहा ॥

આ પ્રમાણે અંગન્યાસ કરી પંચાંગ રક્ષા કરીયે. અથવા क्षिप ॐ स्वाहा આ પાંચ બીજાક્ષરોથી પણ પંચાંગ રક્ષા થાય છે[2]

---

૧ હોમ કરવાના કુંડ તથા કાષ્ઠ પણ દરેક કાર્યમાં ભિન્ન ભિન્ન જાતનાં વપરાય છે.

૨ નમસ્કાર મંત્રના પાંચ પદથી પાંચે અંગુલી વડે સકલીકારણ કરાય છે. તેની રીત—

ॐ नमो अरिहंताणं ह्रीं स्वाहा અંગુઠે વાર ત્રણ ગણીયે.

અને પ્રસ્તુત વિભાગમાં દર્શાવેલા શ્રી ચિંતામણીમંત્રનું આરાધન કરતાં ૐ હ્રીઁ યુક્ત જીન પ્રતિમા લલાટે સ્થાપિયે, પા ડાબા ખભે, શ્વૈ ડાબી ભુજાએ, ના બન્ને ઢીંચણે, થા બન્ને હાથે, ય જમણા ઢીંચણે, ह्रौँ દક્ષિણ ભુજાએ, નમઃ જમણે ખભે, અને हँ નાભિ પ્રદેશે. આ પ્રમાણે અંગ ન્યાસ કરીયે.

આ ઉપરાંત ભૂમિશોધન, સ્નાન, વસ્ત્રાદિ ધારણ કરવાનાં મંત્રો ગુરૂગમથી જાણી લેવાં.

દીપનાદિ પ્રકાર.

દીપનથી શાન્તક કર્મ, પલ્લવથી વિદ્વેષણ, સંપુટથી વશીકરણ, રોધનથી બંધન, ગ્રથનથી આકર્ષણ અને વિદર્ભણથી સ્તંભન કાર્ય કરવામાં આવે છે. આ છ ભેદ દરેક મંત્રોને લાગુ પડે છે તેથી તેમનાં ઉદાહરણ સહિત લક્ષણો નીચે મુજબ—

૧ મંત્રના શરૂઆતમાં નામ સ્થાપન કરવું તે **દીપન.** ઉદાહરણ-દેવદત્ત હ્રીઁ.

૨ મંત્રના અંતે નામ દર્શાવવું તે **પલ્લવ.** હ્રીઁ દેવદત્ત.

૩ મધ્યમાં નામ જણાવવું તે **સંપુટ.** હ્રીઁ **દેવદત્ત** હ્રીઁ.

૪ આદ્ય અને મધ્યમાં ઉલ્લેખ કરવો તે રોધ. દે હ્રીઁ વ હ્રીઁ દ હ્રીઁ ત્ત.

ૐ **नमो सिद्धाणं ह्रीँ स्वाहा** તર્જની આંગળીએ વાર ત્રણ ગણીયે
ૐ **नमो आयरियाणं ह्रौँ स्वाहा** મધ્યમા આંગળીએ ,,
ૐ **नमो उवज्झायाणं ह्रौँ स्वाहा** અનામિકા આંગળીએ ,,
ૐ **नमो लोए सव्वसाहूणं ह्रूँ स्वाहा** કનિષ્ઠિકા આંગળીએ ,,

૫ એક મંત્રાક્ષર, બીજો નામાક્ષર, ત્રીજો મંત્રાક્ષર એવી રીતે સંકલિત કરવાં તે ગ્રથન. હ્રીઁ દે હ્રીઁ વ હ્રીઁ દ હ્રીઁ ત્ત હ્રીઁ.

૬ મંત્રના બે બે અક્ષરો બાદ એકેક નામાક્ષર મૂકવો તે વિદર્ભણ.

ઉદાહરણ–હ્રીઁ ત્ત હ્રીઁ દ હ્રીઁ ત્ત હ્રીઁ દે.

સુગમતા ખાતર અહિં હ્રીઁકારમાત્રથી ઉદાહરણ જણાવેલ છે. પરંતુ સંપ્રદાયાનુસાર અન્ય બીજાક્ષરોથી પણ બની શકે છે.

પંચોપચાર પૂજા.

મંત્રની આરાધના દરમ્યાન સાધકે દરરોજ સાધ્ય દેવની પંચોપચાર પૂજા કરવી જોઇએ. તેનો ક્રમ–

ॐ ह्रीँ नमोऽस्तु[1]........एहि एहि संवौषट् આહ્વાન.

,, ...तिष्ठ तिष्ठ ठः ठः ठः સ્થાપન.

,, ... मम सन्निहिता भव भव वषट् સન્નિધીકરણ

એ જ પ્રમાણે મસ્તક ઉપર ચારે દિશામાં સ્થાપન કરી જાપ કીજે

અન્ય મત પ્રમાણે પ્રથમ પદ નાભિએ, બીજુ પદ હ્રદયે, ત્રીજુ પદ કંઠે, ચોથુ પદ મુખે અને પંચમ પદ મસ્તકે સ્થાપન કરવાથી અંગરક્ષા કરાય છે.

વિશેષ માટે જુઓ 'આત્મરક્ષા' 'જિનપંજર' વગેરે સ્તોત્રો.

૧ આ ખાલી જગ્યાએ જે દેવની આરાધના હોય તેનું નામ બોલીયે. જેમ કે " ભગવતિ ! પદ્માવતિ ! દેવિ ! "

„ ....गन्धादीन् गृण्ह गृण्ह नमः પૂજન.

„ ....स्वस्थानं गच्छ जः जः जः વિસર્જન.

आह्वानं नैव जानामि न च जानामि पूजनम् ।
विसर्जनं न जानामि प्रसीद परमेश्वर ! [२] ॥
आज्ञाहीनं क्रियाहीनं मन्त्रहीनं च यत् कृतम् ।
क्षमस्व देव ! तत् सर्वं प्रसीद परमेश्वर ! ॥

આવી રીતે અનેક બાબતો સાધકે જાણવાની જરૂર હોય છે. મેં તો માત્ર રૂપરેખા બતાવી છે. આને કોઇએ સંપૂર્ણ વિધિ માની લેવાની ભૂલ કરવી નહી. સંપૂર્ણ વિધિ તો તત્વનો જ્ઞાતા ગુરુ ઉપર રહી શીખવે તોજ પ્રાપ્ત થાય અને સાધનામાં ફતેહમંદ પણ ત્યારેજ થવાય. તે શિવાય પોતાની મેળે પુસ્તકાદિ સાધન ઉપરથી જેઓ પ્રયત્ન આદરે છે તે તો માત્ર હવામાં બાચકા ભરવા જેવુંજ કરે છે. કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રીહેમચંદ્રાચાર્ય કહે છે કે—

ध्यानं विधित्सता ज्ञेयं ध्याता ध्येयं तथा फलम् ।
सिध्यन्ति न हि सामग्रीं विना कार्याणि कर्हिचित् ॥

યોગશાસ્ત્ર પ્ર. ૭. શ્લો. ૧.

ભાવાર્થ—ધ્યાન કરવાની ઇચ્છાવાળા મનુષ્યોએ, ધ્યાન કરનારમાં કેટલી યોગ્યતા હોવી જોઇએ ?, જેનું ધ્યાન કરવું છે તે ધ્યેય કેવું હોવું જોઇએ ? અને ધ્યાન કરવાથી ફળ શું થાય ? એ ત્રણે (ધ્યાતા, ધ્યેય અને ફળ)નું સ્વરૂપ

---

૨. દેવી હોય તો દેવિ ! અને પરમેશ્વરિ ! એમ સ્ત્રીલિંગ વાક્ય ઉચ્ચારીયે.

જાણવું જોઇએ. સંપૂર્ણ સામગ્રી ખાત્રી મેળવ્યા શિવાય કોઇ પણ વખત કાર્યો સિદ્ધ થતાં નથી.

જૈનદર્શન અનેકાંતિક છે. કાળ, સ્વભાવ, ભવિતવ્યતા, કર્મ અને પુરૂષાર્થ એ પાંચ સમવાયના સમન્વયે કાર્યની સિદ્ધિ સ્વીકારે છે. બીજ શુદ્ધ હોય તો પણ હવા, પાણી, અને મૃત્તિકા વગેરે સર્વ અનુકૂલ સાધનો હોય તોજ ફલપ્રાપ્તિ થાય છે, તે શિવાય બની શકે નહી. એજ પ્રમાણે મંત્રાદિકમાં પણ સમજવું. હાલમાં દુઃષમા કાળ છે, મનુષ્યોમાં દિનપ્રતિદિન શારીરિક તેમજ માનસિક બળની હાનિ થતી જાય છે, પુણ્યપ્રકૃતિની ખામી જોવામાં આવે છે, ગુરુગમની દુર્લભતા છે, અને સ્વાર્થ, પ્રમાદ, કષાયાદિકનું જોર વધતું જાય છે. આવા સંયોગોમાં અનાયાસે સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થવી શકય હોઇ શકે ખરી. ?

પ્રયત્ન કરનાર કોઈ પણ વ્યક્તિને હતાશ કરવાનો મારો આશય નથી. મેં માત્ર મારો અનુભવ દર્શાવ્યો છે. વિષય ગહન હોવાને લીધે સ્ખલના થવા સંભવ છે. પરંતુ તે તરફ લક્ષ્ય ન આપતાં ક્ષીરનીરના વિવેકી હંસચંચુવત્ વાચકો આમાંથી કાંઇક પણ સાર ગ્રહણ કરશે તો હું મારો પ્રયત્ન સફળ થયો માનીશ.

ઇત્યલં વિસ્તરેણ.

લી. મુનિ ચતુરવિજય. સિનોર.

તૈયાર થાય છે !　　　　　　　　　　　　　　તૈયાર થાય છે !

જૈન મન્ત્રશાસ્ત્રનો મહાન ગ્રન્થ

શ્રી ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ

ગુજરાત કૉલેજના સંસ્કૃત તથા અર્ધમાગધી

ભાષાના અધ્યાપક

પ્રો. કે. વી. અભ્યંકર

તથા વિદ્વદ્વર્ય મુનિમહારાજ

શ્રી પુણ્યવિજયજી તથા શ્રી ચતુરવિજયજી

દ્વારા સંશોધિત તથા સંપાદિત

શ્રી મલ્લિષેણસૂરિ વિરચિત તેમના જ ગુરુભાઇ **શ્રી બન્ધુષેણની**

દરેકે દરેક શબ્દ ઉપરની વિસ્તૃત ટીકા સહિત

શ્રી ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ

જેની સંપૂર્ણ ટીકાયુક્ત હસ્તલિખિત પણ જવલ્લેજ અને મહામુસીબતે મળે છે તે આ ગ્રંથ અમારા તરફથી લીંબડી, અમદાવાદ, પાટણ, વડોદરા તથા પૂજ્ય મુનિવર્યોના ગ્રંથભંડારોની પ્રતો મેળવીને છાપવો શરૂ કર્યો છે. આ ગ્રંથમાં દસ અધ્યાય છે, અને તેમાં મન્ત્રસાધનાને લગતા દરેક અંગનું વિસ્તારથી સ્પષ્ટીકરણ કરવામાં આવ્યું છે. વધુમાં તેમાં જણાવેલ અધિકારો ઉપરથી જૂની હસ્તલિખિત પ્રતો ઉપરથી આચાર્યશ્રી જયસૂરિશ્વરજીએ તૈયાર કરેલા બેતાલીશ યંત્રોના બ્લોકો બનાવી આર્ટપેપર ઉપર છાપીને મૂકવાના છે.

પરિશિષ્ટમાં

૭ અધ્યાયની વ્યાખ્યાવાળો **श्री अद्भुत पद्मावती कल्प, श्रीरक्त पद्मावती पटल, श्री पद्मावती दण्डक, श्री पद्मावती सहस्रनाम, श्री पद्मावती मंत्रामान्याय विधि** તથા શ્રી મલ્લિષેણસૂરિ વિરચિત **श्री सारस्वत कल्प**, શ્રી બપ્પભટ્ટિસૂરિ વિરચિત **श्री सारस्वत कल्प** શ્રી જિનપ્રભસૂરિ વિરચિત **श्री पद्मावती चतुष्पदी** અને **श्री अंबिका कल्प** વગેરે યંત્રો સહિત તથા યક્ષ યક્ષિણીઓનાં પ્રાચીન ચિત્રો વગેરે આપવાનાં છે. કુમાર પ્રિન્ટરીમાં છપાએલ સંપૂર્ણ ગ્રન્થ, પાકું બાઇન્ડીંગ છતાં અગાઉથી ગ્રાહક થનાર પાસેથી કિમ્મત ફક્ત રૂા. ૧૦–૦–૦; પાછળથી રૂા. ૧૫–૦–૦. ગ્રાહક થનારે અગાઉથી રૂપીઆ મનીઑર્ડરથી નીચેના સરનામે મોકલવા:

નવાબ સારાભાઇ મણિલાલ
નાગજી ભુદરની પોળ–**અમદાવાદ.**

પ્રસ્તાવના.

यत्र तत्र समये यथा तथा योऽसिसोऽस्यभिधया यया तया।
वीतदोषकलुषः स चेद् भवानेक एव भगवन्! नमोऽस्तु ते ॥

—શ્રીહેમચંદ્રાચાર્ય.

અનેક જૈન મહાત્માઓની અપ્રતિમ પ્રતિભારૂપ સૂક્તા-સમૂહમાંથી વેરાએલાં અને જૈનસાહિત્યરૂપ વિશાળ મહાસાગરના ઉદરમાં સંતાએલાં ૧૧૦ અપૂર્વ સ્તોત્ર મૌક્તિકોનો સંગ્રહ કરી, યોગ્ય સંસ્કાર આપી, અને યથાસ્થાને સંયોજી ઈ. સ. ૧૯૩૨માં જૈન સ્તોત્ર સંદોહના પ્રથમ વિભાગ તરીકે અમોએ અર્ઘહારની ભેટ ધરી હતી. જેનો એતદ્દેશીય તેમજ પાશ્ચાત્ય સાક્ષરોએ સાભાર સ્વીકાર કરી અમારા આનંદમાં વધારો કર્યો હતો. તેથી તેના સમાનકોટીના બલ્કે તેથી પણ વિશેષ કિંમતી અન્ય સ્તોત્રરત્નોથી પરિપૂર્ણ આ તેનો દ્વિતીય વિભાગ આજે પુનઃ સાદર ભેટ કરવામાં આવે છે. આશા છે કે એને પણ વિદ્વાનો હૃદયપટ પર સ્થાન આપી પોતાના આત્માને જરૂર અલંકૃત બનાવશે.

પ્રસ્તુત વિભાગમાં માત્ર જૈનોના ત્રેવીસમા તીર્થંકર પુરૂષાદાનીય શ્રીપાર્શ્વનાથને લગતાં મંત્રયંત્રાદિગર્ભિત તેમજ યમકશ્લેષાદ્યલંકૃત ૬૪ સ્તોત્રો આપવામાં આવેલ છે. જેમાંથી કેટલાંકના કર્તાઓનો તો નામ સરખો પણ ઉલ્લેખ મળી શકતો નથી, અને કેટલાક આચાર્યોની એકથી વધુ કૃતિઓ અત્રે સંગ્રહિત કરેલી હોવાથી કર્તાના નામની સંખ્યા ૪૦ની થાય છે. તે આ પ્રમાણે—

૧ શ્રીભદ્રબાહુસ્વામી, ૨ શ્રીમાનતુંગસૂરિ, ૩ ધર્મઘોષસૂરિ, ૪ સુશ્રાવક શિવનાગ, ૫ મહાકવિ બિલ્હણ, ૬ પાર્શ્વદેવગણિ, ૭ સાગ-

રચંદ્રસૂરિ, ૮ આલ્હાદન મંત્રી, ૯ અજિતસિંહસૂરિ, ૧૦ જિનપતિસૂરિ, ૧૧ પૂર્ણકળશગણિ, ૧૨ મહેન્દ્રસૂરિ, ૧૩ કમલપ્રભ+ ૧૪ જિનપ્રભ-સૂરિ, ૧૫ તરૂણપ્રભસૂરિ, ૧૬ મેરૂતંગસૂરિ, ૧૭ જયકીર્તિસૂરિ, ૧૮ જિનભદ્રસૂરિ, ૧૯ જયસાગરગણિ, ૨૦ સિદ્ધાન્તરૂચિ, ૨૧ જિનસમુદ્રસૂરિ, ૨૨ રત્નકીર્તિ, ૨૩ ઉદયધર્મ, ૨૪ દેવસુંદરસૂરિ, ૨૫ સોમસુંદરસૂરિ, ૨૬ મુનિસુંદરસૂરિ, ૨૭ ભુવનસુંદરસૂરિ, ૨૮ રત્નશેખરસૂરિ, ૨૯ લક્ષ્મીસાગરસૂરિ, ૩૦ જિનસોમસૂરિ, ૩૧ હેમવિમળસૂરિ, ૩૨ આનંદમાણિક્ય, ૩૩ મહોપાધ્યાય કલ્યાણવિજય, ૩૪ સંઘવિજયગણિ, ૩૫ રવિસાગર, ૩૬ હંસરત્ન ૩૭ વિદ્યાવિમળ, ૩૮ શિવસુંદર+ ૩૯ સૌભાગ્યમૂર્તિ, ૪૦ લક્ષ્મીલાભ.

આ સર્વ મહાપુરૂષોનાં જીવન પ્રસંગ, રચિતગ્રંથો, અને શિષ્ય સંતતિ વગેરેને અંગે મુદ્રિત અમુદ્રિત* યથોપલબ્ધ સાધનોદ્વારા પ્રાપ્ત થએલી કિંચિત્ રૂપરેખા અત્રે અનુક્રમે રજુ કરવામાં આવે છે–

+ આ નિશાનીવાળા મહાપુરુષોનાં કેવળ નામ માત્ર મળી આવે છે તે ઉપરથી ક્યા ગચ્છમાં, કયે સમયે થયા? કોના શિષ્ય હતા વગેરે બાબતોનો નિર્ણય કરવો અશક્ય હોવાથી સમાન નામવાળા યથાજ્ઞાત દરેક વિદ્વાનોની ટુંક નોંધ આપી સંતોષ માનવામાં આવ્યો છે.

* પૂર્વકાલીન મહાત્માઓ જીવનપ્રસંગ વર્ણવવા વિશેષ ગૌરવ ધરાવતા નહોતા. તેથી સાધનના અભાવે દરેકનાં સંપૂર્ણ જીવનચરિત્ર આલેખવાનું બની શકે તેમ નથી; તથાપિ ગુણોત્કીર્તનરૂપ રાસ, સઝાય, સ્તુતિ, શિલાલેખ, પ્રતિમાલેખ, ગ્રંથ પ્રાન્તગત પ્રશસ્તિઓ અને પુષ્પિકાઓને આધારે યથામતિ પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે.

(૧) શ્રી ભદ્રબાહુ સ્વામી.

उवसग्गहरं थोत्तं काऊणं जेण संघकल्लाणं ।
करुणायरेण विहियं स भद्दबाहू गुरू जयउ ॥

ઉવસગ્ગહરં સ્તોત્રના કર્તા શ્રી **ભદ્રબાહુ** છે એમ તો સર્વ કોઈ કબૂલ કરે છે. પરંતુ તે પંચમ શ્રુતકેવલી છે કે આવશ્યકાદિ નિર્યુક્તિકાર બીજા ભદ્રબાહુ છે.તે સંબંધે મતભેદ ઉપસ્થિત થાય છે.[૧] પૂર્વકાલીન ગ્રંથકારો[૨] તો એક જ માનતા આવેલા છે તથાપિ ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ નિહાળતાં બન્ને ભિન્ન ભિન્ન માલુમ પડે છે.

---

૧ જુઓ ઇતિહાસપ્રેમી મુનિશ્રી કલ્યાણવિજયજીએ લખેલું **वीरनिर्वाणसंवत् और कालगणना** નામનું હિંદી પુસ્તક, અને ન્યા. વ્યા. તીર્થ પં. બેચરદાસ જીવરાજ સંશોધિત પૂર્ણભદ્રાચાર્ય [ચન્દ્રાચાર્ય] વિરચિત ઉવસગ્ગહરંસ્તોત્ર લઘુવૃત્તિ–જિનસૂર મુનિવિરચિત પ્રિયંકર નૃપકથાસમેત–માંની પ્રસ્તાવના. (શારદાવિજયગ્રંથમાળા. ભાવનગર દ્વારા પ્રકાશિત)

૨ वंदामि भद्दबाहुं पाईणं चरमसयलसुयनाणिं ।
सुत्तस्स कारयमिसिं दसासु कप्पे य ववहारे ॥

દશાશ્રુતસ્કંધચૂર્ણિ. પી. ૪, ૧૦૦

પંચ કલ્પભાષ્ય (૭ શતાબ્દિ) સંઘદાસગણિ. પી. ૪, ૧૦૩

अनुयोगदायिन : सुधर्मस्वामिप्रभृतयो यावदस्य भगवतो निर्युक्तिकारस्य भद्रबाहुस्वामिनश्चतुर्दशपूर्वधरस्याचार्यस्तान् सर्वानिति ।

—શીલાંકાચાર્યકૃત આચારાંગ સૂત્ર વૃત્તિ.

શ્રીયશોભદ્રસૂરિના શિષ્ય ૧૪ પૂર્વધર (પંચમશ્રુતકેવલી) ચંદ્ર-ગુપ્ત[3]ના સમયમાં થયા હતા અને વીરનિર્વાણ ૧૭૦મા વર્ષે[4] દેવ

अरिहंते वंदित्ता चउदसपुव्वी तहेव दसपुव्वी ।
एक्कारसंगसुत्तधारए सव्वसाहू य ॥

ઓઘનિર્યુક્તિ પ્રથમગાથા.

આ ગાથામાં દશપૂર્વિ વગેરેને નમસ્કાર કરવાથી નિર્યુક્તિકાર ચતુર્દશપૂર્વી નથી એમ ચોક્કસ થાય છે. અને એટલા માટે જ ટીકાકાર શંકા ઉઠાવે છે કે–'**भद्रबाहु स्वामिनश्चतुर्दशपूर्वधरत्वात् दशपूर्वधरादीनां न्यूनत्वात् किंतेषां नमस्कारमसौ करोति ?**।' પરંતુ તે સમયે ઐતિહાસિક સાધનોની બહુધા દુર્લભતા હોવાને કારણે પારંપરિક પ્રઘોષને અનુસારે નિર્યુક્તિકારને ચતુર્દશપૂર્વધર કલ્પીને યથામતિ શંકાનું સમાધાન કરેલ છે.

दशवैकालिकस्य च निर्युक्तिश्चतुर्दशपूर्वविदा भद्रबाहुस्वामिना कृता । –મલયગિરિકૃતા પિંડનિર્યુક્તિવૃત્તિ.

अस्य चातीवगम्भीरार्थतां सकलसाधु–श्रावकवर्गस्य-नित्योपयोगितां च विज्ञाय चतुर्दशपूर्वधरेण श्रीभद्रबाहु-स्वामिना तद्व्याख्यारूपा ' आभिनिबोहियनाणं सुअनाणं चेव ओहिनाणं च ।' इत्यादिप्रसिद्धग्रन्थरूपा निर्युक्तिः कृता ।

—મલધારિ હેમચંદ્રસૂરિકૃતા શિષ્યહિતાખ્યા વિશેષાવશ્યકવૃત્તિ.

૩ ચંદ્રગુપ્તનો રાજ્યારોહણ કાળ વીરનિર્વાણથી ૧૫૫ મું વર્ષ છે. જુઓ પરિશિષ્ટ પર્વ. સર્ગ ૮માનો નિમ્નલિખિત શ્લોક—

एवं च श्रीमहावीरमुक्तेर्वर्षशते गते ।
पञ्चपञ्चाशदधिके चन्द्रगुप्तोऽभवन्नृपः ॥ ३३९ ॥

૪ **वीरमोक्षाद् वर्षशते सप्तत्यग्रे गते सति ।**
भद्रबाहुरपि स्वामी ययौ स्वर्गं समाधिना ॥

—परिशिष्ट पर्व स. ९. श्लो. ११२

સોક પામ્યા હતા. એમના જીવન વિષે જુનામાં જુનો ઉલ્લેખ મારા ધારવા પ્રમાણે આવશ્યકનિર્યુક્તિમાં દષ્ટિગોચર થાય છે. તેમાં શ્રીસ્થૂલિભદ્રને પૂર્વની વાચના આપ્યાની હકીકત છે. પરંતુ વરાહમિહર તેમજ એમણે રચેલા ગ્રંથો સંબંધી નામનિશાન પણ નથી. જો નિર્યુક્તિઓ વગેરે ગ્રંથો એમની કૃતિ હોત તો સમર્થ વિદ્વાન્ શ્રીહેમચંદ્રાચાર્ય તેનો ઉલ્લેખ કર્યા સિવાય રહેત નહી.

આવશ્યકનિર્યુક્તિની ગાથા ૨૩૦માં શ્રીવજ્રસ્વામીનો[૫] અને ૨૩૨માં શ્રીઆર્યરક્ષિતનો[૬] અનુયોગના પૃથક્કરણના અંગે ઉલ્લેખ આવે છે. ત્યાર બાદ સાત નિન્હવો પરત્વે વર્ણન કરતાં મહાવીર નિર્વાણ બાદ ૪૦૯મે વર્ષે બોટિક (દિગંબર) મતની ઉત્પત્તિ જણાવેલ છે. આ રહી તે ગાથાઓ—

बहुरय पएस अव्वत्त सामुच्छा दुग तिग अबद्धिआ चेव ।
एएसिं निग्गमणं वोच्छामि अहाणुपुव्वीए ॥ २३५ ॥
बहुरय जमालिपभवा जीवपएसा य तीसगुत्ताओ ।
अव्वत्ता साढाओ सामुच्छेअस्समित्ताओ ॥

---

૫ વી. નિ. સંવત્ ૪૯૬ (વિક્રમ સં. ૨૬)માં વજ્રનો જન્મ, વી. નિ. સં. ૫૦૪ (વિ. સં. ૩૪)માં દીક્ષા, વી. નિ. સં. ૫૪૮ (વિ. સં. ૭૮)માં યુગપ્રધાનપદ અને વી. નિ. સં. ૫૮૪ (વિ. સં. ૧૧૪)માં સ્વર્ગવાસ થયો હતો.

૬ વી. નિ સં. ૫૨૨ (વિ. સં. ૫૨)માં જન્મ, વી. નિ. સં. ૫૪૪ (વિ. સં. ૭૪)માં દીક્ષા, વી. નિ. સં. ૫૮૪ (વિ. સં. ૧૧૪)માં યુગપ્રધાનપદ, અને વી. નિ. સં. ૫૯૭ (વિ. સં. ૧૨૭) માં સ્વર્ગવાસ થયો હતો. માથુરી વાચનાનુસાર ૫૮૪માં સ્વર્ગવાસ મનાય છે.

गंगाओ दोकिरिया छलुगा तेरासियाण उप्पत्ती ।
थेरा य गोट्ठमाहिल पुट्ठमबद्धं परूविंति ॥

सावत्थी उसभपुरं सेयंबिया मिहिल उल्लुगातीरं ।
पुरिमंतरंजिया दसरह वीरपुरं च नयराइं ॥

चोद्दस सोलस वासा चोद्दस वीसुत्तरा य दुण्णि सया ।
अट्ठावीसा य दुवे पंचेव सया य चोआला ॥ २३९ ॥

पंच सया चुलसीओ छच्चेव सया नवुत्तरा हुंति ।
नाणुप्पतीए दुवे उप्पन्ना निव्वुए सेसा ॥ २४० ॥

ઇત્યાદિ ગા. સુધી.

અર્થ—ભગવાન મહાવીરને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયા પછી ચૌદ વર્ષે શ્રાવસ્તી નગરીમાં જમાલિ આચાર્યથી બહુરત નિન્હવ થયા. ૧, ભગવાનની જ્ઞાનોત્પત્તિ પછી સોળ વર્ષે ઋષભપુર નગરમાં તિષ્યગુપ્તાચાર્યથી છેલ્લા પ્રદેશમાં જીવત્વ માનનાર નિન્હવ થયા. ૨, ભગવંતના નિર્વાણ કાળ પછી બસોને ચૌદ વર્ષે શ્વેતંબિકાનગરીમાં આષાઢાચાર્યથી અવ્યક્તવાદી નિન્હવ થયા. ૩, ભગવાનના નિર્વાણ પછી બસોને વીસ વર્ષે મિથિલાનગરીમાં અશ્વમિત્રાચાર્યથી સામુચ્છેદિક નિન્હવ થયા. ૪, બસોને અઠ્ઠાવીસ વર્ષે ઉલ્લુકાતીરે ગંગાચાર્યથી દ્વિક્રિય નિન્હવ થયા. ૫, પાંચસોને ચુમાલીસ વર્ષે અંતરંજીકાનગરીમાં ષડુલ્લુકાચાર્યથી ત્રૈરાશિક નિન્હવ થયા. ૬, પાંચસોને ચોરાસી વર્ષે દશપુરનગરમાં સ્પૃષ્ટ કર્મ પ્રરૂપનાર સ્થવિર ગોષ્ઠામાહિલથી અબદ્ધિક નિન્હવ થયા. ૭, અને આઠમા બોટિક (દિગંબર) નિન્હવ રથવીરપુરનગરમાં ભગવંતના નિર્વાણ પછી છસોને નવ વર્ષે થયા. ૮, એવી રીતે ભગવાનને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયા પછી બે અને નિર્વાણ પછી ૬ એમ આઠ નિન્હવ થયા.

આથી પણ નિર્યુક્તિકાર ભદ્રબાહુસ્વામી પંચમ શ્રુતકેવલીથી ભિન્ન હોવાનો નિશ્ચય થાય છે. કારણ કે પૂર્વે થઈ ગએલ વ્યક્તિ

ભવિષ્યમાં થનાર માટે 'અમુક વર્ષે અમુક થયો.' એવો પ્રયોગ કરે નહી, માટે નિર્યુક્તિકાર શ્રીભદ્રબાહુનો સમય વીરનિર્વાણ બાદ ૧૭૦મે વર્ષે હોઈ શકે નહી.

શ્રીસંઘતિલકસૂરિકૃત સમ્યકત્વસપ્તતિકાવૃત્તિ,[૭] વગેરે શ્વેતાંબર ગ્રંથોમાં શ્રીભદ્રબાહુને પ્રખર જ્યોતિષી વરાહમિહરના ભાઈ તરીક વર્ણવેલા છે.[૮] વરાહમિહરના રચેલા ચાર ગ્રંથો અત્યારે ઉપલબ્ધ થાય છે.[૯] તેમાં છેલ્લો ગ્રંથ ખગોલ શાસ્ત્રનું વ્યવહારૂ જ્ઞાન આપનાર

૭ **तत्थ य चउद्दसविज्जाठाणपारगो छक्कम्मकम्मविऊ पयईए भद्दओ भद्दबाहू नाम माहणो हुत्था । तस्स परमपिम्मसरसीरुहमिहरो वराहमिहरो सहोयरो ।**

–સંઘતિ૦ સમ્યક્ત્વસ૦ ।

૮. **વરાહમિહરને**ા જન્મ ઉજ્જેન આગળ થયો હતો. એણે ગણિતનું કામ આસરે ઇ. સ. ૫૦૫માં કરવા માંડયુ, અને એના એક ટીકાકારના કહેવા પ્રમાણે એ ઇ. સ. ૫૮૭માં મરણ પામ્યો.

–પ્રો. એ. મેંકડોનલકૃત સંસ્કૃત સાહિત્યનો ઇતિહાસ પૃ. ૫૬૪

૯. 'બૃહત્સંહિતા' (જે ૧૮૬૪–૧૮૬૫ની " Bibliothica Indica "માં કર્ને પ્રસિદ્ધ કરી છે. અને " Journal of Asiatic Society "ના ચોથા પુસ્તકમાં એનું ભાષાંતર થયું છે. એ જ ગ્રંથની ભટ્ટોત્પલની ટીકા સાથની નવી આવૃત્તિ ૧૮૯૫–૯૭માં એસ. દ્વિવેદીએ બનારસમાં પ્રસિદ્ધ કરી છે. **होराशास्त्र** (જેનું મદ્રાસના સી આયરે ૧૮૮૫માં ભાષાંતર કર્યું છે). **लघुजातक** (જેના થોડાક ભાગનું વેબરે અને જૅકોબીએ ૧૮૭૨માં ભાષાંતર કર્યું છે.) અને **पंचसिद्धान्तिका** બનારસમાં થીબો અને એસ દ્વિવેદીએ ૧૮૮૯માં પ્રસિદ્ધ કરેલ છે અને તેના મોટા ભાગનું ભાષાંતર પણ કર્યું છે.

पंचसिद्धान्तिका નામનો છે. તેમાં તેનો રચના કાળ શાકે ૪૨૭ જણાવેલ છે. જુઓ નિમ્નલિખિત આર્યા—

सप्ताश्विवेद (४२७) संख्यं शककालमपास्य चैत्रशुक्लादौ ।
अर्द्धास्तमिते भानौ यवनपुरे सौम्यदिवसाद्ये ॥

વરાહમિહરનો સમય ઈસ્વીસનના છઠ્ઠા સૈકાનો છે (૫૦૫–૫૮૫ સુધીમાં) તેથી બીજા ભદ્રબાહુનો સમય પણ છઠ્ઠો સૈકો નિર્વિવાદ સિદ્ધ થાય છે અને

'**तेहिं नाणबलेण वराहमिहरवंतरस्स दुच्चिट्ठियं नाऊण सिरिपाससामिणो 'उवसग्गहरं' थवणं काऊण संघकए पेसियं ।**'

—સંઘતિલકકૃત સમ્યક્ત્વસપ્તતિકાવૃત્તિ (સં. ૧૪૨૨)

ઈત્યાદિ વૃત્તાંત ધ્યાનમાં લઈએ તો ઉવસગ્ગહંસ્તોત્રના પ્રણેતા આજ **ભદ્રબાહુસ્વામી** નિશ્ચિત થાય છે.

એમના રચેલા ગ્રંથો—

૧ આવશ્યક નિર્યુક્તિ.[૧૦]
૨ દશવૈકાલિક ,,
૩ ઉત્તરાધ્યયન ,,
૪ આચારાંગ ,,
૫ સૂત્રકૃતાંગ ,,

---

૧૦. આ નિર્યુક્તિઓનાં નામ ગ્રંથકાર પોતે આ પ્રમાણે જણાવે છે—

आवस्सयस्स दसकालियस्स तह उत्तरज्झमायारे ।
सूयगडे निज्जुत्तिं वोच्छामि तहा दसाणं च ॥
कप्पस्स य निज्जुत्तिं ववहारस्स य परमनिउणस्स ।
सूरियपण्णत्तीए वोच्छं इसिभासियाणं च ॥

—આવશ્ય. નિ. ગા. ૮૨–૮૩

૬ સૂર્યપ્રજ્ઞપ્તિ નિર્યુક્તિ.[૧૧]

૭ ઋષિભાષિત નિર્યુક્તિ મૂળ પણ પોતે રચેલું અને નિર્યુક્તિ પણ પોતે રચી છે.

૮ વ્યવહારસૂત્ર નિર્યુક્તિ

૯ બૃહત્કલ્પસૂત્ર નિર્યુક્તિ

૧૦ દશાશ્રુતસ્કંધ[૧૨]

૧૧ પિંડ નિર્યુક્તિ.[૧૩]

૧૨ સંસક્તક નિર્યુક્તિ.

૧૩ ઓઘનિર્યુક્તિ.

૧૪ ભદ્રબાહુ સંહિતા.[૧૪]

૧૫ નવગ્રહશાંતિસ્તોત્ર.[૧૫]

૧૬ દ્વાદશ ભાવજન્મ પ્રદીપ.[૧૬]

---

૧૧. આ નિર્યુક્તિ અત્યારે ઉપલબ્ધ નથી. જુઓ નિમ્નલિખિત ઉલ્લેખ—

अस्या निर्युक्तिरभूत् पूर्वं श्रीभद्रबाहुसूरिकृता ।
कलिदोषात् साऽनेशत् व्याचक्षे केवलं सूत्रम् ॥

—મલયગિરિકૃતા સૂર્યપ્રજ્ઞપ્તિવૃત્તિ.

૧૨. પંજાબમાં આવેલા ઝગવાડા ગામમાં યતિજીના જ્ઞાનભંડારમાં સંપૂર્ણ પ્રાચીન પ્રતિ છે. હાલમાં મંગલનિમિત્તે પર્યુષણપર્વમાં વંચાય છે તે કલ્પસૂત્ર આ ગ્રંથનું આઠમું અધ્યયન છે.

૧૩ **येनैषा पिण्डनिर्युक्तिर्युक्तिरम्या विनिर्मिता ।**
द्वादशाङ्गविदे तस्मै नमः श्रीभद्रबाहवे ॥

—મલયગિરિકૃતા પિંડનિર્યુક્તિવૃત્તિ.

૧૪. ૧૫. આ બન્ને ગ્રંથો માટે નિશ્ચય નથી. હાલમાં જે 'ભદ્રબાહુસંહિતા' એ નામનું પુસ્તક છપાયું છે તે આ **ભદ્રબાહુ**કૃત નથી.

૧૬. આ ગ્રંથ સંસ્કૃત પદ્યબંધ છે. એનો ત્રુટક ભાગ અમારા જોવામાં આવેલો છે.

૧૭ વસુદેવહિંડી. [૧૭] આ ગ્રંથ મૂળ પ્રાકૃતમાં રચેલો કે જે સવા લાખ શ્લોક પ્રમાણ હતો એમ પ્રસિદ્ધ શ્રીહેમચંદ્રાચાર્યના ગુરૂ શ્રીદેવચંદ્રસૂરિ જણાવે છે. ભદ્રબાહુનો જન્મ, દીક્ષા, અવસાન સમય તથા શિષ્યાદિ સંતતિ જાણવા માટે આપણા પાસે કાંઈ ચોક્કસ સાધન નથી. શ્રીભદ્રબાહુસ્વામી પોતાના નિર્યુક્તિ વગેરે કોઈ પણ ગ્રંથમાં રચનાકાળ જણાવતા નથી. માત્ર કલ્પસૂત્રમાં—

समणस्स भगवओ महावीरस्स जाव सव्वदुक्खप्पहीणस्स नव वाससयाइं विइक्कंताइं, दसमस्स वाससयस्स अयं असीइमे संवच्छरे काले गच्छइ. वायणंतरे[१८] पुण अयं तेणउए संवच्छरे काले गच्छइ ।–સૂત્ર ૧૪૮

---

१७ **वंदामि भद्दबाहुं जेण य अइरसियं बहुकहाकलियं ।
रइयं सवायलक्खं चरियं वसुदेवरायस्स ।**

—શાંતિનાથચરિત્ર મંગળાચરણ.

૧૮ આ વાક્યનો અર્થ કલ્પસૂત્રના ટીકાકારો પૈકી ઘણાખરા ભિન્ન ભિન્ન રીતે ઉપજાવે છે. પરંતુ ખરી હકીકત તો એમ લાગે છે કે—તે સમયે વિક્રમ સંવત્ ૫૧૦ ચાલતો હશે અને તે વિક્રમના રાજ્યારોહણ દિવસથી તેમજ સંવત્સર પ્રવૃત્તિ દિવસથી ગણવામાં મતભેદ હશે, વીર નિર્વાણથી ૪૭૦ વર્ષે વિક્રમરાજા ગાદીએ બેઠો અને ત્યાર બાદ ૧૩ મે વર્ષે સંવત્સર પ્રવર્તાવ્યો હતો. માટે વિક્રમ સંવત્માં ૪૭૦ ઉમેરતાં વીર સં. ૯૮૦ આવે અને ૪૮૩ ઉમેરીએ તો ૯૯૩ વર્ષ આવે. આ બાબતના સમર્થન માટે જુઓ કાલિકાચાર્યની પરંપરામાં થએલા શ્રીભાવદેવસૂરિએ બનાવેલી કાલિકાચાર્ય કથાની નિમ્ન લિખિત ગાથાઓ—

**विक्कमरज्जारंभा पुरओ सिरिवीरनिव्वुई भणिया ।
सुन्नमुणिवेयजुत्त (४७०) विक्कमकालाउ जिणकालं ॥**

આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ નજરે પડે છે એ ખાસ ધ્યાનમાં રાખવાયોગ્ય છે; આપણે આ ગ્રંથને એમની પ્રાથમિક કૃતિ માનીએ. જો આચાર્યશ્રીએ પોતાની ૧૫ વર્ષ લગભગની કિશોર વયે ગ્રંથરચનાની શરૂઆત કરી હોય અને વરાહમિહરના અવસાન (ઇ. સ. ૫૮૫) બાદ ચાર પાંચ વર્ષ સુધી હયાતી ધરાવતા હોય એમ માનીયે તો એમનું સર્વાયુ વર્ષ ૧૨૫થી ઉપર અને ૧૫૦ વચ્ચેનું ધારી શકાય છે. પરંતુ એટલા લાંબા આયુષ્ય માટે શંકાને સ્થાન મળે ખરૂં.

વીરનિર્વાણસંવત્ ૯૮૦ (વાચનાંતરે ૯૯૩) વર્ષે દેવર્દ્ધિગણિક્ષમાશ્રમણે પુસ્તકો લખાવવાની પ્રવૃત્તિ આરંભી તે સમયે એમણે આ સ્થવિરાવલી (પટ્ટાવલી) બનાવેલી છે એમ માનવામાં[૧૯] આવે છે પરંતુ તે માન્યતા દોષ રહિત નથી, અન્યકૃત ગ્રંથમાં બીજાએ પ્રકરણ વગેરે ઉમેરવાથી તે ગ્રંથની મહત્તાને હાની પહોંચે છે. એવું કાર્ય શિષ્ટ પુરુષ કદિ પણ કરે નહી. થોડા સમય માટે આપણે

विक्कमरज्जाणंतर तेरस वासेसु १३ वच्छरपवत्ती ।
सिरिवीरमुक्खओ सा चउसयतेसीइ (४८३] वासाउ ॥
जिणमुक्खा चउवरिसे [४] पणमरओ दूसमउ य संजाओ
अरया चउसयगुणसी [४७९) वासेहिं विक्कमं वासं ॥

१९ एतत्सूत्रं श्रीदेवर्द्धिगणिक्षमाश्रमणैः प्रक्षिप्तमिति क्वचित् पर्युषणाकल्पावचूर्णौ, तदभिप्रायेण श्रीवीरनिर्वाणात् नवशताशीतिवर्षातिक्रमे सिद्धान्तं पुस्तके न्यसद्भिः श्रीदेवर्द्धिगणिक्षमाश्रमणैः श्रीपर्युषणाकल्पस्यापि वाचना पुस्तके न्यस्तातदानीं पुस्तकलिखनकालज्ञापनार्थैतत् सूत्रं लिखितमिति ।

—કલ્પદીપિકા (સં૦ ૧૬૭૭ જયવિજય)

સ્થવિરાવલી દેવર્દ્ધિગણિક્ષમાશ્રમણકૃત માની લઇએ તો પછી તેના છેવટમાં આપેલી—

सुत्तत्थरयणभरिए खमदममद्दवगुणेहिं संपुण्णे ।
देवड्ढिखमासमणे कासवगुत्ते पणिवयामि ॥

આ ગાથાની શી દશા થાય? કોઈ પણ વિદ્વાન્ સ્વયં પોતાને માટે આવા શબ્દો ઉચ્ચારે ખરા? માટે તે જરૂર અન્યકૃત માનવી પડશે. આખો ગ્રંથ કોઈ રચે, વચ્ચે પ્રકરણ અન્ય ઉમેરે અને તેમના માટે ઉલ્લેખ ત્રીજી વ્યકિત કરે એમ બની શકે ખરૂં! માટે મારા ધારવા પ્રમાણે તો મૂળ ગ્રંથ, અને અંત્યગાથા સુધીની સ્થવિરાવલી એ સર્વ એકજ વ્યકિત (બીજા ભદ્રબાહુ)ની રચના છે.

ગ્રંથકાર ઉપરોકત ગાથા લખી પટ્ટાવલી અટકાવે છે તેથી તેઓ દેવર્ધિંગણિક્ષમાશ્રમણના સંતાનીય છે કે અન્ય વંશના છે તેના માટે ઉહાપોહ કરવાને અવકાશ રહે છે.

૨ માનતુંગસૂરિ.

આ આચાર્ય બનારસનિવાસી ધનદેવશેઠના પુત્ર હતા. એમણે પ્રથમ ચારૂકીર્તિ નામના દિગંબર પાસે દીક્ષા લીધી હતી. ત્યાં એમનું નામ મહાકીર્તિ રાખ્યું હતું. પાછળથી એમણે પોતાની બ્હેનના કહેવાથી શ્રીજિનસિંહસૂરિ પાસે શ્વેતાંબર મતની દીક્ષા સ્વીકારી હતી.

આ વખતે બનારસમાં (પ્રભાવક ચરિત્રના મતે) બાણ અને મયૂર નામના બ્રાહ્મણ પંડિતોની વિદ્યાથી આકર્ષાયલા હર્ષદેવ નામના બ્રહ્મક્ષત્રિય (થાણેશ્વરનો વૈશ્ય વંશીય રાજા શ્રીહર્ષ) રાજા સાથે એમનો મેલાપ થયો.[૨૦] રાજાએ ચમત્કાર જોવા ઇચ્છા જણાવી ત્યારે આચાર્યે કહ્યું કે—'રાજન્' અમે ગૃહસ્થ નથી, કે વિદ્યા અને ગુણનું પ્રકાશન કરીને રાજાઓ પાસેથી ધન પ્રાપ્ત કરીએ. અમે

૨૦. ઓઝાજી. રા. ઇ. પ્રથમ ભાગ પૃ. ૧૪૨.

જે કાંઇ કરિએ તે કેવળ ધર્મને માટે જ. આવાં નિરીહ વચનો સાંભળીને રાજાએ સાંકળોથી બાંધી અંધારી કોટડીમાં પૂરી દેવા સેવકોને આજ્ઞા આપી અને તરત તેનો અમલ થયો (અન્ય ગ્રંથકારોના મતે સ્વેચ્છાથી પૂરાયા હતા), પણ આચાર્યે ત્યાં જ પોતાના ઇષ્ટદેવ શ્રીઆદિનાથની **भक्तामर०** આ વાકયથી શરૂ થતા સ્તોત્રથી સ્તવના કરી પોતે બંધન અને કેદમાંથી છુટી રાજાને જઈને મળ્યા. આચાર્યની અદ્દભુત શક્તિ જોઈ રાજા પ્રસન્ન થયો અને તે જ સમયથી જૈનધર્મ તથા જૈન સાધુઓનો ભક્ત બન્યો.

એમની કૃતિ–૧ ભક્તામર સ્તોત્ર,[૨૧] ૨ ભયહર–નમિઊણસ્તવ ૩ ભત્તિબ્ભર–પંચપરમેષ્ઠિસ્તવ સુપ્રસિદ્ધ છે. મણિકલ્પના[૨૨] રચયિતા એ જ છે કે અન્ય તે શંકાસ્પદ છે. સત્તરમા સૈકાની દિગંબરીય પટ્ટાવલીમાં ૧ ચિંતામણિકલ્પ, ૨ મણિકલ્પ, ૩ ચારિત્રસાર, ૪ ઉવસગ્ગહરંસ્તોત્ર ૫ ભકતામરસ્તોત્ર એમ પાંચ ગ્રંથોના રચયિતા જણાવેલ છે.

શ્રીહર્ષનો રાજત્વકાળ વિ. સં. ૬૬૩ થી ૭૦૪ અને કર્નલટોડના લખવા પ્રમાણે વૃદ્ધ ભોજનો સમય પણ વિક્રમનો સાતમો સૈકો (સં. ૬૩૧) છે એટલે આ આચાર્યનો પણ તે જ સમય સંભવે છે. તથા એમની દિગંબરાવસ્થાના " ગુરૂના ચારૂકીર્તિ અને એમના પોતાના મહાકીર્તિ " આ નામો ઉપરથી પણ એઓ છઠ્ઠી સાતમી

૨૧. જુઓ મુનિસુંદરસૂરિકૃત ગુર્વાવલી. શ્લો. ૩૫–૩૬–૩૭, તથા દેવવિમળગણિ વિરચિત હીરસૌભાગ્યે (સ. ૪, પૃ. ૧૬૪) શ્લો. ૭૫ થી ૭૮.

૨૨ આનું બીજુ નામ રત્નપરીક્ષા છે. લગભગ ૨૨૫ શ્લોક પ્રમાણે છે. અંત્ય પદ્ય નીચે મુજબ છેઃ—

गुणेषु रागः सुकृतेषु लाभः, रोषश्च दोषश्च भवश्च कामः ।
श्रीमानतुङ्गस्य तथापि धर्मः, श्रीवीतरागस्य स एव वे त्ति ॥

શતાબ્દીના જ હોવાનું સિદ્ધ થાય છે. કારણ કે દિગંબર સંપ્રદાયમાં આવાં નામો બહુ પ્રાચીનકાળમાં અપાતાં નહતાં. વિશેષ માટે જુઓ ઇતિહાસપ્રેમી મુનિશ્રી કલ્યા૦ કૃત પ્રભા૦ ચ૦ પ્ર૦ પર્યાલોચના.

૩ ધર્મઘોષસૂરિ.

श्रीमानतुङ्ग शिष्येण धर्मघोषेण सूरिणा ।
रचितोऽनघकल्पोऽयं चिन्तामणि जगत्प्रभोः ॥ ४७ ॥

અહિં પૃષ્ઠ ૩૪ ઉપર મુદ્રિત શ્રી ચિંતામણિકલ્પને અંતે માત્ર આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ હોવાથી કર્તા કયા સમયમાં અને કયા ગચ્છમાં થયા તેનો નિર્ણય કરવો અશક્ય છે, કારણ કે ઉપરોક્ત માનતુંગસૂરિ ઉપરાંત તે નામના બીજા પણ આચાર્યો થયા છે. જેમકે—

૧ સં. ૧૩૩૩માં શ્રેયાંસ ચરિત્રના કર્તા. ૨ પરિગ્રહપ્રમાણના રચયિતા. (પી. પરિ. ૧, પૃષ્ટ. ૯૪) ૩ વટ-વડગચ્છના સર્વદેવસૂરિ જયસિંહ--ચંદ્રપ્રભ-ધર્મઘોષ-શીલગુણસૂરિ શિષ્ય. સં.   માં જયંતી પ્રશ્નોત્તરસંગ્રહના રચયિતા. એમના જ શિષ્ય મલયપ્રભે સં. ૧૨૬૦માં ઉપરોક્ત જયંતી પ્રશ્નોત્તર પર સિદ્ધ જયંતી વૃત્તિ રચી (પી. ૩, ૩૭) અને તે પ્રાગ્વાટજ્ઞાતીય શ્રેષ્ઠિ ધવલ મરૂની પુત્રી નાઉ નામની શ્રાવિકાએ સં. ૧૨૬૧ આશ્વિન વદિ ૭ રવૌ પુષ્ય નક્ષત્રે શુભયોગે અણહિલપુર પાટણમાં આત્મશ્રેયાર્થે પંડિત મુંજાલ પાસે મુકુંશિકા સ્થાને લખાવીને અજિતપ્રભસૂરિને સમર્પિત કરી. (પી. ૩, ૪૫ તથા શાંતિ. જ્ઞા. ભં. ખંભાત).

૪ અંચલગચ્છીય મહેંદ્રપ્રભસૂરિના શિષ્ય જયશેખરસૂરિએ સં. ૧૪૩૬માં રચેલી ઉપદેશ ચિંતામણીની ટીકાના લેખક (તેમના ગુરુબંધુ અને સતીર્થ્ય). તથા ચંદ્રકુળના માનદેવસૂરિના વંશમાં ત્રીજે ચોથે માટે માનતુંગસૂરિનું નામ હર વખતે દેખાય છે. જુઓ શાં. જ્ઞા. ભં. ખંભાતમાં યોગશાસ્ત્ર સ્વોપજ્ઞ વૃત્તિની પ્રતની પુષ્પિકા (પ્રશ. પૃ. ૫)

દરેક આચાર્યોના અંગે કાળજીપૂર્વક તપાસ કરવા છતાં કોઈ સ્થળે ધર્મઘોષ નામના શિષ્યનો ઉલ્લેખ દૃષ્ટિગોચર થતો નથી. જૈન-સ્તોત્રસમુચ્ચયનાપૃષ્ઠ ૨૫૯ પર મુદ્રિત **कल्याणधाम** સંજ્ઞક આઘ પદાર્થ નામ ગર્ભિ૦ શ્રી મહાવીરજિનસ્તવનના પ્રણેતા પણ શ્રી માનતુંગસૂરિના શિષ્ય સંભવે છે. (નામ નિર્દેશ નથી તેથી એજ છે કે એમનાથી ભિન્ન તે વિચારણીય છે.)

૪ શિવનાગ.

આ એક ગૃહસ્થ વિદ્વાન્ છે. ધૂમરાજવંશમાં ઉત્પન્ન થએલ દેવરાજના રાજ્ય સમયે શ્રીમાળ (હાલ ભિન્નમાલ)નો રહેવાસી હતો, એમની વંશ પરંપરાનો ક્યાંય ઉલ્લેખ મળતો નથી. જાતે વણિક્ અને કોટિધ્વજ શેઠ હતો. એમણે ધરણેન્દ્રને આરાધ્યો હતો તેથી તેણે સંતુષ્ટ થઇને સર્વ સિદ્ધિ કરનાર તથા જાપ કે હોમાદિક વિના તરત વિષને દૂર કરનાર એવો મંત્ર આપ્યો હતો. કે જે મંત્ર પુણ્યહીન જનોને મળવો દુર્લભ તથા ફૂંક અને હાથના સ્પર્શ માત્રથી આઠ નાગકુળોના વિષનો નાશ કરતો. એટલે એણે તે મંત્રની રચના અને પ્રભાવ યુક્ત **धरणोरगेन्द्र** સ્તવન બનાવ્યું. જેના સ્મરણ માત્રથી ઉપદ્રવો દૂર થતા.

એને પૂર્ણલતા નામે પત્ની હતી. જેનાથી રત્નદીપક સમાન વીર નામે પુત્ર થયો. જે વીરસૂરિ નામે મહાપ્રભાવક આચાર્ય થયા હતા. (જુઓ પ્રભાવક ચરિત્ર પ્રબંધ નં. ૧૫).

વીરસૂરિનો જન્મ વિક્રમ સંવત્ ૯૩૮માં થયો હતો. પોતાના પિતાના અવસાનથી વૈરાગ્યવાસિત થયા અને તપશ્ચર્યા તથા ગામ બહાર કાયોત્સર્ગાદિ કરતા. એક સમયે સંધ્યાસમયે બાહ્યભૂમિએ કાયોત્સર્ગ કરવા જતા મથુરા નગરીથી આવતા ૧૦૦ વર્ષના વૃદ્ધ વિમળગણિનો ભેટો થતાં તેમની પાસે સં. ૯૮૦માં દીક્ષા લીધી. અને ત્રેપન વર્ષનું સર્વાયુ ભોગવી ૯૯૧માં સ્વર્ગે ગયા હતા. એમના પટ્ટધર શ્રીભદ્ર થયા.

એમના વાસક્ષેપના પ્રભાવે અણહિલપુર નરેશ ચામુંડરાજને વલ્લભરાજ વગેરે પુત્ર રત્નોની પ્રાપ્તિ થઈ હતી તેથી તે ભક્ત બન્યો હતો.

વીરસૂરિના વૈરાગ્યનું કારણ પિતાનું અવસાન જણાવેલ છે તેથી શિવનાગનો સમય વિક્રમની દશમી શતાબ્દી નિશ્ચિત થાય છે.

ધરણોરગેંદ્ર સ્તોત્ર ઉપરાંત એની કોઈ કૃતિ હશે કે કેમ તે નિશ્ચિત નથી. પુરાતત્ત્વવેત્તાઓ બહાર આણશે તો ઉપકાર થશે.

એમના સમયે શ્રીમાલમાં રાજ્ય કરતા ધૂમરાજ વંશીય (? પરમાર) દેવરાજ તેમજ અણહિલપુરના રાજા ચામુંડરાજ[२३] વગેરેના સમય ઉપર લક્ષ્ય આપી ઇતિહાસપ્રેમી મુનિશ્રી કલ્યાણ-વિજયજી મહારાજ વીરસૂરિનો અસ્તિત્વકાળ અગ્યારમી સદીનો પૂર્વ ભાગ ઠરાવે છે. (જુઓ પ્રભાવક ચરિત્ર-પ્રબંધ પર્યાલોચના)[२४]

૫ મહાકવિ વિલ્હણ.

કવિ વિલ્હણથી પામી, સ્વચ્છતા જે સરસ્વતી.
ધન દુર્જનથી યે તે, કદિ મેલી નથી થતી.—કીર્તિ કૌમુદી ૧-૧૭

આ કવિએ પોતે ઇ. સ. ૧૦૮૫માં રચેલા વિક્રમાંક ચરિત્ર મહાકાવ્યના અંતિમ (૧૮મા) સર્ગમાં પોતાની વંશપરંપરા, સ્થાન વગેરે વિસ્તારપૂર્વક આપેલ છે.[२५] તે તથા અન્ય સાધનોદ્વારા જે હકીકત પ્રાપ્ત થઈ છે તે નીચે મુજબ—

વિલ્હણ કવિ ઈ. સ. ૧૦૬૬થી ૧૦૮૫માં હતો (કી. કૌ.

---

૨૩ મેરૂતુંગની વિચારશ્રેણી-સ્થવિરાવલી પ્રમાણે સં. ૯૪૪-૯૭૧ (વર્ષ ૨૭) અને ઓઝાજીના મતાનુસાર સં. ૧૦૫૨-૧૦૬૬.

૨૪ પ્રસિદ્ધકર્તા આત્માનંદ જૈન સભા ભાવનગર. સં. ૧૯૮૭

૨૫ જુઓ શ્લોક ૧થી ૧૦૮ સુધી.

નો. પૃ. ૧૪૫). તે કાશ્મીરના[૨૬] ખોનમુખ ગામનો રહીશ, કૌશિક ગોત્રી બ્રાહ્મણ હતો. એના વિદ્વાન્ પૂર્વજોને કાશ્મીરનો ગોપાદિત્ય રાજા[૨૭] મધ્યદેશમાંથી[૨૮] કાશ્મીરમાં લાવ્યો હતો. જેમાં મુખ્ય મુક્તિકળશ હતો, તે અગ્નિહોત્રી હતો. તેનો પુત્ર રાજકળશ તે પણ અગ્નિહોત્રી હતો. ઉપરાંત દાની, પરાક્રમી અને વેદવિદ્યાપારંગત હતો. એણે જનસુખાર્થ વ્યાખ્યાન સ્થાનો, કુવા અને પરબો કરાવી હતી. તેનો પુત્ર જ્યેષ્ઠ કળશ હતો તેણે મહાભાષ્ય[૨૯] ઉપર ટીકા કરી છે (પણ ડૉ. બુલ્હર કહે છે કે તે ક્યાંય ઉપલબ્ધ થતી નથી). તેને નાગદેવી નામની સ્ત્રીથી ઇષ્ટરામ, વિલ્હણ અને આનંદ એમ ત્રણ પુત્રો થયા. તે ત્રણે વિદ્વાન્ અને કવિ હતા. વિલ્હણે કાશ્મીરમાં રહીને વેદ, વેદાંગ, વ્યાકરણ, સાહિત્ય આદિ શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કર્યો અને એની કવિતાની ખ્યાતિ દૂર દૂર સુધી ફેલાઇ.

રાજા કળશ[૩૦]ના સમયમાં તેની સાથે કાંઇક કચવાટ થવાથી તે ત્યાંથી નીકળ્યો અને કર્ણાટકમાં જઇને રહ્યો. તથા સ્વદેશમાં મુસાફરી કરી. તે મથુરાં, વૃંદાવન, કનોજ, પ્રયાગ અને કાશીમાં

૨૬ હાલનું ખુનમોહ જે કાશ્મીરની રાજધાની શ્રીનગરથી ૩ માઇલ દૂર જયવંત નામના સ્થાન પાસે છે.

૨૭ ગોનંદવંશી અક્ષનો પુત્ર હતો.

૨૮ હિમાચલ અને વિંધ્યાચલની વચ્ચેનો પ્રદેશ. જેને આજ-કાલ સંયુક્ત પ્રાંત કહેવામાં આવે છે. વિશેષ માટે જુઓ નાગરી-પ્રચારિણી પત્રિકા પુ. ૩, અંક ૧માં છપાએલો શ્રીયુત ધીરેન્દ્રવર્મા M. A.નો 'મધ્યદેશનો વિકાસ' એ નામનો લેખ,

૨૯ પાણીનીએ રચેલી અષ્ટાધ્યાયી ઉપર પાતંજલ ઋષિએ કરેલા ભાષ્યની જ મહાભાષ્ય સંજ્ઞા છે.

૩૦ કાશ્મીરનો રાજા ઈ. સ. ૧૦૬૩–૧૦૮૯

કેટલાક દિવસ રહ્યો અને ત્યાંના પંડિતોથી શાસ્ત્રાર્થ કરતો ડાહલ (ચેદી)ના કર્ણરાજાના દરબારમાં પહોંચ્યો. જ્યાં પંડિત ગંગાધરને શાસ્ત્રાર્થમાં જીતીને તે ધારામાં[31] આવ્યો પણ તે સમયે ત્યાંનો વિદ્વાન્ રાજા ભોજ જીવતો ન હતો.[32] ત્યાંથી ગુજરાતમાં પદાર્પણ કર્યું અને રાજા કર્ણદેવ સોલંકીના સમયમાં અણહિલવાડમાં ઉતર્યો. ત્યાં કેટલાક સમય સુધી નિવાસ કરી સોમેશ્વરની યાત્રા કરી સમુદ્રમાર્ગે દક્ષિણમાં પહોંચ્યો. ત્યાંથી રામેશ્વર થઇને પાછો ઉત્તરમાં કલ્યાણપુરમાં આવ્યો હતો. ત્યાંના સોલંકી રાજા વિક્રમાદિત્યે (૬) તેનું સન્માન કરીને પોતાને ત્યાં રાખ્યો અને વિદ્યાપતિ (મુખ્ય પંડિત)ની ઉપાધિ (ઇલ્કાબ) તથા વિશાળ સમૃદ્ધિ પ્રદાન કરી. કવિએ પોતાની પાછળની અવસ્થા અહિંજ વિદ્યાભ્યાસંગમાં પસાર કરી હતી.

વંશવૃક્ષ.

મુક્તિકળશ
|
રાજકળશ
|
જ્યેષ્ઠકળશ — નાગદેવી
|
ઇષ્ટરામ | બિલ્હણ | આનંદ

એણે રચેલા અને ઉપલબ્ધ થતા ગ્રંથો આ પ્રમાણે—

---

૩૧ વિશેષ માહિતી માટે જુઓ ઈ. સ. ૧૯૩૩ જુનના શારદાના અંકમાં છપાયેલ 'ભોજરાજાની ધારાનગરી' નામનો ન્યા. વ્યા. **તીર્થ** મુનિશ્રી **હિમાંશુવિજયજી**નો લેખ.

૩૨ જુઓ **सोलंकीयोंका प्राचीन इतिहास** પૃ. ૧૨૧–૧૨૨ નું ટિપ્પન.

૧ શ્રીપાર્શ્વનાથસ્તવ.[૩૩] બિલ્હણાષ્ટક પ્રસ્તુત વિભાગમાં પૃ. ૧૯૪ ઉપર મુદ્રિત.

૨ કર્ણસુંદરી નાટિકા. પાટણ નરેશ કર્ણદેવ[૩૪] સોલંકીના મહામાત્ય સંપત્કર[૩૫] (સાંતૂમહેતા)ની પ્રાર્થનાથી પ્રેરિત થઈ ઉક્ત

---

૩૩. પાટણના ભંડારોમાં તાડપત્ર પર લખાએલી એની પ્રતો મળે છે. જુઓ સ્વ. ચિમનલાલ દલાલનો 'ગુજરાતનું સંસ્કૃત નાટક સાહિત્ય 'નામનો લેખ.—' વસંત '; ઓઝાજી રા. ઇ. ૧, પૃ. ૨૧૭; નાથુરામ પ્રેમી કૃત વિદ્વદ્રત્નમાળા પૃ. ૯૭ ટિપ્પન.

૩૪. કર્ણદેવે વિ. સં. ૧૧૨૦ થી ૧૧૫૦ પર્યન્ત રાજ્ય કર્યું હતું.

૩૫ આબૂમાં દેલવાડા ગામમાં બાંધેલા વિમળશાહના મંદિરો સાથે સંબંધ ધરાવનાર દક્ષિણ તરફની દેવકુલિકાઓમાંની એક અંદરની મૂર્તિના આસન ઉપર નિમ્નલિખિત આશયનો એક લેખ કોરેલો છે—

' વિ. સં. ૧૧૧૯માં રાજા ભીમના પ્રીતિપાત્ર થારાપદ્રીય વંશના અમાત્ય શાંતિની સ્ત્રી શિવાદેવીએ પોતાના પુત્ર નિંન(નીના) અને ગીગાના કલ્યાણાર્થે આ પ્રતિમા સ્થાપન કરી.' આ લેખ પ્રાચીન લેખ સંગ્રહ' દ્વિતીય ભાગ (જીનવિ.) પૃ. ૧૨૬, સંખ્યા ૧૫૪માં છપાયેલ છે પરંતુ તે બહુ જ અશુદ્ધ છે. ખરી રીતે તે નીચે મુજબ જોઈએ—

थारापद्रीयसन्ताने भीमभूपालवल्लभः ।
शान्त्यमात्यो महीख्यातोऽजनि श्रावकसत्तमः ॥
भार्या तस्य शिवादेवी श्रेयसे प्रतिमामिमाम् ।
नीन्नगीगाख्ययोः सून्वोः कारयामास निर्मलाम् ॥

આ લેખમાંનો શાંતિ અને પ્રબંધચિંતામણિનો શાંતૂ એકજ પુરૂષ છે. આ લેખ ઉપરથી એ પણ જણાઈ આવે છે કે કર્ણદેવના પિતા ભીમના સમયમાં શાંતૂ મંત્રી પદ પર નિમાયો હતો.

મંત્રી દ્વારા પ્રવર્તિત થએલ ભગવાન્ નાભેય [ઋષભદેવ]ની યાત્રા મહોત્સવ પર અભિનય કરાવવા સારૂ આ નાટિકા રચવામાં આવી હતી. જેનો નાયક સ્વયં રાજા કર્ણદેવ હતો. આ નાટિકામાં ગર્જન ઉપર ગૂર્જરોએ ચઢાઇ કરીને ત્યાંના લશ્કરને હરાવ્યું એવો ઉલ્લેખ કરેલો છે, તે સંબંધમાં એવું ધારી શકાય કે ગૂર્જર સૈન્યે ગીઝની વંશના બાદશાહના લશ્કર સાથે યુદ્ધ કર્યું હશે.

કવિએ નાંદીમાં પ્રથમ જિનેશ્વરનું આશીર્વાદાત્મક મંગલાચરણ કરેલું છે એનું કારણ એ છે કે મહામાત્ય સંપત્કર તરફથી તેને સારો આશ્રય મળેલો હતો.

૩ વિક્રમાંક દેવચરિત. આ કાવ્ય પોતાની વૃદ્ધાવસ્થામાં આશ્રય આપનાર કલ્યાણપુરના રાજા વિક્રમાદિત્યને ઉદ્દેશીને વિક્રમ સં. ૧૧૪૨ના આસપાસમાં રચ્યું. એ ગ્રંથ દક્ષિણના સોલંકીઓનો ઇતિહાસ જાણવા સારૂ ઉપયોગી છે.

૪ વિલ્હણ ચરિત્ર. આની અધિકાંશ પ્રતિઓમાં કર્તાનું નામ મળતું નથી, પરંતુ કાવ્યમાળામાં છપાયેલ પુસ્તકના કર્તાનું નામ 'કાશ્મીરિક બિલ્હણ કવિ' મળે છે. જે વિશ્વાસ કરવા યોગ્ય નથી.

વાસ્તવિક રીતે જોતાં તો એ ગ્રંથ બિલ્હણનો રચેલો નથી જણાતો. અને તેના કર્તાને બિલ્હણના વૃત્તાન્તનું જ જ્ઞાન નથી. ઉક્ત પુસ્તકમાં લખેલું છે કે—'ગુજરાતના રાજા વૈરસિંહના[૩૬] રાજ્ય-

---

૩૬ કેટલાક વિદ્વાનોનું એમ માનવું છે કે એ સર્વ પાત્રો કલ્પના રૂપ છે. કારણ કે એક જગોએ કવિ બિલ્હણ પંજાબના હાકેમ ક્ષિતિપતિ કિંવા ક્ષિતિપાળને ત્યાં રહ્યો હતો તે દરમ્યાન તેની પુત્રી સાથે સ્નેહ બંધાયો અને વાત જાહેર થતાં દેશ ત્યાગ કરવો પડ્યો. તેના સ્મરણરૂપ બિલ્હણે આ પંચાશિકા રચી એમ લખ્યું છે ત્યારે જૈન સાધુ જ્ઞાનાચાર્યે (જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સ તરફથી છપાયેલી જૈન રાસ માળા મુજબ સારંગે) જુની ગુજરાતીમાં બિલ્હણ કાવ્ય રચ્યું છે

કાળમાં કાશ્મીરી પંડિત બિલ્હણ અણહિલવાડમાં આવ્યો હતો. રાજા વૈરસિંહે તેની પ્રગાઢ વિદ્વતા જોઇને પોતાની પુત્રી શશિકળા સારૂ શિક્ષક તરીકે તેની નિમણુંક કરી. થોડા સમય પછી બિલ્હણ રાજ-કન્યાના પ્રણયમાં ફસાયો. જ્યારે એ સમાચાર રાજાના કાને પહોંચ્યા ત્યારે તેને પ્રાણદંડની સજા કરવામાં આવી. વધસ્થળમાં બિલ્હણને ઇષ્ટ-દેવનું સ્મરણ કરી લેવા સારૂ કહેવામાં આવ્યું; પરંતુ બિલ્હણે પોતાની પ્રાણેશ્વરી રાજકન્યા શશિકલાના સ્મરણમાં **अद्यापि तां कनकचम्प-कदामगौरीं** એ પદ્યથી પ્રારંભ કરી એવાં ૫૦ શ્લોકો રચ્યાં. એટલા-માંજ રાજાએ સહસા પોતાની મહારાણીના મ્હોંઢાથી પોતાની કન્યા શશિકલાનો પૂર્ણ પ્રેમ બિલ્હણ પર હોવાનું સાંભળ્યું. રાજાનો કોપ શાંત પડયો અને બ્રાહ્મણવધના પાપથી ભયભીત થઇને બિલ્હણનો અપરાધ માફ કર્યો તથા તેની સાથે પોતાની પુત્રી શશિકળાનું લગ્ન કરી આપ્યું અને સાથે જ દ્રવ્ય–સમૃદ્ધિ આપીને તેની ક્ષમા પણ માગી.' એ સમસ્ત કથા સર્વથા કપોલ કલ્પિત છે અને તેના લેખકે બિલ્હણના પ્રતિ મોટો અન્યાય કર્યો જણાય છે કારણકે તે સમયમાં ગુજરાતનો રાજા કર્ણ હતો. વૈરસિંહ નહિ. વૈરસિંહ ચાવડા (ચાપોત્કટ) વંશનો રાજા હતો અને બિલ્હણના સમયમાં તેને (વૈરસિંહને) મરણ પામે ૨૦૦ વર્ષથી પણ વધારે સમય થઈ ગયો હતો.[૩૭]

એ ૫૦ શ્લોકનું ખંડકાવ્ય ચૌરપંચાશિકા અથવા સુરત-પંચાશિકાના નામથી પણ પ્રખ્યાત છે. એના બધા શ્લોક દ્વિઅર્થી

તેમાં શશિકળાના પિતાનું નામ પૃથિવીચંદ્ર આપ્યું છે ને તેને પાટણનો રાજા કહ્યો છે. અને પંડિત વામનાચાર્ય ઝાલકિકર કહે છે કે કર્ણાટકમાં પંચાશિકાનું હસ્તલિખિત પુસ્તક છે તેમાં રાજાનું નામ મદનાભિરામ અને તેની દિકરીનું નામ યામિની પૂર્ણતિલકા હતું. તે બન્ને પંચાલદેશની રાજધાની લક્ષ્મી મંદિરમાં રહેતાં હતાં.

૩૭ એણે ઇ. સ. ૮૩૮ થી ૮૪૯ સુધી ગુજરાતમાં રાજ્ય કર્યું હતું.

છે. જેમ તે શ્લોકોનો આશય રાજકન્યા સાથે ઘટે છે તેમ દુર્ગાના પક્ષમાં પણ ઘટિત થાય છે. તેના હસ્તલિખિત આદર્શોમાં કોઈ સ્થળે બિલ્હણ તો અન્ય સ્થળે ચોર[૩૮] કવિનું તથા સુંદર[૩૯] કવિનું પણ નામ દૃષ્ટિગોચર થાય છે. બિલ્હણના ઉપર્યુક્ત બન્ને ગ્રંથોની કવિતા અને કવિત્વમાં રાતદિવસનો ભેદ જણાય છે.[૪૦] પંચાશિકાનો અંગ્રેજી કવિતામાં અનુવાદ સર એડવીન આર્નોલ્ડે કર્યો છે. સોમેશ્વરદેવ[૪૧] કીર્તિકૌમુદીમાં[૪૨] એની વિદ્વત્તાના વખાણ કરે (સ. ૧, શ્લો. ૧૭) છે.

---

૩૮ ડૉ. રાજેન્દ્રલાલ મિત્ર સંગ્રહીત 'નોટિસિઝ ઓફ સંસ્કૃત મેન્યુસ્ક્રિપ્ટસ', વોલ્યુમ ૧, પૃ. ૨૫૦, નં. ૪૪૧.

૩૯ **इति सुंदरकविविरचितं चौरपंचाशिकाख्यं काव्यं समाप्तं । श्रीकाली जयति ॥**

शाके नवग्रहहिमांशुसमुद्रचन्द्रे
सूर्ये गते परिमिते मिथुनं गिरीशम् ।
श्रीसुन्दरेण रचितं प्रथमं सुकाव्यं
काश्यादिनाथचरमद्विज आलिलेख ॥

(કલકત્તાના સંસ્કૃત કોલેજ લાયબ્રેરીના સંસ્કૃત પુસ્તકોની સૂચી ૧૭ કાવ્ય પૃ. ૨૬, નં. ૪૪)

૪૦ બિલ્હણનો વિશેષ વૃત્તાંત જાણવા સારૂ સોલંકીયોંકા પ્રાચીન ઇતિહાસ પ્રથમ ભાગના પૃ. ૧૨૦થી ૧૨૪ સુધી જુઓ.

૪૧ સોમેશ્વર દેવ ચૌલુક્યોનો કુલગુરૂ હતો અને મંત્રીશ્વર વસ્તુપાળનો ગાઢ મિત્ર હતો. તેણે વસ્તુપાળની કીર્તિને અમર કરવા માટે કીતિકૌમુદી નામનું ઉત્તમ કાવ્ય બનાવ્યું છે, સુરથોત્સવ, ઉલ્લાઘરાઘવ, રામશતક આદિ બીજા પણ તેના કરેલા ગ્રંથો વિદ્વાનોમાં આદર પામેલા છે.

૪૨ આ ગ્રંથ વિ. સં. ૧૨૮૨ લગભગ રચાયો છે. અને સ્વ. વલ્લભજી હરિદત્ત આચાર્ય સંપાદિત ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાઇટી તરફથી મુદ્રિત થએલ છે.

બિલ્હણ નામની અનેક વ્યકિતઓ ભિન્ન ભિન્ન સમયે થએલી છે. જેમકે—૧ સં. ૧૧૯૮માં જયસિંહ રાજ્યે ભરૂચમાં તાડપત્ર પર વિમલસૂરિકૃત પઉમચરિત્રની પ્રત લખનાર (જે. ૧૭).

૨ વીજાપુર પૌષધશાળાના ચાર કાર્યવાહકો પૈકીનો એક.

—જુઓ પ્રશસ્તિસંગ્રહ ભા. ૧ પૃ. ૪૮–૪૯–૫૪.

૩ વિન્ધ્યવર્માનો સંધિવૈગ્રહિક અને મંત્રી. એ અર્જુનવર્મા અને દેવપાળના સમય સુધી મંત્રીપદે રહ્યો હતો. માંડુમાંથી મળેલા વિંધ્યવર્માના લેખમાં[૪૩] નીચેના શબ્દો નજરે પડે છે–**विन्ध्यवर्मनृपतेः प्रसादभूः सान्धिवैग्रहिक बिल्हणकविः ।** સં. ૧૨૯૨ માં દેવપાળના રાજ્યકાળમાં ત્રિષષ્ટિસ્મૃતિ અને વિ. સં. ૧૩૦૦ જૈતુગિદેવના રાજયકાળમાં ધર્મામૃતશાસ્ત્ર ઉપર ભવ્યકુમુદચંદ્રિકા ટીકા રચનાર જૈન પંડિત આશાધરે[૪૪] ઉપરોક્ત ધર્મામૃતની ટીકામાં આ વિલ્હણનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. અને તે જ આશાધર સં. ૧૨૮૫માં

---

૪૩ આ લેખમાં જણાવેલ છે કે—

बाललीलाहवे यस्य जयसिंहे पलायिते ।
दिक्पालहासव्याजेन यशो दिक्षु विजृम्भितम् ॥

અર્થાત્ જયસિંહનો પરાભવ આ દાનપત્રના સમયપૂર્વે હોવો જોઈએ એ બનાવની મોડામાં મોડી સાલ સં. ૧૨૭૨ સંભવે છે. આ સંબંધમાં પ્રભાસપાટણના મોટા દરવાજા ઉપરનો સં. ૧૨૭૩નો ભીમદેવનો લેખ વિચારવો.

૪૪ આ આશાધર પંડિત નલકચ્છનિવાસી સુશ્રાવક આલ્હણનો પુત્ર હતો. વિન્ધ્યવર્માના સંત્રિવૈગ્રહિક વિલ્હણના મિત્ર સુભટ વર્મા અને અર્જુનવર્માના સમયમાં તેમ તેના પછી દેવપાળ અને જૈતુગિદેવ કિંવા જયસિંહદેવ (બીજા)ના સમય સુધી હયાત હતો. એણે અર્જુનવર્માની પ્રીતિ પણ મેળવી હતી. એણે પોતાના રચેલા ગ્રંથોનો નામનિર્દેશ પ્રતિષ્ઠાસારોદ્ધારની પ્રશસ્તિમાં કરેલો છે. (જુઓ મુદ્રિત આવૃત્તિ હિંદી ભાષાનુવાદ યુક્ત).

પોતાના રચેલા પ્રતિષ્ઠાસારોદ્ધારમાં વિલ્હણને પોતાની સ્તુતિ કર્તા તરીકે દર્શાવેલ છે. જુઓ નિમ્ન લિખિત શ્લોક—

इत्युपश्लोकितो विद्वद् विल्हणेन कवीशिना ।
श्रीविन्ध्यभूपतिमहासान्धिविग्रहिकेण यः ॥ ७ ॥

પરંતુ આ સર્વમાંથી કોઇએ રચેલા ગ્રંથો અદ્યાવધિ મારા જોવામાં આવ્યા નથી અને અહિં પૃ. ૧૯૪ ઉપર મુદ્રિત પાર્શ્વનાથ સ્તોત્રને અંતે **महाकविविल्हणः** આવો ઉલ્લેખ છે તેથી મ્હેં ઉપરોકતજ કર્તા સ્વીકાર્યા છે.

૬ પાર્શ્વદેવગણિ.

ઇ. સ. ૧૯૩૨ માં અમોએ પ્રસિદ્ધ કરેલા જૈનસ્તોત્ર સંદોહના પ્રથમ વિભાગની પ્રસ્તાવનામાં ઉવસગ્ગહરં સ્તોત્રની ટીકા તથા પદ્માવત્યષ્ટક વૃત્તિના રચયિતા તરીકે શ્રીચંદ્રસૂરિ (અપરનામ) પાર્શ્વદેવગણિનો ઉલ્લેખ કરેલો, પરંતુ આ વિભાગમાં મુદ્રિત ઉવસગ્ગહરં સ્તોત્રની વૃત્તિના અન્તે કર્તાએ રચના સંવત્, ગચ્છ કે ગુરૂનામ વગેરે કંઇ જણાવેલ નથી, અને જુદા જુદા ગચ્છોમાં આ નામની ત્રણ વ્યક્તિઓ થએલ છે તેથી અનાભોગમાં કોઇને અન્યાય અપાઇ જાય નહી એટલા માટે દરેકનો અહિં ટુંકમાં પરિચય આપવો ઉચિત ધારીએ છીએ.

૧ વિ. સં. ૧૧૬૯માં ચંદ્રગચ્છ યા સરવાળગચ્છના ઇશ્વરગણિના શિષ્ય વીરગણિએ દધિપ્રદ (દાહોદ)માં રચેલી ૭૬૯૧ શ્લોક પ્રમાણ પિંડનિર્યુક્તિ પરની વૃત્તિમાં મહેન્દ્રસૂરિ અને દેવચંદ્રગણિ સાથે આધારભૂત હતા તે.

૨. વિ. સં. ૧૧૯૦માં બૃહદ્ગચ્છના જિનચંદ્રસૂરિના શિષ્ય આમ્રદેવસૂરિએ યશોનાગશેઠની વસતિમાં રહીને આરંભેલી દેવેંદ્રગણિ–નેમિચંદ્રસૂરિકૃત આખ્યાનક મણિકોષ પરની વૃત્તિ ધવલકપુર (ધોળકા)માં અચ્છુપ્તની વસતિમાં પૂર્ણ કરી હતી તેના લેખન, શોધનાદિ અને આધાનોદ્ધરણમાં નેમિચંદ્ર અને ગુણાકર સાથે સહાય કરનાર.

૬ ચંદ્રકુળના શીલભદ્રસૂરિના શિષ્ય ધનેશ્વરસૂરિના શિષ્ય. એમનું આચાર્યાવસ્થામાં શ્રીચંદ્રસૂરિ નામ હતું. એમણે સં. ૧૧૬૯માં બૌદ્ધાચાર્ય દિઙ્નાગના ન્યાયપ્રવેશ નામના બૌદ્ધ ન્યાયગ્રંથ ઉપરની હરિભદ્રસૂરિ (પહેલા)ની વૃત્તિ પર પંજિકા રચી (પી. ૧,૮૧, પ્ર. ગા. ઓ. સી.), સં. ૧૧૭૧માં પોતાના ગુરુ ધનેશ્વરસૂરિએ રચેલી જિનવલ્લભસૂરિકૃત સૂક્ષ્માર્થ વિચારસાર–સાર્ધશતક પરની વૃત્તિમાં સહાયતા આપી, સં. ૧૧૭૩માં જિનદાસ મહત્તરની નિશીથચૂર્ણિ પર વિંશોદ્દેશક વ્યાખ્યા રચી, ગુર્જરેશ્વર કુમારપાળના રાજ્યમાં સં.૧૨૨૨ના ચૈત્ર સુદિ ૧૦મીએ ૨૦૦૦ શ્લોક પ્રમાણ શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણસૂત્રવૃત્તિ (જે. ૬, પી. ૧, ૩; ૩ અંગ્રેજી પ્રત ૧૪), નંદીટીકા દુર્ગપદ વ્યાખ્યા (સં. ૧૨૨૬ની પ્રત જે. ભં. માં છે. જે. ૬; પી. ૫, ૨૦૨) સં. ૧૨૨૭માં ૧૧૨૦ શ્લોક પ્રમાણ જીતકલ્પ બૃહત્ચૂર્ણિ વ્યાખ્યા, સં. ૧૨૨૮માં નિરયાવલિ (પાંચે ઉપાંગ) પર વૃત્તિ અને તે ઉપરાંત ૫૫૦ શ્લોક પ્રમાણ ચૈત્યવંદનસૂત્રવૃત્તિ, પ્રતિષ્ઠાકલ્પ, સર્વસિદ્ધાંત વિષમપદપર્યાય, સુખબોધાસમાચારી (પ્ર. દે. લા.) આદિ અનેક ગ્રંથો રચ્યા છે. (જે. પ્ર. ૨૧)

સાહિત્ય સર્જનમાં એમનો જ મોટો ફાળો હોવાથી પદ્માવત્યષ્ટક વૃત્તિ તેમજ ઉવસગ્ગહરં સ્તોત્રની વૃત્તિ પણ એમની જ કૃતિ સંભવે છે. પરંતુ એક જ વ્યક્તિ તેના તે ગ્રંથ ઉપર સરખી રીતની બે વૃત્તિ રચે એ સંભવિત નથી લાગતું. સાક્ષરો વિચારી નિર્ણય લાવશે.

૭ સાગરચંદ્ર.

આ નામની ત્રણ વ્યક્તિઓ નજરે પડે છે. તે આ પ્રમાણે—

૧ ગૂર્જરેશ્વર સિદ્ધરાજ જયસિંહની સભામાંના એક વિદ્વાન્. સં. ૧૧૯૩માં ગોવિંદસૂરિના શિષ્ય વર્ધમાનસૂરિએ રચેલા ગણરત્નમહોદધિ (પ્ર. ચોખં ભા. ગ્રં૦) નામના ગ્રંથમાં એમના કેટલાક શ્લોક ઉદ્ધૃત કરેલા છે તેથી એમણે સિદ્ધરાજના વર્ણન રૂપી કોઈ કાવ્ય

લખ્યું હશે એમ અનુમાન થાય છે, મુનિરત્નસૂરિ કૃત અમમચરિત્રની પ્રથમાદર્શ પ્રત લખનાર પણ આજ હોય. (જુઓ પી. ૩, ૯૮.)

गुर्जरवंशोद्योतनपुत्रोदयराजमन्त्रितनुजन्मा ।
विद्वान् सागरचन्द्रः प्रथमादर्शं लिलेखास्य ॥

૨ રાજગચ્છીય શીલભદ્ર–માણિક્ય–ભરતેશ્વર–વૈરસ્વામી–નેમિચંદ્ર શિષ્ય એમણે સં, ૧૨૪૬ માં મમ્મટકૃત કાવ્યપ્રકાશ સંકેત નામની ટીકા રચી (પ્ર. આનંદાશ્રમ ગ્રંથમાલા પૂના, સં. ૧૨૭૧ ની પ્રત જે૦ પા. સૂ. નં. ૬૭), પાર્શ્વનાથ ચરિત્ર (પી. ૩, ૧૫૭. જે.૫) રચ્યું તે ભિલ્લમાલવંશીય શ્રેષ્ઠિ દેહડજાની પ્રાર્થનાથી સં. ૧૨૭૬માં દીવાળી દિને વેલાકૂલ શ્રી દેવકૂપકમાં પૂર્ણ કર્યું, એ ઉપરાંત શાંતિનાથ ચરિતાદિ (જે. પ્ર. ૪૯) ગ્રંથો રચ્યા.

૩ ખરતરગચ્છીય. એમને શ્રી જિનરાજસૂરિએ આચાર્યપદ આપ્યું હતું. અને તેજ જિનરાજસૂરિના આદેશથી જેશલમેરના ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથના મંદિરમાં સં. ૧૪૫૯માં જિનબિંબોની સ્થાપના કરી હતી. જેશલમેરનો રાજા લક્ષ્મણદેવ રાઉલ એમનો ભક્ત અને પ્રશંસક હતો[૪૫] (જુઓ. જે. પરિ. ૧, શ્લો. ૧૪–૨૧).

એમણે સં. ૧૪૬૧ માં આષાડ વદિ ૧૦ દિને દેવકુલપાટકમાં શાહ નાન્હાએ કરાવેલા નંદિમહોત્સવ પૂર્વક પૂર્વાદિ દેશોમાં વિચરી

---

૪૫ **गाम्भीर्यवत्वात् परमोदक-त्वाद्**
दधार यः सागरचन्द्रलक्ष्मीम् ।
युक्तं स भेजे तदिदं कृतज्ञः
सूरीश्वरान् सागरचन्द्रपादान् ॥ १४ ॥

\+ \+ \+

नवेषुवाद्धीन्दु (१४५९) मितेऽथवर्षे निदेशतः श्रीजिनराजसूरेः ।
अस्थापयन् गर्भगृहेऽत्र बिम्बं मुनीश्वराः सागरचन्द्रसाराः॥२१॥

સંઘોન્નતિ અને ગણવૃદ્ધિ કરનાર જિનવર્ધનને આચાર્ય પદવી આપી હતી, પરંતુ પાછળથી ચતુર્થ વ્રતમાં શંકા લાગવાથી સર્વ મુનિ મંડળની સમ્મતિ મેળવી તેમને પદચ્યુત કરી સં. ૧૪૭૫ માં મહા સુદિ ૧૫ દિને જિનભદ્રસૂરિને પદારૂઢ કર્યા હતા.[૪૬]

આ ત્રણમાંથી અહિં પૃ. ૨૨૭ ઉપર મુદ્રિત મંત્રાધિરાજ-કલ્પના કર્તાનો નિશ્ચય કરવો દુર્ઘટ છે. તથાપિ તદંતર્ગત અભયદેવ, પદ્મદેવ, લલિતપ્રભ, શ્રીપ્રભ, નેમિપ્રભ, પુણ્યસાગર, અને યશશ્ચંદ્ર નામની વ્યક્તિઓને અંગે વિશેષ તપાસ કરતાં કંઇ પણ વિશેષ માહિતી મળી રહેવા સંભવ છે.

૮ આલ્હાદન.

આ મહાન્ દંડનાયક હતો. એમનું કુલ ગલ્લક નામથી પ્રસિદ્ધ હતું અને તે સમસ્તકુલ નાગેન્દ્રગચ્છના સાધુઓને ગુરૂ તરીકે સ્વીકારતું હતું. મંડળપતિ ચચ્ચિગના પ્રતિબોધક નાગેન્દ્રગચ્છીય વીરસૂરિ-પરમારવંશીય વર્ધમાનસૂરિ-રામસૂરિ-ચંદ્રસૂરિ–દેવસૂરિ–અભયદેવસૂરિ[૪૭] ધનેશ્વરસૂરિ–વિજયસિંહસૂરિના શિષ્ય વર્ધમાનસૂરિના ઉપદેશથી એમણે અણહિલપુરનગરમાં શ્રીવાસુપૂજ્ય પ્રભુના દેરાસરનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો હતો તે પ્રસંગે એમની અભ્યર્થનાથી વર્ધમાનસૂરિએ સં ૧૨૯૯માં દરેક સર્ગને અન્તે આલ્હાદન શબ્દથી મંડિત ચાર સર્ગમાં ૫૪૯૪

---

૪૬ **संवत् १४६१ वर्षे आषाढ वदि १० श्रीदेवकुलपाटके सा. नान्हा कारितनन्द्यां सागरचन्द्राचार्यैः स्थापितानां प्राच्यादिषु देशेषु कृतविहाराणां संघोन्नति–गणवृद्धिकारिणां चतुर्थव्रतविराधना शङ्कया तैरेव पृथक्कृतानां श्रीजिनवर्धनसूरीणां शाखा पिप्पलगणो जातः ।**

ખ. પટ્ટાવલી.

૪૭ શ્રી હેમસૂરિએ રાજા સમક્ષ એમની તારીફ કરી હતી.

શ્લોક પ્રમાણુ નવીન વાસુપૂજ્ય ચરિત્ર રચ્યું. (વે. નં. ૧૭૭૨, પ્ર. જૈ. ધ. પ્ર. સભા. નં. ૧૮), અને તેની પ્રશસ્તિમાં એમના પૂર્વજો વગેરેનો નીચે મુજબ ઉલ્લેખ કરેલો છે—

'પૂર્વે નાગેન્દ્રગચ્છના ભક્ત ગલ્લકકુળમાં વાધૂ નામે શ્રેષ્ઠી થયો, જેણે સંગમખેટકમાં મહાવીર ચૈત્ય બંધાવી સો હળ–સાંતીવાળી જમીન વાડી સહિત તે ચૈત્યને અર્પણ કરી. તેના પુત્ર કપર્દિએ વટસર નામના ગામમાં ઋષભદેવયુગાદિદેવનું ચૈત્ય બંધાવ્યું. તેના પુત્ર આમ્રદેવને રાણુકા નામની પત્નીથી દેવચંદ્ર પુત્ર થયો અને તે દેવચંદ્રને પદ્મિની નામક સ્ત્રીથી ચાર પુત્ર થયા. જ્યેષ્ઠ અંબડ સચિવ હતો, બીજો જલ્હણ, ત્રીજો આલ્હાદન નામે દંડનાયક (સેનાધિપતિ) થયો અને ચોથો પ્રલ્હાદન. આમાં અંબડ મંત્રી[૪૮] સ્વર્ગસ્થ થતાં આલ્હાદન દંડનાયકે સત્યપુર (સાચોર) માં વીરપ્રસાદમાં ઋષભદેવની, થારાપદ્ર (થરાદ)ના નાભેય ચૈત્યમાં પાર્શ્વનાથની તથા ચંદ્રપ્રભસ્વામી, સીમંધર યુગમંધરની અને અંબિકા, ભારતી વગેરેની મૂર્તિઓ સ્થાપન કરી. [૪૯]સંગમખેટક અને વટસરમાં એમના પૂર્વજોએ બંધાવેલા પૂર્વોક્ત બન્ને ચૈત્યોનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો, પોતાના ગુરુઓ માટે અણુહિલપુર પાટણમાં વસતિ (ઉપાશ્રય) બનાવી અને પુસ્તકો વગેરે લખાવી સાહિત્યસેવા બજાવી. '

એ સેનાધિપતિના વ્યવસાયવાળો હોવા છતાં વિદ્યાવ્યાસંગી તેમજ કાવ્યશક્તિસંપન્ન પણ હોવો જોઇએ. એની અન્ય કોઈ કૃતિ જોવામાં આવી નથી.

---

૪૮ આ અંબડ મંત્રી સં. ૧૨૯૬ માં ભીમદેવનો મહામાત્ય હતો. જુઓ ઉપદેશ કંદલી લેખન પ્રશસ્તિ. પી. ૫, ૫૦.

૪૯ ગાયકવાડના તાબાનો સંખેડા પ્રાંત તથા હાલ પણ સંખેડા મેવાસ કહેવાતો રેવાકાંઠા એજન્સિના નજીકનો ભાગ જે ડભોઈ નજીક આવેલ છે. અને બહાદરપર–સંખેડા કહેવાય છે તે હોય. ત્યાં ઉન્છ અને ઓર નામની બે નદીઓનો સંગમ થાય છે.

૯ અજિતસિંહસૂરિ.

આ નામના ત્રણ આચાર્યો થયા છે. તેમાં—

૧ સમ્મતિતર્કવૃત્તિ[૫૦] (વાદમહાર્ણવ) ના રચયિતા તર્કપંચાનન અભયદેવસૂરિના શિષ્ય ધનેશ્વરસૂરિ[૫૧] (રાજગચ્છ સંસ્થાપક) ના શિષ્ય. એમની પરંપરામાં ચતુર્થ પાટે થયેલા વૈરસ્વામીના શિષ્ય નેમિચંદ્રસૂરિએ કણાદ–વૈશેષિકમતનું ખંડન કર્યું.[૫૨] તેમના શિષ્ય

---

૫૦ આ ટીકાનું નામ તત્ત્વાવબોધવિધાયિની છે. પુરાતત્ત્વ મંદિર [અમદાવાદ] તરફથી ૭ વિભાગમાં મુદ્રિત કરવામાં આવી છે.

૫૧ ધારાધીશ મુંજરાજાની સભામાં વિજેતા તરીક પંકાતા અને તે રાજાના માનીતા ગુરૂ હતા. પોતે મૂળ ત્રિભુવનગિરિના સ્વામી કર્દમભૂપતિ હતા. તેમણે રાજા થઇ દીક્ષા લીધી અને તેઓ રાજાના માન્ય થયા તેથી તેમના ગચ્છનું નામ રાજગચ્છ પડયું. મુંજનું મરણ સં. ૧૦૫૦ને ૧૦૫૪ વચ્ચે થયું છે. તેનું દાનપત્ર સં. ૧૦૩૧નું મળે છે. તેમજ સં. ૧૦૫૦ માં દિગંબરાચાર્ય અમિતગતિએ સુભાષિતરત્ન સંદોહ નામનો ગ્રંથ તેના રાજ્યમાં રચ્યો છે.(પ્ર. નિ. સા. પ્રેસ મુંબઈ)

જુઓ પ્રભાવક ચરિત્રનો નિમ્નલિખિત ઉલ્લેખ—

त्रिभुवनगिरिस्वामी श्रीमान् स कर्दमभूपति-
स्तदुपसमभूत् शिष्यः श्रीमद्धनेश्वरसञ्ज्ञया ।
अजनि सुगुरुस्तत्पट्टेऽस्मात् प्रभृत्यवनिस्तुत-
स्तदनु विदितो विश्वे गच्छः स राजपदोत्तरः ॥

५२ **षट्तर्की ललनाविलासवसतिश्चञ्चत्तपोऽहर्पति**
स्तत्पट्टोदयचन्द्रमाः समजनि श्रीनेमिचन्द्रः प्रभुः ।
निःसामान्यगुणैर्भुवि प्रसृमरैः प्रालेयशैलोज्ज्वलै-
र्यैश्चक्रे कणभोजिनो मुनिपतेर्व्यर्थं मतं सर्वतः ॥

સાગરેન્દુસૂરિના શિષ્ય માણિક્યચંદ્રસૂરિએ સં. ૧૨૧(૪)૬ માં કાવ્યપ્રકાશસંકેત રચ્યો, ભિલ્લમાલવંશીય શ્રેષ્ઠિ દેહડની પ્રાર્થનાથી સં. ૧૨૭૬માં દીવાલીદિને વેલાકૂલ શ્રીદેવકૂપકમાં પાર્શ્વનાથચરિત્ર (પી. ૩, ૧૫૭; જે. ૫) પૂર્ણ કર્યું, અને શાંતિનાથ ચરિત્રાદિ (જે. પ્ર. ૪૯.) ગ્રંથો રચ્યા. તથા એમના જ સમુદાયના છઠ્ઠા પુરૂષ ચંદ્રપ્રભસૂરિના શિષ્ય પ્રભાચંદ્ર થયા કે જેમણે સં ૧૩૩૪ માં પ્રભાવક ચરિત્ર રચ્યું.

૨ ઉપરોક્ત અજીતસિંહથી ચતુર્થ પાટે થએલા [૫૩]ભદ્રેશ્વરસૂરિના શિષ્ય એમના શિષ્ય દેવભદ્રસૂરિએ સં. ૧૨૪૮ માં પ્રમાણ પ્રકાશ અને શ્રેયાંસચરિત્ર રચ્યાં. તેમના શિષ્ય સિદ્ધસેનસૂરિએ નેમિચંદ્રકૃત પ્રવચનસારોદ્ધાર પર સં૦ ૧૨૪૮ માં તત્ત્વજ્ઞાનવિકાશિની નામની વૃત્તિ રચી. (પી. ૨, ૮૮. વે. નં. ૧૬૪૦–૪૧, પ્ર. દે. લા. નં. ૫૮ અને ૬૪) એમાં સિદ્ધસેનસૂરિ પોતાના અન્યગ્રંથો નામે સ્તુતિઓ, પદ્મપ્રભચરિત્ર અને સામાચારીનો પણ ઉલ્લેખ કરે છે, (પ્ર. સા. વૃત્તિ. પૃ. ૧૮૭, ૪૪૦ અને ૪૪૨).

૩ અંચલગચ્છના ૫૧મા પટ્ટધર શ્રીસિંહપ્રભસૂરિ[૫૪]ના શિષ્ય.

માણિક્યચંદ્રકૃત પાર્શ્વનાથચરિત્રને કાવ્યપ્રકાશની પ્રશસ્તિ. પી. ૧૬૦ અને ૩૨૧, ડૉ શતીશચંદ્રનો ન્યાયશાસ્ત્રનો ઇતિ. પૃ. ૪૦.

૫૩ એમના શિષ્ય હરિભદ્રાચાર્યથી આચાર્યપદને પ્રાપ્ત થએલા જિનચંદ્રસૂરિના શિષ્ય વિજયસિંહસૂરિએ ઉમાસ્વાતિવાચકકૃત જંબૂદ્વીપ સમાસપર વિનેયજનહિતા ટીકા (પ્ર. સત્યવિજય, ગ્રંથમાળા નં. ૨) સં. ૧૨૧૫ માં શરદ્‌ઋતુમાં પાલીમાં સાહારશ્રેષ્ઠિના ઘરમાં રહીને રચી હતી.

૫૪ વીજાપુરના શ્રેષ્ઠિ અરિસિંહ પીતા. પ્રીતિમતી માતા, જન્મ સં. ૧૨૮૩, દીક્ષા સં. ૧૨૯૧, આચાર્ય તથા ગચ્છનાયક પદ સં. ૧૩૦૯ (મેરૂ. પ્ર. સં. ૧૩૦૮), સ્વ. ૩૦ વર્ષની વયે સં. ૧૩૧૩માં.

એમનો જન્મ સં ૧૨૮૩ ડોડગામમાં (મેરૂ. પ્ર. તથા શત૦માં કોક ગામમાં) થયો હતો. જિનદેવશેઠ પિતા. જિનદેવી માતા. સં. ૧૨૯૧માં દીક્ષા. સં. ૧૩૧૪ અણહિલપુરમાં આચાર્યપદ. સં. ૧૩૧૬ જાલોરમાં ગચ્છનાયકપદ અને સં. ૧૩૩૯માં ૫૬ વર્ષની વયે સ્વર્ગવાસ.

આ ત્રણેમાંથી અહિં પૃ. ૯૦ ઉપર છપાએલ અર્હમર્હ મંત્ર ગર્ભિત પાર્શ્વનાથ સ્તોત્રના રચયિતા કયા હશે એ કહેવું કઠિન છે. કારણ કે આ ત્રણે આચાર્યોનો સમુદાય વિદ્વાન્ હતો અને તેમણે અનેક ગ્રંથો રચી જૈન સાહિત્યને સમૃદ્ધ કર્યું છે, પરંતુ એમની પોતાની એકે કૃતિ હજુ સુધી જોવામાં આવી નથી તેમજ કોઇ ચોક્કસ પુરાવો મળ્યો નથી. વિદ્વાનો સ્વયં નિર્ણય કરી લે.

૧૦ શ્રીજિનપતિસૂરિ.

वाग्मि ग्रामशिरोरत्नं वन्देमर्त्यैश्वरस्तुतम् ।
भक्तया सुमेधसां धुर्यं श्रीमज्जिनपतिं गुरुम् ॥

જન્મ સંવત ૧૨૧૦ ચૈત્ર વદિ ૮ માલુગોત્રીય યશોવર્ધનશાહ પિતા. સૂહવદેવી માતા. સં, ૧૨૧૮ ના ફાલ્ગુન વદિ ૮ દિને દિલ્હીમાં દીક્ષા, સં, ૧૨૨૩ના કાર્તિક સુદિ ૧૩ને દિને તેમનું પદસ્થાપન જયદેવાચાર્યે કર્યું. એમણે પ્રતિબોધ આપી મરૂકોટ નિવાસી શ્રેષ્ઠિ નેમિચંદ્ર ભાંડાગારિકને જૈનધર્મી બનાવ્યો હતો [ભાં. ૪ ૧૪૯,] તે શ્રેષ્ઠિએ સં. ૧૨૪૫ માં જિનવલ્લભસૂરિગીત રચેલ છે તેમજ સટ્ઠિસય (ષષ્ઠિશતક) નામનો ઉપદેશમય પ્રકરણ ગ્રંથ પ્રાકૃતમાં રચ્યો (વે. નં. ૧૬૭૦-૭૨). સં. ૧૨૩૫ માં આ શ્રેષ્ઠિના પુત્ર દીક્ષા લઇ પછી જિનપતિસૂરિના પટ્ટધર નામે જિનેશ્વર સૂરિ તરીકે થયા.

વાદિદેવસૂરિના શિષ્ય મહેંદ્રસૂરિ-શિષ્ય પ્રદ્યુમ્નસૂરિએ વાદસ્થળ નામનો ગ્રંથ રચ્યો હતો તેમાં આશાપલ્લીના ઉદયનવિહારમાં શ્વે-

તાંબર યતિથી પ્રતિષ્ઠિત થએલાં જિનબિંબો પૂજનીય નથી એવો વાદ ખરતર જિનપતિસૂરિના મતાનુયાયિઓ કરતા હતા તેનું ખંડન છે (જે. પ્ર. ૨૭) તે ગ્રંથનાં સામે આ આચાર્યે વિધિપ્રબોધ-વાદ સ્થળ નામનો ગ્રંથ રચ્યો કે જેમાં પોતાના મતનું પ્રતિપાદન કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે (જે. પ્ર. ૨૮). સં. ૧૨૩૩ માં એમણે કલ્યાણ નગરમાં મહાવીરપ્રતિમા પ્રતિષ્ઠિત કરી. એમણે રચેલ તીર્થ-માળા, જિનવલ્લભકૃત સંઘપટ્ટક પર ટીકા [૫૫] બૃહદ્વૃત્તિ, જિનેશ્વર-સૂરિકૃત પંચલિંગી પર વિવરણ [વે. નં. ૧૬૨૩] ઈત્યાદિ સુપ્રસિદ્ધ છે, એમણે ચૈત્યવાસિઓને વધુ ખોખરા કર્યા હતા, તે ઉપરાંત ચિંતામણિ પાર્શ્વસ્તવ, અંતરીક્ષપાર્શ્વસ્તવ, ચતુર્વિંશતિ જીનસ્તવ વિરોધાલંકારમંડિતા સાવચૂરિકા ઋષભસ્તુતિ (પ્ર. દે. લા. પુ. ફંડ) વગેરે પણ એમની કૃતિઓ છે.

સં ૧૨૯૦ની આસપાસ વિશેષાવશ્યક પર શિષ્યહિતા નામની ટીકાની તાડપત્ર પરની પ્રત આશાદિત્ય નામના દ્વિજે લખી, તે લેખકે આ આચાર્યના પરમભક્ત મોઢવંશાય શાંતિ નામના શ્રાવકને યશોમતિ નામની ભાર્યાથી થએલ પદ્યુમ્ન નામના પુત્રની ભાર્યા લક્ષ્મી માટે પ્રશસ્તિ રચી પ્રાંતે મુકી છે. તે લક્ષ્મીએ વર્ધમાન (વઢવાણ) નામના નગરમાં દેવભદ્રસૂરિના વ્યાખ્યાન સાંભળી આ પ્રત લખાવી તેજ સૂરિને અર્પણ કરી હતી. તે ભાં. ઇ.માં મૌજુદ છે.

એમના શિષ્યો—

પૂર્ણભદ્ર—એમણે સં. ૧૨૮૨માં પાલણપુરમાં અતિમુકતક ચરિત્ર રચ્યું. સં. ૧૨૮૫માં જેશલમેરમાં ૭ પરિચ્છેદવાળુ ધન્યશાલિભદ્ર-

---

૫૫ **तत्पट्टे श्री जिनपतिसूरिर्जज्ञेऽथ पञ्चलिङ्गीं यः ।**
श्री सङ्घपट्टकमलं विवृत्य चक्रे बुधाश्चर्यम् ॥ १६ ॥

અભયકુમારચરિત્ર પ્રશસ્તિ—લક્ષ્મીતિલકગણિ.

ચરિત્ર તેમજ સં. ૧૩૦૫ જેશલમેરમાં કૃતપુણ્યકચરિત (મોટી ટોળી ભં. પાલિતાણા) આદિ રચ્યાં છે. આ ધન્યશાલિભદ્ર ચરિત્રમાં સર્વદેવસૂરિએ[૫૬] સહાય આપી છે. સં. ૧૨૫૫માં પંચાખ્યાન (પંચતંત્ર) શોધ્યું કે જેના પર ઇટલીનો વિદ્વાન્ હર્ટલ મુગ્ધ થયો છે. સં. ૧૨૭૫માં આનંદાદિ દશ ઉપાસક કથા (જૈ. પ્ર. ૧૭) રચી.

જિનપાલ—એમણે સં. ૧૨૬૨માં જિનેશ્વરસૂરિકૃત ષટ્સ્થાનક પર વૃત્તિ રચી (બુલ્હ. ૬, નં. ૭૭૬), સનત્કુમાર ચરિત્ર મહાકાવ્ય સટીક, સં. ૧૨૯૩ માં જિનવલ્લભસૂરિકૃત[૫૭] દ્વાદશકુલક પર વિવરણ, સં. ૧૨૯૪માં જિનદત્તસૂરિકૃત[૫૮] ઉપદેશરસાયન ઉપર વિવરણ, પંચલિંગી વિવરણ—ટિપ્પન, સં. ૧૨૯૪ માં જિનદત્તસૂરિકૃત ચર્ચરી નામના અપભ્રંશ કાવ્ય પર વિવરણ (પ્ર. ગા. ઓ. સી), તે ઉપરાંત સ્વપ્નવિચાર ભાષ્યાદિ રચ્યાં. (અપભ્રંશકાવ્યત્રયી પ્રસ્તાવના પૃ. ૬૫–૭૦. જેસ. પ્ર. ૪૧. વે. નં. ૧૬૨૩).

સુમતિગણિ—એમણે સં. ૧૨૯૫માં જિનદત્તસૂરિકૃત ગણધરસાર્ધ શતક પર બૃહદ્વૃત્તિ રચી. તે વૃત્તિ પહેલાં ખંભાતમાં આરંભીને ધારાપુરી—નલકચ્છાદિ તરફ વિહાર કરતાં છેવટે મંડપદુર્ગ (માંડવગઢ)માં પૂરી કરી. તેને જૈન વિદ્વાન્ જલ્હણે લખી અને તેનો પ્રથમાદર્શ જિનેશ્વરસૂરિ શિષ્ય કનકચંદ્રે લખ્યો. (જેસ. ૩૯, જે. પ્ર. ૫૦, ભાં. રી. ૧૮૮૨–૮૩ પૃ. ૪૮).

સૂરપ્રભ—આ મહાત્માએ સ્તંભતીર્થમાં પોતાના જલ્પ—વાણી વડે દિગંબરવાદિ યમદંડને જીત્યો હતો. કાલસ્વરૂપ કુલકવૃત્તિ સ્તંભનકેશપાર્શ્વજિનસ્તવન (પ્ર. જૈ. સ્તો. સમુચ્ચય.) તેમજ કવિતામાં બ્રહ્મકલ્પ રચ્યો હતો. ચંદ્રતિલક ઉપાધ્યાયને વિદ્યાનંદ નામનું

૫૬ એમણે સં. ૧૨૮૭ માં જેસલમેરમાં સ્વપ્નસપ્તતિકાવૃત્તિ રચી (કાં. છાણી.)

૫૭–૫૮ જુઓ જૈનસ્તોત્ર સંદોહ ભા. ૧ની પ્રસ્તાવના પા. ૨૫ અને ૩૩.

વ્યાકરણ ભણાવ્યું હતું. અને પૂર્ણભદ્રગણિકૃત ધન્યશાલિભદ્ર ચરિત્ર સંશોધ્યું હતું.

જિનેશ્વરસૂરિ—મરૂકોટ્ટના રહેવાસી શ્રેષ્ઠિ નેમિચંદ્ર ભાણ્ડારિકના પુત્ર હતા. માતાનું નામ લક્ષ્મી. સં. ૧૨૪૫ માગશર સુદિ ૧૧ દિને જન્મ. મૂળ નામ અંબડ. સં. ૧૨૫૫માં ખેડનગરમાં દીક્ષા લીધી તે સમયે વીરપ્રભ નામ ધારણ કર્યું. સં. ૧૨૭૮ ના માઘ સુદિ ૬ને દિને સર્વદેવાચાર્યે તેમની જાલોર (જાવાલ) નગરમાં સ્થાપના કરી. સં. ૧૩૩૧ના આશ્વિનવદિ ૬ને દિને સ્વર્ગસ્થ થયા.

વિશેષ માટે જુઓ સં. ૧૩૩૧ માં સોમમૂર્તિરચિત જિનેશ્વરસૂરિ દીક્ષાવિવાહવર્ણનરાસ, (પ્ર. જૈ; ઐ. ગૂ. કા. સં. પૃ. ૨૨૪) ખરતરગચ્છ પટ્ટાવલી, સંઘપુરસ્થ શિલાલેખ અને અભયકુમારચરિત્ર પ્રશસ્તિ વગેરે.

એમણે રચેલા ગ્રંથો–સં. ૧૩૧૩માં પાલણપુરમાં સંસ્કૃતમાં શ્રાવકધર્મ વિધિ રચી (જે. સ. પ્ર. ૩૬) અને તેના પર સં. ૧૩૧૭ માં પોતે જાવાલિપુર (જાલોર)માં બૃહદ્વૃત્તિ રચી સંભળાય છે. જ્યારે એમના શિષ્ય લક્ષ્મીતિલકે પણ વૃત્તિ રચી છે (કાં. વડો. નં. ૨૧૪), ૪ચિતદંડક સ્તુતિ કે જે સં. ૧૬૨૪માં ફલવર્ધિ (ફલોધી)માં જિનહંસસૂરિ–પુણ્યસાગર ઉપા.ના શિષ્ય પદ્મરાજે રચેલી વૃત્તિ–વ્યાખ્યા યુક્ત (પી. ૬, ૪૮) ઉપલબ્ધ થાય છે. વિ. સં. ૧૦૮૦ હરિભદ્રીય અષ્ટકવૃત્તિ[૫૯] કથાકોષ, પંચલિંગી[૬૦] પ્રકરણ પ્રમાલક્ષ્મ,[૬૧] ષટ્સ્થાન પ્રકરણ, નિર્વાણલીલાવતી[૬૨] આદિના કર્તા ચૈત્યવાસીઓનો વિજય મેળવનારા જિનેશ્વરસૂરિ વર્ધમાનસૂરિના શિષ્ય હોવાથી એમનાથી ભિન્ન સમજવા.

---

૫૯. પ્ર. શ્રે. મ. ભ. અમદાવાદ. ૬૦ પ્ર. જિનદત્તસૂરિ જ્ઞાનભંડાર સૂરત. ૬૧. પ્ર. તત્ત્વવિવેચક સભા અમદાવાદ.

૬૨ Co :—of 2nd उत्साह। इति श्रीवर्द्धमानसूरि शिष्यावतंस वसतिमार्गप्रकाशकप्रभुश्रीजिनेश्वरसूरिविरचित प्राकृत श्रीनिर्वाणलीलावतीकथेतिवृत्तोद्धारे लीलावतीसारे जिनाङ्के etc.

૧૧ પૂર્ણકળશગણિ

આ મહર્ષિ અત્યંત વિદ્વાન્ હતા. અત્યારે 'ઉપલબ્ધ થતી એમની એક બેજ કૃતિ વિદ્વાનોને મુગ્ધ બનાવે છે. પરંતુ અફસોસની વાત છે કે એમના જીવન પ્રસંગ સંબંધી કંઈ પણ વિશેષ બીના પ્રાપ્ત થતી નથી તેથી વતન, માતા, પિતા, જ્ઞાતિ, દીક્ષા, અને અવસાન વગેરેની જિજ્ઞાસા મનમાં જ સમાવી દેવી પડે છે. માત્ર એઓ ઉપરોક્ત જિનેશ્વરસૂરિના શિષ્ય હતા, શ્રીજિનરત્નાચાર્ય પાસે ભણ્યા હતા. અને ચૌદમી શતાબ્દીને વિભૂષિત કરતા હતા એટલી જ હકીકત મળે છે.

પ્રસ્તુત વિભાગમાં આપેલ મંત્રયંત્રાદિગર્ભિત સ્તંભન પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર ઉપરાંત એમણે સં. ૧૩૦૭માં શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યકૃત પ્રાકૃત દ્વયાશ્રયકાવ્યની વૃત્તિ રચી છે. જે એમના જ ગુરૂબંધુ લક્ષ્મીતિલકે સંશોધન કરેલી છે, (સં. શંકર પાંડુરંગ પંડિત. પ્ર૦ મુંબઈ સંસ્કૃત સિરીઝ સને ૧૯૦૦).

એમના ગુરૂબંધુઓ ઘણા હતા અને સમર્થ વિદ્વાન્ હતા તે પૈકી કેટલાક નો પરિચય નીચે મુજબ—

૧ વીરકળશ—એમણે સં. ૧૨૯૫માં આવશ્યકવૃત્તિ (કાં, છાણી), અને સં. ૧૨૯૬ માં ઉપદેશકંદલીવૃત્તિ પુસ્તકની તાડપત્ર ઉપર પ્રતો લખાવી. (પી. ૫, ૪૨).

૨ કનકચંદ્ર—સુમતિગણિએ રચેલી ગણધરસાર્દ્ધશતક બૃહદ્વૃત્તિ નો પ્રથમાદર્શ એમણે લખ્યો હતો. (જેસ. ૩૯. જે. પ્ર. ૫૦; ભાં. રી. ૧૮૮૨–૮૩. પૃ. ૪૮).

૩ કુમારકવિ—સં. ૧૩૧૨માં ચંદ્રતિલક ઉપાધ્યાયે રચેલા અભય કુમારચરિત્રની પ્રશસ્તિ એમણે રચી છે (પ્ર. વીજાપુર વૃત્તાંત,).

સં. ૧૦૯૫ માં ધનેશ્વરસૂરિએ રચેલા સુરસુંદરી કહા નામના ગ્રંથ (પ્ર. જૈન વિવિધ સાહિત્ય શાસ્ત્રમાળા)ની પ્રશસ્તિમાં આની અત્યંત પ્રશંસા કરી છે.

૪ ધર્મતિલક—સં. ૧૩૨૨ માં જિનવલ્લભના उल्लासिक्कमथी શરૂ થતા અજિતશાંતિસ્તવ ઉપર વૃત્તિ રચી છે (જુઓ તે વૃત્તિની પ્રશસ્તિ–કલાટ.).

૫ દેવમૂર્તિ ઉપાધ્યાય—હેમપ્રભકૃત પ્રશ્નોત્તર રત્નમાળાની વૃત્તિના અંતે નીચે મુજબ ઉલ્લેખ નજરે પડે છે—

श्रीजिनेश्वरसूरीणां पादाम्भोजमधुव्रतैः ।
श्रीदेवमूर्त्युपाध्यायैर्निर्मितैषा प्रशस्तिका ॥

इति प्रश्नोत्तररत्नमालावृत्तिपु० साधु अभयचन्द्रलिखितायाः प्रशस्तिः समाप्ता ।

—જેશ. ભા. સૂ. પૃ. ૧૦

૬ વિવેકસમુદ્ર—એમણે સં. ૧૩૩૪ માં જેશલમેરૂમાં પ્રથમ કાર્તિક પૂર્ણિમાના દિવસે પુણ્યસાર કથાનક રચ્યું. (જેસ. પ્ર. ૫૩; કાં. વડો.) સં. ૧૩૮૩ માં જિનદત્તસૂરિકૃત ચૈત્યવંદન–દેવવંદનકુલક ઉપર વૃત્તિ (તાડપત્ર કી. ૨, નં. ૧૯; કી. ૩. નં. ૧૪૮; કાં. વડો. નં. ૧૮૨ પ્ર. જિ. જ્ઞા. ભં. સૂરત) રચનાર જિનકુશલસૂરિ એમને પોતાના વિદ્યા ગુરૂ તરીકે દર્શાવે છે. સમ્યક્ત્વાલંકાર (જે. ૮; જે. પ્ર. ૩૭) નામક ગ્રંથ પણ રચ્યો છે.

૭ પ્રબોધચંદ્ર—આ મહાત્મા પદ્મદેવગણિ પાસેથી લક્ષણ અને સાહિત્ય, જિનચંદ્રસૂરિ શિષ્ય ગુણભદ્ર વાચનાચાર્ય પાસેથી કાતંત્ર-પંજિકા, વિજયદેવસૂરિ પાસેથી તર્કશાસ્ત્ર અને જિનપાલ ઉપાધ્યાય પાસેથી આગમ શિખ્યા હતા. સં. ૧૩૨(૦)૧ માં સંદેહદોલાવલી પર બૃહદ્વૃત્તિ રચી, જેનું સંશોધન લક્ષ્મીતિલક ઉ૦, જિનરત્ન, અને ચંદ્રતિલક ઉપાધ્યાયે કર્યું હતું (લીં; કાં. વડો. નં. ૨૫૦)

૮ પ્રબોધમૂર્તિ—જન્મ સં, ૧૨૮૫, પિતા શાહ શ્રીચંદ્ર, માતા સિરિયા દેવી, મૂળ નામ પર્વત. દીક્ષા સં. ૧૨૯૬ ફાગુણ વદિ ૫

દિને થિરાપદ્ર (થરાદ) નગરમાં, દીક્ષા નામ પ્રબોધમૂર્તિ. સં. ૧૩૩૧ ના આશ્વિન સુદિ પંચમીને દિને પટ્ટાભિષેક અને તેજ વર્ષે ફા. વદિ ૮ દિને પદ મહોત્સવ થયો હતો. આચાર્ય પદવીનું નામ જિનપ્રબોધસૂરિ.[૬૩] સં. ૧૩૨૮માં કાતંત્ર વ્યાકરણ ઉપર દુર્ગપદપ્રબોધ નામની ટીકા રચી (જે. પ્ર, ૫૭). વિવેકસમુદ્રકૃત પુણ્યસાર કથાનક એમણે સંશોધ્યું છે. સં. ૧૩૫૧માં જિનચંદ્રસૂરિએ પ્રતિષ્ઠિત કરેલી એમની મૂર્તિ ખંભાતમાં છે.

૯ શ્રીજિનરત્નસૂરિ—એમણે જિનાંકયુક્ત નિર્વાણલીલાવતી કથા સાર તેમજ સિદ્ધાંતરત્નિકા વ્યાકરણ રચેલ છે[૬૪] અને પ્રબોધચંદ્રકૃત

---

૬૩ **सामान्यावस्थायां प्रबोधमूर्तिगणिनामधेयैः श्रीजिनेश्वरसूरिपट्टालङ्कारैः श्रीजिनप्रबोधसूरिभिर्विरचितो दुर्गपदप्रबोधः संपूर्णः ॥ का. दु. प्र.**

તથા શ્રી જિનેશ્વરસૂરિ દીક્ષાવિવાહ વર્ણન રાસને અંતે સોમમૂર્તિગણિ જણાવે છે કે—

સિરિજાવાલિપુરંમિ ઠિએહિ જેહિ નિય અંતસમયં મુયં મુણેવિનિય પટ્ટંમિ સઈ હત્થિ સંઠાવિઓ વાણારિઉ પ્રબોધમૂર્તિગણિ ૩૦ સિરિજિણપ્રબોધસૂરિ દિન્નુ તસુ નામુ, તઉ ભણિઉ સયલસંઘસ્સ અગ્ગે અમ્હ જિમ એહુ માનેવઓ સંધિ જુગપવરૂ જિનપ્રબોધસૂરિ ગુરૂ. ૩૧

૬૪ **निर्वाणाध्वरविं कथां नवरसां निर्वाणलीलावतीं**
सूत्रं वृत्तियुतं कथानकमहाकोशस्य संवेगकृत् ।
तर्कन्यायविलासनैकचतुरं सन्नीतिरत्नाकरं
तर्कं यो विदधे धियां जलनिधिः संविग्नचूडामणिः ॥

—અભયકુમારચરિત્ર પ્રશસ્તિ.

આ ઉપરથી એમણે રચેલા અન્ય ગ્રંથો પણ હોવાનો સંભવ રહે છે.

સંદેહદોલાવલીની બૃહદ્વૃત્તિ સંશોધનમાં મદદ આપી હતી. પ્રસ્તુત પૂર્ણકળશગણિ અને લક્ષ્મીતિલક ઉપાધ્યાયના તેઓ વિદ્યાગુરૂ હતા.

૧૦ ચંદ્રતિલકોપાધ્યાય—એમણે સં. ૧૩૧૨માં ૯૦૩૬ શ્લોક પ્રમાણ અભયકુમારચરિત્ર વાગ્ભટ્ટમેરૂ (બાહડમેરમાં શરૂ કરીને દીવાલીને દિને વીસળદેવના રાજ્યમાં ખંભાતમાં પૂર્ણ કર્યું. તેનું સંશોધન લક્ષ્મીતિલક અને અભયતિલકે કર્યું હતું. આ ગ્રંથની પ્રશસ્તિ કુમાર કવિએ રચી છે. (પ્ર. વીજાપુરવૃત્તાંત). એમાં કર્તા પોતાના વિદ્યાગુરુઓનાં નામ જણાવે છે કે—

તપસ્વી નેમિચંદ્રગણિએ સામાયિકશ્રુતાદિ ભણાવી પાળ્યો, સિદ્ધસેનમુનિએ પ્રભાણિ શીખવ્યાં, જિનચંદ્રસૂરિના મોટા શિષ્ય વાચનાચાર્ય ગુણભદ્રસૂરિએ પંચિકા ભણાવી, સૂરપ્રભે વિદ્યાનંદ વ્યાકરણ શીખવ્યું. વિજયદેવસૂરિએ પ્રમાણ સાહિત્ય શીખવ્યું, જિનપાલ ઉપાધ્યાયે નંદ્યાદિ મૂળ આગમોની વાચના આપી હતી.

૧૧ લક્ષ્મીતિલકોપાધ્યાય—એમણે જિનરત્નસૂરિ પાસે અધ્યયન કર્યું હતું અને અભયતિલક વગેરેને ભણાવ્યા હતા. પ્રસ્તુત પૂર્ણકળશગણિએ રચેલી પ્રાકૃતદ્વયાશ્રયકાવ્યની વૃત્તિ (પ્ર. મુંબાઈ સંસ્કૃત સીરીઝ.) એમણે સંશોધી હતી અને સં. ૧૩૧૧માં સત્તર સર્ગવાલુ જિનલક્ષ્યંકયુક્ત સંસ્કૃતમાં પ્રત્યેકબુદ્ધચરિત્ર મહાકાવ્ય (જૈ. પ્ર. ૫૧) રચ્યું.

૧૨ અભયતિલકોપાધ્યાય—એમના દીક્ષાગુરૂ જિનેશ્વરસૂરિ અને વિદ્યાગુરૂ લક્ષ્મીતિલકોપાધ્યાય હતા. એમણે સં. ૧૩૧૨માં હેમચંદ્રાચાર્ય વિરચિત ૨૦ સર્ગાત્મક સંસ્કૃત દ્વયાશ્રયકાવ્ય ઉપર વૃત્તિ રચીને પાલણપુરમાં પૂર્ણ કરી. તે દશ સર્ગ સુધીની પ્રસિદ્ધ થઈ છે, અને તેનું ગુજરાતી ભાષાંતર સ્વ. મણીભાઈ નભુભાઈકૃત ગાયકવાડ કેળવણી ખાતા તરફથી પ્રસિદ્ધ થયું છે (જૈ. પ્ર. ૬૦) પરંતુ જોઈએ તેવું શુદ્ધ નથી. આ ગ્રંથના રચના સમયે જ ચંદ્રતિલકો-

પાધ્યાયકૃત અભયકુમાર ચરિત્રનું સંશોધન કર્યું હતું, ઉપદેશમાળાની બૃહદ્‌વૃત્તિના અંતે એમણે પ્રશસ્તિ રચી છે. (જે. નં. ૨૮૯). અને ન્યાયાલંકારટિપ્પન અપર નામ પંચપ્રસ્થન્યાયતર્કવ્યાખ્યા રચી (જેસ. પ્ર. ૩૧). એટલે [૬૫]અક્ષપાદનું ન્યાયતર્કસૂત્ર, તે પર વાત્સ્યાયનનું ભાષ્ય, ભારદ્વાજનું વાર્તિક, વાચસ્પતિની તાત્પર્યટીકા, તે ટીકા ઉપર ઉદયનની તત્પરિશુદ્ધિ–ન્યાયતાત્પર્ય પરિશુદ્ધિ અને તે પર શ્રીકંઠની ન્યાયાલંકારવૃત્તિ અને તે શ્રીકંઠની વૃત્તિ ઉપર એમણે પંચપ્રસ્થન્યાયતર્ક નામની વ્યાખ્યા રચી વિદ્વત્સમૂહને ઋણી બનાવ્યા છે. એ સિવાય [૬૬]બુદ્ધિસાગર, અમરકીર્તિ વગેરે વિદ્વાન્ ગુરૂબંધુઓ હતા.

૧૩ જગડુ–એણે સં. ૧૨૭૮ અને સં. ૧૩૩૦ વચ્ચે સમ્યક્ત્વ ચઉપઇ રચી. (પ્ર. પ્રા. ગૂ. કા. સંગ્રહ)

૧૪ સોમકીર્તિ–એમણે સં. ૧૪૧૧ માં અણહિલપુરપત્તને કાતંત્રવૃત્તિપંજિકા લખી (જે ૧૦).

---

૬૫. **न्यायतर्कसूत्रं १, भाष्य २, वार्तिक ३, तात्पर्यटीका ४, तत्परिशुद्धि ५, न्यायालङ्कारवृत्ति ६, पंचप्रस्थ न्याय तर्काणि क्रमशः अक्षपाद–वात्स्यायन–भारद्वाज–वाचस्पति–उदयन–श्रीकण्ठ–अभयतिलकोपाध्यायकृतानि षडपि ८३०००**—બૃહ૬૦

न्यायसूत्र १, भाष्य २, न्यायवार्तिक ३, तात्पर्यटीका ४, तात्पर्यपरिशुद्धि ५, न्यायालङ्कारवृत्तयः क्रमेणक्षपाद–वात्स्यायन–उद्योतकर–वाचस्पति–श्रीउदयन–श्रीकण्ठ अभयतिलकोपाध्याय विरचिताः ८४०००

—ષડ્‌દર્શનસમુચ્ચય ટીકા, ગુણરત્નસૂરિ

૬૬. **सूरिजिनरत्न इह बुद्धिसागरसुधीरमरकीर्तिः कविः पूर्णकलशो बुधः । श्रौ प्रबोधेन्दुगणि–लक्ष्मितिलकौ प्रबोधादिमूर्त्यादयो यद्विनेयाः ॥–અભયતિલક**

—સંસ્કૃત દ્વયાશ્રય કાવ્યવૃત્તિ પ્રશસ્તિ,

૧૨ તરુણ પ્રભાચાર્ય

ખરતરગચ્છીય શ્રીજિનચંદ્રસૂરિ[૬૭] (ત્રીજા) પાસે એમણે દીક્ષા લીધી હતી. યશઃકીર્તિ અને રાજેન્દ્રચંદ્ર[૬૮] પાસે એમણે અભ્યાસ કર્યો હતો. શ્રી જિનકુશળસૂરિએ[૬૯] એમને સૂરિપદ આપ્યું હતું. અણ-

૬૭ જન્મસંવત્ ૧૩૨૬ ના માગશર સુદિ ૪ ને દિને, સ્થાન સમિયાણા ગામમાં. પિતા મંત્રી દેવરાજ, ગોત્ર છાજહડ, માતા કમલાદેવી. મૂળનામ ખંભરાય. દીક્ષા જાલોરમાં સં. ૧૩૩૨ માં. પટ્ટોત્સવ સં. ૧૩૪૧ ના વૈશાખ શુદિ ૩ ને સોમવારે. એમણે ચાર રાજાઓને જૈન કર્યા. અને કલિકેવલી નામના બિરૂદથી પ્રસિદ્ધ થયા. સં. ૧૩૭૬ માં કુસુમાણાગ્રામમાં સ્વર્ગવાસી થયા. એમને સં. ૧૩૪૩ માં યુગાદિદેવચરિત્ર અને સં. ૧૩૫૪ માં હરિભદ્રસૂરિ કૃત ઉપદેશ પદનુ પુસ્તક શ્રાવકોએ વ્હોરાવેલું (જે. નં. ૧૭૭). એમના શિષ્ય વિનયપ્રભ ઉપાધ્યાયે સં. ૧૪૧૨ માં ગૌતમરાસો બનાવી પોતાના નિર્ધન થયેલા ભાઈને સમૃદ્ધ બનાવ્યો. જુઓ અમીઝંજના નેમનાથના મંદિરાન્તર્ગત જ્ઞાનભંડારસ્થ પ્રાચીન પટ્ટાવલીમાંનો પાઠ—

तथा श्रीगुरुभिः (श्रीजिनकुशलसूरिभिः) विनयप्रभादि-शिष्येभ्य उपाध्याय पदं दत्तम्, येन विनयप्रभोपाध्यायेन निर्धनीभूतस्य निजभ्रातुः सम्पत्तिसिद्ध्यर्थं मंत्रगर्भित गौतमरासो विहितः, तद्गुणेन स्वभ्राता पुनर्धनवान् जातः। ઇત્યાદિ.

૬૮. એમણે સં. ૧૩૮૭ માં શ્રી જીનકુશળસૂરિએ રચેલી ચૈત્યવંદનકુળક (મૂળ જીનદત્તસૂરિ કૃત) વૃત્તિના સંશોધનમાં સહાયતા આપી હતી.

૬૯. જન્મસંવત્ ૧૩૮૭ સમિયાણા ગ્રામમાં. પિતા મંત્રી જિલ્હાગર. માતા જયતિશ્રી. ગોત્ર છાજહડ, દીક્ષા સં. ૧૩૪૭ માં. સૂરિમંત્ર રાજેન્દ્રાચાર્ય પાસેથી સં. ૧૩૭૭ ના જ્યેષ્ઠ વદિ એકાદશીને દિને લીધો. સં. ૧૩૮૯ ના ફાલ્ગુન વદિ અમાવાસ્યાએ દેરાઉરામાં સ્વર્ગ-

ઢિલપત્તનમાં પાતશાહ પિરોજશાહિરાજ્યે ઠક્કુર બલિરાજની અભ્યર્થનાથી સં. ૧૪૧૧ માં દીપોત્સવી દિવસે એમણે ષડાવશ્યકવૃત્તિપર બાલાવબોધ–શ્રાવક પ્રતિક્રમણસૂત્ર વિવરણ રચ્યું હતું.[૭૦] સં. ૧૩૮૯ માં જેઠ શુદિ ૬ ને દિવસે દેરાઉરપુરમાં શાહ હરપાલે શ્રી જિનપદ્મસૂરિનો[૭૧] નંદિમહોત્સવ કર્યો હતો, તે પછી આઠમે વર્ષે આ આચાર્યે તેમને સૂરિમંત્ર પ્રદાન કર્યું હતું, અને શ્રી જિનલબ્ધિસૂરિ[૭૨] તેમજ શ્રી જિનચંદ્રસૂરિ[૭૩] (૪થા)ને પણ એમણે સૂરિમંત્રથી નવાજ્યા હતા. શ્રાવકોએ ભક્તિભાવથી એમણે વ્હોરાવેલી ત્રિષષ્ટિ–વીરચરિત્ર અને ઓઘનિર્યુક્તિવૃત્તિ (દ્રોણાચાર્યકૃત) ની પ્રતો જેશલમેરના ભંડારોમાં અદ્યાવધિ સચવાઈ રહેલી છે (જુઓ. જે. નં. ૧૮૧, ૩૨૮).

વાસ. દાદાજી નામથી પ્રસિદ્ધ થયા. એમના ઉપદેશથી સં. ૧૩૮૯ માં નૈષધકાવ્યની તાડપત્રની પ્રત ખરીદાઈ (જે. ૧૨૪). અને સં. ૧૩૮૯ માં કલ્પચૂર્ણિ (જે. ૨૯૭) તેમજ જંબૂદ્વીપ પ્રજ્ઞપ્તિની વૃત્તિ લખાઈ (જે. નં. ૧૯૧). એમના શિષ્યોમાં જયધર્મ, લબ્ધિનિધાન વિનયપ્રભઆદિ ઉપાધ્યાયો જિનપદ્મસૂરિએ મુખ્ય હતા. સં. ૧૩૮૧ માં જિનપ્રબોધસૂરિની મૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી કે જે મૂર્તિ ઉદેપુર પાસે દેલવાડાના મંદિરમાં છે.

જુઓ રત્નસાગર ભા, ૨ પૃ. ૧૧૮.

૭૦. આ બાલાવબોધને અનુસરીને સં. ૧૫૨૫ માં ખ. જિનભદ્રસૂરિ–રત્નમૂર્તિ શિષ્ય મેરૂસુન્દર ઉપાધ્યાયે માંડવગઢમાં ષડાવશ્યક બાલાવબોધ રચ્યો.

૭૧. વંશ છાજહડ, જન્મ પંજાબમાં સં. ૧૩૮૨ માં, પાટણ પાસે સરસ્વતીતટ ઊપર સરસ્વતીનુ વરદાન મેળવ્યું અને **अर्हन्तो भगवन्त इन्द्रमहिता०** નવીન કાવ્ય બનાવી ઉપદેશ દીધો. પછી બાલધવલ કૂર્ચાલ સરસ્વતી એવું બિરૂદ પામ્યા. અને સં. ૧૪૦૦ ના વૈશાખ શુદિ ૧૪ ના દિવસે પાટણમાં સ્વર્ગે ગયા. એમના પ્રતિમા લેખ સં. ૧૩૯૧–જુઓ. ના. ૨.

સં. ૧૪૧૫ ના આષાડ સુદિ ૨ ના દિને સ્તંભતીર્થમાં શ્રી જિનોદયસૂરિની[૭૪] પદસ્થાપના કરી.

એમના સદુપદેશથી સં. ૧૩૯૧ માં નૈષધકાવ્યની તાડપત્રની પ્રત શ્રાવકો તરફથી ખરીદાઈ (જે. ૧૪). અને સં. ૧૪૦૦ માં અભયદેવસૂરિ કૃત ભગવતીસૂત્રવૃત્તિની પ્રત (સં. ૧૨૭૪ માં લખેલી) ભંડારમાં મૂકાઈ (જે. નં. ૨૫૨) ૨૭ ટુંકમાં સ્થૂલિભદ્ર ફાગ રચ્યો.

૭૨. મૂળવતની પાટણના. નવલખા ગોત્રીય શાહ ઈશ્વરદાસે નંદીમહોત્સવ (પદોત્સવ) કર્યો હતો. સં. ૧૪૦૬ માં નાગપુરમાં સ્વર્ગસ્થ થયા. એમને સં. ૧૪૦૧ માં ભેટ અપાયેલી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રવૃત્તિની તાડપત્રથી પ્રત ભાં. ઈ. માં છે.

૭૩. સં. ૧૪૦૬ માં માઘ શુદિ ૧૦ દિને નાગપુરના રહેવાસી શ્રીમાળશાહ હાથીએ કરેલા નંદીમહોત્સવ સહિત પદસ્થાપના થઈ. સં. ૧૪૧૫ના અષાડ વદિ ૧૩ને દિને સ્તંભતીર્થમાં દિવંગત થયા. એમની શિષ્યા ગુણસમૃદ્ધિ મહત્તરાએ સં. ૧૪૦૭ માં જેસલમેરમાં પ્રાકૃતમાં અંજનાસુંદરી ચરિયં રચ્યું. સં. ૧૪૧૧ માં એમના શિષ્ય સોમકીર્તિગણીએ પોતાને માટે કાતંત્ર વૃત્તિવિવરણ પંજિકા લખાવી. સં. ૧૪૧૨ માં એમને શ્રાવકોએ નિરયાવલિશ્રુતસ્કંધની પ્રત વ્હોરાવી.

૭૪ જન્મ સં ૧૩૭૫, પાલણપુરના વતની શાહ રૂદ્રપાળ પિતા, ધારલદેવી માતા. મૂળનામ સમરો. દીક્ષા નામ સોમપ્રભ સં. ૧૪૧૫ માં આષાડ સુદિ ૨ ને દિને તરૂણપ્રભાચાર્યના હસ્તે પદસ્થાપના. પદ સ્થાપનાની જગ્યાએ જિનોદયસૂરિએ અજિત જિન ચૈત્ય પ્રતિષ્ઠિત કર્યું તથા શત્રુંજયની યાત્રા કરી ત્યાં પાંચ પ્રતિષ્ઠા કરી. સં. ૧૪૩૨ ભાદ્રવા વદિ ૧૧ ના દિને પાટણમાં મરણ. સં. ૧૪૨૩માં શ્રાવક શા. ઉદયસિંહે શતકવૃત્તિ નામનું પુસ્તક વ્હોરાવ્યું (જે. નં. ૨૮૬). એમણે સં. ૧૪૧૫ માં ત્રિવિક્રમરાસ રચ્યો છે. સં. ૧૪૩૨ માં જિનોદયસૂરિ વિવાહલો, અજિતશાંતિસ્તવ તથા

૧૩ કમળપ્રભ.

જુદા જુદા ગચ્છોમાં ભિન્ન ભિન્ન સમયે આ નામની પણ અનેક વ્યક્તિઓ થએલી છે. જેમકે—

૧ રૂદ્રપલ્લીય ગચ્છના દેવપ્રભાચાર્યના શિષ્ય. એમણે રચેલ જિનપંજરસ્તોત્ર પ્રસિદ્ધ છે. સમય નિર્ણય માટે સાધન નથી.

૨ પૌર્ણિમા ગચ્છના ચક્રેશ્વરસૂરિ[૭૫]–ત્રિદશપ્રભ–તિલક[૭૬]–ધર્મપ્રભ–અભયપ્રભ–રત્નપ્રભસૂરિના શિષ્ય. એમણે સં. ૧૩૭૨માં પુંડરીક ચરિત્ર રચ્યું. પ્ર. લે. સં. ૧૩૭૯, ૧૩૮૭–બુ. ભા. ૨, લે. ૪૮૬, ૧૮૪.

સીમંધર જિનસ્તવન અપ્રભ્રંશ (પ્ર. જૈ. સ્તો. સં. ભાગ ૧ લો) બનાવનાર મેરૂનંદનના, તેમજ સં. ૧૫૦૧ માં નેમિચંદ્ર ભાંડાગારિક કૃત ષષ્ઠિશતક પર ટીકા (વિવેક. ઉદે; લીં; કાં. વડો; વે. નં. ૧૬૭૦–૭૨) માં તથા ઉત્તરાધ્યયન લઘુવૃત્તિના રચનાર સાધુનંદનના શિષ્ય તપોરત્ન અને ગુણરત્નના દીક્ષા ગુરૂ. એમની વિશેષ હકીકત માટે જુઓ. મેરૂનંદન કૃત જિનોદયસૂરિ વિવાહલો (પ્ર. જૈ. ઐ. ગૂ. કા સં. તેમજ ઐ. રા. સં. ૩) તથા ૧૪૧૫ માં જ્ઞાનકળશકૃત જિનોદયસૂરિ પટ્ટાભિષેક રાસ. (પ્ર. જૈ. ઐ. ગૂ. કા. સં.)

૭૫. એમના ગુરૂ વર્ધમાનસૂરિ હતા. એમણે રચેલા ગ્રંથો પૈકી જિનવલ્લભસૂરિકૃત સાર્ધશતક ઉપર પ્રાકૃત વૃત્તિ (તાડપત્ર), શતક બૃહદ્ ભાષ્ય. શ્લો. ૧૪૧૩ (સં. ૧૧૭૯) પૌષધ વિધિ પ્રકરણ ગા. ૯૨, સિદ્ધાંતસારોદ્ધાર પ્રકરણ ગા. ૧૧૩, પદાર્થ સ્થાપના સંગ્રહ પ્રકરણ. ગા. ૧૧૯, ઉપધાન પૌષધ પ્રકરણ. સૂક્ષ્માર્થ સપ્તતિ પ્રકરણ. ગા. ૭૫, ચરણકરણસપ્તતિ પ્રકરણ. ગા. ૫૫, સભાપંચકસ્વરૂપ પ્રકરણ. ગા. ૪૩, સૂક્ષ્માર્થસપ્તતિકાકતિપયપદગણિતટિપ્પન (પ્ર. કે. ઋ. સં. ઇંદોર–માળવા) વગેરે ઉપલબ્ધ થાય છે. ચંદ્રપ્રભસૂરિકૃત પ્રાકૃત સમ્યકત્વ પ્રકરણ–દર્શનશુદ્ધિ પર વૃત્તિ રચવા માંડેલી પરંતુ અધૂરી મુકી સ્વર્ગે જતાં એમના પ્રશિષ્ય તિલકાચાર્યે સં. ૧૨૭૭માં પૂરી કરી હતી. એમના શિષ્ય પરમાનંદસૂરિના ઉપદેશથી

૩ મંડાહડગચ્છીય. એમના શિષ્ય અમરચંદ્રે સં. ૧૫૧૭માં કલ્પસૂત્ર પર બાલાવબોધ રચ્યો (કે જેની તેજ વર્ષમાં લખેલી પ્રત લીં. દા. ૧૨ પ્રત નં. ૪૨ મોજૂદ છે.)

૪ નાગેંદ્રગચ્છીય પ્ર. લે. સં. ૧૫૨૯ (બુ ભા. ૧), પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં પૃ. ૩૯ ઉપર મુદ્રિત પાર્શ્વનાથ સ્તવનના અંતે ગચ્છ, ગુરૂ નામ અને રચના સંવત્ શિવાય માત્ર નામનો જ નિર્દેશ કરેલ હોવાથી અન્ય સાધનો મેળવ્યા શિવાય અમુકની જ કૃતિ છે એમ નિર્ણય કરવો મુશ્કેલ છે.

૧૪ શ્રીજીનપ્રભસૂરિ.

સં. ૧૩૩૧માં લઘુખરતર શાખા પ્રવર્તાવનાર શ્રીજિનસિંહસૂરિના શિષ્ય હતા.

આ આચાર્ય દિલ્હીની આસપાસ વિચરતા હતા તે વખતે દિલ્હીમાં મહિમ્મદશાહની[૭૭] સભામાં જ્યોતિષી ધારાધરે વર્ણવેલા

સં. ૧૨૨૧માં પાટણમાં કુમારપાળના રાજ્યે અને વડાવલીમાં કુમારપાળના કૃપાસ્પદ ધારાવર્ષના રાજ્યમાં લખાયેલી રત્નચૂડકથાની તાડપત્રની પ્રત પાટણમાં છે (પી. ૩, પૃ. ૬૯-૭૦). આ પરમાનંદસૂરિ કર્મવિપાકના વૃત્તિકાર હશે.

૭૬. સં. ૧૨૬૧માં પ્રત્યેકબુદ્ધચરિત્ર, સં. ૧૨૭૪માં જીતકલ્પવૃત્તિ, સં. ૧૨૭૭માં સમ્યકત્વપ્રકરણ વૃત્તિ, સં. ૧૨૯૬ આવશ્યક લઘુવૃત્તિ સં. ૧૩૦૪ (?) દશવૈકાલિક ટીકા, સમાચારી, (મુદ્રિત) શ્રાવક પ્રાયશ્ચિત સમાચારી, પૌષધિક પ્રાયશ્ચિત સમાચારી, ચૈત્યવંદના વંદનક-પ્રત્યાખ્યાન લઘુવૃત્તિ, શ્રાવકપ્રતિક્રમણસૂત્ર વૃત્તિ, સાધુ પ્રતિક્રમણસૂત્ર વૃત્તિ, પાક્ષિકસૂત્ર, પાક્ષિકક્ષામણકાવચૂરિ વગેરે શ્રીપદ વિશિષ્ટ ગ્રંથોનારચયિતા તિલકાચાર્ય ચંદ્રગચ્છીય ચંદ્રપ્રભસૂરિ ધર્મઘોષ-ચંદ્રેશ્વર શિષ્ય શિવપ્રભસૂરિના શિષ્ય હોવાથી એમનાથી ભિન્ન હોવા સંભવે.

૭૭. સં. ૧૩૮૨થી ૧૪૦૭ વર્ષ ૨૫ રાજ્ય.

ગુણોથી આકર્ષાયેલા શાહે સં. ૧૩૮૫ના પોષ સુદિ બીજે સંધ્યા સમયે ગુરૂનો પ્રથમ સમાગમ કર્યો. અર્ધરાત્રી સુધી ધર્મગોષ્ઠી ચાલી. સંતુષ્ટ થએલા શાહે પ્રભાતે બોલાવીને હજાર ગાયો, ૧૦૦ વસ્ત્ર, ૧૦૦ કંબલ, પ્રધાન બાગ, પુષ્કળ દ્રવ્ય અને અગર, ચંદન કર્પૂરાદિ સુગંધી દ્રવ્ય આપવા માંડયા, પરંતુ સાધુઓને એ ન કલ્પે એમ કહી આચાર્યે નિષેધ્યા અને રાજાને અપ્રીતિ ન થાય એવા હેતુથી ઉપયોગ પુરતાં કંબલાદિ ગ્રહણ કર્યાં. પછી નાના દેશના વિદ્વાન્ વાદિઓ સાથે વાદ કરાવીને બે હાથી મંગાવી એક ઉપર ગુરૂ અને બીજા ઉપર શ્રીજિનદેવાચાર્યને બેસારી મહોત્સવ પૂર્વક પૌષધ શાળામાં પ્રવેશ કરાવ્યો. પાતશાહે સર્વ શ્વેતાંબરીય દર્શનના ઉપદ્રવના નિવારણાર્થે ફરમાન પત્ર આપ્યો. અન્યદા ગુરૂએ શત્રુંજય, ગિરનાર, ફલોધી વગેરે તીર્થોનાં રક્ષણ માટે ફરમાન માંગ્યા. શાહે સાદર આપ્યાં એટલે તે તે તીર્થોમાં મોકલાવી આપ્યાં અનેક બંદી મુકાવ્યા.

પાતશાહના ફરમાન બતાવી શાહ પેથડ, શાહ સહજા, ઠ. અચળે કરાવેલા ચૈત્યોનો તુરકોથી થતો ભંગ અટકાવીને જિનશાસનની પ્રભાવના કરતા, મુનિઓને સિદ્ધાંતની વાચના આપતા, તપસ્વીઓને અંગ ઉપાંગના યોગોદ્વહન કરાવતા, શિષ્યોને તેમજ અન્ય ગચ્છના મુનિઓને પણ પ્રમાણ, વ્યાકરણ, કાવ્ય, નાટક, અલંકારના શાસ્ત્રો શીખવતા અને ઉદ્‌ભટ વાદિઓના ગર્વને ગાળતા આ આચાર્ય કંઈક અધિક ત્રણ વર્ષ સુધી દોલતાબાદ તરફ વિચરતા રહ્યા. તે પ્રસંગે સં. ૧૩૮૫માં અલ્લવિયવંશમાં જન્મેલા ધોરપરિ નામના આસીનગરના શિકદારે કંટાવાસ સ્થળ ભાંગી સાધુઓને અને શ્રાવકોને બંદીવાન્ બનાવ્યા, પાર્શ્વનાથની પાષાણમય પ્રતિમાનો ભંગ કર્યો. અને [૭૮]મહાવીર પ્રભુની પ્રતિમાને કંઈ પણ નુકશાન કર્યા સિવાય ગાડામાં ઘાલી દિલ્હી લાવીને તુગુલકાબાદમાં સ્થાપેલા સુરત્રાણના ભંડારમાં

૭૮. આ પ્રતિમા ચોલદેશના કન્નાનય નગરમાં વિક્રમપુર (વીકાનેર)ના રહેવાસી જિનપતિસૂરિના કાકા શ્રેષ્ઠી માનદેવે કરાવેલી અને

રાખી. સુરત્રાણ આવીને જેમ ફરમાવશે તેમ એની વ્યવસ્થા કરીશું એમ વિચારી ૧૫ મહિના સુધી તાબામાં રાખી.

મહમ્મદશાહ સુલતાન દેવગિરિથી (દોલતાબાદથી) યોગિનીપુર દિલ્હી આવ્યા. ત્યાં પંડિતોની ગોષ્ઠીમાં શંકા પડતાં શાહે ગુરુને સંભાર્યા, દોલતાબાદથી આવેલા તાજિલમલિકકે અવસર જોઈ કહ્યું કે આચાર્ય દોલતાબાદ વિરાજે છે, પરંતુ ત્યાંનું પાણી નહી સદવાથી કૃશ થઈ ગયા છે.

એ જ જિનપ્રભસૂરિના પૂર્વાચાર્ય જિનપતિસૂરિએ સં. ૧૨૩૩માં પ્રતિષ્ઠિત કરેલી. સં. ૧૨૪૮માં સુરત્રાણ ૫ સાહવદીને (સં. ૧૨૪૦-૧૨૬૬ વર્ષ ૨૬ રાજ્ય) ચૌહાણ કુલ પ્રદીપ પૃથ્વીરાજ નામના રાજાનો વિનાશ કર્યો તે સમયે રાજપ્રધાન પરમશ્રાવક શ્રેષ્ઠી રામદેવે સંઘને પત્ર લખ્યો કે અહિં મ્લેચ્છ રાજ્ય થયું છે માટે પ્રતિમાને સુરક્ષિત સ્થળે ગુપ્ત કરો. શ્રાવકોએ કયંવાસ ગામ નજીક વાલુકામાં ગોપવી. સં. ૧૩૧૧માં અતિ દારૂણ દુર્ભિક્ષ થતાં જોજક નામનો સુથાર કુટુંબ સહિત આજીવિકાર્થે સુભીક્ષ દેશ તરફ જતો હતો. તેણે કયંવાસ સ્થળમાં પ્રવાસની પ્રથમ રાત્રી ગાળી. અર્ધરાત્રિએ સ્વપ્નમાં દેવતાએ કહ્યું કે તું સૂતો છે ત્યાં આટલા હાથ નીચે મહાવીર સ્વામીની પ્રતિમા છે. દેશાંતરે ન જા. અહિં જ તારો નિર્વાહ થશે. સુથારે જાગીને પુત્રાદિ પાસે જમીન ખોદાવી; પ્રતિમા મળી. નગરમાં જઈ સંઘને વાત કરી. શ્રાવકોએ આડંબરપૂર્વક લાવી દેરાસરમાં પધરાવી. ત્રિકાળ પૂજવા લાગી. અનેકવાર મુસલમાનોના ઉપદ્રવોથી બચી. શ્રાવકોએ સુથારને રોજી બાંધી આપી. પ્રતિમાના પરઘરની તપાસ કરી પણ પ્રાપ્ત થયો નહી. કોઇ જગ્યાએ પડ્યો હશે. તેના ઉપર પ્રશસ્તિ તેમ સંવત્ વગેરે હોવા સંભવ છે. એક વખતે ન્હવણ કરાવતાં પ્રભુના અંગે પરસેવો જોવામાં આવ્યો. લુંછતાં પણ બંધ થયો નહી. ત્યારે શ્રાવકોએ કોઈ ઉપદ્રવ થવાની કલ્પના કરી. એટલામાં મુસલમાનોની ધાડ આવી.

શાહે દોલતાબાદના દિવાન ઉપર પત્ર લખી બહુમાનપૂર્વક તેડાવ્યા. એટલે જ્યેષ્ઠ સુદિ ૧૨ રાજયોગે ગુરૂએ પ્રસ્થાન કર્યું. માર્ગમાં અલ્લાપપુરે દોઢ માસ સ્થિરતા કરી જૈનધર્મની પ્રભાવના કરતા કરતા પાતશાહને મલ્યા.

એક દિવસે વરસતા વરસાદમાં કાદવથી ખરડાયલા પગે ગુરૂ શાહ પાસે પહોંચ્યા. શાહે મલિકકાફૂર પાસે શ્રેષ્ઠ વસ્ત્રથી પગ લૂંછાવ્યા. ગુરૂએ આપેલા આશિર્વાદથી શાહ ખુશ થયો. ગુરૂએ અવસર જોઈ ઉપરોક્ત મહાવીરપ્રભુની પ્રતિમાની માગણી કરી. શાહે તુગુલકાબાદના ભંડારમાંથી મંગાવી અર્પણ કરી. પાલખીમાં પધરાવી મલિકતાજદીન સરાઈમાં લાવી વાસક્ષેપ નાંખી સ્થાપિત કરી.

ચૈત્ર સુદિ દશમીએ રાજયોગે શાહને પુછી શા. ચિરદેવના પુત્ર ઠ.મદને કરાવેલા નંદી મહોત્સવપૂર્વક પાંચ શિષ્યોને દીક્ષા આપી, અને માલારોપણાદિ ક્રિયાઓ કરાવી. અષાડ સુદિ ૧૦ મીએ ૧૩ નવીન જિનબિંબની પ્રતિષ્ઠા કરી. જેમાં બિંબ ભરાવનારાઓએ તેમજ શાહ મહારાજનના પુત્ર અન્યદેવે દ્રવ્યનો સદુપયોગ કર્યો.

ગુરૂને હમેશાં આવતાં જતાં કષ્ટ થાય એમ સમજી શાહે પોતાના મહેલ પાસે જ નવીન સરાય બનાવી ભટ્ટારક સરાય નામ આપ્યું અને સુરિજીને શ્રાવકો સહિત ત્યાં રહેવા ફરમાવ્યું. ત્યાં શાહે પૌષધશાળા અને મહાવીર ચૈત્ય બનાવ્યાં. સં. ૧૩૮૯ અષાડ વદિ ૭ના રોજ મહોત્સવપૂર્વક ગુરૂએ પૌષધશાળામાં પ્રવેશ કર્યો.

મહમ્મદશાહને પુછીને ૧૪ સાધુઓ સાથે જિનદેવસૂરિને દિલ્હીમાં સ્થાપિત કરી ગુરૂએ દક્ષિણ દેશ (મરહટ્ટમંડળ) તરફ વિહાર કર્યો. શાહે સુખાસનાદિ સામગ્રી આપી. ગામોગામ ધર્મની પ્રભાવના કરતા ક્રમે કરીને દોલતાબાદ પધાર્યા. પ્રવેશ મહોત્સવ થયો. ત્યાંથી પ્રતિષ્ઠાનપુરે સંઘપતિ જગસિંહ–સાહણ–માલદેવ પ્રમુખસંઘ સાથે જીવિતસ્વામી–મુનિસુવ્રત પ્રતિમાની યાત્રા કરી.

પાછળ દિલ્હી નજીક વિજયકટકમાં જિનદેવસૂરિનો શાહ સાથે મેળાપ થયો. શાહે બહુમાનપૂર્વક એક સરાય અર્પણ કરી. જેનું નામ સુરત્રાણસરાય રાખ્યું. ત્યાં ૪૦૦ શ્રાવકના કુળોને રહેવાનો આદેશ કર્યો. પૌષધશાળા અને ચૈત્ય બંધાવ્યાં. ચૈત્યમાં મહાવીર પ્રભુની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરી.

અન્યદા પૂર્વદેશની વિજયયાત્રાએ જતાં શાહિએ ગુરૂને સાથે લીધા. ઠેકઠેકાણે બંદિ મોચનાદિ વડે જૈનધર્મની પ્રભાવના કરી. મથુરાતીર્થનો ઉદ્ધાર કર્યો, સૈન્ય સાથે હમેશાં પ્રયાણ કરવાથી ગુરૂને કષ્ટ થાય છે એમ જાણી ખોજે જહાં મલિકની સાથે ગુરૂને આગરાથી પાછા વળાવ્યા. હસ્તિનાપુર સંબંધી ફરમાન મેળવી ગુરૂ પોતાને સ્થળે આવ્યા. ચાહડિસાહના પુત્ર સાધુ બોહિત્થને સંઘપતિ તિલક કરી ચતુર્વિધ સંઘ સાથે હસ્તિનાપુરની યાત્રા કરી અને ત્યાં શાંતિ, કુંથુ, અરનાથના નવીન કરાવેલા બિંબોની પ્રતિષ્ઠા કરી. યાત્રા કરી પાછા આવી શાહીરાજે કરાવેલા દેરાસરમાં વૈશાખ સુદિ ૧૦ ને દિવસે ખુબ ધામધૂમ પૂર્વક મહાવીર પ્રભુના બિંબની સ્થાપના કરી.[૭૯]

આચાર્યે શાહિને વિજયયંત્ર ભેટ ધર્યો. અને તેનો પ્રભાવ પ્રત્યક્ષ બતાવ્યો. શાહે ગૂર્જરદેશમાં જવાના ઇરાદાથી વડ નીચે પડાવ કર્યો. શાહની ઇચ્છાથી ગુરૂએ વડને સાથે ચલાવ્યો, કેટલા માર્ગે જઈ પાછો વળાવ્યો.

---

૭૯. આચાર્યે પોતે રચેલા તીર્થકલ્પાંતર્ગત કન્યાનયનીય મહાવીર પ્રતિમાકલ્પ, તથા સંઘતિલકસૂરિના આદેશથી વિદ્યાતિલકમુનિએ રચેલા કન્યાનય મહાવીર કલ્પ પરિશેષમાં આ હકીકત હોવાથી ખાસ વિશ્વસનીય ગણાય. (જુઓ જીનવિ, મુદ્રિત તીર્થકલ્પ. પૃ. ૪૫-૯૫) અહિંથી નીચેની બાબતો સં. ૧૫૦૩ માં ચારિત્રરત્નસૂરિના શિષ્ય સોમધર્મે રચેલી ઉપદેશ સપ્તતિકા પંચમ ઉપદેશ ઉપરથી લીધી છે.

(પ્ર. આ. જૈ. સભા. ભાવનગર.)

પાટણમાં તપાગચ્છીય સોમપ્રભસૂરિને[૮૦] મળવા ગયા ઝોળીકાદિને નુકશાન કરતા ઉંદરોને વિદ્યાબળે આકર્ષ્યા અને અપરાધીને તારવી શાળા બહાર કઢાવી કૌતુક બતાવી સાધુઓને પ્રસન્ન કર્યા.

ત્યાંથી સંઘ સાથે પાતશાહ શત્રુંજય ઉપર ગયો. પોતે સંઘપતિનાં કર્તવ્ય બજાવ્યાં. ગુરૂએ રાયણને દૂધથી વર્ષાવી. ત્યાંથી પાછા સ્વસ્થાનકે આવ્યા.

પાતશાહની સભામાં એક જણે અદ્ધર રાખેલા ટોપી અને ઘડાને ગુરૂએ પોતાના રજોહરણવડે હણી નીચે પાડ્યા અને ઘડામાંના જળને નિરાધાર સ્તંભાવી સર્વને ચકિત કર્યા.

આ સૂરિને પ્રતિદિન નવું સ્તોત્ર રચી નિરવદ્ય આહાર ગ્રહણનો અભિગ્રહ (પ્રતિજ્ઞાવિશેષ) હતો. એમણે યમક–શ્લેષ–ચિત્ર–છંદો વિશેષમાં નવ નવ જાતનાં ૭૦૦ સ્તવન [૮૧]રચી તપાગચ્છના [૮૨]સોમતિલકસૂરિને અર્પણ કર્યા હતાં (કાવ્યમાળા ગુચ્છક ૭, પૃ. ૮૬).

એમના પાસેથી ન્યાયકંદલી શીખીને સં. ૧૪૦૫ માં પ્રબંધકોષકર્તા [૮૩]રાજશેખરે ન્યાયકંદલી વિવૃત્તિ રચી. (પી. ૩,૨૭૩) અને સં.૧૪૨૨માં સમ્યક્ત્વ સપ્તતિકા રચનાર રૂદ્રપલ્લીયગચ્છના સંઘતિલક[૮૪]સૂરિના પણ એ વિદ્યાગુરૂ હતા. સં. ૧૩૪૯માં નાગેંદ્રગચ્છીય મહેંદ્ર

૮૦ પરિચય માટે જુઓ જૈ. સ્તો. સંદોહ ભાગ ૧ ની પ્રસ્તાવના. પૃ. ૬૧ તથા તપાગચ્છીય પટ્ટાવલી.

૮૧ અદ્યાવધિ ઉપલબ્ધ સ્તોત્રો માટે જુઓ. જૈ. સ્તો. સં. ભા. ૧ ની પ્રસ્તાવના પૃ. ૬૫.

૮૨ આ આચાર્ય ઉપરોક્ત સોમપ્રભસૂરિના શિષ્ય હતા. વિશેષ માટે જુઓ જૈ. સ્તો. સંદો. ભા. ૧ ની પ્રસ્તા. પૃ. ૬૨.

૮૩ એમની ગુરૂપરંપરા તથા વિશેષ હકીકત માટે જુઓ ' શ્રીવિજયાનંદસૂરીશ્વર જન્મશતાબ્દીસ્મારકગ્રંથ'માં પ્રકાશિત વાચનાચાર્ય સુધાકળશ અને તેની ગુરૂપરંપરાશીર્ષક મારો લેખ.

૮૪ જુઓ, જૈ. સ્તો. સંદોહ ભા. ૧ની પ્રસ્તાવના. પૃ. ૭૦.

–શાંતિઆનંદ૮૫–હરિભદ્ર–૮૬વિજયસેન–૮૭ઉદયપ્રભસૂરિના ૮૮શિષ્ય મલ્લિષેણે રચેલી સ્યાદ્વાદમંજરીમાં એમણે સહાયતા આપી હતી. (પી. ૪,

૮૫ એમણે તથા એમના ગુરૂબંધુ અમરચંદ્રસૂરિએ બાલ્યાવસ્થામાં વાદિઓને જીતેલા હોવાથી સિદ્ધરાજ જયસિંહે બન્નેને અનુક્રમે વ્યાઘ્રશિશુક અને સિંહશિશુક બિરૂદ આપ્યાં હતાં. જુઓ ઉદયપ્રભસૂરિકૃત ધર્માભ્યુદયકાવ્ય (પી. ૩, ૧૮) ની પ્રશસ્તિમાંનો ઉલ્લેખ—

आनन्दसूरिरिति तस्य बभूव शिष्यः
पूर्वोऽपरः शमधरोऽमरचन्द्रसूरिः ।
बाल्येऽपि निर्दलितवादिगजौ जगाद
यौ व्याघ्रसिंहशिशुकाविति सिद्धराजः ॥

એમાંના અમરચંદ્રસૂરિએ સિદ્ધાંતાર્ણવ નામનો મહાગ્રંથ રચ્યો.

૮૬ એમણે કલિકાલ ગૌતમ બિરૂદ મેળવ્યું હતું અને તત્ત્વપ્રબોધાદિક અનેક ગ્રંથો રચ્યા હતા.

૮૭ મંત્રીશ્વર વસ્તુપાળના પિતૃપક્ષના ગુરૂ હતા. આબુગિરિપરના દેલવાડા ગામમાં મંત્રીશ્વરે કરાવેલા લૂણસિંહ (લૂણિગ) વસહિકા નામના નેમનાથ પ્રભુના દેરાસરની સં. ૧૨૮૭ના (ગૂ.) ફાગણ (મારૂ) ચૈત્રવદિ ૩ રવિવારે એમણે પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. સં. ૧૨૪(૭)૮માં બાલચંદ્રસૂરિએ રચેલી આસડ કવિ કૃત વિવેકમંજરી ટીકા (કી. ૨, ૫; પી. ૩, ૧૦૦)ના સંશોધનમાં એમનો પણ ફાળો હતો.

૮૮ એમને મંત્રીશ્વર વસ્તુપાળે સૂરિપદથી અલંકૃત કર્યા હતા. એમણે રચેલા ગ્રંથો–લક્ષ્મ્યંકયુક્ત ૧૬ સર્ગમય ધર્માભ્યુદય (સંઘપતિચરિત્ર) મહાકાવ્ય કે જે નરચંદ્રસૂરિએ સંશોધ્યુ હતું (પી. ૨, ૩૩ પી. ૩, ૧૬; પા. ભં. તાડપત્ર) જ્યોતિષનો ગ્રંથ નામે આરંભસિદ્ધિ (પુરૂષોત્તમ ગીગાભાઈ ભાવ. ભાષાં. જૈ. ધ. પ્ર. સભા.) સંસ્કૃત નેમનાથચરિત્ર, ષડશીતિ અને કર્મસ્તવસંજ્ઞક કર્મગ્રંથો પર ટિપ્પન સં. ૧૨૯૯માં ધર્મદાસગણિકૃત ઉપદેશમાળા પર ઉપદેશમાળાકર્ણિકા નામની ટીકા ધોળકામાં રચી. અને સુકૃતકલ્લોલિની (કાં. છાણી) નામનું પ્રશસ્તિકાવ્ય (પ્ર. હમ્મીરમદમર્દન પરિ૰ ૩ ગા. ઓ.સી.) વગેરે.

૧૨૫; વે. નં. ૧૬૯૯; પ્ર. હિંદી અનુવાદસહિત પરમશ્રુત પ્રભાવક મંડળ, ગૂ. અનુવાદયુક્ત. ભીમશી માણેક, મૂળ આર્હતમતપ્રભાકર પૂના અને ચોખંભા ગ્રંથમાળા. સને ૧૯૦૦ કાશી.

એમણે રચેલા ગ્રંથો—

સં. ૧૩૫૨માં કાયસ્થ ખેતલની અભ્યર્થનાથી **कस्य** [૮૯] **धातोस्तिबादीनां** સંજ્ઞક કાતંત્રવિભ્રમ (હૈમવિભ્રમ) ઉપર યોગિનીપુરમાં (દિલ્હીમાં) ૨૬૧ શ્લોકની વૃત્તિ (જૈ. પુ.. ૫૮), સં. ૧૩૫૬માં દ્વયાશ્રયમહાકાવ્ય (શ્રેણિક ચરિત્ર), સં ૧૩૬૩ની વિજયાદશમીને દિને કોસલા નગરમાં વિધિપ્રપા નામક સામાચારી ગ્રંથ, જેનો પ્રથમાદર્શ એમના શિષ્ય વાચનાચાર્ય ઉદયાકરે લખ્યો (પી. ૪, ૧૧૪; વેબર નં. ૧૯૪૪), સં. ૧૩૬૪ વર્ષે અયોધ્યામાં સંદેહવિષૌષધિ નામક કલ્પસૂત્રવૃત્તિ (વેબર નં. ૧૮૮૭) સં.૧૩૬૪ સાધુપ્રતિક્રમણસૂત્રવૃત્તિ, સં. ૧૩૬૫માં દશરથપુરી (અયોધ્યા)માં અજિતશાંતિવૃત્તિ (પ્ર. ફૂ. ખે. વલાદ) અને ઉવસગ્ગહરંસ્તોત્રવૃત્તિ (વિવેક. ઉદે. પ્ર.દે લા.ગ્રં. ૮૧), સં. ૧૩૬૫ સાકેતપુરમાં માનતુંગસૂરિકૃત ભયહરસ્તોત્ર પર વૃત્તિ (પી. ૧, ૫૨, વેબર નં. ૧૯૬૫) સં. ૧૩૮૦માં પાદલિપ્તસૂરિકૃત સ્વર્ણસિદ્ધિગર્ભિત મહાવીર સ્તવન અવચૂરિ (બુહ. ૨, નં. ૩૨૬) રચી સં. ૧૩૨૭ થી સં. ૧૩૮૯ વિવિધતીર્થકલ્પ–કલ્પપ્રદીપ (બુહ ૩, નં. ૯૭; પી, ૪, ૯૧; પ્ર. બિબ્લી ઇં. કલકત્તા તથા સિંઘી જૈન ગ્રંથમાળા.) એ સિવાય સંવદુલ્લેખરહિત અનુયોગચતુષ્કોપેત ગાથા (પ્ર.દે. લા. પુ. ફં.નં.૮૧), ધર્માધર્મપ્રકરણ પ્રા. (પી. ૫, ૧૧૧), આવશ્યક સૂત્રાવચૂરિ (ષડાવશ્યક ટીકા), રહસ્યકલ્પદ્રુમ,[૯૦] ચતુર્વિધ ભાવના

---

૮૯ સં. ૧૬૨૫ માં ખ. વાચક મતિભદ્રના શિષ્ય ચારિત્રસિંહે રચેલી અવચૂરિ યુક્ત ઋ. કે. સંસ્થા રતલામ (માળવા) તરફથી સારસ્વત વિભ્રમના નામે પ્રસિદ્ધ થએલ છે. મૂળ કર્તા માટે કંઈ કહી શકાય તેમ નથી.

૯૦ જુઓ અનુયોગ ચતુષ્ટ વ્યાખ્યાંતર્ગત ઉલ્લેખ—

आम्नायस्तवं रहस्यकल्पद्रुमेऽस्माभिः प्रकटितः ।

કુલક, તપોમતકુટ્ટન, સૂરિમંત્રપ્રદેશવિવરણ, જ્ઞાનપ્રકાશ, ચૈત્ય પરિપાટી, પદ્માવતીચતુષ્પદિકા,[૯૧] પરમસુખદ્વાત્રિંશિકા, નર્મદાસુંદરીસંધી, નેમિનાથ–મુનિસુવ્રત જન્માભિષેક, ષટ્પંચાશતદિક્કુમારિકાભિષેક, નેમનાથરાસ, પ્રાયશ્ચિત્તવિધાન, યુગાદિજિનચરિત કુલક, સ્થૂલિભદ્રફાગ, વગેરે.

એમના શિષ્ય જિનદેવ–જિનમેરૂ–જિનહિતસૂરિ–કલ્યાણરાજ શિષ્ય ચારિત્રવર્ધને સં. ૧૫૦૫ માં ભીષણ ઠક્કુરની વિનંતીથી સિંદૂરપ્રકરણ પર ટીકા રચી (ડોસા. ભાવ. તેજ સં. ૧૫૦૫ ની, લખ્યાની પ્રત પ્ર. કાં. વડો નં. ૧૮૭૨ છે.), અને શ્રીમાળ સાલિગના પુત્ર અરડકમલ્લના કહેવાથી કાલિદાસ કવિ કૃત રઘુવંશકાવ્યપર શિશુહિતૈષિણી નામની ટીકા રચી છે (પી. ૩, ૨૧૦).

શત્રુંજય ઉપર રહીને મદનરેહાસંધિ (સં. ૧૨૯૭) વગેરે અનેક અપભ્રંશ કૃતિના કર્તા જિનપ્રભસૂરિ આગમગચ્છીય દેવભદ્રસૂરિના શિષ્ય હોવાને લીધે એમનાથી ભિન્ન હોવા સંભવે. વિસ્તારથી જુઓ જૈ. ગૂ. ક. ભા. ૧, પ્રસ્તાવના પૃ. ૭૯–૮૩.

૧૫ મહેંદ્રસૂરિ.

ભિન્ન ભિન્ન ગચ્છોના ઇતિહાસ તરફ દૃષ્ટિપાત કરતાં આ નામના અનેક આચાર્યો થઈ ગયેલા નજરે પડે છે. જેમ કે–

૧ મહાકવિ ધનપાળના પ્રતિબોધક અને **भव्याम्भोज०** થી શરૂ થતી યમકમય ચતુર્વિંશતિજિન સ્તુતિના રચયિતા શોભનમુનિના ગુરૂ, સત્તા સમય ૧૧ મી શતાબ્દી જુઓ પ્રભાવકચરિત્રાંતર્ગત મહેન્દ્રસૂરિ પ્રબંધ.

૨ સ્વશિષ્ય મુનિચંદ્ર માટે સં. ૧૧૬૧ માં પૃથ્વીચંદ્રચરિત્ર (કાં. છાણી; જે. પ્ર, ૪૬) ચન્દ્રકુળના બૃહદ્ગચ્છના નેમિચંદ્રના શિષ્ય શાંતિસૂરિએ સિદ્ધ નામના શ્રાવકે બંધાવેલ નેમિચૈત્યમાં પોતાની પાટે સ્થાપેલા ૮ આચાર્યોમાંના એક.

---

૯૧ જુઓ ટુંક સમયમાં અમારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થનાર ભૈરવ-પદ્માવતીકલ્પ. પરિ. ૧૦.

૩ પોતાના શિષ્યની અભ્યર્થનાથી સં. ૧૧૮૭માં પ્રાકૃતમાં નર્મદાસુંદરી કથાના રચયિતા.

૪ સં. ૧૧૬૯માં દધિપ્રદ (દાહોદ)માં ૭૬૯૧ શ્લોક પ્રમાણ પિંડનિર્યુક્તિની વૃત્તિના પ્રણેતા વીરગણિના ગુરુબંધુ.

૫ કુમારપાળ નૃપ પ્રતિબોધક, કલિકાળસર્વજ્ઞ, પૂર્ણતલ્લગચ્છીય શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યના શિષ્ય.સં.૧૨૪૧માં અનેકાર્થકૈરવાકર કૌમુદીના કર્તા.

૬ વાદિદેવસૂરિના શિષ્ય અને વાદસ્થળ નામના ગ્રંથના રચયિતા પ્રદ્યુમ્નસૂરિના ગુરૂ. સત્તાસમય શતાબ્દી ૧૩.

૭ સં. ૧૨૮૭ના (ગૂ.) ફાલ્ગુન (મારૂ) ચૈત્ર વદિ ૩ ના રવિવારે આબૂગિરિપરના દેલવાડા ગામમાં વિમળવસહિ સામે મંત્રીશ્વર વસ્તુપાળ, તેજપાળે કરાવેલા લૂણસિંહ (લૂણિગ) વસહિકા નામના ભવ્ય દેરાસરની પ્રતિષ્ઠા કરાવનાર નાગેંદ્રગચ્છીય.

૮. સં. ૧૪૨૨માં કુમારપાળ મહાકાવ્ય (પ્ર. ગોડીજીની પેઢી મુંબઈ)ના રચયિતા કૃષ્ણર્ષિગચ્છીય જયસિંહસૂરિના ગુરૂ. એમની નિર્લોભતા જોઈ મહમ્મદશાહે પ્રશંસા કરી હતી.

૯. મદનસૂરિના શિષ્ય, દિલ્હીના ફિરોજશાહ તઘલખના મુખ્ય જ્યોતિષી અને સં. ૧૪૨૭માં યંત્રરાજ નામના જ્યોતિષ્વિષયક-ગ્રંથના બનાવનાર.

૧૦ અંચલગચ્છના ૫૬મા પટ્ટધર અને જયશેખર તેમજ મેરૂતુંગ સૂરીના ગુરૂ. આ સર્વમાંથી અત્રે પૃ. ૧૪૪ ઉપર છપાયેલા જીરાપલ્લીપાર્શ્વસ્તવનના કર્તા છેલ્લા (અંચલગચ્છીય) હોવાનો સંભવ છે. કારણ કે વિધિપક્ષપટ્ટાવલીમાં નીચે મુજબ તે સંબંધી ઉલ્લેખ મળે છે— " એકદા મરૂસ્થળે નાણીગ્રામે શ્રાવકોએ ચોમાસું રાખ્યા. તિહાં વ્યાસીમે દિવસે વિઘ્ન થયું જાણીને ધર્મની વાહર કરાવી, એટલે આશ્વિન સુદિ આઠમને દિવસે મધ્યરાત્રીને અવસરે ગુરૂમહારાજ કાયોત્સર્ગમાં બેઠા છતાં તેમને કાળદારૂણ સર્પ ડસ્યો. તેવારે મંત્ર, તંત્ર અને બીજી પણ અનેક જંગલની ઔષધીઓ કરવાનો ભ્રમ ત્યાગીને એકાંતે

દઢ મન રાખી એક જ શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાન્‌નું ધ્યાન ધર્યું, તેમાં જ નિશ્ચલ રહ્યા. જે વારે તે દશ પ્રહર ધ્યાનમાં રહ્યા તેવારે લહેર વાજી, પણ ધ્યાનને બળે તે સર્પે પ્રાણ તજ્યો. સમગ્ર વિષવ્યાપ ટાળ્યો. આકાશે જયજયારવ પ્રવર્ત્યો. સમસ્તલોક આનંદ પામ્યા,"

એમનો જન્મ સં. ૧૩૬૩ વડગામમાં, ઓસવાળ જ્ઞાતીય શેઠ આશા (મેરૂ. પ્ર. પારેખ આભા) જીવણદે માતા. દીક્ષા વીજાપુરે સં. ૧૩૭૫ (મેરૂ. પ્ર. અને શત. ૧૩૬૫). નામ મહેંદ્રપ્રભ. આચાર્ય પદ ૧૩૯૩ (મેરૂ. પ્ર. ૧૩૮૯) અણહિલપુર પાટણમાં સં. ૧૩૯૮ સ્તંભતીર્થ (ખંભાત)માં ગચ્છનાયક પદ. એકાશી વર્ષનું આયુષ્ય ભોગવી સં. ૧૪૪૪ (મેરૂ. પ્ર. શત૦ ૧૪૪૩)માં સ્વર્ગવાસ.

એમનો પ્રતિષ્ઠા લેખ સં. ૧૪૫૪ શુ. ૧. ભ્રાંત જણાય છે.

એમણે દીક્ષિત કરેલા શાખાચાર્ય [૯૨]ભુવનતુંગસૂરિ માટે "રાઉલ ખેંગારની સમક્ષ જુનાગઢમાં (ખેંગાર ૪થો. રાજ્ય સં. ૧૩૩૬–૯૦) જુઓ આર્કી૦ સર્વે વેસ્ટ ઈંડિયા. ૨, પૃ. ૧૬૪–૬૫) તક્ષનાગને પ્રત્યક્ષ આણી ૧૬ ગારૂડીઓના વાદ જીત્યા ને તેમની પાસે જિંદગી સુધી સર્પ પકડવાનો અને ખેલાવવાનો ધંધો ન કરવો એવો નિયમ કરાવ્યો. પાતશાહની મંજૂરીયાતથી સવા લાખ જાળ છોડાવી, ૫૦૦ ભઠ્ઠી બંધ કરાવી." આવો ઉલ્લેખ હોવાથી પણ મંત્રવિદ્યામાં એમની પ્રવીણતા પુરવાર થાય છે.

એમના બીજા શિષ્ય જયશેખરસૂરિ (શાખાચાર્ય) થયા. તેમણે (નૃસમુદ્રગક) રોકડા ગ્રામમાં સં.૧૪૩૬માં ૧૨૦૦૦ શ્લોકપ્રમાણ સ્વોપજ્ઞવૃત્તિ યુક્ત ઉપદેશચિંતામણિ. (ભાંડારકર રીપોર્ટ સં. ૧૮૮૩–૮૪ પૃ. ૧૩૦, ૪૪૨–૪૩; વે. નં. ૧૫૬૫; પ્ર. હી. હં.), સં. ૧૪૬૨માં ખંભાતમાં પ્રબોધચિંતામણિ (કીલહૅાર્ન રીપોર્ટ પૃ. ૯૫, પ્ર. જૈ. ધ. પ્ર. સભા

---

૯૨ એમણે સં. ૧૩૮૦ પહેલાં ઋષિમંડળ પર (જૈ. ૧૨૬. જૈ. પ્ર. ૫૪). આતુર પ્રત્યાખ્યાન (કાં. વડો: બુક ૪ નં. ૧૨૪) અને ચતુઃશરણ પર વૃત્તિઓ રચી છે.

ભાવનગર), ધમ્મિલકુમારચરિત્ર કાવ્ય સં. ૧૪૬૨. (લીં; પ્ર. હી. હં.), જૈન કુમાર સંભવ ૯૩ (પ્ર. ભી. મા; વે. નં. ૧૫૬૫ અને ૧૭૨૧), શત્રુંજય-ગિરનાર-મહાવીરદ્વાત્રિંશિકાત્રયી (પ્ર. આ. સભા.), આત્માવબોધકુલક અને બીજા ૧૨ કુલક (પ્રા.), ધર્મસર્વસ્વ, ઉપદેશમાળાવચૂરિ (વેબર નં. ૨૦૦૩, પુષ્પમાળાવચૂરિ, ગાથાબદ્ધ નવતત્ત્વ, (ગૂ. ભા. સહિત નવતત્ત્વ સાહિત્યસંગ્રહમા પ્ર. વિજયોદયસૂરિ) (વિવેક ઉપે.), સંસ્કૃત અજિત શાંતિસ્તવ શ્લો. ૧૭, (પી ૧, નં. ૩૧૬), સંબોધ સપ્તતિકા (જુઓ પીટર્સન પહેલો રીપોર્ટ, પૃ. ૧૨૫; વે. નં.૧૬૯૦-૯૧. પ્ર. ગૂ. ભા. સહિત આત્માનંદસભા સને ૧૯૨૨), બૃહદ્અતિચાર (વિધિપક્ષ પ્રતિક્રમણમાં છપાયેલ છે), આદિ અનેક ગ્રંથો રચ્યા છે. આ ઉપરાંત નલદમયંતી ચંપૂ, કલ્પસૂત્ર પર સુખાવબોધ નામનું વિવરણ, અને ન્યાયમંજરી નામના ગ્રંથો રચ્યાનું હી. હં. જણાવે છે. ગૂ. ભાષામાં ત્રિભુવનદીપકપ્રબંધ-પરમહંસપ્રબંધ પ્રબોધચિંતામણિ ચોપાઈ, અંતરંગ ચોપાઈ (પ્ર. પં. લા. ભ. યશો. ગ્રંથમાળા), ૫૮ કડીનો નેમિનાથફાગ તથા કેટલાક સ્તવનો વગેરે રચ્યાં છે. પોતાને 'વાણીદત્તવર' તરીકે ઓળખાવે છે.

એમના સમયમાં શાખાચાર્ય અભયસિંહસૂરિ થયા, તેમના ઉપદેશથી સં. ૧૪૩૨માં પાટણનિવાસી મીઠડીયા ગોત્રના શા. ખેતા નોડીએ પાર્શ્વ પ્રતિમા ભરાવી કે જે ગોડી પાર્શ્વનાથજી હાલ વિદ્યમાન છે. (જુઓ ગોડી પાર્શ્વનાથનું ચોઢાલીયું. વિધિપક્ષ પ્રતિક્રમણમાં છપાયું છે તે, તથા ભંડારકર ૧૮૮૩-૮૪નો રીપોર્ટ. પૃ. ૩૨૩).

---

૯૩ એમના શિષ્ય ધર્મશેખરે કુમારસંભવ કાવ્ય પર સં. ૧૪૮૨માં ટીકા રચી છે તેમાં જણાવે છે કે—

श्रीमदञ्चलगच्छे श्रीजयशेखरसूरयः ।
चत्वारस्तैर्महाग्रन्थाः कविशक्रैर्विनिर्मिताः ॥
प्रबोधश्चोपदेशश्च चिन्तामणिकृतौत्तरौ ।
कुमारसम्भवं काव्यं चरित्रं धम्मिलस्य च ॥

સં. ૧૪૪૪માં એમણે તીર્થમાળા પ્રકરણ રચ્યું; પ્રાકૃત વિચાર-સપ્તતિકા પણ પ્રાયઃ એમની જ કૃતિ હશે.

૧૬ આં. મેરૂતુંગસૂરિ

નં. ૧૫ માં જણાવેલા અંચલગચ્છીય મહેન્દ્રપ્રભસૂરિ પટ્ટધર, એમનો જન્મ નાણી (મરૂદેશે જીર્ણપુર) ગામમાં સં. ૧૪૦૩માં પોરવાડ વ્હોરા વઈરસિંહ પિતા, ન્હાલણદે માતા. સં ૧૪૧૮માં દીક્ષા. સં. ૧૪૨૬માં આચાર્યપદ. સં. ૧૪૪૬માં ગચ્છનાયકપદ. ૬૮ વર્ષની વયે સં. ૧૪૭૧માં માગશર સુદિ ૫મે પાટણમાં કાળધર્મ, એમના પ્રતિષ્ઠા લેખો; સં. ૧૪૫૬–૬૮–૭૦ બુ. ૧, સં. ૧૪૪૫–૬૮ બુ. ૨. સં. ૧૪૬૯ ના. ૨. સં. ૧૪૭૧–૪૯ ના. ૧.

સ્તોત્રની ઉત્પત્તિનું કારણ "એકદા વિચરતા આચાર્ય મહારાજ વડનગર આવ્યા. અહિં નાગરના ૩૦૦ ઘર મિથ્યાત્વી હતા. ગામની બહાર તળાવ ઉપર ઉતર્યા. શિષ્યો ગામમાં ગોચરી ગયા. ગોચરી ન મળી. ગુરૂને વાત કહી. ગુરૂએ કહ્યું કે રૂડું થયું. તપોવૃદ્ધિ થઈ. થોડા વખતમાં આ જ નગરના એક કોટિધ્વજ શેઠનો એકનો એક પુત્ર સર્પદંશથી મરણ પામ્યો. ગુરૂએ પુછાવ્યું કે જીવતો કરૂં તો શું આપો ? તેમણે ભારોભાર સોનું આપવા ઇચ્છા બતાવી. ગુરૂ નિસ્પૃહ હતા. સર્વને શ્રાવક થવા કહ્યું. તેમણે કબૂલ કર્યું. પછી ॐ **नमो देवदेवाय**૦થી શરૂ થતુ સ્તોત્ર રચી નવકુળ નાગને આકર્ષ્યા. ડશેલા સર્પને ડંકે વળગાડી સર્વને રજા આપી. સર્પે ઝેરને ચૂસી લીધું. પુત્ર જીવતો થયો. જૈનધર્મ અંગીકાર કરી સર્વ શ્રાવક બન્યા. વડનગરમાં હજુ સુધી નાગરવાણિયાનાં કેટલાક ઘર શ્રાવક છે." એમણે વઢિયારદેશમાં મહાતીર્થ શંખેશ્વર પાસે લોલાડગામમાં પોતે રચેલા ઉપરોક્ત સ્તોત્રથી વિઘ્ન નિવાર્યું અને તેજ ગામમાં બાદશાહ મહમ્મદની ચઢી આવેલી ફોજને પાર્શ્વનાથના મહિમાથી પાછી વાળી. લીંબડી ભંડારમાં મેરૂતુંગસૂરિનો રાસ. (દા. ૪૨, નં. ૨૫) છે તે આ સૂરિના સંબંધમાં વધારે પ્રકાશ પાડી શકે તેમ છે.

એમના રચેલા ગ્રંથો–જૈનમેઘદૂત કાવ્ય.[૯૪] ષડ્દર્શનસમુચ્ચય (વે. નં.૧૬૬૬) સં. ૧૪૪૪માં કાતંત્ર વ્યાકરણ પર સંસ્કૃત બાલાવબોધ વૃત્તિ રચી (વે. નં. ૨૨), સં. ૧૪૪૯માં સપ્તતિભાષ્ય પર ટીકા બનાવી[૯૫] તેમાં મુનિશેખરસૂરિએ રચવામાં ઉત્તેજન આપેલું હતું. ભાવકર્મપ્રક્રિયા, શતકભાષ્ય, નમોત્થુણં પર ટીકા, ઉપદેશમાળાની ટીકા, સુસઢકથા, ધર્મોપદેશ, લઘુશતપદી. સં ૧૪૫૦માં, પોતાની ૫૩ વર્ષની વયે એટલે સં. ૧૪૫૬ અથવા તે શતકના ૫૩મા વર્ષે એટલે સં. ૧૪૫૩માં શતપદિકાસારોદ્ધાર, સૂરિમંત્રકલ્પસારોદ્ધાર (જુઓ પીટર્સન રીપોર્ટ પૃ. ૨૪૮). શ્રી કંકાલય રસાધ્યાય (જુઓ વેબર વર્ઝ ૧, પૃ. ૨૯૭), તથા નાભિવંશસંભવકાવ્ય, યદુવંશસંભવકાવ્ય, નેમિદૂતકાવ્ય આદિ કાલીદાસ, માઘ વગેરેના પાંચ કાવ્યની પેઠે પાંચ કાવ્ય, જેસાજી પ્રબંધ વગેરે. (જેમાં ઉમરકોટના જેસાજીએ ત્યાં આ સૂરિના ઉપદેશથી શાંતિનાથનો ૭૨ દેવકુલિકાવાળો પ્રાસાદ કરાવ્યો, શત્રુંજયાદિ તીર્થોની યાત્રા કરી વગેરેનું વર્ણન છે.)

એમના શિષ્ય—

૧ માણિક્યસુંદરસૂરિ–એમણે સં. ૧૪૮૪માં ગુણવર્માચરિત્ર (જુઓ કાં. છાણી; બુહ ૪ નં ૨૪૧; ખેડા ભંડાર; બેન્ગલ જર્નલ

૯૪ આ કાવ્ય ઉપર શીલરત્નસૂરિકૃત ટીકા મુદ્રિત થઈ છે. (આ. જૈ. સ. ભાવનગર)

૯૫ આ ગ્રંથની પ્રશસ્તિમાં કર્તા પોતે આ પ્રમાણે જણાવે છે—

शिष्यप्रशिष्यस्मरणार्थमेतै र्विनेयवात्सल्यरसाभ्युपेतैः ।
व्यतानि नन्दाम्बुधिवेदसोम (१४४९) संवत्सरे सप्ततिभाष्यटीका ॥

काव्यं श्रीमेघदूताख्यं, षड्दर्शनसमुच्चयः ।
वृत्तिर्बालावबोधाख्या धातुपारायणं तथा ॥
षड्‌ंमादिमहाग्रन्थनिर्मापणपरायणाः ।
चतुराणां चिरं चेतश्चमत्काराय येऽन्वहम् ॥

પૃ. ૬૪), સત્તરભેદીપૂજા કથા, પૃથ્વીચન્દ્રચરિત્ર (વેબર વર્ઝ ૨, પૃ. ૧૭૫, નં. ૨૪૧ અને ૧૮૭૩-૭૪; બુલ્હર રી; કસ્તૂરસાગર ભં. ભાવનગર), ચતુઃપર્વીકથા-ચંપૂ, ચંદ્રધવલ ધર્મદત્ત કથાનક (બુહ ૩, નં. ૧૬૦; કાં. છાણી, રીપોર્ટ સન ૧૮૭૨-૭૩ નં. ૧૬૦; વે. નં. ૧૭૪૪); શુકરાજકથા ભાં. ૧, નં. ૮૩; ૧૮૮૦-૮૧ રીપોર્ટ પૃ. ૨૭, (પ્ર. હંસ. જૈ. ફ્રી ગ્રંથમાળા. નં. ૨૦), મલયાસુંદરી કથા ગુજરાતના શંખરાજાની સભામાં (કાં. છાણી; પી. નં. ૩૧૩ પૃ. ૧૨૩), સરખાવો તેની પ્રશસ્તિ-**शंखस्य नरेश्वरस्य पुरतोऽप्यूचे ।** સંવિભાગવ્રતકથા (મિત્ર, નોટીસીઝ નં. ૮, પૃ. ૨૩૭, ૩૮), શ્રીધર ચરિત્ર. સં. ૧૪૬૩ માં (કાં. છાંણી) વગેરે રચેલ છે.

૨ માણિક્યશેખર—

એમણે રચેલી આવશ્યકનિર્યુક્તિદીપિકા (નં. ૩૭૬-સને ૧૮૭૯-૮૦ ભાં. ઇં, તથા બુહ ૮, નં. ૩૭૭) ની પ્રશસ્તિમાં પોતે રચેલા ગ્રન્થોનો આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરે છેઃ-પિંડનિર્યુક્તિદીપિકા (નં. ૩૮૯ સન ૧૮૭૯-૮૦ ભાં. ઇં; તથા બુહ. નં. ૩૮૯) ઓઘનિર્યુક્તિદીપિકા, દશવૈકાલિકદીપિકા, ઉત્તરાધ્યયનદીપિકા, આચારાંગદીપિકા, કલ્પનિર્યુક્તિ પર અવચૂરિ (નં. ૧૯ સન ૧૮૭૭-૭૮ ભાં. ઇં. તથા બુહ. ૭, નં. ૧૪), નવતત્ત્વવિવરણ. આ ગ્રંથમાં કર્તા પોતે લખે છે કે એક કર્તૃત્વથી આ સર્વે એના સહોદર રૂપ છે. (**एककर्तृतया ग्रन्था अमी अस्याः सहोदराः ।**)

સં. ૧૪૦૯ માં કામદેવચરિત્ર (કાં. વડો.) અને સં. ૧૪૧૩ માં સંભવનાથચરિત્રના કર્તા મેરૂતુંગ એમનાથી ભિન્ન છે. જિતકલ્પસાર અને ઋષિમંડળસ્તોત્રના કર્તા માટે ચોક્કસ નિર્ણય નથી. સં. ૧૩૬૧ માં વર્ધમાનપુર (વઢવાણ)માં પાંચસર્ગમાં પ્રબંધચિંતામણિ (પી. ૨૮૬; વે. નં. ૧૭૫૩; ગૂ. ભા. સહિત રામચંદ્ર દીનાનાથ; અંગ્રેજી ભા. બિ. ઇ. સન ૧૯૦૨), વિચારશ્રેણી-સ્થવિરાવલી અને મહાપુરૂષચરિત્ર (ઉપદેશશતી) પી. ૩, ૨૬૬; પી. ૬-૪૩, વેબર. ૨,

૧૦૨૪નં.૧૯૮૬)ના રચયિતા મેરૂતુંગસૂરિ નાગેંદ્રગચ્છીય ચંદ્રપ્રભસૂરિના શિષ્ય હોવાથી અને લગભગ એક શતાબ્દી જેટલો બંને વચ્ચે અંતર હોવાથી એમનાથી ભિન્ન સમજવા. વિશેષ માટે બોમ્બે બ્રાન્ચ રૉયલ એશિયાટીક સોસાયટી જર્નલ ઈ. સ. ૧૮૬૭-૬૮ પૃ. ૧૪૭ જુઓ.

૧૭ જયકીર્તિસૂરિ

ઉપરોક્ત શ્રી મેરૂતુંગસૂરિના શિષ્ય હતા. એમનો જન્મ સં. ૧૪૩૩, તિમિરપુરમાં શ્રીમાળી ભૂપાળશેઠ પિતા, ભરમાદે માતા. સં. ૧૪૪૪માં દીક્ષા સં. ૧૪૬૭ ખંભાતમાં સૂરિપદ સં. ૧૪૯૩ (૭૩ ?) પાટણમાં ગચ્છનાયકપદ. ૬૭ વર્ષની વયે સં. ૧૫૦૦ માં સ્વર્ગસ્થ થયા.

એમની કૃતિ શ્રીપાળચરિત્ર ગદ્ય, પાર્શ્વજીનસ્તવન વગેરે. એમના પ્રતિ. લેખો સં. ૧૪૮૧-૮૭-૮૮-૯૩-૯૯-૧૫૦૧-૧૫૦૫ બુ. ૧, સં. ૧૪૭૩-૮૪-૮૭-૯૦-૯૧-૯૯- બુ. ૨; સં. ૧૪૮૧-૮૩ ના. ૧; સં. ૧૪૮૩-૯૦-૯૨ ના. ૨.

પ્રાકૃત શીલોપદેશમાળાના કર્તા જયસિંહસૂરિના શિષ્ય હોવાને લીધે એમનાથી ભિન્ન છે.
એમના શિષ્ય—

૧ ઋષિવર્ધન એમણે સં, ૧૫૧૨માં ચિત્રકોટ (ચિતોડ)માં નલદમયંતી રાસ, જિનેન્દ્રાતિશયપંચાશિકા (ડોસા. ભાવા.), ૨૪ જીનનાં ૨૪ ચૈત્યવંદન (વિધિપક્ષ પ્રતિ), નેમિસ્તવન વગેરે રચ્યા.

૨ મહિમેરૂ–ક્રિયાગુપ્તજીનસ્તુતિપંચાશિકા (જૈ. સ્તો. સં.ભા. ૧), જૈનમેઘદૂતકાવ્ય ટીકા, કલ્પસૂત્રાવચૂરિ વગેરેના રચયિતા.

૩ શીલરત્ન–એમણે મેરૂતુંગસૂરિકૃત મેઘદૂત કાવ્ય પર સં. ૧૪૯૧ ચૈત્ર વદિ ૫ બુધે અણહિલપુર પાટણમાં વૃત્તિ રચી. જેનું સંશોધન ઉપરોક્ત માણિક્યસુંદરસૂરિએ કર્યું હતું. (જુઓ પીટર્સન ત્રીજો રીપોર્ટ,

પૃ. ૨૬૯–૫૦ તથા ઈ. એ. વૉ. ૧૯ પૃ. ૩૬૬). તે ઉપરાંત ચૈત્યવંદન ચતુર્વિંશતિકા, સીમંધરજિનાષ્ટક, (પ્ર. આ. જૈ. સ.) વગેરે રચેલ છે.

૧૮ શ્રી જિનભદ્રસૂરિ

ખરતરગચ્છના ૫૫ મા પટ્ટધર શ્રી જિનરાજસૂરિના[૯૬] શિષ્ય હતા. એમની પહેલાં [૯૭]જિનવર્ધનસૂરિને સં. ૧૪૬૧માં જિનરાજસૂરિએ પોતાની પાટે સ્થાપિત કર્યા હતા, પણ ચતુર્થ વ્રતનો ભંગ જાણી તેમને અપાત્ર ઠરાવ્યા અને તેમની જગ્યા સં. ૧૪૭૫ ના માઘ સુદિ ૧૫ ને દિવસે એમને આપવામાં આવી. એમનો જન્મ સં.

૯૬ સં. ૧૪૩૨ ના ફાલ્ગુન વદિ ૬ ને દિને પાટણમાં શાહ ધરણે કરાવેલા નંદીમહોત્સવ પૂર્વક સૂરિ પદ મળ્યું હતું. સવાલાખ પ્રમાણ–ન્યાયશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કર્યો હતો અને સર્વ સિદ્ધાંતના પારગામી થયા. સં. ૧૪૬૧ દેલવાડા ગામમાં સ્વર્ગવાસ સં. ૧૪૬૯ વર્ષે જિનવર્ધનસૂરિએ પ્રતિષ્ઠિત એમની મૂર્તિ દેવકુળપાટકમાં હજુ વિદ્યમાન છે. એમના પ્રતિમા લેખ સં. ૧૪૩૮–૪૧–૪૯ જુઓ ના. ૧ અને સં. ૧૪૫૮ બુ. ૧.

૯૭ એમણે સં. ૧૪૭૪ માં પિપ્પલક ખરતર શાખા ચલાવી. સં. ૧૪૭૪ માં શિલાદિત્યકૃત સપ્તપદાર્થી પર (ભાં. ૩, નં. ૨૯૧; કાં. વડો.) અને વાગ્ભટાલંકાર પર (વેબર નં. ૧૭૧૯) વૃત્તિ રચી. એમના શિષ્ય ન્યાયસુંદરે સં. ૧૫૧૬ માં વિદ્યાવિલાસ નરેંદ્ર ચોપાઈ રચી અને જિનચંદ્રસૂરિના શિષ્ય જીનસાગરસૂરિ (સમય સં. ૧૪૮૯–૧૫૦૫) એ હેમવ્યાકરણ પર ઢુંઢિકા હેમલઘુવૃત્તિના ૪ અધ્યાયની દીપિકા (ખે. સંઘ. ભં.) તથા કર્પૂરપ્રકરણ પર અવચૂરિ–લઘુ ટીકા કે જેનો પ્રથમાદર્શ શિષ્ય ધર્મચંદ્રે લખ્યો તે રચી (વે. નં. ૧૭૯૮ પ્ર. હી. હં; જૈ ધ. પ્ર. સભા સં. ૧૯૭૫) આ ધર્મચંદ્રે જૈનેતર કવિ રાજશેખર કૃત કર્પૂરમંજરી પર ટીકા રચી (વે. નં. ૧૨૮૧, ભાં. ૩, નં. ૪૧૮–૧૯).

૧૪૫૦ ગોત્ર ભણુશાલી, મૂળનામ ભાડે, દીક્ષા સં. ૧૪૬૧. વાચક શીલચંદ્ર ગણિ પાસે વિદ્યાભ્યાસ કર્યો હતો. અને સં. ૧૫૧૪ (૫) માં સ્વર્ગસ્થ થયા હતા.

એમણે સં. ૧૪૮૫ થી ૧૪૯૩ સુધીમાં લખાવેલાં આગમોની તાડપત્રોની પ્રતો જેશલમેર ભંડારમાં અદ્યાવધિ સુરક્ષિત છે. (જુઓ જે. નં. ૪, ૧૨, ૧૯, ૨૩, ૩૧, ૩૬, ૩૮, ૪૨, ૪૩).

એમના ઉપદેશથી ગિરનાર, ચિત્રકૂટ (ચિતોડગઢ), માંડવ્યપુર(મંડોવર) આદિ અનેક સ્થળોમાં શ્રાવકોએ મોટાં મોટાં જીનભવનો બંધાવ્યાં હતાં, જેશલમેર, જાબાલિપુર (જાલોર) દેવગિરિ, અહિપુર (નાગોર) અને અણુહિલપુરપાટણ આદિ સ્થાનોમાં એમણે વિશાળ પુસ્તક ભંડાર સ્થપાવ્યાં હતાં. મંડપદુર્ગ (માંડવગઢ) પ્રલ્હાદનપુર (પાલનપુર), તલપાટક (મારવાડ–જોધપુર રાજ્યમાં આવેલ તરવાડા) આદિ નગરોમાં અનેક જીનબિંબોની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. [૯૮]પોતાની બુદ્ધિથી અનેકાંતજય-પતાકા જેવા પ્રખર તર્કના ગ્રંથો અને વિશેષાવશ્યક ભાષ્ય જેવા મહાન્

---

૯૮ श्री उज्जयन्ताचल चित्रकूट–माण्डव्यपूर्जाउर मुख्यकेषु ।
स्थानेषु येषामुपदेशवाक्यान्निर्मापिताः श्राद्धवरैर्विहाराः ॥
अणिहिलपाटकप्रमुखस्थानेषुयैरकार्यन्त ।
श्रीज्ञानरत्नकोशा विधिपक्षश्राद्धसङ्घेन ॥
मण्डपदुर्गप्रह्लादनपुरतलपाटकादिनगरेषु ।
यैर्जिनवरबिम्बानां विधिप्रतिष्ठाः क्रियन्ते स्म ॥
–જિનભદ્રગુરુવર્ણનાષ્ટક–જેસલમેર જિનાલયપ્રશસ્તિ. સં. ૧૪૯૭
श्रीमज्जेसलमेरुदुर्गनगरे जावालिपुर्यां तथा
श्रीमद्देवगिरौ तथा अहिपुरे श्रीपत्तने पत्तने ।
भाण्डागारमबीभरद् वरतरैर्नानाविधैः पुस्तकैः
स श्रीमज्जिनभद्रसूरिसुगुरुर्भाग्याद्भुतोऽभूद् भुवि ॥
—સમયસુંદર કૃત અષ્ટલક્ષી પ્રશસ્તિ

સિદ્ધાંતિક ગ્રંથો એમણે અનેક મુનિઓને શીખવ્યા હતા. અને કર્મપ્રકૃતિ જેવા ગહન ગ્રંથોના રહસ્યપર વિવેચન કરીને પર પક્ષીય મુનિઓને પણ ચમત્કાર પમાડતા હતા.

રાઉલશ્રી વૈરિસિંહ (જેસલમેરનો રાજા કે જેણે સં. ૧૪૯૫ માં જેશલમેરમાં પંચાયતનપ્રાસાદ લક્ષ્મીકાંત પ્રીત્યર્થ બંધાવ્યું કે જે હાલ લક્ષ્મીનારાયણનું મંદિર કહેવામાં આવે છે જુઓ જે. પરિ. ૪) અને ત્ર્યંબકદાસ જેવા નૃપતિ એમના ચરણમાં પડતા, એમના ઉપદેશથી શા.શિવા આદિ ચાર ભાઇઓએ જેશલમેરમાં સં.૧૪૯૪માં મોટુ ભવ્ય જિનમંદિર બંધાવ્યુ અને તેમાં સં. ૧૪૯૭ માં આ સૂરિએ સંભવનાથ પ્રમુખ ૩૦૦ જિનબિંબોની પ્રતિષ્ઠા કરી. (જુઓ તે સંબંધીના શિલાલેખની પ્રશસ્તિ ભા. ૨, પૃ. ૯૬, ૯૭; જે. પરિશિષ્ટ ૩) સં. ૧૪૮૪ વર્ષે માઘમાસની દશમીએ જયસાગરોપાધ્યાયે એમને વિજ્ઞપ્તિત્રિવેણી ગ્રંથ અર્પણ કર્યો અને સં. ૧૪૯૫ માં જયસાગરે રચેલી સંદેહદોલાવલી વૃત્તિ એમણે સંશોધી હતી. સં. ૧૫૦૧ માં તપારત્નકૃત ષષ્ટિશતક વૃત્તિ શોધી હતી. દ્વાદશાંગી પદપ્રમાણ કુલક (પ્ર. જૈ. સ્તો. સંદો. ભા. ૧) અને ૨૨૦ પ્રાકૃત ગાથા બદ્ધ જિનસપ્તતિકા, વગેરે ગ્રંથ રચેલ છે. ભાવપ્રભાચાર્ય, કીર્તિરત્નાચાર્ય વગેરેને એમણે આચાર્ય પદવી આપી હતી.

૧ જીનચંદ્રસૂરિ[૯૯] ૨ કમળસંયમોપાધ્યાય,[૧૦૦] ૩ ઉપા૦ સિદ્ધાંત-

---

૯૯ એમનો જન્મ સં. ૧૪૮૭, જેશલમેરવાસ્તવ્ય ચમ્મડગોત્રીય શાહ વચ્છરાજ પિતા, બાલ્હાદેવી માતા. સં. ૧૪૯૨ દીક્ષા. સં. ૧૫૧૪ વૈશાખ વદિ બીજે કુંભલમેરૂ વાસ્તવ્ય (મેવાડ રાજ્યાંતર્ગત અરવલ્લી પહાડીવાળા પ્રસિદ્ધ સ્થળના રહેવાસી) કુક્કડા ચોપડાગોત્રીય શાહ સમરસિંહે કરાવેલા નંદીમહોત્સવપૂર્વક શ્રીકીર્તિરત્નાચાર્યે પદસ્થાપના કરી. આ ઉપરાંત આબુ ઉપર નવફણા પાર્શ્વનાથની પ્રતિષ્ઠા કરાવનાર શ્રી ધર્મરત્નસૂરિ, ગુણરત્નસૂરિ વગેરે અનેકની પદસ્થાપના કરી. સં. ૧૫૩૦ જેશલમેર નગરે સ્વર્ગસ્થ થયા. એમણે પ્રતિષ્ઠિત કરેલા તીર્થપટ્ટિકાના લેખો માટે જુઓ (જે. પરિ. ૧૪, ૧૫, ૧૬, ૧૭, ૧૮).

૧૦૦ એમણે સં. ૧૪૭૬ માં દીક્ષા ગ્રહણ કરી હતી. સં.

રૂચિ,[૧૦૧] ૪ પં પૂણ્યમૂર્તિગણિ, ૫ લક્ષ્મીસુંદરગણિ, ૬ પં.મતિવિશાલગણિ ૭ પં. લબ્ધિવિશાલગણિ, ૮ વાચનાચાર્ય રત્નમૂર્તિગણિ,[૧૦૨] ૯ પં.મતિરાજગણિ,૧૦વા. મુનિરાજગણિ, ૧૧ પં.સહજશીલમુનિ, ૧૨

૧૫૧૮માં જિનચંદ્રસૂરિની આજ્ઞાથી પૂર્વદેશમાં વિહાર કરી અનેક યાત્રાઓ કરી હતી. જિનસમુદ્રસૂરિના આદેશથી ૧૪૦૦૦ શ્લોકપ્રમાણ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર પર સર્વાર્થસિદ્ધિ નામની ટીકા રચી. (પ્ર. ય. વિ. ગ્રન્થમાલા) જેનું સંશોધન ભાનુમેરૂ વાચકે કરેલ છે. સં. ૧૫૪૯માં રચેલ કર્મસ્તવ વિવરણ જે. ભં. માં છે (જુઓ. જૈનગ્રંથાવલી પૃ. ૧૧૯) સં. ૧૫૧૧માં સં. નગરાજની પુત્રી સોનાઇએ જિનવલ્લભસૂરિકૃત સંક્ષિપ્ત વીરચરિત્રની પ્રત સોનેરીશાહીથી લખી એમને વ્હોરાવી હતી. અને સં. ૧૫૨૨માં દિલ્લીમાં જિનચંદ્રસૂરિ સાથે ચોમાસું કર્યું હતું તે વખતે સૂરિની આજ્ઞાથી સં. કાલીદાસની સ્ત્રી. સં. હરસિણીએ સુંદર ચિત્રયુક્ત સોનેરી કલ્પસૂત્રની પ્રત ભેટ ધરી. જે હાલ શાંતમૂર્તિ હંસવિ. મહારાજના ભંડારમાં (વડોદરા) મોજુદ છે. આ પ્રતની આજુબાજુના અજોડ અને અદ્વિતીય શુશોભન કળાના નમૂનાઓ માટે જૂઓ સારાભાઇ મ. નવાબદ્વારા સંપાદિત તાજેતરનાં પ્રસિદ્ધ થએલ 'જૈનચિત્રકલ્પદ્રુમ' નામના ગ્રન્થમાંની ત્રિરંગી ચિત્રપ્લેટો. એમના ઉપદેશથી યવનપુર (જોનપુર)માં શ્રીમાળી મલ્લરાજે સર્વસિદ્ધાંત લખાવ્યા. તે પૈકી ભગવતીસૂત્રની પ્રત સુ. નં. ૩૬૮માં વિદ્યમાન છે. એમના શિષ્ય મુનિમેરૂ ઉપાધ્યાયે સં. ૧૫૪૯ વર્ષે લખેલી ચૂર્ણિની પ્રત જે. નં. ૧૦૧ માં છે.

૧૦૧ એમના અંગે હવે પછી આગળ લખવામાં આવશે.

૧૦૨ એમના શિષ્ય મેરૂસુંદરે સં. ૧૫૨૫ માં માંડવગઢમાં ષડાવશ્યક બાલાવબોધ રચ્યો.

પં. પદ્મમેરૂમુનિ,[૧૦૩] ૧૩ પં. સુમતિસેનગણિ, ૧૪ વિવેકતિલકમુનિ;

૧૦૩ એમના શિષ્ય મતિવર્ધન–મેરૂતિલક–દયાકળશ–અમરમાણિક્યનાશિષ્ય કનકસોમે સં. ૧૬૩૮ વિજયાદશમીએ આષાઢભૂતિ ચોઢાલિયું, સં. ૧૬૪૪ અમરસરમાં આર્દ્રકુમાર ચોપાઇ, અને સં. ૧૬૪૯ મુલતાનમાં મંગલકળશ ચોપાઇ રચી, બીજા શિષ્ય સાધુકીર્તિગણિએ મોગલસમ્રાટ્ અકબરની સભામાં તેની પાસેથી વાદીન્દ્રનું બિરૂદ મેળવી ખ્યાતિ પ્રાપ્ત કરી હતી. સં. ૧૬૧૭માં જિનચંદ્રસૂરિએ રચેલ પૌષધવિધિ વૃત્તિનું સંશોધન કર્યું હતું. અને સં. ૧૬૧૮માં સત્તરભેદી પૂજા રચી. સં. ૧૬૨૪માં આષાઢભૂતિ પ્રબન્ધ, ૧૬ કડીનું શત્રુંજય સ્તવન તથા ૪ કડીની પ્રાસ્તાવિક સ્તુતિ વગેરે રચેલ છે,

એમના શિષ્યે સં. ૧૬૧૯માં સંગ્રપટ્ટક પર અવચૂરિ લખી (આ. ક. પાલી૦) સાધુસુંદરે જિનહિંસસૂરિ રાજ્યે (સં. ૧૬૭૦ ને ૧૬૭૪ ની વચ્ચે) શબ્દરત્નાકર (પ્ર, થ. વિ, ગ્રં.) ઉકિતરત્નાકર ગ્રંથ (પી. ૩, નં. ૫૭૮; પી. ૪ પૃ. ૧૪; વે. નં. ૧૦૩), સં. ૧૬૮૦માં ધાતુપારાયણ પર ધાતુરત્નાકર તે પર સ્વોપજ્ઞ ટીકા નામે ક્રિયાકલ્પલતા સહિત (પા. ૫, ૧૫૬–૧૬૦) અને સં. ૧૬૮૩માં જેશલમેરૂ દુર્ગસ્થ પાર્શ્વનાથની સ્તુતિ (વિવેક. ઉદે) આ સાધુસુંદરના ત્રણ શિષ્યનો પરંપરા મળે છે. તે પૈકી પ્રથમ અને એ સાધુસુંદરના વિમળકીર્તિ–વિજયહર્ષના શિષ્ય નામે ધર્મવર્ધને (ધર્મસિંહે) ભકતામર સ્તોત્રની પાદપૂર્તિરૂપ. કાવ્ય અને રાસાદિ પુષ્કળ બનાવેલ છે. બીજા શિષ્ય મહિમસુંદર–નયમેરૂ લાવણ્યરત્નના શિષ્ય કુશલસાગરે (કેશવે) સં. ૧૭૪૫ વિજ્યાદશમી સોમવારે નવાનગરમાં ઉદયભાણ રાસ રચ્યો. સં. ૧૭૩૨ માં કેશવબાવની રચી.

ત્રીજા શિષ્ય હેમસૂરિ–જ્ઞાનમેરૂએ સં. ૧૬૭૪ આસો સુદિ ૧૩ વિગયપુરીમાં ગુણકરંડ–ગુણાવલી રાસ રચ્યો.

૧૫ ક્રિયાતિલક મુનિ, ૧૬ ભાનુપ્રભમુનિ,[૧૦૪] ૧૭ સમયધ્વજ,[૧૦૫] ૧૮ દયાકમળ,[૧૦૬] વગેરે એમના વિદ્વાન્ શિષ્યો હતા.[૧૦૭] સં. ૧૫૩૬માં જેશલમેરમાં દેવકર્ણના રાજ્યમાં અષ્ટાપદ પ્રાસાદની પ્રતિષ્ઠા કરાવનાર જિનસમુદ્રસૂરિ એમના પ્રશિષ્ય હતા. અને પરમહંસ સંબંધ ચરિત્રકાર નયરંગ પણ એમનાજ સંતાનીયા હતા. જે નયરંગના શિષ્ય વિમળવિનયના શિષ્ય રાજસિંહે સં. ૧૬૮૭ જેઠ સુદિ ૮ બાહડમેરમાં આરામશોભા ચોપાઈ રચી.

જોધપુર (મારવાડ) રાજ્યના ખેડગઢની નજીક નગરગામના જૈનમંદિરના ભોંયરામાં એમની મૂર્તિ સ્થાપિત છે. જે મૂર્તિ ઉકેશવંશના

૧૦૪ એમના ૪ શિષ્ય નામે મતિસેન, મહિમાલાભ, કુશલસિંહ અને ચંદ્રવર્ધન, તે ચારેના ત્રણ શિષ્ય મેઘનંદન, દયાનંદન અને જયવિજયજી. તે પૈકી મેઘનંદનના શિષ્ય રત્નાકર પાઠકે શાંતિસૂરિના પ્રા. જીવવિચાર પર સંસ્કૃત વૃત્તિ રચી. (કાં. વડો; પ્ર. યશોવિ. પાઠશાળા–મહેસાણા.)

૧૦૫ એમના શિષ્ય જ્ઞાનમંદિર–ગુણશેખર વાચકના શિષ્ય નયરંગે અર્જુન માલાકાર કથા (ભાં. ૬, નં. ૧૪૭૬), સં. ૧૬૨૪માં લાલપતાકાપુરીમાં પરમહંસ સંબોધચરિત રચ્યું. અને એમના શિષ્ય વિમળવિનય–ધર્મમંદિર–પુણ્યકળશ શિષ્ય જયરંગે (જેતસી) સં. ૧૭૦૦ દિવાળી દિને જેશલમેરમાં અમરસેન વયરસેન ચોપાઈ, સં. ૧૭૨૧ વિકાનેરમાં કયવન્નરાસ રચ્યો, અને એમના શિષ્ય તિલકચંદે સં. ૧૭૪૧ જાલોરમાં પરદેશીનૃપ સંબંધ રચ્યો.

૧૦૬ એમના શિષ્ય શિવનંદન–દેવકીર્તિ શિષ્ય દેવરત્ને સં. ૧૬૯૮ કાર્તિક માસે વાલસીસરમાં શીલવતી ચોપાઈ રચી.

૧૦૭. જિનરંગના સમયમાં પં. વિનયવલ્લભે લખેલી પટ્ટાવલીમાં જિનભદ્રસૂરિના ૧૮ શિષ્યો હોવાનો ઉલ્લેખ છે—

तस्य अष्टादश शिष्याः सिद्धान्तरुचिपाठक–कमलसंयमोपाध्यायादयो विद्वांसः ॥

કાયસ્થ કુળના કોઇ શ્રાવકે (નામોલ્લેખ નથી) સં. ૧૫૧૮ માં બનાવરાવેલ છે. જુઓ ભાવનગર પ્રાચીન શોધ સંગ્રહ ભા. ૧, સંવત ૧૯૪૨ માં છપાયેલ પૃષ્ઠ (પરિશિષ્ટ) ૭૧ અને સં. ૧૫૨૪ માં જિનચંદ્રસૂરિના રાજ્યમાં તેમના આદેશથી કમળસંયમોપાધ્યાયે પ્રતિષ્ઠિત કરેલી એમની પાદુકા વૈભારગિરિ (રાજગૃહ) ઉપર હજુ વિદ્યમાન છે.

એમના પ્રતિમા લેખો પુષ્કળ સાંપડે છે. જુઓ સં. ૧૪૭૯–૮૪ ૯૭–૧૫૦૩–૧૫૦૪–૧૫૦૭–૧૫૦૯–૧૫૧૧–૧૫૧૨–૧૫૧૫ ના. ૧, સં. ૧૪૮૨–૯૩–૯૯–૧૫૦૩–૦૭–૦૯–૧૧–૧૭ ના. ૨, સં. ૧૫૦૫ ૦૯. બુ ૨, સં. ૧૪૭૯–૮૮–૯૨–૯૬–૯૯–૧૫૦૫–૦૯–૧૦–૧૧ ૧૨. બુ. ૧.

છેવટમાં જણાવવાનું કે એમના શિષ્ય પદ્મમેરૂની પરંપરામાં થએલા અમરમાણિક્યના સાધુકીર્તિ ઉપરાંત અન્ય શિષ્ય પ્રશિષ્યાદિ સંબંધે નીચે મુજબ માહિતી મળે છે—

ક્ષમારંગ–રત્નલાભના શિષ્ય રાજકીર્તિ ગણિએ સં. ૧૬૮૧ માં લખેલી અભિધાન ચિંતામણી (નામમાળા) ની પ્રતિ આ. વિ. વી. સૂ. જ્ઞા. મં. રાધનપુરમાં છે. (પ્રશ. ભા. ૨, પૃ. ૧૮૯), અને ઉપરોક્ત કનકસોમ (સં. ૧૬૩૮–૧૬૪૮)ના શિષ્ય લક્ષ્મીપ્રભ—સોમકળશના શિષ્ય માનસિંહે સં. ૧૭૧૪માં લખેલી પરિશિષ્ટ પર્વની પ્રત જૈ. આ. પુ. સુરતમાં છે. (પ્રશ. પૃ. ૨૨૩)

એ શિવાય એમની શાખાના હેમરાજ[૧૦૮] અને વિજય-

૧૦૮ જુઓ જૈન વિદ્યાશાળા જ્ઞાનભંડાર (અમદાવાદ)માંની પ્રશ્ન વ્યાકરણ સૂત્રવૃત્તિની પુષ્પિકા—**संवत् १६६६ वर्षे आशो सुदि विजयदशमी दिवसे श्रीजिनभद्रसूरिशाखायां श्रीवाचनाचार्य हेमराजगणीनां शिष्य पं. लाभतिलकमुनीनां शिष्य पं. चारित्रकीर्ति मुनीनां पं. सुखकीर्तिमुनिना लिखिता। प्रतिरियं। शुभं भवतु। कल्याणमस्तु श्रीदेवगुरुप्रसादात्।**

—પ્રશસ્તિ સંગ્રહ ભા. ૨, પૃ. ૧૯૨.

મંદિરની[૧૦૯] પણ શિષ્યસંતતીનાં કેટલાંક નામો પ્રાપ્ત થાય છે; પરંતુ તે ક્યા શિષ્યની પરાપરામાં આવેલાં છે તે સંબંધી ચોક્કસ નિર્ણય નહી હોવાથી વંશવૃક્ષમાં સંકલિત કર્યા નથી.

૧૯ ઉપા. સિદ્ધાંતરૂચિ.

ઉપરોક્ત જિનભદ્રસૂરિના શિષ્ય હતા. એમણે શ્રી. જીરાવલ્લી[૧૧૦]

---

૧૦૯ જુઓ શ્રી મોહનલાલજી જ્ઞાનભંડાર (સુરત)માંની ઉવવાઈ સૂત્રની પ્રતિનો પ્રાન્તગત નિમ્નલિખત ઉલ્લેખ—

सं. १७१७ वर्षे श्रावण सुदि १५ दिने शुक्रवारे श्री धडसीसर मध्ये श्रीजिनभद्रसूरिशाखायं । वा० श्री विजय-मंदिरगणीनां शिष्य पं. सौभाग्यमेरुणीनां शिष्य पं. इलाची-विधानगणि तच्छिष्य पं. जीवरत्न तच्छिष्य कमलनंदन-मुनिना लिखितमिदम् ॥

—પ્રશસ્તિ. ભા. ૨, પૃ. ૨૨૬.

૧૧૦ જુઓ સાધુસોમ કૃત મહાવીરચરિત્ર ટીકાની પ્રશસ્તિગત નિમ્નલિખિત કાવ્ય—

श्रीखरतरगच्छेशश्रीमज्जिनभद्रसूरिशिष्याणाम् ।
जीरापल्लीपार्श्वप्रभुलब्धवरप्रसादानाम् ॥ १ ॥
श्रीग्यासदीनसाहेर्महासभालब्धवादिविजयानाम् ।
श्रीसिद्धान्तरुचिमहोपाध्यायानां विनेयेन ॥ २ ॥
साधुसोमगणीशेनाक्लेशेनार्थप्रबोधिनी ।
श्रीवीरचरिते चक्रे वृत्तिश्चित्तप्रमोदिनी ॥ ३ ॥

×　　　×　　　×　　　×

चर्वी चरित्रपञ्चकवृत्तिर्विहिता नवैकतिथि (१५१९) वर्षे ।
हर्षेण महर्षिगणैः प्रवाच्यमाना चिरं जयतु ॥ ४ ॥

પાર્શ્વ પાસેથી પ્રસાદ મેળવ્યો હતો અને માંડવગઢના [111]ગ્યાસદીન-શાહની મહાસભામાં વાદિઓનો વિજય પ્રાપ્ત કર્યો હતો.

એમના જન્મ, દીક્ષા, અવસાન, જન્મભૂમિ, કુળ અને માતા-પિતા સંબંધે તપાસ કરવા છતાં ક્યાંય સાધન પ્રાપ્ત થયા નહિ એટલે નિરૂપાય છું. વિજ્ઞપ્તિત્રિવેણીમાં જયસાગરોપાધ્યાયે પણ તેઓનો સિદ્ધાંતરૂચિગણિ એવા સામાન્ય વિશેષણથી તેઓનો નિર્દેશ કર્યો છે તેથી ત્યાર બાદ એમને મહોપાધ્યાય પદ મળ્યું હોય એમ સંભાવના થાય છે.

એમના શિષ્યો—

૧ સાધુસોમ—એમણે સં. ૧૫૧૨માં અમદાવાદમાં ખીમરાજની શાળામાં પુષ્પમાળા પર વૃત્તિ, સં. ૧૫૧૯માં જિનવલ્લભસૂરિકૃત મહાવીરચરિયં— (ચરિત્ર પંચક) પર વૃત્તિ અને નંદીશ્વરસ્તવવૃત્તિ (બાલચંદ્ર યતિ ભં. કાશી) રચી.

૨ વિજયસોમ—એમની સહાયતાથી માંડવગઢના મંડન શેઠે (મંડન[112] કવિએ) શાસ્ત્રસંગ્રહ લખાવ્યો હતો. તેમાંની સં. ૧૫૩૨માં લખાયેલી ભગવતીસૂત્રની પ્રત પાટણના શેઠ હાલાભાઇના ભંડારમાં, દર્શનશુદ્ધિપ્રકરણ વૃત્તિની પ્રત આ. વિ. વી. સૂ. સં. શા. ભં. રાધનપુરમાં (પ્રશસ્તિસંગ્રહ ભા. ૨, પ્રત નં. ૧૫૦), અને ખરતર-ગચ્છીયા સમાચારીની પ્રત જૈ. આ. પુ. સુરત (પ્રશ. ભા. ૨, પ્ર. નં. ૧૫૨) માં અદ્યાવધિ સુરક્ષિત દૃષ્ટિગોચર થાય છે.

૩ અભયસોમ—એમના શિષ્ય હર્ષરાજે સંઘપટ્ટક પર લઘુવૃત્તિ રચી (પી. ૫, ૨૧૫).

---

૧૧૧ માંડવગઢના પાતશાહ ખિલજી મહમૂદના પુત્ર.

૧૧૨ એ પોતે શ્રેષ્ઠ વિદ્વાન્ હતો. એણે વ્યાકરણ, કાવ્ય, સાહિત્ય, અલંકાર, અને સંગીત આદિ વિષયો પર મંડન શબ્દાંકિત અનેક ગ્રંથ લખેલ છે. એની વિદ્યમાનતામાં જ એના મિત્ર મહેશ્વરકવિએ સાત સર્ગમાં કાવ્ય મનોહર રચેલ છે. જેમાં એના પૂર્વજો અને એનો જીવનવૃત્તાંત સંક્ષેપમાં વર્ણવેલ છે.

૨૦. ઉપા. જયસાગર

નં. ૧૮ માં જણાવેલા ખરતરગચ્છીય જિનરાજસૂરિના શિષ્ય હતા. જિનવર્ધનસૂરિ પાસે વિદ્યાધ્યયન કર્યું હતું. અને શ્રીજિનભદ્ર-સૂરિએ ઉપાધ્યાય પદ આપ્યું હતું. પ્રલ્હાદનપુર (પાલનપુર–ઉત્તર ગુજરાત) માં માલ્હા શ્રાવકની વસતિ (ઉપાશ્રય) માં રહી પોતાના શિષ્ય સત્ય-રૂચિની પ્રાર્થનાથી સં. ૧૫૦૩માં રચેલા પૃથ્વીચંદ્રચરિત્રની પ્રશસ્તિમાં પોતે નીચે મુજબ ઉલ્લેખ કરે છે—

तत्पट्टशाद्वलवक्षः स्थलकौ स्तुभसन्निभः ।
श्रीजिनराजसूरीन्द्रो योऽभूद् दीक्षागुरुर्मम ॥ ३ ॥
तदनु च श्रीजिनवर्धनसूरिः श्रीमानुदैदुदारमनाः ।
लक्षणसाहित्यादिग्रन्थेषु गुरुर्मम प्रथितः ॥ ४ ॥
श्रीजिनभद्रमुनीन्द्राः खरतरगणगगनपूर्णचन्द्रमसः ।
ते चोपाध्यायपदप्रदानतो मे परमपूज्याः ॥५॥
श्रीजयसागरगणिना तेन मया वाचकेन शुचि वाच्यम् ।
पृथ्वीचन्द्रचरित्रं विरचितमुचितप्रविस्तारम् ॥ ६ ॥
प्रल्हादनपुरनगरे त्रिबिन्दुतिथि (१५०३) वत्सरे कृतो ग्रन्थः।
माल्हाश्रावकवसतौ समाधिसन्तोषयोगेन ॥ ७ ॥
अभ्यर्थना सत्यरुचेर्बभूव साहाय्यकारी गणिरत्नचन्द्रः ।
उपक्रमोऽयं फलवान् ममाभूत् क्रिया हि साहाय्यकसव्य-
पेक्षा ॥ ८॥

ઉપાધ્યાયપદ અપાયાનો સંવદુલ્લેખ નથી. પરન્તુ અનુમાન થાય છે કે—સં. ૧૪૭૫માં જિનવર્ધનસૂરિને પદભ્રષ્ટ કરી સાગરચંદ્ર-સૂરિએ શ્રીજિનભદ્રસૂરિને સ્થાપન કર્યા તે સમયે પોતાના પક્ષમાં લેવા એમને ઉપાધ્યાય પદ આપ્યું હોય. કેમકે સં. ૧૪૭૮માં એમણે રચેલી પર્વરત્નાવલીમાં ઉપાધ્યાય વિશેષણ વિશિષ્ટ જોવામાં આવે છે. એમની સાહિત્યસેવા—

૧. સં. ૧૫૦૩માં પૃથ્વીચંદ્ર ચરિત્ર (વીરબાઇ પાઠશાળા, પાલીતાણા; કાં, વડો. નં. ૨૯), સં. ૧૪૭૮માં પાટણમાં ૬૨૧ ગાથાની પર્વરત્નાવલી કથા. (કાં. વડો; બુહ્ ૪, નં. ૧૬૭). સં. ૧૪૮૪માં સિંધુદેશના મલ્લિકવાહણપુરથી તે વખતે અણહિલપુરમાં ચાતુર્માસ રહેલા ગચ્છનાયક જિનભદ્રસૂરિ પ્રત્યે મોકલેલ વિજ્ઞપ્તિત્રિવેણી, (પ્ર. આ. સભા. ભાવ.) તીર્થરાજીસ્તવન, ઉવસગ્ગહરંસ્તોત્રવૃત્તિ, જિનદત્તસૂરિકૃત ગુરૂપારતંત્ર્યાદિ સ્તવો પર વૃત્તિ, જિનદત્તસૂરિકૃત સ્મરણાસ્તવ પર વૃત્તિ (વિવેક. ઉદે; કાં. છાણી) ભાવારિવારણ પર વૃત્તિ, સં. ૧૪૯૫માં જિનદત્તસૂરિકૃત સંદેહદોલાવલી પર લઘુવૃત્તિ (પ્ર. જિનદત્તસૂરિ ભંડાર ગ્રંથમાળા સૂરત નં. ૯), જિનકુશલસૂરિ ચતુષ્પદી સં. ૧૪૮૭માં ચૈત્યપરિપાટી અને શાંતિજિનાલય પ્રશસ્તિ વગેરે ગ્રંથો રચ્યા. સં. ૧૪૭૩માં જેશલમેરના પાર્શ્વજિનાલયની પ્રશસ્તિ શોધી.

આશાપલ્લીના[૧૧૩] જ્ઞાનકોશ માટે તેમજ પાટણના કોશ માટે એમણે પોતાના ઉપદેશદ્વારા શ્રાવકોને પ્રતિબોધ આપી હજારો પુસ્તકોનું પુનર્લેખન સં. ૧૪૯૫–૯૭ સુધીમાં કરાવ્યું હતું, સં. ૧૪૯૫માં એક શાસ્ત્રની પ્રત એમણે લખાવેલી તે પાટણના ભંડારમાં વિદ્યમાન છે. વિશેષ માટે જુઓ જિનવિ. સંપા. શ્રીવલ્લભરચિત શિલોંછટીકા, વગેરેના આધારે એમની વિજ્ઞપ્તિત્રિવેણીની પ્રસ્તાવના.

૧૧૩ હાલમાં જે સ્થાને અહમદશાહે વસાવેલ અમદાવાદ છે તે જ સ્થળે પૂર્વે કર્ણાવતી નગરી હતી. જેનું બીજું નામ આશાપલ્લી હતું.

શિષ્ય સંતતિનું વૃક્ષ.

—:o:—

- જયસાગરોપાધ્યાય
  - રત્નચંદ્રોપાધ્યાય ૧ (પ્રધાન શિષ્ય)
    - ભક્તિલાભ ૨
      - ચારિત્રસારોપાધ્યાય. ૩
        - ભાનુમેરૂ
          - જ્ઞાનવિમળ ૪
            - ૫ શ્રીવલ્લભપાઠક
            - જ્ઞાનસુંદર.
            - જયવલ્લભ.
          - તેજોરંગ.
      - ભાવસાગર.
        - જીવકળશ
      - ૮ ચારૂચંદ્ર (સોમચંદ્ર)
        - કનકકળશ.
  - મેઘરાજ.
  - સોમકુંજર ૬
  - સત્યરૂચિ. ૭

[આ વૃક્ષમાં આવેલી વ્યક્તિઓ સંબંધે કિંચિત્ ઉપલબ્ધ હકીકત.

૧ રત્નચંદ્રોપાધ્યાય—

વિજ્ઞપ્તિત્રિવેણીમાં એમને ક્ષુલ્લક—નવદીક્ષિત જણાવેલ છે તેથી સં. ૧૪૮૪ લગભગમાંજ એમણે દીક્ષા લીધેલી હોવી જોઈએ, અને શાસ્ત્રાભ્યાસમાં સારી પ્રગતિ કરી ટુંક સમયમાં જ ઉચ્ચકક્ષાએ પહોંચ્યા હશે. યોગ્યતા પ્રાપ્ત કર્યા બાદ ગચ્છપતિ તરફથી એમને ઉપાધ્યાય પદ મળ્યું હશે. ઉપાધ્યાય પદ વિશિષ્ટ ઉલ્લેખો સર્વથી પ્રથમ ૧૫૨૧ની સાલના મળે છે. તેથી તે પહેલાં એટલે ૧૫૧૫ પછી ૭ વર્ષના વચ્ચે એમને ઉપાધ્યાય પદ મળ્યા સંબંધે અનુમાન થઈ શકે છે. પૃથ્વીચંદ્ર ચરિત્રની રચનામાં એમની સહાય હતી. એમના ઉપદેશથી લખાયેલી

સં. ૧૫૨૧ના ઉલ્લેખયુક્ત સિદ્ધહેમ વ્યાકરણની પ્રત પાટણ વાડી પાર્શ્વનાથના ભંડારમાં છે. એમના અધ્યયન માટે સં. ૧૫૦૧ની ઉલ્લેખયુક્ત ક્રિયારત્નસમુચ્ચયની ખાસ જયસાગરજીના પોતાના હસ્તાક્ષરે લખાયેલી પ્રત પાટણના ભંડારમાં છે.

૨ એમના માટે સં. ૧૫૩૨ માં લખાયેલી પ્રાકૃત વ્યાકરણની પ્રત પાટણના સંઘના ભંડારમાં છે તેના ઉપર સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે. એમના રચેલા કોઈ પણ ગ્રંથ હજુ સુધી અમારા જોવામાં નથી આવ્યા. જૈ. ગ્રં. પૃ. ૨૯૮માં એમણે બાલશિક્ષા વ્યાકરણ રચ્યાનું જેશલમેરની ટીપમાં જણાવેલ છે.

૩ એમના અધ્યયન માટે લખાયેલ શશધર નામના તર્કગ્રંથની પ્રત હાલાભાઈના ભંડારમાં (પાટણમાં) સંગ્રહિત છે. તેના ઉપર પણ ઉલ્લેખ છે.

૪ એ સારા વિદ્વાન્ હતા. સં. ૧૬૫૪માં બીકાનેર (રાજપુતાના મારવાડ)માં રાજસિંહના રાજ્યમાં એમણે મહેશ્વર કવિ કૃત શબ્દપ્રભેદકોષ ઉપર વિસ્તૃત વૃત્તિ રચી હતી (પી. ૨, ૧૨૪) આ ટીકાની એમના જ ઉપદેશથી સં. ૧૬૫૭માં લખાયેલી (ઉલ્લેખયુક્ત) પ્રત પાટણના સાગરગચ્છના ઉપાશ્રયમાં મોજુદ છે.

૫ ઉપરોક્ત ટીકા રચવામાં એ સહાયક હતા. અને જિનેશ્વરસૂરિ (યા જિનદેવ ?) કૃત શિલોંછનામકોશ પર ટીકા, સં. ૧૬૬૧માં જોધપુરમાં સૂરસિંહના રાજ્યમાં હેમચંદ્રાચાર્યના લિંગાનુશાસનપરની દુર્ગપ્રબોધનામની વૃત્તિ (કાં. છાણી) વે. નં. ૧૬૯૨, સં. ૧૬૬૭ માં અભિધાનનામમાલા પર સારોદ્ધાર નામની વૃત્તિ રચી હતી. વિશેષ ધ્યાન ખેંચે તેવી વાત તો એ છે કે પોતે ખરતરગચ્છના હોવા છતાં અને તપાગચ્છ સાથે ઝઘડા ચાલતા હોવા છતાં તપાગચ્છના આચાર્ય વિજયદેવસૂરિની સ્તુતિરૂપે ૧૯ સર્ગમાં સં. ૧૬૯૯ માં પુરૂં કરેલું વિજયદેવસૂરિ મહાત્મ્ય ટુંકી ટીકા સહિત રચ્યું (બુહ્ ૩, નં, ૧૫૬; પ્ર.

જૈન સા. સં. સમિતિ) અને જિનમાણિક્યસૂરિ[૧૧૪] રાજ્યે રચેલું અરનાથસ્તુતિ સવૃત્તિ (બુહ. ૪, નં. ૨૨૬) નામે ટુંકુ કાવ્ય ઉપલબ્ધ થાય છે.

૬ એ પણ સારા વિદ્વાન્ હતા. એમણે જેશલમેરના સંભવનાથમંદિરની પ્રશસ્તિ રચી છે. અને વિ૦ ત્રિ. માં પૃ. ૬૧–૬૩ સુધીમાં એમણે રચેલાં ચિત્રકાવ્યો નજરે પડે છે. તે ઉપરાંત સં. ૧૪૮૫ માં ઠા. સારંગે લખાવેલી શીલાચાર્યકૃત આચારાંગવૃત્તિ (સં. ૧૪૯૨માં એમણે શોધેલી) ની પ્રત. જે. નં. ૩૩૬ જણાવેલ છે. સં. ૧૪૯૫ માં એમણે સ્વગુરૂકૃત સંદેહદોલાવલીની પ્રથમ પ્રતિ લખી હતી.

૭ એમણે પોતાની બાલ્યાવ્યસ્થામાં પ્રાથમિક કૃતિ તરીકે ઉત્તમચરિત્ર કથા રચી. (વે. નં. ૧૭૦૨) જેનું સંશોધન ચારિત્રસારોપાધ્યાયે કર્યું હતું.

૮ એમની અભ્યર્થનાથી જ પૃથ્વીચંદ્રચરિત્ર રચાયું હતું.

જયસાગર નામની બીજી પણ વ્યક્તિઓ થયેલી છે. જેમકે—

૧ સં. ૧૪૮૨માં વયરસ્વામી ગુરૂરાસના કર્તા.

૨ સં. ૧૬૮૧ના પ્રથમ ચૈત્ર વદિ ૫ ગુરૂવારે સ્વર્ણગિરિ ઉપર મહાવીરબિંબની પ્રતિષ્ઠા કરાવનાર, તપા૦ મહોપાધ્યાય વિદ્યાસાગરગણિ શિષ્ય પં. સહજસાગરગણિના શિષ્ય. (જિન. લે. ૩૫૪–૩૫૮) વગેરે. પરંતુ એમના વિશેષ ગ્રંથો ઉપલબ્ધ થતા નથી.

---

૧૧૪ જન્મ સં. ૧૫૪૯, કુક્કડ ચોપડા ગોત્ર, શાહ જીવરાજ પિતા. પદ્માદેવી માતા. સં. ૧૫૬૦ દીક્ષા. સં. ૧૮૫૨ના ભાદ્રવા વદિ ૯ દિને શાહ દેવરાજે કરેલા નંદીમહોત્સવ પૂર્વક પદસ્થાપના સં. ૧૫૯૩માં બીકાનેરવાસી વચ્છાસુત મંત્રી કર્મસિંહે કરાવેલા નેમિનાથના ચૈત્યમાં બિંબ પ્રતિષ્ઠા કરી. સં. ૧૬૧૨ના અષાડ સુદિ ૫ દિને જેશલમેરમાં જળના અભાવે પિપાસા પરિસહથી એમનો સ્વર્ગવાસ થયો. એમના પ્રતિમાલેખ સં. ૧૮૫૩–૯૩–૯૮ બુ. ૧, સં. ૧૮૫૪ બુ. ૨, સં. ૧૬૦૬ના ૨.

પ્રસ્તુત ઉપાધ્યાયજી જબરા સાહિત્યોપાસક હતા એટલે અહિં પૃ.૯૯ ઉપર મુદ્રિત સ્વોપજ્ઞાવચૂરિ યુક્ત પાર્શ્વસ્તોત્રમાં ગુર્વાદિ ઉલ્લેખ ન હોવા છતાં હું એમની જ કૃતિ ધારૂં છું. અન્યાય અપાતો હોય તો વિદ્વાનો ક્ષમા કરે.

૨૧ જિનસમુદ્રસૂરિ.

આ આચાર્ય જિનચંદ્રસૂરિ (૫) ના શિષ્ય હતા. જન્મસંવત્ ૧૫૦૬, બાહડમેરવાસી પારેખગોત્રીય દેકાશાહ પિતા. દેવલદેવી માતા. સં. ૧૫૨૧માં દીક્ષા. સં. ૧૫૩૦ મહા સુદિ ૧૩ ના રોજ જેશલમેરવાસી સંઘપતિ સોનપાળે કરેલા નંદીમહોત્સવપૂર્વક શ્રીજિનચંદ્રસૂરિએ પોતાના હાથે સૂરિમંત્ર આપી સૂરિપદ ઉપર સ્થાપિત કર્યા હતા. સં. ૧૫૫૫મા અમદાવાદમાં દેવલોક પામ્યા.

સં. ૧૫૩૬માં એમણે જેશલમેરના કર્ણદેવરાજ્યે અષ્ટાપદ પ્રાસાદમાં પ્રતિષ્ઠા કરી. જુઓ જે. પરિ ૫ એમના પ્રતિમા લેખ સં. ૧૫૪૭–૪૯ બુ. ૧, સં. ૧૫૩૬–૩૭–૪૮–૫૧–૫૩ના ૧; સં. ૧૫૫૩ અને સં. ૧૫૫૫ના ૨, સં. ૧૫૩૬ જિ. ૨.

શિષ્યો—

૧ જિનહંસસૂરિ[૧૧૫]–જન્મ સંવત્ ૧૫૨૪. પિતાશાહ મેઘરાજ માતા કમળાદેવી. ગોત્ર ચોપડા. સં. ૧૫૩૫ માં દીક્ષા. સં. ૧૫૫૫

૧૧૫ એમના શિષ્ય પુણ્યસાગરે સં. ૧૬૦૪માં જેશલમેરમાં સુબાહુ સંધિ, સં. ૧૬૪૦ માં જિનવલ્લભસૂરિકૃત પ્રશ્નોત્તર કાવ્યની વૃત્તિ, અને સં. ૧૬૪૫ માં જેશલમેરમાં ભીમરાઉલ રાજ્યે જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞપ્તિ પર વૃત્તિ રચી (ગુ. પોથી નં. ૧૨; જે. પ્ર. ૧૯) કે જેમાં તેમના શિષ્ય સં. ૧૬૪૪ (૧૬૩૪) માં ભુવનહિતાચાર્યકૃત રૂચિત દંડક સ્તુતિ પર વૃત્તિ (જે. પ્ર. ૧૯; વિવેક વિ. ઉદે.) ના કર્તા પદ્મરાજે સહાય આપી હતી. ને તેની પ્રથમાદર્શ પ્રતિ પદ્મરાજના શિષ્ય જ્ઞાનતિલકે લખી. આ જ્ઞાનતિલક તેજ કે જેણે સં. ૧૬૬૦ માં દીવાળીદિને ગૌતમકુળકવૃત્તિ રચી (જે. પ્ર. ૧૯; ગુ. નં. ૪૮–૩૫) રચી.

અમદાવાદમાં પદસ્થાપના સં. ૧૫૮૨ પાટણમાં સ્વર્ગવાસ થયો. એમના પ્રતિષ્ઠા લેખો સં. ૧૫૫૭ શુ. ૧, સં. ૧૫૫૮–૬૦–૬૩–૬૫–૬૮–૭૬ ના. ૧, સં. ૧૫૫૯–૬૨ ના. ૨. એમણે સં. ૧૫૮૨ માં શીલાંકાચાર્ય કૃત સવિસ્તર વૃત્તિને દુર્વિગાહ સમજી સભ્યોના અનુગ્રહથી વ્યાખ્યાતાઓ માટે સુખાવહ એવી આચારંગ સૂત્ર પર દીપિકા રચી. (પી. ૪, ૭૩ પ્ર. ધ. બાબુ)

૨. સાગરચંદ્રસૂરિ—એમના શિષ્ય રત્નકીર્તિ–સમયભક્તના શિષ્ય પુણ્યનંદિએ સં. ૧૫૮૨માં રૂપકમાળા રચી.

એમના પ્રતિષ્ઠાલેખાંક સં. ૧૫૩૬. જિન વિ. ૨,૪૧૬.

ઉદેપુરસ્થ શાંતિનાથ જિનસ્તોત્ર કડી ૨૧, પાર્શ્વનાથ ગીત, વિધિ ચૈત્રી પૂર્ણિમાગર્ભિત શત્રુંજય તીર્થ સ્તવન, પંચમીસ્તવરૂપક વર્ધમાન જિનસ્તોત્ર સં. ૧૬૯૮ માં સમીયાણા નગરે, સ્થૂલિભદ્ર સઝાય બે (૧૪–૧૭ કડીની) જીવ અને કરણીનો સંવાદ. પંચમી સ્તોત્ર કડી ૯. ચંદ્રોપમાગર્ભિત પાર્શ્વનાથ સ્તવ ૧૩ કડી, સીમંધરસ્વામી વિનતીસ્તોત્ર સં. ૧૬૯૮ શિવાણામાં, અધ્યાત્મ પચ્ચીશી વગેરેના રચયિતા જિનસમુદ્ર પણ જિનચંદ્રસૂરિના શિષ્ય છે, પરંતુ તે ખરતર-ગચ્છની ચોથી વેગડશાખાના હોવાથી એમનાથી ભિન્ન છે.

૨૨ રત્નકીર્તિ.

અહીં પૃ. ૪૦ ઉપર મુદ્રિત શ્રી પાર્શ્વજિનસ્તોત્રના અંતે–

सिरिमुणिसमुद्दसुहगुरुसीसेणं रयणकित्तिणा रइयं ।
भवियाण मंगलकरं संथवणं पासनाहस्स ॥

આ પ્રમાણેનો ઉલ્લેખ છે, પરંતુ બારીક તપાસ કરવા છતાં મુનિસમુદ્ર શબ્દ નજરે પડતો નહિ હોવાથી, અનુમાન થઇ શકે છે કે ઉપરોક્ત જિનસમુદ્રસૂરિના શિષ્ય સાગરચંદ્રનું ટુંકું પર્યાય વાચી નામ સમુદ્ર શબ્દથી દર્શાવવામાં આવ્યું હોય. એમના અંગે બીજી કાંઇ પણ હકીકત ઉપલબ્ધ નહિં થવાથી તેમજ અન્ય કોઇ કૃતિ પણ દષ્ટિગોચર નહિ થવાથી તેમના નામોલ્લેખ સિવાય બીજું કાંઇ વર્ણન આપી શકાયું નથી.

૨૩ ઉદયધર્મ

આ મહાત્મા બૃહત્તપાગચ્છીય[૧૧૬] **રત્નાકરસૂરિ**ની પર-પરામાં **સમુદ્રકારિ અભયસિંહસૂરિ**[૧૧૭]—**જયતિલકસૂરિ**[૧૧૮]—

---

૧૧૬ આ આચાર્ય નામ પ્રમાણે ગુણવાળા હતા અને એમના નામથી તપગણ રત્નાકરગચ્છથી ખ્યાતિ પામ્યો, સ્તંભતીર્થવાસી વ્યવહારી શાહ **શાણરાજે** ગિરનાર પર વિમળનાથ પ્રાસાદ બંધાવ્યો તેમાં આપેલી પ્રશસ્તિમાં જણાવ્યું છે કે—'તેમની પાસેથી ધર્મપ્રાપ્તિ કરી પૃથ્વીધરે (**પેથડે**) ૯૨ વિહાર બંધાવ્યા, તથા સિદ્ધાચલ પર હેમકળશવાળું ઋષભનાથ મંદિર બંધાવ્યું. ગિરનાર પર હેમમય ધ્વજા ચઢાવી. **સમરાશાહે** કરાવેલી શત્રુંજયના મૂલનાયક ઋષભદેવની પ્રતિમાની આ આચાર્યે સં. ૧૩૭૧માં પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. એમના પછી **રત્નપ્રભ–મુનિશેખર–ધર્મદેવસૂરિ–જ્ઞાનચંદ્ર** આચાર્યો થયો.

૧૧૭ ગિરનાર પ્રશસ્તિના આધારે ઉપરોક્ત **જ્ઞાનચંદ્રસૂરિ**ની પાટે આ આચાર્ય આવ્યા હતા. પરન્તુ પટ્ટાવલીઓના કથન પ્રમાણે **ધર્મદેવસૂરિ**ની પાટે આ આચાર્ય છે. એમણે મહાવીર તપ કર્યું હતું. કહ્યું છે કે—

> **अभूच्चरमतीर्थकृतः समस्तमास्वत्तपाः ।**
> **ततस्तपमहोदयस्त्वभयसिंहसूरिर्गुरुः ॥**

આચાર્યપદ લીધા પછી છએ વિકૃતિઓને તેઓએ ત્યજી હતી, વળી પચપંચાશત્ આચામ્લ (આંબિલ) તપ નિરંતર ત્રીજે વારે કરતા હતા અને દુઃસાધ્ય એવું **અંગવિદ્યાનું** પુસ્તક અર્થસહિત સારી રીતે વાંચ્યું હતું. પટ્ટાવલીઓમાં કોઇ સ્થળેથી ઉધ્ધૃત કડીઓ નીચે મુજબ દૃષ્ટિગોચર થાય છે—

> આબૂ તારણ ગઢ ગિરિહિં, છઠ્ઠ કિયા છગવીસ,
> વિમળાચલિ સિત્તરિ કિયા, રેવઇ ગિરિ અડવીસ. ૧

રત્નસિંહસૂરિના [૧૧૯]શિષ્ય હતા એ શ્રેષ્ઠ કવિ અને પ્રખર વિદ્વાન્ હતા. તથાપિ એમના કોઈ બૃહત્ પ્રમાણ ગ્રંથ દૃષ્ટિગોચર થતા નથી. તેમજ અન્ય રાસાદિ સાધન પણ પ્રાપ્ત થયા નથી જેથી એમના જીવન પરિચય માટે જિજ્ઞાસા અપૂર્ણ જ રહે છે.

શિવકુમારના છઠ્ઠ કિય, દો સય એગુણતીસ,
દુસમ દુવાલસ વિવિધ તપ, સોસિય તણુ નિસદીસ. ૨
તપ સિંગાર અલંકિય દેહં, નિમ્મલ ચરણ કરણ વર ગેહં,
અભયસિંહસૂરિ હરિસિયં, કરિયસુ તપ છ માસી વરસિયં. ૩
પટ્ટ પદ વરસી તપસિરિ, મુકુટ બેઉ છમ્માસી,
કુંડળ ચઉમાસી દોમાસી, હાર અદ્ધ હારસુ,
નિમ્મલ ભદ્દ મહાભદ્દ બેઉ બાહિરખા વખાણું,
પ્રતિમા સર્વતોભદ્ર હૃદય, સિરિવચ્છુ જાંણું,
અંબિલ નિરંતર પંચ સઈ, મહારયણમય હાર ખપ;
સિરિ **અભયસિંહસૂરિહિં** ગુરિ, કિદ્ધ દેહસિણગાર તપ. ૪

૧૧૮ એ આચાર્ય ચારિત્રપ્રભના શિષ્ય હતા. **કપર્દિયક્ષે** એમનો મહિમા પ્રગટ કર્યો હતો. અનેક આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, પંન્યાસ, મુનીશ્વર, મહત્તરા વગેરે ૨૨૦૦ સાધુ સાધ્વીના પરિવારવાળા, ૨૧ વાર શત્રુંજયાદિ તીર્થયાત્રા કરનાર, ૧૨૫ શ્રાવકને સંઘપતિનું તિલક આપનારા થયા. એમણે ત્રણ આચાર્ય બનાવ્યા. **ધર્મશેખરસૂરિ, માણિક્યસૂરિ, રત્નસાગરસૂરિ**, તે પછી કરેલા ચોથા આચાર્ય **સંઘતિલકસૂરિ** પ્રભાવક થયા કે જેણે નિર્વિકલ્પ સૂરિમંત્ર કલ્પ કાઢ્યો. પ્રતિમા લેખ સં. ૧૪૫૯ બુ. ૨. સં. ૧૪૫૬માં સ્તંભતીર્થમાં બૃહત્પૌષધશાળીમાં એમણે અનુયોગદ્વાર ચૂર્ણિનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો (પી. ૩, પરિ. પૃ. ૧૮૫. પી. ૫. પરિ. પૃ. ૫૩) તે પ્રતને છેવટે લખેલ છે કે–**संवत् १४५६ वर्षे श्रीस्तम्भतीर्थे वृद्धपौषधशालायां भट्टारक श्रीजयतिलकसूरिणा अनुयोगद्वारचूर्णि उद्धारः कारापितः॥** અને તેજ સ્થળે એમના ઉપદેશથી કુમારપાલપ્રતિબોધની પ્રત તાડપત્ર પર લખાઇ.

અત્યારે ઉપલબ્ધ થતા એમણે રચેલા ગ્રંથો—

વાક્યપ્રકાશ ઔક્તિક રચના સં. ૧૫૦૭ સિદ્ધપુરમાં (ગુ. નં.

(પી. ૫. ૩૯૬) એ બન્ને પ્રતો પાટણભંડારમાં મોજુદ છે. એમના શિષ્ય **દયાસિંહગણિએ** સં. ૧૫૨૯માં ક્ષેત્રસમાસપર ગુજરાતી ભાષામાં બાલાવબોધ રચ્યો

મલયાસુંદરી ચરિત્ર (પ્ર દે. લા.) સુલસાચરિત્ર, (પ્ર. હી.હં.) સુપાર્શ્વચરિત્ર, મહાબલચરિત્ર રચ્યું તે ઉપરાંત શ્રીવીતરાગસ્તવ, ઋષભ-જિનસ્તવ હરિવિક્રમચરિત્ર (પ્ર. ભુવન વિ.) વગેરે ગ્રંથો રચ્યા.

૧૧૯ ગિરનાર પ્રશસ્તિના શ્લો. ૭૭ થી ૮૨ સુધીમાં એમના અંગે નીચે મુજબ ઉલ્લેખ પ્રાપ્ત થાય છે. એમણે સં. ૧૫૦૯ માઘ સુદિ ૫ને દિને વિમળનાથના પ્રાસાદમાં ગિરનાર પર પ્રતિષ્ઠા કરી.

સં. ૧૪૫૨માં સ્તંભતીર્થમાં **શાણરાજે** કરેલા ઉત્સવપૂર્વક **જયતિલકસૂરિએ** એમણે આચાર્યપદારૂઢ કર્યા હતા.

શાણરાજની વંશાવલી વગેરે હકીકત ગિરનાર પ્રશસ્તિના ૬થી ૩૭ સુધીના શ્લોકોથી નીચે મુજબ મળે છે—

' **પૂના-જગત્-વાઘણનો** પુત્ર **વિક્રમાદિત્ય** થયો કે જેણે તિમિરિપુર (મારવાડ—જોધપુર રાજ્યમાં આવેલ તિંવરી)માં પાર્શ્વ-નાથનું ઉંચુ વિશાળ મંદિર બંધાવ્યું. તેના પુત્ર **માલદેવે** સંઘ કાઢી શત્રુંજય ને ગિરિનારની યાત્રા કરી સંઘપતિ બિરૂદ મેળવ્યું. તેના પુત્ર **વયરસિંહને** ભાર્યા **ધવળદેથી** પાંચ પુત્ર થયા. ૧ **હરપતિ.** ૨ **વયર.** ૩ **કર્મસિંહ.** ૪ **રામ,** ૫ **ચંપક. હરપતિને** બે ભાર્યા નામે **હેમાદે** અને **નામલદેથી** ૭ પુત્રો **સજ્જનાદિ** થયા. અને **હરપતિએ** સં. ૧૪૪૨માં પડેલા દુષ્કાલમાં બહુ અન્ન વસ્ત્ર દાન કર્યું. પિપ્પલકું ગામના રહીશોને ત્યાંના અધિપે બંદીવાન કર્યા હતા તે છોડાવ્યા. ગૂર્જરપાતશાહ પાસે સારી ખ્યાતિ મેળવી અને **જય-તિલકસૂરિના** ઉપદેશથી સં. ૧૪૪૯માં ગિરનાર પર નેમિપ્રાસાદનો ઉદ્ધાર કર્યો. પાતશાહનું ફરમાન લઈ ૭ દેવાલય સાથે સિદ્ધગિરિ અને

૪૬૦૫ પ્ર. જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ–મહેસાણા.), દ્વાત્રિંશદ્દલકમળબંધ સપ્તમન્ત્રિદર્શન મહાવીર સ્તોત્ર (પૂના રાજ્યવિજય સંગ્રહ, પ્ર. જૈન

ગિરનાર પર સંઘ લઈ યાત્રા કરી. સં. ૧૪૫૨માં સ્તંભતીર્થમાં **જયતિલકસૂરિએ રત્નસિંહને** આચાર્યપદ આપ્યું તેનો મહોત્સવ કર્યો. **રત્નચુલા** સાધ્વીને મહત્તરાપદ આપ્યું. તેના ઉક્ત પુત્ર **સજ્જનસિંહને કૌતુગદેથી શાણરાજ** નામનો પુત્ર થયો જેણે પોતાની બ્હેન **કર્માદેવીના** શ્રેયાર્થે મહેશાણામાં ઋષભદેવનો પરિકર રચાવ્યો, મોઢેરા પુર વાસી **દ્વિજ** ને તથા વણિક જાતિના બંદીવાનોને છોડાવ્યા. ગિરનાર પર વિમળનાથ પ્રાસાદ બંધાવ્યો અને ચાર ગૂર્જર પાતશાહ (**અહમ્મદાદિ**) પાસે સારૂં માન મેળવ્યું. પ્રસ્તુત **શાણરાજે** આ આચાર્યના ઉપદેશથી સાતેક્ષેત્રમાં ધન ખર્ચ્યું. એ સૂરિએ ગિરિપુર (ડુંગરપુર) નગરમાં ધીયાવિહાર નામના ઋષભદેવ પ્રાસાદમાં ૧૨૫થી અધિક મણના પિત્તલના સપરિકર ઋષભદેવ બિંબની ચૈત્ય પ્રતિષ્ઠા કરી, કોટનગરમાં પિત્તલમય સંભવજિન બિંબ અને પ્રાસાદની પ્રતિષ્ઠા કરી. એમ માલવક, મેદપાટ, ખડગ, વાગડ, ગુર્જર, સૌરાષ્ટ્ર, કુંકણ, દક્ષિણાપથ વગેરે દેશોમાં સ્થાને સ્થાને આ આચાર્યે પ્રતિષ્ઠિત કરેલાં ચૈત્ય બિંબો જોવામાં આવે છે.

અમદાવાદના સુલતાન બાદશાહ **અહમ્મદને** પ્રતિબોધી શાસનોન્નતિ કરી હતી, કહ્યું છે કે—

तत्पट्टे सूरयः शश्वद् रत्नसिंहा दिदीपिरे ।
सद्भ्यः स्वेष्टप्रदानेन यैर्लब्ध्या गौतमार्थितम् ॥
जायेते स्माहम्मदाबादाधिपः शाहिरहिम्मदः ।
तं प्रबोध्य महीपीठे चक्रिरे शासनोन्नतिम् ॥

એમના પ્રતિમાલેખો–સં. ૧૪૮૯, ૧૫૧૦–૧૧–૧૨–૧૩ ના. ૨, સં. ૧૪૮૧–૮૯–૧૫૧૩ ના, ૧, સં. ૧૪૫૯ (?) ૮૪–૫–૮૭ –૮૮–૯૩–૧૫૦૦–૦૩–૦૪–૦૫–૦૮–૦૯–૧૦–૧૧–૧૪–૧૫–૧૭–

સ્તોત્ર સમુચ્ચય. નિ. સા.) આદિજિનસ્તવન-ચિત્રકાવ્ય. કાવ્ય ૨૪, અને આ વિભાગમાં મુદ્રિત જિરાપલ્લી મંડન પાર્શ્વજિનસ્તવન વગેરે.

આ નામની બીજી પણ વ્યકિતઓ થઇ છે તે આ પ્રમાણે—

૧ બૃ. ત. રત્નાકર પક્ષના **જ્ઞાનસાગરસૂરિ** શિષ્ય અને સં. ૧૫૨૫માં મંગળકળશ રાસના રચયિતા **મંગળધર્મના** ગુરૂ.

૨. સં. ૧૫૪૩માં મલયસુંદરી રાસ તથા સં. ૧૫૫૦માં કથા બત્રીસીના કર્તા. આગમગચ્છીય **(મતિ) મુનિસાગર** શિષ્ય.

૩ તપાગચ્છીય **લાવણ્યધર્મના** શિષ્ય—જેમણે સં. ૧૬૦૫માં **વિજયદાનસૂરિ** રાજ્યે ઉપદેશમાળાની ૫૧મી પ્રાકૃત ગાથા (**दोससय-मूलजालं**)ના ૧૦૦ અર્થ કરી શતાર્થી રચી. (કાં. વડો; હાલા. પાટણ),

એમની શિષ્ય પરંપરાને અંગે પણ કંઈ માહિતી મળી નથી. કેટલાક ગુરૂબંધુઓની હકીકત મળે છે. તે અહિં રજુ કરૂં છું-

૧ **ચારિત્રસુંદર**—એમણે સં. ૧૪૮૪(૭)મા સ્તંભતીર્થ-ખંભાતમાં શીલદૂતકાવ્ય (બુહ ૨ નં. ૩૧૬, પ્ર. ય. ગ્રં. નં. ૧૮),

૧૮-બુ. ૧, સં. ૧૪૮૧-૮૬-૮૮-૧૫૦૩-૦૭-૦૯-૧૦-૧૧-૧૩-૧૬-૧૭ બુ. ૨.

સુલતાન અહમ્મદશાહે સં. ૧૫૦૯ માઘ સુદી ૫ દિને આ આચાર્યના પગની પૂજા કરી હતી. કહેવાય છે કે—' રત્નસિંહસૂરિ ૧૬ વર્ષ સુધી પૃથ્વીમાં વિચરતા હતા, તે સમયે અહમ્મદ બાદશાહે અહમ્મદનગર વસાવ્યું, તેને પત્થરનો દુર્ગ બંધાવ્યો, તે દુર્ગમાં ૬૪ કોષ્ટક (કોઠા) કર્યા હતા. તેમાં ૬૪ જોગણીનો નિવેશ થયો. રાત્રે સુરત્રાણ પલંગ પરથી ભૂમિ પર પડતો. આથી સુલતાનના વચનથી બધા જૈન દર્શનીઓને દેશ બહાર કર્યા, અહિં રાજનગર—અમદાવાદમાં શેઠ શ્રીમાલી ભાઇઓ વ્યવહારી **રત્ના ફતા** નામના **રત્નસિંહસૂરિના** ભક્ત રહેતા હતા. તે સમયે સુરત્રાણે સર્વ અન્ય દાર્શનીકોને બોલાવી પુછ્યું કે યોગિનીનો ઉપદ્રવ નિવારનાર કોઈ છે ?

દશસર્ગમય કુમારપાલ ચરિત મહાકાવ્ય (પ્ર. આ. સભા નં. ૫૭), મહીપાલચરિત્ર, આચારોપદેશ, ધર્મચૂલા સાધ્વી સ્વાધ્યાય. (પ્ર. જૈ. ઐ. ગૂ. કા. સંચય. પૃ. ૨૧૫ નં. ૨૫) આદિજિનસ્તવ (સાવચૂરિક) આદિ રચ્યા.

૨ **દયાસિંહ**—એમણે સં. ૧૪૯૭માં સંગ્રહણીસૂત્ર પર અને સં. ૧૫૨૯ માં ક્ષેત્રસમાસ પર બાલાવબોધ રચ્યો.

૩ **માણિક્યસુંદરગણિ**—સં. ૧૫૦૧ માં મલધારી **હેમચંદ્રસૂરિકૃત** ભવભાવનાસૂત્ર પર દેવકુલપાટકમાં બાલાવબોધ રચ્યો.

એમના પ્રતિષ્ઠાલેખ સં. ૧૫૧૯ ના. ૧, સં. ૧૫૨૧ ના. ૨, સં. ૧૫૧૪-૧૯-૨૧ બુ. ૧, સં. ૧૫૧૯-૨૧ બુ. ૨.

૪ **ઉદયવલ્લભ**—એમના શિષ્ય **જ્ઞાનસાગરસૂરિએ** સં. ૧૫૧૭માં વિમળનાથચરિત્ર રચ્યું. (કાં. વડો; ગૂ. ભા. પ્ર. આ. સભા.) એમના પ્રતિષ્ઠાલેખ-સં. ૧૫૨૫-૨૮ના. ૨, સં. ૧૫૩૨-૩૬-૪૯-૫૧ના. ૧, સં. ૧૫૨૦-૨૩-૨૪-૨૭-૨૮-૩૧ બુ. ૧, સં. ૧૫૨૪-૨૭-૨૮-૨૯-૩૦-૩૧ બુ. ૨; સં. ૧૫૦૦ જિન. ૨.

તેઓએ અનેક ઉપાયો બતાવ્યા પરન્તુ એકે ઉપાયથી આ ઉપદ્રવ શમ્યો નહિ, છેવટે આ આચાર્યે શાંત કર્યો તેથી બાદશાહ તેઓનો ભક્ત બન્યો હતો. (અહમ્મદનું રાજ્ય સં. ૧૪૫૪-૧૪૮૫, વર્ષ ૩૨, અહમ્મદાવાદની સ્થાપના સં૦ ૧૪૬૮ વૈશાખ વદિ ૭ રવિ પુષ્યે).

એકોનપંચાશત્ પ્રકરણસંગ્રહ (પ્ર. ઋ. કે. રતલામ) માં મુદ્રિત પ્રકરણોના રચયિતા ધર્મસૂરિના શિષ્ય હોવાને લીધે એમનાથી ભિન્ન સમજવા.

શ્રી નયસુંદર કવિ નલદમયંતી ચરિત્રમાં જણાવે છે કે—

હેમશકુળ **રત્નાકરસૂરિ**, પ્રગ્રાઇ જિસ્યું સુરસૂરિ. ૨.
મુનિશેખર દેવ દેવ મુણિંદ, **અભયસિંહ** તપસી સૂરિંદ.
તેહના તપનું ન લહું પાર, **શ્રીજયતિલકસૂરિ** ગુણધાર. ૩.
રત્નસિંહ શ્રી સદગુરૂ તણા, અહમ્મદશાહ ગુણ બોલિં ઘણા.
પાતશાહ પ્રતિબોધક સૂરિ, સપ્રભાવ વંદુ મદ ચૂરિ. ૪.

૫ શિવસુંદર—આ મહર્ષિ સમર્થ વિદ્વાન્ હતા તે ઉપરાંત સુવર્ણસિદ્ધિ વગેરે લબ્ધિના પણ પાત્ર હતા—જુઓ નીચેનો ઉલ્લેખ-

શિષ્ય તેહ પંડિત મુખ્ય, શ્રીશિવસુંદર ગ્રંથઈ દક્ષ.
હેમસિદ્ધિ વિદ્યાનું ધણી, બીજી લબધિ સુંણીઈ ઘણી.
શ્રીગિરનારિ પાજ બંધાઈ, તુ જુતે ગુરૂ સહૂઉ પસાઈ.
શિવસુંદરી પાજનું નામ, આજ લગિં દીસઈ અભિરામ.

—સં. ૧૬૬૨ કનકસુંદરકૃત કર્પૂરમંજરી રાસ પ્રશસ્તિ.

૬ **હેમસુંદર**—એમનું નામ ગિરનાર પ્રશસ્તિમાં જોવામાં આવે છે.

વૃક્ષ—

રત્નસિંહસૂરિ.

ઉદયધર્મ ચારિત્રસુંદર દયાસિંહ માણિક્યસુંદર ઉદયવલ્લભ શિવસુંદર હેમસુંદર

ઉદયવલ્લભ — જ્ઞાનસાગરસૂરિ — ઉદયધર્મ. — મંગળધર્મ.

૨૪ શ્રીદેવસુંદરસૂરિ.

તપાગચ્છના ૪૯ મા પટ્ટધર હતા. જન્મ સં. ૧૩૯૬, વ્રત સં. ૧૪૦૪ મહેશ્વરગ્રામમાં, સૂરિપદ સં. ૧૪૨૦ અણહિલપુરપત્તનમાં.

એમના આદેશથી સં. ૧૪૬૬ માં ગુણરત્નસૂરિએ ક્રિયારત્નસમુચ્ચય રચ્યો (પી. ૬, ૧૭ ને ૧૯; પ્ર. યશો વિ. ગ્રં. નં. ૧૦) અને તેજ વર્ષમાં **મુનિસુંદરસૂરિએ** ત્રિદશતરંગિણી નામે વિજ્ઞપ્તિગ્રંથ એમની સેવામાં મોકલ્યો હતો. એમના પ્રતિષ્ઠાલેખો–સં. ૧૪૫૮ ના. ૨, સં. ૧૪૬૬ બુ. ૧,

કૃતિ—સાધારણ જિનસ્તવન (પ્ર. જૈ. સ્તો. સં. ભા. ૧), ઉત્તમઋષિ સંસ્મરણા ચતુષ્પદી, પાર્શ્વજિનસ્તવન (ભા. ૨, પૃ. ૯૫), વગેરે.

એમણે અનેક પુસ્તકો તાડપત્ર પર હતાં તેને કાગળ ઉપર લખાવી તેનો પુનરૂદ્ધાર કર્યો હતો. એમની આજ્ઞાથી સં. ૧૪૪૪માં એક શ્રાવિકાએ જ્યોતિઃકરંડકવૃત્તિ, તીર્થકલ્પ, ચૈત્યવંદનચૂર્ણિ આદિ તાડપત્ર પર લખાવ્યાની નોંધ છે. (જુઓ કાં. છાણી ભં. માની એક વૃત્તિની પ્રતની પ્રશસ્તિ).

એમના શિષ્ય—

૧ **જ્ઞાનસાગર**—જન્મસં. ૧૪૦૫, દીક્ષા, સં. ૧૪૧૭, સૂરિપદ સં. ૧૪૪૧, સ્વર્ગ૦ સં. ૧૪૬૦ એમના રચેલા ગ્રંથો. સં ૧૪૪૦માં આવશ્યકસૂત્રપર અવચૂર્ણિ, સં. ૧૪૪૧માં ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર પર અવચૂર્ણિ (પી. ૨, નં ૨૮૪), ઓઘનિર્યુક્તિપર અવચૂર્ણિ (બુહ્. ૭, નં. ૧૮), મુનિસુવ્રતસ્તવન, ઘનૌઘ નવખંડ પાર્શ્વનાથસ્તવન. (પ્ર. જૈ. સ્તો. સં. ભા. ૧) શાશ્વતચૈત્યસ્તવન વગેરે.

૨ **કુળમંડન**—જન્મ સં. ૧૪૦૯, વ્રત ૧૪૧૭, સૂરિપદ ૧૪૪૨. સ્વર્ગ ૧૪૫૫ના ચૈત્રમાં. એમણે રચેલા ગ્રંથો—સં. ૧૪૪૩ (રામાબ્ધિશક) માં વિચારામૃત સંગ્રહ (કાં. વડો.), પ્રવચન પાક્ષિકાદિરૂપ અધિકારવાળા આલાપક નામે સિદ્ધાંતાલાપકોદ્ધાર,[૧૨૦] પ્રજ્ઞાપનાવચૂર્ણિ, પ્રતિક્રમણસૂત્રાવચૂરિ, કલ્પસૂત્રાવચૂરિ (ડો. ભાવ.), પ્રા. કાયસ્થિતિસ્તોત્ર પર અવચૂરિ (વે. નં ૧૮૦૨, પ્ર. આ. સભા. સં. ૧૯૬૮) વિશ્વશ્રીદ્ધ૦ અષ્ટાદશારચક્રબંધસ્તવ (જૈન. સ્તો. સમુ. પૃ. ૮૭) ગરીયોગુણ૦ હારબંધસ્તવ (પ્ર. પયરણ સંદોહ. કે. ઋ. પેઢી, રતલામ.), અને કાકબંધ ચોપઇ વગેરે.

---

૧૨૦ श्रुतगतविविधालापक समुद्धताः समभवंश्च सूरिन्द्राः कुलमण्डना द्वितीया અર્થદીપિકા—રત્નશેખર.

૩ ગુણરત્ન—

એમણે સં. ૧૪૫૭ માં કલ્પાન્તર્વાચ્ય (ભક્તિ વિ. ભાવ.), સં. ૧૪૫૯ સપ્તતિકાપર દેવેંદ્રસૂરિની ટીકાપર આધાર રાખી અવચૂર્ણિ (ડો. ભાવ.), તેજ વર્ષમાં દેવેંદ્રસૂરિકૃત કર્મગ્રંથોપર અવચૂરિઓ, ૪ પયન્ના (પ્રકીર્ણક) પર અવચૂરિઓ, સોમતિલકસૂરિના ક્ષેત્રસમાસ પર અવચૂરિ (પી. ૬, ૪૨), નવતત્ત્વ પર અવચૂરિ (વે. નં. ૧૬૨૨) વાસોડન્તિકાપ્રકરણ—અંચલમત નિરાકરણ (બુહ. ૮, નં. ૩૯૪), ઓઘનિર્યુક્તિનો ઉદ્ધાર, સં. ૧૪૬૬ માં પોતાના ગુરૂ દેવસુંદરસૂરિના નિર્દેશથી ક્રિયારત્નસમુચ્ચય (પી. ૬, ૧૭ ને ૧૯ પ્ર. યશો. ગ્રં. નં. ૧૦), હરિભદ્રસૂરિકૃત ષડ્દર્શનસમુચ્ચય પર તર્કરહસ્યદીપિકા નામે ટીકા રચી (પ્ર. ડૉ. સ્વાલિ સંશોધિત બિ. ઇ. માં, તથા જૈ. આ. સભા: વે. નં. ૧૬૬૭-૬૯). પ્રતિ. લે. ૧૪૬૯ શુ. ૧, ભુવન-[૧૨૧] સુંદરાદિના વિદ્યાગુરૂ હતા.

૪ **સાધુરત્ન**— એમણે સં. ૧૪૫૬માં સોમપ્રભસૂરિકૃત યતિજીત-કલ્પ પર વૃત્તિ અને તેજ સમયની આસપાસ નવતત્ત્વ પર અવચૂરિ (વે. નં. ૧૬૨૨)ની રચના કરી તથા અસમ્મદ આદિ સ્તોત્રોના કર્તા.

૫ **સોમસુંદર**—એમના માટે હવે પછી નં. ૨૫મા લખવામાં આવશે.

૨૫ સોમસુંદરસૂરિ

ઉપરોક્ત **દેવસુંદરસૂરિ**ના પટ્ટધર શિષ્ય હતા. જન્મ સં. ૧૪૩૦ પ્રલ્હાદનપુર (પાલણપુર) માં સજ્જન શ્રેષ્ઠિ પિતા. માલ્હણદેવી માતા **જન્મ નામ સોમ.** સં. ૧૪૩૭માં માત્ર સાતવર્ષની વયે **જયાનંદસૂરિ** પાસે દીક્ષા. નામ **સોમસુંદર** સં. ૧૪૫૦ માં વાચક પદ મેળવી દેવકુળ

૧૨૧ **षड्दर्शनवृत्ति-क्रियारत्नसमुच्चय-विचारनिचयसृजः ।**
श्रीभुवनसुन्दरादिषु भेजुर्विद्या गुरुत्वं ये ॥ १४ ॥
—અર્થદીપિકા—રત્નશેખર

પાટણ ગયા, ત્યાં **લાખારાણા**ના માનીતા **મંત્રી રામદેવ** અને **મુંડે** પ્રવેશ મહોત્સવ કર્યો. સં. ૧૪૫૭માં પાટણમાં **નરસીંહ** શેઠે કરેલા અદ્દભુત મહોત્સવપૂર્વક **દેવસુંદરસૂરિએ** આચાર્યપદ આપ્યું.

ઇડરના **ગોવિંદ** સાધુએ (જેણે તારંગાજી ઉપર રહેલા કુમારપાલે કરાવેલા વિહારનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો) સંઘપતિ થઇ એમની સાથે શત્રુંજય, ગિરિનાર, સોપારક વગેરે તીર્થોની યાત્રા કરી તારણગિરિ (તારંગા) ના દર્શન કર્યા. પછી તેમાં અજિતપ્રભુનું નવીન મોટું બિંબ બનાવરાવી એમના હાથે પ્રતિષ્ઠિત કરાવ્યું. રાણપુરના **ધરણ** નામના સંઘપતિના આગ્રહે રાણપુર જઈ તે સંઘપતિએ કરાવેલા ત્રિભુવનદીપકવિહારની સં. ૧૪૯૬માં પ્રતિષ્ઠા કરાવી. ગિરનાર પર **લક્ષોબા** નામના સંઘપ-તિએ કરાવેલા ચતુર્મુખ જિનાલયમાં, મુંજિગનગરના **મૂંજ શ્રેષ્ઠિએ** ભરાવેલાં પિત્તળમય અસંખ્યચોવીસી બિંબો વગેરેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

વિશેષ હકીકત માટે જુઓ **મુનિસુંદરસૂરિ** કૃત ગુર્વાવલી. સં. ૧૪૫૫, **ચારિત્રરત્નગણિ** કૃત ચિત્રકૂટ મહાવીરપ્રાસાદ પ્રશસ્તિ સં. ૧૪૯૫, **પ્રતિષ્ઠાસોમ** કૃત સોમસૌભાગ્યકાવ્ય સં. ૧૫૨૪, **સોમ-ચારિત્રગણિ** કૃત ગુરૂગુણરત્નાકર સં. ૧૫૪૧, જૈનસાહિત્યનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ રા. મો. દ. દેશાઇકૃત, વગેરે દેવકુલપાટક (પ્ર. યશો વિ. ગ્રં.)

એમના પ્રતિષ્ઠાલેખો પુષ્કળ મળે છે. સં. ૧૪૭૫-૮૫-૯૬-૯૯ ના. ૧, સં. ૧૪૮૨-૮૪-૮૫-૮૭-૮૮-૮૯-૯૧-૯૨-૯૪ ના. ૨, સં. ૧૪૪૯-૭૨-૭૪-૭૮-૭૯-૮૧-૮૨-૮૩-૮૪-૮૫-૮૬-૮૭-૮૮ ૮૯-૯૦-૯૧-૯૩-૯૪-૯૫-૯૬-૯૮-બુ. ૧, સં. ૧૪૭૧-૭૪-૭૯ ૮૦-૮૫-૮૬-૮૭-૮૮-૮૯-૯૦-૯૧-૯૩ બુ. ૨, સં. ૧૪૮૫-૧૪૯૬ (રાણપુર) જિ. ૨; વિશેષ માટે જુઓ મારો સોમસુંદરસૂરિ નામનો લેખ.

એમણે રચેલા ગ્રંથો—

ચઉશરણપયન્ના ઉપર સંસ્કૃતમાં અવચૂરિ (વેબર નં. ૧૮૬૨), ભાષ્યત્રયચૂર્ણિ, કલ્યાણકસ્તવ, રત્નકોષ, અષ્ટાદશસ્તવી (યુષ્મદ્શબ્દ નવસ્તવી અને અસ્મદ્શબ્દ નવસ્તવી) ઉપદેશમાળા બાલાવબોધ, સં. ૧૪૮૫ યોગશાસ્ત્ર બાલાવબોધ ષડાવશ્યક બાલાવબોધ, આરાધનાપતાકા બાલાવબોધ નવતત્ત્વ બાલાવબોધ (સં. ૧૪૯૬), પાર્શ્વજિનસ્તવન, પંચકલ્યાણકસ્તોત્ર, ચતુર્વિંશતિજિનસ્તવન, નેમિજિનસ્તવન, શાંતિજિનસ્તોત્ર, કલ્યાણકસ્તોત્ર, યુગાદિજિનસ્તવન, જિનપંચક સ્તવન (૭ ભાષા), ચતુર્વિંશતિજિનસ્તવન સંવિગ્ન સાધુ મર્યાદા કુલક એમની ઉગ્રવિહારતાની આછી ઝાંખી કરાવે છે.

માંડવગઢના **સંગ્રામસોનીએ** આચાર્યશ્રીને ચોમાસું રાખી ભગવતીસૂત્ર વંચાવ્યું હતું, અને પ્રત્યેક **गोयमा**! શબ્દે સોનામહોરો ચઢાવી હતી એકંદર **સંગ્રામે** ૩૬૦૦૦ સોનામહોરો, તેની માતાએ ૧૮૦૦૦ અને તેની સ્ત્રીએ ૯૦૦૦ એમ કુલ ૬૩૦૦૦ સોનામહોરો ચઢાવી હતી. તેની અંદર ૧ લાખ અને ૪૫૦૦૦ સોનામહોરો બીજી ઉમેરી તે બધું દ્રવ્ય સં. ૧૪૭૧ની સાલમાં કલ્પસૂત્ર અને કાલિકાચાર્યની કથાની પ્રતિઓ સચિત્ર સુવર્ણ અને રૂપેરી અક્ષરોએ લખાવામાં વાપર્યું હતું. આ બધી પ્રતિઓ સાધુઓને વાંચવા માટે આપી હતી. વળી તેજ **સંગ્રામે** સુપાર્શ્વનાથનું મંદિર બંધાવ્યું હતું. કવિ **ઋષભદાસ** કહે છે કે—

> માંડવગઢનો રાજિઓ, નામે દેવ સુપાસ.
> **ઋષભ** કહે જિન સમરતાં, પહોંચે મનની આશ.

એ ઉપરાંત મક્ષીજીમાં પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ સ્થાપિત કરાવી હતી. તેમજ ગુરૂના ઉપદેશથી સિદ્ધાચલની યાત્રાએ આવી ગિરનારની

યાત્રા કરી નેમનાથના ત્રણ કલ્યાણકના ચૈત્ય—એટલે **વસ્તુપાળ**ના પ્રાસાદનો ઉદ્ધાર પોતાના કાકા **માલદેવ**ની સમ્મતિથી કર્યો.

પાટણ જૈન સંઘના જ્ઞાન ભંડારમાં રહેલી સં. ૧૪૯૨ માં શ્રી સોમસુંદરસૂરિના ઉપદેશથી લખાયેલી એક કાલિકાચાર્યકથાની[૧૨૨] પ્રતિપાંતગત પ્રશસ્તિ ઉપરથી એમનો વંશવૃક્ષ નીચે મુજબ ફલિત થાય છે.

સાધુ વીરા (સરસ્વતીપત્તન–સિદ્ધપુરના રહેવાસી.)

કર્મણિપત્ની.

શાહ સજ્જન. | શા. સુભટ | શા. શાલિગ | સંગ્રામસિંહ | સરવણ.

ભાર્યા દેઉ*

એમનો શિષ્ય પરિવાર વિશાળ હતો. તથાપિ ગ્રંથકાર અને વિદ્વાન્ મહાત્માઓની જેટલી હકીકત પ્રાપ્ત થઇ છે તે ઉપયોગી હોવાથી અત્રે રજુ કરવામાં આવી છે—

૧ **મુનિસુંદરસૂરિ**—જુઓ. નં. ૨૬

---

૧૨૨ પ્રશ. ભા, ૨ પૃ. ૬ ઉપરની નોંધમાં માત્ર કાલિકાચાર્યની કથાનું જ નામ જણાવેલ છે પરંતુ કલ્પસૂત્રની (કાલિકાચાર્યકથા યુક્ત) ની પાંચ પ્રતો લખાવેલી તે પૈકીની આ એક હોવી જોઈએ. જુઓ તદંતર્ગત ઉલ્લેખ–**श्रीदेवसुंदरयुगोत्तमसूरिशिष्य श्रीसोमसुन्दर तपासुगुरूपदेशात् । साप्रतिलिखद्द्विगजरत्नशरद्यथात्म श्रेयस्कृते विशदकल्पप्रतीश्च पञ्च ॥ १२ ॥**

* નાગપુર (નાગોર) માં ઓશવાળવંશી **હીરા** શાહ રહેતા. તેમને **ધર્મિણિ** નામની પત્નીથી **પૂર્ણસિંહ** અને **કેશવ** નામે બે **પુત્ર** અને દેઉ નામે એક પુત્રી થઈ.

૨ **ભાવસુંદર**—એમણે ઉજ્જેનમાં પાનવિહારમંડન મહાવીર-સ્તવન રચ્યું.

૩ **ભુવનસુંદરસૂરિ**—એમના માટે હવે પછી નં. ૨૭મા લખવામાં આવશે.

૪ **જયચંદ્રસૂરિ**—એમણે પોતાની વિદ્વતાથી **કૃષ્ણસરસ્વતી**—કૃષ્ણવાગ્દેવતા એવું બિરૂદ ધારણ કર્યું હતું. (જુઓ ગુરૂગુણરત્નાકર આદિ.), એમણે કાવ્યપ્રકાશ, સન્મતિતર્ક જેવા મહાન્ અર્થવાળા ગ્રંથો શિષ્યોને ભણાવ્યા હતા. અને પ્રત્યાખ્યાન સ્થાનવિવરણ, સમ્યક્ત્વકૌમુદી, પ્રતિક્રમણવિધિ સં. ૧૫૦૬માં (મુ૦ પી. ૪, ૧૦૭) આદિ પ્રકરણો રચ્યાં હતાં. (ઉ. ધર્મસાગરજીની પટ્ટાવલીમાં આવેલ **જયસુંદર** નામ ખરૂં નથી લાગતું).

એમના પ્રતિષ્ઠા લેખો સં. ૧૫૦૩–૧૫૦૫–૧૫૦૪ બુ. ૧, સં. ૧૪૯૬–૧૫૦૨–૩–૪–૫–૬ બુ. ૨, સં. ૧૫૦૩–૪–ના. ૧, ૨.

એમના ઉપદેશથી અણહિલપુરના શ્રીમાલી **પર્વતે** એક લક્ષ પ્રમાણગ્રંથો લખાવ્યા. તેમાંની મલયગિરિ કૃત પિંડનિર્યુક્તિ વૃત્તિની પ્રત મળે છે. (વિરમગામ. ભં.)

એમના શિષ્ય **જીનહર્ષે** સં. ૧૪૯૭માં ચિતોડમાં વસ્તુપાલ ચરિત્ર (ગૂ. ભા. જૈ. ધ. પ્ર. ભાં. ગ્રં. નં. ૧૭૧૦, ૧૮૭૧) પ્રાકૃતમાં રયણસેહરી કહા ચિતોડમાં (પી. ૪, ૧૧૧; મુ. આત્મા. જૈ. સભા) સં. પ્રા. માં વિંશતિસ્થાનપ્રકરણ (વિચારામૃત સંગ્રહ) વિરમગામમાં સં. ૧૫૦૨માં (પી. ૧, ૧૧૨; પ્ર. દે. લા. નં. ૬૦), પ્રતિક્રમણ-વિધિ સં. ૧૫૨૫માં, પ્રાયઃ આરામશોભાચરિત્ર ૪૫૧ શ્લોકમાં (ખેડા ભં), અનર્ઘરાઘવવૃત્તિ અષ્ટભાષામય સીમંધરજિનસ્તવન (પ્ર. જૈનજ્યોતિ. વર્ષ ૧ અંક ૨) આદિ ગ્રંથો રચ્યા હતા. એમના દરેક ગ્રંથો હર્ષાંક એટલે હર્ષ શબ્દથી અંકિત છે.

એમની સંતતિમાં સાધુવિજય,[૧૨૩] શુભવર્ધન વગેરે સમર્થ વિદ્વાનો થયા હતા.

૫ જિનસુંદરસૂરિ—મધુમતીપુરી (મહુવા) માં સંઘપતિ **ગુણરાજે** કરેલા ઉત્સવપૂર્વક શ્રી **સોમસુંદરસૂરિના** વરદ હસ્તે એમને સૂરિપદ પ્રાપ્ત થયું હતું. સં. ૧૪૮૩ માં એમણે દીપાલિકાકલ્પ (કાં. વડો. નં. ૧૦૧૫ લીં.) રચ્યો. એમના શિષ્ય **ચારિત્રરત્નગણિએ** ચિત્રકૂટ (ચિતોડ) ના મહાવીરસ્વામીના મંદિરની પ્રશસ્તિ તરીકે મહાવીરપ્રશસ્તિ–ચિત્રકૂટપ્રશસ્તિ (કાથવટે રી૦; જુઓ ટિ. નં. ૪૪૦ અને ૪૪૪), સં. ૧૪૯૯ માં ચિતોડમાં જ દાનપ્રદીપ ગ્રંથ રચ્યો (પ્ર. આત્મા. જૈ. સભા. નં. ૬૬; ગૂ. ભા. આ. સભા. નં. ૫૦). સ્તોત્ર વગેરે રચ્યા અને એમના શિષ્ય **હેમહંસગણિએ** સં. ૧૫૦૧માં ષડાવશ્યક પર બાલાવબોધ,[૧૨૪] સં. ૧૫૧૪માં રત્નશેખરસૂરિના રાજ્યમાં ગુર્જર આશાપલ્લીમાં **ઉદયપ્રભસૂરિકૃત** આરંભસિદ્ધિપર વાર્તિક રચ્યો (પ્ર. ય. ગ્રં., ગૂ. ભા. જૈ ધ. પ્ર. સભા)

---

૧૨૩ એમણે વાદિવિજય પ્રકરણ. (કાં. વડો; જયવિ. ડભોઈ) તથા હેતુખંડન પ્રકરણ (કેશરવિજય ભં. વઢવાણ) વગેરે રચ્યાં. અને તેમના શિષ્ય શુભવર્ધને પ્રા. દશશ્રાવક ચરિત્ર (કાં. છાણી) અને હેમવિમળસૂરિના રાજ્યમાં સ. ૧૫૫૨માં વર્ધમાનદેશના (ખેડા ભં; પ્ર. આત્મા. જૈ. સ) રચી, અને તેજ સૂરિના રાજ્યમાં ઋષિમંડળ પર વૃત્તિ રચી (પી. ૪, ૭૮; વે. નં. ૧૭૯૭), એમના શિષ્યે સં. ૧૫૭૫માં સ્થૂલિભદ્રરાસ રચેલ છે. (કર્તાએ નામ જણાવ્યું નથી). અને અષાઢભૂતિમુનિરાસ.

૧૨૪ આ ગ્રંથમાં પોતાને **જયચંદ્રસૂરિના** શિષ્ય જણાવે છે અને આરંભસિદ્ધિ વાર્તિકમાં **રત્નશેખરસૂરિના ચારિત્રરત્નગણિના** શિષ્ય હોવાનો ઉલ્લેખ કરે છે.

સં. ૧૫૧૫ માં ન્યાયપરિભાષા અને સં. ૧૫૧૬ માં તે ઉપર ન્યાયાર્થમંજૂષા નામની ન્યાયબૃહદ્વૃત્તિ અમદાવાદમાં રચી. (પી. ૪, ૧૭; વે. નં. ૭૬) તથા તે ઉપર ન્યાય રચ્યો.

ચારિત્રરત્નગણિના શિષ્યો પૈકી લઘુઉપદેશસપ્તતિકા (પ્ર. જૈ. ધ. સભા)ના કર્તા **સોમધર્મગણિ** અને સરસ્વતી શબ્દ યમકમય યુગાદિ-જિનસ્તવન રચયિતા **જિનમાણિક્યગણિ** એમના શિષ્ય હતા.

૬ **અમરસુંદર**—એમના શિષ્ય **ધીરસુંદરગણિ**એ સં. ૧૫૦૦ લગભગમાં આવશ્યકનિર્યુક્તિ પર અવચૂર્ણી બનાવી. (મોટી ટોળીનો ભં. પાલીતાણા)

૭ **જિનકીર્તિસૂરિ**—દેવકુળપાટકના **લાખારાજા** (સં. ૧૪૩૯ –સં. ૧૪૭૫) ના માન્ય *શ્રેષ્ઠી* ***વીશલ****ના પુત્ર* ***ચંપકે*** *કરેલા* ઉત્સવપૂર્વક ***શ્રીસોમસુંદરસૂરિ***ના હસ્તે એમને સૂરિપદારૂઢ કરવામાં આવ્યા હતા.

એદરનગરમાંના પાતશાહના માન્ય **પૂર્ણચંદ્ર કોઠારી**એ ગિરનાર ઉપર બંધાવેલા જિનચૈત્યમાં એમણે પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી.
એમણે રચેલા ગ્રંથો—

સં. ૧૪૯૪માં નમસ્કારસ્તવ પર સ્વોપજ્ઞવૃત્તિ (બુહ્ ૨ નં. ૨૯૨; ૬. નં. ૭૩૦; અમરવિ. જ્ઞા. ભં. ડભોઇ), ઉત્તમકુમાર-ચરિત્ર (પી. ૧, નં. ૨૪૪), શીલ વિષય પર શ્રીપાલગોપાળ કથા (વે. નં. ૧૭૬૧ પ્ર આત્માનંદ સભા. જય ગ્રં. ડભોઇ), ચંપકશ્રેષ્ઠિ-કથા, *પંચજિનસ્તવન*, સં. ૧૪૯૭ માં ધન્યકુમારચરિત્ર દાન-કલ્પદ્રુમ [૧૨૫] (ગુ. નં. ૧૪–૬ પ્ર. દે; લા.) સં. ૧૪૯૮ માં શ્રાદ્ધગુણસંગ્રહ (બુહ્ ૬ નં. ૬૭૫) વગેરે વગેરે.

---

૧૨૫ આ સંસ્કૃત પદ્ય ગ્રંથ પરથી સંસ્કૃત ગદ્યમાં ત. જ્ઞાન-સાગર ઉપાધ્યાયના શિષ્યે ધન્યચરિત્ર રચ્યું. (વે. નં. ૧૭૪૨)

૮ **રત્નશેખરસૂરિ**—જુઓ નં. ૨૮ મો.

૯ **સોમદેવ**[૧૨૬]—એમણે **સોમસુંદરસૂરિ** કૃત યુષ્પદસ્મ-

૧૨૬ આ મુનિ શબ્દાનુશાસનમાં દક્ષ હતા અને મુનિસુંદરસૂરિ કૃત મિત્રચતુષ્ક (સુમુખાદિનૃપચતુષ્ક) કથાનું સંશોધન એમણે કર્યું હતું. સં. ૧૪૯૬ માં તેમજ રત્નશેખરસૂરિ કૃત અર્થદીપિકા પણ શોધી હતી.

એમની શાખામાં થયેલા શુભવિમળ, અમરવિજય—કમળવિજયના શિષ્ય હેમવિજય એક સારા કવિ અને ગ્રંથકાર હતા. તેમણે સં. ૧૬૩૨ માં પાર્શ્વનાથચરિત્ર (પ્ર. મોહનલાલજી જૈન ગ્રંથમાળા નં. ૧) સં. ૧૬૫૬ માં ખંભાતમાં ઋષભશતક કે જેને લાભવિજયગણિએ સંશોધ્યું. (કાથ ૧૮૯૧—૯૫ રીપોર્ટ) અને સં. ૧૬૫૭ માં અમદાવાદમાં દશ તરંગમાં ૨૫૦ કથાવાળો કથારત્નાકર (કાં. વડો પ્ર. હી. હં.), અન્યોક્તિ મુક્તામહોદધિ, કીર્તિકલ્લોલિની (વિજયસેનસૂરિની પ્રશંસા રૂપે) સૂક્તરત્નાવલી, સદ્‌ભાવશતક, ચતુર્વિંશતિજિનસ્તુતિ, (શ્લેષમય સટીક) કમળબંધ સ્તુતિ ચતુર્વિંશતિ (પ્ર. જૈનસ્તોત્રસમુચ્ચય) સ્તુતિત્રિદશતરંગિણી, કસ્તુરિપ્રકર અને સેંકડો સ્તોત્રો વગેરે રચેલ છે. તે ઉપરાંત આબૂ ઉપરના કર્માશાહના જીર્ણોદ્ધારની પ્રશસ્તિ લખી છે અને પોતાના ગુરૂના જીવન પ્રસંગને અનુસરી સં ૧૬૬૧ મહેસાણામાં કમળવિજય રાસ અને નેમિજીન ચંદ્રાવળો વગેરે ગુજરાતી પદ્યમાં લખ્યું છે. તે ઉપરાંત વિજયપ્રશસ્તિકાવ્યના ૧૬ સર્ગ રચી પોતે સ્વર્ગસ્થ થતાં તેમના ગુરૂભાઇ વિદ્યાવિજયના શિષ્ય ગુણવિજયે પાંચ સર્ગ રચી પૂર્ણ કરી અને તે આખા ગ્રંથ ઉપર સં. ૧૬૮૮ માં તેમણે પોતે જ વિજયદીપિકા ટીકા રચી. (પ્ર. ય. ગ્રં. નં. ૨૩ આ કાવ્યમાં મુખ્યપણે વિજયસેનસૂરિનું ચરિત્ર છે.) પ્રશસ્તિમાં ગુણવિજયે હેમવિજય સંબંધી જણાવ્યું છે કે —

૨૭૭૬ અષ્ટાદશસ્તવી ઉપર સં. ૧૪૯૭ માં અવચૂરિ બનાવી (વે. નં. ૧૭૯૫) અમરવિ. જ્ઞા. ભં. ડભોઈ, શ્રેયઃ શ્રીમન્૦ ચતુર્વિંશતિજિનસ્તવન રચ્યું, અને બીજા શિષ્ય સિદ્ધાંતસમુદ્રના શિષ્ય કમળરત્નગણિએ સં. ૧૫૦૧ માં લખેલી ત્રિભુવનદીપકપ્રબંધની પ્રત હં. વિ. શા. સં. વડોદરામાં છે. (પ્રશ. પૃ. ૩૪) એમના **ચારિત્રહંસ**ના શિષ્ય **સોમચારિત્ર**ગણિએ સં. ૧૫૪૧ માં ગુરુગુણરત્નાકરકાવ્ય રચ્યું. (પ્ર. ૫. ગ્રં. ૨૪)

૧૦ **સુધાનંદનસૂરિ**—મંડપદુર્ગના વાસી શ્રી પ્રાગ્વાટજ્ઞાતિય સં. **સૂરા** અને **વીરા**એ કાઢેલા સંઘ સાથે. એમણે સિદ્ધાચલની યાત્રા કરી હતી અને ઉંબરહટ્ટ (ઉમરેડ ?) ગામમાં **શુભરત્નવાચક**ને સૂરિપદે પ્રતિષ્ઠિત કર્યા હતા. એમના શિષ્યે સં. ૧૫૨૯ માં જલ્પમંજરી (ભાં. ૬ નં. ૧૩૬૮) તથા ઈડર ચૈત્યપરિપાટી રચી (જુઓ જૈન યુગ સં. ૧૯૮૫ માહથી ચૈત્રનો અંક પૃ. ૩૪૧)

૧૧ **જિનમંડનગણિ**—એમને **સોમસુંદરસૂરિ**એ વાચક પદ આપ્યું હતું. એમણે રચેલા ગ્રંથો—સં. ૧૪૯૨ માં કુમારપાળ પ્રબંધ, (વે. નં. ૧૭૦૮–૯; પી. ૧, ૮૨; કી. ૧૭૭, પ્ર. આ. સભા નં, ૩૪ સં. ૧૯૭૧) સં. ૧૪૯૮ માં શ્રાદ્ધગુણસંગ્રહવિવરણ (મિત્ર ૮, ૨૩૩; પ્ર આ. સભા) અને ધર્મપરીક્ષા (પ્ર આ. સભા, નં. ૬૭; ગૂ. ભા. આ. સ.) જયશ્રીનેતારં૦ ચતુર્વિંશતિજીનસ્તવન,

૧૨ **રત્નહંસગણિ**—એમના હસ્તાક્ષરની ચતુર્વિંશતિજીનસ્તુતિ-

श्री हेमसुकवेस्तस्य हेमसूरेरिवाभवत् ।
वागूलालित्ये तथा देवे गुरौ भक्तिश्च भूयसी
यदीया कविता कान्ता न केषां कौतुकावहा ।
विना पिहिरजो यस्माद् यशः सुतमसूत या ॥

ની પ્રત મુનિશ્રી **અમરવિજયજી** મહારાજના જ્ઞાન ભંડાર (ડભોઈ)માં છે અને સં. ૧૫૦૯માં પાટણમાં એમના વાંચવા માટે લખાયેલ શાંતિનાથ-ચરિત્રની પ્રત આ. વિ. દા. શા. સં. છાણીમાં છે. એમના શિષ્ય **માણિક્યમંદિરે** સં. ૧૬૬૧ માં લખેલી સપ્તતિશતસ્થાનકની પ્રત પાટણમાં છે. (પ્ર. પૃ. ૧૬૫)

૧૩ **સાધુરાજગણિ**—એમના એક શિષ્યે ભરટકદ્વાત્રિંશિકા રચી (મુદ્રિત) અને બીજા શિષ્ય **વીરદેવ** મુનિએ સર્વ પદમાં મહાવીર શબ્દવાળું યમકમય સમવસરણસ્થ મહાવીર સ્તવન રચ્યું. એમના શિષ્ય આનંદરત્ને સં. ૧૪૧૦ માં લખેલી સાવચૂરિક પિંડવિશુદ્ધિની પ્રત કાં. વડો. માં છે. પ્ર. પૃ. ૨. નં. ૭.

૧૪ **વિવેકસમુદ્ર**—એમમા શિષ્ય **અમરચંદ્રે** સં. ૧૫૧૮ વર્ષે ફા. શુ૦ ૧૧ દિને બુધવારે કર્કરા મહાગ્રામે લખેલી ઉપદેશમાળા-પ્રકરણાવચૂરિની પ્રત દષ્ટિગોચર થાય છે.

એ ઉપરાંત એમના વિશાળ સમુદાયમાં **શુભરત્ન, સોમજય** વગેરે આચાર્યો, **સત્યશેખર, પુણ્યરાજ, વિવેકસાગર** પંડિત, **રાજવર્ધન,** અને **ચારિત્રરાજ** કે જેણે દક્ષિણના વાદિઓને જીત્યા હતા, **શ્રુતશેખર, વીરશેખર, સોમશેખર, જ્ઞાનકીર્તિ, શિવ-મૂર્તિ, હર્ષકીર્તિ, વિજયશેખર, લક્ષ્મીભદ્ર,** સિંહદેવ, રત્નપ્રભ, શીલભદ્ર, શાંતિચંદ્ર કે જેણે શાંતિનાથનું સ્મરણ કરી વીર પ્રભુએ કરેલા તપ જેવું ઉગ્ર તપ કર્યું હતું. તપસ્વી વિજયસેન, હર્ષસેન, હર્ષસિંહ આદિ વાચક–ઉપાધ્યાયો પંડિતો હતા.

૨૬ મુનિસુંદરસૂરિ

આ આચાર્ય અત્યંત પ્રતિભાસંપન્ન અને શ્રીસોમસુંદરસૂરિના મુખ્ય પટ્ટધર હતા. એમનો જન્મ સં. ૧૪૩૬, વ્રત સં ૧૪૪૩, વાચકપદ સં. ૧૪૬૬, વૃદ્ધનગર (વડનગર)ના શ્રેષ્ઠિ દેવરાજે કરેલા ઉત્સવપૂર્વક સૂરિપદ

સં. ૧૪૭૮ અને સં. ૧૫૦૩ કાર્તિક સુદિ ૧ ને દિવસે કોરટામાં સ્વર્ગસ્થ થયા હતા. એમને સ્તંભતીર્થમાં ત્યાંના નાયક **દફરખાને** (જફરખાં. જુઓ ઓઝાજીનો રા, ઇ. પૃ. ૫૬૬ ટિ. ૨) વાદિગોકુલસંઢ એ નામનું બિરૂદ આપ્યું હતું (હીરસૌભાગ્ય ૧૪, ૨૦૪), અને દક્ષિણમાં કાલીસરસ્વતીનું બિરૂદ મળ્યું હતું. એક હજાર અને આઠ અવધાન કરવા જેટલી ધારણા શક્તિ તેઓ ધરાવતા હતા એટલે સહસ્રાવધાની હતા એમની સૂરિમંત્રનું સ્મરણ કરવાની શક્તિ અજબ હતી તેથી અને ષષ્ટઅષ્ટમાદિ તપો વિશેષથી પદ્માવતી આદિ દેવીઓ એમને પ્રત્યક્ષ થતી હતી એઓ સિદ્ધ સારસ્વત કવિ હતા. દેવકુળપાટક (મેવાડ દેશમાં આવેલ દેલવાડા)માં **संतिकरं** નામક નવીન સ્તવન રચી મહામારીનો ઉપદ્રવ નિવાર્યો હતો. અને રોહિણી (શિરોહી) નામના નગરમાં તીડના ઉપદ્રવનો નાશ કરવાથી તે નગરના રાજાએ મૃગયા (શિકાર) નો નિષેધ કર્યો અને દેશમાં અમારી પ્રવર્તાવી હતી.

એમણે ૧૨–૧૪ વર્ષની નાની ઉમરમાં (સં. ૧૪૫૫માં ત્રૈવિદ્યગોષ્ઠિ (મુદ્રિત, કી. ૨, નં. ૩૭૯) નામનો ગ્રંથ રચ્યો હતો. સં. ૧૪૬૬માં એમણે એક વિજ્ઞપ્તિગ્રંથ પોતાના ગુરૂ (આચાર્ય) **દેવસુંદરસૂરિની** સેવામાં મોકલ્યો હતો જેનું નામ ત્રિદશતરંગિણી હતું. તે ૧૦૮ હાથ લાંબો હતો અને તેમાં એકથી એક વિચિત્ર અને અનુપમ એવાં સેંકડો ચિત્ર અને હજારો કાવ્ય લખવામાં આવ્યાં હતાં. તેમાં ત્રણ સ્રોત અને ૬૧ તરંગ હતા તે હાલ સંપૂર્ણ મળતો નથી. માત્ર ત્રીજા સ્રોતનો ગુર્વાવલિ નામનો એક વિભાગ અને પ્રાસાદાદિ ચિત્રબંધ કેટલાંક સ્તોત્રો અહિં તહીં છુટાં મળે છે. ગુર્વાવલિ યશોવિ. ગ્રંથમાળામાં પ્રસિદ્ધ થઈ છે. એ ઉપરાંત એમણે રચેલા ગ્રંથો અધ્યાત્મકલ્પદ્રુમ–શાંતરસભાવના વે. નં. ૧૬૬૨; પ્ર. ધનવિજયકૃત ટીકા સહિત નિ. પ્રે.; મ. ભ; (તત્ત્વવિવેચક સભા) ગૂ. ભા. જૈ. ધ. પ્ર. ભા.), ઉપદેશરત્નાકર સ્વોપજ્ઞવૃત્તિ સહિત (પ્ર. દે. લા. નં. ૨૨; પ્રથમ ભાગ ગૂ. ભા. સહિત જૈનવિદ્યાપ્રસારકવર્ગ; વે. નં.

૧૫૭૨), અનેક પ્રસ્તાવોમાં જિનસ્તોત્રરત્નકોષ (પ્રથમ પ્રસ્તાવ પ્ર. જૈનસ્તોત્ર સંગ્રહ. ૫ ગ્રં; વે. નં. ૧૮૦૦), જયાનંદ ચરિત્ર (કાં. વડો; ગુ. ભા. જૈ. ધ. પ્ર.), મિત્ર ચતુષ્કકથા (જેનું સંશોધન શબ્દાનુશાસનમાં દક્ષ એવા **લક્ષ્મીભદ્રમુનિ**એ કર્યું. મુ. આત્મા જૈ. સ.), સં. ૧૪૮૪માં સીમંધર સ્તુતિ વગેરે વિદ્વદ્વર્ગને આનંદિત બનાવે છે.

શિષ્યાદિ પરિચય—

૧ શ્રીરત્નશેખરસૂરિ—જુઓ. નંબર ૨૮ મો. એમના શિષ્ય સંઘકળશે સં. ૧૫૦૫ અષ્ટભાષામાં સમ્યક્ત્વરાસ રચ્યો.

૨ સંઘવિમળ—એમણે સં. ૧૫૦૧માં જેઠ સુદિ ૪ ગુરૂવારે સુદર્શનશ્રેષ્ઠિનો રાસ-પ્રબંધ રચ્યો.

૩ જયચંદ્રસૂરિ—એમના શિષ્ય હેમહંસગણિએ સં. ૧૫૦૧માં ષડાવશ્યક બાલાવબોધ રચ્યો.

૪. હર્ષસેન—એમના શિષ્ય હર્ષભૂષણે સં. ૧૪૮૦માં શ્રાદ્ધવિધિવિનિશ્ચય (કાં. વડો. નં, ૧૦૧૬) અંચલમત દલન પ્રકરણ (કી. ૨, નં. ૩૬૦), તથા સં. ૧૪૮૬માં પર્યુષણા વિચાર રચ્યો.

૫ શુભશીલગણિ—એમણે સં. ૧૪૯૨માં વિક્રમચરિત્ર (પ્ર. હે. ગ્રં. અમદાવાદ), સં ૧૫૦૪માં પ્રભાવક કથા (ડો. ભાવ.), સં. ૧૫૦૯માં કથાકોષ અપરનામ ભરતેશ્વરબાહુબલિવૃત્તિ (પી. ૪, ૧૧૦; મિત્ર ૮, ૧૬૩; પ્ર. ગૂ. ભા. મગનલાલ હઠીસિંગ. સં, ૧૯૦૯), સં. ૧૫૧૮માં શત્રુંજયકલ્પવૃત્તિ અને અભિધાનચિંતામણિને અનુસરી ઉણાદિ નામમાળા (સાગરનો ભંડાર, પાટણ.) વગેરે ગ્રંથો રચ્યા. સં. ૧૫૪૦માં શાલિવાહનચરિત, પૂજાપંચાશિકા પુણ્યધન કથાનક.

૬ વિશાલરાજ—આ મુનિવર્ય અત્યંત પ્રભાવશાળી હતા. એમનો પરિવાર વિશાળ હશે પરંતુ તેમાંથી ઉપલબ્ધ થતાં નામો નિચે મુજબ છે.—

વિવેકસાગર—એમણે હરિશબ્દગર્ભિત વીતરાગ સ્તવન રચ્યું.

મેરૂરત્નગણિ—એમના શિષ્ય સંયમમૂર્તિએ લખેલી એક પ્રત ઉપર નીચે મુજબ ઉલ્લેખ નજરે પડે છે—

'लिखीतं श्रीवटपद्रनगरे श्रीसोमसुन्दरसूरिशिष्य श्रीविशालराजसूरितच्छिष्य पं. मेरुरत्नगणि-तच्छिष्याणु संयममूर्तिगणिना ।

કુશલચારિત્ર—એમના શિષ્ય રંગચારિત્રે સં. ૧૫૮૯માં લખેલી ક્રિયાકલાપની પ્રતિ આ. તિ. વિ. જી. મ પુ. ચાણસ્મામાં છે. (પ્ર પૃ. ૯૧)

સુધાભૂષણ—એમના શિષ્ય જિનસૂરે સં. ૧૫૦૫ની આસપાસ ગૌતમપૃચ્છા બાલાવબોધ, ઉવસગ્ગહરં સ્તોત્રના મહાત્મ્યને દર્શાવનાર પ્રિયંકરનૃપકથા. (પ્ર શારદાવિજય જૈન ગ્રંથમાળા, તથા શ્રે. દે. લા. પુ. ફં. સુરત ગ્રંથાંક ૮૦) તથા રૂપસેન ચરિત્ર વગેરે રચ્યાં.

"સુધાભૂષણ"ના અન્ય શિષ્ય કમળભૂષણગણિ શિષ્ય મુખ્ય પં. વિશાલસૌભાગ્યગણિએ સં. ૧૫૯૫માં લખેલી કલ્પસુત્રની પ્રતિ સિનોર જૈન જ્ઞાનભંડારમાં છે.

સિદ્ધાંતસ્તવવૃત્તિ (પ્ર. કાવ્યમાળા. ગુ. ૭), વાગ્ભટાલંકારવૃત્તિ, અને સં. ૧૫૧૨માં રચાયેલી વીતરાગસ્તોત્રપંજિકા (પ્ર. શ્રે. દે. લા. પુ. ફં.) પર સ્પષ્ટ નામ નિર્દેશ નહિ હોવાથી હજુ અનિશ્ચિત રહે છે.

૭ પં. શિવસમુદ્ર—એમના શિષ્ય પં. હેમમંગળગણિએ સં. ૧૫૧૭માં લખેલી શ્રીનેમિનાથચરિત્રની પ્રતિ જૈનસંઘ જ્ઞાનભંડાર (પાટણ)માં છે. (જુઓ. પ્રશ. પૃ. ૨૨)

એમના પ્રતિષ્ઠા લેખો સં. ૧૫૦૧ ના. ૧, સં. ૧૪૮૮–૧૫૦૦–૧૫૦૧ ના. ૨, સં. ૧૪૯૭–૯૯–૧૫૦૦–૧૫૦૧ બુ. ૧, સં. ૧૪૮૯–૯૯–૧૫૦૧ બુ. ૨. આઠ વર્ષ સુધી યુગપ્રધાનપદે રહ્યા.

૨૭ ભુવનસુંદરસૂરિ

ઉપરોક્ત શ્રી **સોમસુંદરસૂરિ**ના શિષ્ય હતા. એમનો પ્રતિષ્ઠા લેખ સં. ૧૪૮૩ **ના.** ૧. એમણે રચેલા ગ્રંથો આ સંગ્રહમાં આપેલાં સ્તોત્રો ઉપરાંત પરપક્ષોત્થાપન સ્થળવાદ ગ્રંથ, મહાવિદ્યાવિડંબન વૃત્તિ, મહાવિદ્યાવિડંબન ટિપ્પન–વિવરણ, લઘુમહાવિદ્યાવિડંબન (વે. નં. ૧૦૫૬; પ્ર. ગા. ઓ. સીરીઝ.), અને વ્યાખ્યાન-[૧૨૭] દીપિકા વગેરે. (જુઓ રત્નશેખરકૃત શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણવૃત્તિ–અર્થદીપિકાનું મંગલાચરણ.) **નિંબનામ**[૧૨૮]ના સંઘપતિએ કરાવેલા ઉત્સવપૂર્વક શ્રીસોમસુંદરસૂરિના હસ્તે એમને સૂરિપદમાં પ્રતિષ્ઠિત કરવામાં આવ્યા હતા.

૨૮ રત્નશેખરસૂરિ

ઉપરોક્ત શ્રી **સોમસુંદરસૂરિના** શિષ્ય હતા. જન્મ સં. ૧૪૫૭ (ક્વચિત ૧૪૫૨), વ્રત ૧૪૬૩, પંડિતપદ સં. ૧૪૮૩, દેવગિરિવાસી મહાદેવે દેલવાડા (મેવાડ)માં કરેલા ઉત્સવપૂર્વક સં. ૧૪૯૩ માં વાચકપદ (ઉપાધ્યાયપદ) સં. ૧૫૦૨ સૂરિપદ સં. ૧૫૧૭ પોષ વ ૬. સ્વર્ગવાસ સ્તંભતીર્થવાસી **બાંબીભટ્ટે** એમને બાલ્યવયમાં બાલ સરસ્વતી બિરૂદ આપ્યું હતું. અને એમણે બાલ્યવયમાં પણ દક્ષિણ દિશાના (બેદરપુર આદિના) વાદિઓને જીત્યા હતા. (ગુરૂગુણરત્નાકરકાવ્ય પૃ. ૧૭), એમણે ૧૧ વર્ષ યુગપ્રધાન પદવી ભોગવી હ, પૌ. પટ્ટાવલીપ્રમાણે એમણે લક્ષ્મીસાગરસૂરિ અને સોમદેવસૂરિને આચાર્ય પદવી આપી હતી.

એમના પ્રતિષ્ઠા લેખો સં ૧૫૦૬–૦૭–૦૮–૦૯–૧૦–૧૧–૧૨–૧૩–૧૪–૧૫–૧૬ શુ. ૧, સં. ૧૫૦૬–૦૭–૦૮–૦૯–૧૦–૧૧

---

૧૨૭ **तेषां विनेयवृषभा भाग्यभुवी भुवनसुन्दराचार्याः।**
व्याख्यानदीपिकाद्यैर्ग्रन्थैर्ये निजयशोऽग्रथ्नन् ॥

૧૨૮ આ મહાનુભાવે ખાગહડીમાં જિનમંદિર કરાવ્યું હતું.

-૧૨-૧૩-૧૫-૧૭ બુ. ૨, સં. ૧૫૦૭-૧૦-૧૨-૧૩-૧૪-૧૫-૧૬ ના. ૧, સં. ૧૫૦૨-૦૪-૦૬-૦૭-૦૮-૦૯-૧૦-૧૧-૧૨-૧૩-૧૬-૧૭ ના. ૨, સં. ૧૫૦૮-૧૪ જિ. ૨.

એમણે રચેલા ગ્રંથો—ષડાવશ્યકવૃત્તિ શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણ સૂત્ર પર અર્થદીપિકા નામની વૃત્તિ (સં. ૧૪૯૬) કે જેનું સંશોધન **લક્ષ્મીભદ્ર**ગણિએ કર્યું હતું, (ભાં. ૪, ૪૬૪ પ્ર. દે. લા. નં. ૪૮), શ્રાદ્ધવિધિવૃત્તિ[૧૨૯]—વિધિકૌમુદી સં. ૧૫૦૬ (પ્ર. આ. સભા નં. ૪૮, ગૂ. ભા. જૈન ગ્રંથાવલી નં. ૩), આચારપ્રદીપ[૧૩૦] ૪૦૬૫ શ્લોક પ્રમાણ સં. ૧૫૧૬ માં (ભાં. ૬, ૪૦ પ્ર. દે. લા. નં. ૭૧) કે જેમાં **જિનહંસ**ગણિએ શોધન, લેખનાદિમાં સહાય કરી હતી, લઘુક્ષેત્રસમાસ અને હેમવ્યાકરણ પર અવચૂરિ, પ્રબોધચંદ્રોદયવૃત્તિ આદિ પણ રચ્યા હોય. એ ઉપરાંત મહેસાણા મંડન પાર્શ્વજિનસ્તવન (પૃ. ૧૦૮), નવખંડ પાર્શ્વજિનસ્તવન, પાર્શ્વસ્તવન, અર્બુદાદ્રિ મંડન પાર્શ્વનેમિસ્તવ, ચતુર્વિંશતિ જિનસ્તવન, અને રત્નચૂડરાસ સં. ૧૫૧૦ આસપાસ એમ ક્વચિત્ કથન મળે છે. શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણ વૃત્તિ વગેરેમાં પોતાને ભુવનસુંદરસૂરિના શિષ્ય હોવાનું પણ જણાવે છે.

એમના શિષ્યાદિ સબંધી ટૂંક માહિતી—

૧ સંવેગદેવ—એમણે સં. ૧૫૧૩ માં પિંડવિશુદ્ધિ પર અને સં. ૧૫૧૪ માં આવશ્યકની પીઠિકા પર બાલાવબોધ રચ્યો. એમના શિષ્ય **ઉદયનંદી**ના શિષ્ય **સંઘકળશગણિ**એ તલવાડામાં અષ્ટભાષામાં સં. ૧૫૦૭ માં સમ્યક્ત્વ રાસ રચ્યો.

---

૧૨૯ સુપ્રસિદ્ધ શ્રી **યશોવિ૦** ઉપા૦ના ગુણવિજય-**સુમતિવિજય** શિષ્ય **ઉત્તમવિજયે વિજયજિનેંદ્ર**સૂરિ રાજ્યે સં. ૧૮૪૧ થી ૧૮૮૪ વચ્ચે આ ગ્રંથ ઉપર બાલાવબોધ રચ્યો.

૧૩૦ સં. ૧૭૯૮ માં ભોજસાગરે આ ગ્રંથ ઉપર બાલાવબોધ રચ્યો.

૨ **સોમદેવ**—

આ મહાત્મા પ્રખર વાદી હતા. એમને વાચક પદ ગદાએ કરેલા મહોત્સવપૂર્વક અપાયું હતું. એમની નવીન કાવ્ય કળાથી મેવાડપતિ કુંભકર્ણ રાજા રંજિત થયા હતા. એમણે પૂરેલી સમસ્યાથી જીર્ણદુર્ગના રાજા **મંડલિક** (ત્રીજો ઈ. સ. ૧૪૫૧ થી ૧૪૭૩) ચમત્કાર પામ્યો હતો. અને એમના વચનોથી પાવાપુર, ચંપકનેર (ચાંપાનેર) નો રાજા **જયસીંહ** પ્રસન્ન થઈ નમ્યો હતો. અને એમને સૂરિ પદ રાણકપુરમાં ધરણ સંઘપતિએ કરેલા ઉત્સવપૂર્વક **રત્નશેખરસૂરિએ** આપ્યું હતું. (સોમસૌભાગ્ય, સ. ૧૦ શ્લોક ૩૨ થી ૪૩, ગુરૂગુણરત્નાકર કાવ્ય પૃ. ૧૯–૨૦), એમણે સં. ૧૫૦૪ માં કથામહોદધિ નામનો કથા ગ્રંથ ગદ્યપદ્યમાં રચ્યો. જેમાં હરિષેણ કૃત કર્પૂરપ્રકરમાં સૂચિત ૧૫૭ કથાઓ છે (કાં. વડો; પી. ૩, ૩૧૬, વેબર નં. ૨૦૧૫, વે. નં. ૧૭૦૫), અને જિનપ્રભસૂરિ કૃત સિદ્ધાંતસ્તવ પર વૃત્તિ રચી (લખ્યા સં. ૧૫૧૪ પ્રી. ૩, નં. ૧૮૮). એમનો સ્વર્ગવાસ વાગડ દેશના વઢિયાર નગરમાં થયો. (વીરવંશાવલી જૈ. સા. સંશોધક ખં. ૧, પૃ. ૪૯–૫૦) એમના શિષ્ય **સુમતિસુંદર** થયા. જેમને આબૂવાસી શાહ **સંડાએ** ઉપાધ્યાય પદ અને મુંડાકના કુંતા નામના સંઘવીએ આચાર્ય પદવી અપાવી હતી. માંડવગઢના સં. **વેલાએ** એમના ઉપદેશથી સુલતાનનું ફરમાન લઈ જિન યાત્રા માટે સંઘ કાઢ્યો હતો તથા એમના ઉપદેશથી સં. **સહસાએ**[૧૩૧] લક્ષ (લાખા)

---

૧૩૧ મેવાડના **કુંભકર્ણ** રાજાથી સત્કારિત એવા **સંઘપતિ** જે **ધરણાએ** રાણકપુરમાં ચોમુખ ચૈત્ય બંધાવ્યું, તેના પ્રથમ બંધુ **રત્નસિંહનો** સં. **ચાલિગ** નામનો પુત્ર થયો. તેનો પુત્ર સં. **સહસા** થયો, કે જેને માલવાધીશ **ગ્યાસદીને** ધર્મના ભાઈથી અધિક મિત્ર કર્યો હતો.

રાણાની અનુમતિ લઈ આબૂના અચલદુર્ગ શિખર પર મોટો ચોમુખ પ્રાસાદ કરાવી તેમાં ૧૨૦ મણ પિત્તલનું જિનબિંબ કરાવી પ્રતિષ્ઠિત કર્યું.

૩ **નંદિરત્ન**—એમના શિષ્ય **રત્નમંદિર**ગણિએ સં. ૧૫૧૭ માં ભોજપ્રબંધ—અપર નામ પ્રબંધરાજ (બુહ ૬, નં. ૭૨૩ વે. નં. ૧૭૫૪ પ્ર. પં. ભગવાનદાસ અમદાવાદ સં. ૧૯૭૮ ગૂ. ભાષાં. પ્ર. જૈ. ધ. સભા, ભાવનગર) તથા ઉપદેશતરંગિણી (પ્ર. ય. ગ્રં; ગૂ. ભાષાં. પ્ર. ભી. મા.) વગેરે રચ્યા. નેમનાથ નવરસ ફાગ, નારીનિરાસ ફાગ વગેરે ગૂર્જર ગિરાની કૃતિઓ પણ રચી છે.

ગુરુગુણષટ્ત્રિંશિકા (આ. જૈ. સ.), શ્રીપાલચરિત્ર પ્રા. (પ્ર. દે. લા. હી. હં.), ષડ્દર્શનસમુચ્ચય, ગુણસ્થાનક્રમારોહ, (પ્ર. દે. લા. ગૂ. ભા. મહેસાણા) સંબોધસપ્તતિકા (આત્મા. જૈ. સભા), દિનશુદ્ધિદીપિકા, વિનોદકથાસંગ્રહ વગેરેના રચયિતા **રત્નશેખરસૂરિ** હેમતિલકસૂરિના શિષ્ય હોવાથી એમનાથી ભિન્ન સમજવા.

રત્નશેખરસૂરિ

સંવેગદેવ	સોમદેવ	નંદિરત્ન	સોમસાગર
ઉદયનંદી	રત્નહંસ	રત્નમંદિર	
સંઘકળશ	સુમતિસુંદર		

૨૯ શ્રીલક્ષ્મીસાગરસૂરિ

આ આચાર્ય ઉપરોક્ત ત૦ શ્રી**રત્નશેખરસૂરિ** (નં. ૨૮)ના પટ્ટધર હતા. એમનું જીવનચરિત્ર ગુરુગુણરત્નાકરકાવ્યમાં વિસ્તારથી આપેલ છે તેનો ટુંક સાર—જન્મ સં. ૧૪૬૪ ભાદ્રવા વદિ ૨,

માત્ર ૭ વર્ષની વયે સં. ૧૪૭૦માં ઉમાપુરમાં શ્રી **મુનિસુંદરસૂરિ** પાસે દીક્ષા લઇ સિદ્ધાંતો શીખી લીધા અને દુર્વાદિઓના માન ઉતારી બાળદશા છતાં જીર્ણદુર્ગમાં **મહિપાળ** રાજાને રંજિત કરેલ હતો. ક્રમે કરીને વિવાહપ્રજ્ઞપ્તિ (ભગવતી)ના યોગોદ્વહન કરી ગણિપદ પ્રાપ્ત કર્યાં પછી સં. ૧૪૯૩ (૬)માં દેવગિરિથી આવેલા શાહ **મહાદેવ**ના કરેલા ઉત્સવપૂર્વક પંડિતપદ આપ્યું. સં. ૧૫૦૧માં મુંડસ્થળમાં **મુનિસુંદરસૂરિએ** વાચકપદ આપ્યું, જેનો ઉત્સવ સંઘપતિ **ભીમે** કર્યો. સૂરિપદ સં. ૧૫૦૮ પેથાપુરમાં. વિદ્યાપુર લાટપલ્લિમાં પદસ્થાપના શાહ **નગરાજે** મહોત્સવ કર્યો. સં. ૧૫૧૭ ગચ્છનાયકપદ. ગચ્છનાયક બન્યા પછી માલવદેશ અવલોકી ગુજરાતમાં આવી સ્તંભતીર્થમાં **રત્નમંડન** અને **સોમદેવસૂરિ** સાથે ગચ્છમેળ કર્યો—પૃથક્ પક્ષ જેવું થઇ ગયું હતું તે દૂર કર્યું. સં. ૧૫૧૮માં યુગપ્રધાનપદવી લાટપલ્લી (લાડોલ)માં સંઘપતિ **મહાદેવે** (જુઓ દેવકુલપાટક પૃ. ૮ તથા ગુરૂગુણરત્નાકરકાવ્ય સ. ૩; શ્લો. ૫–૭) કરેલા મોટા ઉત્સવપૂર્વક આપવામાં આવી હતી. આ સૂરિએ **સુધાનંદન** અને **હેમહંસને** વાચનાચાર્યની અને **ઉદયચુલા**[૧૩૨] ગણિની સાધ્વીને મહત્તરાની પદવી આપી હતી. લઘુ. પૌ. પટ્ટાવલીમાં લખ્યું છે કે તે **મહાદેવ**ના ઉત્સવપૂર્વક બે ને ઉપાધ્યાયની અને ૧૧ ને આચાર્ય પદવી આપી હતી. સં. ૧૫૫૨માં ગચ્છપરિધાપનિકા વિધિ કરી અનેકને આચાર્યપદ, વાચકપદ, વિબુધપદ, આપ્યાં (તેની સૂચિ માટે જુઓ સર્ગ બીજો). ગૂર્જરત્રા, મરૂ અને માલવદેશના પ્રસિદ્ધ શ્રાવકો અને તેમના કરેલા ઉત્સવપૂર્વક બિંબ પ્રતિષ્ઠાદિનો ઉલ્લેખ ત્રીજા સર્ગમાં છે. ગિરિપુર (ડુંગરપુર)માં ઉકેશજ્ઞાતિનો શાહ **સાલ્હ** તે **સોમદાસ** રાજાનો મંત્રી હતો તેણે ૧૨૦ મણ પિત્તલની જિનમૂર્તિ કરાવી તેની અન્ય બિંબો સાથે આ આચાર્યે પ્રતિષ્ઠા કરી. દક્ષિણ

૧૩૨ એના જીવન માટે જુઓ જૈ. ઐ. ગૂ. કા. સંચય. પૃ. ૨૨૧ નં. ૨૬

દેવગિરિના શાહ **મહાદેવે** શત્રુંજયાદિ તીર્થયાત્રા કરી લાટપલ્લિ આદિમાં પુષ્કળ દ્રવ્યથી કરેલા ઉત્સવપૂર્વક અનેકને વાચક, મહત્તરાપદ આપ્યા, હાડાવટિ માલદેવના પ્રજાપ્રિય **અહુમ્મદ**ના મુખ્ય મંત્રી મંડપ (માંડવગઢ)ના વાસી પ્રાગ્વાટ વંશના સંઘપતિ **ચંદ્રસાધુ**-ચાંદાશાહે ૭૨ કાષ્ટમય જિનાલય અને ધાતુના ૨૪ જિનના પટ્ટો વગેરે કરાવ્યા તેની પ્રતિષ્ઠા પણ એમણે કરેલી, અને **સુમતિસાધુ**ને સૂરિપદ આપ્યું. અમદાવાદના વાસી શ્રી**ગદરાજ** (ગદા) મંત્રીએ સોઝીંત્રક (સોજીતરા)માં કરેલા ઉત્સવપૂર્વક **શુભરત્ન**ને વાચકપદ આપ્યું અને મંડનશ્રેષ્ઠિવાળા આશાપલ્લીપુરમાં આ આચાર્યે **સોમ-લબ્ધિ**ને ગણિનીનું પદ આપ્યું. તથા ઉંબરહટ્ટમાં ૨૪ પટ્ટ પ્રતિષ્ઠા કરી અને **શુભરત્ન** વાચકને સૂરિપદ અર્પણ કર્યું. અમદાવાદના શ્રી સંઘમુખ્ય સંઘવી ગદાએ અર્બુદમાં પરિકર સહિત ૪૦ અંગુલની પ્રતિમા કરાવી, સિરોહીમાં કેટલાક મુનિઓને સૂરિપદ આપવાનો ઉત્સવ સં. **ખીમાકે** કર્યો હતો. પેથાપુરમાં ચારને ઉપાધ્યાય પદવી આપી. તેમાં પં. **ચરણપ્રમોદ**ગણિ શિષ્ય પ્રમુખ ૨૪ ને પંડિત પદવી આપી. તે **ચરણપ્રમોદગણિ**એ ઘણા સાધુ પરિવારને કલ્પ-પ્રદાન કર્યું. વિબુધ, મહત્તરા, પ્રવર્તિનીની પદવી ઘણાને આપી. ૫૦૦ સાધુને દીક્ષા આપી. આમ આ મહાભાગ્યસૂરિ થયા. (લ. પૌ. પટ્ટાવલી).

અકમીપુરના[૧૩૩] ઓશવંશીય સોની **ઇશ્વર** અને **પતા** એ બે ભાઈઓએ ઇડરના **ભાણરાજા**ના દુર્ગ ઉપરના પ્રાસાદ કરતાં ઉંચો પ્રાસાદ કરાવી તેમાં ઘણા બિંબો સાથે સં. ૧૫૩૩માં આ આચાર્ય પાસે અજિતનાથના બિંબની પ્રતિષ્ટા કરાવી. પુનઃ માલવદેશમાં ધારાનગરે એમના ઉપદેશથી પ્રાગ્વાટ્‌વૃદ્ધ સં. **હર્ષસિંહે** સસઘડી

---

૧૩૩ આ સંબંધી હકીકત સુધાનંદનસૂરિના શિષ્યે તે સમયે રચેલી ઈડરચૈત્યપરિપાટીમાંથી લેવામાં આવી છે. જુઓ જૈનયુગ સં. ૧૯૮૫, મહાથી ચૈત્રનો અંક પૃ. ૩૪૧

સુવર્ણ ખર્ચ કરી પ્રાસાદ અગિયાર નિપજાવ્યા. સં. ૧૫૪૭માં ગૂર્જરદેશે ધાનધાર ખંડે (પાલનપુર પાસેના દેશમાં) શ્રીયક્ષની ઉત્પત્તિ થઈ. સૂરિએ ભૂતિગામે, બલદુકે (સિરોહી પરગણા ઝોરામગરામાં) પાંચ પ્રાસાદ પ્રતિષ્ઠયા. સં. ૧૫૩૭ (?) હાડોતી દેશે સુમાહલી ગામમાં આ સૂરિનો સ્વર્ગવાસ થયો.

એમણે અગિયારને આચાર્યપદ આપેલાં તેઓનાં નામ—

૧ સુધાનંદન, ૨ રત્નમંડન, ૩ શુભરત્ન, ૪ સોમજય, ૫ જિનસોમ, ૬ જિનહંસ, ૭ સુમતિસુંદર, ૮ સુમતિસાધુ, ૯ ઇંદ્રનંદિ, ૧૦ રાજપ્રિય, ૧૧ સોમદેવ

એમના પ્રતિષ્ઠા લેખો—સં. ૧૫૧૭-૧૯–૨૧–૨૨–૨૩–૨૪–૨૫–૨૭–૨૯–૩૦–૩૨–૩૩–૩૪–૩૫–૩૬–૩૭-૩૯ ના. ૧, સં. ૧૫૧૮–૧૯–૨૦–૨૧–૨૨–૨૩–૨૪–૨૫–૨૭–૨૯–૩૦–૩૪–૩૫–૩૬–૪૧–૪૨–૫૦ ના. ૨, સં. ૧૫૧૭–૧૮–૧૯–૨૦–૨૧–૨૨–૨૩–૨૪–૨૫–૨૭–૨૮–૨૯–૩૦–૩૧–૩૨–૩૩–૩૪–૩૫–૩૬-૩૭-૩૮–૪૦–૪૨ બુ. ૧, સં. ૧૫૧૮–૨૧–૨૨–૨૭–૨૮–૨૯ ૩૦–૩૧–૪૨–૪૩ બુ. ૨, સં. ૧૫૧૮–૧૫૨૫ જિન વિ. ૨.

આ આચાર્યના તેમજ સોમજયસૂરિના ઉપદેશથી સં. ૧૫૩૮માં અમદાવાદના શ્રીમાલ દેવાએ જ્ઞાનકોષ લખાવ્યો. તે પૈકી પન્નવણાસૂત્રની પ્રત (ગુ. પોથી ૧૦) વિદ્યમાન છે.

શિષ્યાદિપરિચય

૧ **સોમદેવ**—એમના શિષ્યો પૈકી—

રત્નહંસગણિ—એમના ઉપદેશથી સં, ૧૫૧૧માં માલવદેશના ખરસઉદનગરના સા. **કર્મસિંહે** પંચમી તપના ઉદ્યાપન નિમિત્તે

લખાવેલ શાંતિનાથચરિત્રની પ્રત આ વિ. દા. સુ. શા. સં. છાણીમાં છે.

રત્નમંડન—એમણે સુકૃતસાગર કાવ્ય રચ્યું. (પ્ર. આ. સ. ભાવ.) એમના શિષ્ય **આગમમંડન**-હર્ષકલ્લોલના શિષ્ય **લક્ષ્મીકલ્લોલે** સં. ૧૫૬૬ વર્ષે આચારાંગસૂત્ર પર તત્ત્વાવગમા નામની અવચૂરિ રચી. (વે. નં. ૧૩૯૭) અને **સોમવિમળસૂરિ** રાજ્યે (સં. ૧૫૯૭–૧૬૩૭ વચ્ચે) જ્ઞાતાસૂત્રપર મુગ્ધાવબોધા નામની લઘુવૃત્તિ રચી (વે. નં. ૧૪૭૩).

રત્નમંડનના બીજા શિષ્ય **સોમજયસૂરિ** થયા.

૨ **શ્રુતમૂર્તિ**—એમણે સં. ૧૫૧૭ કાર્તિક વદિ ૧૦ ગુરુવારે સ્તંભતીર્થમાં લખેલી દ્વાત્રિંશિકાની પ્રત જૈ. સં. જ્ઞા. ભં. પાટણમાં છે. પ્ર. પૃ. ૨૩.

૩ **જિનમાણિક્ય**—એમના **અનંતકીર્તિ**ગણિએ સં. ૧૫૨૯ કા. વદિ ૯. શનિવારે સં. ગદાભાર્યા સં. **સાસૂ** પઠનાર્થે લખેલી શીલોપદેશમાળાની પ્રત જૈ. સં. જ્ઞા. ભં. પાટણમાં છે. પ્રશ. પૃ. ૩૩

૪ **સુમતિસાધુ**—એમના માટે આગળ લખવામાં આવશે.

૫ **શુભસુંદર**—એમણે રચેલ મંત્ર, યંત્ર ઔષધિપ્રયોગ ગર્ભિત દેઉલવાડામંડન ઋષભજિનસ્તવન સટીક જૈ. સ્તો. સંદો. ભા. ૧ માં મુદ્રિત છે.

૬ **જયવીર**—એમના શિષ્ય **શુભલાભે** સં. ૧૫૩૬ માગસર સુદિ ૮સોમવારે લખેલી ઉપદેશમાળાવચૂરિની પ્રત જૈ. સં. જ્ઞા. ભં. પાટણમાં છે. (પ્રશ. પૃ. ૩૯)

વંશવૃક્ષ

લક્ષ્મીસાગરસૂરિ

- સોમદેવ
  - રત્નહંસ
  - રત્નમંડન
    - આગમમંડન
      - હર્ષકલ્લોલ
        - લક્ષ્મીકલ્લોલ
    - સોમજય
- શ્રુતમૂર્તિ
- જિનમાણિક્ય
  - અનંતકીર્તિ
- સુમતિસાધુ
- શુભસુંદર
- જયવીર
  - શુભલાભ

૩૦ આચાર્ય જિનસોમ

નં. ૨૯માં દર્શાવેલા **શ્રીલક્ષ્મીસાગરસૂરિ**ના શિષ્ય [૧૩૪]**સોમદેવ રત્નમંડન**[૧૩૫]—**સોમજય**ના[૧૩૬] શિષ્ય હતા એમને **લક્ષ્મી-**

---

૧૩૪ જુઓ નં. ૨૯ લક્ષ્મીસાગરસૂરિના પરિવારની હકીકત.

૧૩૫ જુઓ. નં. ૨૯

૧૩૬ એમને પાટણમાં **લક્ષ્મીસાગરસૂરિએ** સૂરિપદ આપ્યું હતું ઉપર્યુક્ત મંત્રી સંઘવી ગદાએ કરાવેલા ૧૦૮ મણ પિત્તલમય ઋષભદેવના બિંબની અને અન્ય પ્રતિમાઓની આબુના ભીમવિહારમાં સં. ૧૫૧૫માં આ આચાર્યે પ્રતિષ્ઠા કરી હતી શિરોહીમાં એમની દેશના સાંભળી ૮૪ આર્યદંપતી સહિત બ્રહ્મચર્યવ્રત સ્વીકાર્યું હતું. અમદાવાદના સુલતાનના મંત્રી પ્રાગ્વાટ **કર્મણ** સંઘવી, દશજિનાલયવડે પૌત્રી **કર્પૂરી** સહિત શત્રુંજયની યાત્રા કરનાર **ગુણરાજ** સંઘપતિ, દો. **અહિરાજ**. અને દો. **હેમા** એ ચાર જણાએ અમદાવાદથી આવી

સાગરસૂરિએ પાટણમાં ઉપાધ્યાય પદ આપ્યું અને ગૂર્જર જ્ઞાતિના

આગ્રહ કરતાં આ આચાર્યે દરેકના તરફથી અનુક્રમે **મહીસમુદ્ર, લબ્ધિસમુદ્ર, અમરનંદિ** અને **જિનમાણિક્યને** વાચકપદ આપ્યાં હતાં. પ્રસ્તુત આચાર્ય **જિનસોમ** ઉપરાંત એમના શિષ્ય—

૧ **સત્યહંસ**—એમના શિષ્ય **ધર્મભંગે** સં. ૧૫૩૩ પોષ સુદિ ૬ લખાવેલી શ્રી આવશ્યકસૂત્રની પ્રત આ. વિ. મે. સૂ. જ્ઞા. ભં. અમદાવાદમાં છે. (પ્રશ. પૃ. ૬૩)

૨ **ઇંદ્રનંદિ**— અમદાવાદના અકમીપુરના ઉકેશ જ્ઞાતીય અને પદ પ્રતિષ્ઠા કરનાર **ઇશ્વરના** લઘુભાઈ **પતા** અને પુત્ર **હરિશ્ચંદ્રે** કરેલા ઉત્સવપૂર્વક **લક્ષ્મીસાગરસૂરિએ** એમને સૂરિપદ આપ્યું હતું અને અમદાવાદના **મેઘ** મંત્રીએ એમના શિષ્ય **ધર્મહંસ** અને પ્રશિષ્ય **ઇંદ્રહંસને** વાચકપદ અપાવ્યાં હતાં. **ધર્મહંસના** જીવનને અંગે જુઓ ઉપદેશકલ્પવલ્લી (ગૂ. ભા. ભા. પૃ. ૨૦) આ **ઇંદ્રહંસગણિએ** સં. ૧૫૫૪માં ભુવનભાનુચરિત્ર (સં. ગદ્ય) સં. ૧૫૫૫માં શ્રાવકના કૃત્યની **मण्णह जिणाणं आणं०** વાલી પાંચ ગાથાની સ્વાધ્યાય પર ઉપદેશકલ્પવલ્લી નામની ટીકા (ગુ. ભા. પ્ર. જૈ. ધ. સભા. ભાવ.) તથા સં. ૧૫૫૭માં બલિનરેંદ્ર કથા (કાં. છાણી) રચ્યાં આજ **ઇંદ્રનંદિના** અન્યશિષ્ય સિદ્ધાંતસાગરે સં. ૧૫૭૦માં દર્શનરત્નાકર નામનો ગ્રંથ બનાવ્યો. તથા એમના પટ્ટધર **સૌભાગ્યનંદિસૂરિએ** હમીરપુરમાં રહી સં. ૧૫૭૬માં મૌનએકાદશી કથા રચી. (મુનીજી. ભં. કાશી) અને સં. ૧૫૭૮માં વિમળચરિત્ર રચ્યું

૩ **સમયરત્ન**–એમના શિષ્ય મહાકવિ **લાવણ્યસમય** થયા. એમનો જન્મ અમદાવાદમાં સં. ૧૫૨૧ શાકે ૧૩૮૨ પોષવદિ ૩ અશ્લેષા નક્ષત્રે એમના પૂર્વજ **મંગ** પાટણથી અમદાવાદ આવી વસ્યા હતા. તેમને ત્રણ પુત્રો પૈકી **શ્રીધર** વડિલ હતા. તેજ એમના પિતા અજદર-પરામાં રહેતા તેમને **ઝમકલદેવી** નામની ભાર્યાથી **વસ્તુપાલ, જિન-**

વણિક સુલતાનના મંત્રી **ગદાના**[૧૩૭] આગ્રહથી **સુધાનંદન**-[૧૩૮] **સૂરિએ** એમને સ્વહસ્તે આચાર્યપદવી આપી હતી.

પ્રસ્તુત ગ્રંથના પૃ. ૯૮ ઉપર મુદ્રિત સ્તંભનપાર્શ્વજિનસ્તોત્ર ઉપરાંત ઋષભવર્ધમાન જિનસ્તોત્ર (દ્વિસંધાન. ગા. ૯), તારંગા-મંડન અજિતજિનસ્તવન શ્લો. ૮, અને મહાવીરસ્તવન વગેરે ઉપ-લબ્ધ થાય છે.

ઉપરોકત **ગદા** મંત્રી એ ભરાવેલ અને સં. ૧૫૨૫ ફા. સુ. ૭ શનિવારે પ્રતિષ્ઠિત ૧૦૮ મણ પ્રમાણ પિત્તલમય શ્રીઋષભજિન-બિંબ અર્બુદાચલ **ભીમાશાહ**ના મંદિરમાં છે. તેના ઉપરના લેખમાં એમનું નામ પણ નજરે પડે છે. (જુઓ પ્રા. જૈ. લે. સં; જીનવિ. ભા. ૨, લે. ૨૪૯, ૨૫૧, ૨૫૨, ૨૫૬).

દાસ, મંગળદાસ, લહુરાજ નામે ચારપુત્ર અને **લીલાવતી** નામે પુત્રી થઈ. **લહુરાજે** વૈરાગ્ય થવાથી **લક્ષ્મીસાગરસૂરિ** પાસે દીક્ષા સં. ૧૫૨૯ જેઠ સુદિ ૧૦ પાટણમાં લીધી. **સમયરત્નના** શિષ્ય થયા. સરસ્વતીની કૃપા વડે ૧૬મા વર્ષમાં સં. ૧૫૩૭માં કવિત્વ શકિત ઉદ્ભવી. સં. ૧૫૫૫માં પંડિત પદ મળ્યું. વિશેષ માટે જુઓ યશો. જૈ. ગ્રંથ. તરફથી પ્રગટ થએલ ઐતિહાસિક રાસ સંગ્રહ અને કૃતિઓ માટે જૈ. ગૂ. કવિઓ ભા. ૧ પૃ. ૭થી તથા જૈ. સં. ઇ પૃ. ૫૨૪ એમની કૃતિઓ ઉપરથી સં. ૧૫૮૯ સુધી એમની વિદ્યમાનતા પુરવાર થાય છે.

૧૩૭ આ મંત્રીના પિતાનું નામ મંત્રી **સુંદર** હતું. આ મંત્રી ભાનુ (ઇડરનો ભાણ) અને **લક્ષ** (મેવાડના **લાખા**) તરફથી સન્માન પાત્ર હતો. એણે પ્રતિષ્ઠિત કરાવેલી પ્રતિમા આજે આબુજી ઉપર ભીમ-વિહાર કે જે **ભીમાશાહ** વાળુ ઋષભદેવનું મંદિર પૂર્વે સં. ૧૩૭૩ પછી બનેલું ને પિત્તળહર એ નામથી ઓળખાય છે તેમાં વિદ્યમાન છે જુઓ મુનિ **કલ્યાણવિ**. નો લેખ "આબુના જૈન શિલાલેખો" જૈન. તા. ૧૬-૧૦-૨૭

૧૩૮ જુઓ નં. ૨૫માં **સોમસુંદરસૂરિ**ના શિષ્યો સંબંધી વર્ણન.

વૃક્ષ

- **લક્ષ્મીસાગરસૂરિ**
  - સોમદેવ
    - રત્નમંડન
      - સોમજય
        - જિનસોમ
        - સત્યહંસ
          - ધર્મમંગળ
        - સમયરત્ન
          - લાવણ્યસમય
        - ઈંદ્રનંદિ
          - ધર્મહંસ
            - ઈંદ્રહંસ
          - સૌભાગ્યનંદિસૂરિ
          - સિદ્ધાંતસાગર

૩૧ શ્રી હેમવિમળસૂરિ

તપાગચ્છની ૫૪મી પાટપર શ્રી **સુમતિસાધુ**[૧૩૯]સૂરિ થયા.

---

૧૩૯ જન્મ સંવત ૧૪૯૪ મેવાડના જાઉર (જાવરા)માં થયો હતો. પિતા **ગજપતિ**શાહ, માતા **સંપૂરી**દેવી. મૂળનામ **મનપરાજ.** સં. ૧૫૧૧માં શ્રી **રત્નશેખરસૂરિ** પાસે દીક્ષા. દીક્ષા નામ **સુમતિસાધુ**, શ્રી**લક્ષ્મીસાગરસૂરિ**એ પંડિતપદ આપ્યું, અને તેજ સૂરિએ પછીથી સં. ૧૫૧૮મા ઈડરમાં **શ્રીપાલ** આદિએ કરેલા ઉત્સવપૂર્વક આચાર્ય (ગચ્છનાયક) પદ આપ્યું. સં. ૧૫૫૧માં ખમણૂર ગામમાં સ્વર્ગવાસ થયો. જુઓ **સુમતિસૂરિ** વિવાહલો (જૈ. ઐ, રા. સં ભા. ૧)

વીરવંશાવલીમાં જણાવ્યું છે કે-જન્મ અર્બુદાસન્ને વેલાંગરિ નગરે પ્રા. વૃ. નારણગોત્રે શા. **ટીકુ**, સ્ત્રી **રૂડી** કુખે સં. ૧૪૯૪, દીક્ષા સં. ૧૫૧૧, ગચ્છનાયક પદ સં. ૧૫૧૮ (? ૧૫૩૮ સંભવે).

તેમણે **પ્રથમ ઇંદ્રનંદિ**[૧૪૦] અને **કમળકળશ**[૧૪૧] નામના બે શિષ્યોને આચાર્યપદ આપ્યું હતું, પરંતુ પાછળથી તેમને સૂરિમંત્રના અધિ-

---

તેમણે જેશલમેર, કૃષ્ણગઢ, અર્બુદાસન્ન, દેવકપટ્ટણ, ગઢનગર, ખંભાયત, મંધાર, ઇડર નગરે ગીતાર્થ પાસે જ્ઞાનકોષ શોધાવ્યા. તેમના ઉપદેશથી માળવદેશે માંડવગઢે પ્રા. વૃ. સરહડીયા ગોત્રે શા **સહસાએ** અર્બુદ-ગિરિ ઉપર અચલગઢમાં પાંચ લાખ મનુષ્યોનો સંઘ લઈ ઋષભદેવનો ચતુર્મુખ પ્રાસાદ નિપજાવી તેમાં ચાર બિંબ કરાવ્યાં. તેમાં૮ બિંબો કાઉસગીઆ ને ૪ બિંબ ચતુર્મુખ પ્રાસાદના પધરાવ્યા અને તેની પ્રતિષ્ઠા સં. ૧૪૫૪ (? ૧૫૪૪)માં આ સૂરિએ કરી હતી. સં. ૧૫૫૧માં ખમણુર ગામમાં સ્વર્ગવાસી થયા.'—જૈ. સા. સંશો. ખં. ૧, અં. ૩, પૃ. ૫૧.

લઘુપૌશાલની પટ્ટાવલીમાં દર્શાવ્યું છે કેઃ–'તેઓ મંડપદુર્ગમાં ગયા. ત્યાં પ્રવેશોત્સવ મહાડંબરથી કરવામાં આવ્યો. ૧૧ શેર સુવર્ણ ને ૨૨ શેર રૂપાની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરી. વટપલ્લિમાં સૂરિમંત્ર આરાધી **હેમવિમળસૂરિને** પટ્ટધર પદે સ્થાપ્યા. તેની પૂર્વે સૂરિપદ પર **ઇંદ્રનંદી** તથા **કમળકળશને** સ્થાપ્યા હતા. પણ તે ગચ્છભેદ કરશે એમ જાણી પોતાના પટ્ટ પર તે પૈકી કોઇને સ્થાપ્યા નહી. ૬૦૦ સાધુઓને દીક્ષા આપી. તેઓનો ૧૮૦૦ સાધુઓનો પરિવાર હતો.'

એમના પ્રતિષ્ઠા લેખો સં. ૧૫૪૪–૪૬–૪૭–૪૮ બુ સા. ૧; સં. ૧૫૪૦–૪૬–૪૭ બુ. ૨.

૧૪૦ પ્રતિમા લેખ સંવત ૧૫૫૨ અને ૧૫૬૯ ના. ૧, સં. ૧૫૫૬–૫૮–૬૧–૬૩ બુ. ૨, સં. ૧૫૬૩ બુ. ૧, તેમના શિષ્ય **સૌભાગ્યનંદિસૂરિ** (સં. ૧૫૭૧ થી ૧૫૯૦) પ્રા. લે. સં. ૧૫૭૧ જિન વિ, ભા. ૨, સં. ૧૫૯૧ ના. ૧, સં. ૧૫૭૬–૮૯–૯૦–૯૭ બુ. ૧. અને **પ્રમોદસુંદર** પ્ર. લે. ૧૫૭૧ ના. ૧, એમની શાખા-વાળા ' કુતુબપુરા ' કહેવાયા.

શ્રાવક દેવે કહ્યું કે એ એને આચાર્યપદ આપ્યું તે ઠીક કર્યું નહિ. કારણ કે તેઓ ગચ્છનો ભેદ કરશે.

નિગમ પ્રાદુર્ભાવક—નિગમિયા તપાગચ્છ કાઢનાર અને કુતુબપુરા ગચ્છના **ઇંદ્રનંદિ** કદાચ એક જ હશે. સં, ૧૫૫૪ માં ભુવનભાનુચરિત્ર ગદ્ય અને સં. ૧૫૫૫ માં ઉપદેશકલ્પવલ્લીના કર્તા નિગમિયા **ઇંદ્રહંસગણિ** (**ઇંદ્રનંદિ** શિષ્ય **ધર્મહંસ** વાચકના શિષ્ય) પોતાની પ્રશસ્તિમાં **ઇંદ્રિનંદિને લક્ષ્મીસાગરસૂરિ સોમદેવસૂરિ-રત્નમંડનસૂરિ-સોમજયસૂરિ** અને તેના શિષ્ય તરીકે જણાવે છે. **ઇંદ્રનંદિ**ના બીજા શિષ્ય **સૌભાગ્યનંદિસૂરિએ** હમ્મીરપુરમાં રહી સં. ૧૫૭૬ માં મૌનએકાદશી કથા રચી (ચુનીજી ભં. કાશી).

૧૪૧ **કમળકળશ** (**લક્ષ્મીસાગર** તથા **સોમજયસૂરિ** શિષ્ય **સુમતિસુંદર** સૂરિ શિષ્ય) ગચ્છનાયક (પ્રા. લે. ૧૫૫૨-૫૩-૧૬૦૩ ના, ૧), તેના શિષ્ય **જયકલ્યાણસૂરિ** પ્રા. લે. સં. ૧૫૬૬ જિ. ૨, સં. ૧૫૬૩ બુ. ૨.

આ આચાર્યે સં. ૧૫૬૬ ના ફાલ્ગુન સુદિ દશમીએ આબુ પર્વત પર પ્રાગ્વાટ જ્ઞાતિના સં. **સહસાએ** અચલગઢ ઉપર મહારાજાધિરાજ **જગમાલ**ના રાજ્યમાં ચતુર્મુખ વિહાર બનાવ્યો, તેની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી તે વખતે તેમની સાથે **ચરણસુંદરસૂરિ** આદિ બીજો પણ કેટલોક શિષ્ય પરિવાર હતો, જુઓ લેખાંક ૨૬૩ અને ૨૬૮ શ્રી **જિનવિજય** સંપાદિત પ્રાચીન જૈન લેખ સંગ્રહ ભાગ બીજો.

કમળકળશ ગચ્છ સં. ૧૫૭૨ માં થયો એવું વીજાપુર વિદ્યાશાળાના ૩૧ મા દાબડામાં એક પટ્ટાવલી છે તેમાં ચોથે પાને લખ્યું છે.

લહેરૂભાઈ વકીલના જ્ઞાન ભંડાર (પાટણ) માંની શ્રી દશવૈકાલિકસૂત્રની પ્રત ઉપર નીચે મુજબ ઉલ્લેખ નજરે પડે છે.

તેથી તેમણે ફરીથી સં. ૧૫૪૮માં ગુજરાતના પંચાસરા ગામમાં શ્રીમાળી **પાતુએ** કરેલા ઉત્સવપૂર્વક એક નવા આચાર્યની સ્થાપના કરી તેમનું નામ **હેમવિમળસૂરિ** રાખ્યું.

આ આચાર્યનો જન્મ સં. ૧૫૨૨માં મારવાડના વડગામમાં થયો હતો. પિતા **ગંગારાજ** અને માતા **ગંગારાણી.** મૂળ નામ **હાદકુમાર.** દીક્ષા સં. ૧૫૩૮, દીક્ષા નામ **હેમધર્મ** સં. ૧૫૫૬ માં ક્રિયોદ્ધાર કર્યા પછી ઈડર અને **શ્રીપાળે** એમનો પદોત્સવ કર્યો જેમાં રાજા **રાયભાણે** પણ ભાગ લીધો હતો.

હેમવિમળસૂરિની શાખા પાલણપુરા (હેમશાખા) નામથી પ્રસિદ્ધ થઈ અને તે વધુ વિસ્તાર પામી. સં. ૧૫૫૦ માં **દેવદત્તના** સ્વપ્નાનુસાર સ્તંભતીર્થના શ્રી સંઘસાથે મહોત્સવપૂર્વક શત્રુંજયની યાત્રા કરી. સં. ૧૫૫૨ માં સોની **જીવા જગાએ** પ્રતિષ્ઠા કરેલી, તે વખતે **દાનધીરને** સૂરિપદ આપ્યું પણ તે ૭ માસમાં સ્વર્ગવાસી થયા, ત્યારપછી ગુરૂએ લાલપુરામાં ચોમાસું કર્યું. ત્યાં સં. થિરા-સમક્ષ સૂરિમંત્ર આરાધ્યો; તે પ્રમાણે સં. ૧૫૭૦ માં ડાભિલા ગામમાં સ્તંભતીર્થના સોની **જીવા જગાએ** આવીને કરેલા મહોત્સવ પૂર્વક **આનંદવિમળ** ને સૂરિ પદવી અને **દાનશેખર** તથા **માણિક્ય-શેખર**ને વાચક પદવી આપી. સં ૧૫૭૨માં સ્તંભતીર્થ જવા ઇડરથી ચાલતાં કર્પટવાણિજ્ય (કપડવંજ) આવતાં સંઘે મોટો પ્રવેશોત્સવ કર્યો કોઈ ચાડીયાએ આવા પ્રવેશોત્સવ **માટે** પાતશાહ **મુજફર** પાસે વાત કરી. તેણે પકડવા બંદિ મોકલ્યા. ગુરૂ ચુણેલી આવતાં આ

तपागच्छाधिराज भट्टारक पुरन्दर–श्री सोमसुन्दरसूरि शिष्य भट्टारक प्रभुश्री सोमदेवसूरि शिष्य भट्टारक श्री सुमतिसुंदरसूरि शिष्य भट्टारक प्रभुश्री कमलकलशसूरि शिष्य पं भुवनसोमगणिभिः आनन्दभुवनगणि पठनार्थं लिखितम् । सं. १५९१ डीसा नगरे ।

આ વિઘ્નની ખબર પડતાં રાતોરાત નીકળી સોજીત્રા ને ત્યાંથી ખંભાત પહોંચી ગયા. ખોજકોએ ગુરૂને બંદિસ્થાનકે રક્ષિત કર્યા. સંઘ પાસેથી ૧૨૦૦૦ લીધા. પછી તેમણે ફરી સૂરિમંત્ર આરાધ્યો. ત્યારપછી શતાર્થી **હર્ષકુલગણિ**[૧૪૨] પં. **સંઘહર્ષગણિ**, પં. **કુશલસંયમગણિ**, શીઘ્રકવિ પં. **શુભશીલગણિ**[૧૪૩] એ ચારને ચંપકદુર્ગ (ચાંપાનેર) મોકલ્યા તેમણે સુલતાનને સ્વકાવ્યથી રંજીત કરી દ્રવ્ય પાછું વળાવ્યું અને સૂરિને સુલતાને વંદન કર્યું. સં. ૧૫૭૮માં પત્તનમાં ચોમાસું કર્યું.

સ્તંભતીર્થમાં પ્રતિષ્ઠા કરી. પુનઃ પત્તને દો. **ગોપાકે** જિનપટ્ટ કરાવ્યા ને સૂરિએ પ્રતિષ્ઠિત કર્યા. વિદ્યાનગરે કોઠારી **સાયર શ્રીપાલે**

---

૧૪૨ એ સમર્થ વિદ્વાન હતા. સં. ૧૫૮૩ માં સૂત્રકૃતાંગસૂત્ર પર દીપિકા નામની ટીકા રચી (વેબર નં, ૧૭૭૭, વે. નં. ૧૫૫૦–૫૨, બુ. ૩, નં. ૧૪૫), બંધહેતૂદયત્રિભંગી, વાક્યપ્રકાશ (લીં), કવિકલ્પદ્રુમ, સં. ૧૫૫૭ માં લાસમાં વાસુદેવ ચોપાઈ રચી સં. ૧૫૭૭માં પૌર્ણિમાગચ્છીય **ચંદ્રપ્રભ** સૂરિ સંતાનીય **વિદ્યારત્ને** રચેલા કુર્માપુત્રચરિત્રનું સંશોધન કર્યું. સં. ૧૫૯૧ માં ગુજરાતના **બહાદુરશાહ** (સં. ૧૫૮૧–૯૨) ના રાજ્યમાં ખંભાતમાં એમની પાસેથી **હેમ**પ્રાકૃત વ્યાકરણ શીખીને વૃ. ત. **સૌભાગ્યસાગરસૂરિ** શિષ્ય **હૃદયસાગરે** હેમપ્રાકૃત વૃત્તિ નામે ઢુંઢિકામાં વ્યુપત્તિદીપિકા નામની વૃત્તિ રચી (વે. નં. ૭૨).

૧૪૩ શ્રીમુનિસુંદરસૂરિના શિષ્ય હતા. એમણે ભરતેશ્વરબાહુબલિવૃત્તિ (કથાકોષ), વિક્રમચરિત્ર, પ્રભાવકકથા સં. ૧૫૦૪ (ડો. ભાવ.), સં. ૧૫૧૮ માં શત્રુંજયકલ્પવૃત્તિ, અભિધાનચિંતામણિને અનુસારે ઉણાદિ નામમાળા (સાગ. ભં. પાટણ), સં. ૧૫૪૦ શાલિવાહનચરિત્ર, પૂજાપંચાશિકા, શાંતિજીનસ્તોત્ર, નેમિસ્તવન, વગેરે અનેક ગ્રંથો રચ્યા છે.

કરાવેલ પ્રાસાદમાં પ્રતિષ્ઠા કરી. ૫૦૦ સાધુઓને દીક્ષા આપી. તે વર્ષમાં **આનંદવિમળસૂરિએ** કુમરગિરિમાં ચોમાસું કર્યું અને શ્રી પૂજ્યની આજ્ઞા વિના નાની વયની સાધ્વીને દીક્ષા આપી ને પછી સિદ્ધપુર શિરોહીમાં ૪ ચોમાસાં **આનંદવિમળે** કર્યાં. ગુજરાતમાં આવી શ્રીપૂજ્યને પુછયા વગર સં. ૧૫૮૨ વૈશાખ સુદિ ૩ને દિને જુદા ઉપાશ્રયમાં રહ્યા, ત્યાં તેલ ધૂસરથી મલિન વસ્ત્રોની ઋષિ મતિ જેવી પ્રવૃત્તિ થઈ. શ્રીપૂજ્યે સં. ૧૫૮૩ માં વિસલનગરમાં અસમાધિ થતાં વટપલ્લિથી ચોમાસું રહેલા **આનંદવિમળને** બોલાવી ગચ્છભાર લેવા કહ્યું, પોતાને ગચ્છભારની જરૂર નથી એમ કહ્યું એટલે **હેમવિમળસૂરિએ** સ્વહસ્તથી **સૌભાગ્યહર્ષસૂરિને** પોતાની પાટે સ્થાપ્યા. સં. ૧૫૮૩ માં આશ્વિન સુદિ ૧૩ ના દિને સ્વર્ગસ્થ થયા.

એમના પ્રતિષ્ઠા લેખો સં. ૧૫૪૧–૪૬–૪૭–૪૮–૫૧–૫૨–૫૩–૫૪–૫૫–૫૬–૫૭–૫૮–૬૧–૬૩–૬૪–૬૭–૭૧–૭૨–૭૬–૭૭–૭૮–૮૧–૮૪ બુ. ૧, સં. ૧૫૫૧–૫૩–૫૫–૫૬–૬૩–૬૫–૬૬–૬૭–૬૮–૭૭–૮૦–૮૪–૮૭ બુ. ૨, સં. ૧૫૫૯–૬૪–૬૬–૭૧–૭૬ ના. ૧, સં. ૧૫૫૨–૫૪–૫૭–૬૦–૬૧–૬૫–૬૬–૮૦ ના. ૨,

એમનો શિષ્ય પરિવાર બહોળો હતો, પરંતુ નીચે મુજબનાં નામો પ્રાપ્ત થયાં છે.

૧ **આનંદવિમળસૂરિ**—એમનો જન્મ સં. ૧૫૪૭ ઇલાદુર્ગ (ઈડર) માં, પિતા ઓસવાળ **મેઘજી**, માતા **માણેકદે**, મૂળ નામ **વાઘજી**, દીક્ષા **હેમવિમળસૂરિ** પાસે સં. ૧૫૫૨ માં, દીક્ષા નામ **આનંદવિમળ** (**અમૃતમેરૂ**—વીરવંશાવલી), સં. ૧૫૬૮ માં ઉપાધ્યાય પદ મળ્યું. સિદ્ધપુરમાં આચાર્ય પદ. સં. ૧૫૭૦ ડાભલા ગામમાં ખંભાત નિવાસી સોની **જીવુ** અને **જગરાજે** કરેલા ઉત્સવપૂર્વક પદ સ્થાપના થઈ. આ સમયે શિથિલતા પ્રવર્તતી હતી.

તપઃ ક્રિયા વગર મોટી પદવી ધરાતી હતી. જિનાજ્ઞા વિરુદ્ધ આચરણ થતાં હતાં. કથની કંઈ ને રહણી કંઈ એમ છતાં લોકો પાસે વંદના કરાવાતી. અભિમાન વિશેષ, પરિગ્રહનું ગ્રહણ, આદિ શુદ્ધ સાધુતા નહોતી. આથી એમણે શુદ્ધ સાધુનો ઉગ્ર આચાર પાળી અને સ્થળે સ્થળે જઈ ઉગ્ર વિહાર કરી ક્રિયોદ્ધાર સં. ૧૫૮૨ માં પાટણ પાસે વડાવલીમાં કર્યો, તેમાં શિષ્ય **વિનયભાવ**ની મદદ લીધી. પૂર્વે **સોમપ્રભસૂરિ**એ મરૂભૂમિમાં પાણીની દુર્લભતા જોઈ સાધુ વિહાર બંધ કરેલો તે **એમ**ણે મરૂભૂમિમાં વિહાર કરી ખુલ્લો કર્યો. જેસલમેરમાં ૬૪ દેરાસરો બંધ હતાં તે ઉઘડાવી તેમાં પૂજા ચાલુ કરાવી. એમણે ઉપવાસાદિ તપસ્યા કરી હતી. સં. ૧૫૯૬ ના ચૈત્ર સુદિ ૭ ને દિને તેઓ અમદાવાદમાં સ્વર્ગસ્થ થયા.

એમના પ્રતિષ્ઠા લેખ સં. ૧૫૯૫ ના. ૨, સં. ૧૫૯૦-૯૫ બુ. ૧, સં. ૧૫૯૫ બુ. ૨.

એમની પાટે શ્રી**વિજયદાનસૂરિ**[૧૪૪] આવ્યા અને તેમના શિષ્ય શ્રી **વિજયહીરસૂરિ**એ મોગલસમ્રાટ **અકબરને** પ્રતિબોધ્યો.

---

૧૪૪ એમનો જન્મ સં. ૧૫૫૩ માં જામલામાં, પિતા **ભાવડ**, માતા **ભરમાદે.** મૂળ નામ **લક્ષ્મણ.** નવ વર્ષની લઘુ વયે સં. ૧૫૬૨ માં **દાનહર્ષ** પાસે દીક્ષા. તેમના પાસેથી માગીને સં. ૧૫૮૭ માં શિરોહીમાં **આનંદવિમળસૂરિ**એ આચાર્ય પદવી આપી પોતાની પાટે સ્થાપન કર્યા અને **વિજયદાનસૂરિ** નામ રાખ્યું. સં. ૧૬૨૨ ના વૈશાખ સુદિ ૧૨ ના દિવસે પાટણની પાસે આવેલ વડાવલીમાં તેઓનો સ્વર્ગવાસ થયો હતો. વિશેષ માટે જુઓ ઐતિ. સજ્ઝાયમાળા ભાગ પહેલો.

એમના પ્રતિષ્ઠા લેખો—સં. ૧૬૦૩-૧૬૧૨ ના. ૧, સં. ૧૫૯૬-૧૬૦૧-૧૬-૧૭-૧૯-૨૨ ના. ૨, સં. ૧૫૯૬-૧૬૧૫-૧૭ બુ. ૧, સં. ૧૫૯૨-૯૫-૯૬-૯૮-૧૬૦૪-૧૨-૧૭ બુ. ૨.

વર્તમાનમાં વિચરતો સાધુ સમુદાય મોટા ભાગે એમની જ પરંપરાનો છે.

વિશેષ માટે જુઓ **આનંદવિમળસૂરિ** રાસ ઐ. રા. સં. ભા. ૩, તે સૂરિની સઝાયો ઐ. સઝાયમાળા તથા જૈન ઐતિહાસિક ગૂર્જરકાવ્યસંચય.

૨ **દયાવર્ધન**—એમના શિષ્ય **હંસધીરે** સં. ૧૫૫૪ શ્રાવણ માસમાં શ્રી **હેમવિમળસૂરિ** ફાગ રચેલ છે.

૩ **કુળચરણ**—એમના શિષ્ય **હર્ષકળશે** સં. ૧૫૫૭ માં થાસ નગરમાં વસુદેવચઉપાઈ રચી.

૪ **જ્ઞાનશીલ**—એમના શિષ્ય **સીંહકુશલે** સં. ૧૫૬૦ ચૈત્ર સુદિ ૧૩ ગુરૂવારે નંદબત્રીસીચઉપાઈ બનાવી.

૫ **સાધુવિજય**—એમના શિષ્ય **કમળસાધુ**ના શિષ્ય **આણંદે** સં. ૧૫૬૨ માં ચોવીસજીનસ્તવન રચ્યું.

૬ **અનંતહંસ**—એમણે ઇડરગઢનાં ચૈત્યોનાં વર્ણન રૂપે સં. ૧૫૭૦ લગભગમાં ઇલાપ્રકાર ચૈત્યપરિપાટી રચી અને સં. ૧૫૭૦ પહેલાં બારવ્રતસઝાયની રચના કરી.

૭ **કમળધર્મ**—એમના શિષ્ય **હંસસોમે** સં. ૧૫૬૫ માં પૂર્વ દેશ ચૈત્યપરિપાટી રાસ રચ્યો.

૮ **કુલવીર** અને **કુલધીર**—એમના શિષ્ય **કુશલસંયમે** હરિબલનો રાસ રચ્યો.

૯ **ધનદેવ**—એમના શિષ્ય **સૂરહંસના** શિષ્ય **લાવણ્યરત્ને** સં. ૧૫૭૧ દેવગિરિમાં વત્સરાજદેવરાજરાસ, સં. ૧૫૭૩ મત્સોદરરાસ, કલાવતી-કમલાવતીરાસ વગેરે રચ્યાં.

૧૦ **કુલરત્ન**—એમના **માણિક્યનંદિ—માણિક્યમંદિર—સંઘમાણિક્ય—સહજમંદિર—વિવેકધર્મ**ના શિષ્ય **વિજયરત્ને**

સં- ૧૫૬૦ માં લખેલી ઉપદેશમાળાની પ્રત અમદાવાદ જૈન વિદ્યાશાળાના ભંડારમાં છે.

૧૧ **કમળભુવન**—એમના **શુભાગમગણિ**— **હંસસમયગણિ**—**ઉદયકમળ** મુનિએ સં. ૧૫૬૪ માં લખેલી જ્ઞાતાસૂત્રની પ્રત જૈન સંઘ જ્ઞાન ભંડાર (પાટણ) માં છે.

૧૨ **ધર્મમંગળ**—એમના શિષ્ય **સુંદરધર્મ**ગણિએ સં. ૧૫૭૨ માં લખેલી પાર્શ્વનાથચરિત્રની પ્રત જૈન વિદ્યાશાળા જ્ઞાન ભંડાર (અમદાવાદમાં) છે.

૧૩ **પ્રમોદમંડન**—એમના શિષ્ય **સુમતિમંડનગણિએ** સં. ૧૬૦૦ માં ફાગણ વદિ ૧ સોમવારે દીવાલીકલ્પ બાલાવબોધની પ્રત ગંધારબંદરમાં લખી. તથા સં. ૧૬૪૪ માં દીપપૂજા વિષયે તેજસારરાસની પ્રત લખી. (જૈ. ગૂ. ક પૃ. ૨૧૫) એમના શિષ્ય **સહજવિમળે** સં. ૧૬૫૪ માં અણહિલપુરમાં લખેલી શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણસૂત્રની પ્રત ઉ. વિ. જ્ઞા. ભં. ચાણસ્મામાં છે, જે **વિદ્યાવિમળ** અને **વિજયવિમળ**ના વાચનાર્થે લખેલ છે.

૧૪ **વિજયચંદ્રગણિ**—એમના શિષ્ય—ચેલા **વીરચંદે** સં. ૧૬૨૦ મા કાર્તિક સુદિ ૧૧ બુધે શીલશિક્ષારાસની પ્રત લખી.

૧૫ **સુમતિવિમળ**—એમના **સુંદરવિમળ**—**શિવવિમળ**—**ધીરવિમળ**ના શિષ્ય **સૌભાગ્યવિમળે** સં. ૧૬૭૧ માં કાર્તિક સુદિ ૧૩ દિને કડી નગરે શ્રીકર્મગ્રંથવૃત્તિની પ્રત લખી, પં. લા. વિ. જ્ઞા. ભં. રાધનપુર.

૧૬ **લક્ષ્મીભદ્ર**—એમણે **મુનિસુંદરસૂરિ** કૃત સુમુખાદિ નૃપચતુષ્કકથાનું તેમજ **રત્નશેખરસૂરિ** કૃત શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણસૂત્ર વૃત્તિ (અર્થદીપિકા) નું સંશોધન કર્યું હતું. એમના શિષ્ય **આનંદમાણિક્ય**ના શિષ્ય **શ્રુતસમુદ્રે** સં. ૧૫૫૮ માં લખેલી સૂત્રકૃતાંગસૂત્રની પ્રત જૈ. સં. જ્ઞા. ભં. પાટણમાં છે.

૧૭ **હર્ષકુલગણિ**—ટુંક હકીકત ઉપર આપી છે.

૧૮ **ચારિત્રરત્ન**—દાનપ્રદીપ. **यस्तेश्री०** ચતુર્વિંશતિજિનસ્તવન, **श्रीजिनर्षभ०** ચતુર્વિંશતિજિનસ્તવન આદિના રચયિતા. એમના શિષ્ય જિનમાણિક્ય[૧૪૫] **સુમતિસાગર**–શિષ્ય **સિંહસારે** સં. ૧૫૫૮માં ચૈત્ર સુદિ ૩ ને ગુરૂવારે લખેલી શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણવૃત્તિની પ્રત જૈ. સં. જ્ઞા. ભં. પાટણમાં છે.

૧૯ **આનંદમાણિક્ય**—એમણે નવખંડપાર્શ્વજીનસ્તવન રચેલ છે. (જુઓ. પૃ. ૧૮૩)

૨૦ **સૌભાગ્યહર્ષસૂરિ**—એમનો જન્મ સં. ૧૫૫૫. પં. શ્રી **હર્ષદાનગણિ** વિહરતા વૃદ્ધનગર (વડનગર) આવ્યા સં. ૧૫૬૩માં **હેમવિમળસૂરિએ** દીક્ષા આપી અને તેમણે જ સં. ૧૫૮૩માં આશ્વિન સુદિ ૧૦ ના રોજ સૂરિપદ આપી નિજપટ્ટે સ્થાપિત કર્યા. તે વખતે વ્યવહારી **ભીમશી રૂપા, દેવદત્ત કબા, જયવંત** પ્રમુખે એક લાખ ખર્ચી પદ મહોત્સવ કર્યો. સં. ૧૫૮૬માં અલવર નગરથી આવેલ અને વૃદ્ધનગરમાં રહેતા ટંકશાલીય શા. **ડાહ્યા** પ્રમુખ **હરિદાસ ભવાનીદાસે** ત્યાંના ગુજરાતના શ્રીસંઘસહિત આ સૂરીશ્વર સાથે પત્તન (પાટણ)થી માંડી શત્રુંજય-ગિરનાર સુધીના દરેક નગરે સુવર્ણટંક ખર્ચી સ્તંભતીર્થની યાત્રા કરી. સ્તંભતીર્થમાં સં. ૧૫૮૯ જયેષ્ઠ સુદિ ૯ રવિવારે ગચ્છનાયક પદ મહોત્સવ કર્યો.

---

૧૪૫ જુઓ જૈનસ્તોત્રસંદોહ ભા, ૧, પૃ. ૭૦ અને જૈનસ્તોત્રસમુચ્ચય ભા. ૧, પૃ. ૧૯૩

એમને શતાર્થી સોમપ્રભના મિત્ર કહેવામાં આવે છે. જુઓ હેમવિમળસૂરિ રાજ્યે એમના જ શિષ્ય અનંતહંસ કૃત દશદૃષ્ટાન્તચરિત્ર (આ. ક. પાલિતાણા)

तेषां च विजयराज्ये शतार्थिसोमप्रभप्रभोः सजुषाम् ।
जिनमाणिक्यगुरूणां प्रसादतः प्राप्तविधेन ॥

એમણે પ્રાકૃતમાં કુર્માપુત્ર ચરિત્ર રચેલ છે. (પી. ૩, નં. ૫૮૮).

વિદ્યાપુર (વિજાપુર)માં સં, ૧૫૯૫ પોષ સુદિ ૫ ગુરૂ પુષ્યયોગે અમદાવાદના સંઘે મળીને પં. **સોમવિમળને** વાચકપદ આપ્યું, તેજ વર્ષે ઈડરમાં ૫૦૦ પાષાણુ પ્રતિમા ને ૭૦૦ દિગંબર, ૫૦૦ અન્યગચ્છી યતિ ૭૦૦ સ્વદર્શની સાધુ સમક્ષ પરિધાપનિકાપૂર્વક પ્રતિષ્ઠા કરી. સં. ૧૫૯૬માં અમદાવાદ આવ્યા. શ્રીસંઘે સં. ૧૫૯૭માં આશ્વિન સુદિ ૫ દિને વાચક **સોમવિમળ** તથા **સકલહર્ષ** મુનિને સૂરિ પદવી આપી. તેનો મહોત્સવ શા. **ગંગાદાસ** પુત્ર **દેવચંદે** કર્યો. **વિજયકુલ** અને **વિનયકુલને** ઉપાધ્યાય પદવી આપી. ઓસવંશના ૩૦૦ શ્રાવકોને સાધુ દીક્ષા આપી. સં. ૧૫૯૭ના કાર્તિક સુદિ ૧૨ સ્વર્ગવાસ.

એમના પ્રતિષ્ઠા લેખ—સં. ૧૫૮૪ શુ. ૨, સં. ૧૫૯૦ શુ. ૧.

સૌભાગ્યહર્ષસૂરિના એક શિષ્ય **કલ્યાણ** નામે હતા જેમણે સં. ૧૫૯૪ ગંધારમાં કૃતવર્મ રાજાધિકારરાસ રચ્યો છે.

બીજા શિષ્ય **સોમવિમળસૂરિ**—ખંભાત પાસે કંસારી ગામના વૃદ્ધ પ્રાગ્વાટ મંત્રી સમધરવંશે **મંત્રી રૂપા** (કવચિત્ **શ્રીપંત**) ભાર્યા **અમરાદે** કુખે જન્મ સં. ૧૫૭૦, અમદાવાદમાં **હેમવિમળસૂરિ** પાસે દીક્ષા સં. ૧૫૭૪ વૈશાખ સુદી ૩, દીક્ષા મહોત્સવ સં. **ભૂભચ જયુકે** કર્યો. ખંભાતમાં પ્રાગ્વાટ શા. **કીકાએ** સં. ૧૫૯૦ના ફા. વદિ ૫ને દિવસે ખુબ દ્રવ્યનો વ્યય કરી ગણિપદ અપાવ્યું. સં. ૧૫૯૪ ફા. વદિ ૫ ને દિને શિરોહીમાં **સૌભાગ્યસૂરિએ** ગાંધી **રાણા જોધાએ** કરેલા ઉત્સવપૂર્વક પંડિતપદ આપ્યું. અજાહરીમાં શારદા આરાધી વર લીધો, ત્યાંથી સુરૂ સાથે વિદ્યાપુર આવ્યા. ત્યાં તેજા માંગાએ ઉત્સવ કરી વાચક પદ અપાવ્યું સં. ૧૫૯૫, અમદાવાદમાં **સૌભાગ્યહર્ષ**સૂરિએ સં. ૧૫૯૭માં સૂરિપદ આપ્યું, તેજ વર્ષમાં ચૈત્ર માસે વીજાપુરના દો. **તેજાએ** બહુગામના સંઘ સાથે ૩૦૦ સાધુ સહિત **સોમવિમળ-સૂરિ** સંગાથે ૪ લાખના વ્યયથી વિમળાચળની યાત્રા કરી. સં. ૧૫૯૯ પાટણમાં ચતુર્માસ, સં. ૧૬૦૦ કાર્તિક સુદિ ૧ને દિને પત્તનના

સંઘ સાથે શત્રુંજય, રૈવતાચલની યાત્રાએ ગયા. ત્યાંથી દીવબંદર જઇ ચૈત્ર સુદિ ૧૪ દિને અભિગ્રહ લીધો, તે પુરો થયા પછી શત્રુંજયની યાત્રા કરી ધોલકા, ખંભાત ને ત્યાંથી કાન્હમ દેશે વણછરા ગામે આવ્યા. ત્યાં **આનંદપ્રમોદ**ને વાચકપદ આપ્યું. પછી આમ્રપદ (આમોદ) આવીને સં. **માંડણ**ના કરેલા ઉત્સવપૂર્વક **વિદ્યારત્ન, વિદ્યાજય**ને વિબુધની પદવી આપી. સં. ૧૬૦૨ અમદાવાદમાં ચતુર્માસ. સં. ૧૬૦૫ના માઘ સુદિ ૫ દિને ગચ્છાધીશ પદ મળ્યું. સં. ૧૬૦૮ રાજપુરમાં ચોમાસું. પછી ત્યાં વૈશાખ સુદિ ૩ને દિને ચીઠીયા **અમિપાલે** કરાવેલી પ્રતિમાઓ પ્રતિષ્ઠી. સં. ૧૬૧૭માં અક્ષયદુર્ગે ચોમાસું. ત્યાં આસો શુદિ ૧૪ને દિને અશુભસૂચક ચિન્હ જોતાં સંઘને જણાવ્યું કે તે દુર્ગનો ભંગ થશે એમ કહી સાતમે ગુરૂ હાથિલ ગામમાં જઇ હુંડપદ્રની મરકી નિવારવા ત્યાંના સંઘના આગ્રહથી હુંડપદ્રમાં જઇ મરકી નિવારી. સં. ૧૬૧૯માં ખંભાત ચોમાસું કરી પછી નંદુરબારમાં. સં. ૧૬૨૩માં અમદાવાદમાં છ વિગયને ત્યાગવાનો અભિગ્રહ એમ અનેક અભિગ્રહ કર્યા અને પાળ્યા. અષ્ટાવધાની, ઇચ્છાલિપિવાચક, વર્ધમાનવિદ્યા, સૂરિમંત્ર સાધક, ચૌર્યાદિ ભય તથા કુષ્ટરોગાદિ નિવારક અને શતાર્થ બિરૂદ ધારક થયા. કુલ ૨૦૦ને દીક્ષા આપી.

એમના પ્રતિષ્ઠા લેખો સં. ૧૬૦૩–૨૨ બુ. ૨, સં. ૧૬૩૭ માગશર માસે સ્વર્ગવાસ. વિશેષ માટે જુઓતેમના શિષ્ય આનંદસોમે સં. ૧૬૧૯માં રચેલ શ્રીસોમવિમળસૂરિ રાસ. (પ્ર. જૈ. ઐ. ગૂ. કાવ્યસંચય. જિન વિ. સંપાદિત), એમના હસ્તાક્ષરની લખેલી સં. ૧૬૦૪ની અંતકૃદ્દશાંગસૂત્રની પ્રત મુનિ શ્રીદોલતવિજય સંગ્રહિત શાસ્ત્રસંગ્રહ (છાણી)માં છે.

એમની સાહિત્યસૃષ્ટિ—ચંપકશ્રેષ્ઠિ રાસ સં. ૧૬૨૨ના શ્રાવણ સુદિ ૭ શુક્રવારે વિરાટનગરમાં, દશદષ્ટાંતગીતા. કલ્પસૂત્ર બાલાવબોધ. ૨. સં. ૧૬૨૫, લ. સં. ૧૬૫૯–૧૬૭૮ દશવૈકાલિક બાલાવબોધ.

વિપાકસૂત્ર બાલાવબોધ. લ. સં. ૧૬૨૭ ધમ્મિલકુમારરાસ. સં. ૧૫૯૧ ગૌતમપૃચ્છા બાલાવબોધ. લ. સં. ૧૬૪૫ પટ્ટાવલી સંજ્ઝાય. સં. ૧૬૦૨ શ્રેણિકરાસ (સમ્યક્ત્વસાર) ર. સં. ૧૬૦૩ ભાદ્રવા સુદી કુમારગિરિમાં. નવતત્ત્વ જોડ સં. ૧૬૨૨ પહેલાં. ક્ષુલ્લક કુમારરાસ. સં. ૧૬૩૩ ભાદ્રવા વદિ ૮ અમદાવાદના રાજપરામાં.

એમનો શિષ્ય પરિવાર—

૧ **આનંદસોમ**—જન્મ સં. ૧૫૯૬ કા. સુ. ૧૫ દીક્ષા સં. ૧૬૦૧ કા. સુ. ૧૫. પંડિતપદ પા. સાંડાએ કરેલ ઉત્સવપૂર્વક મળ્યું. સં. ૧૬૨૫ વૈ. સુ. ૫ ને દિને પત્તનમાં સં. **દેવજી**કૃત ઉત્સવથી શ્રી **સોમવિમળસૂરિએ** સૂરિપદ આપ્યું, અમદાવાદમાં સં. ૧૬૩૦ માઘ સુદિ ૫ આચાર્યવંદન મહોત્સવ થયો તે વખતે **હંસસોમ** અને **દેવસોમને** વાચક પદવી આપી. તે ઉત્સવ વૃદ્ધનગરના સંઘવી **લખમણ** પુત્ર **નાનજી** આદિએ કર્યો, સં. ૧૬૩૬ ભાદ્રવા વદિ ૫ દિને એમનો સ્વર્ગવાસ થયો, તેથી **સોમવિમળસૂરિએ** હેમસોમને સૂરિપદ આપ્યું.

૨ **હેમસોમ**—**વાણવાર** (પાલણપુર પાસે) દેશમાં પ્રા. વૃ. શા. **જોધરાજ**ની પત્ની **રૂડી**થી સં. ૧૬૨૩માં જન્મ, મૂળનામ **હરખો** (**હર્ષરાજ**) આઠ વર્ષની વયે વડગામમાં આવેલા **સોમવિમળસૂરિને** વાંદવા જતાં ત્યાં સં. ૧૬૩૦માં દિક્ષા. દિક્ષા નામ **હેમસોમ**. સં. ૧૬૩૫માં સં. **લખમણે** કરેલા ઉત્સવપૂર્વક પંડિતપદ. સં. ૧૬૩૬ વૈશાખ સુદિ. ૨ દિને સં. લખમણ તેમજ વૃદ્ધનગર (વડનગર) વાસી બધા સંઘે મળીને શ્રી **સોમવિમળસૂરિના** હસ્તે સૂરિપદ અપાવ્યું.

એમના પ્રતિષ્ઠા લેખો. સં. ૧૬૬૭-૮૭, બુ. ભા. ૧. એમના શિષ્ય **વિમળસોમ** — **આનંદપ્રમોદ**—સુકૃતપ્રમોદના શિષ્ય તેજ-

પ્રમોદે તથા આનંદવીર-સંઘવીર-ઉદયવીર[૧૪૬]- ઉદયસિંહે સં. ૧૬૪૬ માં લખેલી રત્નશેખરસૂરિકૃત શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણવૃત્તિ (અર્થદીપિકા) ની પ્રત ખંભાત શ્રી શાંતિનાથજીના ભંડારમાં છે.

૩ **પ્રમોદશીલ**—સં. ૧૬૧૩ના ફા. સુ ૧૦ના વીસવિહરમાનના પાંચ બોલ સંયુક્ત ૩૭૦ જિનનામસ્તવન રચ્યું.

૪ **સંઘચારિત્ર**—એમના શિષ્ય **વિમળચારિત્રે** સં. ૧૬૦૫ શ્રાવણ સુદિ ૧ ગુરૂવાર નટપદ્ર (નડીયાદ)માં રાજસિંહરાજ-નવકાર ચોપાઇ રચી અને તેમના શિષ્ય **હેમચારિત્રે** લખી.

૫ **લક્ષ્મીભદ્ર**—એમના **ઉદયશીલ-ચારિત્રશીલ-પ્રમોદશીલ**ના શિષ્ય **દેવશીલે** સં. ૧૬૧૯ બીજા શ્રાવણ વદ ૯ રવિવારે વડવા ગામમાં વૈતાલપચીશી રાસ રચ્યો. બીજા શિષ્ય **આનંદમાણિક્યના** શિષ્ય **શ્રુતસમુદ્રે** શોધેલ સૂત્રકૃતાંગની પ્રત સં. ૧૫૫૮ની જૈ. સં. જ્ઞા. ભં. પાટણમાં છે.

૬ **હંસસોમ**ના **વિમળસોમ-વિશાલસોમ-જિનકુશલ**ના શિષ્ય **લક્ષ્મીકુશલે** સં ૧૬૯૪ ફા. સુ ૧૩ શુક્રવારે ઇડર પાસેના ઓડગામમાં વૈદ્યસાર-રત્નપ્રકાશ રચ્યો.

૭ **હર્ષસોમ**—એમના **જશસોમ**ના શિષ્ય **જયસોમે** સં. ૧૭૧૬માં ૭ કર્મગ્રંથ ઉપર બાલાવબોધ રચ્યો.

૮ **વિદ્યાવિજય**—એમના શિષ્ય **શ્રીવિજયે** સં. ૧૫૯૭માં માગશર વદિ ર રવિવારે નંદબાર નગરમાં શ્રીસિદ્ધાંતવિચારરાસ લખ્યો. (લે ભં પાટણ)

૯ **રત્નસોમ**—એમના શિષ્ય **વિદ્યાસોમે** સં. ૧૬૮૭માં લખેલી શાંતિનાથચરિત્રની પ્રત વિ. દા. સૂ. શા. સં. છાણીમાં છે. (પ્ર. પૃ. ૧૯૮)

---

૧૪૬ એમણે સં. ૧૬૫૪ માં પાર્શ્વનાથચરિત્ર ગદ્ય રચેલ છે. (મુદ્રિત. જૈ. ધ. પ્ર. સભા ભાવનગર).

આ પ્રમાણે એમની પરંપરા વિસ્તૃત અને વિદ્વતાસંપન્ન હતી. મને મલી આવ્યા એટલાનો મ્હેં ઉલ્લેખ કર્યો છે. અન્ય વિદ્વાનો વધુ પ્રકાશ પાડશે તો તેમનો આભાર માનીશ.

પ્રસ્તુત વિભાગના પૃ. ૨૧૭ ઉપર આપેલ કમળશબ્દ શ્લેષમય શ્રીપાર્શ્વજિનસ્તવન સિવાય **શ્રીહેમવિમળસૂરિ**ની કોઇ પણ કૃતિ હજુ સુધી મારા જાણવામાં કે જોવામાં આવી નથી, તેઓ ઉગ્રવિહારી, મહાતપસ્વી અને પ્રભાવક હતા.

વાચકોની સુગમતા ખાતર ઉપરોક્ત સર્વ મુનિઓની પરંપરા વૃક્ષરૂપે સાથેના કોઠામાં આલેખવામાં આવી છે—

૩૨ આનંદમાણિક્ય

આ મહાત્મા નં. ૩૧માં દર્શાવેલા **હેમવિમળસૂરિ**ના શિષ્ય હતા. હેમવિમળસૂરિનો જન્મ સં. ૧૫૨૨માં અને સ્વર્ગવાસ સં. ૧૫૮૩માં થયો હતો તેથી એમનો પણ સત્તાકાળ એજ હોઇ શકે. એમની અન્યકૃતિ ઓ વગેરે હજુ સુધી ક્યાંય મારા જોવામાં કે જાણવામાં નહી આવવાથી વિશેષ પરિચય આપવાનું બની શકે તેમ નથી.

૩૩ મહોપાધ્યાય કલ્યાણવિજય

જન્મસ્થળ લાલપુર[૧૪૭]. પિતા હરખાશાહ[૧૪૮]. માતા પુંજી[૧૪૯]. સં. ૧૬૦૧ના આસો વદિ ૫ શનિવારે જન્મ. નામ કાકરશી

---

૧૪૭ ગૂર્જર દેશના પલખડી નગરમાં પ્રાગ્વાટવંશીય સંઘવી **આજડ** રહેતો હતો. તેનો પુત્ર સંઘવી **ઝીંપુર** (!) હતો તેને બે પુત્ર થયા. તેમાં **રાજસી** નામનો પુત્ર અતિ ઉદાર હતો. તેનો પુત્ર **થિરપાળ** નામે હતો. આ વખતે ગુજરાત દેશમાં **મહમૂદ** (પહેલો બેગડો. ઇ. સ. ૧૪૫૯—૧૫૧૩) નામનો સુલતાન રાજ્ય કરતો હતો તેની પાસે **થિરપાળ** ગયો અને સુલતાને બહુ માન આપી તેને લાલપુર ગામ ભેટ આપ્યું. ત્યાર પછી તે ત્યાં રહેવા લાગ્યો. સં. ૧૫૬૩ માં

(ઠક્કુરસિંહ) પાડવામાં આવ્યું સં. ૧૬૧૬ વૈશાખ વદિ ૨ ને દિવસે એમના મામા સોમદત્તે કરેલા ઉત્સવપૂર્વક શ્રીહીરવિજયસૂરિના[૧૫૦]

થિરપાળે એક જિનમંદિર કરાવ્યું. અને સં. ૧૫૬૫ માં પુષ્કલ વિત્ત ખરચી **આનંદવિમળસૂરિ**ને ઉપાધ્યાય પદવી અપાવી અને સાથે જિનબિંબ પ્રતિષ્ઠા કરાવવામાં આવી હતી.

૧૪૮ ઉપરોક્ત થિરપાળને ૭ પુત્ર થયા. તેમનાં નામ— ૧ **મોટા**, ૨ **લાલા**, ૩ **ખીમા**, ૪ **ભીમા**. ૫ **કરમણ**, ૬ **ધરમણ**. સંઘપતિ થયા. સંઘવી **ભીમા**ને પાંચ પુત્ર નામે—સંઘપતિ **હીરા**, **હરખા**, **વિરમાળ**, **તેજક**, પ્રમુખ થયા. તેઓ પરણ્યા, જુદા થયા અને પછી માબાપ અનશન કરી સ્વર્ગે સિધાવ્યા. એમાંના **હરખા-શાહ** તે પ્રસ્તુત મહાત્માના પિતા.

૧૪૯ મહેસાણા નગરમાં **ચંપક** નામનો વણિક વસતો હતો. તેને બે પુત્ર **સોમદત્ત** અને **ભીમજી** તથા પુત્રી **પુંજી** હતી. તે ઉપરોક્ત સં. હરખાશાને પરણાવી હતી.

૧૫૦ નં ૩૧માં જણાવેલ **આનંદવિમળ**સૂરિના પટ્ટધર શ્રી **વિજયદાન**સૂરિના પટ્ટ પ્રભાવક હતા એમનો જન્મ સં. ૧૫૮૩ માગશર સુદિ ૯ પાલણપુરમાં કુંવરજી પિતા. નાથી માતા. દીક્ષા પાટણમાં સં. ૧૫૯૬ના કાર્તિક વદ ૨. વાચકપદ નારદપુરીમા વર-કાણક ઋષભદેવના મંદિરમાં સં. ૧૬૦૮ના માઘ સુદિ ૫ સૂરિપદ શિરોહીમાં સં. ૧૬૧૦માં સ્વર્ગગમન ઉન્ના (હાલના ઉના) નગરમાં સં. ૧૬૫૨ના ભાદ્રપદ સુદિ ૧૧ને દિને થયું હતું. એમણે મોગલ સમ્રાટ્ **અકબર**ને પ્રતિબોધ્યો હતો. તીર્થરક્ષાના ફરમાનો મેળવ્યાં હતાં, અને પર્યુષણાદિ દિનોમાં (એકંદર ૭ માસ) જીવહિંસા બંધ કરાવી હતી એમણે સં. ૧૬૩૯માં જંબુદ્વીપપ્રજ્ઞપ્તિ ટીકા (વે. નં. ૧૪૫૯) અંતરિક્ષપાર્શ્વસ્તવ આદિ કૃતિઓ રચી છે.

એમના પ્રતિષ્ઠા લેખો–સં. ૧૬૧૧–૨૩–૨૮–૩૦–૩૪–૩૮–૪૪

વરદ હસ્તે દીક્ષા લીધી. અનેક શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરી સારી વિદ્વતા મેળવી સં. ૧૬૨૪ના ફાગણ વદિ ૭ ને દિને પાટણમાં વાચકપદ (ઉપાધ્યાયપદ) ગુરૂએ આપ્યું.

સં. ૧૬૩૯માં **શ્રીવિજયહીરસૂરિએ** રચેલી જંબૂદ્વિપપ્રજ્ઞપ્તિ વૃત્તિ તથા **ધર્મસાગર** ઉપાધ્યાયકૃત સવૃત્તિક ગુર્વાવલી (પટ્ટાવલી)ના સંશોધનમાં સં. ૧૬૫૮ વર્ષમાં અમદાવાદમાં પણ એમણે ભાગ લીધો હતો.

સં ૧૬૭૧માં **દેવવિજય** શિષ્ય **જયવિજયે** રચેલી શોભનસ્તુતિવૃત્તિમાં એમને પોતાના વિદ્યાગુરૂ જણાવ્યા છે.

સં. ૧૬૪૪નાં શ્રીમાલવંશીય શ્રેષ્ઠી **ભારમલ્લ**ના પુત્ર સંઘપતિ **ઇંદ્રરાજે** વૈરાટનગરમાં[૧૫૧] નવીન બંધાવેલા ઈંદ્રવિહાર નામના જિનમં-

---

-૪૭ ના. ૧, સં. ૧૬૧૭-૨૪-૨૭-૨૮-૩૩-૩૭-૩૮-૪૧-૪૨-૪૪-૫૧ ના. ૨, સં. ૧૬૨૪ ૨૮-૩૦-૩૬-૩૭ બુ. ૧, સં. ૧૬૨૨-૨૪-૨૬-૨૭-૨૮-૩૦-૩૧ ૩૨-૩૭-૩૮-૪૪-૫૧ બુ. ૨; સં. ૧૬૨૦-૪૨-૫૦ ગે. રે. એમના સ્વર્ગવાસ પછી ઉનામાં લાડકીબાઇએ સૂરિનો સ્તૂપ બનાવી પગલાંની સ્થાપના કરી હતી.

વિશેષ માટે જુઓ સંસ્કૃત હીરસૌભાગ્યકાવ્ય (નિર્ણયસાગર મુદ્રિત), વિજયપ્રશસ્તિકાવ્ય (નિ. સા. મુ) ઋષભદાસકૃત હીરવિજયસૂરિનો રાસ, આ. કા. મહોદધિ. સૂરિશ્વર અને સમ્રાટ્ (મુનિ વિદ્યાવિજયજી), હીરવિજયસૂરિ સઝાય. ઐ. સઝાયમાળા અને જૈ. ઐ. કાવ્યસંચય વગેરે.

૧૫૧ રાજપુતાનાના જયપુર રાજ્યમાં આવેલું બૈરાટ નામે ગામ. જેના આજુબાજુના પ્રદેશને હજુ પણ લોકો મત્સ્યદેશ કહે છે- અહિં જોવાલાયક ત્રણ વસ્તુઓ જણાય છે. ૧. પાર્શ્વનાથનું મંદિર. ૨ બીજક પહાડ, ૩ ભીમકી ડુંગરી. પાર્શ્વનાથનું મંદિર અત્યારે દિગંબરીઓને તાબે છે પરંતુ નિર્વિવાદ રીતે કહી શકાય છે કે મૂળ એ મંદિર શ્વેતાંબરોની માલિકીનું હતું, વિશેષ માટે જુઓ જિનવિ૦ જૈ. પ્રા. લે. ભા. ૨, અવલોકન પૃ. ૨૬૯ ની ફુટનોટ.

દિરની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. વિશેષ માટે જુએ શ્રીબુદ્ધિસાગરસૂરિ સંપાદિત જૈન રાસમાળા ભા. ૧માં મુદ્રિત એમના જ શિષ્ય **જયવિજય** કૃત **કલ્યાણવિજયસૂરિ** રાસ.

એમનો શિષ્ય પરિવાર—પં. **લાભવિજય**—વ્યાકરણ શાસ્ત્રમાં અત્યંત પ્રવીણ હતા. યોગ શાસ્ત્રના શ્લોક **નમોદુર્વારરાગાદિ**० ઉપર ૫૦૦ અર્થ કરેલ છે એમ પટ્ટાવલીઓમાં ઉલ્લેખ મળે છે. ઉપરોક્ત ઈંદ્રવિહારની પ્રશસ્તિ એમણે રચી છે. (જુએ જિન વિ.૨, ૩૭૯), સં. ૧૬૪૪ માં વૈરાટનગરના દેરાસરની પ્રશસ્તિ લખી. સં. ૧૬૫૨ માં **વિજયસેનસૂરિ**ના શિષ્ય **વિનયકુશળે** રચેલા સ્વોપજ્ઞ વૃત્તિયુક્ત મંડળ પ્રકરણ (પ્ર. આ. સભા.) સં. ૧૬૫૬ ખંભાતમાં **હેમવિજયે** રચેલા ઋષભશતકનું, સં. ૧૬૫૮ માં **કલ્યાણવિજય** અને **મુનિવિજય**ના શિષ્ય **દેવવિજયગણિ** કૃત જિનસહસ્રનામનું સ્તોત્ર (તેની સુબોધિકા વૃત્તિયુક્ત) અને **કમળવિજય** શિષ્ય **હેમવિજય** ગણિ વિરચિત ચિંતામણિપાર્શ્વનાથ નામક દેરાસરની પ્રશસ્તિનું એમણે સંશોધન કર્યું હતું, એમની શિષ્ય સંતતિમાં–

૧ **જીતવિજય**[૧૫૨]—એમના શિષ્ય **પદ્મવિજય**[૧૫૩] થયા.

૨ **નયવિજય**–[૧૫૪] એમના શિષ્ય સુપ્રસિદ્ધ ન્યાય વિશારદ

---

૧૫૨ એ ગૃહસ્થ અવસ્થાએ નાગોરના વતની હોઈ બાદશાહ અકબર પાસે રહેતા અને તેના માનપત્ર ગણાતા. નામ જૈતાશાહ. બાદશાહની અનુમતિથી મોટી ધામધૂમપૂર્વક શ્રી હીરવિજયસૂરિ પાસે તેમણે દીક્ષા લીધી હતી.

— જુઓ સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ્ પૃ. ૨૨૦

૧૫૩ મહોપા. યશોવિ. ના ગૃહસ્થાવસ્થાના સગા ભાઈ હતા નામ **પદ્મસી.**

૧૫૪ એમણે સં. ૧૬૯૨માં **મેરુવિજય** કૃત યમકમય ચતુર્વિંશતિજિનસ્તોત્રની પ્રત મુનિ **જશવિજય**ના વાચન માટે લખેલી હાલમાં અમને પ્રાપ્ત થએલી છે.

-ન્યાયાચાર્ય મહોપાધ્યાય શ્રી **યશોવિજયજી**[155] થયા. એમના જીવન પ્રસંગ માટે જુઓ શાસ્ત્રવાર્તાસમુચ્ચય (દે. લા. પુ. ફં.) પ્રતિમાશતક (પ્ર. મુ. ક. મો.), જૈનસ્તોત્રસંદોહ ભા. ૧ (પ્ર. નવાબ સારાભાઈ) યશોવિ. ગૂર્જરકાવ્યસંગ્રહ વગેરેની પ્રસ્તાવના એ જ,

---

૧૫૫ અત્રે અપ્રાસંગિક હોવા છતાં અદ્યાવધિ અપ્રસિદ્ધ હોવાને લીધે એમની શિષ્ય પરંપરા સંબંધી કેટલીક ઉપલબ્ધ થતી નામાવલી ટુંક હકીકત સાથે રજુ કરૂં છું—

૧ **તત્ત્વવિજય**—એમણે સં. ૧૭૨૪ વસંતપંચમી ગુરૂવારે શ્યાણી શહેરમાં અમરદત્તમિત્રાણંદરાસ રચ્યો તથા જ્ઞાનપંચમી સ્તવન, ચોવિસી વગેરે બનાવેલ છે. એમના શિષ્ય **પુણ્યવિ૦**ના શિષ્ય **રત્નવિજયે** સં. ૧૭૯૪માં લખેલી જ્ઞાનસાગર કૃત શ્રીપાળ રાસની પ્રત ૩૩–૧૩ લીં. માં છે.

૨ **લક્ષ્મીવિજય**—એમણે સં. ૧૬૫૦માં વ્યાસ કલ્યાણે લખેલી સારસ્વત વ્યાકરણ પૂર્વાર્ધની પંચ પાટી પ્રત પોતાને માટે લીધી હતી તે હાલ સિનોર જૈન સંઘના જ્ઞાનમંદિરમાં છે. એમના શિષ્ય **પ્રેમવિજય** થયા. જેમણે ઉપરોક્ત **તત્ત્વવિજય** કૃત સ્તવન ચોવીસીની પ્રત સં. ૧૭૩૫ વર્ષે પોસ વદિ ૩ દિને શ્રી વીજાપુરના શ્યાહપુરમાં લખી. ૮–૧૪ આ. ક. આ પ્રતના પ્રારંભમાં **લક્ષ્મી-વિ૦**ને નમસ્કાર કરેલ છે.

૩ **ગુણવિજય**—એમના શિષ્ય **કેશરવિજયે** સં. ૧૭૬૪ પોષ સુદિ ૩ દિને અમ્મદપુર ચોમાસુ રહીને લખેલી જ્ઞાનસાગર કૃત **શાંતિનાથરાસની** પ્રત પ્ર. કાં. વડો. ૫૪ પત્ર, ૪૭–૧૬મો. અને **કેશરવિજયના** શિષ્ય **વિનીતવિજયના દેવવિજયે** સં. ૧૭૯૭ વર્ષે આષાડ વદિ ૩૦ દિને રાત્રિના **પ્રથમ પ્રહરે** લખેલી **મહોપા૦ યશો૦** કૃત દૃષ્ટિવિચાર સઝાયના બાલાવબોધની પ્રત મલી આવી છે. જે પ્રતના પત્ર ૧૬ છે. (પ્ર. કાં. વડો.)

સાહિત્ય પરિષદના અહેવાલમાં મુદ્રિત......તથા જૈન જ્યોતિ કાર્યાલય તરફથી પ્રકાશિત યશોવેલી ભાસ વગેરે. એમણે રચેલા ગ્રંથોના આદિ અંત વિભાગ સાથેની યાદિ (સ્તુતિચતુર્વિંશતિકાની ભૂમિકા.)

૩ **ધર્મવિજય**[૧૫૬]–સં. ૧૬૬૫માં રાજનગરમાં શ્રી **વિજયદેવસૂરિની** આજ્ઞાથી **શુભવિજયે** રચેલા કાવ્યકલ્પલતામકરંદ (જે. ૫૭. પી. ૬, ૨૬; ખે. ભં.), તથા દેવેંદ્રસૂરિ કૃત દાનાદિ ચાર કુલક ઉપર સં. ૧૬૬૬ માં દેવવિજયે રચેલી ધર્મરત્નમંજૂષા નામકવૃત્તિ **સંઘવિજય** સાથે એમણે સંશોધી હતી.

ગુણવિજયના બીજા શિષ્ય **સુમતિવિજય** થયા. એમના શિષ્ય **પ્રતાપવિજયે** મીયાનગરે **હરખચંદ** પઠનાર્થે લખેલી મહો૦ યશોવિ૦ કૃત **સીમંધરસ્વામી** સ્તવન (૧૨૫ ગાથા)ની પ્રત ૮–૧૨ જૈ. સં. એ. ૧૩૨૮માં છે.

સુમતિવિજયના બીજા શિષ્ય **ઉત્તમવિજયે વિજયજિનેંદ્રસૂરિ** રાજ્યે (સં. ૧૮૪૧ થી ૧૮૮૪ વચ્ચે) શ્રી **રત્નશેખર**-સૂરિ કૃત શ્રાદ્ધવિધિ ઉપર બાલાવબોધ રચ્યો. ઉપરોક્ત ૧૨૫ ગાથાના સ્તવનની પ્રતના પ્રારંભમાં એમને નમસ્કાર કરેલ છે.

૪ **હેમવિજય**—એમણે 'જબ લગ ઉપશમ નાંહી રતી 'એ સઝાય રચેલી છે. તેની છેલી કડીમાં—

શ્રી **નયવિજય** વિબુધવર રાજે, જાને જગ કીરતિ.

શ્રી **જશવિજય** ઉવઝાય પસાયે, **હેમ** પ્રભુ સુખ સંતતિ ॥૬॥

આ પ્રમાણે પોતાના નામનો નિર્દેશ કરે છે, છતાં ઘણી ખરી પ્રતોમાં ઉપાધ્યાયજીની કૃતિ તરીકે જ ઓળખાવવામાં આવે છે.

એમના શિષ્ય **જયવિ૦—શુભવિ૦—સુમતિવિ૦** ના શિષ્ય **રામવિજય** થયા. જેઓ વ્યાખ્યાન કળામાં ઘણા કુશળ હતા. એમણે ધર્મદાસગણિ કૃત ઉપદેશમાળા ટીકા રચી (પ્ર. હી. હં.) અને

ગુજરાતીમાં સં. ૧૭૬૦માં તેજપાળરાસ, સં. ૧૭૬૬માં ધર્મદત્ત-ઋષિરાસ, સં. ૧૭૮૫ વૈશાખ સુદિ ૭ ગુરૂવારે રાજનગરમાં શાંતિજિન-રાસ, સં. ૧૭૮૮ પછી લક્ષ્મીસાગરસૂરિ નિર્વાણરાસ, ચોવિસી, ૨૦ વિહરમાનજિનસ્તવને વગેરે રચ્યાં.

એમના હસ્તાક્ષરની લખેલી પ્રત અમારા ભંડારમાં છે.

એમના શિષ્ય **પ્રતાપવિ૦—વિવેકવિ૦—પં. હેતવિ૦—પં. લખમીવિજયે** સં. ૧૮૭૧ વર્ષે પ્રથમ ભાદ્રવા સુદિ ૧ દિને

---

૧૫૬ રોહ (આબૂથી લગભગ દક્ષિણમાં ૧૨ માઈલ ઉપર રાજપુતાના માળવા રેલ્વે સ્ટેશનનું ગામ)ના રહેવાસી **શ્રીવંત શેઠ** અને તેના કુટુંબના બીજા નવ જણાએ એકી સાથે દીક્ષા લીધી તે દશે આ હતા—

શ્રીવંતશેઠ તેમની સ્ત્રી **લાલબાઈ** (બીજું નામ **શિણગારદે**) હતું. તેમના ચાર પુત્રો (**ધારો. મેઘો**) **કુંવરજી** (કલો) અને **અજો**. તેમની પુત્રી, તેમની બહેન, તેમના બનેવી અને ભાણેજ.

આ દશેનાં નામો આ પ્રમાણે રાખવામાં આવ્યાં—

૧	શ્રીવંત શેઠનું—કાંઈ જાણવામાં નથી.	
૨	સ્ત્રીનું	લાભશ્રી.
૩	ધારાનું	ધર્મવિજય.
૪	મેઘાનું	મેરૂવિજય.
૫	કુંવરજી (કલો)નું	વિજયાનંદસૂરિ.
૬	અજાનું	અમૃતવિજય.
૭	પુત્રીનું	સહજશ્રી.
૮	બહેનનું	રંગશ્રી.
૯	બનેવીનું	શાર્દૂલઋષિ.
૧૦	ભાણેજનું	ભક્તિવિજય.

રાધનપુરમાં આત્માર્થે લખેલી શાંતિજિનરાસની પ્રતિ ૨૬૬-૧૫ વિ. ને. નં. ૩૧૬૫.

ધર્મવિજયના બીજા શિષ્ય **ધનહર્ષ** થયા. એમણે સં. ૧૬૫૩-માં તીર્થમાળાસ્તોત્ર, સં. ૧૬૭૭ મકરસંક્રાતિ—પોષ સુદિ ૧૩ દિને જંબૂદ્વીપવિચારસ્તવન. દેવકુરૂક્ષેત્રવિચારસ્તવન, મંદોદરીરાવણસંવાદ, વગેરે સેનાપુર (શિનોર) માં, રચેલ છે. હરિઆલીઓ જૈનયુગ-માં પ્રગટ થએલ છે.

૪ **ધનવિજય**[૧૫૭]—એમણે સં. ૧૬૫૦ આસપાસ હરિષેણ-શ્રીષેણરાસ રચ્યો. સં. ૧૬૫૪ના વૈશાખ વદિ ૧૩ દિને અમદાવાદમાં પોતાના શિષ્ય **ગુણવિજયને** વાંચવા માટે હૈમવ્યાકરણ બૃહદ્‌વૃત્તિ-દીપિકા લખી સં. ૧૬૭૨ અને ૧૬૮૫ની વચમાં **વિજયદેવસૂરિ**ના રાજ્યમાં **દેવવિમળ**ગણિએ રચેલ હીરસૌભાગ્ય કાવ્ય, સં. ૧૬૭૪માં **વિજયસેનસૂરિ** શિષ્ય **સંઘવિજય**ગણિએ રચેલી કલ્પસૂત્રદીપિકા સં. ૧૬૮૧માં, **સિંહવિમળ**ગણિ કૃત જિનવૃષભ સમવસરણપ્રકરણ તથા ભવિકપ્રકરણ એમણે સંશોધ્યા હતા. (જુઓ રાજકોટની ત્રીજી ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ્‌ના અહેવાલમાં પ્રો. **આનંદશંકર બાપુ-ભાઇ** ધ્રુવનો 'ગુજરાતનું સંસ્કૃત સાહિત્ય' નામનો લેખ). મુનિસુંદર-સૂરિ કૃત અધ્યાત્મકલ્પદ્રુમ—શાંતરસ ભાવના (વે. નં. ૧૬૬૨) ઉપર સંસ્કૃતમાં ટીકા રચી. (પ્ર. તત્ત્વવિવેચક સભા અમદાવાદ), સં. ૧૬૯૯માં રાજનગરના ઉષ્મા (ઉસમાન) પુરમાં ધર્મો-પદેશલેશ નામનું આભાણક શતક ૧૦૮ શ્લોકમાં રચ્યું. (પ્ર. આગ. સમિતિ નં. ૪૯), અને સં. ૧૭૦૦માં સપ્તતિકા નામના કર્મગ્રંથ પર બાલાવબોધ રચ્યો. સં. ૧૭૦૨ જેઠ વદિ ૧૦ ગુરૂવારે લખેલી કર્મગ્રંથસ્તબક (ટબા)ની પ્રત. આ. વિ. મે ઝા. ભં.

૧૫૭ એમણે પોતાના માતાપિતા અને બે ભાઈ (**કમળ** અને **વિમળ**) સાથે દીક્ષા લીધી હતી.

અમદાવાદમાં છે. **વિજયહીરસૂરિને** બાદશાહ **અકબર સાથે થએલા** મેલાપોમાં, ડામર **તળાવ છોડાવવાના પ્રસંગમાં** એમના નામનો નિર્દેશ જોવામાં આવે છે, અને સં. ૧૬૪૮ની સાલમાં **આઝમખાન** પાસેથી તીર્થરક્ષાના ફરમાનનો અમલ કરાવવામાં એમના શિષ્યો પૈકી-

૧ **ગુણવિજય**—ઉપર જણાવેલ છે.

૨ **કુંવરવિજય**—એમના શિષ્ય **દીપવિજયના** શિષ્ય **દેવવિજયે** સં. ૧૭૬૯ માંડવીમાં શીતળજિનસ્તવન, સં. ૧૭૭૮ મહા સુદિ ૭ રવિવારે કડીનગરમાં રૂપસેનકુમાર રાસ, સં. ૧૭૬૦માં નેમરાજુલ ૧૨ માસ વગેરે રચ્યાં.

૩ **વિમળવિજય**—એમના એક શિષ્ય **કીર્તિવિજયના** શિષ્ય **જિનવિજયે** સં. ૧૭૩૪ દશાડામાં જયવિજયકુંવર પ્રબંધ રચ્યો.

બીજા શિષ્યો **વિનીતવિજયે**—સં. ૧૭૭૦ આસો સુદિ ૭ ભોમે જાબાલનગરે લિખિત સુમિત્રરાજર્ષિરાસની પ્રત ૧૫-૧૫ ધો.

ત્રીજા શિષ્ય **શુભવિજયના રામવિજયે** સં. ૧૭૭૧ ભાદ્રવા સુદિ ૧ બાહુબલિ સ્વાધ્યાય, સં. ૧૭૭૨માં વિજયાદશમીએ ગોડીપાસ-સ્તવન, સં. ૧૭૭૩ આષાડ સુદિ ૫ સુરતમાં વીરજિનપંચકલ્યાણક-સ્તવન, ચોવીસી. સં. ૧૭૭૩ ભાદ્રવા વદિ ૨ પછી વિજયરત્નસૂરિ રાસ વગેરે રચ્યાં અને સં. ૧૭૫૯ મહા વદિ ૧૪ બુધે સૂર્યપુરનગરે લખેલી કવિ ઋષભદાસ કૃત શ્રેણિકરાસની પ્રત. ૬૬-૧૫ પ્ર કાં. નં. ૩૭૫.

૪ **સંઘવિજય**—ઉપરોક્ત ધર્મમંજૂષાના સંશોધન કાર્યમાં એમની પણ હાજરી હતી. સં. ૧૬૮૮ (?) વિક્રમસેન શનિશ્ચર રાસ રચ્યો.

૫ **જયવિજય**—એમણે હીરવિજયના પુણ્યખાણીસઝાય, અને સં. ૧૬૫૫માં ઉપા. કલ્યાણવિજય રાસ રચ્યો. (આ વખતે પ્રસ્તુત ઉપાધ્યાય વિદ્યમાન હતા. એ ધ્યાનમાં રાખવા લાયક છે).

૬ **સોમકુશળ**—વૈરાટનગરની પ્રશસ્તિના અંતે એમના નામનો નિર્દેશ કરેલો દૃષ્ટિગોચર થાય છે.

પ્રસ્તુત મહોપાધ્યાય **કલ્યાણવિજય**, ઉપા. **ધર્મવિજય**, પં. **ધનવિજય**, **શુભવિજય**, **ધનહર્ષ** વગેરેનાં પ્રશ્નો અને ઉત્તરો સેન-પ્રશ્ન તેમજ હીરપ્રશ્નમાં સંકલિત કરવામાં આવેલાં છે.

૭ **સાધુવિજય**—એમના શિષ્ય **જીવવિજય**ના શિષ્ય **ચંદ્ર-વિજયે** ધન્નાશાલિભદ્ર ચોપાઈ રચી.

બીજા શિષ્ય **લાવણ્યવિજય**ના એક શિષ્ય **નિત્યવિજયે** સં. ૧૭૩૪માં એકાદશાંગસ્થિરીકરણ સઝાય રચી અને તેમના જ શિષ્ય **દેવવિજયે** સં. ૧૭૬૦ આષાડ સુદિ ૧૧ સોમવારે સૂર્યપુરમાં લખેલી પ્રત સિનોર જૈ. સં. જ્ઞાનમંદિરમાં છે. ત્રીજા શિષ્ય **ગંગા-વિજયે** સં. ૧૭૭૨ કાર્તિક વદિ ૧૦ ગુરૂવારે ગજસિંહકુમારરાસ અને સં. ૧૭૭૭ કાર્તિક સુદિ ૧૩ દિને માતરમાં કુસુમશ્રીરાસ રચ્યો.

૮ **શુભવિજય**—સં. ૧૬૬૧માં હૈમનામમાળા બીજક (વિવેક ઉદે.), સં. ૧૬૬૩માં તર્ક ભાષા વાર્તિક કે જે **પદ્મસાગરે** શોધ્યું (કાં. વડો.), સં. ૧૬૬૫માં રાજનગરમાં **વિજયદેવસૂરિ**ની કાવ્યકલ્પલતા વૃત્તિ મકરંદ (જે. ૫૭, પી. ૬, ૨૬; ખેડા ભં.) કે જે કલ્યાણવિ. ઉપા. શિષ્ય **ધર્મવિજયે** તથા મેરૂવિ૦ શિષ્ય **લાવણ્ય-વિજયે** સંશોધેલ, સં. ૧૬૬૭માં સ્યાદ્વાદભાષા (કાં. વડો. પ્ર. દે. લા. નં. ૩) અને તે પર વૃત્તિ, સં. ૧૬૭૧માં કલ્પસૂત્ર પર ટીકા કે જે **કીર્તિવિમળે** શોધી હતી. વિશેષમાં એમણે **વિજયસેનસૂરિ**ના રાજ્યમાં તે સૂરિને પુછાયેલા પ્રશ્નોના ઉત્તરોના સંગ્રહરૂપે ચાર ભાગમાં પ્રશ્નોત્તરરત્નાકર–પ્રશ્નોત્તરસંગ્રહ બીજું નામ (સેનપ્રશ્ન) સંકલિત કરેલ છે. તેમાં પોતાના ઉક્ત સર્વગ્રંથોનો (કલ્પસૂત્ર ટીકા સિવાયનો) ઉલ્લેખ કરેલ છે તેથી તે ગ્રંથ સં. ૧૬૫૭ ને ૧૬૭૧ની વચમાં સંગ્રહિત કર્યો હોવો જોઈએ. જેસ. પ્ર ૬૩ પ્ર. દે. લા. નં. ૫૧. એમના શિષ્યે (નામનિર્દેશ નથી) ગૂજરાતી ભાષામાં (સં. ૧૬૭૧થી

સં. ૧૭૧૩ની વચમાં મહાવીર ૨૭ ભવ સ્તવન રચ્યું. [૧૫૮] (સાગર ભં. પાટણ પત્ર ૪ પ્ર. કાં. ભં.)

એમના શિષ્ય **લાલવિજયે** સં. ૧૬૭૩ આષાડ વદિ ૪ રવિ છહીઆડામાં જ્ઞાતાધર્મ ૧૯ અધ્યયન સઝાય (પ્ર. કાં.) નંદનમણીયારરાસ (વિદ્યા.), સુદર્શનસઝાય સં. ૧૬૭૬ માગશર–કડીમાં, વિચારસઝાય, ભરતબાહુબલીસઝાય, કયવન્નાઋષિસઝાય વગેરે રચ્યાં છે.

૩૪ સંઘવિજયગણિ

મોગલ સમ્રાટ્ અકબર નૃપ પ્રતિબોધક શ્રી **હીરવિજયસૂરિજી** પાસે **મેઘજીઋષિએ** લોંકા મતનો ત્યાગ કરી સં. ૧૬૨૮માં દીક્ષા લીધી અને મેઘજીનું નામ ઉદ્યોતવિજય રાખ્યું. આ પ્રસંગે અમદાવાદના જૈન સંઘે મોટો ઉત્સવ કર્યો હતો. આ દીક્ષા અવસરે **મેઘજીની** સાથે તેના ત્રીશ (અઠ્ઠાવીશ) શિષ્યોએ પણ તપાગચ્છની દીક્ષા લીધી હતી તે પૈકી ગણો નામના શિષ્યનું **ગુણવિજય** નામ રાખ્યું હતું. અને તેમના શિષ્ય તે પ્રસ્તુત કવિ **સંઘવિજય**[૧૫૯] પોતે અહિં પૃ.

૧૫૮ ઉપરોકત સર્વ ગ્રંથોમાં પોતાને **હીરવિજયસૂરિના** શિષ્ય જણાવે છે ત્યારે અહિં—શ્રી વીરપાટ પરંપરાગત, **આનંદવિમળ** સૂરીસરો.—

શ્રી **વિજયદાનસૂરિ** તાસ પાટિં, **હીરવિજયસૂરિ** ગણધરો.
શ્રી **વિજયસેનસૂરિ** તાસ પાટિં, **વિજયદેવસૂરિ** હિતધરો.
શ્રી **કલ્યાણવિજય** ઉવઝાય પંડિત, શ્રી **શુભવિજય** શિષ્ય જય કરો. આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ છે. છતાં એ બન્ને એક જ હોવાનો સંભવ છે

૧૫૯ ગૂજરાત પાટણનો વતની સંઘજી નામનો ગૃહસ્થ હતો. તેને સ્રીથી એક પુત્રી થઈ હતી. પોતાને ૩૨ વર્ષની ઉમર થતાં **હીરવિજયસૂરિના** ઉપદેશથી દીક્ષા લેવાનું મન થતાં છેવટે સ્રીની અનુમતિ લઈ, પોતાની પુત્રીનું લગ્ન કરી આપવા માટે ખોટી થયા વગર દીક્ષા લીધી, અને તેની સાથે બીજા સાત જણાએ દીક્ષા લીધી.

૯૯ પર મુદ્રિત સપ્તતીથી સ્તવનના અંતે વિજયસેનસૂરિના શિષ્ય હોવાનું જણાવે છે.

એમણે સં. ૧૬૬૯ આસો સુદિ ૩ શ્રી ઋષભદેવાધિદેવ જિનરાજ સ્તવન રચ્યું. જેની કર્તાએ પોતે સં. ૧૬૭૦માં લખેલી પ્રત વિ. ધ. ભંડારમાં છે. સં. ૧૬૭૪માં વિજયદેવસૂરિ રાજ્યે કલ્પસૂત્ર ઉપર કલ્પપ્રદીપિકા વૃત્તિ રચી. ગ્રં. ૩૩૦૦, એની સં. ૧૬૮૧માં લખેલી પ્રત લીંબડીના જ્ઞાનભંડારમાં ૧૨મા દાબડામાં સચવાઇ રહી છે. પત્ર સંખ્યા ૧૫૫, સં. ૧૬૭૮માં સિંહાસનબત્રીસી, સં. ૧૬૭૯ માગસર સુદિ ૫ અમરસેનવયરસેનરાજર્ષિ આખ્યાનક રચ્યું. સં. ૧૬૮૮માં દેવવિજયે રચેલી દેવેંદ્રસૂરિકૃત દાનાદિ ચાર કુલક પરની ધર્મરત્નમંજૂષા નામની વૃત્તિના સંશોધક તરીકે પણ એમનો ઉલ્લેખ મળે છે.

એમના શિષ્ય **વૃદ્ધિવિજય** હતા કે જેમણે લખેલી શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણ વૃત્તિની પ્રતિ. કાં. વડો.માં છે. તેના ઉપર નીચે મુજબ ઉલ્લેખ છે—

सं. १६७४ वर्षे आश्विन सितत्रयोदश्यां लिखितं तपागच्छाधिराज भट्टारक श्रीविजयसेनसूरीश्वर तत्पट्टालङ्कार भट्टारक श्रीविजयतिलकसूरिराज्ये पं. श्रीसंघविजयगणि शिष्य ग. वृद्धिविजयेन श्रीराजनगरसत्के शाखापुर उस्मा-

---

નામ સૂરિજીએ **સંઘવિજય** રાખ્યું (જુઓ સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ્ પૃ. ૨૧૦ અને ૨૨૫). એ સંઘવિજય એમનાથી ભિન્ન હોવા સંભવે.

હીરવિ–સુમતિ વિ.ના શિષ્ય **સિંહવિજય** હતા. જેમણે સં. ૧૫૭૫માં લખેલી મૃગાવતી આખ્યાનની પ્રત નિ. વિ. જી. મ. પુ. ચાણસ્માંમાં છે (જુઓ **પ્રશસ્તિ** સંગ્રહ પૃ ૧૮૪, નં. ૭૭૧) એમને પણ ક્વચિત્ **સંઘવિજય**ના સ્થળે મુકી દેવા ભૂલ થઇ જાય છે.

पुरे । इतिभद्रम् બીજા શિષ્ય **સુરવિજય**–એમણે સં. ૧૬૬૨માં લખેલી સપ્તપદાર્થીની પ્રત રાધનપુરમાં છે. (પ્રશ. પૃ. ૧૬૭)

૩૫ રવિસાગર

તપાગચ્છીય **હર્ષસાગર** શિષ્ય **રાજસાગર** શિષ્ય **સહજસાગર**ના શિષ્ય થાય છે. એમણે સં. ૧૬૩૬માં રૂપસેનચરિત્ર (કાં. છાણી), સં. ૧૬૪૫ માંડલમાં ખેંગાર રાજ્યે ૭૨૦૦ શ્લોક પ્રમાણ પ્રદ્યુમ્નચરિત્ર (કાં. વડો, હાલા. પાટણ, પ્ર. હી. હં.) અને સં. ૧૬૭૫ વર્ષે ઉન્નત (ઉના) નગરમાં મૌનએકાદશીકથા (બુહ્લર ૨, નં. ૨૨૬. હાલા. પાટણ, ગુ. નં. ૪૮, ૨૨), વીરસ્તુતિ, મહાવીરસ્તોત્ર, ગૌતમસ્તુતિ બે, નેમિજીનસ્તવન, હીરવિજયસૂરિસ્તવન (આમાં દરેક પદના અક્ષરો મેળવતાં શ્રી**આનંદવિમળ**સૂરિ. શ્રી**વિજયદાન** મુનીશ, **શ્રી રાજપાળ**[૧૬૦] વિશારદ અને ગુરુ **હીરવિજય** યતિ પાદ આ પ્રમાણે નામો નિકળે છે.) વગેરે રચેલ છે.

એમણે **હીરવિજયસૂરિ**ને પુછેલા પ્રશ્નો હીરપ્રશ્નમાં અને **વિજયસેનસૂરિ**ને પુછેલા સેનપ્રશ્નમાં દષ્ટિગોચર થાય છે.

૩૬ હંસરત્ન

તપાગચ્છીય **વિજયરાજસૂરિ**ના[૧૬૧] શિષ્ય **જ્ઞાનરત્ન-ન્યા-**

---

૧૬૦ પિપ્પલકગચ્છ સ્થાપક શાંતિસૂરિના સંતાનને પટ્ટ પરંપરામાં પૂર્ણચંદ્ર શાખામાં ૧૫મી પાટે પદ્મતિલકસૂરિ–ધર્મસાગરસૂરિ-વિમળપ્રભસૂરિના શિષ્ય હતા. એમણે સં. ૧૬૪૨માં મહા વદિ ૭ રવિવારે જંબુકુમાર રાસ રચેલ છે. એમના પાસે વિદ્યાભ્યાસ કર્યો હોય અગર કોઈ કારણને લઇને પૂજ્ય ગણુતા હોય.

૧૬૧ ગૂર્જરદેશના કડીવાસી શ્રીમાલીવંશીય **ખીમાશાહ** પિતા **ગમતદે** માતા મૂળનામ **કુંવરજી** જન્મ સં. ૧૬૭૯ વૈશાખ સુદિ ૩, દીક્ષા સં ૧૬૮૯ અષાડ સુદિ ૧૦ ને દિને રાજનગરમાં **શાહ મનજી**એ કરાવેલા ઉત્સવપૂર્વક **વિજયાનંદસૂરિ** પાસે પિતા સહિત

નરત્નના શિષ્ય હતા. એમનો સત્તાકાળ સં. ૧૭૫૫થી સં. ૧૭૮૬ એમણે સં. ૧૭૫૫ માઘ સુદિ ૩ મંગળવારે ચોવીસી રચી. સં. ૧૭૮૧ માં ધનેશ્વરસૂરિકૃત શત્રુંજય મહાત્મ્ય ઉપરથી શત્રુંજય મહાત્મ્યોલ્લેખ નામનો ૧૫ સર્ગમાં સાદા સંસ્કૃતગદ્યમાં સાર રચ્યો (વે. નં. ૧૭૭૬), સં. ૧૭૮૬ ફાગણ વદિ ૫ ગુરુવારે ઉનામાં શિક્ષાશતક દુહા બનાવ્યા. સં. ૧૭૯૮ પહેલાં અધ્યાત્મકલ્પદ્રુમ ઉપર

લીધી. દીક્ષા નામ **કુશળવિજય સૂરિપદ** સં. ૧૭૦૪ (૧૭૦૩) શિરોહીમાં **વિજયાનંદસૂરિ**એ આપી પોતાના પટ્ટધર બનાવ્યા. શા. રાઉતે પદ મહોત્સવ કર્યો. સં. ૧૭૦૫માં ખંભાતમાં **વિમળાદે** શ્રાવિકાએ વંદના મહોત્સવ કર્યો. સં. ૧૭૦૬માં ખંભાતમાં ભટ્ટારક પદ. સં. ૧૭૨૦માં દુષ્કાળ પડતાં અમદાવાદના **મનિયા** સુત **શાંતિદાસે** તે માટે પુષ્કળ દ્રવ્ય ખર્ચ્યું સં. ૧૭૪૨ અષાડ વદિ ૧૩ ખંભાતમાં સ્વર્ગવાસી થયા.

મોઢજ્ઞાતીય **શ્રીવંતલાલજી** પિતા. **લલિતાદે** માતાના બે પુત્રો નામે **માલજી** અને રામજીએ અમદાવાદથી **શત્રુંજયનો સંઘ** કાઢયો ને આ સૂરિ સાથે યાત્રા કરી. સં. ૧૭૨૩ ફા. સુદિ ૭ (જુઓ **વિજયરાજસૂરિ** રાસ પરથી હકીકત. જૈનયુગ કા. માગશર ૧૯૮૩ નો અંક).

એમના પ્રતિષ્ઠા લેખો સં. ૧૭૦૬-૧૭૧૦ના. ૨, સં ૧૭૦૬ ૨૧-બુ. ૧, સં. ૧૭૦૬-૧૦-૨૧ બુ. ૨, સં. ૧૭૨૧ જિ. ૨.

આ **વિજયરાજસૂરિ**ના શિષ્ય **દાનવિજયે** પોતાના શિષ્ય **દર્શનવિજય** માટે કલ્પસૂત્ર પર દાનદીપિકા નામની ટીકા (કાં. છાણી.). અને સં. ૧૭૭૦ની આસપાસ ગૂર્જરધરામાં વિખ્યાત એવા **શેખ ફત્તે**ના પુત્ર **બેડમીયાને** શીખવા માટે **શબ્દભૂષણ** નામનું એક સંસ્કૃત વ્યાકરણ પદ્યમાં રચ્યું (વે નં. ૮૫; ભાં. ૧૮૮૨-૮૩ નં. ૪૫૭).

બાલાવબોધ રચ્યો. (પ્ર. પ્રકરણ રત્નાકર ભા. ૩) તે ઉપરાંત શંખેશ્વરપાર્શ્વનાથછંદ, વાસુપૂજ્યજિનસ્તવન, વગેરે રચેલ છે.

સં. ૧૭૬૪ ચૈત્ર સુદિ ૧૫ ગુરુવારે પાટણમાં લખેલી એમના હસ્તાક્ષરની યશોધરચરિત્રની પ્રત જૈ. આ. પુ. સૂરતમાં છે

૩૭ વિદ્યાવિમળ

અહિં પૃ. ૨૦૬ ઉપર મુદ્રિત પાર્શ્વજિનસ્તવનના કર્તા પોતાને **વિદ્યાવિમળ**ના શિષ્ય હોવાનું જણાવે છે. પોતાનું નામ દર્શાવતા નથી. **વિદ્યાવિમળ**ના રચેલા કોઇ ગ્રંથ અદ્યાવધિ ઉપલબ્ધ થયા નથી તેથી એમની ગુરૂપરંપરા માટે ચોક્કસ નિર્ણય થઇ શકે તેમ નથી. તથાપિ પં. ઊ. વિ. સં. જ્ઞા. ભં. ચાણસ્મામાં અત્યારે અસ્તિત્વ ધરાવતી શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણસૂત્રની પ્રતિની અન્તે—

तपागच्छनायक परम्परागत श्रीश्रीश्रीश्रीश्रीश्री श्रीहेमविमलसूरिश्वराणामन्तेवासिनां पं. श्री ३ श्री प्रमोदमण्डनगणिवराणां शिष्यदेश्य पण्डितमण्डलीमण्डन-भूभामिनीभालस्थलतिलकायमान—अस्मादृशां चित्तचकोरमण्डन-पण्डितशिरोमण्डन - पण्डितश्रेणीशिरोमणि पण्डित श्रीश्रीश्रीसुमतिमण्डनगणितच्छिष्याणुना सहजविमलेनालेखि। स्ववाचनकृते पण्डित श्रीश्रीश्रीविद्याविमलवाचनकृते तथा ग० श्री[१६२]विजयविमलवाच्यमाना आचन्द्रार्कं नन्दतु वाच्यमाना। श्री शङ्खेश्वरपार्श्वनाथ प्रसादात् लिपीकृता संवत् १६५४ वर्षे अणहिल्लपुरनगरे । श्रीः ।

—પ્રશસ્તિસંગ્રહ ભા. ૨, પૃ. ૧૫૪. પ્રત નં. ૬૦૫

---

૧૬૨ તપાગચ્છીય (નં.૩૧) **આનંદવિમળ**સૂરિના શિષ્ય હતા. એમણે વિજયદાનસૂરિરાજ્યે (સં. ૧૬૨૨ પહેલાં) ગચ્છાચારપયન્ના પર ટીકા લખી (પ્ર. આ. સમિતિ નં. ૩૬) સં. ૧૬૨૩માં ઔપશમિકાદિ ૫ ભાવ ઉપર ભાવપ્રકરણ અને તેની સ્વોપજ્ઞવૃત્તિ અવચૂરિ (મુદ્રિત), બંધોદય સત્તા પ્રકરણ અને તેના ઉપર સ્વોપજ્ઞ અવચૂરિ

આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ નજરે પડે છે તેથી **સહજવિમળના** જ શિષ્ય હોવા સંભવે. મારી આ કલ્પના સત્ય જ હોય તો એમનો વંશવૃક્ષ આ પ્રમાણે ફલિત થાય—

હેમવિમળસૂરિ
|
પ્રમોદમંડનગણિ
|
સુમતિમંડનગણિ.
|
સહજવિમળ
|
વિદ્યાવિમળ　　　　　　વિજયવિમળ

સં. ૧૫૩૪માં **આનંદવિમળ**સુરિ શિષ્ય **વાનરઋષિ**–વિજયવિમળ કૃત ગચ્છાચારપયન્નાની ટીકા (પ્ર. દયાવિમળ ગ્રંથમાળા નં. ૨૫) ના લેખન અને સંશોધન કાર્યમાં પણ એ મદદગાર હતા. સં. ૧૭૦૩ કાર્તિક સુદિ ૧૦ શનિવારે એમણે લખેલી ભરતબાહુબલિ પ્રબંધની પ્રત રત્ન. ડે. માં છે.

(પ્ર. આ. સભા.) પ્રથમ રચેલી ગચ્છાચારપયન્નાની લઘુ ટીકા ઉપરથી સં. ૧૬૩૪માં વિસ્તૃત (મોટી) ટીકા. (પી. ૫, ૧૬૧, કાં. વડો. બુક ૬ નં. ૮૩૫ પ્ર. દયા. વિમળ ગ્રંથમાળા. નં. ૨૫), તંદુલવેયાલિયપયન્નો પર અવચૂરિ (પ્ર. દે. લા. નં. ૫૯) કે જેના પરથી સં. ૧૬૫૫માં તેના શિષ્ય **વિશાલસુંદરે** નાગપુર (નાગોર)માં સંક્ષેપ કર્યો. (પ્ર. કાં.) જિનેંદ્રવ્યા૦ અનિટ્કારિકા અવચૂરિ (વિવેક. ઉદે.) જયાનંદસૂરિ કૃત સાધારણજિનસ્તવન પર અવચૂરિ (પી. ૪. નં. ૧૩૬૯), સં. ૧૬૬૨માં **હર્ષકુલગણિ**કૃત બંધ હેતૂદય ત્રિભંગી પર અવચૂરિ (ભાં. ૬ નં, ૧૧૬૫) પ્રાચીન ૪ કર્મગ્રન્થોની પ્રસ્તાવના પ્રતિલેખનાકુળક ૨૮. પ્રા. ગાથામાં રચ્યું (કાં. વડો.) સં. ૧૬૩૯માં **હીરવિજયસૂરિએ** રચેલી જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞપ્તિ વૃત્તિના સંશોધક તરીકે એમનો પણ ઉલ્લેખ નજરે પડે છે.

૩૮ શિવસુંદર

આ નામની બે વ્યક્તિઓ ઇતિહાસને પાને ચઢેલી નજરે પડે છે તે આ પ્રમાણે—

૧ ખરતરગચ્છીય ખેમશાખા સંસ્થાપક **ક્ષેમકીર્તિ** સંતાનીય **શિવસુંદર** પાઠક. એમના શિષ્ય **હેમસોમ-જ્ઞાનાનંદ**ના શિષ્ય **ભુવનકીર્તિ** (બીજા)એ સં. ૧૭૦૩ મહાવદિ ૧૧ ગુરૂ ખંભાતમાં ગજસુકુમાળચોપાઈ, સં. ૧૭૦૬ મહા સુદિ ૩ ગુરૂ ઉદયપુરમાં અંજનાસુંદરીરાસ રચ્યો.

૨ **કુવળાગચ્છીય.** (જિનવિ. પ્રા. લે. નં. ૩૧૬ સં. ૧૯૦૩). આ બેમાંથી અહિં પૃ. ૨૦૪ પર મુદ્રિત યમકમય સ્તોત્રના કર્તા કોણ હશે તેનો નિર્ણય કરવો મુશ્કેલ છે. તથાપિ પ્રતો જરા જીર્ણ અવસ્થાની ઉપલબ્ધ થાય છે તેથી ખેમશાખાના જ આચાર્ય હોય એમ મારૂં માનવું છે.

આ સિવાય એમની કૃતિ વરસંવરસં૦ પાર્શ્વજિનસ્તવન સટીક પ્ર. જૈ. શ્રે. મહેસાણા મળી આવે છે.

ઉપસંહાર:—

આ વિભાગમાં આપેલાં ૬૨ સ્તોત્રોના ૩૮ રચયિતાઓનો ટુંક પરિચય અહિં સમાપ્ત થાય છે. ગચ્છવ્યામોહ તથા કદાગ્રહને દૂર રાખી ખરતર, તપા, અંચલ, અને પાર્શ્વચંદ્ર વગેરે કોઈનો પણ ભેદભાવ રાખ્યા સિવાય દરેકને યોગ્ય ન્યાય આપવામાં આવેલ છે, છતાં ઈતિહાસનો વિષય અત્યંત ગહન અને પુષ્કળ શોધખોળને માંગનારો હોવાથી કોઈ સ્થળે સ્ખલના થવા પામી હોય અગર કોઈની લાગણી દુખાય તેવા શબ્દો લખાયા હોય તો તેની ક્ષમા આપવી એ સજ્જનોનો ધર્મ છે.

પ્રસ્તાવના લગભગ ચાર પાંચ ફરમા જેટલી લખવા ધારેલી, પરંતુ સ્તોત્રપ્રણેતાઓની ગુરુપરંપરા, શિષ્યસંતતિ, અન્ય કૃતિઓ

અને સમાન નામધારક ભિન્નભિન્ન ગચ્છોમાં થએલી વ્યકિતઓ વગેરેની નોંધ લેતાં અનાયાસે બમણી વિસ્તૃત બની ગઈ છે. તથાપિ કેટલીક ઉપયોગી અને નવીન બાબતો ઉપર પ્રકાશ નાંખતી હોવાથી વાંચકોને અપ્રિય નહીં લાગે તેમજ જૈનોનો સળંગ ઇતિહાસ યોજવાની ઇચ્છા ધરાવનારાઓને કંઇક અંશે માર્ગદર્શક થશે એવી આશા છે.

આ ગ્રંથના સંપાદન કાર્યમાં પ્રાચીન પ્રતો વગેરેના પ્રદાનથી સહાયતા આપનાર પાટણ બિરાજતા વયોવૃદ્ધ પૂજ્યપાદ પ્રવર્તકજી **શ્રીકાંતિવિજયજી** મહારાજ તથા પરમપૂજ્ય પ્રાતઃસ્મરણીય ગુરૂદેવ (દક્ષિણ વિહારી શ્રી **અમરવિજયજી** મહારાજ)નો ઉપકાર કદિ પણ ભૂલી શકાય તેમ નથી.

આ પ્રસ્તાવના યોજવામાં—

ગચ્છમતપ્રબંધ—		સંપાદક આચાર્ય શ્રી બુદ્ધિસાગરજી.
જૈનરાસમાળા ભા. ૧	,,	,,
ધાતુપ્રતિમા લેખ સંગ્રહ ભા. ૧–૨	,,	,,
પ્રાચીન જૈન લેખ સંગ્રહ ભા. ૨	,,	શ્રી જિનવિજયજી.
જૈન ઐતિહાસિક ગૂર્જરકાવ્ય સંચય	,,	,,
વિજ્ઞપ્તિત્રિવેણી.	,,	,,
ઐતિહાસિક સઝાયમાળા ભા. ૧	,,	વિજયધર્મસૂરિજી.
ઐતિહાસિક રાસ સંગ્રહ ભા. ૨	,,	,,
પ્રભાવકચરિત્રપર્યાલોચન		યોજક મુનિ શ્રી કલ્યાણવિજયજી
જૈન ગૂર્જર કવિઓ ભા. ૧–૨		વકીલ મોહનલાલ દલીચંદ દેશાઈ
જૈન સાહિત્યનો સંક્ષિપ્ત ઈતિહાસ		,,
પ્રશસ્તિસંગ્રહ	,,	જૈન સાહિત્ય પ્રદર્શન અમદાવાદ
જેશલમેરૂભાંડાગારીયસૂચિ		પ્ર. ગા. ઓ. સિરીઝ વડોદરા.

વગેરે મુદ્રિત ગ્રંથોનો આધાર લેવામાં આવેલ છે, માટે તે તે ગ્રંથોના સંપાદક મહાશયો તેમજ પ્રકાશકોનો અત્રે આભાર માનવામાં આવે છે.

મારી અલ્પમતિ પ્રમાણે કાળજીપૂર્વક સંશોધન કાર્ય કર્યું છે; છતાં અનાભોગ પ્રમાદવશાત્ જે કંઈ અશુદ્ધિઓ રહેલી દૃષ્ટિગોચર થાય તેની ક્ષમા યાચી, સુધારી વાંચવા માટે વાચકોને અભ્યર્થના કરી, જિનેશ્વરદેવનાં સ્તોત્રોનું પઠન–પાઠન કરી ભવ્ય જીવો સમ્યક્ત્વની નિર્મલતાપૂર્વક આત્મશુદ્ધિ પ્રાપ્ત કરો અને અપાર સંસારસમુદ્રને સુતર બનાવો એવી હાર્દિક અભિલાષા રાખતો વિરમું છું.

તા. ૨૦–૯–૩૬
શીનોર.
જૈન ઉપાશ્રય.

દક્ષિણવિહારિ મુનિશ્રીઅમરવિજયજી
મહારાજનો ચરણસેવક મુનિ ચતુરવિજય

જૈનસ્તોત્રસંદોહ

ભાગ ૧ લો.

સંપાદક : મુનિમહારાજ શ્રીચતુરવિજયજી

કિંમત પાંચ રૂપિઆ

લગભગ ૭૦૦ પાનાં, બેરંગી જેકેટ, ઉવસગ્ગહરં સ્તોત્રનાં (૧) જગદ્વલ્લભ, (૨) સૌભાગ્યદાયિ, (૩) લક્ષ્મીવૃદ્ધિકર, (૪) ભૂતાદિનિગ્રહકર, (૫) સર્વજ્વરહર, (૬) શાકિનીનિગ્રહકર તથા (૭) વિષનિગ્રહકર સાત યંત્રો અને કલિકુંડ પાર્શ્વનાથનો યંત્ર વગેરે આર્ટપેપર ઉપર છાપેલાં આઠ યંત્રો.

—: તથા :—

૧. શ્રી ધર્મઘોષસૂરિકૃત મહામન્ત્રગર્ભિત શ્રી અજિતશાન્તિસ્તવ, (૨) શ્રી વાદિદેવસૂરિકૃત કલિકુણ્ડપાર્શ્વજિનસ્તવ. (૩) શ્રી મુનિચન્દ્રસૂરિકૃત કલિકુણ્ડપાર્શ્વજિનસ્તવ, (૪) શ્રી જિનપ્રભસૂરિકૃત મંત્રગર્ભિત શ્રી ગૌતમસ્તોત્ર, (૫) શ્રી આર્યનન્દિલકૃત મંત્રમય વૈરાટયાસ્તવ, (૬) શ્રી શુભસુન્દરગણિકૃત યંત્રમંત્રભેષજ્યાદિગર્ભિત શ્રી યુગાદિદેવસ્તવ, (૭) મન્ત્રાધિરાજસ્તોત્ર, (૮) ઉપસર્ગહરસ્તોત્ર શ્રી ચન્દ્રસૂરિની મંત્રમય ટીકા સહિત, (૯) પદ્માવત્યષ્ટક પાંચસો બાવીસ શ્લોક પ્રમાણ શ્રી પાર્શ્વદેવગણિ વિરચિત મંત્રમય ટીકા તથા (૧૦) શ્રી ધર્મઘોષસૂરિકૃત શ્રી પાર્શ્વનાથમાલામન્ત્રસ્તવ વગેરે મંત્રમય સ્તોત્રોનો અમૂલ્ય સંગ્રહ. જેના ઉપર પાશ્ચિમાત્ય વિદ્વાનોના સેંકડો અભિપ્રાયો મળી ચૂકેલા છે, તેમાંના કેટલાક અભિપ્રાયો જોડેનાં પાનાંઓ ઉપર વાંચવા વાચકોને ભલામણ છે.

કેટલાક અભિપ્રાયો

(1)

Prof. M. Winternitz
Prague (Czechoslovakia)
Jan. 5th. 1933.

× × × × This beautiful collection of Jaina Stotras will be welcome to all students of Jaina literature.

Yours sincerely,
M. Winternitz.

(2)

Professor Dr. Stien Konow
Oslo. Jan. 8th. 1933.

Dear Mr. Nawab,

I beg to send you my sincere thanks for kindly letting me have a copy of the beautiful edition of the Jaina Stotra Sandoha Part I. It has been a pleasure to look through it, and it will be very convinient also as a handy reader. I am convinced that many European scholars would welcome an edition of the Sacred Scriptures of the Jaina religion on similar lines, in small handy volumes, and some day I hope that we shall get such a series.

Yours sincerely,
Stien Konow.

(3)

Dr. L. Alsdorf. Ph. D.
Berlin. 7th. Feb. 1933.

Dear Sir,

I have much peasure in acknowledging the receipt of ' Jaina Stotra Sandoha Part I. ' x x x x x x May this promising fiıst volume of the new series soon be followed by other jewels from the hidden treasures of Jain literature !

Yours truly,
Dr. L. Alsdorf. Ph. D.

(4)

British Museum,
London. W. C. I. 4th. Jan. 1933.

Sir,

x x x x The book is very interesting and in many respects valuable; I wish you all success in your enteıprise.

Yours faithfully,
L. D. Barnett.

(5)

Walter Ruben
Frankfurt. A. M.
28-1-33 (Germany)

Dear Sir,

I thank you very much for your valuable book. The learned Introduction, the very full

index, the diagrams and the other appendices are extremely useful additions to the prayers who are till now not in any sense known in Europe as they are worth to be ! We European scholars generally read only the philosophical books and biographies of the Jains, but up to date we did not know what a great treasure of religious feelings and high-class poetry is invested in your prayers ! Many thanks for this welcomed gift ! I hope that you will be in a position further to pursue your edition of such jewels of your religion ! That will be a good help for the science of India, of Jainism, of the general history of religions, and you will get many friends by this work !

Sincerly yours
Walter Ruben.

NOTE

Besides these valued opinions we have felicitations from Dr. Schubring of Germany, Dr. Guerinot of Paris, Dr. Stien of Prague, Dr. Glesenap of Koenigsberg and many other distinguished scholars. We regret, encroachment on our limited space does not allow us to print them all.

—Sarabhai Nawab.

ॐ ह्रीं श्रीं पार्श्वनाथाय नमः ।

अनेकजैनपूर्वाचार्यविरचितः

श्रीजैनस्तोत्रसन्दोहः ।

द्वितीयो विभागः ।

[१]

श्रुतकेवलिश्रीभद्रबाहुस्वामिसूत्रितं
श्रीद्विजपार्श्वदेवगणिरचितलघुवृत्त्या विभूषितं

उपसर्गहरस्तोत्रम् ।

धरणेन्द्रं नमस्कृत्य, श्रीपार्श्वं मुनिपुङ्गवम् ।
'उपसर्गहर'स्तोत्र–वृत्तिं वक्ष्ये समासतः ॥ १ ॥

प्रणतसुरासुरललाटविन्यस्तमुकुटश्रेणिसमाश्रितस्थ चञ्चच्चूडामणिदम्भोलिप्रमुखरत्नप्रभाप्राग्भारप्रकाशितपादपङ्केरुहस्य श्रीपार्श्वनाथस्य सम्बन्धि मन्त्रस्तोत्रं 'उपसर्गहर 'नामप्रख्यातं पञ्चगाथाप्रमाणम् । तस्य मया कथितवृद्धोपदेशेन अस्यैव स्तोत्रकल्पानुसारेण चात्मनः स्फुटावबोधनिमित्तं संक्षिप्तावृत्तिर्विधीयते । [मध्यगाथा] तस्य [१]चाद्यां गाथामनुक्रमेणाह—

उवसग्गहरं पासं पासं वंदामि कम्मघणमुक्कं ।
विसहरविसनिन्नासं, मंगलकल्लाणआवासं ॥ १ ॥

---

१ 'वांथं ' (?) इति ख-पाठः ।

अस्य व्याख्या—वन्दामि-स्तौमि । कं कर्मतापन्नम् ? पार्श्वनाथस्वामिनं अशोकाद्यष्टमहाप्रातिहार्यपूजासमन्वितं चतुस्त्रिंशद् बुद्धातिशयोपेतं त्रयोविंशतितीर्थकरेभ्यः श्रीपार्श्वनाथस्वामिनः समवसरणभूतलं तत्सर्वेषां तस्य [1]सम्बन्धापन्नमनेकं प्राकारत्रयालङ्कृतगोपुररत्नमयकवसीस(पिशीर्ष)तोरणविराजितमवनितलानि । योजनहारीणि [2]प्रसन्नभव्यलोकहृदयानन्दकारीणि प्रधानाऽर्धमागधीभाषाविशेषेण समकालमेव चित्रस्वरूपनरामरादिजन्तुसंशयसन्दोहापोह[3]समन्वाधनेन (सम्पादनेन)स्वविहारपवनप्रसरेण ? पञ्चविंशतियोजनप्रमाणं चतुर्दिग्विभागमहीमण्डलमध्ये सर्वव्याधिरजोराशेरपसारणेन चतुर्विधश्रीश्रमणसङ्घदेवनरेन्द्रदानवचारणविद्याधरकिन्नरनारीतिर्यञ्च(क् ?)प्रभृतिभिरमृतरस(मिव) पीयमानं निरन्तरं चित्ताह्लाददानमिति ध्यानमित्युच्यते । पुनरपि कथम्भूतम् ? उपसर्गहरमिति । कः शब्दार्थः ? उच्यते—'सृज विसर्गे' (पा० धा० १४१५) इत्यस्य धातोरुपशब्दपूर्वकस्य उपसर्जनं उपसर्गः । 'भावे' (कातन्त्रे [4]सू० ७५० पृ० २१४) घञ्प्रत्ययः 'नामिनश्चोपधाया लघोः' (कातन्त्रे सू० १०६ पृ० ११७) इत्यनेन सूत्रेण गुणे कृते पश्चात् 'चजोः कगौ धुड्घानुबन्धयोः' (कातन्त्रे सू० ५४२, पृ० १९०) इत्यनेन सूत्रेण गादेशे कृते उपसर्ग इति सिद्धम् । 'हृञ् हरणे' (पा० धा० ८९९) इत्यस्य धातोः हरणं हरः 'स्वरवृदृगमिग्रहाम् (अल्)' (कातन्त्रे सू० ५७५ पृ० १९४) ' अल्प्रत्ययः । 'नाम्यन्तयोर्धातुविकरणयोर्गुणः' (कातन्त्रे सू० ३२, पृ० १०७) हरः इति सिद्धम् । उपसर्गहर-प्रत्यूहविध्वंसकमित्यर्थः । पार्श्वमितिशब्देन पार्श्वनामा यक्षः स उच्यते । तत्र पार्श्वनाथतीर्थसमुत्पन्नत्रयोविंशतितमो यक्षराट् अष्टाचत्वारिंशत्सहस्रयक्षपरिवृतः श्रीपार्श्वनाथपादयुग्मसेवां करोति । पुनः कथम्भूतम् ? 'कर्मघनमुक्तं', क्रियन्ते इति कर्माणि, घनानि च तानि कर्माणि

---

१ 'यत्स्वमनेकं' इति ख-पाठः । २ 'प्रसरन्त' इति ख पाठः । ३ 'समत्पादनेन' इति ख-पाठः । ४ एष सूत्रपृष्ठाङ्को दीयते १९५२ तमे वैक्रमीयाब्दे हीराचन्द्रनेमिचन्द्रश्रेष्ठिना प्राकाश्यं नीतायाः कातन्त्ररूपमालाया आधारेण ।

च 'क्वचित् परनिपातोऽपि' इति (वचनात्) कर्मघनानि तैर्मुक्तम्, निबिडकर्मरहितमित्यर्थः । पुनरपि कथम्भूतम्? 'विषधरविषनिर्नाशं' दुष्ट-सर्पविषविनाशकमित्यर्थः । कथम्भूतम्? 'मङ्गलकल्याणावासं'। मङ्गलमिति कः शब्दार्थः ? उच्यते–'अगि–रगि-लगि-मगी'ति दण्डकधातुरस्य 'इदि-तामनुधातोः' इति विहितकुणादिकाऽलभूतप्रत्ययान्तस्य अनुबन्धलोपे च कृते प्रथमैकवचनान्तस्य मङ्गलमिति रूपं भवति । मङ्ग्यते यथाहितमनेनेति मङ्गलम् । मङ्ग्यते–विधिना गम्यते–साध्यते इति यावत् । अथवा मङ्गेति धर्माभिधानम् । 'रा ला आदाने' इत्यस्य धातोर्मङ्ग उपपदे 'आतोऽनुपसर्गात् कः' (कातन्त्रे सू० ५८७, पृ० १९५) इति कप्रत्ययान्तस्य 'आतो लोप इट् किति' (?) 'अनेन सूत्रेणाकारलोपे च कृते प्रथमैकवचनान्तस्यैव मङ्गलमुम(रूपं?)सिद्धमिति । कल्याणमिति कः शब्दार्थः ? उच्यते—'अण रण' इत्यादिदण्डकधातोः कल्यशब्दपूर्वकस्य कल्यमणतीति कल्याणं कर्मण्यपि 'अस्योपधाया (दीर्घो वृद्धिर्नामिनामिनिचट्सु') (कातन्त्रे सू० २२३, पृ० १३६) इत्यनेन सूत्रेण अकारदीर्घत्वम् । 'समानः सवर्णे दीर्घीभवति (परश्च लोपम्') (कातन्त्रे सू० २४ पृ० ५) इत्यनेन दीर्घे कृते द्वितीयैकवचनान्तस्यैव कल्याणं सिद्धमिति । आवासमिति कः शब्दार्थः ? उच्यते–– वस निवासे' इत्यस्य धातोः आङ्शब्दपूर्वकस्य आवासनं आवासः। भावे घञि कृते च समासे 'अस्योपधाया०' (कातन्त्रे सू० २२३) इत्यनेन सूत्रेण कृते दीर्घे आवासं–निवासं रमणीयं स्थानं श्रीपार्श्वनाथजिना-श्रयम् । इति गाथार्थः ॥ १ ॥

अधुना वृद्धसम्प्रदायः—

उपसर्गहरं पार्श्वं प्रत्येकमध्ययन्त्रमन्त्रदर्शनायाह—क्षंकारनामगर्भितस्य बाह्येषु चतुर्दलेषु पार्श्वनाथ दातव्यम् । दलाग्रेषु हरः ४ इति न्यसेत्। बाह्ये ह हा हि ही हु हू हे है हो हौ हं हः वेष्टयेत्, मायाबीजे त्रिगुणं वेष्टिते यन्त्रम् । १

*वंकारनामगर्भितस्य बहिश्चतुर्दलेषु पार्श्वनाथ दातव्यम् । बहिर्हर२

* द्वितीययन्त्रज्ञापकः पाठः पतितो भाति ।

निरन्तरं पूरयेत् । बाह्ये द्वादश ह हा इत्यादि वेष्टयेत् । बाह्ये अकारादि-क्षकारपर्यन्तं वेष्टयेत् । मायाबीजं त्रिगुणं वेष्ट्यं, तृतीयं यन्त्रम् । ३

हुंकारनामगर्भितस्य शेषं पूर्ववत् सर्वं द्रष्टव्यम् ४। ह्वं ह्ं नामगर्भितस्य ह्वकारं वेष्टयेत् । बाह्ये षोडश स्वरानावेष्टयेत् शेषं पूर्ववत् ५ ।

पञ्चमयन्त्रवद् झंनामगर्भितस्य बहिरष्टदलेषु ॐ पार्श्वनाथाय स्वाहा दातव्यं, शेषं पूर्ववत् यन्त्रम् ६ । हं (हुं?) कारनामगर्भितस्य बाह्ये मायया वेष्टयेत् । बहिः ॐ पार्श्वनाथाय स्वाहा वेष्ट्यं, शेषं पूर्ववत् ॥ ७ ॥

एतेषां [1] सप्तयन्त्राणामपि कुङ्कुमगोरोचनया भूर्जपत्रे संलिख्य कुमारी-(कर्तित) सूत्रेणावेष्टय वामभुजदण्डे धारणीयं जगद्वल्लभसौभाग्ययशोल-क्ष्मीवृद्धि भूतपिशाचराक्षसज्वरग्रहदोषशाकिनीविषमविषधरप्रभृतिभयरक्षा भव-ति । ॐ ह्रीं श्रीं **हर हर स्वाहा । अस्य क्रिया**-अष्टोत्तरशतश्वेतपुष्पै-र्दिनत्रयं श्रीपार्श्वनाथसमीपे क्रियमाणेन सर्वसम्पदादिकं भवति । ॐ गम-लवर्यु (ग्म्ल्व्र्यूं?) त्रिशूलमुद्रया ग्राँ ग्रीँ ग्रं ग्रौँ ग्राह्य २ छिंद २ भिंद २ विदा-रिम (निवारय?) २ दमलवर्यूं (व्म्ल्व्र्यूं) व्रां व्रीं व्रैं व्रौं व्रः हा हा ताडय २ घमलवर्यूं (घ्म्ल्व्र्यूं) घ्रां घ्रीं घ्रूं घ्रौं घ्रः घ्राः यूँ २ हुं २ फट् हमलवर्यूं (ह्म्ल्व्र्यूं) हां हीं हं हौं हः हा हा घे २ (घे २) कठोरमुद्रायां ज्वल २ ज्वालय २ प्रज्वल २ प्रज्वालय २ ॐ नमो भगवते पार्श्वयक्षाय चण्डक्रोधाय सप्तफणाय हुं क्षूं श्रूं शमलवर्यूं (श्म्ल्व्र्यूं) श्रां श्रीं श्रूं श्रौं श्रः हा २ घे २ वज्रासित्रिशूलधारया हर २ इदं भूतं हन २ पच २ त्रासय २ ख २ खाहि २ मन्त्रराज आज्ञापयति हुं फट् स्वाहा । पार्श्वयक्षमन्त्रः ॥

अधुना भूतपिशाचप्रेतप्रभृतिरक्षामाह-आग्नेय[2]मण्डले त्रिकोणेषु रांकारे दातव्यं ज्वालाग्रे रेफस्वस्तिकभूषितम् । तन्मध्ये रमलवर्यूं (र्म्ल्व्र्यूं) संलि-ख्य बाह्ये ॐ रमलवर्यूं (र्म्ल्व्र्यूं) रपरां हाः हां आं क्रों क्षीं ह्रीं क्लीं ब्लूं द्रां द्रीं पार्श्वयक्षिणी ज्वल २ प्रज्वल २ दह २ पच २ इदं भूतं निर्घाटय २ धूमान्धकारिणि ज्वलनशिखे ! हूं फट्(व) मात्रीदूतिकासहिते पार्श्वयक्षिणी आज्ञापयति स्वाहा ।

---

१ एतेषामाकृतयो विलोक्यन्तामस्यैव ग्रन्थस्य प्रथमे विभागे ग परिशि-ष्टप्रदत्ताः । २ 'मण्डलत्रये' इति ख-पाठः ।

एतन्मन्त्रेण वेष्टयेदुच्चाटय इमं पिण्डे ललाटे ध्यायेदग्निवर्णं सर्वाङ्गं भूतं ज्वरं शाकिनीप्रभृति नाशयतीत्यर्थः ॥

इदानीं भूतमन्त्रानन्तरं **सर्वविषापहारमहाविषधरविषनिर्नाशभावमाह**–ॐ क्षमलवर्यूं (क्ष्म्ल्व्र्यूं) वं ५ हां आं क्रों क्षीं क्लीं ब्लूं ह्रां ह्रीं ज्वालामालिनी क्षङ्कारिणी प्रतिसहितविषं निर्विषं कुरु २ स्थावरविषं निर्विषं कुरु २ स्थावरविषं अङ्गजं कृत्रिमं विषं जाठरं जोगजङ्गमविषं अपहर २ इमं देवं अमृतेन अभिषिञ्चय २ उत्थापय २ दण्डेनाक्रम्य विषमं विषं ठः ३ ज्वालामालिन्याज्ञापयति स्वाहा । पुरुषप्रमाणं दण्डं गृहीत्वा अष्टोत्तरशतवारमभिमन्त्रयेत् ताडयेदूर्ध्वं साधेया सर्वसन्धिषु कालदष्टो उत्थापयति । ॐ नमो भगवते श्रीघोणे हर २ दह २ चर २ मथ २ वर २ धर २ कप २ जरसीद्ध ग्रस २ मं २ अं २ क्षीं ह्रीं ह्रां ३ ह भगवति श्रीमं वोणधः सः ३ ठः ३ डः ३ रः ३ घेन् कीन् वींबरविंहगमानुजेषन दारिकरवरिदासोरय २ गं ३ ठ २ हुं फट् स्वाहा । **श्रीघोणमन्त्रः**–ॐ नमो भगवते श्रीघोणे हर २ दर २ सर २ धर २ मध २ हरसा २ क्ष २ व २ हमलवरयूं क्षमलवरयूं धमलवरयूं रमलवर्यूं वमलवरयूं सर्पस्य गतिस्तम्भं कुरु कुरु स्वाहा । एतन्मन्त्रद्वयं स्मरयेत् (स्मरेत्) त्रिसन्ध्यं सर्पभयं नाशयति ॥ ॐ नमो भगवते श्रीपार्श्वनाथाय पद्मावतीसहिताय हिलि २ मिलि २ चिलि २ किलि २ हां ह्रीं हूं ह्रौं ह्रः क्रों २ यां २ हंस हुं फट् स्वाहा । सर्वज्वरनाशनमन्त्रः ॥ **ज्वरानन्तरं देवकुलं दर्शयन्नाह** । तद्यथा—घमलवरयूं क्षमलवरयूं समलवरयूं नामगर्भितस्य बाह्ये प्रत्येकं हमलवरयूं वेष्टयेत्, बाह्ये षोडश स्वराः पूरयेत्, तद्बहिरष्टदलेषु कचतटक्षठपयव ममलवरयूं पिण्डाक्षराणि दातव्यानि । बहिरष्टपत्रेषु ब्रह्माणी कुमारी इन्द्राणी माहेश्वरी वाराही वैष्णवी चामुण्डा गणपतये ॐकारपूर्वं नामान्तं दातव्यम् । तद्बाह्ये यमलवरयूं यः ५ ह्राः ह्रां आं क्रों क्षीं क्लीं ब्लूं द्रां द्रीं पार्श्वयक्षिणी मात्री ब्रह्माणी दूतिकासहिते नमः । (आ)वेष्टय पूर्वोक्तक्रमेण ककारादिहकापर्यन्तं पिण्डाक्षराणि बिन्दुकलाविभूषितानि वेष्टयेत् । बाह्ये मायाबीजं त्रिधा वेष्टयेत् । यन्त्रत्रयस्य मन्त्रम्–ॐ आं क्रों क्षीं ह्रीं क्लीं ब्लूं ह्रां

ह्रीं ज्वालामालिनी नमः। मूलविद्या। अष्टोत्तरशतं निरन्तरं त्रिसन्ध्यं ध्याय-मानेन सर्वसिद्धिवृद्धिर्लक्ष्मीर्भवति ॥ १ ॥

इदानीं प्रथमगाथायाः कल्पानुसारेण मन्त्रं यन्त्रं च व्याख्याय गाथयाऽ[१]नन्तरं **अष्टारमष्टवलयारचक्रं सप्रपञ्चमाह—**

विसहरफुलिंगमंतं कंठे धारेइ जो सया मणुओ।

तस्स गह-रोग-मारी-दुट्ठजरा जंति उवसामं ॥ २ ॥

अस्य **व्याख्या**—यान्ति-गच्छन्ति। के एते कर्तारः? ग्रहरोगमारिदुष्टज्वरा इति। आदित्यप्रभृतयोऽष्टाशीतिग्रहपीडा नाशयन्ति. रोगा-वातपित्तश्लेष्मि[?]आमयादयः। मारी-क्षुद्रयन्त्रमन्त्रयोगिनीकृतमहाघोरोपसर्ग-ज्वरप्रभृतयः। दुष्टज्वरा अनेकप्रकारा-दाघ-(ह)-ज्वर-वातज्वर पित्त-ज्वर-विषमज्वर-नित्यज्वर-वेलाज्वर-मुहूर्तज्वरादयः। कं कर्मतापन्नम्? उपशामम् विनाशं यान्तीत्यर्थः। कस्य? तस्य। यः किं०? आत्मना[म]नुजः-पुरुषा धारयति-व्यवस्थापयति। कं कर्मतापन्नम्? 'विषधरस्फुलिङ्गमन्त्रं' विषधरस्फुलिङ्गस्य मन्त्रस्तम्। विषधरस्फुलिङ्गमन्त्रोपलक्षणत्वात् तथैवप्रकारं पञ्चनमस्कारचक्रमष्टारसष्टवलयारचक्रमुच्यते। क धारयति? कण्ठे। निरन्तरं एकाग्रमानसध्यायमानसर्वकल्याणसम्पत्कारकमित्यर्थः। कथम्? 'सदा' सर्वकालम्। इति गाथार्थः ॥

अस्य भावनाविशेषः **वृद्धसम्प्रदायः**—प्रथमं तावदष्टारमष्टवलयारमध्ये हूंकारनामगर्भितस्य बहिरष्टदलेषु ॐ पार्श्वनाथाय ह्रीं नमः संलिख्य दक्षिणपार्श्वे पार्श्वयक्षं संस्थाप्य वामपार्श्वे पार्श्वयक्षिणीं संस्थाप्य बाह्य चतुष्कोणेषु ॐ ब्रह्मणे नमः, ॐ धरणेन्द्राय नमः, ॐ नागाय नमः, ॐ पद्मावत्यै नमः, संलिख्य बाह्ये षोडश स्वरानावेष्टयेत्। बहिरष्टपत्रेषु ॐ ह्रीं श्रीं १ नमिऊण २ पासनाह ३ विसहर ४ वसह ५ जिण ६ फुलिङ्ग ७ ह्रीं नमः ८ संलिख्य, तद्बहिरष्टपत्रेषु ॐ नमो अरिहंताणं ह्रीं नमः, ॐ [नमो] सिद्धाणं ह्रीं नमः ॐ [नमो] आयरियाणं ह्रीं नमः ॐ [नमो] उवज्झायाणं ह्रीं नमः ॐ नमो

१ 'नन्तरीं वुट्ट अट्ठार' इति ख-पाठः।

लोए सव्वसाहूणं ह्रीं नमः, ॐ ज्ञानाय ह्रीं नमः, ॐ दर्शनाय ह्रीं नमः, ॐ चारित्राय ह्रीं नमः आलिख्य, तद्बाह्ये षोडशपत्रेषु षोडश-विद्यादेव्या नामानि, तद्यथा–रोहिण्यै नमः, प्रज्ञप्त्यै०, वज्रशृङ्खलायै०, वज्रा-ङ्कुश्यै०, अप्रतिचक्रायै० पुरुषदत्तायै०, काल्यै०, महाकाल्यै०, गौर्यै०, गान्धार्यै०, सर्वास्त्रमहाज्वालायै०, मानव्यै०, वैरोट्यायै०, अच्छुप्तायै०, मानस्यै०, ॐ ह्रीं महामानस्यै०, नमोऽन्तं सर्वत्र द्रष्टव्यम् । तद्बाह्ये चतुर्विंशतितीर्थङ्करजननीनामानि । तद्यथा—ॐ ह्रीं मरुदेव्यै नमः, विज-यायै०, सेनायै०, सिद्धार्थायै० मङ्गलायै०, सुसीमायै० पृथिव्यै०, लक्ष्मणायै रामायै०, नन्दायै० विष्णव्यै०, जयायै०, श्यामायै०, सुजसायै०, सुव्रतायै० अचिरायै०, श्रियै०, देव्यै०, प्रभावत्यै०, पद्मावत्यै०, वप्रायै०, शिवादेव्यै०, वामादेव्यै०, ॐ ह्रीं त्रिशलायै नमः, ॐ नमोऽन्तं [१]सर्वत्र द्रष्टव्यम् । तद्बाह्ये षोडशपत्रेषु—ॐ इन्द्राय नमः, ॐ जयायै ह्रीं नमः, ॐ अग्नये ह्रीं नमः, ॐ अजितायै ह्रीं नमः ॐ यमाय ह्रीं नमः, ॐ अपराजितायै ह्रीं नमः ॐ नैर्ऋत्याय ह्रीं नमः, ॐ जम्भायै नमः, ॐ वरुणाय नमः ॐ मोहायै नमः, ॐ वायवे नमः, ॐ वीरायै (?) ह्रीं नमः, ॐ कुबे-राय नमः, ॐ नारायणाय नमः, ॐ ईशानाय नमः, ॐ विजयायै ह्रीं नमः, आलिख्य, तद्बहिरष्टपत्रेषु ॐ आदित्याय नमः, ॐ सोमाय नमः, ॐ मङ्गलाय नमः, ॐ बुधाय नमः, ॐ बृहस्पतये नमः, ॐ शुक्राय नमः, ॐ शनैश्चराय नमः ॐ राहुकेतुभ्यो(भ्यां) नमः ।

बाह्ये मायाबीजं त्रिगुणं वेष्टयेत्, माहेन्द्रमण्डलं वज्राङ्कितं चतुष्कोणेषु क्षिकारमालिख्य अस्य चक्रस्य सम्बन्धिमूलमन्त्रेण ह्रीं श्रीं क्लीं क्रों ग्रों ग्लें ग्लूं अर्हं नमः । ॐ नमो भगवओ अरिहओ पासस्स सिज्झउ मे भगवई महाविज्जा उग्गे महाउग्गे जसे पासे सुपासे २ पस्समालिनि ठः ३ स्वाहा । एयाए विज्जाए गामं नगरं पट्टणं कव्वडं घरं खित्तं विवरं कुड्डागारं बहुइ [३]कम्मवामिधूयं दायं वा खेमं सिवं निरोगं माणुसं बहुदव्वं सुपीणा सुखा-

१–२ ' सर्वेषु ' इति ख–पाठः । ३ ' कर्म चाभिधूयं दायं वा क्षेमं सिवं नीरोगं मानुसं ' इति ख-पाठः ।

वहेवरु । ॐ वम्माएवि ! सपुत्ति ! सवाहणि ! सअपरिकरं मज्ज आगच्छ २ अत्र स्थाने तिष्ठ तिष्ठ स्वाहा ।

आह्वानमन्त्रानन्तरं द्वितीयं बृहच्चक्रं कल्पानुसारेण चिन्तामणिनामचक्रस्य सम्बन्धि विस्तरेण बीजाक्षरं दर्शयन्नाह–अष्टारमष्टवलयारमध्ये ॐ ह्रीं श्रीं वां हं हुं क्षुं ह्रीं ह्रीं वँ श्रीं ॐ वां ऐं ह्रीं वां क्ष्मीं वा हं सं वमलवरयूं वा मध्यभागे हुंकारे नामगर्भितमालिख्य बाह्ये चतुर्दलेषु पार्श्वनाथं संलिख्य बाह्ये ह्रींकारं (सं) वेष्टय त्रिगुणं बहिरष्टकोणोपेतं चक्रमालिख्य कोणेषु ब्रह्माणं च ममलवरयूं धरणेन्द्राय धमलवरयूं नागान् नमलवरयूं संलिख्य पद्मावतीं यमलवरयं संलिख्य बाह्ये ह्रीं ॐ हः २ क्षदेवत्राभयहरत्वात्र ॐ ह्रीं (त्रीं ?) सं हं सः यः ३ क्षिप स्वाहा । ह्रीं ह्रौं संवेष्टय बाह्ये षोडशकमलमध्ये षोडश स्वरान् संलिख्य प्रथममध्यदले द्वौ द्वौ संलिख्य ऊर्ध्वभागे दलाग्रे ॐ ह्रीं श्रीं नमिऊण पासनाह विसहरवसहजिणफुलिंग ह्रीं श्रीं नमः । पुनरपि बाह्ये कमलमध्येषु ॐ नमो अरिहंताणं ह्रीं नमः, ॐ[नमो] सिद्धाणं ह्रीं नमः, ॐ नमो आयरियाणं ह्रीं नमः, ॐ नमो उवज्झायाणं ह्रीं नमः, ॐ नमो लोए सव्वसाहूणं ह्रीं नमः, ॐ नमो ज्ञानाय ह्रीं नमः, ॐ दर्शनाय ह्रीं नमः, ॐ चारित्राय ह्रीं नमः, विदिगरेषु [ॐ] उवसग्गहरं पासं १ पासं २ वंदामि ३ कम्मघणमुक्कं ४ विसहर ५ विसनिन्नासं ६ मंगलकल्लाण ७ आवासं ८ स्वाहा इति संलिख्य, ततो बाह्ये अनन्तकुलिकवासुकिशङ्खपालतक्षककर्कोटपद्ममहापद्म ॐकारपूर्वं नमोऽन्तमालिख्य विदिगरेषु ॐ विसहरफुलिंगमंतं १ कंठे धारेइ २ जो सया ३ मणुओ ४ तस्स गह ५ रोगमारी ६ दुट्ठजरा जंति ७ उवसामं ८ स्वाहा संलिख्य, पुनरपि बाह्ये षोडशविद्यादेव्या नामानि षोडशदलेषु ऐं ह्रीं क्लीं रोहिण्यै नमः (एवं) सर्वेषु द्रष्टव्यानि । पुनरपि बाह्ये तीर्थङ्करजननीनामानि मरुदेव्यादीनि दलेषु प्रत्येकं २ ॐ ह्रीं नमोऽन्तं संलिख्य बाह्यदलेषु प्रत्येकं २ इन्द्राग्नियमनिर्ऋतवरुणवायव्यकुबेरईशाननागान् ब्रह्माणं ॐकारपूर्वं नमोऽन्तं संलिख्य विदिगरेषु चिट्ठउ १ दूरे मंतो २ तुज्झ पणामो वि ३ बहुफलो होइ ४ नरतिरिएसु ५ वि जीवा ६ पावंति न ७

दुक्खदोहग्गं ८ स्वाहा इति संलिख्य बाह्ये चतुर्विंशतिदलेषु आदित्य—जया सोम–अजिता, मङ्गल–अपराजिता, बुध–जम्भा, बृहस्पति–मोहा, शुक्र-गौरी, शनैश्चर–गान्धारी, राहु–केतू संलिख्य विदिगरेषु तुह सम्मत्ते लद्धे १ चिन्तामणि २ कप्पपायवब्भहिए ३ पावंति ४ अविग्घेणं ५ जीवा ६ अय-रामरं ७ ठाणं ८ स्वाहा संलिख्य ॐ (ॐ?)वामा[१]वि ! [१]महावाहणि ! सपरि-करि ! महि आगच्छ २ अत्र स्थाने तिष्ठ २ स्वाहा । मायाबीजं त्रिगुणं (सं)वेष्टय माहेन्द्रवज्राङ्कितस्य तु चतुष्कोणेषु क्षिकारं देयं। चक्रं कुङ्कुमगोरो-चनया सुगन्धद्रव्यैर्भूर्जपत्रे संलिख्य श्वेतवस्त्रैश्चन्दनाभरणादिभिर्निरन्तरं त्रिसन्ध्यं ध्यायन् अष्टोत्तरशतपुष्पैर्जापः क्रियते सर्वसम्पत्करणम्। कुङ्कुमगोरोचनया सुग-न्धद्रव्यैर्भूर्जपत्रे संलिख्य कण्ठे धारणीयम्। सर्वभयरक्षां करोति। द्वितीयचक्रमिति ॥ २ ॥

इदानीं चिन्तामणिबृहच्चक्रानन्तरं **शुभाशुभं यन्त्रं सप्रपञ्चमाह—**

चिट्ठउ दूरे मंतो तुज्झ पणामो वि बहुफलो होई ।
नरतिरिएसु वि जीवा पावंति न दुक्खदोहग्गं ॥ ३ ॥

अस्य व्याख्या—तिष्ठतु—आस्तां दूरे—व्यवहितदेशे रमणीयमित्यर्थः। पञ्चनमस्कारसम्बन्धी ॐ ह्रीँ हं नमो अरिहंताणं ह्रीँ नमः । त्रिसन्ध्यं निरन्तरं अष्टोत्तरशतश्वेतपुष्पैरेकान्तस्थानेन जापेन क्रियमाणेन सर्वसम्पत्करी लक्ष्मीर्भवति । अथवा ध्यायेत(ध्यानेन?) हरहासकाशशङ्खगोक्षीरहारिणी(णा) हारकुन्देन्दुधवलनिबद्धं हृत्पुण्डरीके मनसि धृत्वा धारणं सञ्जाता तत्प्रत्येका-न्तासमापूरितध्याननिरुद्धाः करणवृत्तयः आविर्भूतस्वरूपाः । पुण्य इवार्थनि-ष्पासः सञ्जातसमाधिविहितो अमूर्धानाहतु संयमक्षतमन्तमूर्धानं त्रिकालं सर्वसम्पत्करी ईप्सितफलदायिनी सर्वकल्याणकारिणी ध्यानमित्युच्यते । तव—भवतः प्रणामः—प्रह्वीभाव इत्यर्थः । बहुफलः—प्रचुरफल इत्यर्थः । भवति—विद्यते । नरा–मनुष्याः तिर्यक्ष्वपि जीवाः—प्राणिन इत्यर्थः । प्राप्नुवन्ति—आसादयन्ति न दुःखदौर्भाग्यमिति—पीडा[२]भयशोभयमिति गाथार्थः । अपि-शब्दोऽत्र समुच्चयार्थः ।

१ 'महाविद्या (विज्जा) वाहणि' इति ख-पाठः। २ 'कालभयशोकभय०' इति ख–पाठः।

यन्त्रं सूच्यते । अस्य भावमाह–ह्रींनामगर्भितस्य बहिरष्टदलेषु ह्रीं ब्लूं ह्रीं ४ देवदत्त ४ दातव्यम् । एतद् यन्त्रं कुङ्कुमगोरोचनादिसुगन्धद्रव्यैः पत्रे संलिख्य नारीबाहौ धारणीयम् । वन्ध्या गुर्विणी भवति, मृतवत्सा गर्भं धारयति, काकवन्ध्या प्रसवति, सर्वभूतपिशाचरक्षा (च)भवति(१) । वंकारनामगर्भितस्य बाह्ये षोडश स्वरान् वेष्टयेत् । ॐ ह्राँ ह्रीं चामुण्डे! स्वाहा । आवेष्ट्य बाह्ये बलं २ पूरयेत् । एतद् यन्त्रं तु कुङ्कुमादिसुगन्धद्रव्यैः भूर्जपत्रे संलिख्य बाहौ धारणीयम् । बालग्रहरक्षा भवति(२)। मायाबीजत्रिगुणं नामगर्भितस्य बहिरष्टदलेषु ह्रीं दे इत्यादि दातव्यम् । एतद् यन्त्रं भूर्जे कुङ्कुमगोरोचनया आलिख्य स्त्रीपुरुषबाहौ धारणीयम् । सौभाग्यं भवति(३) । वकारं नामगर्भितस्य बहिश्चतुर्दलेषु वंकारं दातव्यम् । बहिरष्टपत्रेषु रकारं दातव्यम् । एतद् यन्त्रं कुङ्कुमगोरोचनया भूर्जपत्रे संलिख्य(ते)क्षुद्रोपद्रवापसर्गदोषा [1]उपशाम्यन्ति । आ(वै?)रोटयानामविद्या(४)। ह्रींनामगर्भितस्य बहिरष्टपत्रेषु देयं ह्मल्व्यूं ह्रीं दातव्यम् । एतद् यन्त्रं गोरोचनया भूर्जपत्रे संलिख्य कण्ठे हस्ते वा बद्ध्वा चौरभयं न भवति (५) । अघोरा नाम विद्या । ह्रींकारनामग[2]र्भितस्य बहिरष्टदलेषु मायाबीजं दातव्यम् । एतद् यन्त्रं कुङ्कुमगोरोचनया भूर्जपत्रे संलिख्य बाहौ धारणीयम्। सौभाग्यं भवति (६) । मायागर्भितस्य बहिरष्टपत्रेषु ह्रींकारं दातव्यम् । एतद् यन्त्रं कुङ्कुमगोरोचनया भूर्जपत्रे संलिख्य बाहौ धारणीयम् । सर्वजनप्रियो भवति (७) । मायानामगर्भितस्य बहिरष्टपत्रेषु रकारं दातव्यम् । एतद् यन्त्रं कुङ्कुमगोरोचनया भूर्जपत्रे विलिख्य(ते) बालानां शान्तिपुष्टिकरी रक्षा भवति(८)। मायाबीजं नामगर्भितत्रिगुणं (सं)वेष्ट्य बहिरष्टपत्रेषु ह्रींकारं दातव्यम् । एतद् यन्त्रं कुङ्कुमगोरोचनया भूर्जपत्रे आलिख्य कण्ठबाहुभ्यां धारयेत् । आयुषः अपश्रितज्वरभूतपिशाचस्कन्दोपस्मारग्रहगृहीतस्य बन्धे तत्क्षणादेव शुभं भवति(९) । ह्रां [ह्रीं] श्रीं ह्रीं श्रीं ह्रौं नामगर्भितस्य बाह्ये षोडशपत्रेषु ह्रीं श्रीं ठकारं दातव्यम् । एतद् यन्त्रं कुङ्कुमगोरोचनया भूर्जपत्रे विलिख्य(ते) दुर्भगनारीणां सौभाग्यं करोति (१०) ॥ ३ ॥

---

१ 'उपशमयन्ति' इति ख–पाठः । २ 'विदर्भितस्य' इति ख–पाठः ।

इदानीं पञ्चनमस्कारस्मरणीयफलं सप्रपञ्चमाह —

तुह सम्मत्ते लद्धे, चिंतामणिकप्पपायवब्भहिए ।
पावंति अविग्घेणं जीवा अयरामरं ठाणं ॥ ४ ॥

व्याख्या—' प्राप्नुवन्ति ' लभन्ते । के ते कर्तारः ? ' जीवाः ' प्राणिनः । किं कर्मतापन्नम् ? ' अजरामरं स्थानं ' शाश्वतं धवलं गोक्षीर-कुन्देन्दुशङ्खहारसंकाशं सिद्धिक्षेत्रं रमणीयमित्यर्थः । पुनरपि कथम्भूतम् ? ' अविघ्नेन ' निर्विघ्नेन । कस्मिन् ? 'तुह सम्मत्ते लद्धे' तव सम्यक्त्वे लब्धे सति-सम्यग्दर्शने प्राप्ते । कीदृशे ? 'चिन्तामणिकल्पपादपाभ्यधिके' चिन्तारत्नानेकप्रकाराणवज्रवैडूर्यमहानीलकर्केतनपद्मरागमरकतपुष्परागचन्द्रकान्तरुचकमेचकाद्यनर्घ्यरत्नराशिपरिपूरितावित्यर्थः ।(परिपूरयिता इत्यर्थः) कल्पवृक्षसुसमधिके । [कल्पवृक्षस्य] दश प्रकारा दृश्यन्ते । उक्तं च—

' चत्तारि सागरोव[1]मकोडाकोडीण संतई काले ।
एगंतसुस्समा खलु जिणेहिं सव्वेहिं निद्दिट्ठा ॥ १ ॥
तीइ पुरिसाणमाऊ तिन्नि [2]उ पलियाइं तह [3]परीमाणं ।
तिन्नेव गाउआइं आईए [4]भणइ समयन्नू ॥ २ ॥
उवभोगपरीभोगा अब्भंतरसुकयबीयजाया उ ।
कप्पतरुसमूहाओ होंति किलेसं विना तेसिं ॥ ३ ॥
ते पुण दसप्पयारा निद्दिट्ठा समणसमयकेऊहिं ।
धीरेहिं[5] कप्पतरुणो[6] रकारवासरमामया (!) एए ॥ ४ ॥
मत्तंगया य भिंगा तुडियंगा दीवजोइचित्तंगा ।
चित्तरसा मणियंगा गेहागारा य [7]अणियक्खा ॥ ५ ॥

---

१ ' कोडिकोडीउ संतईए उ एगंत सुस्समा ' इति पाठोऽवतारितो नन्दीसूत्रस्य श्रीमलयगिरिसूरिकृतायां वृत्तौ १९६ तमे पत्रे । २ 'य', ३ 'पमाणं च', ४ 'भणंति', ५ 'कप्पतरू', ६ 'विनिद्दिट्ठा मणोरहपूरगा' ७ 'अकिय(गि)णा य'

[1]मत्तंगएसु मज्जं सुहपेज्जं भायणाणि भिंगेसु ।
तुडियंगेसु य संगय (सयर्न) तुडियाणि बहुप्पयाराणि ॥ ६ ॥
दीवसिहा जोइसनामया य निच्चं करेंति उज्जोयं ।
[2]चियन्नणसु (चित्तगेसु) य मल्लं चित्तरसा भोयणट्ठाए ॥७॥
मणियंगेसु य भूसणवराणि भवणाणि भवणरुक्खेसु ।
[3]अणियतेसु णियपत्थवत्थाणि वहुप्पयाराणि ॥ ८ ॥
एएसु य अन्नेसु य नरनारिगणाण [4]भायणवमुभोगा ।
भवियपुणब्भवरहिया इय सव्वन्नू जिणा बेंति ॥ ९ ॥

इत्यादयः कस्य सम्बन्धी(जिनः) न भवन्ति इति गाथार्थः ॥ ४ ॥

इदानीं स्तुतेः उपसंहारमाह—

इय संथुओ महायस ! भत्तिब्भरनिब्भरेण हियएण ।
ता देव ! दिज्ज बोहिं, भवे भवे पासजिणचंद ! ॥ ५ ॥

व्याख्या—संस्तवः–संस्तवनम् । कोऽसौ ? महायशः–महाकीर्तिः । पुनरपि कथम्भूतेन ? 'भक्तिभरनिर्भरेण हृदयेन' बहुमानसमन्वितेन चेतसा । कथमिति ? अमुना प्रकारेण पर्यन्तं शान्तिकपौष्टिकयन्त्रमन्त्र उच्यते । तस्मादेव हि बोधिः । यस्मादेवं तस्माद् वेति । देव ! कं कर्मतापन्नं ? बोधिम्–सम्यक्त्वं भवे भवे **पार्श्वजिनचन्द्र** ! जन्मनि जन्मनि श्रीपार्श्वनाथ !, स्वामिनो नामग्रहणेन क्षुद्रोपद्रवनाशनमिति गाथार्थः ॥

१ 'गाराणि', २ 'चित्तेसु', ३ 'आइण्णे (अणिगिणे)सु य इच्छियवत्थाणि बहुप्पगाराणि', ४ 'ताणमुवभोगा' इति तत्रत्यानि पाठान्तराणि। स्थानाङ्गवृत्तौ ५१७तमे पत्रेऽपि सप्तमाष्टमनवमा गाथाः कतिपया विद्यन्ते, तद्गतविशिष्टपाठान्तराणि एवम्–* 'मत्तंगेसु य मज्जं संपज्जइ', * 'आइन्नेसु य धणियं वत्थाइं' ।

५ 'देसु बोहिं' इति पाठान्तरम् । ६ 'चंदो' इति ख-पाठः ।

अस्य भावमाह–चक्रं हूं यः, क्षिनामगर्भितस्य बहिः ठकारं वेष्टयेत्। बहिः षोडश स्वरानावेष्टय बहिरष्टदलेषु पार्श्वनाथाय ह्रीं श्रीं स्वाहा। बाह्यद्वादशपत्रेषु हर २ दातव्यम्। बाह्ये क्रौं क्ष्वीं हं सः वेष्टयेत्। बाह्ये इकारं युगसम्पुटस्थं बहिः पवर्णं युगसम्पुटस्थं बहिः क्षींकारं त्रिगुणं वेष्टयम्। एतद्यन्त्रस्य तन्त्रं ॐ हैं वं ह्वां पक्षि ह्रीं क्ष्मीं हं सः स्वाहा। एतन्मन्त्रेण श्वेतपुष्पैरष्टोत्तरशतप्रमाणं दिनत्रयं यन्त्रं पूजयेत्। शान्तिक-पौष्टिकज्वरककशाकिनीभूतप्रेतराक्षसकिन्नरप्रभृतीन् नाशयति। यन्त्रं शुभद्रव्यैः भूर्जपत्रे संलिख्य कुमारीसूत्रेणावेष्ट्य बाहौ धारणीयम्। सर्वकल्याणसम्प-त्कारि यन्त्रं भवति ॥

द्विजपार्श्वदेवगणिविरचिते यत् किमपि (विरुद्धं) श्रीधरणेन्द्रपार्श्व-यक्षपद्मावतीप्रमुखाभिः स्वदेवताभिर्मम क्षमितव्यमिति। यच्च किञ्चिद् [1]विरूपं मन्त्रमितः सर्वस्य मिथ्यादुष्कृतमिति ॥ ५ ॥

इति उपसर्गहरस्तोत्रस्य वृत्तिरियम् ॥ छ ॥ श्रीरस्तु ॥ मङ्गलं ॥ छ ॥ श्री ॥

---

१ 'रु यंत्रं मंसित (?)' इति ख–पाठः।

२ 'वृत्तिः समाप्ता ॥ संवत्सरे विक्रमनृपतौ सप्त–नन्द–काय–भू (१६९७)–युते वर्षे आश्विनमासे शुभ्रपक्षे दुर्गाष्टम्यां तिथौ लिखितं जग-जीवर्षिणा स्वात्महेतवे। कल्याणमस्तु। भव्यं भवतु।

अक्खरमत्ताहीणं जं मया लिहियं अयाणमाणेणं।

तं (ख)मइ मुज्झ सामी जिणिंदमुहनिग्गया वाणी ॥ १ ॥

कालदुर्गे स्थिते सति लेख(ख)क–पाठकयोर्जयः' इति ख–पाठः।

[२]

श्रीमानतुङ्गसूरिप्रणीतं 'नमिऊण' पराभिधानं

भयहरस्तोत्रम् ।

नमिऊण पणयसुरगणचूडामणिकिरणरंजिअं मुणिणो ।
चलणजुअलं महाभयपणासणं संथवं वुच्छं[1] ॥ १ ॥

वृत्तिः ।

सिद्धार्थपार्थिवसुतं सिद्धार्थं सिद्धशासनं वीरम् ।
नत्वा चरमजिनेन्द्रं भयहरवृत्तिं भणिष्यामि ॥ १ ॥

' नमिऊण० ' नत्वा चरणयुगलम् । कस्य ? ' मुनेः ' पार्श्वनाथस्य । प्रणतसुरगणचूडामणिकिरणरञ्जितम् । महाभयप्रणाशनं संस्तवं वक्ष्ये । इत्यक्षरार्थः १ ।

सम्प्रदायः प्रोच्यते—

हुंकारे देवदत्तनामालिख्य बहिरष्टाम्बुजं विधेयम् , दलेषु ॐ श्री पार्श्वनाथाय स्वाहा प्रत्येकं संलिखेत् , बाह्ये षोडशस्वरैर्वेष्टयेत् ।

इदं चक्रं कुङ्कुमगोरोचनादिसुरभिद्रव्यैर्भूर्जपत्रेषु शुभेऽह्नि संलिख्य कुमारीसूत्रेणावेष्टय सहस्रबारजापः, त्रिकोणकुण्डे होमः क्रियते, सहस्र १२, तद्दिने उपोषणः क्रियते । तद्दिने दानादिकं दीयते । श्रीपार्श्वनाथबिम्बे पूजा । पश्चात् शुभदिने बाहौ धारणीयम् । महाभयहरं भवति ।

पूजाविधिः—

सोपारी १२ मुद्रा १,आच्छादन वस्त्र पुष्पादि ।[आद्यं यन्त्रमिदम्॥१॥]

पुनः द्वासप्ततिशतं यन्त्रं प्रारभ्यते—

चतुःस्थाने अजित-शान्ति-पार्श्व-वर्द्धमानाः । ॐ रोहिण्यादिषोडश विद्यादेवी, मध्यकोष्ठके क्षिप ॐ स्वाहा इति, वर्णोपरि च

---

१ वोच्छं क-पाठः ।

" वरकनक–शङ्ख–विद्रुम–मरकत–घनसन्निभं विगतमोहम् ।
सप्ततिशतं जिनानां सर्वामरपूजितं वन्दे ॥ १ ॥
ॐ भवणवइ – वाणवन्तर – जोइसवासी विमाणवासी य ।
जे केवि दुट्ठदेवा ते सव्वे उवसमंतु मम स्वाहा ॥ "

इत्यालिख्य गृहे पूज्यमानं शान्तिदायकं भवति । इदं सप्ततिशतं यन्त्रम् ॥ २ ॥

तथा ' ॐ कालाक्षिपतये स्वाहा ' अनेन प्रसूतिसमये तैलमभिमन्त्र्य योनौ क्षिपेत् सुखं प्रसूते । [द्वितीयं यन्त्रम् ॥ २ ॥]

' ॐ घण्टाकर्ण ! महावीर ! सर्वव्याधिविनाशक ! ।
विस्फोटकभये प्राप्ते रक्ष रक्ष महाबल ! स्वाहा ॥ '

गृहो स्वरे (?) गेहे लिखितं पूजितं विस्फोटकभयं नाशयति ॥

प्रथमं षट्कोणचक्रमालिख्य मध्ये ह्रीँकारोदरे नाम दत्त्वा तदुपरि ॐकारं दत्त्वा ॐ २८ ह्रीँ ८० ~ँ १५ क्षं ५० गं २० सः ४५, द ३०, ॐ ७५, ॐ ७० ह्रीँ ३५ । ह्रूँ ६० क्षं ५ क्षुं ५५, सः १० ह्रँ ६५ ह्रीँ ४० इति यन्त्रमालिख्य

' ॐ ह्रीँ श्रीँ नमिऊण विसहर वसह जिणफुलिंग ह्रीँ नमः ' इति मूलमन्त्रेण वेष्टयित्वा बहिरैन्द्रपुरं वज्राङ्कितं चतुरस्रमालिख्य यन्त्रं पूजयेत् सर्वकार्यसाधकोऽयं यन्त्रः ॥ बृहत्सप्ततिशतं यन्त्रम् । [तृतीयं यन्त्रम् ३]

बाह्यकोणेषु ह्रीँ दत्त्वा ॐ कुरुकुल्ले ! स्वाहा मन्त्रेण वेष्टनीयम्, पुनरपि बहिः अ आ इत्यादि क्षकारपर्यन्तया मात्रिकया वेष्टयेत् । बाह्ये—

"ॐ त्रिशूलिनीं प्रेतकपालहस्तां नृमुण्डमालावलि...कङ्कणाम् ।
कृतान्त्रहारां रुधिरौघसंप्लुतां त्वामेवं रौद्रीं सततं स्मरामि ॥"

इत्यनेन वेष्टनीयम् इदं यन्त्रम् । [चतुर्थं यन्त्रम् ४]

सडियकरचरणनहमुहनिवुड्डनासा विवण्णलायण्णा ।
कुट्ठमहारोगानलफुलिंगनिद्दड्ढसव्वंगा ॥ २ ॥
ते तुह चलणाराहणसलिलंजलिसेअवड्ढिउच्छाहा ।
वणदवदड्ढा गिरिपायव व्व पत्ता पुणो लच्छिं ॥३॥ युग्मम् ॥

वृत्तिः ।

ॐ अप्रतिचक्रे ! कुरु कुरु मपायन्तमदायंतमपि म(म)र्पित ह्रौं ह्रूं क्ष्रूं ॐ ठः ठः ह्री नमोऽस्तु ते विचक्राय स्वाहा । अनेन मन्त्रेण संपूज्य बाहो भूतं ज्वालागर्दभ–शीतलिका–लूता–विस्फोटिका–दन्ती–कीटकान्नाशयति ॥१॥ [पञ्चमं यन्त्रम् ५]

'सडिय०, ते तुह०, व्याख्या—

शटितकरचरणनखमुखनिमग्ननाशा विवर्णलावण्याः । कुष्ठमहारोगानलस्फुलिंगनिर्दग्धसर्वाङ्गाः । ते तव चरणाराधनसलिलाञ्जलिसेकवर्द्धितोत्साहाः । गिरिदवदग्धा गिरिपादपा इव प्राप्ताः पुनर्लक्ष्मीम्

इति गाथायुगलार्थः ॥ २ । ३ ॥

सम्प्रदायः प्रोच्यते—

श्रींकारगर्भं नाम कृत्वा बहिरष्टपत्रेषु श्रींकारमेव दद्यात् । ततस्त्रिधा मायाबीजेन वेष्टयेत् । [षष्ठं यन्त्रम् ६]

तथा हरिप्रियाक्षरे स्वं नाम कृत्वा बहिश्चतुर्दलेषु प्रत्येकं श्रीं श्रीं चेति दातव्यम् । उपरि मायाबीजेन वेष्टनीयम् । [सप्तमं यन्त्रम् ७]

पार्श्वं श्री (श्रीं) नाम नामगर्भितस्य बहिरष्टपत्रे पत्रे ।

तथा श्रींकारादिषु ॐ ह्रीं श्रीं पार्श्वनाथाय नमः इति प्रत्येकं दातव्यम् । तदुपरि षोडशस्वराणां वेष्टकाः कार्याः । [अष्टमं यन्त्रम् ८]

१ गुड्डियच्छाया क–पाठः ।

तथा ॐ दे श्रीँ व ह्रीँ द श्रीँ स इति कल्पनां कृत्वा बहिरष्टपत्रं कमलं विधाय, कमलदलेषु ॐ ह्रीँ पार्श्वनाथाय ह्रीँ नमः इति दत्त्वा ॐ ह्रीँ श्रीँ भगवते श्रीपार्श्वनाथाय हर हर स्वाहा इति मन्त्रेण सर्वतो वेष्टना कार्या । त्रिगुणमायाबीजमुपरि देयम् । [नवमं यन्त्रम् ९]

तथा श्रींकारोदरे नाम कृत्वा बाह्ये द्वादशच्छदमम्बुजं विधाय पदे पदे ॐ ह्रीँ श्रीँ इत्यक्षरद्वयं दत्त्वा उपरि स्वरैरावेष्ट्य तदुपरि त्रिगुणमाया-बीजं देयम् । [दशमं यन्त्रम् १०]   इति यन्त्रपरिकल्पना ।

अमीषां पञ्चानामपि यन्त्राणां विधिरयम्—

कुङ्कुमगोरोचनादिसुरभिद्रव्यैर्भूर्यपत्रे लिखित्वा कुमारीसूत्रेणावेष्ट्य कण्ठे बाहौ वा धारणीयम् । अल्पमृत्यु-ज्वरा–ऽपस्मार–भूत–प्रेत–पिशाचाऽऽदिरक्षा यथासङ्ख्यं भवति । पूजामन्त्रोऽयम्—

ॐ ह्रीँ श्रीँ भगवते श्रीपार्श्वनाथाय हर हर स्वाहा ।

अस्य पूर्वसेवायां जापो दश सहस्राणि देयो दक्षिणकरेण, ततो-ऽष्टोत्तरशतपुष्पैरनेन मन्त्रेण पूजा कार्या ॥

जलभयापहारमाह—

दुव्वायखुभिअजलनिहिउब्भडकल्लोलभीसणारावे ।
संभंतभयविसंठुलनिज्जामयमुक्कवावारे ॥ ४ ॥
अविदलियजाणवत्ता खणेण पावंति इच्छिअं कूलं ।
पासजिणचलणजुअलं निच्चं चिअ जे नमंति नरा ॥५॥ युग्मम्॥

व्याख्या—

दुर्वातक्षुभितजलनिधौ उद्भटकल्लोलभीषणारावे ।
सम्भ्रान्तभयविसंस्थुलनिर्यामकमुक्तव्यापारे ॥
अविदलितयानपात्राः क्षणेन प्राप्नुवन्तीप्सितं स्थानम् ।
ये पार्श्वजिनचरणयुगलं नित्यमेव प्रणमन्ति नराः ॥

इति सङ्क्षेपादक्षरार्थः ।

इदानीमाम्नायो भण्यते—

हूँ ततो नाम, ततो क्रों (श्रूँ) कृत्वा बाह्ये ठकारसम्पुटेनावेष्टय बहिरष्टबर्हं कमलमालिख्य ॐ ह्रीँ पार्श्वनाथाय स्वाहा इत्यक्षराणि प्रतिदलं विन्यस्य स्वरैरावेष्टयेत् । ततः षोडशदलं कमलं पुनः कृत्वा दलेषु ह्रीँ दत्वा उपरि च ऐं ह्राँ ह्रीँ ह्राँ ह्रीं क्रीँ ब्लूँ क्रीँ ह्राँ ह्रीँ ह्रूँ ह्रौँ हः ठः ठः ठः इत्यक्षरैः सर्वतो वेष्टनीयम् । उपरि च रेखात्रयं दातव्यम् । न मायाबीजम् । [एकादशं यन्त्रम् ११]

इदं यन्त्रं कुङ्कुमादिद्रव्यैर्हरितालमिश्रैर्लिखितं, प्रधानपुष्पैरष्टाधिक-सहस्रसङ्ख्यैरार्चितं, प्रचुरनैवेद्यफलादि दत्त्वा आत्मसमीपे धारयितव्यं जलभयमपहरति प्रवहणिकवणिजां, नात्र सन्देहः ।

मन्त्रोऽयम् । तथा—ॐ इंदसेण महाविज्जा देवलोगाउ आगया । दिट्ठिबंधं करिस्सामि भंडाणं भोइआणं अहीणं [1]दिट्ठीणं चोराणं चारियाणं जोहाणं वग्घाणं सीहाणं सूआणं महोरगाणं गंधव्वाणं अन्नेसिं दुट्ठसत्ताणं दिट्ठिबंधणं [2]करिस्सामि इंदनरिंदे स्वाहा ।

अनया जाप्यमानया सर्वत्रापि भयं न भवति ।

तहा—ॐ भेलुषे मरौ मरौ रत्ता मत्ता चोरा मारहिं (मरेहिं) अंबौहिं जालाकरेहिं तालाहियए मुद्दे निलाडेहिं खिल्ला ॐ सेइ ॐ भेलुषे माए ठः ठः स्वाहा । तस्कररक्षामन्त्रोऽयम् ।

प्रथमं सहस्र १००८ जाप्यं । वार २१ कार्यसिद्धिः स्यात् । एषोऽपि पूर्वोक्तरीत्या गुरूपदेशतः साध्यः ॥

इतो जलभयानन्तरं ज्वलनभयापहारमाह—

---

१ °दट्ठीणं° क । २ °करेमि° क ।

खरपवणुद्धुअवणदवजालावलिमिलियसयलदुमगहणे ।
डज्झंतमुद्धमयवहुभीसणरवभीसणंमि वणे ॥ ६ ॥
जगगुरुणो कमजुअलं निव्वावियसयलतिहुअणाभोअं ।
जे संभरंति मणुआ न कुणइ जलणो भयं तेसिं ॥ ७ ॥

व्याख्या—

खरपवनोद्धतवनदवज्वालावलिमिलितसकलद्रुमगहने ।
दह्यमानमुग्धमृगवधूभीषणरवभीषणे वने ॥
ये मनुजा जगद्गुरोः श्रीपार्श्वनाथस्य क्रमयुग्मम् ।
निर्वापितसकलत्रिभुवनाभोगं यो संस्मरन्ति न करोति ज्वलनो भयं तेषाम् ॥

इत्यक्षरार्थः ।

वृद्धसम्प्रदायश्चात्र—

प्रथममाग्नेयमण्डलं परिकल्प्य मध्ये श्रींकाराक्षरपूर्वं देवदत्त-नामालिख्य तदपि च अकाराक्षरैर्यथेष्टं वेष्टयेत् । उपरि षोडशस्वरैर्वेष्टनीयं, उपरि भागे त्रिगुणमायाबीजमित्येकं यन्त्रम् । [द्वादशं यन्त्रम् १२]

तथा प्रणवोभयसम्पुटं नामालिख्योपरि मायाबीजेनावेष्ट्य बहिरष्टपत्रे षोडश स्वराणि दत्वा क्ष्रीँ इत्यक्षरः सर्वं सर्वतो वेष्टयित्वा ठकारेण वेष्टनीयम् । उपरि निरन्तरं क्लूँ इत्यक्षरं सर्वतो दापयेत् । ईकारेणोर्ध्वं वेष्टयित्वा माहेन्द्रमण्डले स्थापनीयम् । [त्रयोदशं यन्त्रम् १३]

इति यन्त्रद्वयं कुङ्कुमादिद्रव्यैरालिख्य बाहौ धारणीयं प्रदीपनादिभयं रक्षति। ॐ ह्रौँ क्ष्रीँ ब्लुं ठः ठः स्वाहा । अनेन मन्त्रेण अष्टोत्तरशतपुष्पैः पूजनीयम् । इदमपि च आकर्षणे आग्नेयमण्डलस्थं ताम्रभाजने कुनटया लिखेत् । वैश्वानरेण तापयेत् । आग्नेयध्यानेन सप्तरात्रेण आकर्षयति ।

अथवा-हरितालेन भूर्ये लिखित्वा गृहद्वारे निखनेत् शत्रोः कार्याणि न सिद्ध्यन्ति । विशेषतः पुनरिदमपि कुङ्कुमगोरोचनया कनिष्ठिकारक्तेनालिख्य बाह्वौ धारयेत्, परमत्र पार्थिवमण्डलं कर्तव्यम् ।

इति यन्त्रविधिः ।

अधुना मन्त्रसम्प्रदायः—

ॐ सुवर्णपक्षं वैनतेयं महाबलं ।

नागान्तकं जितारिं च अजितं विश्वरूपिणम् । कपिलजटाजूट रहि रहि ॐ क्रौँ अग्निं स्तम्भय स्तम्भय स्वाहा ।

मन्त्रोऽयं रक्तकणवीरपुष्पैर्जपनीयः त्रिसन्ध्यम् । सप्तदिनानि यावत्, ततस्तीरस्थमग्निमभिमन्त्रयेत् । तैलधारा दह्यते (दीयते) प्रदीपने काञ्जिकधारा देया ।

मन्त्रः—

ॐ नमो भगवते श्रीपार्श्वनाथाय ह्रा हंसः अमृतहंसः वनदेवहंसः वा गृदेव हंसः ह्राँ हंसः अग्निं स्तम्भय स्तम्भय हुं फट् स्वाहा । एषोऽपि वन्हिं स्तम्भयति ॥

एकविंशतिवारं काञ्जिकमभिमन्त्र्य धारां दद्यात् प्रदीपनके गृहं न दह्यते ॥

अधुना वन्हिस्तम्भनानन्तरं विषधरमन्त्रप्रतिपादकं गाथायुगलमाह—

विलसंतभोगभीसणफुरिआरुणनयणतरलजीहालं ।
उग्गभुअंगं नवजलयसत्थहं भीसणायारं ॥ ८ ॥
मन्नंति कीडसरिसं दूरपरिच्छूढ विसमविसवेगा ।
तुह नामक्खरफुडसिद्धमंतगुरुआ नरा लोए ॥ ९ ॥युग्मम्॥

व्याख्या—

मन्यन्ते कीटसदृशं उग्रभुजङ्गं नवजलदसच्छायं विलसद्भोगभीषणं स्फुरितारुणनयनतरलजिह्वं दूरपरित्यक्तविषमविषवेगाः तव नामाक्षरस्फुट-सिद्धमन्त्रगुरवो नरा लोके ।　　　इत्यक्षरार्थः ।

प्रथममात्मरक्षा—

क्षिकारं वसुसङ्ख्यया पादाभ्यां पीतवर्णं न्यस्तव्यम् । ततः त्रयोदशसङ्ख्यया एकारं श्वेतवर्णं नाभिपर्यन्तं न्यस्तव्यम् । ततः ॐकारमष्टसंख्यं रक्तवर्णं हृदये कृष्णवर्णं वायुबीजं स्वाक्षरं मुखे धूम्रवर्णं, आकाशबीजं हाक्षरं शिरसि न्यस्तव्यम् । तथा क्षिमङ्गुष्ठे, पकारं तर्जन्याम्, ॐकारं मध्यमायाम्, स्वाकारं अनामिकायाम्, हाकारं कनिष्ठिकायाम् । पुनरपि हाकारं इति प्रतिलोमतो न्यस्य वारत्रयं, ततो वासुकी-शङ्खपालावङ्गुष्ठे मस्तके-हृदये-मणिसहितौ न्यस्य अनन्त-कुलिकौ तर्जन्याम्, तक्षकमहापद्मौ मध्यमायाम्, कर्कोटक-पद्मौ अनामिकायाम्, जयविजयौ कनिष्ठिकायां विन्यस्य, पुनरपि हस्ततले सत्व रजस्तम इति त्रिकं त्रिकं सर्वाङ्गुलिपर्वसु न्यस्यते । हरहुंहः, सरसुंसः इत्यक्षराणि प्रणवाद्यानि सर्वाङ्गुलिमूर्धसु न्यस्यन्ते । एवं च त्रिपञ्चसप्तवारमात्मरक्षां कृत्वा ॐ नमो भगवओ　अरहंत-सिद्ध-आयरिय-उवज्झाय-साहु-सव्वधम्मतित्थयराणं (स ?) ॥ १ ॥

ॐ नमो भगवईए सुअदेवयाए सव्वेसिं पवयणदेवयाणं दसण्हं दिसापालाणं पंचण्हं लोगपालाणं ऐं ह्रीं श्रीं नमः ।

अनेन सप्ताभिमन्त्रितेन ग्रन्थिर्बन्धनीयः तस्करभयं न भवति । अन्येऽपि व्यालादयो दूरतो यान्ति ।

ॐ नमो भगवओ पाससामिस्स जस्सेअं जलंतं गच्छइ चक्कं तेण चक्केण जं विसं, चउरासीवायाओ, बत्तीसं भूआइं, सत्तावीसं अंधगडाइं,

अट्ठावीसं लूयाओ ॐ हन हन दह दह पच पच मथ मथ छिन्द छिन्द भिंद भिंद सुदर्शनचक्रेण चन्द्रहासखड्गेन इदं सवज्रेण हुं फट् स्वाहा ।

अनेन गडादीनामुञ्जनं कार्यम् ।

तथा—ॐ पद्मे ! पद्माक्षि ! पद्मसुभगे ! हुं फट् चक्रे चक्राय स्वाहा । अक्ष्णोरुञ्जनं भस्मना कार्यम् । तथा—

ॐ सुदर्शनचक्रेण छिन्द छिन्द ठः ठः ठः कण्ठ–गलमालामन्त्रः । तथा—ॐ नमो भगवओ अरहओ पाससामिस्स सिज्झउ मे जलंतं गच्छइ चक्कं चक्कं सव्वत्थ अपराजिअं आयावणी ओहावणी मोहणी थंभिणी जम्भिणी हिलि हिलि कालि कालि अरीणं भंडाणं भोइयाणं अहीणं दट्ठीणं सिंगीणं चोराणं चारियाणं जक्खाणं रक्खसाणं पिसायाणं मुहं बंधामि दुट्ठगइबंधणं करिस्सामि ठः ठः ठः

एया एव चउत्थेण भूयतिहीए पाससामिस्स भवणे अट्ठुत्तरसय-अक्खं अखंडजवाकुसुमेहिं वा तप्पमाणेहिं कायव्वो । पंथे भयपत्ताइयाणं उवगरणस्सयस्स संघस्स रक्खा कीरइ ।

एकविंशतिवारं जप्त्वा धूल्या प्रक्षेप्या सर्वभयहरी विद्या ।

अधुना यन्त्रमुच्यते—

प्रथमं 'देवदत्त' नामालिख्यते, तदुपरि अष्टदलकमलं कृत्वा कमलदलेषु अनन्त–वासुकी–तक्षक–कर्कोटक–पद्म–महापद्म–शङ्ख–कुलिकेति-नामानि सृष्टया दलेषु न्यस्येत् । पश्चादुपरि संहारेण हा हैं हे हौ हु हू हं हः । [चतुर्दशं यन्त्रम् १४]

अपि च दलाग्र आलिख्य सुरभिद्रव्यैरर्चितं वामकरस्थितजलेनाच्छोटयेत्, यन्त्रं बाहौ ध्रियते सर्वविषापहारं करोति ॥

इति पन्नगभयापहरणानन्तरं तस्करभयापहं गाथायुगलमाह—

अडवीसु भिल्लतक्करपुलिंदसद्दूलसदभीमासु ।
भयविहुरवुन्नकायरउल्लूरियपहियसत्थासु ॥ १० ॥

अविलुत्तविहवसारा तुह नाह ! पणाममत्तवावारा ।
ववगयविग्घा सिग्घं पत्ता हियइच्छियं ठाणं ॥ ११ ॥

॥ युग्मम् ॥

व्याख्या —

प्राप्ता हृदयेप्सितं स्थानम्, किंविशिष्टाः ? अविलुप्तविभवसाराः, तव नाथ ! प्रणाममात्रव्यापाराः, व्यपगतविघ्नाः । शीघ्रम् । कासु ? अटवीषु । किंविशिष्टासु ? । भिल्ल-तस्कर-पुलिन्द-शार्दूलशब्दभीमासु । भयविह्वल-तुमकातरोल्लूरितपथिकसार्थासु । इत्यक्षरार्थः ।

अधुना वृद्धसम्प्रदायो दृष्टव्यः—

एइ अंबे गच्छामि पंथं बंधि दुपयं पंथं बंधि चउप्पयं घोरं आसीविसं बंधे जाव न गंठीं मुंचामि ।

पंथे धूलीं जपित्वा दशस्वपि दिक्षु प्रतिक्षिपेत् तस्करभयं न प्रभवति ।

तथा ॐ नमो अरिहंताणं आभिणि मोहिणि मोहय मोहय स्वाहा । एषा मार्गं गच्छद्भिः स्मर्तव्या । तस्करदर्शनमपि न भवति ।

ॐ धनु धनु महाधनुर्धरी पद्मावती देवी सर्वेषां चौराणां सर्वदुष्टानामायुधं बन्ध बन्ध मुखस्तम्भं कुरु कुरु स्वाहा ।

एनया विद्यया मार्गे सप्त वारान् यष्टिमभिमन्त्रयेत्, पथि धनुषमालिखेत् चौरभयं न भवति । कूपान्तरं यावत् ।

ॐ नमो भगवते धरणेन्द्राय खड्गविद्याधराय धनुः खड्गं गृण्ह गृण्ह स्वाहा ।

अष्टोत्तरशतं श्वेतपुष्पैर्जपेत् दिनत्रयेण सिद्धिर्भवति । खड्गस्तम्भनमन्त्रः ।

ॐ कुबेराय मुह(मह?)चौरं गृण्ह गृण्ह, स्थानं दर्शय दर्शय आगच्छ आगच्छ स्वाहा। आदित्यदिने दुग्ध भस्म करोटके क्षिप्त्वा रक्तकणवीर-पुष्पैः पूजयेत् अष्टोत्तरशतसङ्ख्यया कुमारीहस्तेन चम्पाव्यते यत्र चौरस्य नाम तत्र आगच्छति।

तथा ॐ देव ह्रीँ दत्त हँ ब्लूँ इत्यादि लिखित्वा वलकंबाधे ॐ ह्री हूँ स्वाहा इत्यक्षरैरुपरितो वेष्टनीयं तदुपरि अष्टदलकमलमालिख्य दिक्पत्रेषु चतुर्षु ॐनमो अरिहंताणं स्वाहा, कोणेषु ॐ ह्रीँ हूँ नमः ह्रीँ हः इति सर्वत्र पदानि न्यस्येत्। बहिस्त्रिगुणमायाबीजेन वेष्टनीयम्। [पञ्चदशं यन्त्रम् १५] कुङ्कुमादिसुरभिद्रव्यैरालिखितं रणे राजकुले मार्गे सर्वत्र भयं हरति। मन्त्रश्चात्र—

ॐ नमो ह्रीँ हँ (हूँ) अरिहंताणं नमः। अस्य मन्त्रस्य पूर्वसेवायां कर-जाप्येन द्वादश सहस्राणि जाप्यन्ते ततः सिद्ध्यति। सिद्धश्च सर्वकार्येषु रक्षाकरः।

यन्त्रस्याष्टोत्तरशतपुष्पैः पूजा कर्तव्येति।

इति तस्करभयानन्तरं सप्रपञ्चं मृगारिभयरक्षां गाथाद्वयेमाह-

पज्जलियानलनयणं दूरवियारियमुहं महाकायं।
णहकुलिसघायवियलियगइंदकुंभत्थलाभोअं॥ १२॥

पणयससंभमपत्थिवनहमणिमाणिक्कपडियपडिमस्स।
तुह वयणपहरणधरा सीहं कुद्धं पि न गणंति॥ १३॥

व्याख्या—

प्रज्वलितानलनयनं दूरविदारितमुखं महाकायम्।
नखकुलिशघातविदारितगजेन्द्रकुम्भस्थलाभोगम्॥

प्रणतससम्भ्रमपार्थिवनखमणिमाणिक्यपतितप्रतिमस्य।
तव वचनप्रहरणधराः सिंहं क्रुद्धमपि न गणयन्ति॥ इत्यक्षरार्थः।

सम्प्रदायश्चात्र—

सिंहादिभये प्राप्ते म्लाँ म्ली म्लूँ म्लौँ म्लः इति पञ्चाङ्गुलि-पञ्चाक्षराणि पञ्चाङ्गुलिषु न्यस्यैकाग्रमानसैः म्लूँ मन्त्रं परिजप्य सम्मुखं पुष्पादि क्षेप्यम्। सिंहभयं न भवति, अपि प्रत्यनीको विलयमेति ।

तथा परप्रवादभयप्राप्तौ म्लौँ म्लाँ म्लीँ म्लू म्लः कराङ्ग-न्यासं कृत्वा म्लाँ मन्त्रं परवादजिह्वायां ध्यायमानमेकाग्रमानसैस्तेषां वाचम-पहरति । परविद्याविच्छेदे आतुरशरीरे ध्यातं परमन्त्रानपहरति ।

तथा शत्रुप्रतिकृतिं नदीउभयतटमृत्तिकया कृत्वा हरितालेन म्लँ मन्त्रमालिख्य सलवणं तस्य हृदये निधाय उपरि पाषाणं दत्वा पादप्रहारेण ताडयित्वा धारयेत् सप्तरात्रेण शत्रुं वश्यमानयति ॥ १४ ॥

अधुना गजेन्द्रभयमाह—

ससिधवलदंतमुसलं दीहकरुल्लालवुड्ढिउच्छाहं ।
महुपिंगनयणजुअलं ससलिलनवजलहरारावं ॥ १४ ॥
भीमं महागइंदं अच्चासन्नंपि ते न वि गणंति ।
जे तुम्ह चलणजुअलं मुणिवइ ! तुंगं समल्लीणा ॥ १५ ॥

व्याख्या—

भीमं महागजेन्द्रमत्यासन्नमपि ते न विगणयन्ति । ते किं० ? ये समालीनाः तव चरणयुगं मुनिपते ! तुङ्गं समाश्रिताः । किंविशिष्टं गजेन्द्रम् ? शशिधवलदन्तमुशलं, दीर्घकरोल्लालवर्द्धितोत्साहम्, मधुपिङ्गनयनयुगलम्, ससलिलनवजलधरारावम् ॥ इत्यक्षरार्थः ।

पकारोदरे देवदत्तनामालिख्योपरि ह्रींकारेण वेष्टयेत् । बाह्ये षोडश-स्वरैरावेष्टयेत्, तद्बाह्ये ॐ ह्राँ ह्रीं चामुण्डे ! स्वाहा निरन्तरं वेष्टय वलयं पूरयेत् । उपरि मायाबीजं दत्वा यन्त्रं कारयेत् । [षोडशं यन्त्रम् १६] इदं यन्त्रं कुङ्कुमगोरोचनया भूर्ये संलिख्य धारणीयं हस्तिभयं मुक्त-सीत्कारप्रचुरमपि न भवति ॥ १५ ॥

अधुना रणरक्षोच्यते—

समरम्मि तिक्खखग्गाभिघायपाविद्धउद्धअकबंधे ।
कुंतविणिभिन्नकरिकलहमुक्कसिक्कारपउरम्मि ॥ १६ ॥
निज्जिअदप्पुद्धररिउ–नरिंदनिवहा भडा जसं धवलं ।
पावंति पावपसमिण ! पासजिण ! तुह प्पभावेणं ॥ १७ ॥

व्याख्या—

समरे तीक्ष्णखड्गधाराभिघातप्रविद्धोद्धूतकबन्धे ।
कुन्तव्रणभिन्नकरिकलभमुक्तसीत्कारप्रचुरे ॥
निर्जितदर्पोद्धुररिपुनरेन्द्रनिवहा भटा यशो धवलम् ।
प्राप्नुवन्ति पापप्रशमन ! पार्श्वजिन ! तव प्रभावेन ॥ इत्यक्षरार्थः ।

वृद्धसम्प्रदाय इदानीम्—

मायाबीजगर्भ नाम कृत्वा ठकारेण वेष्टनीयं, बहिश्चतुर्दलेषु ह्रीँ पा १ ह्रीँ र्श्व २ ह्रीँ ना ३ ह्रीँ थ ४ अधः स्रष्टया नाम दत्वा बहिरष्टपत्रं कमलमालिख्य कमलदलेषु स्फूँ इत्यक्षरं देयं, ततो मायाबीजेन त्रिर्वेष्टनीयम्। [सप्तदशं यन्त्रम् १७]

इदं यन्त्रं सुरभिद्रव्यैरालिख्य बाह्रौ बद्धं ह्रीँ ह्रूँ स्फूँ ह्म्ल्व्र्यूँ क्ष्म्ल्व्र्यूँ पार्श्वनाथाय ! स्वाहा । अनेन मन्त्रेण अष्टोत्तरसहस्रत्रयकुसुमैरर्चितं रणे काण्डघातनिवारणं करोति । नात्र संशयः कार्यः ।

तथा— पारदाचूरितां शस्तां संग्रामे च कपर्दिकाम् ।
गलिकां धारयेत् यस्तु काण्डवृष्ट्या न बाध्यते ॥

पूर्वोक्तमन्त्राभिमन्त्रितं । तथा–कटुतुम्बिनीमूलं दीपोत्सवदिनसन्ध्यायां नानीभूत्वा गृहीतं (को) लोहेनावेष्ट्य मुखे युद्धकाले कर्तव्यं असिमुशलकाण्डघातनिवारणं कुरुते ॥

इदानीं अष्टानामपि भयस्थानानां रक्षामाह—

रोगजलजलणविसहरचोरारिमइंदगयरणभयाइं ।
पासजिणनामसंकित्तणेण पासमंति सव्वाइं ॥ १८ ॥

व्याख्या—प्रशाम्यन्ति । कानि ?

रोगजलज्वलनविषधरचोरारिमृगेन्द्रगजरणभयानि ।
पार्श्वजिननामसङ्कीर्तनेन (प्रशाम्यन्ति) सर्वाणि ॥ चेत्यक्षरार्थः ॥

यन्त्रमधुना—

हुं ततो देवदत्त हुं कृत्वा ठकारेण वेष्टनीयम् । ततः षोडशस्वरैर्वलयं पूरितव्यम् । बाह्ये ककारादिहपर्यन्तवर्णैरावेष्टय बाह्ये मायाबीजेन वेष्टनीयम् । [अष्टादशं यन्त्रम् १८] इदं यन्त्रं सुरभिद्रव्यैर्लिखितं मूलमन्त्रेण—

ॐ ह्रीँ श्रीँ नमिऊण पास विसहर वसह जिणफुलिंग ह्रीँ श्रीँ नमः स्वाहा " एतल्लक्षणेन पूजितं सर्वभयरक्षां करोति ॥

अधुना उपसंहारमाह—

एवं महाभयहरं पासजिणिंदस्स संथवमुआरं ।
भविअजणाणंदयरं कल्लाणपरंपरनिहाणं ॥ १९ ॥

रायभयजक्खरक्खसकुसुमिणदुसउणरिक्खपीडासु ।
संझासु दोसु पंथे उवसग्गे तह य रयणीसु ॥ २० ॥

व्याख्या—

एवं महाभयहरं पार्श्वजिनेन्द्रस्य संस्तवमुदारम् ।
भविकजनानन्दकरं कल्याणपरम्परनिधानम् ॥
राजभययक्षराक्षसकुस्वप्नदुःस्वप्नऋक्षपीडासु ।
सन्ध्ययोर्द्वयोः पथि उपसर्गे वा तथा रजनीषु ॥ इत्यक्षरार्थः ।

गुरुसम्प्रदायश्चात्र—

प्रथमं क्षकारोदरे देवदत्तनामालिख्य ऐङ्कारेण ॐकारेण स्वाकारेण हाकारेण च वेष्टय उपरि वलयं कृत्वा षोडशस्वरैर्वेष्टनीयम् । बाह्ये ह

ह्रां ह्रिं ह्रीं ह्रुं ह्रूं ह्रें ह्रैं ह्रों ह्रौं ह्रं ह्रः एभिरक्षरैर्निरन्तरं पूरयेत्, तद्बहिः ॐ पार्श्वजिनेन्द्राय क्ष्वीँ क्ष्वीँ हंसः हर हर स्वाहा। अनेन मन्त्रेण वेष्टनीयम्। ततस्त्रिगुणमायाबीजं कृत्वा कलशोदरे क्षेप्यं, कलशमुखे ॐकारो न दातव्यः। [एकोनविंशं यन्त्रम् १९] इदं यन्त्रं काश्मीरजादिसुरभिद्रव्यैर्लिखितं सुरभिश्वेताष्टोत्तरशत-संख्यपुष्पैरेतदर्चितं दक्षिणबाहुधृतं शान्तिदं पुष्टिदं सर्वभयापहं भवति।

ॐ पार्श्वजिनेन्द्राय क्ष्वीँ क्ष्वीँ हंसः हर हर स्वाहा। अयं पूजा-मन्त्रः।

उद्धृतमन्त्राः प्रस्तावान्निगद्यन्ते--

ॐ नमो भगवते पार्श्वनाथाय येन मन्त्रेण समाधिः क्रियते शरीररक्षां कुरु कुरु वने ग्रामे नगरे वा त्रिके वा चत्वरे वा चतुष्पथे वा द्वारे वा गृहे वा वाराही रुद्राणी ब्रह्माणी क्षत्रियाणी वैश्यी चाण्डाली मातङ्गिनी ॐ ह्राँ ह्रीँ ह्रूँ ह्रैँ ह्रौँ ह्रँ ह्रँः मन्त्रप्रसादेन शरीरमवतरन्तु दुष्टनिग्रहं कुर्वन्तु हुं फट् स्वाहा।

अनया विद्यया निरन्तरं स्मर्यमाणेन सर्वरक्षा भवति॥

ॐ नमो अरिहंताणं ॐ नमो भगवईए चंदाई महाविज्जाए। गामपवेसे सत्तवारं जवियाए अन्नपानलाभो भवति। परं पढमं चउत्थेण पासनाहजम्मदिणे सहस्सवारं जपयित्वा साध्या।

ॐ बदबदवमूर्वी वज्रमुंडी क्षाँ क्षीँ क्षूँ क्षैँ क्षौँ क्षः तैलं स्तम्भय स्तम्भय स्वाहा।

अनेन मन्त्रेण गुडादितैलमभिमन्त्र्यम्।

ॐ ह्रीँ श्रीँ क्लीँ क्लौँ ब्लूँ अर्हं नमः।

अयं मन्त्रं त्रिसन्ध्यं जपेत् सर्वकार्याणि सिद्ध्यन्ति।

ॐ नमो भगवओ अरहओ अजिय...भगवई महाविज्जाए अजिअए उवसोमए अणिहए महाविज्जा सुभंकरे स्वाहा।

चतुर्थेन साधनम् । अर्हदायतने सहस्र १००(०)८ जापेन सिद्धयन्ति । सर्वकामिकोऽयम् । यन्त्रविधा ।

जो पढइ जो अ निसुणइ ताणं कइणो उ **माणतुंगस्स** ।

पासो पावं पसमेउ सयलभुवणच्चियचलणो ॥ २१ ॥

व्याख्या—*यः पठति यः शृणोति च तस्य कवे***र्मानतुङ्गस्य** *च पार्श्वनाथो, न पार्श्वयक्षः पापं प्रशमयतुं सकलभुवनार्चितचरण इत्यक्षरार्थः ।*

सम्प्रदायश्चात्र—

सकलं त्रिभुवनतिलकं विजयाजयात्तचामरं धरणेन्द्रधृतातपत्रं त्रिनयनं पद्मासनोपविष्टं श्वेतवर्णं दण्डं परिकल्प्य प्रथमं तवौचकं (तरवपञ्चकं ?) कृत्वा बाह्येऽष्टदलाम्भोजतलेषु केवलं मायाबीजं दत्वा सृष्ट्या स्वरैर्वेष्टयित्वा उपरि त्रिगुणमायाबीजं दातव्यम् । [विशं यन्त्रम् २०] इदं यन्त्रं कुङ्कुमादिना लिखितं शुभाष्टोत्तरशतपुष्पैरर्चितं सर्वत्रापि जयावहं भवति । मूलमन्त्रेण पूजनीयमिति ॥

उवसग्गंते कमठासुरम्मि झाणाउ(ओ) जो न संचलिओ ।

सुरनरजुवईहिं संथुओ जयउ पासजिणो ॥ २२ ॥

एयस्स मज्झयारे अट्ठारस अक्खरेहिं जो मंतो ।

जो जाणइ सो झायइ परमपयत्थं फुडं पासं ॥ २३ ॥*

व्याख्या--उपसर्गयति कमठासुरे ध्यानात् यो न सञ्चलितः ।

सुरनरयुवतिभिः संस्तुतो जयतु पार्श्वजिनः ॥

एतस्य (स्तोत्रस्य) मध्ये अष्टादशभिरक्षरैः (नमिऊण पास विसहरवसह जिणफुलिंग इत्येतैः) यन्मन्त्रम् ।

यो जानाति स ध्यायति परमपदस्थं स्फुटं पार्श्वम् ॥

---

* मुद्रितपुस्तकेषु निम्नलिखितेयं गाथाऽभ्यधिका—

पासह समरण जो कुणइ संतुट्ठे हियएण ।

अट्ठुत्तरसय वाहि-भय नासेइ तस्स दूरेण ॥ २४ ॥

समाप्तमिति ।

साह श्री वच्छासुत साह सहस्रकिरणेन पुस्तकमिदं गृहीतं सुत साह वर्द्धमानशान्तिदास पाठ(पठ)नार्थम् ।

[३]

श्रीमानतुङ्गसूरिशिष्यश्रीधर्मघोषसूरिविरचितः

श्रीचिन्तामणिकल्पः ।

किञ्चिद् गुरूणां वदनारविन्दान्निशम्य सम्यक् परमार्थमुच्चैः ।
विलिख्यते स्वान्यजनोपकृत्यै श्रीपार्श्वचिन्तामणिमन्त्रकल्पः ॥ १ ॥

नत्वा प्रणतनागेन्द्रं पार्श्वनाथं जिनेश्वरम् ।
चिन्तामणिलघुमन्त्रस्य वक्ष्ये कल्पं समासतः ॥ २ ॥

चिन्तामणिर्मूलमन्त्रः कामधुक् कल्पपादपः ।
मन्त्रराजः सर्वकर्मा निधिः कामघटोऽपि च ॥ ३ ॥

पाठान्तरः—

कल्पवृक्षो महातेजा महाचिन्तामणिर्नवः ।
कामधुक् कल्पराट् कर्मनिधिः कामघटोऽपि च ॥ ४ ॥

एतानि तस्य नामानि मन्त्रशास्त्रपरायणैः ।
प्रथितानि प्रयत्नेन ज्ञातव्यानि गुरोर्मुखात् ॥ ५ ॥

यस्य तस्य न दातव्यो मन्त्रोऽयं गुरुणापि हि
यतः कुपात्रदानेन दोषाः स्युरुभयोरपि ॥ ६ ॥

कुलीनं धार्मिकं भक्तं पूजाकर्मरतं तथा ।
धनिनं दानशीलं च गुरोर्वचनतत्परम् ॥ ७ ॥

ईदृशं साधकं ज्ञात्वा मूलमन्त्रं प्रकाशयेत् ।
विधाय परमां पूजां दीपोत्सवादिपर्वणि ॥ ८ ॥

लब्धे मन्त्रे ततो धीमान् श्रीमत्पार्श्वजिनप्रभोः ।
विधायाष्टाहिकापूजां गुरोर्वस्त्रैश्च पूजनम् ॥ ९ ॥

सौवर्णे राजते पात्रे ताम्रपात्रे सिताम्बरे ।
कर्पूररोचनावर्णैर्लिखेद् यन्त्रं प्रयत्नतः ॥१०॥

गुरुः प्रतिष्ठयेद् यन्त्रं पूजां कर्तुं समुद्यते ।
शिष्ये पवित्रगात्रेषु (ऽथ) धौताम्बरावृते मुखे ॥११॥

शुचिस्थाने न्यसेद् यन्त्रं देवालये सुनिश्चितम् ।
पूर्वोत्तरमुखो भूत्वा श्रीपाणिपुटकेऽपि वा ॥१२॥

आत्मरक्षां विधायोच्चैर्भूमिशुद्धिं प्रकल्पयेत् ।
हंसपूजां ततः कृत्वा पुष्पं शिरसि धार्यते ॥१३॥

ईडायां वहमानायां ततः पूजाः समारभेत् ।
दक्षिणा वर्तमाना चेत् कृत्वा स्नात्रविधिं पुरा ॥१४॥

वीरासनोपविष्टेन पूजा कार्या सुधीमता ।
वामेतरकराङ्गुष्ठपवित्राङ्गुलियोजनात् ॥१५॥

शतपत्रैर्जातिपुष्पैर्बकुलैश्चम्पकैस्तथा ।
कर्पूरागुरुसम्मिश्रैः पूजा कार्या विवेकिना ॥१६॥

अथाहं सम्प्रवक्ष्यामि यन्त्रोद्धारं शुशोभनम् ।
येन विज्ञातमात्रेण फलसिद्धिः प्रजायते ॥१७॥

मध्यभागे प्रभोर्बिम्बं फणिमण्डपराजितम् ।
पार्श्वयक्षं यक्षिणीं च दक्षिणोत्तरभागयोः ॥१८॥

प्रणवाद्यं प्रभोर्नाम ॐ नम इतिसंयुतम् ।
फणिचक्रोपरि न्यासे प्रथमं वलयं मतम् ॥ १९ ॥
चतुर्दलं द्वितीयं तु वामादेवीतिनामकम् ।
आह्वाननाख्य(मवाचन्ती) तार्तीयीकं चतुर्दलम् ॥ २० ॥
प्रणवाद्यं चतुर्थं तत् ह्रीं नम इति संयुतम् ।
ब्रह्म–धरण–नागाश्च पद्मावत्यपि नामतः ॥ २१ ॥
षोडशार्धदलं तुर्यं मूलमन्त्रसमन्वितम् ।
अआ आदौ अंअः अन्ते दले दले स्वरद्वयम ॥ २२ ॥
पञ्चमे वलये पञ्च पदानि परमेष्ठिनाम् ।
ॐ नमो ह्रीं नम इति पदाद्यन्ते ज्ञानादि च ॥ २३ ॥
षष्ठे षोडश नामानि देवीनां प्रणवैः सह ।
ह्रीं नमोऽन्तः प्रविष्टानि रोहिण्यादि दले दले ॥ २४ ॥
प्रणवो मरुदेव्यादिः सप्तमे जिनमातरः ।
चतुर्थ्यन्तपदैर्युक्ताः पत्रे पत्रे तु ह्रीं नमः ॥ २५ ॥
अष्टमे वलये चाष्टौ द्विगुणानि ग्रहैः सह ।
विजयाद्येकान्तरितः प्रणवो ह्रीं नमस्तथा ॥ २६ ॥
नवमे वलये चाष्टाविन्द्राद्याः प्रणवैः सह ।
ह्रीं नमश्चात्र सर्वत्र चतुर्थ्येकवचं पुनः ॥ २७ ॥
मायाबीजेन संवेष्ट्य प्रणवेन तथोपरि ।
अङ्कुशं चापि रेखान्ते विद्यामन्त्रेण वेष्टयेत् ॥ २८ ॥
पृथ्वीमण्डलमध्यस्थं लक्षाक्षरत्रिशूलयुक् ।
कल्पद्रुमसमायुक्तः गुरुपादुकयान्वितः ॥ २९ ॥

यन्त्रोद्धारः समासेन विवृतो मन्दमेधसा ।
जापध्यानक्रमं वच्मि विधिवद् गुरुणोदितम् ॥ ३० ॥
अर्वाचीनफलं ज्ञेयं वश्यस्तम्भनमोहने ।
विद्वेषोच्चाटकर्माणि मनसापि न चिन्तयेत् ॥ ३१ ॥
शान्तिकं पौष्टिकं चापि धर्मध्यानविवर्द्धकैः ।
इहलोकार्थकृन्नित्यं सङ्घकार्ये विशेषतः ॥ ३२ ॥
करजापो द्विधा ज्ञेयः सृष्टिसंहाररूपतः ।
नन्दावर्तः श्रुते कार्ये शङ्खावर्तस्तु मङ्गले ॥ ३३ ॥
अथालम्बनहेतुत्वात् शुद्धः स्फटिकमालया ।
कुर्याज्जापं प्रयत्नेन कर्मक्षयनिबन्धनम् ॥ ३४ ॥
अक्षतैः कुसुमैश्चापि जापः कार्यो निरन्तरम् ।
मूलमन्त्रस्य यत्नेन परलोकविधित्सया ॥ ३५ ॥
ध्यानकाले प्रथमतश्चन्द्रकान्तसमप्रभम् ।
पार्श्वनाथप्रभोर्बिम्बं संस्थाप्य प्रविचिन्तयेत् ॥ ३६ ॥
आत्मनश्च प्रभोश्चापि नान्तरं चिन्तयेद् बुधः ।
दुग्धधाराप्रवाहश्च विद्यमानं विचिन्तयेत् ॥ ३७ ॥
मूलमन्त्रस्य बीजानि षट्सु स्थानेषु योजयेत् ।
शिरसि वक्षःकरयोः सृष्टिमार्गेण धीधनैः ॥ ३८ ॥
नादबिन्दुकलाभ्यासाज्ज्योतिरुत्पद्यते पुनः ।
तत्प्राप्तौ च मनुष्याणां जायते परमं पदम् ॥ ३९ ॥
परमेष्ठिमुद्रयाथ सौभाग्यमुद्रयाथवा ।
ध्यायेत् परमबीजानि साधकः सुसमाहितः ॥ ४० ॥

विद्या सौभाग्यमारोग्यपुत्रप्राप्तिविभूतयः ।
कल्याणं सफलं विद्धि करुणां च कुटुम्बितः ॥ ४१ ॥
दश त्रिंशद्विंशहितैः सहस्रैर्लक्षयाथवा ।
जपेद् यः परमं मन्त्रं स प्राप्नोति शिवालयम् ॥ ४२ ॥
विधाय सकलां पूजां प्रभोश्चिन्तामणेरपि ।
ढौकयित्वा च नैवेद्यं जलताम्बूलसंयुतम् ॥ ४३ ॥
ततः कर्पूरफालीनि घण्टानादपुरस्सरम् ।
आरात्रिकं विधायोच्चैर्मङ्गलं च प्रभोः पुरः ॥ ४४ ॥
लवणाञ्चलमुत्तार्य स्तुयात् स्तोत्रैः सदण्डकैः ।
पञ्चाङ्गप्रणतिं कृत्वा योजयेत् करसम्पुटम् ॥ ४५ ॥
माता पिता जगत्त्राता भ्राता स्वामी त्वमेव मे ।
त्वमेव जीवितं नाथ ! भूयो जन्मनि जन्मनि ॥ ४६ ॥
श्री**मानतुङ्ग**शिष्येण **धर्मघोषेण** सूरिणा ।
रचितोऽनघकल्पोऽयं चिन्तामणिजगत्प्रभोः ॥ ४७ ॥

[२]

अधुना चिन्तामणिसम्प्रदायः।

ॐ ह्रीँ श्रीँ अर्हँ नमिऊण पास विसहर वसह जिणफुलिंग ह्रीँ नमः । एष मूलमन्त्रः ।

चिन्तामणिचक्रं वहिकापट्टे कुङ्कुमगोरोचनाकस्तूरिकाकर्पूरा-

दिभिः सुगन्धद्रव्यैः पूर्वलिखितपटसन्दर्शनेन श्रीपार्श्वनाथस्य जन्मकल्याणकदिने जन्मनक्षत्रे च सूरिणा शिष्येण च कृतस्नात्रेण ब्रह्मचर्योपवासरतेन च सदशवस्त्राभरणेन साधिष्ठायकश्रीपार्श्वनाथप्रतिमाकृतपञ्चामृतस्नात्रपूजोपचारेण तदग्रे बलिधूपनैवेद्यपूजापूर्वं एष मन्त्रः प्रदातव्यः । अस्य करजापो लक्षमेकं कार्यः । पुष्पजापः श्वेतजातिपुष्प २४००० ततः सिद्धिः । सर्वकर्मकरः ।

[४]

श्रीचिन्तामणिकल्पसारः ।

अष्टदलपद्मकोशे श्रीमत्पार्श्व जिनेश्वरं न्यस्य ।
नागेन्द्रविधृतछत्रं प्रियङ्गुपत्रावदाताङ्गम् ॥ १ ॥
विजयाजयात्तचमरं वैरोट्यावन्दितं विगतमोहम् ।
सत्प्रातिहार्यकलितं देवीपद्मावतीपूज्यम् ॥ २ ॥
श्रीपार्श्वयक्षसकलत्रसंस्तुतं चाष्टनागकुलकलितम् ।
विद्यादेवीषोडशपरिकरितं ध्याययेद् देवम् ॥ ३ ॥
प्रणवं न्यस्य ललाटे जिनस्य गोक्षीरचन्द्रकरतुल्यम् ।
मायाबीजं हृदये ध्येयं तरुणार्कबिम्बनिभम् ॥ ४ ॥
हरिकान्ताया बीजं काञ्चनवर्णं निधाय पदकमले ।
अर्हमिति देवबीजं ध्येयं शिष्यैर्गुरोर्वचसा ॥ ५ ॥
शान्तिकपौष्टिकहेतोः श्वेतं ध्यायेच्छशाङ्ककरकल्पम् ।
पीतं स्तम्भादिविधौ वश्याकृष्टौ तथा रक्तम् ॥ ६ ॥

धूम्राभमथोच्चाटे कृष्णाभं मारणं विनिर्दिष्टम् ।
मोक्षार्थं व्योमाभं ध्येयं श्रीपार्श्वनाथजिनम् ॥ ७ ॥

यो योगी श्रावकः साधुः शुक्लध्यानपरायणः ।
ध्यायति श्रीजिनं देवं वामेयं भुजगावृतम् ॥ ८ ॥

भूतप्रेतपिशाचाद्यो नालम्भूष्णुस्तदग्रतः ।
नित्यावेलाकृतो रात्रिस्तथैकान्तरस्यन्तरः (?) ॥ ९ ॥

त्रि–चतुर्थ–पक्ष–मास- षण्मास–व्यन्तरादिकाः ।
ज्वराः सर्वेऽपि नश्यन्ति वातपित्तकफोद्भवाः ॥ १० ॥

डाकिनी शाकिनी चण्डी याकिनी राकिनी तथा ।
लाकिनी नाकिनी सिद्धा सप्तधा शाकिनी स्मृता ॥ ११ ॥

एतेषां खलु ये दोषास्ते सर्वे यान्ति दूरतः ।
चिन्तामणिसुचक्रस्थपार्श्वनाथप्रसादातः ॥ १२ ॥

विलिख्य काञ्चनस्थाले श्रीखण्डेन घनेन च ।
चिन्तामणिमहच्चक्रं दर्भमूलेन योगिना ॥ १३ ॥

लिखनीयमिदं चक्रं गन्धधूपादिपूजितम् ।
जातिपुष्पसहस्रेण मूलमन्त्रेण पूजितम् ॥ १४ ॥

प्रक्षाल्याथ च दुग्धेन वारिणा वा प्रयत्नतः ।
ज्वरदोषादिभिर्ग्रस्तं पात्रं पातव्यमेव हि ॥ १५ ॥

एवं सप्तदिनान्याशु पुष्पजाप्यपुरस्सरम् ।
पीतं हि रोगदोषादीन् विनाशयति निश्चितम् ॥ १६ ॥

कार्मणं याति दूरेण यन्मध्यात् केनचित् कृतम् ।
यन्त्रपानप्रयोगेण देहिनां नात्र संशयः ॥ १७ ॥

रक्तकणवीरपुष्पैर्द्वादशसङ्ख्यैः सहस्रसञ्जप्तम् ।
वश्याकर्षणकार्यं करोति मन्त्राधिराजोऽयम् ॥ १८ ॥

स्तम्भयति शत्रुवाचं पीतध्यानेन पीतपुष्पौघैः ।
ईतिस्तम्भं करोति विधिना वरवालुकां जप्त्वा ॥ १९ ॥

अनवच्छिन्ना रेखा देया क्षेत्रेषु मूलमन्त्रेण ।
नाशयति शलभवृन्दं गुरूपदेशेन सञ्जप्तम् ॥ २० ॥

श्मशानकर्पटे खलु श्मशानाङ्गारराजिका च विषैः ।
धत्तूरकरसलिखितं परिजप्तं काहलीपुष्पैः ॥ २१ ॥

उच्चाटयति महेश्वरध्वजातिबद्धं समस्तशत्रुगणम् ।
मारयति चिताङ्गारैः परिजप्तं नास्ति सन्देहः ॥ २२ ॥

इति सङ्क्षेपेण मया कथितं चिन्तामणेः फलं सारम् ।
विस्तरतो विज्ञेयं बृहदुद्धारान्महामतिभिः ॥ २३ ॥

इत्येवं तीर्थनाथप्रवरगुणगणं पार्श्वनाथस्य सम्यक्
चक्रं चिन्तामणिर्यः स्मरति विधिपरो भावशुद्धिस्त्रिसन्ध्यम् ।
सम्प्राप्नोत्याशु राज्यं त्रिदशपतिपदं तीर्थपत्वं च सिद्धिं
का वार्ताऽशेषसिद्धिप्रदभुवनपतेः पादपद्मप्रसादात् ॥ २४ ॥

[५]

श्रीतरुणप्रभसूरिविरचितं

श्रीपार्श्वजिनस्तोत्रम् ।

श्रीस्तम्भन ! स्तम्भनपार्श्व ! नेतः ! प्रतिष्ठितारिष्टघटापनेतः !।
मृगारिनागारिमहाविनेत !–जय प्रणम्रात्मशिवप्रणेतः ! ॥ १ ॥
वामेतराङ्घ्रौ धरणोरगेण वामे च पद्मासनपद्मया त्वम् ।
निषेव्यमाणोऽष्टदले मदीये हृत्पुण्डरीके निविशस्व पार्श्व ! ॥ २ ॥
पदोस्तले नागकुलानि यस्याधिमस्तकं ब्रह्म परं स नन्द्यात् ।
दुर्वर्ण सू........रत्न....शालश्रीशोभन ! स्तम्भनपार्श्वनाथ ! ॥३॥
अर्हं परब्रह्म रविस्फुलिङ्ग ॐ ह्रीँ नमः श्रीँ नमदिन्द्रवृन्द !।
प्रणम्यसे पार्श्व ! विषं हर त्वं जिनर्षभ ! श्रीँ भवते नमो ह्रीँ॥४॥
दले दले मन्त्रपदादधस्ताद् वर्णोऽनुमानां रुचिरस्वराणाम् ।
सयागवाहैर्युगलैः प्रकीर्त्यः श्रीपार्श्वचिन्तामणिमन्त्र एषः ॥ ५ ॥
द्वितीयपङ्क्तौ वलयच्छदेषु तस्यौ पदाद्यं परमेष्ठिनाम ।
रत्नत्रयस्यापि च नाम नित्यं स ह्रीँ नमोऽन्तं प्रयतः स्मरामि ॥६॥
दलस्थिताभिर्वलये तृतीये सभाजितः षोडशदेवताभिः ।
तुर्ये चतुर्विंशतिदेवमातृस्वनामभिः पत्रगतैः समर्च्यः ॥ ७ ॥
दिगष्टके दिक्पतयः सखेटा देव्योऽन्तरे श्रीअपराजितान्ताः ।
जयाजिता श्रीविजया च जम्भा मोहा च वीरा र(स)हिता महन्ति॥८॥
अयस्वभावः प्रकटप्रभावो गुरूपदेशेन विना न गम्यः ।
ध्यानं च कर्मक्षयहेतुरस्याभीष्टप्रदं निर्विषये विधेयम् ॥ ९ ॥

कृत्वा चेतः स्वतन्त्रं त्रिदिवशिववशीकारसंस्कारतन्त्रं
सम्मोहापोहमन्त्रं त्रिभुवनजनताभाग्यसौभाग्यतन्त्रम् ।
दुर्गालीभङ्गयन्त्रं मदमदनरिपुध्वंसतन्त्रं सुयन्त्रं
ये ध्यायन्ति मिमेसां(?) मुदितहृदि सदाध्यक्षलक्ष्योऽस्ति पार्श्वः॥१०॥

इति मया तरुणप्रभया चितं
परिणुतः प्रभुपार्श्वजिनेश्वरः ।
त्रिजगतीबलिराजसभाजितः
स्वचरणं....मम यच्छतु ॥ ११ ॥

[६]

श्रीकमलप्रभाचार्यप्रणीतं

श्रीपार्श्वप्रभुस्तवनम् ।

जस्स फणिंदफणोहो सोहइ सीसम्मि पणयमणुयाणं ।
मणिदित्तिहिं दलणो दुरियतमं जगपईवु व्व ॥ १ ॥
वज्जसारिक्खनहे सरणागयवज्जपंजरब्भहियं ।
तं झाएमि तिसंझं पासजिणं परमभत्तीए॥ २ ॥
क्षिप ॐ स्वाहा अक्खरपंचयरक्खाइ रक्खिओ संतो ।
पासपसायाइ जणो भमेउ भुवणम्मि निव्विग्घं ॥ ३ ॥
नमिऊण पास विसहर वसह जिणफुलिंगह्रीय(मं)ते ।
ॐ ह्रीँ श्रीँ नमक्खरेहि मह वंछियं दिसउ ॥ ४ ॥

न दरिद्दय तसु दीणय भिच्चंति सुरासुराइ दासंति ।
जो समरइ पासपहुं फुलिंगवरमंतमज्झत्थं ॥ ५ ॥
रक्खस पिसाय साइणि गहा वि गच्छंति दूरदेसम्मि ।
पासस्स नामवरसिद्धमंतजावेण किं बहुणा ॥६॥
इय हणिऊण तमोहं फुलिंगमंतक्खरप्पहापसरो ।
हवउ जणे सुहहेऊ **कमलप्पह**गुरुप्पसायाओ ॥ ७ ॥

[७]

श्रीरत्नकीर्तिसूरिप्रणीतं

श्रीपार्श्वजिनस्तवनम् ।

नमिऊण पासनाहं विसहरविसनासिणं तमेव थुणे ।
वसहजिणफुलिंगजयं फुलिंगवरमंतमज्झत्थं ॥ १ ॥
पणवो मायाबीयं नमो जयं सयललच्छिवुड्डिकरं ।
जो झाएइ तिकालं सो कल्लाणं लहइ विउलं ॥ २ ॥
जलजलणवाहिविसहररायभयजक्खरक्खसग्गहणं ।
चोरा य भूयसावयजरडाइणिसाइणीण भयं ॥ ३ ॥
रक्खइ सिरिपासजिणो अडदलकमलम्मि संठिओ संतो ।
धरणिंदवंदियकमो पउमावइसेविओ निच्चं ॥ ४ ॥
किं देवयदेवीहिं किं वा अण्णेहिं मंतजंतेहिं ।
किं पढियबहुयसत्थेहिं झाइज्जइ पासजिणनाहो ॥ ५ ॥

जा हवइ पढमगाहा सा गाहा होइ बिइयठाणम्मि
जा पढमा सा बोया एयं पत्तेयसारं च ॥ ६ ॥
सिरिमुणिसमुद्दसुहगुरु–
सोसेणं रयणकित्तिणा रइयं ।
भवियाण मंगलकरं
संथवणं पासनाहस्स ॥ ७ ॥

[८]

मन्त्राधिराजस्तोत्रम् ।

श्रीपार्श्वः पातु वो नित्यं जिनः परमशङ्करः ।
नाथः परमशक्तिश्च शरण्यः सर्वकामदः ॥ १ ॥
सर्वविघ्नहरः स्वामी सर्वसिद्धिप्रदायकः ।
सर्वसत्वहितो योगी श्रीकरः परमार्थदः ॥ २ ॥
देवदेवः स्वयं सिद्धश्चिदानन्दमयः शिवः ।
परमात्मा परब्रह्म परमः परमेश्वरः ॥ ३ ॥
जगन्नाथः सुरज्येष्ठो भूतेशः पुरुषोत्तमः ।
सुरेन्द्रो नित्यधर्मश्च श्रीनिवासः शुभार्णवः ॥ ४ ॥
सर्वज्ञः सर्वदेवेशः सर्वदः सर्वगोत्तमः ।
सर्वात्मा सर्वदर्शी च सर्वव्यापी जगद्गुरुः ॥ ५ ॥
तत्त्वमूर्तिः परादित्यः परब्रह्मप्रकाशकः ।
परमेन्दुः परप्राणः परमामृतसिद्धिदः ॥ ६ ॥

अजः सनातनः शम्भुरीश्वरश्च सदाशिवः ।
विश्वेश्वरः प्रमोदात्मा क्षेत्राधीशः शुभप्रदः ॥ ७ ॥
साकारश्च निराकारः सकलो निष्कलोऽव्ययः ।
निर्ममो निर्विकारश्च निर्विकल्पो निरामयः ॥ ८ ॥
अमरश्चाजरोऽनन्त एकोऽनङ्गः शिवात्मकः ।
अलक्ष्यश्चाप्रमेयश्च ध्यानलक्ष्यो निरञ्जनः ॥ ९ ॥
ॐकाराकृतिरव्यक्तो व्यक्तरूपस्त्रयीमयः ।
ब्रह्मद्वयप्रकाशात्मा निर्भयः परमाक्षरः ॥ १० ॥
दिव्यतेजोमयः शान्तः परामृतमयोऽच्युतः ।
आद्योऽनाद्यः परेशानः परमेष्ठी परः पुमान् ॥ ११ ॥
शुद्धस्फटिकसङ्काशः स्वयम्भूः परमाच्युतः ।
व्योमाकारस्वरूपश्च लोकालोकावभासकः ॥ १२ ॥
ज्ञानात्मा परमानन्दः प्राणारूढो मनःस्थितिः ।
मनःसाध्यो मनोध्येयो मनोदृश्यः परापरः ॥ १३ ॥
सर्वतीर्थमयो नित्यः सर्वदेवमयः प्रभुः ।
भगवान् सर्वतत्त्वेशः शिवश्रीसौख्यदायकः ॥ १४ ॥
इतिश्री पार्श्वनाथस्य सर्वज्ञस्य जगद्गुरोः ।
दिव्यमष्टोत्तरं नामशतमत्र प्रकीर्तितम् ॥ १५ ॥
पवित्रं परमध्येयं परमानन्ददायकम्
भुक्तिमुक्तिप्रदं नित्यं पठतो मङ्गलप्रदम् ॥ १६ ॥
श्रीमत्परमकल्याणसिद्धिदः श्रेयसेऽस्तु वः ।
पार्श्वनाथजिनः श्रीमान् भगवान् परमः शिवः ॥ १७ ॥

धरणेन्द्रफणच्छत्रालङ्कृतो वः श्रियं प्रभुः ।
दद्यात् पद्मावतीदेव्या समधिष्ठितशासनः ॥ १८ ॥
ध्यायेत् कमलमध्यस्थं श्रीपार्श्वं जगदीश्वरम् ।
ॐ ह्रीँ श्रीँ ह्रः समायुक्तं केवलज्ञानभास्करम् ॥ १९ ॥
पद्मावत्यान्वितं वामे धरणेन्द्रेण दक्षिणे ।
परितोऽष्टदलस्थेन मन्त्रराजेन संयुतम् ॥ २० ॥
अष्टपत्रस्थितैः पञ्चनमस्कारैस्तथा त्रिभिः ।
ज्ञानाद्यैर्वेष्टितं नाथं धर्मार्थकाममोक्षदम् ॥ २१ ॥
सत्षोडशदलारूढं विद्यादेवीभिरन्वितम् ।
चतुर्विंशतिपत्रस्थं जिनमातृसमावृतम् ॥ २२ ॥
मायावेष्टत्रयाग्रस्थं क्रौँकारसहितं प्रभुम् ।
नवग्रहावृतं देवं दिक्पालैर्दशभिर्वृतम् ॥ २३ ॥
चतुष्कोणेषु मन्त्राद्य–चतुर्बीजान्वितैर्जिनैः ।
चतुरष्टदशद्वित्रिद्विधाङ्कसंज्ञकैर्युतम् ॥ २४ ॥
दिक्षु क्षकारयुक्तेन विदिक्षु लाङ्कितेन च ।
चतुरस्रेण वज्राङ्कक्षितितत्त्वे प्रतिष्ठितम् ॥ २५ ॥
श्रीपार्श्वनाथमित्येवं यः समाराधयेज्जिनम् ।
तं सर्वपापनिर्मुक्तं भजते श्रीः शुभप्रदा ॥ २६ ॥
जिनेश ! पूजितो भक्त्या संस्तुतः प्रस्तुतोऽथवा ।
ध्यातस्त्वं यैः क्षणं वापि सिद्धिस्तेषां महोदया ॥ २७ ॥
श्रीपार्श्वमन्त्रराजान्ते चिन्तामणिगुणास्पदम् ।
शान्तिपुष्टिकरं नित्यं क्षुद्रोपद्रवनाशनम् ॥ २८ ॥

ऋद्धिसिद्धिमहाबुद्धिधृतिश्रीकान्तिकीर्तिदम् ।
मृत्युञ्जयं शिवात्मानं जपन्नानन्दितो जनः ॥ २९ ॥

सर्वकल्याणपूर्णः स्याज्जरामृत्युविवर्जितः ।
अणिमादिमहासिद्धिं लक्षजापेन चाप्नुयात् ॥ ३० ॥

प्राणायाममनोमन्त्रयोगादमृतमात्मनि ।
त्वामात्मानं शिवं ध्यात्वा स्वामिन् ! सिद्ध्यन्ति जन्तवः॥३१॥

हर्षदः कामदश्चेति रिपुघ्नः सर्वसौख्यदः ।
पातु वः परमानन्दलक्षणः संस्तुतो जिनः॥ ३२ ॥

तत्त्वरूपमिदं स्तोत्रं सर्वमङ्गलसिद्धिदम् ।
त्रिसन्ध्यं यः पठेन्नित्यं नित्यां प्राप्नोति स श्रियम् ॥ ३३ ॥

[९]

श्रीजिनपतिसूरिविरचितं

श्रीचिन्तामणिपार्श्वनाथस्तोत्रम् ।

जगद्गुरुं जगद्देवं जगदानन्ददायकम् ।
जगद्वन्द्यं जगन्नाथं पार्श्वनाथं जिनं स्तुवे ॥ १ ॥

नरा ध्यायन्ति तत्त्वार्थमिह त्वां ज्ञानदीपकम् ।
ऊर्ध्वमिन्द्रादयः सर्वे नमन्ति मुक्तयेऽनिशम् ॥ २ ॥

पातालेऽनन्तनागाद्याः सर्वे वासुकितक्षकाः ।
वितन्वन्ति सदा क्रीडां सर्वज्ञ ! त्वत्प्रसादतः ॥ ३ ॥

हरिरुद्रादयः स्वामिन् ! रमन्ते भुवनत्रये ।
वरदास्त्वत्प्रसादेन सर्वे ते विश्वनायक ! ॥ ४ ॥
हतारिं योगिनः सर्वे जिन ! त्वां जगदीश्वरम् ।
नमन्ति परमात्मानं फुल्लप्रवरपङ्कजैः ॥ ५ ॥
लिङ्गैर्युक्ता वियुक्ताश्च गरीयस्तत्त्वसंज्ञकम् ।
ह्रीँरूपं हृदि पश्यन्ति नमः स्वाहादिभिः सह ॥ ६ ॥
श्रीमत्पङ्कजमध्यस्थं चञ्चन्नीलमणिप्रभम् ।
केवलज्ञानसम्पूर्णं ॐ ह्रीँ श्रीँ अर्हमन्वितम् ॥ ७ ॥
चतुर्भिरेभिरालीढं संस्मरेद् योगिनं जिनम् ।
शिरोवामभुजापाददक्षिणस्थितिषु क्रमात् ॥ ८ ॥
वामे पद्मावती देवी शासनोत्सवकारिणी ।
श्रीविभोः सर्वदा भक्तो धरणेन्द्रस्तु दक्षिणे ॥ ९ ॥
श्लोकपञ्चकपादाद्यैरक्षरैःरसद्वितीयगैः ।
प्रोक्तस्तैर्मन्त्रराजोऽसौ परितोऽष्टदलस्थितः ॥ १० ॥
रोहिणीप्रमुखा देव्यः षोडशाम्बुजसंस्थिताः ।
चतुर्विंशतिपत्रेषु जिनमातॄः स्मरेत् सदा ॥ ११ ॥
त्रिधाम्बुजमायाबीजवेष्टिरेखात्रयाग्रतः ।
क्रौँकारस्थापिते वर्णे दिक्पालग्रहसंवृते ॥ १२ ॥
मन्त्राद्यबीजसंयुक्तान् जिनानङ्के प्रकल्पितान् ।
चतुरष्टदशद्वयादिरूपान् कोणेषु तु द्विधा ॥ १३ ॥

एवं भूमण्डले ध्यायेत् सवज्रचतुरस्रकैः ।
धरावर्णाङ्कितैर्दिक्षु विदिग्भागेषु लाञ्छितम् ॥ १४ ॥
इति चिन्तामणिर्नाम चक्रं त्रैलोक्यपूजितम् ।
ज्ञानबीजं जगद्वन्द्यं सर्वतत्त्वैकनायकम् ॥ १५ ॥
मालतीनां सहस्रैस्तु पुष्पैर्द्वादशभिर्वरैः ।
विधिनाचाम्लभक्तस्थो मन्त्रराजेन योऽर्चयेत् ॥ १६ ॥
लेखिन्या हेमजात्या वा लिखित्वेदं सुगन्धिकैः ।
ताम्रेऽथ वहिकापट्टे भूर्जे गोरोचनादिकैः ॥ १७ ॥
तस्य सन्तुष्य प्रत्यक्षं पार्श्वनाथो जिनेश्वरः ।
दर्शयत्यात्मकं रूपं कामं दद्यात् समीहितम् ॥ १८ ॥
अथान्तरात्मशुद्ध्यर्थं प्रभुं ध्यायेच्चतुर्विधम् ।
पिण्डस्थं च पदस्थं च रूपस्थं रूपवर्जितम् ॥ १९ ॥
आदौ पवित्रमात्मानं शुद्धमत्यन्तनिर्मलम् ।
प्रोक्ताभिर्धारणाभिश्च पञ्चभिः पार्थिवादिभिः ॥ २० ॥
क्षिपॐस्वाहेति पञ्चमहद्भूतैश्च तैरपि ।
साक्षाद्दिव्यमयं कृत्वा चतुर्धा ध्यानमभ्यसेत् ॥ २१ ॥
अब्जगर्भसमासीनमात्मानं तद्विभोरिव ।
तत्त्वोपलक्षितं ध्यायेत् तत् पिण्डस्थं प्रकीर्त्तितम् ॥ २२ ॥
ततोऽस्मिन्निश्चलाभ्यासाद् योगस्तन्मयतां गतः ।
मन्त्रराजं स्मरेद् वीरस्तत् पदस्थं च संस्मृतम् ॥ २३ ॥
संस्मरेन् मन्त्रराजस्य त्रिशुद्ध्याऽष्टोत्तरं शतम् ।
भुञ्जानोऽप्युपवासस्य प्राप्नोति तपसः फलम् ॥ २४ ॥

अमुमेव महामन्त्रं लक्षसङ्ख्यमिति स्मरन् ।
ध्यात्वा ज्ञानमवाप्नोति छित्त्वा कर्माष्टकल्मषम् ॥ २५ ॥

शनैर्मन्त्रगुणोद्भूतमात्मानं सिद्धरूपकम् ।
चिन्तयन् सर्वगं शान्तं सर्वज्योतिर्मयं शिवम् ॥ २६ ॥

सर्वावयवसम्पूर्णं सर्वलक्षणलक्षितम् ।
निष्पन्नं पुरुषाकारं रूपस्थं तद्बुधैर्मतम् ॥ २७ ॥

सर्वं विहाय सालम्बं ध्यानं ध्यायेच्च केवलम् ।
आत्मन्येव यदात्मानं तदा मुक्तिर्न चाऽन्यथा ॥ २८ ॥

ज्योतिर्मयं महाबीजममूर्तं परमेश्वरम् ।
सर्वात्मगं तमीशानमनन्तं विश्वव्यापिनम् ॥ २९ ॥

पश्यन्निति निरालम्बं परमात्मानमव्ययम् ।
शिवसौख्यागतश्चासौ रूपातीतं हि मन्यते ॥ ३० ॥

इत्येवं मोक्षकल्पेन पार्श्वनाथः स्तुतो मया ।
स जिनः पातु मां देवः पतन्तं भवसागरे ॥ ३१ ॥

इति जिनपतिदिव्यस्तोत्रलक्षान्तरेण
परमपदनिमित्तं ज्ञानयोगस्वरूपम् ।
प्रकथितमिह नूनं पार्श्वनाथप्रसादात्
तदखिलमपि धीरैः सर्वदान्वेषणीयम् ॥ ३२ ॥

[१०]

श्रीमेरुतुङ्गसूरिविरचितं

श्रीपार्श्वनाथस्तोत्रम् ।

ॐ नमो देवदेवाय नित्यं भगवतेऽर्हते ।
श्रीमते पार्श्वनाथाय सर्वकल्याणकारिणे ॥ १ ॥

ह्रीँ रूपाय धरणेन्द्रपद्मावत्यर्चिताङ्घ्रये ।
सिद्धातिशयकोटीभिः सहिताय महात्मने ॥ २ ॥

अट्टे मट्टे पुरो दुष्टविघट्टे वर्णपङ्क्तिवत् ।
दुष्टान् प्रेतपिशाचादीन् प्रणाशयति तेऽभिधा ॥ ३ ॥

स्तम्भय स्तम्भय स्वाहा शतकोटिनमस्कृतः
अधमत् कर्मणां दूरादापतन्तीर्विडम्बनाः ॥ ४ ॥

नाभिदेशोद्भवन्नाले ब्रह्मरन्ध्रप्रतिष्ठिते ।
ध्यातमष्टदले पद्मे तत्त्वमेतत् फलप्रदम् ॥ ५ ॥

तत्त्वमत्र चतुर्वर्गो चतुर्वर्णविमिश्रिता ।
पञ्चवर्णक्रमध्याता सर्वकार्यकरी भवेत् ॥ ६ ॥

क्षिप ॐ स्वाहेति वर्णैः कृतपञ्चाङ्गरक्षणः ।
योऽभिध्यायेदिदं तत्त्वं वश्यास्तस्याऽखिलाः श्रियः ॥७॥

पुरुषं बाधते बाढं तावत् क्लेशपरम्परा ।
यावन्न मन्त्रराजोऽयं हृदि जागर्त्ति मूर्त्तिमान् ॥ ८ ॥

व्याधिबन्धवधव्यालानलाम्भःसम्भवं भयम् ।
क्षयं प्रयाति पार्श्वेशनामस्मरणमात्रतः ॥ ९ ॥

यथा नादमयो योगी तथा चेत् तन्मयो भवेत् ।
तदा न दुःकरं किञ्चित् कथ्यतेऽनुभवादिदम् ॥ १० ॥

इति श्रीजीरिकापल्लीस्वामी पार्श्वजिनः स्तुतः ।
श्रीमेरुतुङ्गसूरेः स्तात् सर्वसिद्धिप्रदायकः ॥ ११ ॥

जीरापल्लीप्रभुं पार्श्वं पार्श्वयक्षेण सेवितम् ।
अर्चितं धरणेन्द्रेण पद्मावत्या प्रपूजितम् ॥ १२ ॥

सर्वमन्त्रमयं सर्वकार्यसिद्धिकरं परम् ।
ध्यायामि हृदयाम्भोजे भूतप्रेतप्रणाशकम् ॥ १३ ॥

श्रीमेरुतुङ्गसूरीन्द्रः श्रीमत्पार्श्वप्रभोः पुरः ।
ध्यानस्थितिं हृदि ध्यायन् सर्वसिद्धिं लभेद् ध्रुवम् ॥१४ ॥

[११]

श्रीपूर्णकलशगणिप्रणीतं

मन्त्रयन्त्रादिगर्भितं

श्रीस्तम्भनपार्श्वजिनस्तवनम् ।

जसु सासणदेविवएसि कयाभयदेवगुरूहि पइट्ठतया ।
अरिथंभणए अरिथंभणए पुरि पासमिमं थुणि पुण्णकए ॥१॥

स्वोपज्ञा वृत्तिः ।

जं संथवणं विहियं तस्स य टिप्पेमि किंचि मंताई ।
उवयारत्थं संघे संभरणत्थं च अप्पस्स ॥ १ ॥

जुमोणेण०२ इत्यादिद्वितीये वृत्ते–'ॐ ह्रीँ नमः' इति **श्रीजिनदत्तसूरीणां** मूलविद्या । तथा च [1]**श्रीजिनदत्तसूरिपादैरेवोक्तम्**–

" वर्णान्तः पार्श्वजिनो रेफस्तदधः स [2]धरणेन्द्रः ।
तुर्यस्वरः सबिन्दुः स भवेत् [3]पद्मावतीसंज्ञा ॥
त्रिभुवनजनमोहकरी विद्येयं प्रणवपूर्वनमनान्ता ।
एकाक्षरेति सञ्ज्ञा जपतः फलदायिनी नित्यम् ॥ "

(श्रीमल्लिषेणसूरिविरचिते श्रीभैरव पद्मावतीकल्पे ३देव्याराधनक्रमे गा. ३३।३४)

वार्तिकोऽर्थो लिख्यते—

जुमोणेण ઇત્યાદિ દ્વિતીય વૃત્તનઈ વિષઇ ॐ ह्रीँ नमः ઇતિ **શ્રીજિનદત્તસૂરિ** મૂળ વિદ્યા મંત્ર. કાર્યસિદ્ધિદાયક શ્રીપાર્શ્વનાથ ધરણેંદ્ર પદ્માવતી સાધન ॥૨॥

१ °तैरवोक्तम्° क–ख–ग । २ °गणधरेन्द्रः । °ग । ३ °देवी ॥°ग ।

जुमोणेण ॐ ह्रीँ नमोऽणेण मंते मणोवंछियं झत्ति देई सरंते ।
स ते मे जिणो पासु इट्ठं करिज्जा मणोवंछिआ लच्छि सिद्धी उ [1]दिज्जा ॥ २ ॥

जु कोपं धुरे हंस हंसेण मंते विसं नासए थावरं भत्तिमंते ।
अयावारि–हिंगू–वजाजोगि जेवं भुअंगस्स झायामि तं पासदेवं॥३॥

वृत्तिः ।

जु कोपं धुरे ३ इत्यादि–' कोपं हंसः हंसः ' वार १०८ अनेन मन्त्रेण [2]पानीयमभिमन्त्र्य पाय्यते हस्तवाहनं च क्रियते [3]स्थावरविषनाशः ।

तथा–हिंगु वचा सममात्रा सूक्ष्मीकृत्य अजामूत्रेण सह पातव्यं [4]सर्पविषनाशः । स्थावरविषये [5]किञ्चिदनुक्तमपि दृष्टप्रत्ययत्वाद् लिख्यते–'हउं सिव हउं संकरु हउं सुपरम तात [6]विषहउं विष खाउं विस अवलेवणि करउं जादिसि चाहउं सा दिसि निर्विस करउं हरो हरः सिव नास्ति विषु ।' स्थावरविषभक्षणमन्त्रः । भक्षिते वा कालापानीयं पातव्यं वार २७ अभिमन्त्र्य पाय्यते [7]विषनाशः । नीलकंठमहि रावण कंठह विस हरइ जाहि विससउखंड तं संकरसइ भणइ हरो हरः शयः नास्ति विषं । भक्षिते विषे मुखे चरचराटो भवति । अनेन वार ७ अभिमन्त्र्य कण्ठे बध्यते सुस्थो भवति ॥३॥ '

वार्तिकोऽर्थः ।

जु कोपं धुरे इत्यादि ३ वृत्तनो विषय कोपं हंस हंस वार १०८ भणि मंत्रि करी जल अभिमंत्री करी पाइयइ, हाथ [8]वाहियइ–झाडियइं स्थावर विष उतरइ. ॥३॥

१ °सुहसिद्धिविज्जा° ग । २ °जल° क–ख । ३ °स्थावरविषोपशमो भवति° । क–ख । ४ °सर्पदष्टविषोपशमो भवति°। क–ख। ५ °येऽनुक्तमपि दृष्टप्रत्ययमाह ° क–ख । ६ °विस रंजउं ° क । विसरह रंजउं ख । ७ ° निर्विषः स्यात् °क–ख । ८ °हाथस्युं झाडा दीजइ. सापविष उतरइ.° ग ।

समा पिप्पिळी सिंधवं तह मिरीया तहिं तुल्लमेलेवि निम्बस्स बीया।
विसं नासिआ सप्पकेरं हरंती तहा नाम ते पास ! सिद्धा मुणंति॥४॥

वृत्तिः ।

वृत्ते सर्पविषस्य औषधं प्रोक्तम् । पुनुराह—

समा पिप्पली४ इत्यादि । पिप्पली–सैन्धव–मरीचि–निम्बबीजानि सममात्रया मेलयित्वा पानीयेन सह घृष्ट्वा नाशो दियते सर्पविषं नाशयति ॥ ४ ॥

बालकोऽर्थः ।

तथा पीपेर. सेंधव अथवा हींगु, वचा सममात्रा करी सूक्ष्म कीजइ, छाली मूत्र सेती पाइयइ सर्प विष उतरइ. स्थावर विषनो उपचार अत्र आणु कह्यो पिण लिखिये छे, ६९ प्रत्ययथी " हुं सिव " ए स्थावरविषभक्षण मंत्र. किणही वछनाग प्रमुख विष खाधु हुइ तेहनइ इणेइ मंत्रि करी कलवाणी वार २७ अभिमंत्री पाइयइ, विष उपशमइ.

नीलकंठ महिरावण कंठह विसु हरइ जाहि विस ।

सयखंड तसं करिशइ भणइ हरो हरः शिव नास्ति विषम् ॥ ३ ॥

विषा विष खाधई गळउ धुंटीजइ तिवारई ए मंत्र भणी भणी गळई हाथि फेरीजई. वार ७ गळउ साजउ थाइ. विष उतरइ ॥ ३ ॥

समा पिप्पिली ४ वृत्तनइ विषइ पींपली, सींधव, मिरच, नींब बीज सममात्रा मेल करी पाणी सेती घसी नास दीजइ सर्प विष नाशइ. ॥४॥

जहा ॐनमोऽतोऽपि रत्नत्रयाय ततश्चामले ! विमले ! स्वाग्रहाय ।
विसं उंजिअं सप्पकेरं हरेई तहा नामु ते पास ! सिद्धिं समेई ॥५॥
जहा ॐ तु कं खं फटो वांत साहा विसं लंगली[1] मूल जे आलिढाहा[2] ।
करंताण नासेइ नामस्स जावो तुहं पास ! तेणं अचिंतप्पभावो ॥६॥

वृत्तिः ।

जहा ॐ नमो ५ इत्यादि । ॐ नमो रत्नत्रयाय अमले ! विमले ! स्वाहा । १०८ हस्तवाहनं क्रियते [3]अभिमन्त्रितवारिपानं च सर्पविषनाशः। कदाचित् कोऽपि विषं चटापयति तदा तस्य विषमन्त्रोऽयम्[4] 'ह्रीं ह्रूं हः' अनेन वार ७।२१ तथा १०८ हस्तवाहने विषबन्धः। तथा 'क्षः' इति स्मर्यते सर्पो न लगति । तथा ॐ कुरुकुल्ले ! मातङ्गशबराय शङ्खं वादय वादय ह्रीं फट् स्वाहा । [5]मान्त्रतवालुकाक्षेपे गृहात् सर्पो नश्यति। इति [6]मन्त्रत्रयं वृत्तेऽनुक्तमपि सोपयोगित्वाल्लिखितम् ॥ ५ ॥

जहा ॐ तु कं ६ इत्यादि । 'ॐ कं खं फट् स्वाहा' [7]वृश्चिकविषं नश्यति। यथा लाङ्गलीमूलं पानीयेन संघृष्य डंके देयं वृश्चिकविषं[8]

वार्तिकोऽर्थः ।

जहा० ५ वृत्तनइ विषइ ॐ नमो रत्नत्रयाय अमले विमले स्वाहा એણઇ મંત્રઇ વાર ૧૦૮ કલવાણી [9]કરી પાવિયઇ સર્પવિષ નાશઇ, કિયારઇ કોઇ તેહનઇ વિષ ચડાવઇ તઉ તેહનઇ ह्रीं ह्रूं हः ઇણિ મંત્રિ કરી વાર ૭।૨૧।૧૦૮ હાથ ઝાડીયઇ વિષ ઉતરઇ. તથા क्षः ઇતિ મંત્ર સમરિજઇ સર્પ ન લાગઇ. તથા ॐ कुरुकुल्ले! मातङ्ग-

१ °नंगली° क–ग। २ °बालिढाहा° क–ग। ३ °पानीयमभिमन्त्र्य पाय्यते° क–ख। ४ °यथा° ख। ५ °वालुकाऽभिमन्त्र्य वार २१ गृहे क्षिप्यते° क–ख। ६ °त्रयमप्येतदनुक्तं° क–ख। ७ °वृश्चिकविषमन्त्रः° क–ख। ८ °उत्तरति° क–ख। ९ હાથરયું કાર દીજઇ, અથવા ઝાડઉ દીજઇ.

जु हुँ भूरु भूरेत्यतो वांत साहा वडीनं कविल्थस्स खज्जूर बाहा।
जिवं साणजो बाहा ठठो वांतसाहा हरेइ स पासो हविजझ नाहा ॥७॥

वृत्तिः।

याति। यदुक्तं **विजयप्रकरणे**—'अह [1]लंगलीअ मूलं आढेवे हणइ विच्छिआण विसं।'

तथा ॐ हृदये ठः ठः, ललाटध्याने डङ्कादपि वृश्चिक उत्तरति। इति। तथा कासपमर्दिकामूलं उर्ध्वं स्पृश्यते तदा चटति, अधो वा नीयते तदा उत्तरति। सुमुहूर्ते ग्राह्यम्। इदमप्यनुक्तम् ॥ ६ ॥

जु ॐ भूरु ७ इत्यादि। ॐ भूरु भूरु स्वाहा। वार २१ हस्तवाहनं क्रियते [2]खर्जूरकविषनाशः। तथा कपिकच्छूवटिका पानीयेन सह

वार्त्तिकोऽर्थः।

शबराय शङ्खं वादय वादय ह्रीं फट् स्वाहा વાર ૨૧ ઇણિ મંત્રિ કરી વાલૂકા મંત્રી ઘર મધ્યે નાંખીયઇ ગૃહથકી સર્પ નીકળી જાઇ.

ઇતિ મંત્ર ૩ અનુક્તં સોપયોગં લિખિતં ॥ ૫ ॥

जहा ॐ तु ६ વૃત્તનઇ વિષઇ ॐ कं खं फट् स्वाहा ઇણઇ મંત્રિ કરી [3]વીંછૂ વિષ ઉતરઇ. નંગલી (ઉત્તર વારૂણી, બીજઉ નામ દૂધેલી) મૂલ પાણી સંઘાતિ ઘસી કરી ડંકિ લગાડીજઇ વીંછૂ વિસ ઉતરઇ. ॐ हृदये ठः ठः એ મંત્ર ગુણીજે, તિવારે લલાટનો ધ્યાન કીજે. વીછીનો વિષ ડંક સુધી ઉતરે. તથા કાસપમર્દિકાની જડ ઉંચી ઉંચી ફરસીજઇ તઉ વિષ ઉંચઇ ઉંચઉ ચડઇ. નીચી નીચી ફરસી જઇ તઉ વિષ ઉતરઇ, પરં રૂડઇ દિહાડઇ, રૂડઇ મુહૂર્તઇ લીજઇ એમ આમ્નાય અત્ર અણકહ્યા લિખ્યા છઇ ॥ ૬ ॥

ॐ भूरु॰ ઇતિ ૭ વૃત્તનઇ વિષઇ ॐ भूरु भूरु स्वाहा વાર ૨૧

१ °नंगलीअ° ख। २ °खर्जुरकविषोपशमो भवति° क-ख।
३ °એ વીંછી મંત્ર° ग।

जु ॐ रांतरीं रूंतरौं रः सुवाहा हरे कामलं उंजियंणेण वाहा ।
तहों क्षींति हेतं सिरस्साबि पासो हरिज्जा दुहं पत्तनिव्वाणवासो ॥८॥
मिरोया वया कुट्ठ पत्था विभीया तमिज्जाण सखाण नाही अकीया ।
अयाजोइ पीसेवि गोली अ छाए हरंतं जणे अक्खिरोगा जियाए ॥९॥

वृत्तिः

सङ्गृष्य डङ्के दीयते खर्जूरकविषं तत्क्षणादेव व्रजति । ॐ ठः ठः स्वाहा । वार २१ हस्तवाहने श्वानविषोपशमः ॥ ७ ॥

जु ॐ रांत ८ इत्यादि । ॐ रां रीं रुं रौं रः स्वाहा । वार २१ ढंजने कामलत्रातोपशमः । तथा ॐ क्षां क्षीं क्षः हः [2]शिरोऽर्तेरुपशमः ॥८॥

मिरीया वया ९ इत्यादि०, मरीच-वचा-कुष्ठ-पथ्या-विभीतकमिञ्जा-शङ्खनाभिसममात्रया मेलयित्वाऽजामूत्रेण पेषयित्वा शतभिषक्नक्षत्रे गुटिकाः कृत्वा छायायां शोष्यन्ते, ताभिश्चक्षुरञ्जने नेत्ररोगोपशमः । मरीच--मणशील-सममात्रयाऽजामूत्रेण सह पेषयित्वा गुटिकाः कारयेत्, पानीयेन सह चक्षुरञ्जने चक्षूरोगोपशमः ॥ ९ ॥

वार्त्तिकोऽर्थः ।

એણુઈ મંત્રિ કરી [3]ઝાડિયઇ કાનખજૂરાનઉ વિસ ઉતરઇ. તથા કઇંથ વડી (કઉંચીની જડ) પાણી સંઘાતિ ઘસી ડંકિ દીજઇ કાનખજૂરાનઉ વિસ ઉતરઇ.

ॐ ઠઃ ઠઃ स्वाहा વાર २१ હાથ વાહિયઈ શ્વાન વિસ ઉતરઇ.૭

જુ ॐ ઇતિ ८ 'વૃત્તનઇ વિષઈ ॐ रां रीं रुं रौं रः स्वाहा વાર २१ ઝાડો દીજઇ કમળો જાયઇ. ॐ क्षां क्षीं क्षः हः स्वाहा હાથસ્યું મંત્રીજઇ મઘવાય જાયઇ. માથઉ દૂખતઉ રહઇ ॥ ८ ॥

मिरी०९ મિરી, વજ, કૂઠ, હરડઇ, બેહડાબીજ, શંખનાભિ એતલા ઔષધ સમમાત્રા મેલી છાલીમૂત્રસ્યું ગોળી કીજઇ, છાંહડી સુકાવીજઇ દેખતે નક્ષત્રે (શતભીખા) પાણી સંઘાતિ ઘસીને નેત્રાંજન કીજઇ નીલિનામ નેત્રરોગ જાઈ. ૯

१ °रोगे जियाए° क । २ °अर्द्धशिरोऽर्त्तिनाशः° क । ३ °ઝાડો દીજઇ° ग ।

मिरिया मणाईसिला जाइमुत्ते
जिवं पीसि चक्खू अ अंजीय सुत्ते।
भरी अंखि पुल्लं बहेडाण बीअं हरे सिंधवं संखनाही जितेअं॥ १०॥

तहा तुज्झ नामस्स भेसज्जजोगे हरेई अ अन्नेवि अक्खीण रोगे।
अओ अग्गए पासधन्नंतरीसो महं फोरिअं होइ लोए विमीसो॥११॥

वृत्तिः ।

तथा—बिभीतकबीजानि सैन्धवं शङ्खनाभिश्च सममात्रा सूक्ष्मं चूर्णं कृत्वा नेत्राञ्जने पुष्पकं याति । तथा शर्करासमुद्रफेनयुता सममात्रचूर्णं कृत्वा नेत्राञ्जने पुष्पकं याति । तथा कदलीमूलं अश्वमूत्रेण घृष्ट्वा नेत्राञ्जनेऽञ्जनमात्रेण नीलीनाम रोगो याति । एतदौषधद्वयं सोपयोगित्वादनुक्तमप्युक्तम् ॥ १० ॥

डुंगर ११ इत्यादि यथेयं गाथा सूर्यवायुहर्त्री, तथैष, मन्त्रः—जिवं सुज्जवायं (गा° १२) इत्यादि ।

वार्तिकोऽर्थः ।

मिरीया मणासीलजाई० १० मिरी, मणसिल, बहेडा, सैंधव, शंखनाभि, अजमूत्र गोली १४ दिन अंजनं सर्व नेत्ररोग जाई सत्यं ॥

मिरच १ मणसिल २ जाइरा फूल गोळी फूलउ जाई, सिंधव, बहेडामींजी, शंखनाभि ए ४ बराबर मेली छालीमूत्रस्युं गोळी करी. छांह सुकवीयइ, अंजन कीजइ; फूलउ जाई, शाकर, समुद्रफेण सममात्रा चूर्ण कीजइ आंखि आंजीयई फूलउ जाइ. कणयरमूळ घोडाना मूत्रस्युं घसी आंखि आंजीयइ नीलबिंद जायई. ए औषध बे अणकह्यां लिख्यां छई. ॥ १० ॥

तहा तुम्ह नामस्स भेसज्ज० ए बे वृत्त प्रगटार्थ जाणिवा. ११

ॐ डुंगर उप्परि रिसि मुअउ सोअ अप्पुत्तु वराउ ।
तसु कारणि मइं पाणिउ दिन्नउ फिट्टउ सूरिजवाउ ॥ १२ ॥
जिवं सुज्जवायं इमं उंजणेणं तहो श्रीं ह्रिं ठः स्वादिहाणं खणेणं।
हुडुकीअ नासेइ नामं तुम्हाणं तहा पास ! चित्तं अओ पंडियाणं॥१३॥
जहा ॐ इटीतो मिटीतोऽपि भस्सं करि स्वाग्रहेति प्रजप्तं जलं स्वम् ।
करे पिट्टपीडापहारेण सुत्थं पवीअं तहा पास ! नामं तवित्थं ॥१४॥

वृत्तिः ।

ॐ श्रीं ठः ठः स्वाहा हस्तवाहनात् हुडुकी [१]याति ॥१२॥
ॐ उदितो भगवान् सूर्यः पद्माक्षः वृक्षकेतने ।
आदित्यस्य प्रसादेन अमुकस्यार्द्धभेटकं नाशय नाशय स्वाहा ॥ अनेन १०८ धारणा ध्रियते । अथवा कुङ्कुमेन भूर्जे लिखितं कर्णे बद्धं अर्द्धभेटकं नाशयति ॥ १३ ॥

जहा ॐ इटि १४ इत्यादि०, ॐ इटिमिटि भस्मंकरि स्वाहा ॥ वार ७ तथा २१, १०८ पानीयमभिमन्त्र्य पाय्यते उदरपीडा याति ॥१४॥

वार्तिकोऽर्थः ।

डुंगर उप्परि० ईणुंई गाथाइं ग्रहीने ऋलवाणी सूर्यवात जायई. ॥ १२ ॥

जिवं सुज्जवायं ॐ श्रीं ठः ठः **स्वाहा** ईणुइ मंत्रि ग्रहीने दीजइ हिडकी आवती रहइ. तथा ॐ उदितो भगवान् सूर्यः पद्माक्षो वृक्षकेतनः ।
आदित्यस्य प्रसादेन अमुकस्यार्द्धभेटकं नाशय नाशय स्वाहा वार १०८ माथई हाथ देई गुणीजइ. अथवा कुंकुम करी भूर्जपत्रि ए मंत्र लिखी यंत्र करी कानि बांधीजई आधासीसी जाई ॥१३॥
जहा ॐ इटीतो० ॐ इटि मिटि भस्मंकरि ! स्वाहा वार ७,

१ "उपशाम्यति" । क-ख ।

जु ॐ चक्रवाकी सुवाहाय मंते वडे सत्तकोअंगमाणेण [1]सुत्ते ।
गुडेणं समंताभिमंते वि गोली जहा नासयंती जणे वालओली ॥१५॥

जह्रों यस्ततः क्षस्ततः स्वावहेणं जिवं तेव ! पास ! नामं खणेणं ।
न वा चित्तमेअं जओ दंसणेणं सुही हुंति ते पाणिणो तक्खणेणं ॥१६॥

वृत्तिः ।

जु ॐ चक्रवाकी १५ इत्यादि । ॐ चक्रवाकी स्वाहा, सूत्रं [2]पुरुषप्रमाणं [3]सप्तवडं कृत्वा अनेन मन्त्रेण वार १०८ जपित्वा गुडमध्ये धूपोद्ग्राहपूर्वकं प्रक्षिप्य गुटिका कार्या, तां च गुटिकां [4]भक्षापयेत् वालकं [5]नाशयति ॥ १५ ॥

जह्रों०१६ इत्यादि । ॐ यः क्षः स्वाहा अनेनापि सर्वं तथैव कार्यं वालकोपशमः । तथा ॐ ह्रीं श्रीँ कलिकुण्डस्वामिने अप्रतिचक्रे जये विजये अजिते अपराजिते स्तम्भे मोहे स्वाहा । नरमानं कन्याकर्तितं सूत्रमादाय रवौ १०८ जपपूर्वं खण्डानि कृत्वा गुडमिश्रैकविंशतिगुटिकाः कृत्वा भक्षयेत् वालको

वार्तिकोऽर्थः ।

२१, १०८ ગણુઇ મંત્રઇ કરી પાણી મંત્રી પાઇજઇ, અથવા પેટ છાંટીયઈ ઉદર પીડા ઉપશમઇ સર્વ દૂખતુ રહઇ. ॥ १४ ॥

જુ ॐ चक्रवाकी १५ વૃત્તનઇ વિષઈ ॐ चक्रवाकी स्वाहा વિધિ– કુમારી બાલિકા કાંતિયઉ સૂત્ર પુરૂષ પ્રમાણુ વડ ७ કરી તેહના ७ ટુકડા કરી ઇણિ મંત્રિ કરી વાર १०८ જપી ધૂપ ઉગાહી ગુડની ગોલી મધ્યે તે ઘાલી ખવાવિયઈ વાલઉ જાઈ સત્યં ॥ १५ ॥

जह्रों यस्ततः क्षः १६ વૃત્તનઈ વિષઇ ॐ यः क्षः स्वाहा ઇણી મંત્રિ કરી જલિ પૂર્વિલી વિધિ કીજઇ (વાર १०८ મંત્રી કુમારીકાંત્યું

१ °माणेसुणत्ते° क । २ °नरमानं° क । ३ °सप्तशिरं° ख। ४ °तद्गिलने वालको नश्यति । ° क। ५ °वालको न भवति° ख।

जिव ॐ इटि तिटि स्वाहा मंति वार उ अट्ठुत्तर सयं निब्भंति ।
करकबिलाई उंजिअ जाई तिम तुह पास ! नामसज्झाइ ॥ १७ ॥

वृत्तिः ।

न भवति । ॐ क्रौं फ्रूँ क्षीं ह्रीँ स्वाहा । वार २१ तैलमभिमन्त्र्य दीयते वालको नश्यति । ॐ ह्रौं श्रौं क्ष्म्ल्व्र्यूँ स्वाहा । अनेन मन्त्रेणार्कपत्राणि ७ संलिख्य चुल्लके बध्यते । तथा तन्त्रोपरि बन्धनाद्वा उपशाम्यति । ॐ समे समे भ्रमते भ्रमते गर्दभो भ्रामके सिरा अमुकस्य महरकं बन्धामि ठः ठः स्वाहा । अनेन मन्त्रेण वार २१ उच्यते । तथा रवौ कुमारिकाकर्तित-सूत्रं सप्तसरदवरकं कृत्वा भणित्वा एकैका गण्ठिका देया धूपप्रदानपूर्वकं । एवं ग्रंथि ७ तद्दवरकमभिमन्त्र्य तदुपरि बन्धनाद् वा वालको याति । इदमनुक्तं दृष्टप्रत्ययमिति लिखितं ॥ १६ ॥

जिवं आ० १७

ॐ इटि तिटि स्वाहा ३ दिनं यावत् १०८ वारान् उञ्जने काखबिलाई याति ॥ १७ ॥

वार्तिकोऽर्थः ।

सूत्र शरीर प्रमाणु ७ टुकडा करी गुल गोळीमांहे घालीने) घालउ जाइ. ॐ ह्री श्रौं कलिकुण्डस्वामिने अप्रतिचक्रे जये विजये ! अजिते अपराजिते स्तम्भे मोहे स्वाहा कुमारी कांतियउ सूत्र पुरुष प्रमाणु लेइ आदि-त्यवारि १०८ एणइ मंत्रइं जपी खंड २१ कीजइ पछइ गुलमिश्र गोली कीजई खवावियइ वालउ जाइ. दृष्टप्रत्ययोऽयंमन्त्रः । स्तव-नपाठेऽकथितोऽप्ययं वृत्त्यनुसारतोऽलेखि ।

जिवं ॐ इटि० १७ वृत्तनइ विषइ ॐ इटि तिटि स्वाहा ए मंत्र ३ दिन १०८ वार उंजियइ काखबिलाइ समाधि थाइ. ॥ १७ ॥

१ °याति° क

जु उँ चंद्रपारिश्रमं द्विः सुवाहा मुणा हत्थमाणं सरं गिण्ह वाहा ।
हरे रिं घिणीं ताडिया तेण मंते जिवं तेव ! पासो किओ जे हु चित्ते॥१८॥
गडूची हरिद्रा य रंधूअसन्नं तहा दुद्र मेलेवि गोली मणुन्नं ।
हरे पीसि दिन्नं वणं तक्खणेणं जिवं तेव! ते पास ! नामं खणेणं ॥१९॥
जहौँ ह्रीँ ततो ग्रां च हुं फट् वणेणं जणे उंजिअं साइणी तक्खणेणं।

वृत्तिः ।

जुॐ चन्द्र० १८

ॐ चन्द्रपरिश्रमः चन्द्रपरिश्रमः स्वाहा । हस्तप्रमाणं शरं गृहीत्वा रिंघिणीवातं ताडयेत् दिनानि २१ यावत् [1]नश्यति विशीर्यते वा ॥ १८ ॥

गुडूची० १९

गडूची हरिद्रा धूंसउ द्रो सममात्रया एकत्र सम्मील्य जलेन वर्तयित्वा बध्यते व्रणो याति । तथा ॐ पक्षि स्वाहा यः यः यः फट् स्वाहा । दुष्टव्रणमन्त्रः । ॐ वं क्षः स्वाहा । गडमन्त्रः । एतावप्यनुक्तौ दृष्टप्रत्ययौ १९

जहौं ह्रीं० २०

ॐ ह्रीं ग्रीं हुं फट् स्वाहा हस्तवाहनं १०८ शाकिनी[2] याति ।

वार्तिकोऽर्थः ।

जु ॐ चन्द्र० १८ वृत्तनइ विषइ ॐ चन्द्रपरिश्रमः चन्द्रपरिश्रमः स्वाहा હાથ [3]પ્રમાણ શર લેઇ દિન ૨૧ રાંધિણિ તાડીયઇ (ઝાડો દીજઇ) રાંધિણિવાય જાઇ ૧૮

गडूची १९ વૃત્તનઇ વિષઇ ગિલોઇ, હલિદ, ધમાસઉ, દ્રોય એ સર્વ સમમાત્રા એકત્ર મેલી પાણી સંઘાતિ પીસી વ્રણ વિષઇ વ્રણ મંત્ર. તથા લગાડીયઇ દુષ્ટ વ્રણ જાઇ. તથા ॐ पक्षि स्वाहा यः यः यः फट् स्वाहा ॐ वं क्षः स्वाहा ગડ મંત્ર. એ બેઉ મંત્ર અનુક્ત પહાં કહ્યા છઇ ॥१९॥

जहौँ ह्रीँ ततो २० વૃત્તનઇ વિષઇ ॐ ह्रीं ग्रीं हुं फट् स्वाहा વાર

१ °निर्याति° ख । २ °शाकिन्यो नश्यन्ति° क+ख। ૩ °હાથ એક લાંબો°

वणीमूल हिंगू अ सुंठी अ नासं जले पीसि कीअं तहुज्जोइ वासं ॥२०॥
जिवों पक्षिपक्षौ सुवोहेति मंते हरे वाहिए हत्थि भूए खणंते ।

वृत्तिः ।

तथा वणिमूल हिङ्गु–सुंठि सममात्रया जलेन सह पेषयित्वा नाशो [2]देयः शाकिनी याति ॥ २० ॥

जिवों पक्षि० २१

ॐ पक्षि पक्षौ स्वाहा । हस्तवाहनं २१ [3]भूतदोषोपशमः । तथा ॐ अप्रतिचक्रे फट् विचक्राय स्वाहा । ६४ सर्षपा जलेन वार ७ प्रक्षाल्य अनेन तन्मध्यादेकैकं अभिमन्त्र्य मृतकटोरिकामध्ये तारयेत् समैः शाकिनी, विषमैर्भूतदोषः। अथ न तरति तदा भूतशाकिन्योर्मध्यात् एकोऽपि दोषो नास्ति । एवं च [4]दोषज्ञाने अनेनैव मन्त्रेण सप्ताभिमन्त्रितमुदूखलं ताडयेत् चीवरं फाटयेत्

वार्तिकोऽर्थः ।

१०८ ऊंजियइ झाडियइ शाकिनी दोष ऊतरइ. तथा वणिमूळ, हगिं, सुंठि, ए ३ सममात्राइ पाणी सघाति पीसी करी नास दीजइ शाकिनी जाइ. सत्यं ॥ २० ॥

जिवों पक्षि २१ वृत्तनइ विषइ ॐ पक्षिपक्षौ स्वाहा एणइ मंत्रइ करी [5]झाडउ दीजइ भूत ऊपशमइ. तथा ॐ अप्रतिचक्रे फट् विचक्राय स्वाहा विधि–सर्षप ६४ जलेन वेला ७ पखाली करी एक एक सरिसव मंत्रियइ, वाटली पाणी भरी ते मध्ये सरिसव घालीयइ, दोषाल माणुसनइ किनारइ अइसि कचोली मांडीजई, ते घोई सरिसवो एक एक मंत्री कचोलीमांहि मुंकी जइ. पछे दोषाईल कन्हइ गुणाइजई, दोषाइल गिणइ नही तउ कुमारी छोकरी तथा छोकरा पासे गुणाईजइ, ते सरिसव मध्ये जे सरिसव तरइ ते जउ सम हवइ

१ °हाय मंते° क । २ °नाशो दीयते शाकिनी नश्यति° क+ख। ३ °भूतदोषो नश्यति° क–ख ४ °दोषे परिज्ञाते° क–ख । ५ °हियइ हाथ फेरी जइ, अथवा चिटांगुली ओंची जइ° ग ।

जिवं पास ! ते नामु एवं मुणित्ता जि लीणा सुही ते हुआ झत्ति सत्ता ॥
ॐ एहु उग्गए सूरो एए झिज्झंति तिमिरसंघाया ।
नलिणीवणो विबुद्धो अमुगस्स जरं पणासेउ स्वाहा ॥ २२ ॥
सयं मंतु अठुत्तरं जस्स नामं भणेवी गुणिज्जंतु तं निव्विरामं ।
हरेई अ सत्तावरी जिम्व हत्थे सिया पास ! ते तेव ! नामत्थि सत्थे ॥

वृत्तिः ।

यथा यथा ताडयते स्फाटयते तथा तथा शाकिनी क्रन्दमाना मुञ्चति । अथवा अनेन हस्तवाहनेऽपि शाकिनीभूतप्रेतपिशाचादीनां नाशः स्यात् निश्चयेन बहुशो दृष्टप्रभावोऽयमनुक्तोऽपि लिखितः ॥२१॥

ॐ एह जु २२ इत्यादि० इयं मन्त्रगाथा १०८ यस्य नाम्ना गुण्यते तस्य [1]ज्वरं प्रणश्यति । तथा शुष्कशितावरीखण्डं हस्ते बद्धं ज्वरं नाशयति । २२ । २३ ।

वार्तिकरूपोऽर्थः ।

૨,૪,૬ થાઇ તઉ શાકિની દોષ જાણિવઉં, અનઇ જઉ ૧,૩,૫,૭ વિષમ ઉપરિ[2] તરિ આવઇ તઉ ભૂતદોષ જાણિવઉં, અનઇ જઉ ૧ માત્ર ન તરઇ તઉ કોઇ દોષાશ્રય નહીં. ઇમ શાકિની, ભૂતના દોષ જાણી એણુઇ મંત્રઇ કરી ૭ વાર ઢાલો ઉખલ મંત્રી કરી (ખાંડીયઇ) તાડીયઇ, જિમજિમ લુગડું મુસલસ્યું ફાડિયઇ તિમતિમ શાકિની નાસી જાઇ. અથવા ઉંજિયઇ, ઝાડિયઇ શાકિની ભૂતદોષ નિવર્તઇ નિશ્ચય કરી. ઘણીવાર દૃષ્ટ પ્રત્યય એ મંત્ર સત્યમ્. અણુકહ્યો લિખ્યો છે. ॥ ૨૧ ॥

ॐ ए हुजु ઇત્યાદિ ૨૨ ગાથા પ્રકટાર્થ. એ ગાથા જિણરો નામ લેઈ ૧૦૮ વાર ગુણીજઇ તિણરો જ્વર જાઈ. તથા શુષ્ક શિતાવરી હાથિ બાંધી જઇ જ્વર જાઇ. ॥ ૨૨ ॥ ૨૩ ॥

---

१ °ज्वरो याति° क-ख । २ °ગિણતાં ભૂલઇ, ખબર ન પડઇ તઉ શાકિની દોષ નહી. ભૂત દોષ પિણ નહી° ग ।

जिवं ॐ हरे ह्रिंर्भ्रमद्विश्च चक्षुः सुवाहेति पूगं कृतं कट्कटाक्षं ।
हरे दंतदोसं प्रजप्येह निद्दा खणे तक्खणे तेव ! ते पास ! मुद्दा ॥
जिवं सेयवंझाइ कंकोडियाए जिवासंधिना गावि दुद्धे कियाए ।
हवे पुत्त इत्थीण सिद्धीइ जोगे तिवं पास ! ते नाम झायंति लोगे ॥
बंधस्स मुक्खकरणी वासरजप्पं सहस्सजावेणं ।

वृत्तिः ।

ॐ हर ह्रिं० २४ इत्यादि, हर हर भ्रम भ्रम चक्षुः स्वाहा । वार १०८ पूगीफलान्यभिमन्त्र्यन्ते, स्वापकाले तत् खण्डं मुखे क्षिप्त्वा सुप्यते ततो दन्तकडकडाटो न भवति ॥ २४ ॥

जिवं सेत० २५ इत्यादि, श्वेतवन्ध्याककोंटिकामूलं एकवर्णगोदुग्धेन सह पिबेत् वन्ध्या गर्भं धारयति। एवमश्वगन्धामूलमपि । परं स्नानानन्तरं कार्यम् ॥ २५ ॥

बंधस्स २६-२७ इत्यादि। ॐ ह्रिलि ह्रिलि नमः स्वाहा इतिपर्यंतं प्रतिदिनं सहस्रमेकं गुण्यते शीघ्रं बन्दिमोक्षो भवति । तथा हा ह हा इति

वार्तिकोऽर्थः ।

जिवं ॐ हरह्रि २४ वृत्तनउ विषइ हर हर भ्रम भ्रम चक्षुः स्वाहा એણઇ મંત્રઇ કરી વાર ૧૦૮ સુપારી ફાલિ મંત્રી મુખ મધ્યે ઘાલિઇ દાંત કરકડતઉ રહઇ ૨૪

जिवं सेत० २५ .વૃત્તનઇ વિષઇ શ્વેતવંધ્યા કંકોડીની જડ એકવર્ણ ગાઇના દુગ્ધસેતી ઋતુસ્નાન કિયાં પછી પાઇજઈ તઉ વંધ્યા ગર્ભ ધરઇ, ઇમ આસગંધા મૂળ પુણિ પાઈજઇ, ગર્ભ થાઇ, પરં ઋતુ સ્નાનાનંતર દિન ૩ કીજઇ તથા ઉંધાહૂલી પંચાંગ છાયાશુષ્ક કીજઇ. ૨ ટાંક મધુસ્યું ગોળી બાંધીયઇ. ૬ ઋતુસમયે વંધ્યા પિણ ગર્ભ ધરઇ. ॥ ૨૫ ॥

बन्धस्स २६-२७ ॐ ह्रिलिह्रिलि नमः ઇતિ પર્યંત એ મંત્ર દિનં પ્રતિ સહસ્ર એક ગુણિયઇ, વહિલું બંધિ મોક્ષ થાઇ. તથા हाहहा

हिलि हिलि विज्जाए तहा रिउदलदप्पं पणासेउ स्वाहा ॥ २६ ॥
ॐ हिलि हिलि नामिणे मंतिण बंदिमुक्ख जिम होइ सरंतिण ।
तह हाहह नहु इणि सिद्धिहिं तिम तुह पासनाम बहुबुद्धिहिं ॥२७॥

वृत्तिः ।

एकचित्तेन गुणिते सति समरे[२] प्रहारा न लगन्ति । ॐ नमो रत्नत्रयाय मोचिनि ! मोचिनि ! मोक्षिणि ! मोक्षिणि ! मिलि मिलि मोक्षय मोक्षय जीवं स्वाहा । सततं[३] जापेन बन्दिमोक्षः । तथा ॐ चामुण्डे ! चक्रपाणे ! हुं फट् ठः ठः स्वाहा । [४]बद्धो मुच्यते। निगडादि भज्यते । अयं मन्त्रो जप्यते तथा ॐ हरि खिल्लं गरुडखिल्लं चामुण्डा खिल्लं दुष्ट पिशुन विल विलन्ति ऊर्ध्व फाटि । मरइ, बन्धमोचनं स्मरणजलपानउंजनादिभिः परकृतकार्मणादि नश्यति । इदमपि वृत्तसूत्रेऽनुक्तं सप्रभावम् ॥२६।२७॥

वार्तिकोऽर्थः ।

એ મંત્ર એકાગ્રચિત્તિ ગુણિયઇ, બંદિ વિષઇ[५] માર્ગી જતાં પ્રહાર ન લાગઇ. તથા ॐ नमो रत्नत्रयाय मोचिनि ! मोचिनि ! मोक्षिणि ! मोक्षिणि ! मिलि ! मिलि ! मोक्षय मोक्षय जीवं स्वाहा એ મંત્ર નિરંતર બઇઠા જપીજઇ બંધિમોક્ષ થાઇ. તથા ॐ चामुण्डे ! चक्रपाणे ! हुं फट् ठः ठः स्वाहा બાંધિઉ છૂટઇ. બેડી ત્રૂટઇ તથા ॐ हरिखिल्लं गरुडखिल्लं चामुण्डाखिल्लं दुष्ट पिशुन विलविलांति ऊर्ध्व फाटि मरइ બંદિમોચનમંત્ર. એ મંત્ર સ્મરણ કીધઇ તથા પઉણ મંત્રી પાણી મંત્રી પાવિયઇ, ઉંજિયઇ, તઉ પરાયું કીધું કામણ દોષ જાઇ. એ પુણિ મંત્ર પ્રસંગાગત ॥ ૨૬।૨૭ ॥

१ °जमइलि° क । २ °सन्धिसमये° क-ख । ३ °बंधस्स मोक्षणी जापसन्त्या° क-ख । ४ °बन्धं मोचयति, निगडानि भञ्जयेत्° क-ख । ५ બાંધ્યાનઇ માર ન પડઇ° ग ।

ॐ नमो भगवओ पासनाहस्स थंभेउ सव्वाउ ईईओ जिणिंदुणाइ एमाइ।
इह हि अभिभवंतु सुवाहिणा मुञ्जि कुंकुमि लिहि
तिविक्खित्ति जिवस्सए ॥ २८ ॥

तहा वालुआ एण अट्ठुत्तरेणं जविता पखित्ता य खित्ते सए णं।
हरे ईइ जेवं तिवं नाम तुम्हं मणो पास! एअं पराणं च अम्हं ॥२९॥

वृत्तिः ।

ॐ **नमो**० २८-२९ ॐनमो भगवओ पासनाहस्स थंभेउ सव्वाओ वि ईईओ। जिणाणाए मा इह अभिभवंतु स्वाहा। एष मन्त्रो १०८ जप्त ईतेः [1]रुपशमं करोति । यत्र क्षेत्रे अनेन १०८ वार जपित्वा वालुका सभस्माक्षता प्रक्षिप्यते । तथा अयमेव भूर्जे संलिख्य कुंकुमेन स्तम्भे बध्यते तत्र ईतयो न भवन्ति ॥२८।२९॥

जिवों क्रों सुवाहे ३० इत्यादि। ॐ क्रों स्वाहा। अयं मन्त्रो रविवारे कुङ्कुम-

वार्तिकोऽर्थः ।

ॐ नमो २८ वृत्तनउ विषउ ॐ नमो भगवओ पासनाहस्स **थंभेउ सव्वाओ ईईओ जिणाणाए मा इह अभिभवंतु** स्वाहा ए मंत्र वार १०८ जपिजइ ईति उपसमइ. जिणइ क्षेत्रइ ईति हुवइ तिहां ए मंत्रइ करी वार १०८ वालू, भस्म, अक्षत मंत्री करी नांखियइ, तथा ए मंत्र भूर्जपत्रि यक्षकर्दम करी लिखी क्षेत्रमध्ये थांभउइ बांधीयइ. ईति जाइ ॥ २८।२९ ॥

जिवों क्रों० ३० वृत्तनउ विषउ ॐ क्रों **स्वाहा** आदित्यवारि कुंकुमइ करी भूर्जपत्रि ए मंत्र लिखि रक्षाविधान करी मुद्रिका

[1] °अस्मिन्नष्टोत्तरशते जाये ईत्युपशमः ° क–ख ।

जिवों क्रौं सुवाहेति भुज्जे लिहित्ता धरे वामअंगुलि पक्खित्तु तंत्ता।
यरं रोयेणा मेलि टिछं व कीअं जयं देइ पासे वि जं नाम लीअं ॥३०॥

जिवों ह्रींतक्रोंह्रो हूं फट् सुवाहे
मिगा जात्र दिन्नं फलाए सिगाहे ॥
वसे आणए ह्रींव ते नामि सव्वं
अओ पासनाहुप्प क्लिपी अपुव्वं ॥ ३१ ॥

वृत्तिः ।

गोरोचनाभ्यां भूर्जे लिखित्वा वामकराङ्गुल्यां वीटीकृत्वा ध्रियते राजकुलादौ जयो भवति । तथा कुङ्कुमगोरोचनया तिलकं कृत्वा व्रजति राजकुलादौ जयङ्करः ॥३०॥

जिवों ह्रीं० ३१ तमित्यादि । ॐ ह्रीं क्रौं ह्रीं ह्रूं फट् स्वाहा । अनेन मन्त्रेण पूगफलवस्त्रपत्रकुसुमानि वार १०८ अभिमन्त्र्य यस्मै दीयते स सानुकूलो भवति । तथा ह्रींमन्त्रः केवलोऽपि जप्यमानः [3]सर्वाभीष्टार्थप्रदः, प्रणवादिर्नमोऽन्तश्च प्रागेव व्यावर्णितस्वरूपः ॥ ३१ ॥

वार्तिकोऽर्थः ।

સ્થાનકિ. ડાવઇ હાથઇ પહિરીયઇ રાજભય દિવાનભય ન થાઇ. તથા કુંકુમગોરોચના કરી એણઇ મંત્રઇ તિલક કીજઇ રાજકુલ વશ્ય થાઇ, જય હુઇ ॥ ૩૦ ॥

જિવોં હ્રીં ૩૧ વૃત્તનઇ વિષઇ ॐ હ્રીં ક્રોં હ્રીં હ્રો હ્રૂં ફટ્ સ્વાહા સુપારી, પાન, વસ્ત્ર, ફૂલ, ઇણઇ મંત્રઇ કરી વાર ૧૦૮ મંત્રી કરી જેહનઇ દીજઇ તે વશ્ય થાઇ. તથા ॐ હ્રીં નમઃ એ મંત્ર સદા જપિયઇ સર્વ ઇષ્ટસિદ્ધિ થાઇ. મનોવાંછિત સંપજઇ ॥ ૩૧ ॥

१ °पावणा° क । २ °वते° क-ग । ३ °सर्ववाञ्छितकरः° क ।

जिवँो ह्रीँ श्रीँ क्लीँ कलिकुण्डदण्डस्वामिन्नागच्छद्वि अखंड ।
परविज्जाच्छेदं कुरु कुरु त्त स्वाहा इति निसल्लं निरुत्त ॥ ३२ ॥
भवंती जवित्ता थ तेलं तएणं पलेवाउ नाभिस्स त्थीओ[1] खणेणं ।
जिवं चाउलं भेघियै पोसि वंसा जडा पास ! ते नाम तेम प्पसंसा ॥
वज्जपहरणमुग्गरमुट्ठिआर विन्नवउं भराडा खित्तवाल ।
नरनयरनारीपुरपट्टणाइं वैणविहुरविँसँगुहिरंबराइं ॥ ३४ ॥

वृत्तिः ।

जिवों ह्रीँ० ३२-३३ इत्यादि । ॐ ह्रीँ श्रीँ क्ष्रीँ कलिकुण्डदण्डस्वामिन्ना-गच्छ आगच्छ परविद्याच्छेदं कुरु कुरु स्वाहा । **वार २१ अथवा १०८ वारान्** तैलमभिमन्त्र्य प्रसूतिकाले नाभिक्षेपे सर्वाङ्गमर्दने सुखेन प्रसूतिः । तथा वंशजडतण्डुलोदकेन पेषयित्वा पाने सुखेन प्रसूतिः ॥ ३२-३३ ॥ **वज्जपहरण०** ३४ इत्यादि वृत्तेन ह्रीँ खोभि ह्रीँ खोभि [5]एतत्पर्यन्तेन मन्त्रेण कर्कराः ७ गंडाहरमध्यात् गृह्यन्ते, वार १०८ जपित्वा क्षीरवृक्षः एकैकेन कर्करेण ताड्यते, प्रथमं कर्करं मुक्त्वा सप्तमो मध्यमो वा कर्करो

वार्तिकोऽर्थः ।

जिवँा ह्रीँ श्रीँ० ३२, भवंति जवित्ता य० ३३ વૃત્તનૂ વિષય ॐ ह्रीँ श्रीँ क्ष्रीँ कलिकुण्डदण्डस्वामिन्नागच्छ आगच्छ परविद्याच्छेदं कुरु कुरु स्वाहा વાર ૨૧. ૧૦૮ મોઇડે તેલ મંત્રી સ્ત્રીનાભિ અધઃકાય ચોપડિયે, સ્ત્રી સુખે પ્રસવે. (ક્ષ્ટો છૂટે) ॥ ૩૨-૩૩ ॥

वज्जपहरणमुग्गर० ३४ तहीँ खोभिहिँ ३५ तओ पट्टणाईइ ३६ ॐ वज्जमुग्गर तहिँ खोभिँही खोभि એ મંત્રને છેડે ह्रीं स्वाहा । કહીજે એણે મંત્રિ કરી કાંકરી ૭ ખેત્ર (ગડાહરા) ભૂમિ મધ્ય થકી લીજે, વાર ૧૦૮ જપી મંત્રી ક્ષીરવૃક્ષ આક, અથવા રાયણિ

१ °त्थीओ° ग । २ °भिधीया° क । ३ °धण° ग । ४ °विज्ञत्ति° ग। ५ °एतत्पदम् । अनेन° क-ख ।

तह्निँ खोभि ह्रीँ खोभि एएण जत्ता सयं कक्करा सत्त खीरहुखित्ता।
लिए बीअगंडाहरा उप्पडंता पुरं मिल्हि मज्झं तु वत्थेण तंता॥३५॥
तओ पट्टणाईइ मज्झंमि मग्गे पक्खित्तोणुजाई करेंतंमि वग्गे।
जिवं तेव ! ते नामु एयं मुणंतीति पासुस्स ॐ ह्रीँ नमस्वं कुणंती॥
ढिल्याशोनागकन्या नयनसुखपुरी मांडहिल्लाप्रबोन्दी
श्रीसूपावन्यनेकक्षितितलतिलकग्रामवर्गेषु नन्दी।

वृत्तिः।

गृह्यते। [1]वस्त्रेण भूमौ अप्राप्तः आगत्य च नगरादिमध्ये चतुःपथे [2]निःक्षिप्यते तत्रस्थः सर्वोऽपि लोकोऽनुयायी भवति ॥३४-३५॥३६॥

ॐ चिवि चिवि स्वाहा। अनेन मन्त्रेण वार २१ सूत्रमभिमन्त्र्य खट्वापादेऽभिबध्यते शत्रूणां मुखस्तम्भः। ॐ ह्रीँ सर्वे ग्रहाः सोमसूर्याङ्गारकबुधबृहस्पतिशुक्रशनैश्चरराहुकेतुसहिता मम सानुग्रहा भवन्तु, ॐ ह्रीँ असिआउसा स्वाहा। २१। ७ स्मृता ग्रहपीडां नाशयति। दृष्टिमहादृष्टि विदृष्टि स्वाहा। दृष्टिउत्तारणमन्त्रः। ॐ राजा मुखि राजाधिमुख वश्यमुखि वश्याधिमुखि वश्याधिमुखि ॐ श्रीं श्रीं श्रूँ क्लीं क्लां सर्वजनस्य मुखद्वयं मम वश्यं कुरु कुरु स्वाहा। पानीयमभिमन्त्र्य मुखं क्षालनीयं सर्वजनवश्यता।

ॐ विये विये गोविये टगमग स्वाहा। वार २१ जिह्वाग्रादिमृतकलं नीत्वा वामकरेणाधोमुखं तिलकः क्रियते सर्वजनवश्यता।

वार्तिकोऽर्थः।

એક કાંકરઇ કરી તાડીયઇ, પહેલું ૧, સાતમું ૭ અથવા ચઉથું કાકર ભૂમિ અણુપડિયઉ લુગડઇ કરી લીજઇ, પછઇ આવી નગરમધ્યે ચઉહટઇ, ગલિ, પોલિ, પ્રમુખસ્થાનકે તે કાંકરઉ નાખી-

[1] °वाससा° क। [2] °निक्षिपेत्° क-ख।

कृत्वा यत् प्रापि पुण्यं तदिह [1]जनहितं स्वे [2]सुसङ्घोपचारात्
मन्त्रै रत्नैः **सुपूर्णं कलश**मिव कृतं पार्श्व ! ते [3]स्तोत्रमेतत् ॥३७॥

वृत्तिः ।

ॐ कपाल कपाल मांहि सींन सीनीमांहि सीस करामसाहइ भीम उतारइ बावनप्रचण्डवीरकी शक्ति फुरइ । एकसासि वार २७ उच्यते । शिरोऽर्तिर्याति । अनुक्तान्यप्येतानि सोपयोगित्वाल्लिखितानि ।

जिम एयं मंताई कुणंति पुव्वुत्तमेव तुह नामं ॥
एयं कुणेई सव्वं ॐ ह्री नमः [4]मंतविज्जाण ॥ १ ॥
कहइ वाणारिओ **पुण्णकलसो** इमं
थवणु जिम दिट्ठु तिम लिहवि मंते समं ।
किंपि वित्तीइ जण मुणवि घणदुक्खिअं
तं गुणित्ता तयं होउ जगि सुक्खिअं ॥ २ ॥

वाचनाचार्य**पुण्यकलशगणि**कृतिरियम् ।

वार्तिकोऽर्थः

જઇ (ગારગ માંહી ગાડીજઇ) તે નગરનઉ લોક સહુ વશ્ય થાઇ. નગરમધ્યે જય જય હુઇ. લોક સર્વ તેહના આજ્ઞાકારક હુઇ. (માયા કરઇ, જિ કાંઇ કહીજઇ સઉ કરઇ) સત્યં. વિશેષ આમ્નાય એહના શ્રીગુરૂપ્રસાદ થકી જાણિવા.

---

१. °जनयितुं° ग । २ °सुसङ्घोपकारान्° ङ–ग । ३ °स्तौम्यहं तत्° क । ४ °मंतति उज्जाणे° ख । °मंतविऊ ज्जाण° क ।

श्रीशिवनागविरचितं

श्रीपार्श्वनाथस्तोत्रम् ।

धरणोरगेन्द्रसुरपतिविद्याधरपूजितं जिनं नत्वा ।
क्षुद्रोपद्रवशमनं तस्यैव हि महास्तवं वक्ष्ये ॥ १ ॥
सुरलोकनाथपूजित ! हर हर हरहासरोषजुष्टमपि ।
पन्नगविषं महाबल ! शुक्लध्यानानलक्षेपात् ॥ २ ॥

वृत्तिः ।

प्रणिपत्य लोकनाथं सर्वज्ञं सर्वसत्त्वहितयुक्तम् ।
मन्त्रस्तवस्य वृत्तिं वक्ष्ये [1]ज्ञातोपदेशेन ॥

येषामन्यगारुडेष्वज्ञानतो ग्राहस्तान् प्रत्याह—

उक्तानि च तत्त्वज्ञै[2]र्विपतिषु शास्त्रेषु मन्त्रबीजानि ।
तान्यपि भगवन्मन्त्रस्तवानुसारेण सञ्चिन्त्य ॥
सङ्ग्रहः कण्डकं स्तोभो मण्डलं स्तम्भनिर्विषम् ।
सङ्क्रामं चार्द्धनारीशं जैनाद्याक्षरयोगतः ॥ भवतीति क्रिया ॥

धरणोरगेन्द्र॰ जिनं नत्वेति क्रिया । किंविशिष्टम् ? धरणश्चासावुरगेन्द्रश्च स च सुरपतयश्च विद्याधराश्च तैः 'पूजितं' पुष्पादिभिरर्चितम् जिनं नत्वा । यैः (ये) क्षुद्रसत्त्वैः कृता उपद्रवास्तेषां 'शमनं' नाशकं नत्वा तस्यैव महास्तवं 'वक्ष्ये' कथयिष्ये इत्यर्थः । एतच्चादौ मङ्गलार्थम् ॥१॥

सुरलोक॰ हे सुरलोकानां नाथैः पूजित ! पन्नगविषं 'हर हर' नाशय नाशय । किम्भूतम् ? हरस्य हारो-वासुकिस्तस्य रोषस्तेन 'जुष्टम्' आसेवितम् । हे महाबल ! [3]निर्विषभावं नय । कथम् ? शुक्लध्यानमेवाग्निस्तस्य क्षेपेण । अपिशब्दाद् विषमपि लोकानां नैगमाद्यभिगमेन विनाशयेति ॥

१ ॰ज्ञानो॰ क । २ ॰र्द्वि॰ क । ३ ॰निर्विषतां॰ क ।

विद्यासहस्रषोडशगणनायकवीरपर्धितानन्द !
पन्नगकुलं कुलोत्तम ! निर्विषतां नय नयाभिगमात् ॥ ३ ॥
सर्वेऽपि महानागा नागाधिपकृतफणा ˈतपच्छाय ! ।
कलिकुण्डदण्डनिहता नश्यन्ति विषापहारेण ॥ ४ ॥

वृत्तिः ।

अस्यामार्यायां यन्त्रमुपन्यस्तम् । तन्मध्यमगण्डिकाभिधानस्य प्राक् प्रतिपादितम् । ' पार्श्वनाथे 'त्यभिधानं क्रमाच्चतुर्षु दलेषु न्यसेत्, दलाग्रेषु दलान्तरेषु च हर हरेति क्रमेण न्यसेत् ' नयस्य ' हकारस्य आभिमुख्येन गमो नयाभिगमस्तस्मात् नयाभिगमात् पन्नगविषं निर्विषतां नयेति ॥ २ ॥ एतद्यन्त्रस्य स्थापना । [प्रथमं यन्त्रम् १]

विद्यासहस्र० स च[2] पूर्वसिद्धाभिः कलाभिर्वेष्टनीयो भूयस्त्रिगुणमायया चेति । अस्य यन्त्रस्य [3]फलम्—

कुङ्कुमगोरोचनया भूर्ये संलिख्य वामभुजदण्डे ।
धारयति यस्तु पुरुषः स भवति जनवल्लभः श्रीमान् ॥
अपुत्रा लभते पुत्रं निन्दवो जीवितप्रजाः ।
यन्त्रधारणमात्रेण दुर्भगा [4]सुभगायते ॥
प्रभवति विषं न भुक्तं सन्निहिता लूताटिकभूताश्च ।
संस्मरणादस्य सतां पापमपि नाशमुपयाति ॥
विन्यस्तं करतलयोरेतद् विषनाशनं क्षणात् कुरुते ।
ह्रीँ हर हुंहः भणनाद् वामकराक्षेपणनियोगात् ॥

द्विपुटे भूर्ये विद्या लिखनीया ॥ ३ ॥

सर्वेऽपि० नागानामधिपैः कृता फणाभिः आतपच्छाया यस्य, तस्यामन्त्रणम् । हे भगवन्! तव पादप्रसादेन नश्यन्ति सर्वेऽपि महानागा भटाः इव कलिकुण्डदण्डनिहताः सन्तः । कथम्? अपहृतविषशस्त्रा इत्यर्थः ॥ ४ ॥

१ ° फणाधिप° क । २ °ॐसर्व° ग । ३ ° साफल्यम्° क । ४ °स्त्री वा° ग । ५ ° सुभगा भवेत् ° ख ।

ॐकारसम्पुटगतं वामकरे दण्डरूपकं ध्यातम् ।
ज्वालालिपरिस्फुरन्तं कलिकुण्डाज्ञामिवामोघम् ॥ ५ ॥

नाशयति सर्वनागान् भूतान् व्यालग्रहांश्च विस्फोटान् ।
ज्वालागर्दभशाकिनिविषवेगांश्चापि रोगांश्च ॥ ६ ॥

दैत्यामरेन्द्रपूजित ! निर्नाशितदुष्टकर्ममलपटल ! ।
क्षिपय जिन ! हुं फट् [2]त्वं पन्नगकुलविषमविषदर्पम् ॥ ७ ॥

वृत्तिः ।

तस्यैव कलिकुण्डदण्डस्य फलस्वरूपमाह—

ॐकारं० नाशयति०

मारणं स्तम्भनं चैव शत्रोरुच्चाटनं तथा ।
मोहनं द्वेषणं चापि क्रियाभेदात् करोति तत् ॥ ५ ॥

ॐहूँ ॐहूँ ॐहूँ ॥ ६ ॥ [द्वितीयं यन्त्रम् २]

दैत्यामरे० हे दैत्यामरेन्द्रपूजित ! निर्नाशितं दुष्टकर्म एव मलपटलं येन स तथा । तस्यामन्त्रणम । हे जिन ! क्षिपय–क्षयं नय । किं तत् ? पन्नगकुलानां विषमं विषदर्पम् । हुं फट्कारनादेनेति ॥ ७ ॥

निर्विषीकरणमन्त्रबीजं सूचितम् । अष्टदलपद्ममध्यस्थस्य देवदत्तस्य क्रमेण दलेषु ॐ नमो अरिहंताणं जिननामाक्षरसहितानि कृत्वा । क्षिपहुं फटपदैस्तद् वेष्टयेत् । ततः करशाखासु ध्यात्वा गरुडकल्पेन वामकरेण तत्पदोच्चारणसहितेन सर्वं विषमविषं अपहरतीति । यन्त्रं दर्शयति–

[तृतीयं यन्त्रम् ३]

१ °ज्वालाभिः° क । °ज्वालालि° ख । २ °फुड्डत्थं° क ।

निर्मथितभवभयोल्बण ! षोडशविद्याधिपत्वमुपपन्न ! ।
श्रीपार्श्वनाथ ! विषहर ! हिलि हिलि मातङ्गिनी स्वाहा ॥ ८ ॥
ॐ हर हर हुतभुक्पवनेरितज्वलितमङ्कुशं ध्यायेत् ।
उत्थापयति सरोषं पुनरुक्तैर्भोगहस्तोऽयम् ॥ ९ ॥
आगच्छन्तु महानागाः पन्नगाश्च महाविषाः ।
गरुडस्येनां विद्यां हिलि हिलि मातङ्गिनो स्वाहा ॥ १० ॥

वृत्तिः ।

निर्मथित० निर्मथितं भवभयं उल्बणं–अधिकं येन सः, तस्यामन्त्रणम् । षोडशविद्याधिपत्वमुपपन्नं–प्राप्तं येन सः तथा, तस्यामन्त्रणम् । हे श्रीपार्श्वनाथ ! हिलिहिलि मातङ्गिनी स्वाहा प्रयोगेण विषं हरति यः स तथा, तस्यामन्त्रणं क्रियते । हे विषहर ! प्राणिनां जरामरणविषहर इत्यध्याहार्यम् ॥ ८ ॥

सूचितं परमं तत्त्वं पवित्रं यन्त्रमुत्तमम् ।
साधनं तस्य पुण्येऽह्नि क्रियते स्वामिनोऽग्रतः ॥
श्वेतवस्त्रः शुचिर्भूत्वा सितपुष्पविलेपनैः ।
समभ्यर्च्य जिनं पार्श्वं बलिं कुर्यात् स्वशक्तितः ॥
आत्मरक्षां ततः कृत्वा परमेष्ठिस्तवाक्षरैः ।
[1]नाभ्यास्याक्षिशिरोदिक्षु सोङ्कारैर्न्यासयोगतः ॥
पार्श्वनाथं पङ्कजान्तस्थमात्रारूपाभिरावृतम् ।
देवीभिर्यन्त्र[2]मांभिस्तद् द्व्यष्टसङ्ख्याभिरंशकैः ॥
विद्यां मातङ्गिनीं तस्य विलिखेच्च समन्त[3]तः ।
अष्टोत्तरसहस्रं तु जातिपुष्पैस्ततो जपेत् ॥
पूजयित्वा[4] ततः साधून् भूयः पार्श्वं च भक्तितः[5] ।

१ °नाभ्यास्यहृच्छिरा° ग–घ । २ °यन्त्रमात्राभि° ग । ३ °ततः क्रमात्° घ । ४ °पूजयेच्च° घ । ५ °श्रीपार्श्वं भक्तितः° ख ।

[1]ॐ पार्श्वनाथ ! सुरपतिमुकुटतटोद्घृष्टपादनलिनयुगम् ।
नागाष्टकुलविषापह ! हा ह्रैं हे ह्रौ हु हू हं हः ॥ ११ ॥

वृत्तिः ।

ततः सिद्धिं वहेद् योगं वाह्यौ विद्यासुसम्पुटम् ॥
शान्त्यर्थे शान्तिदं तस्य पुष्ट्यर्थे पुष्टिदं भवेत् ।
धनार्थे धनदं ज्ञेयं सुतार्थे सुतदं भवेत् ॥
सर्वसौभाग्यजननं सर्वोपद्रवनाशनम् ।
कर्तनं सर्वपापानां जिनभक्त्या भवेत् फलम् ॥ ९-१० ॥

[चतुर्थं यन्त्रम्, ४.]

ॐ **पार्श्वनाथ** ! ० हे श्रीपार्श्वनाथ ! सुरपतीनां मुकुटतटानि तैः उत्-प्रावल्येन घृष्टं-पराघृष्टं पादपद्मयुगं यस्य स तथाविधः तस्यामन्त्रणम् । नागानामष्ट कुलानि तेषां विषं तत् अपहन्ति यः स तथाविधः तस्यामन्त्रणं हे नागाष्टकुलविषापह !, कथम् ? । हा ह्रैं हे ह्रौ हु हू हं हः प्रयोगेण तस्यामन्त्रणम् । हे विषापह ! विषमविषं अपहर इत्यध्याहार्या क्रिया । अस्याम्— सूचितं कामदं यन्त्रं सर्वनागात्मकं परम् ।

नागानां हृदयं यस्मात् कालभेदेन[2] तु क्रमात् ॥
समभ्यर्च्य जिनं पार्श्वं पुष्पदीपानुलेपनैः ।
अष्टोत्तरसहस्रं तु विचित्रकुसुमैर्जपेत् ॥
सिद्धो मन्त्रो गरुड[3] इव करोति विषनाशनम् ।
क्रीडते सर्वनागैस्तु[4] सर्वभूतभयावहः ॥
कजपत्रे स्थितान् नागान् यो[5] वहेत् शाकिनीभयम् ।
तस्योपजायते नव दाहज्वरोपशामकम् ॥
ॐह्रैं पा हूँ र्श्व हूँ ना हूँ थ हूँ स्वा हूँ हाँ हूँ

१ °श्री° ग-घ । २ "कालभेदादिह" घ । ३ "गरुडवत्" ग । "गरुत्मेव" घ । ४ °श्च° ख । ५ °नागा नो° ख ।

सकलभुवनाभिवन्दित ! गरुडस्त्वं पन्नगेन्द्रकृतपूज ! ।
विषमविषानलशमनो जलद इव जलप्लुतालोकः ॥ १२ ॥

वृत्तिः ।

आद्यन्तस्थौ विपतिर्भगवन्नामान्तरेषु हूं न्यासः ।
न्यस्तो हस्तेऽपविषं करोति नागात्मकजलेन ॥ [पञ्चमं यन्त्रम् ५]

ॐ पार्श्वनाथ हूँ स्वाहा । अस्यैव मूलमन्त्रस्य हूँकारं न्यसेत् विशेष इति ॥ ११ ॥

सकल० हे भगवन् ! सकलभुवनाभिवन्दित ! पन्नगेन्द्रकृतपूज ! गरुडस्त्वं वर्तसे । कथम् ? विषमा एव विषं तदेवानलो विषमविषानलः तस्य यत् शमनं तत्र [1]जलद इव—मेघ इव । असावपि विशेष्यते 'जलप्लुतालोक' इति । (विद्यां काक्षा) अस्मा विद्यां काक्षा सूचयति । पन्नगेन्द्रसमासान्तः तद्बीजयोगं साधयति । जलधरधाराधेनतया तद्बीज-योगं च । गरुडग्रहणात् क्षि प ॐ स्वाहा [2]बीजान्याख्याति । भगवन्नामग्रहणान्नित्यं लक्ष्मीर्भवतीति एतत् साधयति, (ह) श्रीं । अत एषा विद्या रचिता—ॐ ह्रीं लाक्षा पं लक्ष्मीं कुरु २ ॐ स्वाहा । इति पूजा ।

पूजयित्वा जिनं पार्श्वं पुष्पधूपानुलेपनैः ।
शुचिर्देशा सहस्राणि जपेद् विद्यां तदग्रतः ॥

शाकिन्याकाकन्दाद्यैः सर्वधान्यैः फलैः शुभैः ।
दधिपक्वान्ननैवेद्यैर्बलिदानेन सिद्ध्यति ॥

स्यन्दनं जायते शङ्खे नाडीनां च प्रबोधनम् ।
[3]वामेडा दक्षिणा पिङ्गला सुषुम्णोभयं तथा[3] ॥

स्त्रीपुंनपुंसकाख्यास्ताः साध्यासाध्यं च ज्ञापकम् ।
तत्प्रवाहाद् [4] विजानीयात् सैकविंशतिवर्णना ॥

स्तम्भ[5]स्तोभविवादांश्च निर्विषीकरणानि च ।
क्षां क्षीं क्षूं क्षें क्षौं क्षः ठंठं (कः) करोति विद्यासमायोगात् ॥१२॥

१००८ श्वे विचित्रपुष्पैः ।

---

१ °कथम्° घ । २ °बीजान्याख्याति° क ख–ग । ३ °वामेडा त्वितरा पिङ्गा सुषुम्णा तूभया मता° ग । ४ °प्रभावात्° ख । ५ °क्षोभ°ग ।

दैत्योपसर्गभीषणजलधरधारा[1] विधौतकर्ममल ! ।
सर्वज्ञ ! नागवन्दित ! सर्वविषाक्षेपण ! नमस्ते ॥ १३ ॥

वृत्तिः

दैत्योपसर्ग०---दैत्येभ्य उपसर्गस्तेन भीषणजलधरधारात्मकेन [2]विशेषेण धौतः कर्ममलो यस्य स तथा, तस्यामन्त्रणम् । हे सर्वज्ञ !, नागवन्दित !, हे सर्वेषां विषाणां आक्षेपण ! ते–तुभ्यं नमो भवत्विति । अस्यां चक्ररूपतायां भगवन्नमस्कारः सूचितः ।

नष्टाज्ञान ! नयस्थान ! नलिनानन ! सुस्वन ! ।
नम्योऽयान ! न संस्थान ! न त्वं केन नमो जिन ! ॥

[षष्ठं यन्त्रम् अष्टदलकमलम् ६]

कथम् ? सर्वज्ञभणनान्नष्टाज्ञान इति । यत एव नष्टाज्ञान अत एव नैगमादिनयस्थान ! । उपसर्गभणनात् संस्थानं सूचयति । तत्र हे नलिनानन !–विकसितपद्ममुख ! । जलधरोच्चारणात् हे सुस्वन ! नम्यस्त्वं न केन ? अपि तु सर्वेणापि । अतो हे जिन ! नमो भवते । धौतकर्ममलत्वात् अयान !–वाहनरहित ! न संस्थान !–व्यपगतरूप ! इति ॥

सङ्ग्रहं कण्डकं चैव स्तोभो मण्डलकं तथा ।
स्तम्भो निर्विषसङ्क्रामं अर्द्धनारीश्वरं विदुः ॥

ॐ ह्रीँ लाहा पलक्ष्मी स्वा स्वाहा । सङ्ग्रहः पूर्वोक्त एव ।

ॐ क्षाँ क्षीँ क्षूँ क्षैँ क्षः कण्डकबन्धः ।

ॐ हाँ ह्रीँ हूँ ह्रैँ हः स्तोभः । ॐ भूरिसी भूतधात्री विचित्रवर्णैरलङ्कृते ! स्वाहा । मण्डलप्रोक्षणम् । ॐ यः यः यः पक्षि हुं हुं यः । स्तम्भः ।

ॐ पक्षि यः यः यः स्वाहा । निर्विषीकरणम् ।

१ °धारानिपातधौत° ग–घ। २ °विविध° ग–घ।

ॐ हन हन दह दह पच पच संहर संहर क्षिप हुं चचाल कलिकुण्ड !।
धम धम पूरय पूरय विषोल्वणं हुं फट् स्वाहा ॥ १४ ॥

वृत्तिः ।

ॐ यः यः यः पक्षि ॐ स्वाहा ॐ स्वाहा ॐ स्वाहा ॐ पक्षि यः यः यः । सङ्क्रामणम् ।

ॐ क्षि यः यः यः क्षिप ॐ स्वाहा । अर्द्धनारीश्वरम् ।

एतत्परमसद्भावं मन्त्रोच्चारणमुत्तमम् ।
सारं तु सर्वशास्त्राणां ज्ञानविज्ञानदं [१]विदुः ॥ १३ ॥

ॐहन हन०—

हे कलिकुण्ड ! प्रणतानां विषमुल्बणं हन हन, दह दह, पच [३]पच-परिपाकं नय, सम्–एकीभावेन हर, क्षिप–दिक्षु विदिक्षु प्रेरय प्रेरय हुं चचाल यतस्त्वमन्येषामपि कम्पितवान् । धम धम–ध्यानाग्निना भस्मीकुरु, पूरय पूरय प्रणतानामीहितं हुं फट् स्वाहा । योग इति ॥

[सप्तमं यन्त्रम् ७]

हन हन दह दह पच पच संहर संहर चचाल २ कलिकुण्ड ! धम-धम पूरय पूरय एतान्यष्टौ महामन्त्रपदानि अष्टसु पद्मदलेषु परिपाटया कुर्वीत पद्ममध्योच्चारणात् पार्श्वनाथं हुंकाररूपं पद्ममध्ये लिखेत्, क्षिप हुं फट् स्वाहा अनेन समन्ताद् वेष्टयेत् । यत उक्तम् –

(व्यस्तसमस्तं विपतिं) बहुधा परिकल्प्य विपतिमाकाशे (पञ्चभिर्वर्णैः) ।
जिननामाक्षरसहितं पदं पदं सर्वविषमथनम् ॥ इति ।

(गा. २१)

त्रिगुणमायया वेष्टयेत् ।

---

१ °शुभम्° घ । २ गप्रतौ त्वेवमियं गाथा—
ॐ हन हन दह दह पच पच मथ मथ संहर क्षिप हुं चचाल ।
कलिकुण्डदण्ड ! धम धम पूरय पूरय विषोल्वणं हुं फट् स्वाहा ॥
॥ १४ ॥
३ °पच पचेति° ग-घ ।

ॐ चुरु चुरु मुरु मुरु फुरु फुरु फर फर फार फार फलदस्त्वम्।
किलि किलि कलकल कलितैः कलिकुण्ड ! कलाकलापज्ञ ! ॥१५॥

वृत्तिः ।

पूजाविधानतस्त्वेतद् वृत्तं कल्याणकारकम् ।
निष्फलं भक्तिहीनस्य जिनपादाम्बुजं यथा ॥
नृपवन्हिपिशाचानां हरितस्करहस्तिनाम् ।
नाशनं विषदुष्टानां शाकिनीशत्रुमर्दनम् ॥

[अष्टमं यन्त्रम् ८]

कुङ्कुमगोरोचनया भूर्यदले कनकलेखिनीलिखितम् ।
घृतमधुमध्यनियुक्तं व्यर्थकरं शत्रुवर्गस्य ॥
हुं फट्कारविहीनं गृहनिहतं तत्कुलं क्षयं नयति ।
विषरुधिरचिताङ्गारैः श्मशानचीवरैऽभिसन्निहितम् ॥
यन्त्रं मङ्गलदिनेऽमावास्यायां वा ॥ १४ ॥

ॐ चुरु चुरु०—हे कलिकुण्ड ! कलानां कलापः कलाकलापः तं जानातीति कलाकलापज्ञः, तस्यामन्त्रणम् । फारादपि फारतरं फलं प्रयच्छतीति फारफारफलदस्त्वम् । भवसीति क्रिया । ॐकारपूर्वैः चुरु चुरु मुरु मुरु फुरु फुरु फर फर फारफारपदैश्चिन्तामणिकल्पैः किलि किलि कलकलकलितैरेतदुपलक्षितैरिति ।

चतुरष्टषोडशदलं जिनबीजकलाभिरावृतं कमलम् ।
अपहरति समस्तविषं न्यस्तं कुम्भे करे दण्डे ॥
कुङ्कुमगोरोचनया लिखितमिदं दुष्टपिटकलूताख्यान् ।
व्यालकगर्दभशाकिनीविस्फोटकसङ्घांश्च नाशयति ॥ १५ ॥

[नवमं यन्त्रम् ९]

ॐ यः यः यः सः सः हः हः वः वः उरुरिलय रुह (हु)

रुहान्त ! शान्त ! त्वम् ।

विषवन्हेर्विध्यपनं कुरु शीघ्रमुरुप्लवाख्यानात् ॥ १६ ॥

दंष्ट्राकरालभीषणकुपितासुरजलदजलधरापातैः ।

अभ्यस्ततपोऽनलजाज्वलन्त ! दह दुष्टनागविषम् ॥ १७ ॥

वृत्तिः ।

ॐ यः यः० हे शान्त ! त्वं मम विषात्मकस्य वन्हेर्विध्यपनं–उपशमनं शीघ्रं कुरु–कुरुष्व । कथम् ? उरुप्लवाद्–विस्तीर्णवेगात् । यः यः सः सः हः हः वः वः उरुरिलय रुहरुहान्तमन्त्रपदाख्यात्जलसेकात् इति । यः यः सः सः हः हः वः वः कलितं पद्मं हृदि दष्टकस्य विन्यस्य पार्श्वेषु तस्य बीजानि मध्ये देवं कलातीतम्—

मन्त्रमुद्राकलातीतं ह्रस्वदीर्घकलोज्झितम् ।
सर्वतत्त्वनिरपेक्ष्यं ध्येयधारणवर्जितम् ॥
काकेभवृषभोष्ट्रेभ्यो धृताग्निनाशा[1]त्सम्भवात् ।
निर्विषीकरणं कुर्याल्लोकविस्मयकारकम् ॥ १६ ॥

[दशमं यन्त्रम् १०]

दंष्ट्रा०–दंष्ट्राभिः करालाभिः [2]भीषणः–भीमः स चासौ । कुपितासुरश्च, निर्जलोऽपि मेघः स्यादतो विशेष्यते कुपितासुरजलदजलधराणां आ–समन्तात् पातास्तैः अभ्यस्ततपोऽनलेन हे जाज्वलन्त !–देदीप्यमान ! पार्श्वनाथ ! दह–भस्मीकुरु । दुष्टानां नागानां विषमिति । जाज्वलन्तेति छन्दोभङ्गभयात् कृतम् । अस्यां जिननाम्नैव यन्त्रं सूचयति । जाज्वलन्तं जिनमेवामन्त्रयति—

काउं पोमं विसालं चउदलकलियं पासनाहस्स नामं
मज्झे पासेसु तत्तं सकलकलगयं तंपि विज्जाहिगूढं ।

1 °धृताग्निकपिसम्भ्रमात्° ग–घ । 2 °भीषणश्चासौ° क–ख ।

कमलदलस्थितदिक्पतिमध्ये भुजगावृतं जिनं नत्वा ।
षोडशदेवी[1] सहितं बीजाक्षरसंयुतं तद्धि ॥ १८ ॥
वन्ध्यानां सुतजननं म्रियमाणापत्यरक्षणं परमम् ।
पद्ममिदं रोगहरं ग्रहशाकिनिभूतनिर्नाशम् ॥ १९ ॥

वृत्तिः ।

पूआपुव्वं[2] जिणाणं फलयति लिहियं कुंकुमाईहिं लोए
नासेई ईइदोसं [3]अक्कमतरिक्खणं सीयचन्दोण दाहं ॥

[एकादशं यन्त्रम् ११]

ॐ नमो भगवते श्रीपार्श्वनाथाय ज्वल ज्वल प्रज्वल प्रज्वल हूं हूं महाग्नि स्तम्भय स्तम्भय हुं फट् स्वाहा । एकविंशतिवारान् जप्तं जलं अग्निं स्तम्भयति ।

ॐ नमो भगवओ पासनाहस्स थंभेउ सव्वाओ ईईओ जिणाण आणाए मा इह अहिहवंतु स्वाहा । अष्टोत्तरशतजापात् ईत्युपशमं करोति । दुष्टराजानं च पुष्पदानेन शमयति ॥ १७ ॥

कम०—अस्यामार्यायामशेषयन्त्रख्यापनायात्मनैव यन्त्रमुक्तम् । अष्टसु पद्मदलेषु दिक्पाला[4]भिधानानि । पद्ममध्ये भुजगावेष्टितं जिनमिति हुंकारम् । तस्योपरि ब्रह्माणमधस्तान्नागान् पूर्वोक्तान् भूयो भूयः षोडश पत्रेषु देव्यः ॐ चुरु चुरु बीजैः प्रथमार्योक्तैर्वेष्टयेत्, ततो भूयष्ठकारवेष्टितम् । किलि किलि कल कल बीजैर्वेष्टयेत् ततस्त्रिगुणमायया वेष्टयेदिति शेषः ॥१८॥

[द्वादशं यन्त्रम् १२.]

यन्त्रफलदर्शनायास्य फलं दर्शयति । **वन्ध्यानां** —

वन्ध्यानां पुत्रदम्, म्रियमाणापत्यानां प्रधानमपत्यरक्षणम् । एन पद्म-कुवलयं रोगिणां रोगहरम्, बालानां ग्रहशाकिनीभूतोपद्रवनाशकमिद-मिति ॥ १९ ॥

१ °देव्योपगतम्° ग–घ । २ °पूअं° ग । ३ ° सुकय° ख । ४ °दिक्पालभि° ख ।

दष्टकसर्वाङ्गगतं पद्ममिदं ध्यायतोऽमृतप्लवहम् ।
कुर्याद् विषापहारं प्रणवाद्यैः पञ्चभिर्वर्णैः ॥ २० ॥

वृत्तिः ।

भूयोऽपि फलमाह—

दष्टक०—दष्टकस्योपरि सर्वाङ्गगतं इदं पद्मं अमृतप्लवहं ध्यायतो-ध्यायमानस्य विषापहारं-विषक्षयं कुर्यात् । प्रणवाद्यैः-ॐकारपूर्वैः पञ्चभि-र्वर्णैः-अक्षरैः । पञ्चेति सङ्ख्यां कुर्वन् पद्मनामचतुरक्षरं सूचयति-' तं च कुवलय ' मिति । अनेन व्यस्तसमस्तेनानेकधा कर्म कुर्यात् । कुवव वलयं कुवलयं कुवलयमेव च वलयं च कुवलयवलयं यन्त्रं, तत्तु विचिन्तयेत् ॥

किं तद्वर्णचतुष्टयेन वनजं वर्णैस्त्रिभिर्भूषणं
आद्येकेन मही [1]द्वयेन विहगो [2]मध्यद्वयं प्राणदम् ।
व्यस्तो गोत्रतुरङ्गचारि कुसुमं प्रान्ते च सम्प्रेषणं
ये जानन्ति विचक्षणा भुवि नरास्तेषामहं किङ्करः ॥
कृत्वा पूजां जिनेभ्यो दधिफलनिकरैर्धान्यपक्वान्नपूरैः
शुभ्रैर्वस्त्रैः सुपुष्पैरनुगतनिजभूश्चन्दनेनानुलिप्त्वा (प्तः) ।
दत्ताक्षः पञ्चवर्णैः कुसुमशरशतैर्जापमेतद् विदध्या-
[3]न्मन्त्रः सिद्धस्ततोऽसौ विलसति भुवने पक्षिराजेव नागैः ॥

व्यस्तसमस्तं०-मन्त्रोपसंहारमतस्तत्त्वकथनात् करोति--व्यस्त-क्रमेण पञ्चभिर्वर्णैर्विपत्ति वक्ष्यमाणं बहुधा-अनेकप्रकारैः परिकल्प्य जिना-भिधानाक्षरसहितैस्तैर्विपतितवर्णैः सर्वमपि पदं-मन्त्रबीजं तत् सर्वविषमथनम् । विपति दीर्घकलायुक्तं कृत्वान्तरितो दलेषु विन्यस्तं मध्येषु तत्समन्तात् । ॐ नमो भगवते पार्श्वनाथाय क्षि हीँ पहीँ ॐहूँ स्वाहा हाँ हः अष्टशतजापात् सिद्धयति । [त्रयोदशं यन्त्रम् १३]

१ °पुनश्च° क-ख । २ °मध्ये बलप्राणदम्° क-ख ।
३ °वातः सिद्धि° ख ।

व्यस्तमसमस्तं विपर्ति बहुधा परिकल्प्य पञ्चभिर्वर्णैः ।
जिननामाक्षरसहितैः पदं पदं सर्वविषमथनम् ॥ २१ ॥

क्षिप ॐ स्वाहा पञ्चकमनिन्दितं पञ्चभूतपरिकल्पम् ।
नागाष्टककुलोपेतं सत्वरजस्तमःकलानुगतम् ॥ २२ ॥

वृत्तिः

कुङ्कुमगोरोचनया भूर्जदले जातिलेखिनीलिखितम् ।
धारयति यस्तु बाहौ स भवत्यपराजितो लोके ॥
शमनं विषग्रन्थिकां (दष्टानां) यशः श्रीसौख्यदायकम् ।
धर्मार्थकाममोक्षाणां चैनं नित्यं समुद्धरेत् ॥
एतत् परमसद्भावं एतत् तत्त्वं मनोरमम् ।
सारं तु सर्वशास्त्राणां सर्वकर्मसु योजयेत् ॥ २१ ॥

क्षिप ॐ स्वाहा पञ्चक०—
अस्यां तमेव विपर्तिं [1]सप्रपञ्चं कथयति—
'क्षिप ॐ स्वाहा' अयं अनिन्दितो विपर्तिः,
भूम्यादिभूतयुक्ताः सुरपतिजलवह्निवायुमण्डलगाः ।
अकवासतमकपाख्या नागा विप्रादयः क्रमशः ॥
[अजिताः] कृष्णा रक्ताः शुक्लाः (श्वेताः) ।
पीताः कुलिशाब्जस्वस्तिकध्वजैः कलिताः ॥
करशाखासु न्यस्ताः सत्वादित्रितययुक्ताः स्युः ॥
देव्यश्च जया विजया अजिता अपराजिताः स्थितास्ताः स्युः ।
एवं हि विपर्तिवर्णाः स्तोभस्तम्भादिकं कुर्युः ॥
करन्यासं पुराकृत्वा (पुरस्कृत्वा) स्वदेहविपर्तिं ततः ।
न्यसेत् पश्चाद्धि दष्टस्य ततः कर्म [2]समाचरेत् ॥ २२ ॥

१ °सपरिकरं° ग-घ । २ ° समारभेत् ° । ग-घ ।

रेफसम्पुटमध्यस्थः कैकारो वन्हिमण्डले ।
आक्रान्तदीप्तवर्णाभिः स्तोभयेत् त्रिदशानपि ॥ २३ ॥
नीलोत्पलदलश्यामैः कैकारोपरि संस्थितः ।
यकारवेष्टितः शुद्धः पर्वतानपि चालयेत् ॥ २४ ॥
लसद्वज्रद्वयाक्रान्तमिन्द्रगोपुरमध्यगम् ।
पद्मकिञ्जल्कसङ्काशं स्तम्भयेत् त्रिपुरान्तकम् ॥ २५ ॥

वृत्तिः ।

तमेव स्तोभं दर्शयति— 'रेफसम्पुट०—

अग्निमण्डले एकारसंस्थाने स्वस्तिकविभूषिते स्वकीय ॐकारविपति-युक्ते धकारो[1] देवदत्तनामगर्भो[2] रेफसम्पुटमध्यस्थः समन्ततोऽग्निबीजाक्रान्तः तद्वर्णैश्च त्रिदशानपि स्तोभयति—व्याकुलितचित्तान् करोति ॥ २३ ॥
[चतुर्दशं यन्त्रम् १४]

नीलोत्पल०—नीलोत्पलदलश्यामो-वकारो वायुबीज-यकारस्तस्य उपरि[3] स्थितः ठकाररूपवायव्यमण्डलस्थः शुद्धः-धवलः पर्वतानपि चालयेत्। अनन्तरोदित [4]वायव्यमण्डलस्थ इति । किमुक्तं भवति ? अग्निसन्तापदं दह्यमानधूमध्याम[5]लितगात्रो नश्यति । [पञ्चदशं यन्त्रम् १५]

आलुकफलके लिखितं यन्त्रमिदं काकपिच्छलेखिन्या ।
निजरक्तचिताङ्गारैस्तापितं नाशयेत् शत्रून् ॥ २४ ॥

अधुना स्तम्भमाह— लसद्वज्र०—

देवदत्ताभिधानं लसत् मध्यस्थं-वज्रद्वयेनाक्रान्तं स्वनाम्ना च क्रान्तं इन्द्रगोपुरस्य-माहेन्द्रमण्डलस्य च मध्यगं भूयस्तत्पद्मरूपं किञ्जल्कवत् पीतवर्णं त्रिपुरान्तकमपि-शङ्करमपि स्तम्भयति ॥ २५ ॥ [षोडशं यन्त्रम् १६]

१ °धकारो° ख । २ °म° ख । ३ °धकारं योपरि° ख ।
४ °तकारावेष्टित° ख । ५ °जानय° ख ।

कुन्देन्दुशङ्खवर्णाभं निर्वाहं यस्तु चिन्तयेत् ।
निर्विषं कुरुते क्षिप्रं विषं स्थावरजङ्गमम् ॥ २६ ॥
हरहारशङ्खगौरं वकारं कलशाकृतिम् ।
ठंकारवेष्टितं सुद्धं प्लवन्तं विषनाशनम् ॥ २७ ॥

वृत्तिः ।

काक्याभिहितेन शतपत्रस्थितेनेति शरावसम्पुटस्यान्तः शिलायां फलकेऽपि वा लिखितं किञ्जलपीतवर्णेन–हरितालेन हरिद्रया वा इदम् ।

निर्विषीकरणमाह— कुन्देन्दु०—

श्वेतवर्णम् । निर्वाहेति निर्वाहो–ऽवसानो मातृकान्तःस्थः हंसरूपं पक्षिराजं च यश्चिन्तयेत्–ध्यायेत् तं च अमृतलालाप्लुतं दष्टकं जिघ्रसितुं सर्वमपि–समस्तमपि विषं निर्विषीकरोति ॥ २६ ॥

हर०—

जीवरक्षां–शुभ्रवर्णां वारुणं बीजं कलसाकृति–कुम्भाकारं हकारेण सकलकलागतेन वेष्टितं पुनस्त्रिगुणमयया वेष्टितं अमृतेन प्लवन्तं विषमपि निर्विषीकरोति ॥ २७ ॥ आस्तामुग्रविषमिति । [सप्तदशं यन्त्रम् १७]

हस्ताङ्गु०—

विहगपतेर्भूतानां चैकत्वं दर्शयति–हस्ताङ्गुलीषु विन्यस्तं भूतपञ्चक पृथिव्यादीनां भूतानां वैचित्र्यभावात तद्बीजानां च प्रभावं कथयति— सर्वं–समस्तं–सर्वगारुडोपन्यस्तम् । क्षि प ॐ स्वाहा एतत्त्रत्र । क्षां क्षीं क्षं क्षैं क्षः शिवं शिखा गेगे सुरबिन्दु सः । हाँ हीं क्षांक्षीं स । सुवर्णचिन्तायां हां हीं हूं हैं हः जीवोद्धरणे अपहरति समस्तविषम् । साधकमुष्टिकमः तत्र बन्धः तस्मात् तेनेति ॥

अन्त्यान्तःस्थं सबिन्दु प्रवरकमलगं नामगर्भं सलेशं
ह्रीं क्षः ठ बीजवेष्ट्यं दिशि विदिशि दले लिख्य पक्षीविकल्पम् ।
संवौषट् यन्त्रकोष्ठौ तदपि शशिकलायुक्तठेनोप[नाभि]वेष्ट्यं
शान्तिं कुर्यादवश्यं गणधरचितं यन्त्रमेतद् गृहस्थम् ॥

---

१ °हकरा° ख । २ °प्लु°° ख ।

हस्ताङ्गुलीषु विन्यस्तं वामकरे भूतपञ्चकं सकलम् ।
अपहरति समस्तविषं साधकमुष्टिक्रमाबन्धात् ॥ २८ ॥
धरणोरगेन्द्रसुरपतिविद्याधरदैत्यदेवताभिनुतम् ।
जिनगरुडमप्रमेयं चतुर्वर्णविभूषितं स्मरयेत् ॥ २९ ॥
आजानुकनकगौरं आनाभेः शङ्खकुन्दहरधवलम् ।
आकण्ठतो नवदिवाकरकान्तितुल्यमामूर्धतोऽञ्जननिभं
गैरुडस्य रूपम् ॥ ३० ॥

वृत्तिः ।

वारुणमण्डलबीजं–वकारं पार्थिवबीज–लकारयुक्तम् , वारुणबीज ह्रींकारेण पुनर्वेष्टितं च पार्थिवबीजाक्षरेण क्षकारेण वेष्टितं, च–पुनः पद्मरूपवारुणमण्ड-लमध्यस्थं पत्रेषु वारुणबीजं–वकारं पञ्चसहितं न्यसेत्, तत्परिणाहे आकाश-भूताक्षरं संवौषट्सहितं सबिन्दु ठकारवेष्टितं महाशान्ति कुर्यादिति ।
[अष्टादशं यन्त्रम् १८]
एकैकभूते पञ्च पञ्च वर्णा अभिहितास्ते चैवं रचनाविशेषतः सर्वकर्मकराः ।

माहेन्द्रं वारुणं सौम्यं सर्वेषु शुभकर्मसु ।
आग्नेयं चैव वायव्यं मण्डलं दुष्कर्मसु ॥

कुङ्कुमगोरोचनया चन्दनेन लिखनीयमिति ॥ २८ ॥

धरणोरगेन्द्र०—भो लोका ! यदि विषविघातं कर्तुमीप्सथ ततो जिनगारुडं स्मरत । कथम्भूतम् ? 'धरणोरगेन्द्रसुरपतिविद्याधरदैत्यदेवता-भिनुतम् , ' अभिनतम्-प्रणतम् । अप्रमेयं–अतुलम् । वरज्ञानतेजोभिर्व-क्ष्यमाणवर्णचतुष्कोपशोभितम् ॥ २९ ॥

आजानु०—यावज्जानुनी तावत् तप्तकनकाभं पीतम् , तस्मान्नाभिं यावच्छुभ्रम् , तस्मात् कण्ठं यावद् दिवाकरकान्तिवद् रक्तम् , तस्माच्छिरो यावत् कृष्णं स्मरयेत् इत्यतीतार्यायां क्रिया ॥ ३० ॥

---

१ °गरुडस्वरूपं° ख ।

सुवर्णपक्षं वैनतेयं पक्षिराजं महाबलम् ।
नागान्तकं जितारिं च अजितं विश्वरूपिणम् ॥ ३१ ॥

विनतायाः सुतं दैत्यं विहङ्गं पन्नगोत्तमम् ।
गरुन्मन्तं खगेशं च तार्क्ष्यं काश्यपनन्दनम् ॥ ३२ ॥

द्वादशैतानि नामानि गरुडस्य महात्मनः ।
यः स्मरेत् प्रातरुत्थाय स्नातो वा यदि वाशुचिः ॥३३॥

विषं न क्रमते तस्य न च हिंसन्ति पन्नगाः ।
न दुष्टा द्रावयन्त्येनं सर्वकार्याणि साधयेत् ॥ ३४ ॥

एवंभूतैस्तु यो नामैः श्रीपार्श्वं स्मरयेज्जिनम् ।
तस्य रोगाः प्रणश्यन्ति विषं च प्रलयं व्रजेत् ॥ ३५ ॥

वृत्तिः ।

तदभिधानान्याह—

सुवर्णं वैनतेयं च तार्क्ष्यं काश्यपनन्दनम् ।
महाबलं जितारिं च अजितं विश्वरूपिणम् ॥ ३१ ॥

शोभनवर्णत्वात् सुवर्णम् । विनयेन नता विनता, तस्या अपत्यं वैनतेयम् । काश्यपगोत्रराज्ञः पुत्रम् । अमितबलत्वान्महाबलम्, शत्रुविनाशाज्जितारिम् । रिपूणामभावाद् अजितम् । सर्वगतत्वाद् विश्वरूपिणम् जिनगरुडं भो लोका ! विषघ्नं स्मरत इति ।

फलं दर्शयति-एवंभूतैरन्यैरपि नामभिर्यः पुरुषः श्रीपार्श्वजिनं स्मरयेत् –चिन्तयेत् तस्य पुरुषस्य रोगाः–ज्वरादयः प्रणश्यन्ति–दूरमपसरन्ति, विषं तु–पुनः प्रलयं व्रजेत्–गच्छेत् ॥ ३५ ॥

ग्रहदुःस्थसुस्थजननं सर्वविषोच्छेदनं प्रशान्तिकरम् ।
प्रध्वस्तदुरितनिचयं पार्श्वं योगीश्वरं वन्दे ॥ ३६ ॥
इति मालामन्त्रपदैरभिष्टुतं यः स्मरेत् त्रिसन्ध्यमपि ।
स करोति नागक्रीडां शिव इव विषवेदनातीतः ॥ ३७ ॥
भक्तिर्जिनेश्वरे यस्य गन्धमाल्यानुलेपनैः ।
सम्पूजयति यश्चैनं तस्यैतत् सफलं भवेत् ॥ ३८ ॥

इति श्रीपार्श्वनाथस्तोत्रम् । लि० राजविजयसूरिशिष्य...विजयेन स्वपठनार्थम् । शुभं भवतु ॥

वृत्तिः ।

स्तवोपसंहारमाह —

ग्रहदुःस्थ०— अन्त्यमङ्गलमेतत् ।

पार्श्वनाम्ना तीर्थकरम् । योगो–ध्यानाभ्यासो विद्यते येषां ते योगिनः–साधवस्तेषामीशः–स्वामी तमहं वन्दे। कथम्भूतम् ? ग्रहैः दुःस्थ–ग्रहदुःस्थं ग्रहकृता या पीडा तदपनोदनेन सुस्थजननम् । स्थावरजङ्गमविषस्य च्छेदनं विनाशनम् । प्रकर्षेण शान्तिकरं इत्यर्थः । ध्वस्तदुरितसङ्घातं पार्श्वं वन्दे । इति ॥३६॥

तत्प्रणामादैहिकं फलं भूयो दर्शयति—

इति मालामन्त्रपद०—

इति—अनेन प्रकारेण मालामन्त्रपदैः मालारूपतया व्यवस्थितमन्त्रबीजैराभिमुख्येन स्तुतं पार्श्वजिनं यः पुरुषः स्मरयेत्–ध्यायेत् त्रिसन्ध्यम् । अपि–शब्दात् भक्त्या स एवम्भूतो नागक्रीडां करोति । शिव इव–महादेव इव विषवेदनोज्झितः इति ।

शिवनागयोः संशब्दनादात्माभिधानं कर्ता सूचयति ॥३७॥

भक्तिरित्यादि–यस्य जिनेश्वरे–पार्श्वनाथे भक्तिरस्ति, वस्त्रगन्धमाल्यानुलेपनद्रव्यतः सम्—एकीभावेन पूजयति भावपुष्पैरेनं पार्श्वजिनं तस्यैतन्मन्त्रस्तवनं सफलं–सार्थकं भवेत्–भवतीति ॥ ३८ ॥

इति पार्श्वजिनस्तवनटीका ।

लिखिता सं. १५२३ वर्षे वैशाख शुदि २ दिने पं० हंसहर्षगणिशिष्येण गन्धारम(ब)न्दिरे ॥

श्रीधरणोरगेन्द्रस्तवनटीका समाप्तेति ॥

[१३]

महामन्त्रगर्भितं

श्रीकलिकुण्डपार्श्वजिनस्तवनम् ।

श्रीमद्देवेन्द्रवृन्दामलमुकुटमणिज्योतिषां चक्रवालै-
व्यालीढं पादपीठं शठकमठकृतोपद्रवाऽबाधितस्य ।
लोकालोकावभासिस्फुरदुरुविमलज्ञानसद्दीप्रदीपः
प्रध्वस्तध्वान्तजालः स वितरतु सुखं पार्श्वनाथोऽत्र नित्यम् ॥

ह्राँ ह्रीँ ह्रेँ ह्रौँ विभास्वन्मरकतमणिभाक्रान्तमूर्त्ते ! हि वं मों
हँ सँ तँ बीजमन्त्रैः कृतसकलजगत्क्षेमरक्षोरुवक्षाः ।
क्षाँ क्षीँ क्षूँ क्षौँ समस्तक्षितितलमहित ! ज्योतिरुद्योतिताशः
क्षँ क्षौँ क्षः क्षिप्तबीजात्मकसकलतनुः सत्पदः पार्श्वनाथः ॥२॥

ह्रीँकारे रेफयुक्तं ररररररं देव ! संसँ सयुक्तं
ह्रौँ क्लौँ ब्लूँ द्रां[द्रीं] समेतं वियदमलकला कोश्चकोद्भासि हुँ हूँ ।
धुं धुं धुं धूम्रवर्गैरखिलमिह जगन्मे विधेयानुकृष्णं
वौषड्मन्त्रं पठन्तस्त्रिजगदधिपते ! पार्श्व ! मां रक्ष नित्यम् ॥३॥

आँ क्राँ ह्राँ सर्ववश्यं कुरु कुरु सरसं कार्मणं तिष्ठ तिष्ठ
क्षं क्षं हं रक्ष रक्ष प्रबलबलमहाभैरवारातिभीतेः ।
द्रां द्रीं द्रीं द्रावयन्तो द्रव हन हन तं फट् वषट् बन्ध बन्ध
स्वाहा मन्त्रं पठन्तस्त्रिजगदधिपते ! पार्श्व ! मां रक्ष नित्यम् ॥४॥

हँ हँ ह्राँ ह्राँ क्षहंसः कुवलयकलितैरञ्चिताङ्ग ! प्रमत्तै-

ह्रां ह्रां हं यक्ष हंसं हर हर हरहूं पक्षि वः सत्क्षिकोपं ।

वं झं हं सः सहंसः वससरसरसं सः सुधाबीजमन्त्रै-

स्त्रायस्व स्थावरादेः प्रबलविषमुखं हारिभिः पार्श्वनाथ ! ॥५॥

क्षाँ क्ष्मौँ क्ष्मूँ क्ष्मौँ क्ष्मरेतैरहपतिवितनुर्मन्त्रबीजैश्च नित्यं

हाहाकारोग्रनादैर्ज्वलदनलशिखाकल्पदीर्घोर्ध्वकेशः ।

पिङ्गाक्षैर्लोलजिह्वैर्विषमविषधरालङ्कृतैस्तीक्ष्णदण्डै-

र्भूतैः प्रेतैः पिशाचैर्धनदकृतमहोपद्रवाद् रक्ष रक्ष ॥ ६ ॥

ह्रौँ ह्रौँ ह्रः शाकिनीनां सपदहरसदं भिन्द्धि शुद्धेद्धबुद्धे !

ग्लौँ क्ष्मँ ठँ दिव्यजिह्वागतिमतिकुपितः स्तम्भनं संविधेहि ।

फट् फट् सर्वाधिरोगग्रहमरणभयोच्चाटनं चैव पार्श्व !

त्रायस्वाशेषदोषादमरनरवरैर्मौलिपादारविन्दः ॥ ७ ॥

इत्थं मन्त्राक्षरोत्थं वचनमनुपमं पार्श्वनाथस्य नित्यं

विद्वेषोच्चाटनं स्तम्भन वन (?) जय वशं पापरोगापनोदैः ।

प्रोत्सर्पज्जङ्गमादिस्थविरविषमुखध्वंसनं स्थायुदीर्घ-

मारोग्यैश्वर्ययुक्तो भवति पठति यः स्तौति तस्येष्टसिद्धिः ॥८॥

[१४]

श्रीअजितसिंहाचार्यविरचितं

' अट्टे मट्टे ' मन्त्रगर्भितम्

श्रीपार्श्वनाथस्तोत्रम् ।

ॐ नमो भगवते श्रीपार्श्वनाथाय ह्रीँ प्रगे ।
धरणेन्द्रपद्मावतीसहिताय सदा श्रिये ॥ १ ॥
अट्टे मट्टे तथा क्षुद्रविघट्टे क्षुद्रमेव हि ।
स्तम्भय स्तम्भय क्षुद्रान् स्वाहान्तैरेभिरक्षरैः ॥ २ ॥
पद्ममष्टदलोपेतं मायाङ्कं जिनलाञ्छितम् ।
पद्ममध्यान्तरालेषु पत्रोपरि यथाक्रमम् ॥ ३ ॥
अष्टौ अष्टौ तथैवाष्टौ विन्यस्याक्षरमण्डलम् ।
तत्राष्टशतजापेन ज्वरमेकान्तरादिकम् ॥ ४ ॥
रिपुचौरमहीपालशाकिनीभूतसम्भवाम् ।
अरण्यदेहिजां भीतिं हन्ति बद्धं भुजादिषु ॥ ५ ॥
पुष्पमालां जपित्वा च मन्त्रेणाष्टशताधिकम् ।
प्रक्षिप्ता पात्रकण्ठेषु भूतादीन् स्तम्भयेद् ध्रुवम् ॥६॥
गुग्गुलस्य गुटीनां च शतमष्टोत्तरं हुतम् ।
दुष्टमुच्चाटयेत सद्यः शान्तिं च कुरुते गृहे ॥ ७ ॥
देवस्याजितसिंहस्य नीलवर्णस्य संस्तवात् ।
लभन्ते श्रेयसीं सिद्धिं कवयो वाञ्छितैः सह ॥ ८ ॥

श्रीअश्वसेनकुलपङ्कजन भास्करस्य
पद्मावतीधरणराजनिषेवितस्य ।
वामाङ्गजस्य पदसंस्तवनाल्लभन्ते
भव्याः श्रियं सुभगतामपि वाञ्छितानि ॥ ९ ॥

[१८]

श्रीसङ्घविजयगणिप्रणीतं

श्रीपार्श्वसप्ततीर्थीस्तवनम् ।

ॐ नत्वा जिनमण्डलीसुरगवीसिद्धार्थसम्पादनीं
स्मृत्वा सद्वरदायिनीं भगवतीं श्रीसारदां सारदाम् ॥
ऐँ क्लीँ मन्त्रपदैर्मुदा मुनिजनध्येयां नमद्दैवतां
श्रौँ स्वाहाक्षरसंयुतैः सुखकरीं श्रीसप्ततीर्थीं स्तुवे ॥ १ ॥
जयति नमदनेकाखण्डलश्रेणिमौलि-
प्रकटमणिमयूखोद्योतिपादारविन्दः ।
भुवनविदितनामा ध्येय 'शङ्खेश्वरो'ऽयं
दुरितहरणपार्श्वः पार्श्वनाथः प्रसिद्धः ॥ २ ॥
वन्दे श्री**अणहिल्लपत्तन**पुरालङ्कारहारोपमं
श्री**पञ्चासर**पार्श्वनाथमनघं प्रौढप्रभावास्पदम् ।
ॐ ह्रीँ श्रीँ धरणेन्द्रसेवितपदं विश्वत्रयीमण्डनं
विघ्नव्राततमःप्रसारमथने पाथोजिनीवल्लभम् ॥ ३ ॥

वीजापुरस्थितमहं प्रणमामि नम्रश्रीपार्श्वयक्षमतुलातिशयैकगेहम् ।
वैरोटयया स्तुतपदं जिनपार्श्वनाथं पद्मावतीहृदयपङ्कजचञ्चरीकम्॥४॥

श्री**भीडभञ्जन** इति प्रथिताभिधानः
श्रीपार्श्वसार्वमुकुटो जयमश्नुते स्म ।
कंसारिनामनगराग्रनिभासमानः
प्रध्वस्तदुःखदुरितो हतविघ्नवृन्दः ॥ ५ ॥

श्री**गोडीपुर**नायकं त्रिभुवनप्रत्यूहविध्वंसकं
साधुश्रेणिसरोजवासरमणिं सम्पत्तिसम्पादकम् ।
भेजे भक्तसमस्तदुःखदलनं निःशेषदपापहं
कल्याणद्रुमसेचने जलधरं वामेयतीर्थाधिपम् ॥ ६ ॥

श्रीमन्तं **वरकाणपार्श्व**मवनीख्यातं भजे भक्तितो
वामाकुक्षिसरोजशोभचरणं श्रीअश्वसेनात्मजम् ।
दुष्टव्यालविषान्धकारहरणे स्निग्धं सरोजन्मना–
मर्हन्तं ग्रहशाकिनीनरपतिस्तेनादिभीतिच्छिदम् ॥ ॥ ७ ॥

श्रीमन्मालवदेशभूमिललनाभालस्थलीभूषणं
सेवेऽहं **मगसीश्वरं** जिनपतिं पार्श्वं प्रमोदप्रदम् ।
आधिव्याधिविनाशकं सुरवरध्येयं मनःपङ्कजे
दुष्टम्लेच्छनृपोत्थकष्टहननं कल्याणलीलालयम् ॥ ८ ॥

सप्तैतानि समस्तसंयमवतां तीर्थानि विघ्नं जवात्
विश्वत्राणपराणि दैत्यविभुना निघ्नन्तु निर्मापितम् ।

एतत्कृत्यविधौ विलम्बमधुना कुर्वन्तु तीर्थानि नो
किं ध्वान्तौघविनाशने दिनपतिः कुर्याद् विलम्बं क्वचित् ?॥९॥
सत्तीर्थसप्तकमिदं भुवि सर्वतीर्थमुख्यं जगत्त्रयविपत्तिविनाशहेतुः ।
विघ्नं छिनत्तु सुरराजकृतं....सन्तो भवन्ति परकार्यकृतौ हि दक्षाः॥१०
विराजमानं वरमन्त्रवर्णैः श्रीसप्ततीर्थीस्तवनं सदैव ।
सूर्योदये ये सुधियः स्मरन्ति भवन्ति ते भूरिविभूतिभाजः ॥ ११ ॥
स्वकण्ठपीठे बिभराम्बभूवुर्ये सप्ततीर्थीस्तवहारवल्लीम् ।
स्फुरत्प्रभावस्फुटरत्नरम्यां तदङ्गणे क्रीडति कामधेनुः ॥ १२ ॥
देयादियं विजयसेनमुनीन्द्रशिष्यशिष्यस्य सङ्घविजयस्य सुसप्ततीर्थी ।
दुष्टाष्टभीतिकजराजिहिमांशुलेखा सानन्दमङ्गलसदोदयसिद्धिवृद्धिम्॥१३
इत्थं सप्तभयापहारनिपुणा श्रीसप्ततीर्थी स्तुता
सप्तद्वीपसमस्तजन्तुहितकृत् सप्ताब्धिकीर्तिस्थितिः ।
यावत् सप्ततुरङ्गमो जलरुहां प्रीतिं विधत्तेंऽशुभि-
र्जीयात् तावदियं विपत्तिदलना सा सर्वभव्यात्मनाम् ॥१४॥

---

[१६]

श्रीस्तम्भनपार्श्वजिनस्तवनम् ।

स्तुवे श्रीस्तम्भनाम्भोजराजहंससमं जिनम् ।
श्रीपार्श्वमिष्टदं सर्वविघ्नसङ्घातघातकम् ॥ १ ॥
श्रीदश्चिन्तामणिः कल्पपादपः कामदो घटः ।
न दक्ष त्वत्समो मुक्तिचङ्गश्रीसङ्गकारकः ॥ २ ॥

न रोगो न च सम्मोहो न शोको न च साध्वसम् ।
न दुःखं न च दारिद्र्यमलं स्थातुं नते त्वयि ॥ ३ ॥
तव प्रभावतः स्वामिन् ! कलिकालो विनश्वरः ।
जज्ञे कृतयुगाश्लेष इव लोकोऽपि वैभवात् ॥ ४ ॥
जय श्रीस्तम्भनाधीश ! श्रीपार्श्व ! पुरुषोत्तम ! ।
चूरयन्नघसङ्घातं पूरयन् नरवाञ्छितम् ॥ ५ ॥

[१७]

शृङ्खलालङ्कारमयं

श्रीस्तम्भनपार्श्वजिनस्तवनम् ।

स्तवीमि तं पार्श्वजिनं सदैव तं वतंसकं स्तम्भनपत्तनावनेः ।
वनेचरा मत्तमतङ्गजादयो दयोदधिं नाभिभवन्ति यं श्रितान् ॥ १ ॥
श्रितामराधीशमधीशमागता गता महासङ्गरगोचरं नराः ।
न राजिभिर्जेयवपुःपराक्रमाः क्रमानमन्मल्लमतल्लिकोत्कराः ॥ २ ॥
करा न किं राजभरस्य दुःखदाः खदारण ! त्वां श्रयतां शमाश्रयम् ।
श्रयन्ति सिंहेन किमङ्कितं वनं वनन्त उच्चैर्मृगधूर्तसञ्चयाः ॥ ३ ॥
चयाय लक्ष्मीर्यतते प्रमेदुरा दुरायतिर्नश्यति तस्य सुप्रिया ।
प्रिया च पुत्राः सुजनाः स्युराश्रवाः श्रवाय यः पार्श्वगिरः प्रमोदवान् ॥४
दवानलः शाम्यति वारिधिर्धरा धराधरो मन्दिरमिन्दिराकुलम् ।
कुलं पिशाचादि कुलन्तमर्हतोऽर्हतो नमस्यां जगतोऽपि यः स्मरेत् ॥५॥

स्मरेशुलक्षं न तवेश ! मानसं न सङ्गतं मानमहीभृताऽनिभम् ।
नेभं त्यजंल्लोभपयोधिरोधनं धनञ्जयं क्रोधरिपुं जयन्नुमः ॥ ६ ॥
नु मह्यमेनं जगतामधीश्वरं स्वरं ब्रुवन्तं ससितं सुधारसम् ।
रसं त्रिलोकाद्भुतमंगमिश्रितं श्रितं न कैः कैः प्रवदन्ति कोविदाः ॥७॥
विदालोकैर्लोकप्रकटनपटुः स्तम्भनपतिः
पतित्वादावङ्घ्र्योर्विनुत इति भावेन भगवान् ।
गवा भव्यश्रोत्राण्यवटकुहराणीक्षुशिरया
रयात् प्रीणन् मह्यं तरुणकरुणं रातु चरणम् ॥ ८ ॥

---

[१८]

श्रीदेवसुन्दरसूरिप्रणीतं

श्रीपार्श्वनाथस्तवनम् ।

स्फुरत्केवलज्ञानचारुप्रकाशं फणामण्डपाडम्बरोद्योतिताशम् ।
महाकर्मपङ्कौघनाशे दिनेशं स्तुवे स्तम्भनाधीशपार्श्वं जिनेशम् ॥ १ ॥
प्रभो ! सद्गुणश्रेणिलक्ष्मीनिवासं भवन्तं प्रदत्तान्तरारिप्रवासम् ।
जगद्वन्द्य ! पादाम्बुजं कोऽस्तहासं जनः स्तोतुमीष्टे लसद्देवदासम् ॥२॥
महानन्दलक्ष्मीविलासैकगेहं तथापि प्रभो ! किञ्चन त्वां स्तुवेऽहम् ।
महाभक्तिरागेरितो नीलदेहं जिनाज्ञोऽपि भव्यावलीर्नूरितेहम् ॥ ३ ॥
जय त्वं प्रभो ! प्राप्तसंसारतीर ! स्फुरत्पापधूलीप्रणाशे समीर ! ।
महामानमायावनीसारसीर ! ज्वलत्क्रोधदावानले मेघनीर ! ॥ ४ ॥

अहं त्वां निरीक्ष्याद्य जज्ञे कृतार्थः सनाथीकृताशेषभव्याङ्गिसार्थ ! ।
तथा धन्यभावो ममाधेश ! जातः सदा सेवकीभूतदेवेन्द्रजात ! ॥५॥
ममाद्याभवन्नेत्रयुग्मं पवित्रं महादोषमालातृणालीलवित्रम् ।
यतो दृष्टमेतद् गुणश्रेणिपात्रं त्वदीयं मया भाग्ययोगेन गात्रम् ॥६॥
वचः स्यात् तदेवात्र लोके प्रधानं भवन्तं स्तुते यद् गुणानां निधानम् ।
मनोऽपि प्रशस्यं भवेदेतदेव त्वमानन्दतो ध्यायसे येन देव ! ॥७॥
सदा देवलोके सुरेशा भवन्तं मुदाऽभ्यर्चयन्त्यद्भुतज्ञानवन्तम् ।
तथा पन्नगा नागलोके स्तुवन्ति प्रभो ! मर्त्यलोके नरेन्द्रा नुवन्ति ॥८॥
प्रमोदेन येनार्च्यसे नाथ ! नित्यं विहाय प्रभाते समस्तान्यकृत्यम् ।
असौ संसृतौ नाथ ! नो बम्भ्रमीति क्षणात् सिद्धिवध्वा समं रंरमीति ॥
जिन ! त्वां जनो यः सदा तोष्टवीति त्रिलोकीस्तुतोऽसौ क्रमाद् बोभवीति।
तव ध्यानतः स्वं च यः पोपवीति स्वकर्माणि सर्वाण्ययं लोलवीति॥१०॥
मनो यो विधत्ते तव ध्यानवश्यं क्रमात् त्वं मनोऽभीष्टमाप्नोत्यवश्यम् ।
लभेताऽथवा कामितं को न कल्पद्रुमं संश्रितः पुण्यलक्ष्म्यैकतल्पः ॥
स्फुरन्मोहमिथ्यात्वघोरान्धकारे प्रभो ! दुःषमाकालगे पञ्चमारे ।
मया भाग्ययोगेन दीपोपमानस्त्वमद्यासि दृष्टो गुणैर्दीप्यमान ! ॥१२॥
तवालोकनादेव मे देव ! कष्टं समग्रं जिन ! स्तम्भनाधीश ! नष्टम् ।
प्रभातेऽथवा भानुबिम्बेऽपि दृष्टे तमोजालमुर्व्यां किमु स्थातुमीष्टे ? ॥
गुणागार ! संसृत्यरण्यान्तराले भवानन्यतीर्थावलीवृक्षजाले ।
मयापि स्वतो भ्राम्यता सार्थनाथः शिवाध्वन्यवापे भयौघाग्निपाथः ॥
सुपर्वद्रुमस्वर्गवीकामकुम्भस्फुरद्देवरत्नादिका अप्यदम्भ ! ।
न भावा विभो ! दुर्लभाः किन्त्वपापं त्रिलोकीतले शासनं ते दुरापम् ॥

तथाभव्यतादिव्यकान्तिप्रयोगप्रबुद्धेषु विध्वस्तरागादिरोग ! ।
सतां मानसाब्जेषु खेलम् सहेलं प्रभो ! भृङ्गसि श्यामलाङ्गोऽनुवेलम् ॥
त्वदीयोरुमाहात्म्यवन्नाममन्त्रस्मृतेरप्यनन्ताद्भुतज्ञानसत्र ! ।
करिव्याघ्रसिंहोरगारातिभूतादिभीतिः क्षणात् क्षीयतेऽतिप्रभूता ॥१७॥
भवापारवारां निधौ विश्वनेतर्महादुःखनीरेऽन्तरङ्गारिजेतः ! ।
नृणां मज्जतां तारणायोरुकाष्टं तरण्डायते शासनं ते गरिष्ठम् ॥१८॥
चरीकर्ति तेऽर्चां जनो यो वरिष्ठां बरीभर्ति भक्तिं च चित्ते पटिष्ठाम् ।
नरीनर्ति कीर्तिर्जने तस्य कार्यं सरीसर्ति चाचिन्तितं सर्वमार्यम् ॥
प्रसर्पत्प्रभावस्य तेऽल्पस्वभावा विभो ! नैव साम्यं श्रयन्तेऽन्यदेवाः ।
प्रभाभ्राजमानस्य भानोः किमेता लभन्ते तुलां तारका अप्यनन्ताः ? ॥
स्वचित्तालवालप्ररूढा वरेण्यक्रियातोयपूरेण सिक्ता शरण्य ! ।
तवाज्ञामहाकल्पवल्ली जनानां फलं पम्फलीतीप्सितैः सज्जनानाम् ॥२१॥
सदाचीचरद् देवराजैः स्वदास्यं तथाचीकरयो महेशेन लास्यम् ।
जनेऽचीवृतत् त्वामिहाज्ञां च कामं त्वमर्हन्नजैषीस्तमप्याशु कामम् ॥२२॥
विभो ! कल्पवृक्षोऽस्यभीष्टार्थदाने सुधाम्भोदसि क्षेमवल्लीविताने ।
दिनेशायसे भव्यराजीवचक्रे................................॥ २३ ॥
अदीपिष्ट भूमौ भवानीश ! विश्वं स्वतोऽवोधि सज्ज्ञानयोगेन विश्वम् ।
अपूरिष्ट कीर्त्या समस्तं त्रिलोकं तथाऽतायि सूक्ष्मेतरं जीवलोकम्॥२४॥

श्रीस्तम्भनाभरण ! पार्श्व ! भवन्तमेवं
प्रातः स्तुते प्रतिदिनं घनवासनो यः ।
वश्याः श्रयन्ति भगवन् ! मनुजाधिराज–
श्रीदेवसुन्दररमाशिवसम्पदस्तम् ॥ २५ ॥

[१९]

श्रीजिनसोमसूरिपादैः प्रणीतं

श्रीस्तम्भनकपार्श्वजिनस्तवनम् ।

श्रीस्तम्भनं पार्श्वजिनं निरञ्जनं स्तुमः समग्रातिशयाश्रयं वयम् ।
फणीश्वरस्फारफणागणोल्लसन्मणिप्रभाडम्बरमण्डिताम्बरम् ॥ १ ॥
स्तुत्यस्त्वमर्च्यस्त्वमसि प्रणम्यस्त्राता त्वमेव त्वमुपासनीयः ।
त्वत्तः प्रभुः स्तम्भनपार्श्व ! विश्वे न कश्चिदन्यः श्रितवत्सलोऽत्र ॥२॥
कृतानि तीर्थानि सुराः श्रिताश्च यन्त्राणि तन्त्राण्यपि सूत्रितानि ।
स्मृताश्च मन्त्रा न हि तैरसाधि फलं जिन ! त्वच्चरणप्रसक्तेः ॥३॥
अथ प्रभो ! जाग्रदभङ्गभाग्ययोगेन केनापि तवाङ्घ्रिसेवा ।
लेभे मया तेन कृपालुमौलेर्मन्ये मनःकामितमद्य जातम् ॥ ४ ॥
हित्वा वपुःपञ्चकमङ्गिनस्त्वद्ध्यानादनङ्गस्त्वमधुः शिवासाः ।
चित्रं प्रसादात् तव चङ्गमङ्गं लब्ध्वाऽधुनाऽत्र स्मररूपिणः स्युः ॥५॥
ददे मुनीन्द्राभयदेवसूरेर्वपुस्त्वया दिव्यमपास्य कुष्ठम् ।
कृपां कुरु क्षिप्रमपाकुरुष्व दुष्कर्मरोगं मम सुप्रसन्नः ॥ ६ ॥
कर्मव्यथाभिर्विधुरं वराकं त्वदेकभक्तं शरणागतं माम् ।
उपेक्ष्यमाणस्य जगत्प्रभो ! ते कृपा कृपालोर्न हि किं भवित्री ? ॥७॥
असह्यबाह्यान्तररोगहन्ता त्वमेव विश्वेऽस्यनवद्यवैद्यः ।
जगत्प्रभो ! ते शरणागतस्य प्रसद्य मे रोगहरो भव त्वम् ॥ ८ ॥

न मत्समः कोऽपि परोऽस्ति दुःखी न दुःखहन्ता तु जिन ! त्वदन्यः ।
मया त्वदङ्के निहितं शिरस्तत् तवोचितं यत् कुरु तन्ममाशु ॥९॥
त्वमेव तीर्थं मम देवता त्वं प्राणास्त्वमात्मापि मम त्वमेव ।
पुनः पुनर्विज्ञपयामि नाथ ! नीरोगतां यच्छ जगच्छरण्य ! ॥१०॥

इति स्तुतिः **स्तम्भन**पार्श्व ! नेत–
श्चेतस्विचेतोऽर्थितदानदक्ष ! ।
श्रीस्तम्भतीर्थाभरण ! प्रसद्य
भक्तस्य मे पूरय पूरयाशाम् ॥ ११ ॥

---

[२०]

श्रीजयसागरविरचितं

यमकमयं

श्रीपार्श्वजिनस्तवनम् ।

योगात्मनां यो मधुरं धुरन्धुरं भिन्दानमेनः सकलं कलङ्कलम्
वामेयमाहुस्सदयो दयोदयो मुदे स मेऽदभ्रमहामहामहा ॥

स्वोपज्ञावचूरिः ।

नमो जिनाय ।

आत्मकृतं स्तवनमिदं व्याख्यायते—

योगो–ज्ञानदर्शनचारित्रलक्षणः तत्प्रधान आत्मा येषां ते योगात्मानः–सामान्यकेवलिनः तेषां मध्ये 'मधुरं' मनोज्ञम् । 'धुरन्धुरं' मुख्यम्, तथा

अहो तवास्था चरणे रणेरणे यदद् भुताकारधरा धराधरा ।
सुराङ्गना स्वान्तमनामनामनानयद् विकारं न विभा विभा विभा॥

अवचूरिः ।

'भिन्दानं' दूरीकुर्वाणम् । किं तत्? 'एनः' पापम् । कीदृशम्? 'सकलं' निरवशेषम् । कलङ्कान्–असद्भूतदोषारोपान् लाति–गृह्णातीति 'कलङ्कलम्'। एवंविधं 'वामेयं' वामासुतम् श्रीपार्श्वजिनं 'आहुः' कथयन्ति कवयः । सन्–शोभनः शुभभाग्यं यस्य स 'सदयः' (तथा दयया–कृपया उदयं–वृद्धिं याति 'सदयोदयः,' अथवा दयाया उद्भवो यस्मात् 'सदयोदयः' । तथा **अदभ्र इत्यादि** । अदभ्रं–सर्वातिशयाद् बहुलं महः–शरीरद्युतिर्देवादिकृत-उत्सवो वा यस्य स 'अदभ्रमहाः', महन्तश्च ते आमाश्च–रोगाश्च तान् हन्तीति 'महामहः' । एवंभूतः स वामेयो 'मे' मम 'मुदे' हर्षाय भवत्विति क्रिया।

'**अहो**० ! अहो इत्याश्चर्ये, तव–भवतः आस्था–दृढिमा चरणे–चारित्रे च रणो–भावरणः संसारः तस्य ईरणं–क्षेपणं यस्मात् तद् रणेरणं तत्र रणेरणे । यद्–यस्माद् अद्भुताकारधरा–हृदयाक्षेपकरूपधारिणी । धरां–पृथिवीं अधरयति सौन्दर्यादिगुणैः, प्रोच्चैः स्वर्गवासादिना वा अधःकरोति या सा धराधरा । सुराङ्गना–देवनारी तासां स्वान्तं–मनः अनाम! नामेति, न विद्यन्ते अमाः–रोगा यस्य स अनामः, नामेति कोमलामन्त्रणे । ततो हे अनाम! नानयत्–न प्रापयति स्म । विकार-विपर्यासभावम् । नवभेत्यादि०, भावाः परमनोमोहोपजनकाः प्रतीताः, भा–देहद्युतिः, भावाश्च भाव भावभा च न वाश्च ता भावभाश्च नवभावभा । एषा पदघटना । पदार्थस्त्वेवम्—

हे नाथ! चरणे रणेरणे अहो तवास्था यदद् भुताकारधरा धराधरा नवभावभा ईदृशा सुराङ्गना । हे अनाम! तव स्वान्तं मनः न.म विकारं तदन (नयदहो चारित्रे दृढत्वं महदिति भावः ॥२॥

विभो ! तवासेवनयाऽनयाऽनया निवारिता वाच्यमया मया मयाः ।
अतः प्रसादाद् भवतोऽवतो बतोत्तीर्णोऽस्मि दुःखात् परमारमार मा ॥

यन्मौलिदेशे त्वमदा मदामदा वाञ्छार्थसम्पत्तिकरं करं करम् ।
न तन्मनोऽरंस्त हरौ हरौ हरौ मायामये नापि भवे भवे भवे ॥४॥

अवचूरिः ।

'विभो०'

हे विभो ! तव आसेवनया–पर्युपास्त्या, अनया–अधुनैव क्रियमाणया अनयाः–उन्मार्गमया निवारिताः किम्भूता या (?) अनया ? इत्यत आह–**वाच्येत्यादि०** वाच्यमयाः–अवर्णवादमयाः कायवाङ्मनसोद्वेजकाः सङ्क्लेश-रूपा येभ्यस्ते वाच्यमयाः । मया मयाः–करभाः इति यत एव अतः कारणात् भवतः–तव, अवतः–जगद् रक्षतः, प्रासादाद् बत इति विस्मये । दुःखात् उत्तीर्णोऽस्मि इत्यर्थः ।

अन्यथा(द्वा?) **परमेत्यादि०**, परमा–प्रकृष्टा रमा–श्रीः, मा–इति माम् आर–प्राप, लक्ष्मीं च प्राप्तोऽहमित्यर्थः। आम 'अमादेश' (　　) इतिसूत्रेण अमा सह युष्मदः स्थाने मा इत्यादेश इति ॥३॥

यन्मौलि०

हे देव ! यन्मौलिदेशे—यस्य मस्तकोपरि इत्यर्थः । त्वं अदाः–दत्तवान् । कीदृशमदा–जात्यादयः, आमाः–रोगाः, मदाश्च अमाश्च मदामा-स्तान् द्यति–छिनत्ति यः मदामदाः, किं त्वं दत्तवान् ? करं–दक्षिणहस्तम् । कीदृशम् ? वाञ्छार्थसम्पत्तिकरम् समस्तवाञ्छितसिद्धिविधायकम् । तथा कं–सुखं रातीति करं सुखदम् । कस्येदं विशेषणद्वयम् ?। यन्मस्तके त्वं हस्तं दत्तवान् तस्य किं जातमित्याह–**न तन्मनो** इत्यादिः तस्य न म-नोऽरंस्त–न रमते स्म । केष्वित्याह–हरौ–नारायणे, हरौ–इन्द्रे, हरौ–सूर्ये, तथा नापि भवे–ईश्वरे मयामये–मुधादेवत्वाभिमानभाजि इत्यर्थः । एतद् विशेषणं सर्वत्र हर्यादिषु सम्बन्धनीयम् । भवे भवे प्रत्येकं जन्मनीति। अयमिह भावः–यन्मौलौ त्वं करं दत्तवान् तस्य मनो नान्यस्मिन् लौकिकदेवादौ रमते, नहि कश्चित् प्राप्तपर्याप्तपरमान्नभोजनः कथं(?) कुसकवलमभिषतीत्यर्थः॥४॥

दिष्ट्या स्तम्भनकेश ! पार्श्व ! भगवन् ! नानागुणग्रामणी-
रेषा श्रीजयसागरेण रचिता स्वल्पाक्षरापि स्तुतिः ।
तर्कव्याकरणादिशास्त्रविदुषां यायादुपादेयतां
सौवर्णाभरणं सुरत्नखचितं यद्वा न कस्य प्रियम् ?॥ ५ ॥

अवचूरिः ।

'दिष्टया स्तम्भनकेश !' इत्यादि, अत्र दिष्टया-हर्षेण नानागुणग्रामणीः इति कर्तुर्वक्तुर्वा अनेकसम्यक्शुद्धयादिना गुणसमूहप्राप्तिकारिणीति स्तुतेर्विशेषणम् । शेषं पूर्वार्द्धं सुगमम् । अथ आशीर्वचनद्वारेण स्तुतेर्ग्राह्यतामाह-तर्केत्यादि०, तर्कव्याकरणादिशास्त्रे विद्वांसस्तेषामेव एषा स्तुतिर्मत्कृता उपादेयतां-ग्राह्यतां यायात्-गच्छतु, न मूर्खाणाम् । यतः—

मूढाः कदाग्रहग्रस्ता न सूक्तं बहुमन्यते ।
काकानां केवलं विष्ठा मिष्टा भाति न शर्करा ॥

अमुमेवार्थं दृष्टान्तेन दृढयति । यद्वा-अथवा सौवर्णाभरणं-सुवर्णमयालङ्कारः अन्यच्च सुरत्नखचितं-जात्युज्ज्वलमाणिक्यसंबद्धं कस्य सचेतसः प्रियं-ग्राह्यतयाऽभीष्टं न भवति ? । अपि तु सर्वस्यापि तत् प्रियमेव भवतीति ॥५॥

॥ इति 'योगात्मना' यमकबन्धश्रीपार्श्वनाथस्तवावचूरिः समाप्ता ॥

[२१]

श्रीरत्नशेखरसूरिशिष्यकृतं
महीशानापुरालङ्कार
श्रीपार्श्वजिनस्तवनम्।

श्रीमान् पार्श्वः प्रभुरभिमतं भावमर्तुर्बिभर्तु
स्मर्तुः पुंसः पुरवरमहीशानकोर्वीवतंसः ।
रत्नं भास्वत्तिलकमलके भाति यस्य स्मरारे
स्तार्तीयीकं नयनमनिभं चित्रभान्वात्मकं तु ॥ १ ॥

श्रीवामाभूर्भवतु भवतुद् दृग्द्वयीपुण्ड्रदम्भात्
साक्षात्कृत्याद्दढयदिति यः संस्तुरत्नव्यवस्थाम् ।
स्थित्या तुल्येऽकलयत किल ज्ञानशीले फलादौ
ताभ्यामत्राभ्यधिकमहिमामर्शनं दर्शनं तु ॥ २ ॥

विश्वाधीशः शमयतु सतामश्वसेनाङ्गजन्मा
जन्मावर्त्तीः प्रतिकृतिगतैर्नेत्रयुग्मोद्घ(च्च)पुण्ड्रैः ।
तुल्यावस्थौ विभवमदनौ ज्ञापयन् कार्यरूपौ
धर्मं प्रोच्चं न्यगददनयोः कारणं यत्त्रिवर्गे ॥ ३ ॥

सत्वानां स्यात् सुहृदसुहृदोस्तुल्यवृत्तिर्यदासौ
बुद्धिः शुद्धा सपदि घटते केवलश्रीस्तदैव ।
सख्यान्याक्ष्णोरिव समभृता पुण्ड्रभङ्ग्या ममास्ये
मूर्त्तिर्यस्य ध्रुवमिति वदत्यस्तु पार्श्वः श्रियेऽसौ ॥४॥

पार्श्वः सोऽर्हन् सुरपरिवृढाभ्यर्हणीयाङ्घ्रिपद्मः
पद्माभोगं घटयतु गतच्छद्मसेवोद्यतानाम् ।
रत्नोद्भूता तिलककलिता यस्य भालाग्रभागे
भाति प्रौढोदयगिरिरिवांशुमन्मण्डलीव ॥ ५ ॥

ईदृग् नान्यत् पदमुदयकृद् विद्यतेऽस्माकमुच्चै-
स्त्रैधेऽप्यस्मिञ् जगति बत सञ्चिन्त्यमानं किमेवम् ।
ध्यात्वा लोकत्रितयकमलाः संश्रियुर्यन्मुखाब्जं
दृग्द्वन्द्वोद्यत्तिलकतनवः पार्श्वदेवः स जीयात् ॥ ६ ॥

बिभ्रद् गर्भात् प्रभृति विमलज्ञानऋद्धीः समिद्धा-
स्तिस्रोऽजस्रं प्रभुरतिशयी कृत्स्ननृभ्यस्तदाभूत् ।
इत्यैतिह्यं स्मरति मतिमान् प्रेक्ष्य यस्याक्षिपुण्ड्रान्
सार्वः पार्श्वः स भवतु भवक्ष्मारुहे पार्श्ववन्मे ॥७॥

अध्यास्तेजश्चयशुचिवपुर्मार्गगैर्मार्ग्यमाणः
क्षिप्तोत्सर्पन्निबिडजडिमादृक्प्रपञ्चैकबीजम् ।
ईदृक्षोऽपि श्रयति न तुलां पङ्कजन्मर्द्धिकृत्वा-
यद्वक्त्रे गाम्बरमगिरसौ मां पृणात्वेष पार्श्वः ॥ ८ ॥

सतस्फूर्जत्फणमणिलसल्लोचनोद्यल्ललाम-
व्याजात् प्राभृत्यकृत किमिह स्वस्वमेकैकरत्नम् ।
दिक्पालौघो दशहरिदधीशस्य यस्य प्रसत्त्यै
शैवं शर्म प्रदिशतु सतामाश्वसेनिर्जिनोऽसौ ॥ ९ ॥

श्रीवामेयः प्रथयतु ममामेयमाहात्म्यगेयः
　　प्रेयः श्रेयस्तिलकनयनाद्यत्फणारत्नदम्भात् ।
धत्ते दातुं दश सुरमणीन् भास्वरांस्तुल्यकालं
　　चेतोऽभीष्टान्यधिदशहरित्तस्थुषां नेमुषां यः ॥ १० ॥
पोपोषीति स्वयमविरतं पोषयेच्चापरैर्नः
　　स्वामी विश्वेऽप्ययमिति मुदा किन्त्वमान्तो यदङ्के ।
एतेऽभूवन् बहिरनिभृताः साधुधर्मप्रकाराः
　　प्रेङ्खत्पुण्ड्रेक्षणफणमणिव्याजतः पातु सोऽर्हन् ॥११॥
अष्टानां यः शुभमृगदृशांकेलये सिद्धिनाम्नां
　　धत्ते रत्नान् प्रवरमुकुरान् स्वेन पाणौ कृतानाम् ।
प्रोद्यत्पुण्ड्रस्फुटमणितनून्नूनमन्यूनऋद्ध्यै
　　भूयाद् भूयोऽतिशयभवनं वः स वामाङ्गजोऽर्हन्॥१२॥
एकाग्रोऽष्टौ प्रवचनमताः पालयेद् यः किलाम्बाः ।
　　स स्यान्मद्वत् परमपदसम्प्राप्तिमात्रं किमेतत् ।
ज्ञीप्सुर्यस्ताः स्वशिरसि सतां दर्शयेद् यः स्फुटास्ताः
　　प्रोद्यत्पुण्ड्रस्फुटमणिनिभाद् भूतय स्तात् स पार्श्वः ॥१३॥
त्रैलोक्येऽप्यद्भुतगुणवरं प्राप्य वेगाद् वरीतुं
　　प्रीत्योपेता किलनवनिधिश्रीवधूर्धूतभेदम् ।
सम्यक् सम्भावयितुमभवत् सङ्गमाद् योऽपि तावन्-
　　मूर्त्तिः पुण्ड्रस्फुटमणिगणे स श्रिये वोऽस्तु पार्श्वः ॥१४॥
शङ्के काष्ठाष्टकगतनृणां मुक्तिमार्गप्रचारे
　　दृग्व्यालोऽपि प्रबलतमसश्छित्तये व्यक्तशक्तीन् ।

अष्टौ पुण्ड्रस्फुटमणिनिभाद् यो बिभर्त्ति प्रदीपान्
स श्रीवामात्मजजिनपतिः पातु नः पङ्कपातात् ॥१५॥
अङ्गान्यष्टौ न जहति हिताभोगयोगस्य येना-
कालैकात्म्यार्जितदृढसुहृत्त्वानि मुक्तेऽपि यस्मिन् ।
अत्रस्थां यत्प्रतिकृतिमपि प्रेमनिर्बन्धतः किं
पुण्ड्रप्रेङ्खत्फणमणिमिषात् सैष देवो मुदे वः ॥ १६ ॥
शास्त्रेऽस्माकं मुनिभिरवमं द्रव्यतो मङ्गलत्वं
ख्यातं तन्नः प्रवितर शुभं भावतस्तत् स्वसंस्थम् ।
विज्ञप्त्यै यं किमिति समुपेतानि सान्द्राणि भद्रा-
ण्यष्टौ पुण्ड्रस्फुटमणिनिभाद् भद्रकृत् सोऽस्तु पार्श्वः ॥१७॥
नन्द्याद् विद्याधरनरसुरारब्धपादाब्जसेवः
पार्श्वो देवः फणमणिलसत्पुण्ड्रसङ्क्रान्तियोगात् ।
दध्रे मूर्तीनिव हितमनाः किं नु सत्त्वादितत्त्वा-
न्याख्यातुं यः कृतिजनततेर्विस्तरेणैककालम् ॥ १८ ॥
स्थास्नुर्यस्य प्रकटमहिमान्याननेः काननेऽस्मिन्
श्रीमान् शान्तः प्रविदितरसाधीशिताऽसाधयन्नु ।
लक्ष्यं पुण्ड्रच्छलमसिवरं सूर्यहासं द्विभेद-
द्वेषिश्रेणीमदभिदमसौ पार्श्वदेवो मुदे वः ॥ १९ ॥
प्रापत् कोटिं लवणिमरमा यस्य सदेहगेहे
तेनासौ किं कनति निहितो रत्नपुण्ड्रच्छलेन ।
शृङ्गे तस्य प्रसृमररुचीश्चोनचोरध्वजः श्री-
पार्श्वः शश्वत् स भवतु भवभ्रान्तिभिद् भावभाजाम् ॥२०॥

कुर्याद् धूर्यांश्चरणरथधूर्धारणे वारणेन्द्र-
प्रोन्निद्राङ्कच्छविरविरतं पार्श्वविश्वेश्वरो वः ।
भाले यस्य स्फुरति तिलकं कम्रकालेयकान्ति
प्राणभ्राणां भुवि शिवपुरप्रापकः किं नु दण्डः ? ॥ २१ ॥

तन्याद् धन्यात्मकजनततौ नस्ततौजः प्रतिष्ठां
श्रीवामासूस्तिलकमलकालङ्कृतिर्भाति यस्य ।
मन्ये न्यञ्चत्कुगतिनगरद्वारसंरोधकारी
भक्तानामप्रतिघमरिघः सज्जवज्रात्मकोऽसौ ॥ २२ ॥

वक्त्राम्भोजेऽभिमुखमभितो बिम्बभृद्भिः फणोद्यद्-
रत्नैस्तारावलयमभवत् तस्य मध्ये दधौ च ।
सद्दृग्दश्यं ध्रुववररमां यस्य दीप्यल्ललाम-
स्थाम स्थेयः स दिशतु जिनः कर्मवैरिच्छिदे नः ॥२३॥

देयाद् गेयानणुगुणरमां पार्श्वनामा ममार्ह-
न्नैतद्भालं तिलकमनिभं यस्य बाभाति भाले ।
किन्त्वाक्रान्तं प्रकटमहिमामत्रमन्त्रप्रयोगै-
र्गोशीर्षोत्थं भुवनसुदृशां वश्यकृद् विश्वगेतत् ॥ २४ ॥

एवं श्रीगुरुरत्नशेखरतुलस्फूर्जत्फणामण्डलः
श्रीपार्श्वस्तिलकाङ्कितार्वरचनारुच्यः स्तवेन स्तुतः ।
दद्यान्मे निरवद्यमुद्यमगुणं स्वाज्ञापरिज्ञाविधौ
येन स्यां नवसोमसुंदरपरब्रह्मैकलीलालयः ॥ २५ ॥

इति श्रीमहोशानकपुरवरालङ्कारश्रीअश्वसेननृपनन्दनजिननायकस्तवनम्
श्रीतपागच्छाधिराजपरमगुरुप्रभुश्रीश्रीरत्नशेखरशिष्यपरमाणुविरचितम् ।

[२२]

श्रीचारूपमण्डनपार्श्वजिनस्तवनम् ।

श्रीचारूपपुरप्रधानवसुधालङ्कारचूडामणि-
प्रायं स्फारफणामणिद्युतिभरैराभासिताशामुखम् ।
कल्पक्षोणिरुहातिशैशववयःपत्रालिविभ्रासकृत्-
कायच्छायमहं स्तवीमि मुदितः श्रीपार्श्वविश्वेश्वरम् ॥ १ ॥

अतुल्यकल्याणलसल्लतानामारोढुमूर्ध्वं तव मूर्धसंस्थाः ।
जगत्प्रभो ! स्फारफणाः श्रयन्ते श्रियं सदा माण्डपिकीमखण्डाम् ॥२॥

अङ्के शिरोऽग्रे च भुजङ्गधारी दृष्टोऽपि दुर्दोषविषापहारी ।
एकातपत्रो भुवने नरेन्द्रस्त्वमेव नम्रामरमानवेन्द्रः ॥ ३ ॥

धर्मोपदेशे फणनिःसपत्नरत्नोर्मिमिश्रीकृतकृष्णकान्तिः ।
गर्जंस्तडित्वानिव देव ! दत्से मुदं न केषाममृतार्थिनां त्वम् ॥ ४ ॥

फणामणीनां तव देव ! दीप्रतरा द्युतो व्योमनि विस्फुरन्त्यः ।
राजन्ति रेषा इव काञ्चनस्य कषोपले जात्यतरस्य दत्ताः ॥ ५ ॥

तव प्रभो ! स्फारफणा भुजङ्गाः स्फुरन्मणिश्रेणिरुचारुणाङ्गाः ।
तथा दशन्त्यान्तरवैरिवारं यथा प्रतीकारकथा पुनर्न ॥ ६ ॥

सत्कज्जलश्यामलतां वहन्ती फणानणीयोमणिभिर्विभान्ती ।
दीपालिकारात्रिरिव प्रदीप्रदीपाऽस्तु मूर्त्तिस्तव हर्षहेतुः ॥ ७ ॥

फणाग्रजाग्रन्मणिराजिराजमानेन्द्रनीलामलनीलकायः ।
सत्पुष्पभृत् पत्रलहेमपुष्पमहोरुहौपम्यमशिश्रियस्त्वम् ॥ ८ ॥

विभिद्य भावदुरपोहमोहमहान्धकारं प्रकटानि कुर्युः ।
सप्तापि तत्त्वानि विभो ! फणाग्रजाग्रत्तमास्ते मणिदीप्रदीपाः ॥९॥

सदर्पसर्पा अपि सर्पशत्रुकदर्थनाभीतिमिवावहन्तः ।
त्वामाश्रयन्तीश ! फणामिषेण त्रैलोक्यरक्षाविहितैकदीक्षाम् ॥१०॥

फणोरगाणां प्रणताङ्घ्रिपापमेकांस्त्वमाहारपदे प्रयच्छन् ।
त्वां देव ! सर्वाभयदानदीक्षां यत्रात्यचागीस्त दिहाति चित्रम् ॥११॥

अद्यापि मूर्ध्ना धरणोरगेन्द्रसेव्यस्ति पिद्धांबुमहोपसर्गम् ।
वहन्यमानां विपदेशतत्त्वं नेतः ! कृतज्ञेषु धुरि स्थितोऽसि ॥ १२ ॥

स्फुरत्फणानां तव निःसपत्नप्रभा व्योमनि विस्तरन्त्यः ।
लोकत्रयीलोचनदत्तचित्रं विनापि भित्तिं रचयन्ति चित्रम् ॥ १३ ॥

प्रभो ! गभीरप्रकृतेर्विनीलदलोत्पलश्यामलभूरिभासः ।
फणास्तवाब्धेरिव भान्ति रत्नमिश्रोत्पतत्तुङ्गतरङ्गतुल्याः ॥ १४ ॥

स्फुरन्मणिस्फारफणान् दधाना अपि प्रदर्पास्तव देव ! सर्पाः ।
हर्षं प्रवर्षन्ति जनस्य दृष्टाः स्पृष्टाश्च सङ्गो हि सतां शमाय ॥१५॥

श्रिताः फणास्त्वां मणिराजिभाजो रेजुः कृतार्थीकृतभव्यसार्थ ! ।
अतुल्यवल्लयः कुसुमाभिरामाः कल्पद्रुमं नन्वधिरूढवत्यः ॥ १६ ॥

अतुल्यकल्याणमहानिधानं लभ्यं लसद्भाग्यभरोदयेन ।
प्रभो ! भजन्ते भुजगा भवन्तं युक्तं मणीमण्डितमौलिमध्याः ॥१७॥

स्फारस्फूर्जत्फणानामनणुमणिगणोद्योतविद्योतिताशा-
चक्रं चारूपनामप्रवरपुरमहीमण्डनं पार्श्वनाथम् ।
यः स्तौत्येवं तमालद्रुमदलपटलस्पर्द्धमानामलाङ्ग-
ज्योतिर्जालं स शर्माण्यनुभवति भवाम्भोधिपारस्थितात्मा ॥

[२३]

श्रीहंसरत्नविरचितं

श्रीशङ्खेश्वरपार्श्वनाथस्तोत्रम् ।

महानन्दलक्ष्मीघनाश्लेषसक्त ! सदा भव्यवाञ्छाविदानाभियुक्त ! ।
सुरेन्द्रादिसम्पल्लतावारिवाह ! प्रभो ! पार्श्वनाथाय नित्यं नमस्ते ॥१॥
नमस्ते लसत्केवलज्ञानधारिन् ! नमस्ते महामोहसंहारकारिन् ! ।
नमस्ते सदानन्दचैतन्यमूर्ते ! नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ २ ॥
नमस्ते जगज्जन्तुरक्षासुदक्ष ! नमस्तेऽनभिज्ञाततत्त्वैरलक्ष ! (क्ष्य !)
नमस्तेऽव्ययाचिन्त्यविज्ञानशक्ते ! नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥३॥
नमस्ते महादर्पकन्दर्पजेतर्नमस्ते शुभध्यानसाम्राज्य ! नेतः ! ।
नमस्ते मुनिस्वान्तपाथोजभृङ्ग ! नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥४॥
नमस्ते सदाचारकासारहंस ! नमस्ते कृपाधार ! विश्वावतंस ! ।
नमस्ते सुरप्रीयसंगीतकीर्ते ! नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥ ५ ॥
नमस्ते सुदुस्तारसंसारतायिन् ! नमस्ते चतुर्वर्गसंसिद्धिदायिन् ! ।
नमस्ते परब्रह्मशर्मप्रदायिन् ! नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥६॥
नमस्तेऽमितागण्यकारुण्यसिन्धो ! नमस्ते त्रिलोक्याप्त सम्बन्धबन्धो !।
नमस्ते त्रिलोकीशरण्याय नाथ ! नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥७॥
नमस्ते सुरेन्द्रादिसंसेव्यपाद ! नमस्ते नतेभ्यः सदा सुप्रसाद ! ।
नमस्ते तमःस्तोमनिर्नाशभानो ! नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते॥ ८ ॥

नमस्ते विभो ! सर्वविद्यामयाय नमस्तेऽङ्घ्रिसल्लब्धिलीलालयाय।
नमस्तेऽसमश्रेष्ठदेवेश्वराय नमस्ते नमस्ते नमस्ते नमस्ते ॥९॥
जय त्वं जगन्नेत्रपीयूषपात्र ! जय त्वं सुधांशुप्रभागौरगात्र !।
जय त्वं सदा मन्मनःस्थायिमुद्र ! जय त्वं जय त्वं जय त्वं जिनेन्द्र!॥१०॥

इत्थं स्वल्पधियापि भक्त(क्ति)जनितोत्साहान्मया संस्तुतः
श्रीशङ्खेश्वरपार्श्वनाथ ! नतसद्भक्तैकचिन्तामणे !।
सर्वोत्कृष्टपदप्रदानरसिकं सर्वार्थसंसाधकं
तन्मे देहि जिनाङ्घ्रिपद्मविमलश्रीहंसरत्नायितम् ॥११॥

---

[२४]

श्रीहंसरत्नमुनिविनिर्मितं

श्रीशङ्खेश्वरपार्श्वनाथच्छन्दः।

आर्या—

सकलसुरासुरवन्द्यं ह्यगुणं जगदनिन्द्यमहिमानम्।
श्रीशङ्खेश्वरपुरवरमण्डनमभिनौमि पार्श्वजिनम् ॥ १ ॥

त्रिभङ्गीच्छन्दः—

शिवसुखदातारं विश्वाधारं सौम्याकारं नेतारं
जितमदनविकारं करुणागारं हतरिपुवारं जेतारम्।

कृतभवनिस्तारं परमोदारं स्तवनापारं त्रातारं
गुणपारावारं कीर्तिस्फारं केवलधारं धातारम् ॥ २ ॥
आनंदसक्तं तोषितभक्तं छद्मविमुक्तं सुव्यक्तं
मदमत्सरमुक्तं तारणसक्तं विषयविरक्तं शिवरक्तम् ।
अव्याहतभद्रं धैर्यगिरीन्द्रं क्षमासमुद्रं सन्मुद्रं
मुखनिर्जितचन्द्रं प्रणतसुरेन्द्रं महामुनीन्द्रं निस्तन्द्रम् ॥३॥
सुखदायीशरणं दुःखितशरणं वन्दितचरणं विगतरणं
कृतदीनोद्धरणं कलिमलहरणं विमलीकरणं अत्ररपणम् ।
प्रकटीकृतविनयं दर्शितसुनयं प्रवचननिलयं सत्यमयं
अगणितगुणनिचयं मुनिजनहृदयं लब्धसुविनयं क्षपितभयं ॥४
कवलीकृतकालं नापिकरालं नतजनपालं सुदयालु...
दुष्कृततृणदात्रं स्तुतिशतपात्रं सुखकृद्यात्रं सत्गात्रम् ।
भयलतालवित्रं परमपवित्रं चारुचरित्रं दिनरात्रम्
....॥ ५ ॥
जृम्भितकलिजातं त्रिभुवनतातं योगिध्यातं विख्यातं
विहिताघविघातं क्षपितासातं निर्जितपातं निष्णातम् ।
सम्भावितदासं मुक्तायासं विश्वावासं सद्भासं
कीर्तिस्थगिताशं विभुमविनाशं सदाप्रकाशं पूर्णाशम् ॥६॥
अकलितमहिमानं बुद्धिनिधानं मुक्तिनिदानं गतमानं
कृतकमठविगानं जगत्प्रधानं परमात्मानं सुज्ञानम् ।
यदुकुलकृतरक्षं सर्वसमक्षं विधुतविपक्षं दुर्लक्ष्यं
दुर्गतिहतिदक्षं साधुसपक्षं वशीकृताक्षं पद्माक्षम् ॥७॥

स्तुतिशतैरमेयं परममुपेयं सुरनरगेयं सुध्येयं
अनुभवविज्ञेयं स्वान्तध्येयं वि (जि) ष्णुमजेयं वामेयम् ।
भुजगेश्वरकेतुं भवजलसेतुं मलमपनेतुं सद्धेतुं
शान्त्या समुपेतं श्रुतिसमवेतं सिद्धिनिकेतं वन्दे तम् ॥९॥

गीतिः—

इत्थं स्तुतोऽसि भक्त्या
निजसेवां सततमीश ! मे वितर ।
बुधनानरत्नचरणा-
रविन्दसंसेविहंसरत्नाय ॥ १ ॥

---

[२५]

श्रीजिनभद्रसूरिप्रणीतं

षट्पत्तनमण्डन-

श्रीपार्श्वजिनस्तोत्रम् ।

षट्पत्तनपुटभेदनमण्डनमभिनौमि पार्श्वजिनमेनम् ।
सिंहासनमासीनं सातिशयं नीलकान्तिघनम् ॥ १ ॥
यः पञ्चविघ्नहास्यादिषट्कमिथ्यात्वविरतिचिदभावान् ।
निद्रां कामं रागद्वेषौ च निहत्य निरपायः ॥ २ ॥

जीवाजीवादिपदार्थसार्थनिर्भासकं निरावरणम् ।
सकलं केवलमतुलं प्राप्याभूत् सर्ववेदी यः ॥ ३ ॥

वचनातिशयैः पञ्चत्रिंशताऽलङ्कृतं य इह वचनम् ।
साष्टगुणं द्वात्रिंशद्दोषैर्विकलं कलं वदति ॥ ४ ॥

सेन्द्राः सुरा भुवनपा ज्योतिष्का व्यन्तराः सपरिवाराः ।
सव्यापाराः साराः सेवन्ते यच्चरणकमलम् ॥ ५ ॥

मूलातिशया एते चत्वारो यस्य जगति राजन्ते ।
अपरेऽपि चतुस्त्रिंशत् सङ्ख्याः ख्याता सकललोके ॥६॥

चत्वारः सहजाता एकादशघातिकर्मघातोत्थाः ।
एकोनविंशतिरथो देवकृताश्चेति सर्वेऽपि ॥ ७ ॥

इत्थं श्रीअश्वसेनान्वयजलधिसमुल्लासचन्द्रोपमानः
प्रोद्यन्मोहान्धकारप्रशमनविषये सूर्यतुल्योपमानः ।
नूतः सर्वाद्भुतेनातिशयगुणगणेनेह पार्श्वो जिनेन्द्रः
सम्पत्तिं वस्तनोतु प्रसृमरजिनभद्रानुगां सोऽस्तन्द्रः॥८॥

[२६]

श्रीपार्श्वजिनस्तोत्रम् ।

जीरापल्लिपुरोत्तमाङ्गतिलकः श्रीपार्श्वकल्पद्रुमः
श्रीवर्मोदरनन्दनः शिवकरः श्रीअश्वसेनाङ्गभूः ।
काशश्वासभगन्दरज्वरभरातीसारसंस्फेटकैः
श्रीदेवेन्द्रनरेन्द्रचन्द्रपटलैः संसेव्यमानोऽवतात् ॥ १ ॥

न प्रेता नैव भूता न च निचितबला मुद्गला नो पिशाचा
नो शाकिन्यो न चोरा न च नरपतयो विग्रहा नो ग्रहा नो ।
नो रोगाः स्पष्टमष्टाधिकशतमितयस्तं जनं पीडयन्ति
श्रीजीरापल्लिपार्श्वस्मृतिरतिमहिमा स्थेयसी यस्य चित्ते ॥२॥

देशाधीशसपादलक्षहृदयालङ्कारसारस्फुर–
न्मुक्तास्रक्फलवर्धिकाभिधपुरीमध्यस्थितो नायकः ।
सर्वाशाः परिपूरयन्निजमहस्फूर्त्या सुकीर्त्या दध–
च्छोभां कामपि वः पिपर्त्वभिमतं श्रीपार्श्वचिन्तामणिः ॥३॥

सौभाग्यमूर्तिः सश्रीको नानागोपगणैः स्तुतः ।
रातु मां परमां प्रीतिं श्रीपार्श्वः पुरुषोत्तमः ॥ ४ ॥

[२७]

श्रीलक्ष्मीसागरसूरिविरचितं

श्रीपार्श्वजिनस्तवनम् ।

श्रीवामेयं विधुमधुसुधासारसारस्वभावं
न्यायापेतोद्धतमतिचमत्कारकारिप्रभावम् ।
'जीरापल्ली'पदमविपदं वारिदच्छायदेहं
निःसन्देहं विमलकमलाकेलिगेहं स्तुवेऽहम् ॥ १ ॥

अवचूरिः ।

अहं श्रीवामेयं स्तुवे । वामाया अपत्यं वामेयः तम् । किं विशिष्टं वामेयम् ? ' विधुमधुसुधासारसारस्वभावम् ' विधुः-चन्द्रः, मधु-मधुरं वस्तु, सुधा-अमृतं, तेषां आसारो-वेगवती वृष्टिः, तद्वत् सारः-श्रेष्ठः स्वभावो यस्य तम् । न्यायापेतोद्धतमतिचमत्कारकारिप्रभावम् ।' न्यायापेता-न्यायरहिता ये उद्धतमतय-उत्कटमतयस्तेषां चमत्कारकारकारी प्रभावो यस्य स तम् । पुनः किंविशिष्टम् ? 'जीरापल्लीपदम्' जीरापल्ल्यां पदं—स्थानं यस्य । पुनः कीदृशम् ? अविपदम् ' विपद्रहितम् । पुनः कीदृशम् ? ' विमलकमलाकेलिगेहम् ' विमला चासौ कमला च विमलकमला तस्याः केलिगेहम्-क्रीडागृहम् ॥ १ ॥

ભાષાર્થ—

હું શ્રીવામેય-પાર્શ્વનાથનઈ સ્તવૂં, ન્યાયિ કરી અપેત-રહિત છઈ જે ઉદ્ધતમતિ-ઉત્કટમતિ તેહન્હઈ ચમત્કાર કારિ જેહનઉ પ્રભાવ-મહિમા છઈ. જીરાપલ્લી-જીરાઉલી તિહાં પદ-સ્થાનક છઇ, 'અવિપદ' વિપદ્-કષ્ટિઇ રહિત છઇ. વિમલ-નિર્મલ છઈ જે કમલા-લક્ષ્મી તેહન્હઇ કેલિગેહ-ક્રીડાગૃહ છઈ ॥ ૧ ॥

स्फाराकारा ननु जिनपते ! दृश्यते ते न मूर्तिः
स्फूर्तिस्तस्याः पुनरनुपमा विश्वविश्वप्रसिद्धा ।
शौण्डीराणां न खलु महिमा मूर्त्तिमात्रानुयायी
यद् बालोऽपि प्रबलकरटिध्वंसधीरो मृगारिः ॥ २ ॥

चोराचारप्रचुरचरटव्यालमालाकराले
प्रायो यस्मिन्नलभत पुरा न प्रवेशं मनोऽपि ।

अवचूरिः ।

हे जिनपते ! ननु–निश्चितम् , तव मूर्त्तिः स्फाराकारा न दृश्यते, पुनस्तस्या मूर्तेः स्फूर्तिः अनुपमा वर्तते । पुनः किंविशिष्टा मूर्तिः ? ' विश्वविश्वप्रसिद्धा ' सकलजगद्विख्याता । खलु–निश्चितम् । शौण्डीराणां महिमा मूर्तिमात्रानुयायी न । यतो–यस्मात् कारणात् बालोऽपि मृगारिः–सिंहः प्रबलकरटिध्वंसधीरो भवति ॥ २ ॥

हे नाथ ! भवद्भक्तिदक्षा मनुष्याः साम्प्रतं तं गुरुगिरिपथं गेहाङ्गणमिव लङ्घन्ते । किंविशिष्टा मनुष्याः ? ' वीतशङ्कातङ्काः ' प्रायो–

ભાષાર્થ —

હે જીનપતે ! શ્રીપાર્શ્વનાથ ! તાહરી મૂર્તિ સ્ફાર–મિરૂઉ આકાર એવંવિધ ન દીસઈ પ્રણ તેહ મૂર્તિની સ્ફૂર્તિ–સ્ફુરણું અનુપમા–ઉપમાનરહિત વર્તઈ, વિશ્વ–સઘલઈ વિશ્વ–જગતિ પ્રસિદ્ધ–વિખ્યાત છઈ, ખલુ–નિશ્ચિઈ. શૌંડીર પુરૂષતણું મહિમા મૂર્તિમાત્રાનુયાયી–મૂર્તિ જેવડું નહી. જેહ કારણ તુ બાલ–બાલુક મૃગારિ–સિંહ પ્રબલ–મહોન્મત્ત કરટી–હસ્તી તણા ધ્વંસનઇ વિષયિ ધીર–ધૈર્યયુક્ત હુઈ ॥ ૨ ॥

હે નાથ ! તાહરી ભકિતનઈ વિષયી દક્ષ–પ્રવીણ મનુષ્ય–પુરૂષ હવડાં તે ગુરૂ–ગુરૂઉ ગિરિ–પર્વત તણુ પંથા–માર્ગ, ગેહાંગણ–ઘરતણાં આંગણાની પરિ ઉલ્લંઘઇ, વીત–ગિઉ શંકાતણું આતંક–ભય છઈ, પ્રાય–બાહુલ્યિઇ જેહ

तं लङ्घन्ते गुरुगिरिपथं साम्प्रतं वीतशोका-

तङ्का गेहाङ्गणमिव भवद्भक्तिदक्षा मनुष्याः ॥३॥

येषां क्रीडा परधनपरप्राणसंहाररूपा

भूपाः सर्वेऽपि हि बहुबला येषु कुण्ठस्वरूपाः ।

जीरापल्ल्याः पथि विचरतां सोदरन्त्येव तेऽपि

स्तेना येनानुपमितिबलो रक्षकस्त्वं जिनेश ! ॥ ४ ॥

अवचूरिः ।

बाहुल्येन यस्मिन् मार्गे पुरा-पूर्वं मनोऽपि प्रवेशं न अलभत । किं-विशिष्टे मार्गे ? चौराचारप्रचुरचरटव्यालमालाकराले ॥ ३ ॥

हि—निश्चितम्, येषां चौराणां परधनपरप्राणसंहाररूपा क्रीडा वर्तते, येषु चौरेषु सर्वेऽपि भूपा—राजानः कुण्ठस्वरूपा वर्तन्ते । किं विशिष्ट भूपाः ? बहुबलाः ? तेऽपि स्तेनाः-चौरा जीरापल्ल्याः पथि विचरतां पुरुषाणां सोदरन्त्येव हे जिनेश ! येन कारणेन त्वं रक्षकोऽसि । किं विशिष्टस्त्वम् ? अनुपमितबलः ॥ ४ ॥

ભાષાર્થ—

માર્ગનઇ વિષયિ પુરા-પૂર્વિઈ મનિઇ પ્રવેશ ન લીધું. ચૌરના આચારનિં વિષઇ પ્રચુર-ઘણા છઇ જે ચરટ-અન્યાયીયા, તેણુ જે ભણિત, વ્યાલ દુષ્ટ જીવ તેહ તણી જે માલા-શ્રેણી તેહિં કરાલ-રૌદ્ર છઈ ॥ ૩ ॥

હિ-નિશ્ચઈ જે ચોરની પરધન અનઈ પર પ્રાણનઈ સંહારરૂપ-સંહરિવાનઈ વિષઇ ક્રીડા વર્તઇ. જેહ ચોરનઇ વિષયિં સઘલા ભૂપ-રાજાન, કુંઠ-મંદસ્વરૂપ સ્વભાવ એવંવિધ વર્તઈ.બહુ-ઘણું-બલ-સૈન્ય છઈ.તેહઈ સ્તેન-ચોર-જીરાપલ્લિના પંથનઈ-માર્ગનઇ વિષયિ વિચરતા-જાતા પુરૂષ હુંઈ તેહનઉં સોદરપણું આચરઈ. હે જિનેશ !-શ્રી પાર્શ્વનાથ ! જેણઈ કારણિં તૂં રક્ષક-રાખણહાર છઈ. અનુપમિત-ઉપમાનરહિત બલ છઈ. ॥ ૪ ॥

सार्थः पार्थ्यो न च न च बलं क्वापि कस्याप्यपेक्ष्यं
भूयो भूयो गहनगहनो गाहनीयश्च पन्थाः ।
एकैकस्यापि च विचरतस्त्वत्प्रसादेन मार्गे
जीरापल्ल्याः परपरिभवो नैव भूतो न भावी ॥ ५ ॥

ये त्वद्ध्यानोपगतमतयो दूरदेशेऽपि तेषां
स्वस्थानस्थः स्थगयसि रुजः प्राणिनां प्राणतोऽपि ।

अवचूरिः ।

हे नाथ ! जीरापल्ल्या मार्गे सार्थो न च प्रार्थ्यः, च-अन्यत् जीरापल्ल्याः मार्गे क्वापि कस्यापि बलं न अपेक्ष्यम् । च-अन्यत् भूयो भूयः-पुनरपि पुनः जीरापल्ल्याः पन्था गाहनीयः । किं विशिष्टः पन्थाः ? गहनगहनः । च-अन्यत् हे नाथ ! त्वत्प्रसादेन एकैकस्यापि पुरुषस्य विचरतः सतः परपरिभवो नैव भूतो न भावी ॥ ५ ॥

हे नाथ ! ये पुरुषाः दूरदेशेऽपि त्वद्ध्यानोपगतमतयो वर्तन्ते । तेषां प्राणिनां रुजः-रोगान् स्वस्थानस्थः सन् प्राणतोऽपि-बलात्कारेण

ભાષાર્થ—

હે નાથ ! જીરાપલ્લીનઈ માર્ગિ સાર્થ-સંઘાત ન પ્રાર્થિવું-ન વાંછિવું, ચ-અન્યત્ જીરાપલ્લીનઈ માર્ગિ કિહિંઇ કેહિનૂં બલ ન વાંછિવૂં. ચ-અનઈ ભૂયઃ ભૂયઃ—વલી વલી જીરાપલ્લીનું માર્ગ ગાહવું, ગહન વનિ કરી ગહન-દુઃખ-ગાહ છઈ. ચ-અનઇ હે નાથ ! તાહરઈ પ્રસાદિઇ એકેકા પુરુષ હુઈ વિચરતાં-જાતાં હુતા પર-અનેરાનું પરિભવ-પરાભવ ન હુઉ-ન હુ હુસિઇ ॥ ૫ ॥

હે નાથ ! પુરુષ દૂરદેશિ-વેગલઈ હુતા તાહરા ધ્યાનનઇ વિષયિ ઉપગત મતિ-બુદ્ધિ એવં વિધ વર્તઈ, તેહ પ્રાણીના રૂજ-રોગ-સ્વ-આપણઇ સ્થાનિ સ્થિત-રહિઉ હૂંતું પ્રાણ-બલાત્કારિઇ સ્થગઈ-ફેડઈ. એ તાહરૂ પ્રભાવ-મહિમા

नासम्भाव्यो भवति भवतो भावितोऽयं प्रभावः
सूरो दूरोऽपि हि न सहते लोकमध्येऽन्धकारम् ॥६॥

मुक्ता वैद्यैरपि बहुविधैरौषधैरप्यसाध्या
विध्याता ये चिरविरचितैर्नापि मन्त्रादियोगैः ।
तेऽप्यातङ्का गतभव ! भवन्नामधेयाभिराम–
ध्यानादेवाम्बुन इव दवा नाम निर्नाम नेशुः ॥७॥

अवचूरिः ।

स्यगयसि । अयं भवतः–तव प्रभावः भावितः सन् असम्भाव्यो न भवति । हि–निश्चितम् । सूरः–श्रीसूर्यः दूरोऽपि सन् लोकमध्ये अन्धकारं न सहते ॥

हे नाथ ! ये आतङ्काः–रोगा वैद्यैरपि मुक्ताः, ये रोगा औषधैः बहुविधैरपि असाध्या वर्तन्ते, ये रोगा मन्त्रादियोगैरपि न विध्याताः, किंविशिष्टैर्मन्त्रादियोगैः ? चिरविरचितैः । हे 'गतभव!' गतसंसार ! । नाम इति कोमलामन्त्रणे । तेऽपि आतङ्काः, निर्नाम यथाभवति तथा । नेशुः–नाशं प्रापुः। कस्मात् ? ' भवन्नामधेयाभिरामध्यानादेव । ' के इव ? दवा इव, यथा दवा अम्बुनः–पानीयात् निर्नाम नश्यन्ति तथा ॥ ७ ॥

ભાષાર્થ—

ભાવિત–મનિ ચિંતવિઉ હૂંઉ અસંભાવ્ય ન હુઈ. હિ–નિશ્ચિઈ સૂર–શ્રીસૂર્ય દૂર–વેગલુઈ હુતુ લોક માહિં અંધકાર–અંધારૂ ન સહઇ ॥ ૬ ॥

હે નાથ ! જે આતંક–રોગ વૈદ્યે મૂક્યા, જે રોગ ઔષધિ બહુવિધ –નાનાવિધે અસાધ્ય વર્તઈ, જે રોગ મંત્રાદિ કયોગિ નહી વિધ્યાત–ઓહલવ્યા, ચિરકાલ લગુ વિરચિત–રચ્યા છઈ. નામ ઇસિ કોમલામંત્રણિ, તેહઇ આતંક-રોગ, નિર્નામ–જિમ હુઇ તિમ. નાઠા–નાશ પામ્યા. દેવ ! તાહરા નામધેય–નામના અભિરામ–મનોજ્ઞ ધ્યાન–ધ્યાયિવા તુંજી, જિમ દવ–દવાનલ અંબુ–પાણીતુ નિર્નામ નાશઇ ॥ ૭ ॥

काशश्वासज्वरकरशिरःकुक्षिचक्षुर्विकाराः
शोषं श्लेष्मा क्षतमबलता वातपित्तप्रकोपाः ।
कण्डू कुष्टश्वयथुदवथुर्गुल्म दुर्नाम पामा
रक्षां दक्षे त्वयि विदधति व्याधयो नैव बाधाम् ॥८॥

रोगाभोगा गहनदहनव्यालदुर्मन्त्रयोगा
ध्याते तात ! त्वयि तनुमतां नो भवेयुः पुरोगाः ।

अवचूरिः ।

हे नाथ ! त्वयि दक्षे रक्षां विदधति सति व्याधयो बाधां नैव विदधति–कुर्वन्ति। के ते व्याधयः? कासश्वासज्वरकरशिरःकुक्षिचक्षुर्विकाराः, शोषः, श्लेष्मा, क्षतम्, अबलता, वातपित्तप्रकोपाः, कण्डू कुष्ठश्वयथुदवथुः गुल्म, दुर्नाम, पामा ॥ ८ ॥

हे नाथ ! त्वयि ध्याते सति तनुमतां–प्राणिनां रोगाभोगा गहन-दहनव्यालदुर्मन्त्रयोगाः पुरोगा नो भवेयुः । हे नाथ ! जगति–विश्वे एष

ભાષાર્થ—

હે નાથ તઈં દક્ષ–ડાહઈ રક્ષા કરતઇ હૂતઈ વ્યાધિ–રોગ બાધા–પીડા ન કરઈ. કહ્યા તે વ્યાધિ ? કાસ–ઉધ્રસ, શ્વાસ–સાસ, જ્વર–તાવ, કર-હસ્તતણુ વિકાર, શિર–મસ્તકતણુ વિકાર, કુક્ષિ–કુખતણુઉ વિકાર, ચક્ષુઃ–આંખિતણુઉ વિકાર, શોષ–તૃષા, શ્લેષ્મ, ક્ષુત–છીક, અબલતા–અબલપણુ, વાતપ્રકોપ, પિત્તપ્રકોપ, કંડૂ–ખર્જિ, કુષ્ટ–કોઢ, શ્વયથુ–સોજિઉ, દવથુ–તાપ, ગુલ્મ–ગાંઠિ, દુર્નામ–દુષ્ટનામ, પામા–ખાજ ॥ ૮ ॥

હે નાથ ! તઈં ધ્યાઈ હૂતઈ તનુમત–પ્રાણી નઈં રોગ તણા આભોગ-વિસ્તાર, ગહન–દુસ્તર દહન વૈશ્વાનર, વ્યાલ–દુષ્ટ જીવ, દુર્મંત્રયોગ–શાકિની મંત્રાદિક પુરોગ–અગ્રેસર ન હુઇ, હે નાથ ! જગતિ–વિશ્વિ એ બાલ–બહિ-

बाह्योऽप्येष श्रुतिपथगतः कस्य चित्ते विधत्ते
नैवाश्चर्यं जगति महिमा तावकीनो नवीनः ॥९॥

यस्मिन्नन्येऽजनिषत सुरा निःप्रभा निःप्रभावाः
काले तस्मिन्नपि विलसति त्वत्प्रतापप्रभावः ।
यद् ग्रीष्मर्तुर्नयति सलिलोल्लासमस्तं समस्तं
तस्मिन् काले कलयति किल प्रत्युताम्भोधि ऋद्धिम् ॥

अवचूरिः ।

बाह्योऽपि तावकीनो महिमा श्रुतिपथगतः सन् कस्य चित्ते आश्चर्यं नैव विधत्ते ?। अपि तु सर्वस्यापि विधत्ते । किं विशिष्टो महिमा ? 'नवीनः' ॥९॥

हे नाथ ! यस्मिन् काले अन्ये सुराः निःप्रभावाः अजनिषत, किं-विशिष्टाः सुराः ? निःप्रभाः । तस्मिन्नपि काले त्वत्प्रतापप्रभावः विल-सति । यतः–यस्मात् ग्रीष्मर्तुः समस्तं सलिलोल्लासं अस्तं नयति । किल इति सत्ये । तस्मिन् काले प्रत्युत अम्भोधिः ऋद्धिं कलयति ॥ १० ॥

ભાષાર્થ—

બૂતઈ તાહરૂ મહિમા–પ્રભાવ શ્રુતિપથગત–સાંભલિઉ હુતુ કહિનઈ ચિત્તિ આશ્ચર્ય ન ધરઇ ? અપિ તુ સર્વનઇં ચિત્તિ ધરઈ. નવીન–નવું છઇ ॥૯॥

હે નાથ ! જેણુઈ કાલિં અનેરા સુર–દેવ નિઃપ્રભાવ–પ્રભાવરહિત હોઆ, નિર્ગત–ગઇ પ્રભા છઈ તેણુઈ કાલિ તાહરા પ્રતાપનું પ્રભાવ–મહિમા વિલસઈ, જેહ કારણ તુ ગ્રીષ્મઋતુ સમસ્ત–સઘળુ સલિલોલ્લાસ–જલાશય અસ્ત પમાડઇ. કિલ ઇસિઈ સાચઇ. તેણું કાલિ પ્રત્યુત–હાથલાસી (?) અંભોધિ–સમુદ્ર ઋદ્ધિ પામઇ ॥ ૧૦ ॥

विम्बाधाराम तरलतरत्तारतारामुदारा-
मीश ! स्वीयां क्षिप मयि दशं देव ! ते सेवकोऽस्मि ।
ॐ कुर्वाणे भवति भवति स्वार्थसिद्धिः समस्ता
तन्मां स्वाहासनपतिनतोपेक्षितुं ते न युक्तम् ॥ ११ ॥
किं कल्पद्रुः किममरगवी कामकुम्भोऽपि किं वा
दत्ते चिन्तामणिरपि च किं किं च धन्वन्तरिर्वा ? ।

अवचूरिः ।

हे ईश ! मयि विषये स्वीयां दशं क्षिप । किंविशिष्टां दशम् ? विश्वाधाराम् । पुनः कीदृशीम् ?, अतरलतरत्तारताराम् । पुनः किम्भूतां दशम् ? उदाराम् । हे देव ! अहं ते-तव सेवकोऽस्मि । भवति-त्वयि ॐ कुर्वाणे सति समस्ता स्वार्थसिद्धिर्भवति । हे स्वाहासनपतिनत !-हे देवेन्द्रस्तुत ! तत्-तस्मात् कारणात् ते-तव मां उपेक्षितुं युक्तं न ॥ ११ ॥

कल्पद्रुः-कल्पवृक्षः किं दत्ते ? अमरगवी किं दत्ते ?, वा-अथवा कामकुम्भोऽपि किं दत्ते ?, च-अन्यत् चिन्तामणिरपि किं दत्ते ?, धन्वन्तरिर्वा किं दत्ते ?, हे श्रीवामेय ! त्वयि प्रसन्ने सति अवश्यं निरन्तरं

ભાષાર્થ—

હે ઈશ ! માહરઈ વિષઈ સ્વીય–આપણી દશ-દૃષ્ટિ ક્ષિપ–આરોપિ, વિશ્વનઈ આધારભૂત છઇ. અતરલ–નિશ્ચલ તરત્–તરતી તારા–મનોજ્ઞ, તારા–કીકી કનીનિકા છઇ. ઉદાર–ઉત્કૃષ્ટ છઈ. હે દેવ ! હૂં તાહરૂં સેવક છું. તઈ ઓંકરતઈ–સ્વીકાર કરતઇ હુતઈ સમસ્ત–સઘલી સ્વ–આપણા અર્થની સિદ્ધિ હુઈ. હે સ્વાહાસન–દેવ તેહનું પતિ ઇન્દ્ર તેણઈ નત–સ્તુત ! તેહ કારણ તું–તુહ્મ હુંઇ–મઇ ઉવેખવા યુક્ત નહી ॥ ११ ॥

કલ્પવૃક્ષ કિસિઉ દિઇ ?, અમરગવી–કામધેનુ કિસિઉં દિઇ ?, વા–અથવા કામકુંભ–પૂર્ણકલશ કિસિઉં દિઇ ?, ચ–અન્યત્ ચિંતામણિ કિસિઉ દિઇ ?, વા–

श्रीवामेय ! त्वयि विधुरितोद्धारधन्ये प्रसन्ने-
ऽवश्यं वश्या भवति भविनां लीलया सर्वसिद्धिः ॥१२॥

धीरा जीराउलीवरपुरीसारशृङ्गारभूतं
ये श्रीपार्श्वप्रभुमभिनवप्रीतिभाजः स्तुवन्ति ।
दुःस्थावस्था खलु विफलतां याति तेषामशेषाः
सम्पद्यन्ते हृदयदयिता एव लक्ष्मीविशेषाः ॥ १३ ॥

अवचूरिः ।

भविनां-प्राणिनां लीलया सर्वसिद्धिर्वश्या भवति । किं विशिष्टे त्वयि ? विधुरितोद्धारधन्ये ॥ १२ ॥

ये धीराः श्रीपार्श्वप्रभुं स्तुवन्ति । किं विशिष्टं श्रीपार्श्वप्रभुम् ? 'जीरा-उलिवरपुरीसारशृङ्गारभूतम् ' । किंविशिष्टा धीराः ? अभिनवप्रीतिभाजः । खलु-निश्चितम् । तेषां धीराणां अशेषा - समस्ता दुःस्थावस्था विफलतां याति । लक्ष्मीविशेषाः हृदयदयिता एव सम्पद्यन्ते ॥ १४ ॥

ભાષાર્થ—

અથવા ધન્વન્તરિ કિસિઉ હિઇ ?, હે શ્રીવામેય ! તઇં પ્રસન્ન હુતઇ અવશ્ય-નિરન્તર ભવિયા-સંસારિયા, પ્રાણીનહઇ લીલાં-કષ્ટ પાખઈ સર્વસિદ્ધિ વશ્ય હુઇ વિધુરિત—વિહ્વલનઇં ઉદ્ધરવઇં કરી ધન્ય છઇ ॥ ૧૨ ॥

જે ધીરપુરૂષ શ્રી પાર્શ્વનાથ નઇં સ્તવઈ. જીરાઉલી વર-શ્રેષ્ઠ પુરી-નગરી તેહનહઈં સાર-મનોજ્ઞ શ્રૃંગારભૂત છઇ. ખલુ-નિશ્ચિઈ. તેહ ધીરપુરૂષનહઇ, અશેષ—સઘલી દુઃસ્થ-દુઃખતણી અવસ્થા વિફળતા જાઈ-નિફળ હુઇ. લક્ષ્મી-વિશેષ-રત્નાદિક હૃદયનઇ વિષયિ દયિત-વલ્લભ જ સંપજઈ ॥ ૧૩ ॥

[२८]

श्रीउदयधर्मगणिप्रणीतं

श्रीजीरापल्लिपार्श्वनाथस्तवनम् ।

सुधाशनक्ष्माधरधीर ! जीरिकापुरीपुरन्ध्रीमृगनाभिपुण्ड्रक ! ।
अयं जनः पार्श्वविभो ! विभावरीविभुप्रभान् भासयते भवद्गुणान् ॥
अमेय ! वामेय ! जिनेश ! नेशते सुरासुरा अप्यखिलास्तव स्तवे ।
क्व तत्र मादृक्षजनस्य मूढतायुतस्य विस्फूर्तिमियर्ति शेमुषी ? ॥२॥
तदप्यमन्दप्रमदप्रकर्षतः प्रभो ! गुणाणूंस्तव कांश्चन ब्रुवे ।
सधर्मतां संश्रयते रजोऽपि किं न भानुभानुप्रकरप्रभावतः ? ॥३॥
न दृश्यते नाथ ! तवातनुस्तनुः प्रभाप्रभावः पुनरद्भुतावधिः ।
महातमो हन्त्यणुरप्यथांशुमान् महस्विमाहात्म्यमहो महत्ततः ॥४॥
श्रितेषु सर्वेषु सुरेष्वदृश्यतां जिनेश ! जागर्ति भवान् प्रतापवान् ।
तपे हि तापेन सरस्सु निर्जलीकृतेषु वारांनिधिरेव गर्जति ॥ ५ ॥
स्थलेऽनलेद्धे मकराकुले जले वने घने चापि महारणे रणे ।
त्वदीयनाम स्मरतां सतां सतां न जातु भीतिर्भुवि बोभवीति वै ॥६॥
कठोरचोरस्फुटसङ्कटोत्करे स्वसद्मनीवाध्वनि यात्रिका जनाः ।
अपायमुक्ताः प्रचुरं चरन्ति यन्महान् प्रतापः खलु तावकः सकः ॥७॥
स कासकण्डूश्वयथुक्षतभ्रमिस्फुरन्मरुत्पित्तकफज्वरादिभिः ।
नरो न रोगैरधिपाभिभूयते शरण्य ! यस्त्वां शरणं प्रपद्यते ॥८॥
न तस्य दस्यूरगवारिवारिधिद्विपद्विपद्द्वेष्यहितानलादयः ।
भवन्ति भीत्यै भयभित् त्वमीश ! यन्मनोऽम्बुजे राजसि राजहंसवत् ॥

पिशाचदुर्मुद्गलवानमन्तरा महोरगा राक्षसयक्षकिन्नराः ।
परेऽप्यसद्दृष्टिसुरास्तव क्रमाश्रितान् न हन्तुं प्रभविष्णुविक्रमाः ॥१०॥
भयंकरा भिल्लभरैर्धनुर्धरैः सुदुर्गमा कर्कशकर्करोत्करैः ।
अलङ्घनीया गिरिकूटकोटिभिर्विसङ्कटा कण्टकितैस्तरूच्चयैः ॥११॥
अपीदृशी त्वत्पदपद्ममण्डिता बलातुलैर्वैरिबलैरखण्डिता ।
सुभूरभूत् पल्लिरियं पुरीनिभा सतां हि सङ्गः शुभसम्पदां पदम् ॥युग्मम्॥
सदा त्वदास्यद्युतिसारसागरे सुवृत्तमुक्तोपमदन्तसन्ततौ ।
सनेत्रमीने फणभृत्फणामणिप्रभाः प्रवालाङ्कुरवद् विरेजिरे ॥ १३ ॥
प्रभा भवत्यक्षति धीरताखिला श्रयत्यपि श्रीः कलयत्यलं कला ।
इयर्ति मुक्तिर्न चिरात् तमादरात् प्रयासि यस्य त्वमिह प्रसन्नताम् ॥
एवं पन्नगराजराजितपदं पद्मावतीपूजितं
जीरापल्लिपुरीपुरन्दरमहं पापच्छिदेऽस्तवग्रहम् ।
संस्तुत्योदयधर्मभासनपरं श्रीपार्श्वतीर्थङ्करं
नाथे नाथमिदं तदङ्घ्रियुगले चेतो ममालीयताम् ॥१५॥

[२९]

नवग्रहस्वरूपगर्भितं

श्रीपार्श्वजिनस्तवनम् ।

अरिहं थुणामि पासं लच्छिनिवासं गुणाण आवासं ।
दुरियारिकयविणासं पसमियपावं नमह पासं ॥ १ ॥
सोलसविज्जादेवी पउमा विजया जया य वइरुट्टा ।
कलिकुंड धरण पासो पास जिणिंदं नमंसंति ॥ २ ॥

जाओ कलिंगदेसे भरणीए रत्तिकंत पउमकरो ।
उड्ढमहो गहनाहो **सहसकरो** पणमए पासं ॥ ३ ॥
समदिट्ठि सोमकंतो चित्ताए जवणदेससंभूओ ।
अमियकरो सोलकरो **चंदो** पणमेइ जिण पासं ॥ ४ ॥
अरुणो मालवभाए उत्तरसाढाइ उड्ढदिट्ठोए ।
नवकिरणो **भूमिसुओ** पणमइ पासं समुल्लासं ॥ ५ ॥
पीओ कडक्खदिट्ठी जाओ मगहे धणिट्ठरिक्खंमि ।
रोहिणिवल्लहतणओ पंचंसु **बुहो** नमइ पासं ॥ ६ ॥
नीलरुइ सम्मदिट्ठी बारसकिरणो य सिंधुदेसभवो ।
उत्तरफग्गुणिजाओ **सुरमंती** नमइ जिण पासं ॥ ७ ॥
जिट्ठ मरहट्ठ भूओ सोलसकिरणो कडक्खदिट्ठी य ।
गहभूओ असुरगुरू सुक्को सुक्को नमइ पासं ॥ ८ ॥
कसिणो सुरट्ठदेसे सत्तंसू रेवईइ अहिदिट्ठी ।
सूरसुओ पणइपिओ पणमइ पासं मुणिब्भंतं ॥ ९ ॥
अहिदिट्ठि कसिणकंती बब्बरकूलम्मि भरणिरिक्खम्मि ।
सिरमित्तो गहमल्लो **राहू** पणमेइ जिणपासं ॥ १० ॥
जाओ पुलिंददेसे असलेसाए अणेगवण्णो य ।
अइकूर रुद्ददिट्ठी सफणो केऊ नमइ पासं ॥ ११ ॥
इय गहगणपणयपयं पूयंति थुणंति जे जिणं पासं ।
ते सिद्धिबुद्धिवररिद्धिसंजुया हुंति नरपवरा ॥ १२ ॥+

+ नवग्रहस्तुतिः—ॐ आदित्य-सोम-मंगल-बुध-गुरु-शुक्र-शनैश्चर-राहु-केतुप्रमुखाः खेचरा जिनपदपुरतोऽवतिष्ठन्तु स्वाहा ।

[३०]

मन्त्राक्षरगर्भितः

श्रीपार्श्वनाथस्तवः ।

ॐ ह्रीँ अर्हमथो ×नमो भगवते श्रीपार्श्वनाथाय यो
मध्ये पङ्कजमूर्ध्नि मूर्तिरतनुः स्फारस्फटामण्डितः ।
ॐ ह्रीँ श्रीँ धरणेन्द्रसेवितचतुर्दिक्पार्श्वभागेऽष्टभिः-
पत्रस्थैः सहिताय वर्णनिवहैः पद्मावतीमुख्यकैः ॥ १ ॥
अट्टेमट्टे जिनेन्द्रक्रमकजनिकटे क्षुद्रसंसद्विघट्टे
क्षुद्रं द्राग् देवि ! पार्श्वक्रमकमलजुषां स्तम्भय स्तम्भयोच्चैः ।
स्वाहान्तेऽथ त्रिलोकीत्रिगुणपरिवृता क्रौंनिरुद्धे ! विदध्याः
सद्यः सिद्धिं मनीषां विजयमसुमतामिष्टदा कामधेनुः ॥ २ ॥
आस्थानेषु महीभुजां स विजयी नश्यन्त्यवश्यं ततो
वेलैकान्तरिकत्रिनित्यकमहाचातुर्थिकाद्या ज्वराः ।
नालं मुद्गलशाकिनीप्रभृतयस्त्रातुः पुरस्त्वादृशो
निर्भीको भुवि बम्भ्रमीति य इमां त्वत्पादसेवां वहेत् ॥३॥

×स्तवेऽत्र गुम्फीकृतत्रिभुवनविजयपताकानाम-श्रीपार्श्वनाथमन्त्रश्चैवम्-

ॐ नमो भगवते श्रीपार्श्वनाथाय ह्रीँ धरणेन्द्रपद्मावतीसहिताय अट्टेमट्टे क्षुद्रविघट्टे क्षुद्रान् स्तम्भय स्तम्भय स्वाहा ।

[३१]

श्रीजयकीर्त्तिसूरिविरचितं

श्रीपार्श्वदेवस्तवनम् ।

सदा वासना पासना पाय पेषी नवां काज संसारनां हो उवेषो ।
धरइ नाम जे ताहरउं देव ! हीयइ महीना हि तेना हवा मे महीयइ ॥

व्याख्या ।

ॐ नमः श्रीसर्वज्ञाय ॥ श्रीपूज्याराध्यध्येय-श्रीमदश्चलगच्छेशश्री-जयकीर्तिसूरीश्वरविरचितश्रीपार्श्वदेवस्तवनावचूरिः सङ्क्षेपतो लिख्यते । तत्रेवमादिवृत्तम्—

[सदावासनापासनापायपेषी नवाङ्काजसं सारनाहो ! उवेषी ।
धरइनामजेताऽहर उदेव हिं य इमहीनाहितेना हवामे महीय इम् ! ॥

'हे 'सारन ! ' सारं नं-ज्ञानं यस्य, तत्सम्बोधनम् । हे 'अहीनाहितेन !' अहीनः-धरणेन्द्रस्तत्र आहिता-न्यस्ता या ई-लक्ष्मीः तस्या इन !, सेवकश्रियः स्वाम्यायत्तत्वात् । 'हे अहवामे' अहो सम्बोधने । यस्त्वम् ईषद्धीनसत्वतया अल्प मे अमे (? । इं-कामं अहरः-हृतवान् । 'ही' इति विस्मये । किंविशिष्टं इम् ? 'नवाङ्काजसम्' नवा अङ्का-अक्ष-सूत्राद्या येषां ते अजाः-ब्रह्माद्यास्त्रयो देवास्तान् स्यति-विडम्बयति इति यस्तम् । किंरूपस्त्वम् ? सदावासनायाः-सुश्रद्धायाः अपासनं-निराकरणं येतान् अपायान्-क्लेशान् पिनष्टि-चूर्णयति इति 'सदावासनापासना-पायपेषी'। पुनः किंविशिष्टस्त्वम् ? ऊः-ज्ञानं तया वेवेष्टि-विश्वं व्याप्नोति इत्येवंशीलः । यद्वा उः-शिवः तद्वद् वेवेष्टि इति 'उवेषी'। तथा 'धरइनामजेता' धरः-कुलाचलः, इनः-सूर्यः तद्वद् आमानां-रोगाणां जेता । 'आरोग्यं भास्करादिच्छेत्' (   ) इति वचनात् । 'उङ् कुङ्' धातोः क्विपि उत् । ततः उदेव-वक्ता एव, अर्थात् धर्मस्य । 'इं' सम्बोधने । अहम् । यत्तदोर्नित्यसम्बन्धात् । तं त्वां महीये ' 'महीङ्' कण्ड्वादि-गणसत्कः, पूजयामि ॥ १ ॥

अथ अन्यध्यानापनयनायाह—

जगन्नाथ ! सेवा करउ कोटनामी मलउ मान माया न ही के मुधामी।
इस्या ध्यान तोरा धरइ चित्त मोरा सही च्छांडिवा मार संचार दोरा॥

कलावंत आहू रहइं द्रव्यकाजे महामोहिमूली जतां केडि धाजे।
प्रभो ! हउं तुहाऽरा कमा राग मारा न जाणउ कि माया पतीजउ सकारा॥

व्याख्या ।

[जगन्नाथसेवाकर उ कोटनामी, मल उमानमाया नही के मुधाऽमी।
इस्या ध्यानतोऽराधरइ ! चित्तमोरासहीच्छां डिवा मा रसं चारदोरा॥]

अहं उमायाः आनाः—प्राणाः शिवः, मां—लक्ष्मीं यातीति विष्णुः, आ—ब्रह्मा तान्। शशि 'लुगातोऽनापः' (सिद्ध० २।१।१०७) इत्यत 'उमानमाया।' न 'मले' न दधामि। किंरूपोऽहम् ? 'जगन्नाथसेवाकरः' 'उः' पूत्यैं। कोटः—कौटिल्यं तं नमयतीत्येवंशीलः 'कोटनामी।' तथा 'ही' इति खेदे। 'के ?' कियन्मात्राः। 'अमी'—ब्रह्मादयः 'मुधा'—निष्फलाः। तथा हे 'इस् !' कामविनाशक !। 'हे अराधरइ !' अरे—दुःषमारूपे अधरो—हीनसत्वा यस्तत्र 'इ' इत्यनुकम्पकः। 'आध्यानतो' अर्थात् भवद्ध्यानं यावत् 'चित्तं' मनोयोगः। 'इच्छां' तृष्णाम्। रसं—रागं मा रत्-मा यासीत्। कया ? 'ओरा'। उर्व्वै तुर्व्वै धातोः क्विपि ऊर्-हिंसा ईषत् ऊः ओर् तया। किंविशिष्टया ? 'लिवा' 'लिम्पति कर्मणेति। किंविशिष्टं चित्तं ? ओः—शिवस्य। आ—सामस्त्येन सहते इत्येवंशीलं 'ओरासहि॥ २॥

[कलावन्त आहू रह इन्द्र ! व्यकाजे ! महामोऽहिमूलीजताऽङ्केलिधाजे !।
प्रभोह उं तु हाऽरा कमारागमारानजाण उ किमाया पतीज उसनारा॥]

कलावन्तः 'रहः'—एकान्ते आहुस्त्वाम् इति। अर्थात् हे इन्द्र !—परमैश्वर्ययुक्त ! 'हे व्यकाजे !' विगतं अकं—दुःखम्, आजिश्च सङ्ग्रामो यस्य। 'हे अहिमूलीजत !' अहीनाम् मूः—बन्धनं यस्मात् सोऽहिमूः। ली-

मयाल्ठ नही नाह ! ता माय ताय प्रभो ! वंदिवा हेव नितु देवपाय ।
अहो ऊपमा नाथ ! तउ साररेहा दमउ भाविको पावना नाम केहा ॥

अवचूरिः ।

क्वचिल्लुकिता भीतत्वात् , इजता-कामसत्तैव यस्मात् सः । ततः संलग्न-विशेषणद्वयसम्बोधनम् । हे 'अङ्केडिधाजे !' अं-परब्रह्म तत्क्रीडाधारिका आजिः-समभूः । वयं त्वां महामः । तथा 'हे प्रभ !' प्रकृष्टा भा यस्य । 'हे अज !' हे 'अणो !' दृग्गोचराभावात् । उः-भर्त्सने । उं-ईश्वरम् । किं इत्याक्षेपे । 'आयापती '-ब्रह्मविष्णू । 'हा' खेदे । 'ऊहे'-विचारयामि । 'अराकमारागमारान् ।' अरा-शत्री तद्वस्या इव अकं-दुःखं, मारश्च-मरणम् , तयोः आगमो येभ्यः । आराः-अरिसमूहाः । कर्मधारये, ते, तान् । तुः-अवधारणे । तथा यः कामो निलीय स्थितः स किंरूपः? ईजः-लक्ष्मीनन्दनः । 'उसकारा' उस-ईश्वरविडम्बकः अत एव कारा-गुप्तिगृहम् । तद्धेतुत्वात् , विशेषणयुग्मम् । आयापती ईजे इत्यत्र अन्यमते न सन्धिः ॥३॥

[मया लूनहीनाहतामायताय ! प्रभोऽवन्दि वाहेऽवनितुदेऽवपाय ! ।
अहो ऊपमा नाऽथ-त उ साररेहाऽदम उभाविकोपावनानाम ! केहा ? ॥]

'हे अवनितुदे वाहेऽवपाय !' अवनिः-जगत्त्रयभूः , अर्थात् तत्र स्थितान् तुदते-व्यथते इति अवनितुदे । 'वाहे' संसारप्रवाहे । ऊः-दीप्तिस्तस्याऽपायो-वपायः । न वपायो अवपायः तत्सम्बोधनम् । मया भवान् अवन्दि-स्तुतः । किंरूपः ? हीना-निन्द्या अहताश्च-केनापि पूर्वं अदृश्या आमा लूनाः-छिन्नाः, लूनाश्च ते अहीनाहतामाश्च तैः अयता-अबद्धा-आयस्य-लाभस्य प्रभा यस्य सः । 'अहो' इति विस्मये । 'उः' सम्बोधने । हे 'सारर !' सारं-ज्ञानादि रातीति-ददातीति सा । इह ते-तव ऊः-ज्ञानं तदुपमा नाऽस्ति । 'अथ' इति प्रतिज्ञायाम् । यतस्त्वं उभौ इकोपौ-कामक्रोधौ अदमः-दान्तवान् । हे 'अनानाम !' अनाना-अप्राणा, अलक्ष्मीर्यस्मात् । ईहा-इच्छा का-कियन्मात्रा ? यदि तन्मूलौ कामक्रोधौ दान्ताविति ॥४॥

वहइ मान माया महामोह साह्या गमइ राग साचा रही लांबि बाह्या ।
न को नां हतां सारतउ देव टाली न वेरउदही नेह तउ कर्म जाली ॥
न वा मांगजे राजिनं काज केवा रुली नाथ ! तउ वासना स्वामि ! सेवा ।
प्रभो ! भंजिवा मोहना नाद पूरा मया छइं जितां लोभ एवारिवूरा ॥६॥

अवचूरिः ।

[वह इमा न माया महामोऽहसा ह्यागम इराग ! साचार ! हीलाऽऽम्बि बाह्या ।
न कोऽनाहतासार ! तु उदेवटाली न बेर उदहीन्नेहत उ कर्मजाली ॥]

हे नाथ ! इमाः माया न वहे । 'हिः' यस्मात् । अहसाः सन्तस्त्वां महामः । 'हिः' यस्माच्च । इला–भूः बाह्या, न त्वात्मनः । इति आम्बि–कथिता तत्त्वज्ञैरिति । हे अग !–निश्चल ! । 'हे साचार ! ' आचारो–देशनादिः । तुः–पुनः । हे 'अनाहत !' महोदयप्राप्तत्वात् । 'हे सार ! ।' हे 'हे बेरउदहीन ! ' बेरे–शरीरे उत्–प्राबल्येन अहीन ! कः त्वां अर्हन्तं न ईहते ? किंस्वरूपः ' उदेवटाली ' उदेवं–शिवं टालयितुं शीलं यस्य । अतो न कर्मजाली–कर्मजालमुक्तः, यत् उत्कृष्टकस्थितौ भगवदुप-लब्धिर्न । 'उः' पूर्त्यै ॥ ५ ॥

[न वामाङ्गजेऽराजि नं काजकेवार् ! उ लीनाऽथ त उवा सना स्वाऽऽमि सेवा ।
प्रभोऽभञ्जि वामोहना नादपूरा मयाऽच्छ ! इंजिता लोभ एवारिवूरा ॥]

हे जिन ! त्वयि वामाङ्गजे नं–ज्ञानं न अराजि? अपि तु अराजि । ' हे काजकेवार् ! ' कः–ब्रह्मा अजः–विष्णुः ईश्वरो वा, क–आत्मा, जातावेकवचनम् काजकं तस्मिन् वारं–अवसरम् सत्कर्मविधानायाऽऽ-चष्टे इति वारयतीति क्विपि वार् ! । हे लीन ! – लयप्राप्त ! । अथ ते–तव सेवा आमि–प्राप्ता । किंरूपा? उवा–प्रीत्या सना–नित्यं स्वा–ऽऽत्मीया । हे प्रभो ! भवता वामा–प्रतिकूला ऊहना–वितर्कों अभञ्जि । किम्भूता ? ' नादपूरामया ' नादपूरो–वाग्जालं तदेवामयो यस्याः । हे ' अच्छे ! '

न ही सामिनइं नामि ते ताम लागी रहइ राग वीरागमायावि भागी ।
अरे दोहिला माणुसा जन्मलंभो महारउ दया जीवतां मूढ ! दंभो ॥
नवी नवी तामइं देव वात भोगे स दीधी नवसातघात ।
विभो ! वली आपि न माम हाम पराभवइ नाह सवामकाम ॥८॥

अवचूरिः ।

अच्छा–निर्मला ज्ञानादिईः–लक्ष्मीर्यस्य तत्सम्बोधनम् । त्वया लोभ एव लोभोऽपि अभञ्जि । 'एव' इत्यवधारणे । अमञ्ज्येव । किम्भूतेन ? इजिता–कामजिता । तथा 'अरिवूरा' अरीणां ऊः–दीप्तिस्तां उर्वते–विनाशयतीति 'अरिवूरा' ॥ ६ ॥

[नही साऽऽमिन इनामितेताऽमला गी रह इरागवीरागमाऽयाविभागी ! ।
अरेऽदोऽहिलाऽमा न साजन्मलं भो ! महार उदया जीयतामूढदम्भोऽ ! ॥]

हे आमिन इन !–रोगिणां सूर्य ! त्वयि अमिता–घना सा–लक्ष्मीः, अमला गीः–सरस्वती रहः–एकान्ते न इता–न प्राप्ता । अपि तु प्राप्ता । 'ही' विस्मये । किम्भूता सा लक्ष्मीः ? 'इरागवीरागमा' इरायां–पृथ्व्याम्, अगः–सूर्यः तद्वद् ये दीप्ता वीरास्तेषां आगमः–प्राप्तिर्यस्याः सा । पुनः किंरूपा ? 'अयाविभाक्' 'अयां–अलक्ष्मीम्' विभजते–पृथक्करोति । अथवा अयं–अनुकूलं दैवं न विभजते । 'ई' सम्बोधने । किंरूपा गीः ? इरायां–वाण्यां भाषणे अगवद् वीरा–निश्चला आगमाः–सिद्धान्तास्तेषां आयं–लाभं न विभजते । अथाऽयं भगवत उपदेशः । अरे मूढ ! अदः–प्रत्यक्षोपलक्ष्यमाणेन स्त्रैणेन इति शेषः । अमा–सह अहिल–न हावं कुरु । यतः अदः स्त्रैणं 'साजन्मलं' सा–लक्ष्मीः जन्मापि च लाति–हरति । भो ! 'उदयाः !' उत्–प्राबल्येन अयः–अनुकूलं दैवं येषां ते । महान् अरिसमूहो महारः–रागारिर्जीयताम् । किम्भूतः ? 'ऊढदम्भः' प्राप्तकपटः । अकारः पूर्त्यै ॥ ७ ॥

[नवीन ! वीताम इदेववातभोगे ! ऽसदीधीनवसातघात ! ।
विभो ! वली आपि न मायहाम पराभव इनाहसवामकाम ! ॥]

सुखज्जूरलुंदे भरी भूरि भाणां न वा माप थीणां तिहां धी नमाणां।
नवी द्राष साकर सुमुंडी मरुकी रगइ दाढए जीभ ! रे तुं फुरकी ॥

अवचूरिः।

नवीनः-नवस्तवः तद्वन्तो नविनः तेषां इनः-स्तुत्यानामपि स्वामीति। हे 'इदेववातभोगे !' इदेवः-कामदेवः स एव वातभोगः तत्र भोगः-सर्पः भोगसर्पः पिण्डः स एव ईः-लक्ष्मीर्यस्य। 'हे असदीधीनवसातघात !' सत्-सत्यम, ई-सम्पत्, धीः-बुद्धिः नवं सातं-सौख्यं चेति सदीधीनवसातानि। न विद्यते सदीधीनवसातानां घातः-अन्तो यस्मात् तत्सम्बोधनम्। त्वं 'वीतामो' गतरागोऽसि। अत एव हे विभो ! मया भवान् वली आप्ति-प्राप्तः। ततः हे इन !-नाथ ! हे 'अहसवामकाम !' न विद्यते हसं वामश्च कामः-अभिलाषः यस्येति तत्सम्बोधनम्। 'अह पूजायाम्' अहां मां-संयमादिलक्ष्मीं न आम-न प्राप्तः। अपि तु प्राप्तः। किंरूपोऽहम् ? पराभवः-पराणां-वैरिणां अभवो-असत्ता यस्य सः॥ ८॥

[सुखज्जूरलुन्दे भरी भूरिभाणां. नवाऽमाऽपथीणान्ति हाऽङ्गी न माणाऽम्।
न वीद्राख ! साकरसुमुण्डी मरुकी रगइ दाढए जीभ रे तुं फुरकी ॥]

हे 'भूरिभ !' बहुप्रभ ! भवान् परब्रह्म आण-कथयामास। किं-रूपम् ? 'सुखज्जूः' सुखमिवाचरन्तीति सुखन्तः-विषयाः जूर्यन्ते-क्षीयन्ते यस्मिन् तत्। किंरूपो भवान् ? अलते-समर्थो भवतीत्यल्। क्व ? 'उन्दे' क्लेदने, कठिनानामपि आर्द्रीकरणे। 'भरी' अतिशयवान्। हे 'नव !' न कदापि जीर्ण इति। त्वया अमा-अलक्ष्मी. आन्ति-बद्धा 'अतु बन्धने'। किंरूपा अमा ? 'अपथी' सन्मार्गरहिता। तथा अणा-निष्फला। तथा हे नाथ ! अहं अं-अर्हन्तं त्वां आण-आजगाम। 'अः स्यादर्हति सिद्धे च, विष्णौ' ( ) इति *वचनात्। किंरूपोऽहम् ? 'हा' विस्मये। विस्मयं अङ्गते-गन्तुमारभते*

यः खलु दण्डादिक्रियाक्षमः स प्रभुरित्यतस्तदाह—

करंबा भरी त्राटना थाट बाधा चळू ले करी ताम तंबोल लाधा ।
सुयाली तिहां सेज तां पाथरावी सुयउ वायनी लहरि तु फार फावी ॥

अवचूरिः ।

इत्येवंशीलः अङ्गी । किम्भूतं अम् ? ' इनम् ' । विगता ईः–लक्ष्मीः येषां ते व्यो–निर्धनाः । न वीनां द्राक्षः–शोषणं यस्मात् सः । यतस्त्वं 'साकर-सुमण्डी–' सायाः–लक्ष्म्याः आकरः अत एव सुष्ठु मण्डते–आश्रितमित्येवंशीलः । विशेषणयुग्मम् । ' मरुकी ' मः–चन्द्रः तद्रुचः ताः किरति–विक्षिपतीति ' मरुकी ' अतिसौम्यत्वात् ॥ ९ ॥

[रुच्याम्भोजनस्वामिनिनाऽऽमिपाम्यां, मयाङ्घि...... ।
.... ॥ १० ॥]

प्राप्य रुचिः–कान्तिरेव । आ–सामस्त्येन अम्भो यस्य स रुच्याम्भाः, कान्त्या वपुषि जललहरिवल्लसन्नित्यर्थः । जनानां–लोकानां स्वामी जनस्वामी–राजादिः, रुच्याम्भाश्चासौ जनस्वामी च रुच्याम्भोजनस्वामी तस्य सम्बोधनं हे रुच्याम्भोजनस्वामिन् ! ' इन ! ' जातावेकवचनमत्र, जनस्वामिनामपीत्यर्थः । हे 'आमिप !' ' आमिनः–रोगिणः तान् पातीति । हे 'अम्यां ! ' ' अम् शब्दविभक्त्योः ' इति धातोः अम्यं–कथनीयम् अं–परब्रह्म यस्य इति । केवलं तत्त्वमेव वाच्यमस्येति भावः । मया अमा–अलक्ष्मीः आङ्घि–उल्लङ्घिता अतिक्रान्ता इति यावत् । त्वयि उपात्ते श्रीः–प्राप्ता, अश्रीस्त्वतिक्रान्ता इति युक्तं त्वदुपादानमिति दशमपद्यार्थः ॥ १० ॥

[करं वा भरी त्राटनाऽथाऽऽट बाधाचलूले करीतामतुम्बो रराधाऽ ।
सुयालीतिहासेजतापाऽथ रावी सुय उवाऽय ! नील ! हरिद्रुम्फाऽऽरफाऽऽवी ॥]

अवचूरिः ।

हे 'ईत्राटन!' ई–लक्ष्मी त्रायते इति ईत्रं-लक्ष्मीपालकं अटनं-विहारो यस्यासौ तत्सम्बोधनम् । भगवद्विहारे सपञ्चविंशतियोजनशतान्तः ईतिवैरिमारिदुर्भिक्षस्वपरचक्रभयाद्यभावात् जनाः परमसम्पदः सञ्जायन्ते इति युक्तमेतदामन्त्रणम् । भवान् करंवा 'वा' उपमानार्थः । करमिव कर-प्रायश्चित्तदानादि 'आट'-जगाम । 'अथ' इति अधिकारार्थे । यो यदधिकारं अशुभं आचरितवान् तस्य तदधिकारकरं प्रायश्चित्तरूपं कृतवानित्यर्थः । किंविशिष्टो भवान् ? 'भरी' अतिशयवान् । तथा 'बाधाऽचल!' बाधनं बाधः-शीतोष्णादिपीडा तेन न चलति–न क्षुभ्यतीति बाधाचल!। अयमुपनयः । यो निजजनपदसम्पत्पालनाय दिग्विजययात्रापरायणः स्वप्रतापातिशयत्रासितद्विषद्गणः शीतोष्णक्षुत्पिपासाद्यनातुरः सम्यग् न्यस्तन्यायानुसारिकरः स एव खलु प्रभुः । इति, स एव च सर्वतो वर्द्धते इत्याह। 'अ' इति सम्बोधने । हे प्रभो ! भवान् रराध-ववृधे । 'राधृ च वृद्धौ' इति धातोः रलयोरैक्यम् । रलयोर्डलयोः, क्वचिच्छसयोः' ( ) इति वचनात् । कस्मिन् मध्ये ? 'ऊले' उवं-दीप्तिं लाति–गृह्णातीति ऊलो-दीप्तिमान् जनस्तन्मध्ये भवान् वर्द्धते स्म । अक्षयपदप्राप्त्या महोदयभाक्त्वात् । किं रूपः सन् ? 'करीतामतुंबः' करिणो–हस्तिनः तद्वत् इताः-प्रबलगर्जिततया जाता आमाः–सन्निपातादयो रोगाः तेषां तुम्बो-विनाशो यस्य स 'करीतामतुम्बः' । 'तुबण् तुवण् अर्दने' इति तुम्बनं तुम्बः । तथा हे 'असेजताप!' ईजः–कामः तस्य ताप ईजतापः । ईजतापेन सह वर्तते इति सेजतापो, न सेजतापः असेजतापस्तस्य सम्बोधनम् । हे 'अय!'–अनुकूलदैव ! त्वमेव अनुकूलं दैवं नाऽन्यदित्यर्थः । हे 'नील!' नीलवर्णत्वात् । हे 'हरितुम्फ!' हरिं–मृत्युं तुम्फति–हिनस्तीति हरितुम्फः। अजरामरपदप्रदायित्वात् । अथेति माङ्गलिक्यार्थे । त्वं उवा–दीप्त्या 'आवी' अः–कृष्णः, अविः–सूर्यः तौ आरफ–

अथ भगवद्गुणस्तुतावलसायाः स्वीयरसनाया उपदेष्टुमित्याह—

एवली न रसना मिन ढौके पासनाह हीयडा मन मूंके ।
एक एकहतकोप भमाडी मेरुतुंग गुरु वाणि सुमाडी ॥ १२ ॥

अवचूरिः ।

व्याप्नोषि । 'वर्फ रफ' इत्यादि 'रफ' गत्यर्थो धातुः । आङा सह व्याप्त्यर्थः । आङोऽभिव्याप्त्यर्थत्वात् । अयमर्थः । यद् विष्णुः पालकः सूर्यः प्रकाशक इति तत्तद् गुणव्याप्तिरिति । किंविशिष्टस्त्वम्? 'सुयाली' सुः–पूजायाम्, सुरासुरैः पूजितां यां–तीर्थाधिपत्यलक्ष्मीं अलते–भूषयतीत्येवं शीलः 'सुयाली'। सु–अतिशयेन यां–समवसृतिलक्ष्मीं अलतीत्यादिना वा सुयाली इति । 'ह' इत्यागमे । सिद्धान्ते हि तीर्थकरश्रीरतिशयेन वर्ण्यत इति । तथा 'रावी' रावः–शब्दो–धर्मस्य भाषणं विद्यते यस्य स रावी । तथा सुयः सुष्ठु–शोभनं अर्थात् मोक्षं–सर्वोत्तमं वस्तु याति–व्याप्नोतीति एकादशपद्यार्थः ॥ ११ ॥

[एव लीनरसनामिन ! ढौकेऽपासनाह ! हीयडाऽऽमन मूके ! ।
एक एकहतकोपभमाडी मेरुतुङ्ग गुरुवाणी सुमाडी ॥]

हे इन !–स्वामिन् ! हे 'अपासनाह !' अपासनं–मरणं आ–सामस्त्येन हापयति त्याजयतीति 'अपासनाह !' शाश्वतपदप्रदत्वात् । अहं 'लीनरसनां प्रति ढौके' लीनेव लीना–आलस्याकुलितेति यावत् । लीना चासौ रसना च लीनरसना तां तव स्तवाय उत्साहयामि इत्यर्थः ॥ 'एवः' अवधारणे । व्यवहितोऽपि क्रिययोपयुज्यते । ढौके एवेति । किं रूपोऽहम् ? एकः–अद्वितीयः, संसारे सर्वदा अपि एकाकित्वात् । अथवा एकः–श्रेष्ठः, योऽर्हन्तं लब्धवान् स श्रेष्ठः इति । तथा 'एकहतकोपभमाडी' हता कोपस्य भा–प्रभा यया सा हतकोपभा । एका–केवला । एका च

इह स्तुतिपरिसमासौ यत् स्वामिनो विज्ञप्यं तदाह कविः—

इसी भावभोली कही नाह मोरी करउ वीनती रंगतउ सफल घोरी।
दयालु न वा मारभावारवारी करे वीरहीरोषिते सारसारी॥ १३॥

अवचूरिः ।

हतकोपभा च एकहतकोपभा एवं विधायै मायै-शमलक्ष्म्यै अडति-उद्यमं कुरुते इत्येवंशीलः । ' परतः स्त्रीपुंवत्० ' (सिद्ध० ३।२।४९) इत्यादिना पुंवद्भावात् ह्रस्वत्वे एकहतकोपभमाडो । पुनः किंरूपोऽहम् ? ' मेरुतुङ्ग-गुरुवाणिसुमाडो ' मेरुतुङ्गगुरूणां-श्रीमदञ्चलगच्छाधीशश्रीमेरुतुङ्गसूरीन्द्रगुरुपादानां वाणि-वाणीं सुष्ठु-अतिशयेन मलते-धारयतीत्येवंशीलः । तेषां शिष्यलेशत्वात् गुरुवचनधारणत्वात् सकलश्रेयोऽवाप्तिरिति । गुरुमन्तरेण चार्हद्भट्टारको दुराप इति युक्तं निजगुरुनामग्रहणम् । तद्वचनधारणं च । रसना अलसा सती भगवतः स्तुतौ कथं उत्साहिता ? इति तदाह—

हे मूके ! ' हि ' स्फुटम् । अड-उद्यम कुरु, कथमलसा सती तिष्ठसि ? । ' हियड ' इत्यत्र ' इवर्णादे०' (सिद्ध० १।२।२१) इत्यनेन अग्रे यत्वं दधियेतत् , मधुवेतत् इति वचनात् । तथा हे मूके ! आमन-वद, कथं मौनमाधाय तस्थुषी ? इति द्वादशपद्यार्थः ॥ १२ ॥

[इशीभाविभोऽलीकहीन ! अह मोरीकर उवीनतीरङ्गत उ सफल ! घोरी ।
दयालूनवामारभावारवारी करे वीरहीरोषिते सारसारी ॥]

'अह पूजायाम् ' हे अलीकहीन !-हे असत्यरहित ! मा ऊरीकुरु -मां स्वीकुरु । सेवकतया इत्यर्थः । किंस्वरूपस्त्वम् ? ' इशीभाविभः ' ' शीभृङ् षीभृङ् शक्ति कथने ' शीभनं शीभा ' क्तेऽटो० ' (सिद्ध० ५।३।१०७) इत्यः । इशीभा-कामकथा तस्या न विद्यते विभा यत्र सः, इशीभाविभः । शसयोरैक्यम् । ' क्वचिच्छसयोः ' ( )

अवचूरिः ।

इति वचनात् । तथा अव ' उवीन ! तीरङ्गतः ।' ऊः-प्रीतिः, आ-ईषत् ऊः उः तस्याः स्वल्पप्रीतेः, उवि-वृद्धिविषये इन !-स्वामिन् ! प्रभो ! क्षम इति यावत् । ' तीरम् ' संसारसागरपारं गतः-प्राप्तः, 'उः' सम्बोधनार्थः । तथा हे सफल ! । धोरणं धोरः-गतेश्चातुर्यं स विद्यते यस्यासौ 'धोरी' गजगतित्वात् । ' डुंकृग् करणे ' इति धातोः प्रकृतेर्यथा उप्रत्ययस्तथा शिव-प्रत्ययःऽपि । एवमुक्तत्वात् ' उरीकर उवीन ' इत्यत्र एवं सन्धिः । अत्र माङोति पदेन उरीकुरस्यस्याकारस्य उकारे लुक् । ततः ' ऊरीकरो ' इति रूपम् ' ओदौतोऽवाव् ' (सिद्ध० १।२।२४) इति पदेन निमित्तभूतेन उवि उ ऊरीकरो उकारस्य अव् ' स्वरे वा ' (सिद्ध० १।३।२४ इति वलोपः इति सिद्धं ऊरीकर उवीति । 'अर्ह' इति पूजार्थो मङ्गलार्थं स्तुतिपरिसमाप्तौ गृहीतः । स्वामिना स्वीकृते यज्जातं तदाह-दयया लूनाः-छिन्ना वामाः-प्रति-कूलाः क्रूरदृष्ट्यादिना आरभावाः-क्रूरग्रहमङ्गलरूपाः अरयो-वैरिणो यया सा 'दयालूनवामारभावारिः । एवंरूपा वारी-सरस्वती 'वारिर्घट्यां सरस्वत्याम्'

(हेम्यने० का० २, श्लो० ४४४)

इत्युक्तेः । सा सर्वजनप्रसिद्धा ई-लक्ष्मीः करे-हस्ते उषिते-वसतः स्म, हस्तगते सञ्जाते इत्यर्थः । किंरूपा लक्ष्मीः ? ' आरसारा ' अरीणां समूह आरः तं सारयति-निर्गमयतीति आरसार् । ममेति शेषः । विषमग्रन्थेषु द्व्याश्रयादिषु क्वचित् क्वचित् साध्याहारवचःप्रयोगदर्शनात् इह क्वचित् तत्प्रयोगो न दोषाय इति । यदि भगवान् प्रसन्नस्तर्हि लक्ष्मीसरस्वत्यौ हस्तगते स्यातामिति किं चोद्यम् ?। ' वीरहीर ' इति जिनसम्बोधनम् । वीरेषु-सत्पुरुषेषु हीरः-वज्ररत्नम् ॥

इति त्रयोदशपद्यार्थः ॥ १३ ॥

इति समर्थितः स्तुत्यर्थलेशः ॥

[३२]

श्रीपूज्यश्रीजिनभद्रसूरिशिष्येण सिद्धान्तरुचिना कृतं
गुप्तभेदाद्यलङ्कृतं

श्रीजयराजपुरीशश्रीपार्श्वजिनस्तवनम् ।

शश्वच्छासनवैरिदानववधूवैधव्यदानोद्गतं
गीतं किन्नरकिन्नरीभिरभितो यस्य प्रतापं मुहुः ।
श्रुत्वा तेऽपि कुलाचलाः परिलसन्नीलप्ररोहच्छलाद्
रोमाञ्चं दधते स मे जिनपतिः श्रीआश्वसेनिः श्रिये ॥ १ ॥

यन्नाममन्त्राक्षरजापलेशाद् भव्या भवन्त्येव चिरं महेशाः ।
तं गुप्तभेदैर्भुवनाभिरामं श्रीपार्श्वनाथं विनुवामि कामम् ॥ २ ॥

परेभ्यो जिनेभ्योऽपि वृद्ध्यै जिनेशस्त्वदालोकनोत्काधिकं स्याद् विशिष्या।
न पूर्णोऽपि वार्णोऽधिरिंदूदयार्थी न वेलाग्रहार्थं न वेलासु भूयात् ॥३॥
[कर्तृगूढम्]

तदा मन्दरं गत्वरायुर्जनस्ते स्तुतेस्तात ! चेच्छिंत्तिविच्छित्त्यतुच्छः ।
न किं चात्र दारिद्र्यमुद्रादरिद्रो भवेन्निर्धनः कामधेनुप्रधानः ? ॥ ४ ॥
[कर्मगूढम्]

प्रसीद देवात्मपदाश्रयं श्रिया त्रिलोकलोकेतरलोकितस्थिते ! ।
त्वदेकरागस्य ममेदमान्तरं कदापि किं योजयितुं त्वमर्हसि ॥ ५ ॥
[करणगूढम्]

विदेकचित्तं चरितोच्च ! चारुचारित्र ! चक्षुर्विषयीकृतस्त्वम् ।
मां मुक्तिकान्तस्पृहयालुमेव त्रायस्व विश्वेश्वर ! विश्वमूर्ते ! ॥ ६ ॥
[सम्प्रदानगूढम्]

कृता देव ! वामाभुवस्ते स्तुतिर्यैर्न भूतं भयं भूरिभव्येषु तेषु ।
तदन्तर्गन्तं लोलचक्षुःकटाक्षैः क्षतं वीक्ष्य किं मामुपेक्षां करोषि ? ॥७॥

[अपादानगूढम्]

भवेतां पदौ सर्वदौ सर्वदा ते स्तुतौ तात ! सैषा स्तुतिस्ते न सम्यक् ।
यदेते न रोगं न चानिष्टयोगं न चेष्टैर्वियोगं लभन्ते कदापि ॥८॥

[सम्बन्धगूढम्]

जिन ! रुचिरमणीनां भूषणानां भरेणाभिनवलवणिमाब्धेऽप्रस्थितेनास्पदेन।
तव चरणनखानां नाकिनाथेन नम्रोन्नतमुकुटगलच्छोणाश्मनां मोह ऊहे ॥

[आधारगूढम्]

येन ते चरणपर्युपासिनाऽभावि भाविशिवभूविलासिना ।
तेन सा त्रिजगती स लोचना लोचना किमपरास्तशोचना ॥ १० ॥

[सम्बोधनगूढम्]

पर्वतात् धीरिमाधारो गम्भीरो वारिधेरपि ।
दानशौण्डोऽम्बुदेभ्योऽपि देवो वश्चित्तचिन्तितम् ॥ ११ ॥

[क्रियागूढम्]

आनन्दरोऽरुचिरपातककूटकालः क्षिप्तस्त्वयावनतदेव ! नयाश्रितस्त्वम् ।
किं पूर्यते मम स तेन गुणोर्मिमालिनोर्वैरितवसति यो भजते हितात्
त्वाम् ॥ १२ ॥ [सप्तकारकैकसम्बोधनैकक्रियाद्विकर्मगूढम्]

ये भजन्ति नियतं त्रिकालवित् त्वां नवात्मभिमतांस्तनोषि किम् ।
देव ! सेवकमिमं विभालयं किं निभालयसि नो भवालयम् ॥ १३ ॥

[पादगूढम्]

नाथ ! ते पदपयोजदर्शनं पूर्वपुण्यविभवेन यो जनः ।
दर्शनं सुपदताप नाथते पूर्वपुण्यविभवेन तासु न ॥ १४ ॥

[द्विपादगूढम्]

सन्दोहापोहकारी मदमदनगजे केशरी सारवाक्यो
निर्वाणं सम्प्रयातो वृजिनगणभवामापदां पिष्टिसञ्जः ।
यो नित्यं वन्द्यमानः सुरनरविसरैर्नागचिन्हः परघ्नो
नन्द्याद् व्याधिप्रमन्था मुकुरसममुखः पार्श्वराट् कृष्णतेजाः ॥१५॥

[श्लोकगूढम्]

श्लोकश्चायम्—

संसारवासनिर्नाशकरणं परमं जिनम् ।
यो वन्दते सकृदपि स निधिः सुखसम्पदाम् ॥ १६ ॥

इत्थं मया कमकवित्वपङ्क्तिकर्पूरपूरैर्महितः सुयुक्तिः ।
जीरापुरीशः सुखमातनोतु स्वकीय**सिद्धान्तधियं** धिनोतु ॥१७॥

॥ इति गुप्तभेदैः श्रीजयराजपुरीशपार्श्वजिनस्तवनम् ॥
कृतं श्रीपूज्यश्रीजिनभद्रगणिशिष्येण पं० **सिद्धान्तरुचि**गणिना ॥

[३३]

श्रीजयराजपल्लीमण्डन–

श्रीपार्श्वजिनस्तवनम् ।

(शर्मस्तवाऽपराभिधानम्)

+शर्म प्रयच्छ सुदशर्म तदेव शर्म शर्मह्यसारविदशर्मवितानशर्मन् ।
शर्मप्रभासितसुशर्मनरेशशर्म शर्मप्रनिर्मितसुशर्मपुरेशशर्म ॥ १ ॥
शर्मत्र्यसन्नतकृशर्मदहृद्वशर्म शर्मज्जनास्तकुदशर्मलसद्वशर्म ।
शर्ममभेदकुलिशर्महिमालिशर्म शर्मध्यनिर्मितदिशर्म यशोमृशर्म ॥२॥
शर्म श्रियोऽस्मि कुलशर्म च जातिशर्म शर्म श्रुतस्य बलशर्म च कीर्त्तिशर्म ।
शर्म प्रियस्य सुतशर्म कलत्रशर्म शर्मप्रभुत्वजनशर्मह्भेन्यशर्म ॥ ३ ॥
शर्म प्रसिद्धहरिशर्म सयज्ञशर्म शर्मप्रभूतगुणशर्म ससोमशर्म ।
शर्म प्रशस्य जयशर्म सदेवशर्म शर्मप्रणूत जयशर्मपुरस्थशर्म ॥४॥
शर्मप्रदः सकलशर्मकरोऽस्तु शर्म शर्मप्रकाश्यमलशर्मकृतेऽस्तु शर्म ।
शर्म प्रथो ग्रथितशर्म सुमोऽस्तु शर्म शर्मक्रमाशिषि सशर्म....शर्म॥५॥
शर्मत्वदा विदुरशर्म पणायशर्म शर्मत्वशर्म तरशर्मतमित्विशर्म ।
शर्म प्रभास्वदिनशर्म वदायिशर्म शर्मत्वकाम्ययनशर्म सुखानि शर्म ॥६॥
शर्म प्रभो ! प्रियमशर्म न किं त्वशर्म शर्मश्रियो नृपतिशर्म सुरेन्द्रशर्म ।
शर्मप्रवानतमशर्मद मुक्तिशर्म शर्मत्वभागसदशर्मद देहि शर्म ॥ ७ ॥
शर्मत्तचन्द्रसदृशर्मह यास्यशर्म शर्मच्छिदा कुसुमशर्मदनादिशर्म ।
शर्मत्स्यसृज्जलधिशर्मणि नेत्रशर्मशर्मत्युपास्य शुभशर्मरकावशर्मन् ॥८॥

\+ वृत्त्याद्यभावात् दुष्करः पदच्छेदः ।

शर्मप्रदानिशमशर्मवतामशर्म शर्मन्ननन्त तमशर्म शिवस्थशर्मन् ।
शर्मप्रराहि सुरशर्म मनुष्यशर्म शर्मप्रमोच्य भवशर्म तदाश्वशर्म ॥९॥
शर्म श्रितातुलमशर्म ममानुशर्म शर्मप्रधावितमशर्म मनःकुशर्म ।
शर्मक्षयि प्रतनुशर्म वहाप्यशर्म शर्मत्विदं हि शिवशर्म नुवेत्य शर्म॥१०॥

इत्थं श्रीजयराजपल्लिनगरीसीमन्तिनीशेखरः
श्रीमत्पार्श्वजिनेश्वरः सविजयप्रौढप्रभावाकरः ।
शर्मप्रौढपदत्रिरूपकलिताद्यन्तान्तरालाखिल–
प्रोल्लासिक्रमवृत्त....विनुतः सम्पद्यतां शर्मणे ॥११॥

---

[३४]

श्रीमहेन्द्रसूरिसूत्रितं–
श्रीजीरिकापल्लीतीर्थालङ्कार–
श्रीपार्श्वनाथस्तवनम् ।

प्रभुं जीरकापल्लिवल्लीवसन्तं लसद्देहभासेन्द्रनीलं हसन्तम् ।
मनःकल्पितानल्पदानैकदक्षं जिनं पार्श्वमीडे कलौ कल्पवृक्षम् ॥१॥
बुधा रत्नभूताः सुधासारवाचः क्व ते मन्दधीः क्वाहमेषोऽल्पकाचः ।
तथापीश ! भक्तिस्तु मां मौनमेषाऽधुना मोचयत्येव मान्त्रीव लेषा ॥
बुधानां गिरस्तुष्टुवुर्ये महार्था ममाज्ञस्य कास्तत्र चैता अपार्थाः ।
विहायोऽध्वना येन वः वैनतेयः प्रयातः स किं चाटकैरेण हेयः ? ॥
पुरा भूषणे दूषणे निर्विशेषा परिस्पृश्य मिथ्यात्वमातङ्गमेषा ।
मतिर्मे जिन ! ध्यानतीर्थेषु शान्ताऽधुना स्नातु शुध्यै सतीवातिकान्ता ॥

कुदेवान्तराणां कृता चाटुदाऽऽशी रसज्ञे! रसज्ञाऽपि किं वञ्चिताऽऽसीः ।
तव क्षारनीरैर्यतो नो पपाथ त्वमग्रे सुधाभं जिनस्तोत्रपाथः ॥ ५ ॥
क्षमासिन्धुरेकोऽपि निर्द्वन्द्वभावस्त्वमेवारुणः सप्रतापप्रभावः ।
अमित्रं जगज्जैत्रमुर्वीशमोहं तवार्हन् ! स्तवायाभवं मागधोऽहम् ॥६॥
शिवश्रीकृते त्वद्विना वीतरागान्महेत् कः सुधीरन्यदेवान् सरागान् ।
अपास्यामृतं कोऽत्र वा तृट्छिदाऽलं पिबेदारनालं दहत्कण्ठनालम् ॥
नमस्ते विभो ! विश्वविश्वैकभर्त्रे नमस्ते समस्तापदापातहर्त्रे ।
नमस्ते चिदानन्दकन्दाम्बुदाय नमस्ते गुणातीतसङ्ख्यार्बुदाय ॥ ८ ॥
नराः किन्नराश्चामरा यस्य सेवाममी कुर्वतेऽखर्वगर्वा न के वा ।
धृताः सम्पदः स्वं पदं याचमानाः प्रसादे सदापीशितुः सावधानाः ॥
गराध्मातदर्पाः प्रसर्पन्ति सर्पा न मर्माविधो भूभुजां वावसर्पाः ।
निबद्धावनीविग्रहाः कुग्रहा वा घनोच्छृङ्खला नो खला दुष्टभावाः ॥१०॥
स्फुटं चौरिकावृत्तिशूरा न चोराः क्षुधाग्रस्तलोकाः समा नापि रोराः ।
यमस्यैव दूताः प्रभूता न भूता न देहेऽपि रोगाश्चिरं वाऽनुभूताः ॥
मदोन्मत्तकोपोद्धुराः सिन्धुरा वा न च व्याघ्रसिंहा महाघोररावाः ।
न दावानला भूरिजिह्वाकराला न वाऽऽतङ्कदा वार्द्धिकल्लोलमालाः ॥
महाकोपकालानला भूमिपालाः सशस्त्रा न योधाः कलौ भीमभालाः ।
पुरस्तस्य पीडाहराः शुद्धवर्णा विभो ! येन जप्ता भवन्नामवर्णाः ॥
चतुर्भिः कलापकम् ।

तदैकव वामोदरस्थेन देव ! त्वया राजिता रत्नगर्भा नवैव ।
यतस्त्वत्समं कापि पुण्यं न माता पुरासूत पुत्रं पवित्रावदाता ॥१४॥

१ स्तवायाऽभवं नाथ ! हे मागधोऽहं । इति भाति ।

पुरी स्मेव हर्षान्नरीनर्त्ति काशिर्भवज्जन्मनि प्रस्फुरत्सौधराशिः ।
चलद्वैजयन्तीकरैर्मन्यमाना कृतानुग्रहं पावनं स्वं समाना ॥ १५ ॥

धराधीश्वरस्याश्वसेनस्य गेहे त्वयीशागते पुण्यलावण्यदेहे ।
सुदीपोत्सवोऽदीपि माङ्गल्यरूपे जने विश्वरूपे सदोद्योतरूपे ॥१६ ॥

ग्रहाः कौतुकेनेव यद्द्रष्टुकामा ययुः स्थानमुच्चं समस्ता अवामाः ।
क्षणे जन्मनो ज्ञानलक्ष्मीसनाथः शिवं मे स दद्याज्जिनः पार्श्वनाथः ॥

पपौ स्तन्यमन्यार्भवत् यो न मातुः स्मितै रेव सा तेन सम्प्रीणिता तु ।
ययौ वृद्धिमङ्गुष्ठपीयूषपोषैः शिशुत्वे फलैश्चामृतैरस्तदोषैः ॥ १८ ॥

क्षमायां द्विधा मन्दमन्दं दधानं पदं वीक्ष्य मातापि यं सावधानम् ।
हृदीदं दधौ जङ्गमः कल्पवृक्षः कथं मेऽङ्गणेऽसौ नमद्देवलक्षः ॥१९॥

विभुः शैशवे हेलया नागराजं ज्वलद्वन्हितोऽमोचयद्दाहभाजम् ।
कृपालुश्च यः प्रापयामास ऋद्धिं स मे पार्श्वनाथः क्रियात् कार्यसिद्धिम्॥

क्षमोऽपि प्रभुर्यौवने राज्यभारं वितृष्णो न शिश्राय जानन्नसारम् ।
किल ज्ञानवान् यो महानन्दलुब्धः कथं सोऽल्पऋद्धया भवेद् विप्रलुब्धः॥

ततिर्योषितां रूपतो या घृताची निरस्ता समस्ताऽपि चाशापिशाची ।
त्वया मोहमल्लं पराजित्य देवाऽनिशं तेन मे त्वत्पदद्वन्द्वसेवा ॥२२॥

कथं प्राणिति प्राणवन्मोहजेतुः पुरस्ते स लोभद्विषस्तस्य केतुः ।
हृते वा नृपे सेवकस्तत्सपक्षः किमु स्यात् प्रभूणां न वध्यो विपक्षः ॥

गृहे सुव्रतोऽपि व्रतं यद् त्वमीशाग्रहीरत्र हेतुं तु के वक्तुमीशाः ?
परं वाक्यदर्श्यैवमाचार एष त्वया भाविनां भाविनां लब्धरेषः ॥२४॥

कलौ नाम शैले सरः कुण्डमस्ति स्वयम्भूर्भवांस्तत्तटे स्माविरस्ति ।
तदासन्नभूपालभक्त्येति चित्रं पवित्रं च तद् वेद कस्ते चरित्रम् ? ॥
तडित्पातघातस्फुटच्छैलशृङ्गास्तरत्तूलनीला लुठद्ग्रावशृङ्गाः ।
अदभ्राभ्रगर्जाहतप्राणिताशाः स्फुरद्दुर्दिनासाररुद्धाखिलाशाः ॥ २६ ॥
तवांहोमठाः कामठा वारिवाहा न निर्वापयामासुरापूर्णवाहाः ।
स्वचेतोऽभ्रकागारगं ध्यानदीपं भजन्तं चिदानन्दसौख्यं समीपम् ॥
यदूर्ध्वं फणाः सप्त नागाधिराजः स्फुरद्रत्नचूडा बभुर्भक्तिभाजः ।
विजित्यैनतानारकान् दुर्गभारीन् सदोपा ध्वजा उच्छ्रिता दुर्गमारीन् ॥
विधोर्यन्महो यच्च वा चण्डभानोर्मणीनां तु यच्चाविरासीत् कृशानोः ।
अहो यन्महो ज्योतिषां विश्वभर्त्तः ! स सर्वोऽपि ते ज्ञानतेजोविवर्तः ॥
भवाम्भोनिधौ कर्मणां भीतिभीतस्तवाज्ञान्तरीपं हि पुण्यादभीतः ।
कृपालो ! नृपालोकमार्गाध्वनीनं ततो मामवाऽनाथमेनं सुदीनम् ॥३०॥
त्वया देव ! जिग्ये पुरा यस्तपस्वी सकोऽनङ्गवीरोऽधुना किं तरस्वी ?
महामोहराजो बले जायते न तृणेढि श्रितानाशुगैस्तेन तेन ॥ ३१ ॥
समाधिं निधिं हे मनस्त्वं गृहाण स्वदौर्गत्यदुःखं समस्तं मुषाण ।
अनङ्गादिनागैर्नभोनीलिमाभैः सदा रक्षके पार्श्वनाथे च मा भैः ॥३२॥
तवास्याम्बुजे यो मनश्चञ्चरीकः पपावाधिवात्याभरात् कान्दिशीकः ।
कणेहत्य लावण्यपीयूषपूरं स कृष्णोऽप्यतः श्वेतपक्षोऽस्तदूरम् ॥३३॥
ज्वलत्क्रोधदावानलं मानगोत्रं छलाशापिशाचीकुलाकीर्णगोत्रम् ।
महालोभदुःपूरगर्त्ताकरालं रसोत्तालपञ्चेन्द्रियव्यालमालम् ॥३४॥
महामोहपल्लीशशोकादिभिल्लं तमस्तल्पसङ्कल्पजल्पाच्छभिल्लम् ।
कलिश्राद्धरामाशिवाघोररावं रटच्चाटुवाचाटदोषाटदावम् ॥ ३५ ॥

परिभ्रम्य भीमं भवारण्यमापं सरस्वत्युपान्तं विभो ! ते दुरापम् ।
अपामागमं चामृतं यद्दरीयस्ततो मे पदं निर्वृतेर्नो दवीयः ॥३६॥
सुधावर्षिणी वक्त्रचन्द्रप्रभा ते सदा भासमाना स्मृता सुप्रभाते ।
मनो मोदयन्मे परं दृक्चकोरस्तदा नाप तृप्तिं विषादः स घोरः ॥
तवाज्ञामहं मौलिमौलिं सयत्नं परागं पदाम्भोजयोर्भालरत्नम् ।
गुणोत्कीर्त्तनं कण्ठभूषामपारं स्मृतिं नाथ ! दध्यामुरस्तारहारम् ॥
प्रपा शीतला ते कृपा जीवलोकेऽश्रमं त्वत्समं यत्परं नालुलोके ।
मनः पापतापाध्वखेदावभग्नं जगत्त्रातरत्राऽत एवाद्य लग्नम् ॥
स्मृतौ मानसं निर्मलं मन्यमानः प्रभोर्दर्शने दर्शने स्वे पुनानः ।
नतौ भालदुर्वर्णवल्लीं लुनानः स्तुतौ स्यामहं वावदूकाभिधानः ॥४०॥
पुरो दह्यमानागुरुस्तोमधूपभ्रमद्धूममालोक्य रूपैकभूप ! ।
तवेन्दीवरश्याममूर्त्तेर्हताशः कलिर्दंशनाशं ननाश श्रिताशः ॥ ४१ ॥
सतीवास्ति रत्नत्रयी रागरोषादिभिर्दस्युभिर्मुष्यमाणापदोषा ।
प्रमत्तस्य मे त्वद्विधेयस्य तारं पुरः पूत्करोम्येष ते तामवारम् ॥४२॥
भवेच्चेन्मुखे लोललोलासहस्रं तथा जीवितं पूर्वकोटीरजस्रम् ।
स्तवैर्नव्यनव्यैः स्तुवे चेदुदारं ततोऽपीश ! तृप्तो मुदामस्मि नारम् ॥
प्रकृष्टाणवः सन्ति यावन्त एते त्रिलोकीगता मोघितानङ्गहेते ! ।
तवांह्री प्रणन्निर्भिर्म तत्संख्य वारं ततोऽपीश ! तृप्तो मुदामस्मि नारम्॥

एवं देवाधिदेवं प्रतिदिनमपि यो जीरिकापल्लिराजं
पार्श्वं स्तौति त्रिसन्ध्यं त्रिदशविटपिनं भक्तिभाजामवन्ध्यम् ।
विश्वा विश्वाद्भुतास्ता नवनिधिरुचिरा ऋद्धयः सिद्धयो वा
तस्योत्सर्पन्ति पुंसः सपदि जगति याः श्रीमहेन्द्रस्तवार्हाः ॥४५॥

[३८]

श्रीभुवनसुन्दरसूरिप्रणीतं

श्रीजीराउलीमण्डन–

श्रीपार्श्वजिनस्तवनम् ।

श्रीणां पदं सपदि दुर्विपदं विजेतुं 'पार्श्वप्रभुं ' सकलमङ्गलकेलिहेतुम् ।
जीराउलीनगरमण्डनतारहारं तं संस्तुवे त्रिजगदभ्युदयावतारम् ॥१॥
वन्दारुसादरसुरेश्वरमौलिमौलिमाणिक्यमांसलमरीचिचयाम्बुभासि ।
देव ! त्वदायचरणाम्बुरुहे मदीयं चेतो मधुव्रतकलां कलयत्यजस्रम् ॥
सौवर्णपूरुषसुरद्रुमहाप्रभावधिक्कारकारिणि सुवारिणि दुःकृताग्नौ ।
त्वद्दर्शने भवति तीर्थकरे हितार्थसार्थस्तरुर्मम फलेग्रहिरद्य भावी ॥३॥
श्रीमज्जिनेश्वर ! तव स्तवनप्रभावाल्लप्स्येऽहमुज्ज्वलगुणप्रभवां प्रतिष्ठाम् ।
प्रातः सहस्रकिरणारुणकान्तियोगात् प्रोत्फुल्लमुल्लसति पङ्करुहं न किं वा?॥
रागादिवैरिनिकरः परितोऽपि पीडाव्रीडावहो मम समस्ति जगत्त्रयेश ! ।
तत्त्रायकस्त्वदपरो नहि कोऽपि विश्वे त्वामेव देव ! तदहं शरणं श्रितोऽस्मि ॥ ५ ॥
अन्येऽप्यमी हरिहरप्रमुखा जिनेंद्र ! सन्त्येव तेषु न मनो मम लालगीति ।
चिन्तामणावनणुदातरि वाऽऽप्यमाने कः काचखण्डमुररीकुरुते मनस्वी ॥
मुक्तिं न दातुमलमन्यसुरास्त्वमेव तद्दानशौण्डमतिरस्यखिलाङ्गभाजाम् ।
त्वत्सेवकोऽहमपि देव ! ततस्तदर्थी त्वामेव विश्वजनवत्सलमाश्रयामि ॥
विश्वप्रभौ सकलदातरि विद्यमाने देवे भवत्यपि परे परमार्थशून्याः ।
दुर्दैवतान्यपि भजन्त्यथवा विहाय द्राक्षावणानि करभाः कलयन्ति निम्बम् ॥ ८ ॥
त्वद्दर्शने भवति भास्वरधर्मवृद्धिर्धर्मप्रवृद्धिवशतस्तव दर्शनं च ।
स्वर्भूर्भुवःप्रणतपादपयोरुहेत्यन्योन्याश्रयं मम निराकुरु देवदेव ! ॥

लोकेशताद्वयगुणं प्रगुणं स्वयम्भूर्मृत्युञ्जयत्वमपि शङ्कर एष देवः।
लक्ष्मीपतिश्च पुरुषोत्तमतामवापुस्त्वत्पूजनस्तवनसंस्मृतितो जिनेन्द्र ! ॥

सचित्रवल्लिसुरधेनुसुपर्ववृक्षस्वःकुम्भमुख्यशुभकारिपदार्थसार्थैः ।
आराधितैर्य इह सौख्यभरो नृणां स्यात् त्वन्नामसंस्मरणतः स भवेदनन्तः॥

रागादयः प्रबलकष्टकरा हि तावत् तावच्च संस्मृतिपरिभ्रमणे महीयः ।
पीयूषवृष्टिकलया तव देव! दृष्ट्या स्पृष्टो न यावदयमङ्गिगणः सहेलम्॥

इन्दुः सुधानिधिवपुः कलकान्तिकान्तं भानुः समग्रजगतीतलभासकत्वम् ।
इन्द्रादयोऽपि परमेश्वरतामवापुस्त्वद्ध्यानतः सकलवाञ्छितदानरक्ष ! ॥

ते चक्रिणः स्फुटचतुर्दशदीप्ररत्नभास्वन्निधानतुरगेभसमृद्धिमुद्राम् ।
यत्प्राज्यराज्यकमलां विमलां लभन्ते तत्तावकीनचरणार्चनजः फलांशः ॥

नारायणा हलधरप्रमुखाश्च भूपा रूपातिशायिवपुषः सुखसन्ततीद्धाः ।
भोगप्रयोगसुभगं सुखमाप्नुवन्ति तत्ते मताश्रयणजोऽतिशयांश एव ॥

गङ्गाजलेषु विलुठन्तु पठन्तु वेदान्
ध्यायन्तु किञ्चिदथ भान्तु तपस्क्रियाभिः ।
देवान् नमन्तु विरमन्तु भवात् तथापि
त्वद्ध्यानशून्यहृदयेषु विभो ! न मुक्तिः ॥१६॥

तेपे तपो न समयोऽपि समो न पेठे नेमे न तीर्थमथ दानगुणे न रेमे ।
कश्चिन्नरैरलसमूर्त्तिधरैस्तथापि त्वद्ध्यानतः शिवपदं जिनराज ! लेभे ॥

स्वान्यप्रकाशकरणप्रवणस्वरूपं यल्लक्षणं निजगदे जगदेकनाथ ! ।
भास्वत्प्रमाणयुगलस्य जिन! त्वयेदं बाभाति सत्यमपरं तु न युक्तियुक्तम्॥

मच्चेतसस्तव गिरश्च सदाप्यभावमन्योन्यपूर्वकमपास्य जगन्नमस्य ! ।
तादात्म्यमेव कुरु येन विभो ! भजेयं तत्तावकीनपदमभ्युदयावदातम् ॥
यास्यत्ययं कुगतिमेव कुकर्मकृत्त्वादित्येष हेतुरिह लक्षणलक्षिताङ्गः ।
सिद्धोऽप्यसिद्धपदवीमयते यतीश ! त्वद्ध्यानबन्धुरतरस्य नरस्य सद्यः॥
भास्वत्प्रमाणयुगलोज्ज्वललोचनश्रीर्देव ! त्वया सदसदात्मकवस्तुरूपः ।
स्याद्वाद एष निहितः प्रणिहन्ति सद्यः कण्ठीरवः
कठिनवादिमदद्विपेन्द्रान् ॥२१॥
कालाद्यभेदवशतो युगपत् समग्रादेशात्मिका निगदिता खलु सप्तभङ्गी ।
स्वामिन् ! प्रमाणवचनं भवतेयमाशु वादे ददाति विजयश्रियमेव पुंसाम् ॥
वस्त्वंशमात्रकथनादसमग्रभावादेशात्मिका नयवचःशुचिसप्तभङ्गी ।
स्यादेवकारकलिता भवता न्यगादि या सापि देव !
कुमतद्विपराजिसिंही ॥ २३ ॥
एकत्र वस्तुनि जनिस्थितिनाशरूपैः कालत्रयेण गुणितैः स्वपरत्वयुक्तैः ।
भङ्गैस्त्वयोक्तमवगच्छति वस्त्वनन्तधर्मात्मकं प्रवरधीधन एव नाऽन्यः॥
उच्चारितेऽपि तव नाम्नि विपद्विनाशः सम्पद्यते सपदि सम्पदपि प्रकृष्टा॥
मुक्त्यङ्गनाऽपि वृणुते तदयं जनौघो रात्रिंदिवं स्मरति देव ! तदेव हर्षात्॥
जन्मक्षणे तव विभो ! सुरसुन्दरीणां
नाट्यत्रुटत्प्रवरहारलताच्युतैस्तैः ।
सद्रत्नमौक्तिकगणैर्महिलेव मेरो–
र्भूः काञ्चनीसुभगतां समवाप सद्यः ॥ २६ ॥
ब्रह्मात्मकं परमसौख्यमयं प्रधानै–
र्मर्थ्यं कुकर्मरहितं सहितं गुणौघैः ।

त्वद्रूपमेव समवेक्ष्य निजस्वरूपं

ते योगिनस्तव पदं भगवंल्लभन्ते ॥ २७ ॥

त्वद्गोत्रमन्त्रवरवर्णततिं स्वकीये

हृत्पङ्कजे प्रवरपत्रततौ निधाय ।

यो ध्यायति त्रिजगदीश्वर ! तस्य पुंसो

वश्या भवन्ति सकला अपि सिद्धयस्ताः ॥ २८ ॥

सालत्रयान्तरतिशुभ्रतरातपत्रं

सिंहासनस्थममरेश्वरसेव्यमानम् ।

त्वां भासुरातिशयमाशयदेशमध्ये

ध्यायन्नरो भवति भाजनमीशतायाः ॥ २९ ॥

निःस्पर्शरूपरसगन्धमजन्ममृत्युं

सिद्धं निरञ्जनमनन्तचतुष्टयाढ्यम् ।

यश्चिन्तयत्यविरतं तव रूपमीदृग्

देव ! ध्रुवं पदमसौ लभते क्रमेण ॥ ३० ॥

चौरा इव प्रबलरोगगणा जिनेन्द्र !

त्वद्ध्यानभानुवशतः प्रलयं प्रयान्ति ।

पद्माकरा इव शुभप्रकराः श्रयन्ति

प्रोल्लासमाशु पुरुहूतनमस्कृताङ्घ्रे ! ॥ ३१ ॥

श्रीसोमसुन्दरगुरूत्तमसूरिराजशिष्याणुना **भुवनसुन्दरसूरिणा** त्वम् ।
देव ! स्तुतः प्रवरभक्तिभरेण दद्याः सानन्दशाश्वतपदाभ्युदयस्य लक्ष्मीम् ॥

इति श्रीजीराउलिमण्डनश्रीपार्श्वजिनस्तवनम् ।

भट्टारकश्रीभुवनसुन्दरसूरिकृतम् ॥

[३६]

श्रीभुवनसुन्दरसूरिसन्दृब्धं
श्रीजीराउलीमण्डन–

श्रीपार्श्वनाथस्तवनम् ।

श्रियः क्रीडागेहं रुचिरुचिरदेहद्युतिभरं
त्रिलोकीविख्यातप्रकटपटुमाहात्म्यविभवम् ।
स्तुवे जीरापल्लीयुवतिगुरुमल्लीयमुकुटं
प्रभुं श्रीवामेयं प्रणवमयताध्येयमनिशम् ॥ १ ॥

तव ध्यानं स्वामिन् ! विदधति सदा येऽधिमनसं
न सन्देहस्तेषाममरनिकरः किङ्कर इव ।
भुजिष्यीभावं सा भजति नृपतिश्रेणिरपि च
प्रभो ! ह्रीँकारात्मन् ! जनततिरतस्त्वां श्रितवती ॥२॥

सुपर्वद्रुश्रेणीसुरवरगवीनामनुपमः
सुधाभुक्कुम्भादेरपि च महिमा विश्वविदितः ।
भवेत् खद्योतश्रीर्यदुरुमहिमादित्यपुरतः
प्रभो ! श्रीबीजात्मन् ! स भव भविनां त्वं सुखकरः ॥

सदाप्यर्हन्तं त्वाममरपतिसंसेव्यचरणं
चतुस्त्रिंशत्प्रौढातिशयकमलोल्लासनरविम् ।
स्फुरद्रत्नस्वर्णप्रकरमयसिंहासनजुषं
श्रयन् भव्यः प्राणी भजति भगवंस्तत् तव पदम् ॥४॥

नमस्कुर्वे सर्वैर्हितसुखकरं त्वां त्रिजगती–
शरण्यं सार्वश्रीयुवतिहृदये हारसदृशम् ।

सुपर्वस्वाम्यालीस्फुटमुकुटकोटीतटलुठन्-
मणिज्योतिर्द्योत्यप्रवरचरणाम्भोजयुगलम् ॥ ५ ॥
प्रतिष्ठां पुष्यन्ते हरिहरविरिञ्चिप्रभृतयः
सुपर्वश्रेणीशा अपि च यदवपुर्जिनपते ! ।
तव स्वामिन् ! पद्मानिलय ! कमलाभाङ्घ्रियुगली-
सपर्या वर्यासौ सततविहिताहेतुरिह तत् ॥ ६ ॥
निषिद्धा सिद्धान्ते सकलममता यद्यपि विभो !
तथापि त्वं स्वामी जिनवर ! सदा मे नहि परः ।
मयेत्थं निर्णिन्ये तदियमुचिता तेऽपि भगवन् !
ममानुग्राह्योऽसाविति च करुणा सन्ततमपि ॥७॥
अकुण्ठाः श्रीकण्ठाच्युतविधिमुखानामपि चिदो
नदीयन्ते तेऽस्मिन् प्रवरतरविज्ञानजलधौ ।
त्वमेव ध्येयोऽतस्त्वमसि शरणं त्वं च सुखकृत्
ततस्त्वामेवाहं शरणमभजं दैवतनत ! ॥ ८ ॥
अहं याचे मुक्तिं न च हरिविरिञ्चिप्रभृतयः
समर्थास्तां दातुं तदहममलं ते पदयुगम् ।
श्रितस्तत्त्वं विश्वाधिप ! सकलकर्मामयमलं
मलं हत्वा सद्यो वितर तरसा तां श्रितवते ॥९॥
प्रभूता भूताद्याः प्रबलतररोगा अपि तथा
तव स्वामिन् ! नाम स्मरणवशतो यान्ति विलयम् ।
प्रचण्डे मार्तण्डे स्फुरति यदि वा द्योतितदिशा-
समूहेऽतिव्यूहस्तिमिरनिकरस्य प्रभवति ॥१०॥

प्रियप्राप्तेर्हेतुः सततमबलानामपि धरा—
वनश्रीशोभाकृत् प्रवरसुमनःशालिफलदः ।
सदालिप्रोल्लासी सुखिततमपुंस्कोकिल ! लस—
द्रसालाभो देवस्त्वमसि सुरभिः प्रीतभुवनः ॥ ११ ॥
लसद्यादोनाथो रचयसि मुदं सोमरुचिभिः
प्रतापश्रीपोषं प्रबलजडताशोषमपि च ।
मरुच्चक्रासेव्यः परिमललसच्चम्पकतति—
र्जगद्ढौक्याम्रौघो जयसि भगवंस्त्वं तपऋतुः ॥१२॥
जिन ! त्वत्तो रम्या प्रभवति सरस्वत्यमृतदा
निमित्तं शस्यानां त्वमपि सकलानां जिनपते ! ।
त्वदायत्तः सर्वो भुवनजनतायाः सुखभरः
पयोदस्त्वं चित्रं हरसि सकलं मेऽघपटलम् ॥१३॥
सदाशालिस्फातिर्भवति सफला साधु कविभिः
श्रिता त्वत्तः स्वामिन् ! प्रवरवृषपोषैकनिपुण !
स्फुरत्पद्मोल्लासिन् ! सकलभुवनानां कलुषता
निराकर्तुस्तत्त्वं जयसि शरदस्तुल्यमहिमा ॥ १४ ॥
सदा पुन्नागश्रीः प्रभवति विभो ! दुर्भगतमा
लभन्ते सौभाग्यं प्रसरति हिमाली जनततौ ।
जनः प्रौढज्योतिःपटलपरिषेवी स्फुटतमा—
नुभावावस्यासौ त्वमसि गुरुहेमन्तविभवः ॥ १५ ॥
पलाशानां पातं विदधति सदा पादपततौ
रुचिं स्वामिन् ! दोषाकरगुरुगवां नो प्रथयति ।

सदानालीकालीर्दहति विलसत्कुङ्कमततौ
स्फुरत्कुन्दामोदे त्वयि शिशिरताऽसौ समुचिता ॥१६॥
जरासिन्धून्माथी नरकरिपुहा कामजनकः
स्फुरन्मायास्थानं प्रवरगुणगोपीवरतमः ।
सदानन्दोल्लासी जिनवर ! यशोदायकधनो
जगन्नाथोऽपि त्वं तदधिकगुणो रागहरणात् ॥१७॥
अनात्मानो भूमिरुह इह विना कर्म यदि भोः
श्रयन्ते वृद्ध्यादीन् फलमुखभुजां भाग्यवशतः ।
तदा वर्णिन्योऽपि स्वपतिकृतपुण्यातिशयतो
भजन्तामुत्पत्तिप्रभृति समयुक्तीक्षणवशात् ॥ १८ ॥
तदीया भर्त्तारोऽप्यथ च महिलाकर्मवशतो
जुषन्तां जन्मादिस्वकृतवृषजन्त्वादिविकलाः ।
सदापीत्थं यूथ्याः परमतगता युक्तिरहिता
विडम्बन्ते येषां त्वमसि नहि शास्ताऽस्तकुमते ! ॥१९॥
हराद् भूतो ब्रह्मा रचयति जगन्तीह किमसौ
हरेरेतानि प्राग् यदुरुजठरे सन्ति सततम् ।
बहिश्चेदेतानि प्रणयति हरिस्तत्र जगता-
मभिव्याप्तेत्येवं त्वदपरकथा नाथ ! वितथा ॥ २० ॥
जगद्विश्रामार्थं यदि पशुपतिः संहृतिविधा-
वदृष्टं संरुन्द्धे प्रसतकरुणास्तत्र कुरुते ।
कुतो दुष्टादृष्टव्यथितवपुषः स्वकर्मजुषो
जनान्नित्यानन्दाननृतमिति नाथाऽन्यवचनम् ॥ २१ ॥

समर्थः संहारे यदि पुररिपुश्चेतनमनाः
ककुप्कालाणूनां किमु न कुरुते संहृतिमसौ ।
स्वभावादुत्पत्तिस्थितिविलयिताभिस्त्रिपदिका
त्वयोक्ता या साऽतस्त्रिभुवनपतेऽर्थेषु घटते ॥२२॥
त्वया सार्द्धं स्पर्द्धां दधदतिगभीरत्वरमया
बभूवाभिक्षारक्षततनुरिहाद्योऽम्बुधिरतः ।
अयोग्यत्वात् क्षिप्तो बहिरपि जगत्याः स विधिना
जनैरित्युक्तस्तत् प्रबलजडधीरूपभृदयम् ॥ २३ ॥
यथा दुग्धः शण्डः स तरुरवकेशीव शरदो-
ऽम्बुदो यद्वद् वन्ध्या युवतिरिव काशे कुसुमवत् ।
परे देवाः सेवाकृति नरि फलं नैव ददते
श्रितस्तत्त्वां स्वामिन्नभिमतविधाने सुरतरुम् ॥ २४ ॥
विभो ! कल्याणात्मन् ! सकलभुवनोत्कृष्टगरिमन् !
क्षमासमारम्याभरण ! शरण ! त्वं सुमनसाम् ।
जिन ! प्रोद्यज्जन्मावसरसुरक्लृप्तोत्सवततिः
सुखाभोगाश्लेषी जयसि सततं मन्दरगिरिः ॥२५॥
मया स्पर्द्धि प्रौढ्या तव गुरुहृदातोऽभवमघात्
घनश्यामं तन्मां कुरु जिनपते ! सुन्दरवपुः ।
किलेत्थं विज्ञप्त्यै ग्रहततिरियं प्रैषि नभसा
त्वदङ्घ्र्याः सा लग्ना सकलमनुजैर्वीक्ष्यत इह ॥२६॥
विभो ! त्वामेव श्रीनिकरमुरुभावात् प्रददतं
गुरूकृत्य प्रौढामरतरुगणः शिष्य इव यः ।

सदभ्यस्तीचक्रे प्रवरतरदानं कथमसौ
प्रदातृत्वात् तुल्यो भवति भगवंस्ते सुरनत ! ॥ २७ ॥
यतो लोकः सर्वो भवति कलितः शस्यरमया
श्रयन् नव्यां भूषां विलसति सदा मोदकतया ।
स्फुरज्ज्ञानज्योतिःपटलकृतनीराजनविधि–
र्जिनेश ! त्वं दीपोत्सव इव जयस्येष गुणवान् ॥२८॥
अशोकः शोकार्त्तिं हरति कुरुते चाद्भुतसुखं
सदा पौष्पी वृष्टिः किमु नु सुखसृष्टिस्त्रिजगतः ।
ध्वनिर्दिव्यः श्रोत्रेष्वमृतरसदानैकरसिकः
शरच्चन्द्रज्योत्स्नाधवलचमराली गतमला ॥ २९ ॥
स्फुरद्रात्नं सिंहासनमुरुरुचां मण्डलमिदं
जनाल्हादि प्रोद्यन्मधुरिमगुणो दुन्दुभिरवः ।
सितज्योतिश्छत्रत्रितयमिति रम्या अतिशया–
स्तव स्वामिन् ! ध्याता अपि विदधते मङ्गलततिम् ॥
प्रौढश्रीगुणरत्नरोहणगिरे ! श्रीपार्श्व ! विश्वप्रभो !
त्रैलोक्याम्बुधिसोमसुन्दरगुरो ! देवेन्द्रवृन्दस्तुत ! ।
श्रीजीराउलिनामधेयनगरीशृङ्गारहार ! प्रभो !
भूयास्त्वं **भुवनस्य** वाञ्छितविधौ चिन्तामणिः सर्वदा ॥

श्रीपार्श्वनाथस्तवनम् । श्रीभुवनसुन्दरसूरिकृतम् ।

[३७]

श्रीभुवनसुन्दरसूरिप्रणीतं

श्रीकुल्पपाकतीर्थालङ्कार-

श्रीऋषभजिनस्तवनम् ।

महाभाग्यसौभाग्यलक्ष्मीनिवासं प्रदत्तप्रमादादिदोषप्रवासम् ।
त्रिलोकप्रकाशिस्फुरज्ज्ञानगेहं युगादिप्रभुं कुल्पपाके स्तुवेऽहम् ॥१॥

यथा भूष्यते भूतलं भानुकान्त्या वनंवास्फुरद्गन्धविभ्राजिजात्या ।
यथा कल्पवृक्षेण मेरुप्रदेशस्त्वया नाथ ! तद्वत् तिलङ्गाह्वदेशः ॥२॥

ललाटे विराराष्टि पीयूषरोचिः प्रधानौष्ठबिम्बे च ते तीक्ष्णशोचिः ।
विभो ! नाभिदेशे च ते लिङ्गरूपं कराम्भोजयोः शङ्खचक्रस्वरूपम् ॥

त्वदीयेन पुत्रेण ते चारुमूर्त्तिर्विभो ! चक्रिणाऽकारि विस्तारिकीर्त्तिः ।
जटाकाररेखाङ्कितांसप्रदेशा लसन्नीलमाणिक्यरूपा नतेशा ॥ ४ ॥

अहं स्पृष्टमात्रोऽपि देवेश ! दिष्टया त्वदीयामृतस्यन्दिरोचिष्णुदृष्टया ।
अभूवं कुकर्मामयैर्विप्रमुक्तस्तथाभीष्टलक्ष्मीविलासैः प्रयुक्तः ॥५॥

मयाऽऽज्ञा त्वदीया यदा ह्यधारि तदैवाखिलः पापपङ्कोऽप्यहारि ।
त्रिलोकाद्भुतप्रौढलक्ष्मीरचारि स्वचित्ते च हर्षामृतस्यन्दकारि ॥ ६ ॥

सुपर्वद्रुचिन्तामणीकामकुम्भस्फुरत्कामधेन्वादिवस्तूपलम्भः ।
प्रभो ! दर्शने तावकीनेऽद्य जातः प्रमोदाञ्चितानम्रदेवेन्द्रजात ! ॥७॥

मया प्रापि भाग्येन ते नाथ ! वाणी जडत्वादिदोषारिवृन्दे कृपाणी।
त्वदग्रे ततो नाथ ! संयोज्य पाणी स्तुतौ स्यामहं कोविदेषु प्रमाणी॥
मयान्तर्भवं भ्राम्यता देवदेव ! जरामृत्युविच्छेदकारी त्वमेव ।
प्रमोदोत्थरोमाञ्चितेनाऽद्य दृष्टस्तदैवापदोघः समग्रः प्रणष्टः ॥ ९॥
मया वक्त्रलक्ष्मीस्त्वदीयाऽद्य दृष्टा भवभ्रान्तिभीतिस्तदैवाशु नष्टा ।
तमःस्थेमरूपं भजेत् किं नु भानौ तृणौघोऽथवा सुस्थिरः स्यात्
कृशानौ ? ॥ १० ॥

मुखे कोटिशश्चेद् भवेयू रसज्ञा दृशश्चापि रूपस्वरूपेषु विज्ञाः ।
गुणान् वक्तुमालोकितुं रूपधेयं तथापि प्रभुः कस्तवेन्द्रादिगेयम् ॥
समर्थः प्रभुः कोऽपि नास्ति त्वदन्यः कृपास्थानकं नास्ति विश्वे मदन्यः।
ममोपर्यतो देहि दृष्टिं प्रसन्नां प्रकुर्वे यतः कामसेनां विभिन्नाम् ॥१२॥
आराध्य सुस्थितसुरं लवणाब्धिमध्यादानीय शङ्करनृपो भगवंस्तिलङ्गे ।
त्वां **कुल्पपाकनगरे** प्रकटप्रभावं प्रातिष्ठिपद् विपुलमङ्गलऋद्धिवृद्ध्यै ॥

रुचिरचमरमाला श्वेतरम्यातपत्र--
त्रितयमनुपमोऽयं दुन्दुभीनां निनादः ।
विविधकुसुमवृष्टिश्चैत्यवृक्षः सुगन्धो
मणिनिकरविनिर्यत्कान्तिसिंहासनं च ॥ १४ ॥
प्रसृतबहुलतेजःपिण्डभामण्डलश्रीः
श्रवणपरमसौख्यादायिदिव्यध्वनिश्च ।
इति जिनवर ! वीक्ष्य प्रातिहार्यश्रियं ते
न भवति भुवनालङ्कार ! कस्य प्रमोदः ? ॥ १५ ॥
युग्मम् ।

इत्थं श्रीश्रितकुल्पपाकनगरालङ्कारचूडामणिं
श्रीमन्नाभिनरेन्द्रवंशकमलप्रोल्लासनाहर्मणिम् ।
यः श्रीआदिजिनं निरस्तवृजिनं तोष्टूयते भक्तिभाक्
तं वृण्वन्ति जगत्त्रयाद्भुतरमा रामा इवोत्कण्ठिताः॥१६॥

इति श्रीकुल्पपाकतीर्थश्रीऋषभजिनस्तवनम् ।
श्रीश्रीसोमसुन्दरसूरिशिष्यश्रीभुवनसुन्दरसूरिकृतम् ॥

(३८)

श्रीभुवनसुन्दरसूरिप्रणीतं

श्रीजीराउलिमण्डनपार्श्वनाथस्तवनम् ।

श्रियोऽभिवृद्धिं विजयोत्सवांश्च यस्यानुभावाल्लभते जनोऽयम् ।
जीराउलीमण्डनपार्श्वनाथं स्तोष्ये प्रभुं तं किमपि स्वभक्त्या ॥१॥

प्रह्वो भवेन्नैव सहस्रजिह्वो न वाक्पतिः सन्मतिभाजनं सः ।
त्वद्वर्णनायां तदपि प्रभो ! मां भक्तिस्तवैषा तरलीकरोति ॥ २ ॥

रमापतिः प्रागरमोऽपि भाग्यैस्त्यक्तोऽपि भाग्याभ्युदयप्रधानः ।
आरोग्यवान् रोगयुतोऽपि सद्यस्त्वद्दर्शनादेव भवेन्नरोऽयम् ॥ ३ ॥

अकीर्त्तिरप्युज्ज्वलकीर्त्तिलक्ष्मीं रूपश्रियं रूपविवर्जितोऽपि ।
अबुद्धिरप्यद्भुतबुद्धिसिद्धिमासादयेदेव ! तव प्रसादात् ॥ ४ ॥

कल्पद्रुलम्भः शुभकामकुम्भश्चिन्तामणिर्नाम महामणिश्च ।
यन्नैव दातुं प्रभवो भुवोऽपि ददासि सद्यस्तदपि प्रभो ! त्वम् ॥५॥

तवैव भक्तिर्जिन ! भुक्तिमुक्तिहेतुर्नरेष्वेव च सा समग्रा ।
ध्यात्वेति देवा मनुजावतारं मनोहरं न स्पृहयन्ति के के ? ॥ ६ ॥

प्रभो ! त्वदाज्ञावरहारवल्ली विभूषणं यस्य हृदो बभूव ।
सौभाग्यभङ्गीसुभगं वृणीते तं सिद्धिलक्ष्मीरपि दुर्लभा सा ॥ ७ ॥

तदेव वर्षं गुरुहर्षहेतुः स एव मासः सुखसन्निवासः ।
दिनं घनांहोमथनं तदेव त्वं वीक्ष्यसे यत्र विभो ! जितात्मा ॥८॥

रत्नानि रोहणगिरेः कनकानि मेरो रूप्यानि च प्रवररूप्यगिरेर्गृहीत्वा ।
सालत्रयं प्रवररत्नमयं नु यस्यां देवैस्तवेश ! रचितं निचितं महोभिः॥

यस्यां तवोपरि परिस्फुटचन्द्रकान्तचन्द्रेशचन्द्रकरशुभ्रमदभ्रमूर्त्ति ।
छत्रत्रयं प्रवरमौक्तिकरत्नराजिविभ्राजि राजति तवोज्ज्वलकीर्त्तितुल्यम् ॥

तापप्रचारशमनः सुमनोनिषेव्यः पादः पवित्रतधरो नृसुरप्रमोदी ।
स्कन्धश्रिया प्रवरयाऽतिविराजमानश्चैत्यद्रुमस्त्वमिव देव ! विभाति यस्याम् ॥ ११ ॥

भास्वन्मणीमयमुदारतरप्रभाम्भः पद्मीभवत्प्रणतदेवकिरीटकोटि ।
भाति त्वदीयवपुरंशुपुषा हि यस्यां सिंहासनं स्फुटरुचा मणिनेव मौलिः॥

सुरासुरैर्निर्मितदण्डमण्डितः सच्चामरैः शुभ्रतरैः प्रवीजितः ।
त्वं राजसे यत्र जगत्पते ! यथा सौदामिनीदामविराजिताम्बुदः ॥१३॥

तेजःश्रिया निर्जितभानुमण्डलं त्वद्रूपलक्ष्म्याः किल कर्णकुण्डलम् ।
प्रमोदिताखण्डलमण्डलं मुहुर्भामण्डलं राजति यत्र ते विभो ! ॥१४॥

सुरनिकरकराग्रप्रस्तमन्दारजाति—
प्रमुखकुसुमवृष्टेर्दम्भतः सेवितुं त्वाम् ।

उडुततिरवतीर्णा किं नु यत्र त्वदीय-

स्फुरदुरुतरकीर्त्या स्फूर्तिमत्या जितेयम् ॥ १५ ॥

भयमिव जिनभर्त्ता दुःखहर्त्ता सुसम्प-

न्मयशिवपदकर्त्ता वर्त्ततेऽन्यो न कश्चित् ।

इति वदति नभःस्थो दुन्दुभिस्ते पुरस्ता-

ज्जिन ! जलधरगर्जि तर्जयन् यत्र नादैः ॥ १६ ॥

विलसदमृतधाराः किं पिबाम्येष हर्षा-

न्मधुरतरपयो वा कामधेनुस्तनोत्थम् ।

इति जननिकरेण ध्यायताऽपायि यस्यां

पुलकिततनुभाजा नाथ ! गीस्तावकीना ॥ १७ ॥

मोहाह्वभूपतिरयं जगतामसाध्यो-

ऽसाधि त्वया मदनमुख्यभटैर्युतस्तत् ।

उत्तम्भितस्तव पुरः सुरसेव्य ! यस्या-

मिन्द्रध्वजस्य मिषतो विजयध्वजोऽयम् ॥ १८ ॥

धैर्येणाधरितेन मेरुगिरिणा सर्वंसहत्वेन वा

पृथ्व्या निर्जितया स्वरत्ननिचयः प्रादायि यस्ते विभो ! ।

तेजःश्रीभिरपाकृतैर्दिनकरैर्यद्वा रुचां मण्डलं

तैरेतद् विदधे किमित्यविरतं यत् तर्क्यते कोविदैः ॥१९॥

यद्धर्मचक्रं भगवंस्तवाग्रे देदीप्यते दीप्तिविराजि यत्र ।

श्रीतीर्थलक्ष्मीललनाललाटे ललामशोभां प्रथयत् सदापि ॥ २० ॥

॥ युग्मम् ॥

मणिमयकपिशीर्षकालिरुचत्किरणगणागुरुवप्रशीर्षसंस्था ।
मुकुरति गगनस्पृशां सुरीणां वदनविलोकविधौ सदापि यत्र ॥२१॥
मणिमयभुवि बिम्बितं निरीक्ष्यामरनिकरं किमु नः पुरीर्जिघृक्षुः ।
प्रचलति सुरसार्थ एष इत्याकुलहृदयोऽजनि यत्र दैत्यवर्गः ॥२२॥
यत्रेन्दुकान्तमयभूमिषु चन्द्रकान्त्याश्लेषाद्रवामृतरसैर्वचनैश्च तेऽर्हन् ।
पद्भ्यो हृदोऽपि च चलन्मृगलोचनानां रागः प्रयात्यविकलो मलवज्जलेन ॥ २३ ॥
द्वारेषु मौक्तिकमयीः प्रतिबिम्बभाजो माला विलोक्य मणिभूषु सितेतरासु ।
स्रस्ता किमस्मदुरुहारलतेति यस्यामत्याकुला मृगदृशो हृदयं स्पृशन्ति ॥
तोरणस्थशितिरुङ्मणिमालां बिम्बितां स्फटिकभूमिषु यत्र ।
वीक्ष वातचपलां चलतोऽहेर्भीतितोऽतितरला महिलाः स्युः ॥२५॥
स्फटिककुट्टिमकोटितटोलुठद्विविधनीलमणीननणीयसः ।
समवलोक्य हरित्तृणवाञ्छया यदुपरि त्वरिता हरिणा न के ॥२६॥

हर्षोत्कर्षवशप्ररूढरभसप्रारब्धनाट्यक्रिया–
भ्रश्यन्निर्मलहारमौक्तिकगणं यं पातयाञ्चकुषी ।
पौलोमी पुलकोल्लसत्तनुलता विश्वेश्वर ! त्वत्पुर–
स्तस्या यत्र स एव बीजति महानन्दद्रुमोद्भूतये ॥
भक्त्याविष्कृतभावभासुरनरस्ववासिनां सन्तते–
रुद्गच्छत्पुलकप्रवर्द्धिततनौ चित्तेऽपि यस्यां मुहुः ।
स्वामिंस्तेऽङ्घ्रिप्रतिबिम्बविस्फुटनखप्रोद्यद्रुचां मण्डलं
व्याहाराश्च मनोहराः सततमप्युद्योतमातन्वते ॥ २८ ॥

इति विविधविकल्पांस्तन्वती कोविदानां
समवसरणभूमिः कस्य न स्यान्मुदे सा ।
जिनवर ! तव यस्याः श्रीविशेषावलोकाद्-
भवति तदपि नूनं स्वर्विमानं विमानम् ॥ २९ ॥
किन्नर्यो गिरिकन्दरेषु महिला भूवल्लभानां क्षितौ
पाताले दनुजस्त्रियः सुरवधूवृन्दानि देवालये ।
व्यन्तर्यो विविधाश्रयेषु भगवन् ! सङ्ख्यातिगांस्ते गुणान्
वीणावेणुवरकगातिमधुरं गायन्ति रात्रिन्दिवम् ॥ ३० ॥
मोहद्रोहकदाग्रहग्रहमदोन्मादप्रमादस्फुर-
ल्लोभक्षोभमुखान्तरारिनिकरैः पीडां परां प्रापितः ।
स्वामिंस्त्वां शरणं श्रितोऽस्मि जगतां दुःखक्षयायैव य-
न्मुक्तिस्थोऽप्यवतीर्णवानसि भुवं त्वं विश्वविश्वेश्वरः ॥३१॥
निर्नीरेऽम्बुरुहं मरौ सुरनदीदौस्थ्ये सुरद्रुः कुहू
तम्यां पूर्णनिशाकरो हिमभरे मध्यान्हभानूदयः ।
भृत्येऽप्यद्भुतराज्यमापदि महासम्पत्प्रकर्षः कलौ
कालेऽस्मिन्नपि यज्जगत्त्रयपते ! त्वद्दर्शनं देहिनाम् ॥३२॥
सौधे लक्ष्मीरगण्या पटुकरटिघटा वाजिनः स्वर्णभूषा
आयुः प्रौढं प्रभुत्वं विमलतरयशो व्यापदः सम्पदाल्यः ।
रूपं चातुल्यरूपं त्वदमलचलनोपासना कल्पवल्लेः
पुष्पाण्येतानि विश्वाधिप ! शिववनितास्वामिताह्वं फलं तु ॥३३॥
श्रीजीरापल्लिदेव ! त्रिजगदधिपते ! प्राज्यराज्यादिलक्ष्मी-
दातस्तात ! त्वदीयामलचलनयुगोपासनावासनातः ।

स्तुत्वैवं प्रार्थये त्वां महिमदिनकरज्योतिरुद्योतिताशं
यस्मात् त्वं प्रार्थितार्थस्फुटघटनविधौ कल्पवृक्षाधिकश्रीः ॥२४॥

॥ इति श्रीजीराउलिमण्डनपार्श्वनाथस्तवनम् ।
भट्टारकश्रीभुवनसुन्दरसूरिकृतम् ॥

---

(३९)

श्रीभुवनसुन्दरसूरिविरचितं

श्रीपावकदुर्गमण्डनश्रीशम्भवनाथस्तवनम् ।

महाप्रातिहार्यश्रिया शोभमानं सुवर्णादिवप्रत्रयीदीप्यमानम् ।
स्फुरत्केवलज्ञानवल्लीवसन्तं स्तुवे पावके भूधरे शम्भवं तम् ॥ १ ॥
कलाकेलिकेलीविनाशैकदक्षं समस्ताङ्गिनां प्रार्थिते कल्पवृक्षम् ।
त्रिलोकीतले पापपूरं हरन्तं स्तुवे पावके भूधरे शम्भवं तम् ॥ २ ॥
महामोहसर्पप्रणाशे सुपर्णं प्रभामण्डलोल्लासिगाङ्गेयवर्णम् ।
महाभाग्यसौभाग्यभङ्गीं धरन्तं स्तुवे पावके भूधरे शम्भवं तम् ॥३॥
सुधासोदरोल्लासिवाणीविलासं प्रमादादिविद्वेषिदत्तप्रवासम् ।
त्रिलोकीस्थितान् सर्वभावान् विदन्तं स्तुवे पावके भूधरे शम्भवं तम् ॥
स्थितं पुण्डरीकाचलस्यावतारेऽखिलक्ष्माधरश्रेणिशृङ्गारहारे ।
तृतीयं जिनं कुन्ददन्तं भदन्तं स्तुवे पावके भूधरे शम्भवं तम् ॥५॥
प्रभो ! मज्जता भीमसंसारकूपे मया देव ! लब्धोऽसि दुःखौघरूपे ।
ददालम्बनं यस्त्वमंहस्तदन्तं स्तुवे पावके भूधरे शम्भवं तम् ॥६॥

ददास्यङ्गिनां देव ! सर्वार्थसिद्धिं हरस्युर्मिथ्यात्वमायादिबुद्धिम् ।
अतोऽभीष्टदो यस्त्वमेवोल्लसन्तं स्तुवे पावके भूधरे शम्भवं तम् ॥७॥
प्रभो ! देवरत्नं मया लब्धमद्य समासादितः कल्पवृक्षोऽपि सद्यः ।
यतः प्रापि भाग्योदयैर्भद्रवन्तं स्तुवे पावके भूधरे शम्भवं तम् ॥८॥

चाम्पानेरपुरावतंसविशदः श्रीपावकाद्रौ स्थितं
सार्वं शम्भवनायकं त्रिभुवनालङ्कारहारोपमम् ।
इत्थं यो गुरुभक्तिभावकलितः संस्तौति तं वृण्वते
ताः सर्वा अपि मङ्गलोत्सवरमाभोगान्विताः सम्पदः ॥९॥

इति श्रीपावकदुर्गमण्डनश्रीशम्भवजिनस्तवनम् ।
श्रीभुवनसुन्दरसूरिविरचितम् ।

---

[४०]

श्रीभुवनसुन्दरसूरिसूत्रितं

श्रीशत्रुञ्जयस्तवनम् ।

श्रीशत्रुञ्जयशैलभासुरशिरःशृङ्गारचूडामणे !
श्रीनाभेय ! जगन्मनोऽम्बुजवनप्रह्लादनाहर्मणे ! ।
रम्यां सिद्धिवधूं वुवूर्षुरखिलं पापं जिहीर्षुर्निजं
त्वामज्ञोऽपि निनीषुरस्मि भगवन् ! मार्गे गिरां किञ्चन ॥१॥
भाग्यैरुत्पलमण्डलैरिव जगद्भर्तः ! समुन्मीलितं
प्रोदप्राच्यभवार्जितैर्मुकुलितं पापैः सरोजैरिव ।

आनन्दाम्बुधिना च मेऽद्य भगवन् ! कल्लोललीलायितं
त्वद्वक्त्रामलचन्द्रमण्डललसद्भामण्डलेक्षोत्सवे ॥ २ ॥
त्वद्यात्रागतदेहिनां गजपतेः स्कन्धाधिरूढा सती
त्वन्मातेव समग्रपापपटलं वेभिद्यते प्रागपि ।
तेन त्वं जगतां पते ! किल कलप्रासादमध्यस्थितो
ध्यानासीन इवेक्ष्यसे विगततच्चिन्ताचयः प्राणिभिः ॥३॥
चेतश्चिन्तितदानदैवततरुः श्रीकपर्दीश्वर-
स्त्वद्यक्षाधिप एव देव ! सकलान् विघ्नान्निजेघ्नीयते ।
यत्प्रागेव समग्रयात्रिकजनव्रातस्य रात्रिंदिवं
तद्व्यापारविधौ समस्तु भगवंस्तत्ते कुतस्त्यः श्रमः ? ॥ ४ ॥
त्वत्प्रासादशिरोऽधिरुह्य भगवन् ! दौकूल एष ध्वजः
प्रान्तालिङ्गितकिङ्किणीक्वणनिभाद् ब्रूते किलैतद्वचः ।
हे लोका ! यदि सिद्धिनामकपुरीं द्रष्टुं समुत्कण्ठते
चेतस्तत्तदधीश्वरं जिनममुं सेवध्वमत्यादरात् ॥ ५ ॥
स्वामिंस्ते गगनाग्रलग्नशिखरः प्रासाद एव ध्रुवं
हन्तुं पापभटानतीव विकटान् यद् गाढबद्धोद्यमः ।
दण्डं चण्डममुं बिभर्त्ति तदयं तत्खण्डनायोत्कटं
तद्बन्धाय च पाशमप्यतिलसल्लम्बध्वजव्याजतः ॥ ६ ॥
देव ! त्वन्मुखवीक्षणक्षणभवद्रोमाञ्चसंवर्मित-
स्त्रैलोक्योत्कटरागमुख्यसुभटान् शत्रून् यदत्राङ्गभृत् ।
ध्यानास्त्रेण जयत्यहर्निशमतः शत्रुञ्जयेत्याख्यया
विख्यातस्तव भूधरोऽपि भगवन् ! लोकाग्रचूडामणे ! ॥७॥

श्रीधर्मोज्ज्वलनैकमण्डलमिलन्मानातिगप्राणिनां
　　माद्यद्दुष्कृतमण्डलं कुलमिव क्रीडत्कुरङ्गावलेः ।
मन्ये त्रासयितुं त्वदीयभवनद्वाराङ्गणे रङ्गतो
　　व्याघ्रीयं स्थितिमादधाति सकलप्राचीनबर्हिःस्तुत ! ॥८॥
राष्ट्राणि प्रचुराण्यपीह भुवने जाग्रत्युदग्रश्रिया
　　नैकस्यापि परं सुशब्दघटना प्राग् जाघटीति प्रभो ! ।
किन्त्वेतज्जगदद्भुतां सुभगतालक्ष्मीं समासीसदत्
　　त्रैलोक्याभरणेन देव ! भवता ख्यातं सुराष्ट्रेत्यतः ॥९॥
स्वामिंस्त्वन्मुखमण्डलोल्लसितरुक्पूरैः प्रभातोदये
　　स्पृष्टा ये न हि दुर्गतिं स्पृशति तान् वन्दारुजन्तूनिह ।
ये बोधत्प्रबलप्रतापतपनोद्दीप्रप्रभाचक्रकैः
　　श्लिष्टाः श्लिष्यति तान् किमञ्जनघनश्यामा तमिस्रावली ॥१०॥
मन्ये सिद्धरसः प्रसिद्धमहिमा स्वामिंस्त्वदीयोल्लस-
　　त्पादाम्भोरुहसम्भवद्दशनखप्रेङ्खत्त्विषां मण्डलम् ।
यत्स्पृष्टाः किल कोटिशोऽपि मनुजाः कल्याणलक्ष्मीं नवा-
　　मासाद्याभरणीभवन्ति भगवन् ! सिद्धचङ्गनाया यतः ॥११॥
पीयूषद्रववर्षणं नयनयोस्त्वद्वक्त्रसंवीक्षणं
　　सञ्जातं प्रकरोति देव ! भगवन् ! भाग्योत्तमत्वं मयि ।
किं नोल्लासयति प्रकाशितजगच्चित्तो वसन्तोत्सवः
　　क्रीडत्कोकिलमण्डलीषु मधुरारावस्य लीलायितम् ॥१२॥
नान्यो रत्नमहीधरोऽस्ति भुवने सोऽप्यस्तु वा किं सता
　　तेन प्रस्तरखण्डमण्डितभुवा रत्नाचलः किन्त्वमम् ।

ख्यातस्ते धरणीधरः प्रविलसन् यत्रैष चिन्तामणि-
स्त्वं नाथ ! प्रथयस्यभीष्टमखिलं कालेऽधुनाप्यङ्गिनाम् ॥१३॥
कीर्तिस्तम्भयुगं पदौ विजयिनो धर्मस्य कल्पद्रुमौ
पाणी तत्सरलाङ्गुलीततिरियं स्वःशाखिनां पल्लवाः ।
स्कन्धौ बन्धुरशातकुम्भकलशौ सौवर्णपट्टो हि हृत्
कण्ठः कम्बुरयं स्वशब्दविधिना विश्वस्य कल्याणकृत् ॥१४॥
चन्द्रः सान्द्ररुचिर्मुखं नयनयोर्युग्मं नवाम्भोरुहं
कर्णौ काञ्चनशुक्तिके मुकुरयोर्द्वन्द्वं कपोलस्थली ।
नाशाम्भोरुहनालमद्भुतमिति त्वद्रूपलक्ष्मीं प्रभो !
प्रातर्मङ्गलकारिणीं प्रतिदिनं पश्यन्ति धन्या जनाः ॥१५॥ युग्मम्
कालेऽस्मिन् भवसम्भवश्रमभरैरापीड्यमानाङ्गिनां
स्वामिंस्त्वं निजदर्शनामृतरसैरानन्दनिस्यन्दिभिः ।
तापव्यापमपाकरोषि सकलं वीक्ष्येति भूमण्डलात्
स्वःपातालतले सुधाप्यचकलन्निर्हेतुकावस्थितिम् ॥१६॥
त्वं भक्तिप्रणमन्नरासुरसुराधीशार्च्यमानः प्रभो !
तापं खण्डयसि प्रचण्डमपि यज्जाड्यं च जन्मस्पृशाम् ।
तस्मात् तद्घटने पटुत्वकमलामालिङ्गमानाविभौ
सूर्याचन्द्रमसौ त्वदीयतुलनामासादयेतां कथम् ! ॥ १७ ॥
रत्नालङ्कृतिधारिणी नयनयोर्नव्यामृतोद्गारिणी
माद्यन्मोहविदारिणी स्फुरदुरुज्योतिःकलाधारिणी ।
स्फूर्जन्मङ्गलकारिणी त्रिजगतामानन्दविस्तारिणी
मूर्तिस्तेऽघनिवारिणी जिनपते ! दत्ते मनोवाञ्छितम् ॥१८॥

रम्योऽशोकतरुः स्फुरत्परिमलाकृष्टालिमालाकुला
वृष्टिः सौमनसी सुरैर्विरचिता दिव्यो ध्वनिर्बन्धुरः ।
चञ्चच्चामरमण्डलं स्फुरदुरुश्वेतातपत्रत्रयी
भास्वद्रत्नगणाऽनणुद्युतिभरैराभासि सिंहासनम् ॥१९॥
व्योमन्यब्द इवातिमन्द्रमधुरध्वानो नदन् दुन्दुभि-
मार्तण्डद्युतिमण्डलाभममलं भामण्डलं चाद्भुतम् ।
इत्येतां भुवनेषु विस्मयकरीं त्वत्प्रातिहार्यश्रियं
दृष्ट्वा कस्य जगत्त्रयस्य ! न भवेत् प्रौढप्रमोदोदयः ? ॥२०॥युग्मम्॥
श्रीमन्नाभेयदेव ! प्रथमजिन ! जगन्मानसाम्भोजहंस !
प्रौढश्रीपुण्डरीकाचलविमलतरोत्तुङ्गशृङ्गावतंस ! ।
एतां यस्तावकीनस्तुतिकुसुमस्रजं स्थापयेत् कण्ठपीठे
सोत्कण्ठाः सम्पदस्तं त्रिजगदधिपते ! वृण्वते विश्वशस्याः ॥२१॥

इति श्रीशत्रुञ्जयस्तवनं श्रीभुवनसुन्दरसूरिकृतम् ।

[४२]

श्रीभुवनसुन्दरसूरिसन्दृब्धं
त्रिविधयमकमयं
श्रीचतुर्विंशतिजिनस्तवनम् ।

विजयते वृषभः स शमास्पदं जिनपतेरिह यस्य शुभं पदम् ।
प्रणमतां विपदोऽपि हि सम्पदन्त्यत्रिकलं विकलङ्करमापदम् ॥१॥

विपुलमङ्गललक्ष्मिनिकेतनं स्तुतिपरामरचारणकेतनम् ।
अजिततीर्थपते ! पदयामलं तव भजे स्थिरसौख्यमयाऽमलम् ॥२॥
मदनमर्दन ! सम्भव ! ते श्रियेऽमदनरेन्द्रनताङ्घ्रियुगं मुदा ।
प्रमदनिर्भरदेवगणस्तुताऽप्रमदयोपशमादिगुणालय ! ॥ ३ ॥
शिववधूवरहारविनायकप्रभ ! भवन्तमघाहिविनायक ! ।
भजति तुर्यजिनं भुवि ना यकः स भवतीहितवस्तुविनायकः ॥४॥
विजयते सुमते ! जनताऽऽरकं तव मतं विदधद् भुवि तारकम् ।
निजयशस्ततिनिर्जिततारकं महिमधाम विभो ! निहतारकम् ॥५॥
कमलमीप्सुरहं निहताखिलाकमल ! ते चरणं शरणं श्रितः ।
कमलया कलया कलितानिशं कमललाञ्छन ! देव ! धरात्मज ! ॥६॥
जिन ! सुपार्श्व ! सुपर्वसभाजन ! प्रबलहर्षविकाशिसभाजन ! ।
प्रशमनामम्हारसभाजन ! त्वमसि शस्यगुणो न सभाजन ! ॥७॥
जिनपते ! क्षणदेश्वरलाञ्छनाऽखिलविचक्षणदेशनरस्तुत ! ।
कृतशिवेक्षण ! देव ! सुखावलीः कुरु सदा क्षणदेश ! दयानिधे ! ॥८॥
विहरति त्वयि भूमितले विभाविह रतिः समभूत् सुविधे ! सताम् ।
विहरति प्रथितां भवभीमतां विहर तिग्मकरादिसुरस्तुतः ॥९॥
गुरुरुचे रुरुचे तव यो मते जिन ! भवे दमवेदशिवो ह्यसौ ।
विनयिने नयिने प्रणतोऽस्मि तत् शुभवते भवते भव शीतल ! ॥१०॥
सुनयनं नयनन्दिसरोरुहोद्भवरविर्वरविष्णुसुतं जिनम् ।
सुविभवं विभवं जनता श्रिता सुविशदेऽविशदेव पदे ध्रुवम् ॥११॥
अकमनङ्गमनन्तमितं सदाप्यनवमं नवमं ‹समाश्रितम् ।
जितमदं तमदम्भगिरं जिनं सजयया जयया जनितं स्तुवे ॥१२॥

विमल ! ते मलतेऽमलतेजसः शिवरसं वरसंवरसङ्गतम् ।
सुचरणं चरणं च रणं च यः स्थिरतमारतमार तमाप चित् ॥१३॥
जिनमनन्तमनन्तचितं भजेत् सुखमपारमपारमितं च यः ।
शिवरमा वरमाश्रयमाश्रयेत् तमुदितं मुदितं स्थिरसम्पदा ॥१४॥
अवनताभर ! तामरसाननं प्रवरमङ्गलमङ्गलता नृणाम् ।
जनमता नमतादिह सुव्रतासुतमसौ तमसौहृदभेदिनम् ॥ १५ ॥
नमत शान्तिजिनं पदयोर्लुठत्सुरवरं रवरञ्जितसज्जनम् ।
स्फुरति यस्य सुधर्मकथावनी सुखचिता खचिता मणिमौक्तिकैः ॥१६॥
सुरपतिस्तव कुन्थुविभो ! गुणान् सुरपतित्वमनारतमेव यत् ।
सवितरस्यघतामसखण्डने स वितरस्यतुलं च सुखं नृणाम् ॥१७॥
मदनदर्पविनाशसुदर्शनं प्रमदनिर्भरतातसुदर्शनम् ।
अरजिनं सुखकारणदर्शनं सुजन ! हे भज पङ्कजदर्शनम् ॥१८॥
जिनपतिं बहुलक्षमया चितं प्रददतं वसुलक्षमयाचितम् ।
नृपतिकुम्भभवं तिमिराजितं प्रणमताङ्घ्रिलुठत्सुरराजितम् ॥१९॥
भुवनतारक ! तारकलाः श्रयन् वरसभासित ! भासितभूतल ! ।
प्रशमनाशय ! नाशय दुष्कृतं जिन ! सुमित्रज ! मित्रजनावलेः ॥२०॥
अघनि(वि)शासनशासन ! हर्षदः प्रबलदर्पकदर्पकलाजितः ।
त्वमसमानसमानसतोषकृद्विजयनन्दन ! नन्द नयाश्रित ! ॥२१॥
घृतरसास्तरसा दधतो मुदां वरचयं रचयन्ति जनैर्महम् ।
सुरजना रजनावपि यस्य तं स्तुत तमांततमाश्रितनेमिनम् ॥ २२ ॥
स्मरहतौ प्रभवन्तमनारतं जिनपपार्श्वभवन्तमनारतम् ।
गुणजितेन्दुभवं तप आश्रयं गतभवं तमहं विभुमाश्रयम् ॥ २३ ॥

निजगिराऽमृतयूषसुधाकरं गुणविनिर्जितपूर्णसुधाकरम् ।
जिनमजातरसं महिलासु तं प्रणिदधे प्रयतस्त्रिशलासुतम् ॥ २४ ॥
भुवनसुन्दरसूरिवरस्तुताः सकलकेवलिनो बलिनो गुणैः ।
भुवि भवन्तु विभास्वरसम्पदे स्फुटमहोदयिनो दयिनो मुदे ॥२५॥

इति विविधयमकमयचतुर्विंशतिजिनस्तवनम् ।
श्रीभुवनसुन्दरसूरिपादैः कृतम् ॥

---

[४२]

मन्त्राक्षरगर्भित

श्रीपार्श्वजिनस्तोत्रम् ।

ऐँ ह्रीँ श्रीँ [अर्हं] धरणोरगेन्द्रमहितः श्रीसप्तभोगोल्लस-
न्माणिक्यावलिकान्तिसञ्चयदिनध्वान्तप्रपञ्चप्रभुः ।
श्रीवामोदरचारुपङ्कजवनीमार्तण्डबिम्बायते
विघ्नश्रेणिविमन्थनो विजयते श्रीपार्श्वनाथो जिनः ॥ १ ॥

ॐ कारैः ह्रीँकारैः श्रीँकारैर्वर्णमन्त्रसङ्घातैः ।
हृत्पुण्डरीकपीठे स्मरत श्रीपार्श्वतीर्थकरम् ॥ २ ॥
ध्यायन्तिस्फटिकश्वेतमभिप्रेतं परं पदम् ।
ह्रीँकारश्रीवशीकारचतुरं पार्श्वतीर्थपम् ॥ ३ ॥
लभते सकलामृद्धिं बुद्धिं सिद्धिं सपुत्रताम् ।
प्राज्यं राज्यं कलत्रं च सम्यक् तत्त्वं सुनिश्चलम् ॥ ४ ॥

निःशेषमन्त्राक्षरचारुमन्त्रं
श्रीपार्श्वतीर्थेश्वरनामधेयम् ।
सदा स्मरामः प्रमुदा महामः
प्रीत्या नमामः कुशलं लभामः ॥ ५ ॥

[७३]

श्रीजिनप्रभसूरिविरचितं
यमकमयं
श्रीपार्श्वजिनस्तवनम् ।

श्रीपार्श्वं भावतः स्तौमि महोदधिमगर्हितम् ।
उद्धरन्तं जगद् दुःखमहोदधिगर्हितम् ॥ १ ॥
दृग्गोचरं भवान् येषां प्रियङ्गुरुचिरायते ।
प्राप्नुवन्ति सुखं नाथ ! प्रियं गुरु चिराय ते ॥ २ ॥
त्वां चतुःषष्टिरिन्द्राणां तुष्टावामेयवैभवम् ।
समूलकाषं कषितुं तुष्टा वामेय ! वै भवम् ॥ ३ ॥
पवनीभवितुं कर्मवनदक्षेपैगा यते ।
को ना हि कमले नम्रावनदक्षे पणाय ते ॥ ४ ॥
वन्धस्वं-गतैर्मुक्त ! वैनतामरसासनः ।
स्वप्नेऽपि स्वदते तेन विनतामरसाननः ॥ ५ ॥

---

१ वनदक्षपणायते । क । २ विनितामरसाननः । क ।

भुवि स्तुतो येन भवानिन्दीवरदलासितः ।
स्वकीर्तिपूरस्तेनेन्दुर्निन्दी वरद ! लासितः ॥ ६ ॥
अपि व्यामोहिताशेषसुरदानवमानवाः ।
न त्वामचुक्षुभन्नारी सुरदा नवभा नवा ॥ ७ ॥
फुल्लत्फणिफणारत्नरुचिराजितविग्रहे ।
त्वयि प्रीतिः स्फुरतु मे रुचिरा जितविग्रहे ॥ ८ ॥
द्युपतिमुकुटप्रोद्घृष्टांह्रिं जगत्कमलाकर-
द्युपतिमनघं स्तुत्वेति त्वां कृताञ्जलिरर्थये ।
प्रशमजलधे ! मह्यं सद्य प्रसद्य वितार्यतां
प्रशमनविधौ भावारीणां जिन ! प्रभविष्णुता ॥९॥

[४४]

मुनिरत्नश्रीचतुरविजयविरचितं

श्रीपार्श्वनाथस्तोत्रम् ।

जिनराज ! सदा तव मे शरणं शरणागतवत्सल ! पार्श्वविभो ! ।
गुणिनां विदधासि शिवं सुभगं सुभगेत्यवगत्य ततस्तरसा ॥१॥
अहमागत आप्त ! भवच्चरणं चरणे मम देहि मतिं विमलाम् ।
विमलं मम मानसमीश ! कुरु यदि चेत् तव दानगुणोऽवितथः ॥
गुणिनां भविनां विभवं कुरुषे किमु चित्रमिदं तदहो मुनिप ! ।
मुनिपापमिमं यदि तारयसि भवतीश ! तदा तव तारकता ॥३॥
मदमानयुतं व्यसनैर्व्यथितं मथितारिगणेश ! विधाय कृपाम् ॥
समये भणिताच्च रणाद् विमुखं जिन ! तारय मां गुणहीनमिमम् ॥
चरितं मम तीर्थपते ! गहनं भणतीति नियोज्य करौ चतुरः ।
भवसागरपर्यटनं परमं परमेश्वर ! वारय वारय मे ॥ ५ ॥

[४५]

श्रीजिनसमुद्रसूरिसन्दृब्धम्

जेसलमेरुमण्डन–

श्रीपार्श्वजिनस्तवनम् ।

आनन्दमन्दरनगपङ्कजवने वसन्तं चित्ते सतां शिवपदे च सदा वसन्तम् ।
विश्वोपकारिवरवैभवलाभवन्तं श्रीपार्श्वदेव ! विनुवामि मुदा भवन्तम् ॥

संसारसागरतरण्ड ! करण्ड ! सम्यग् ज्ञानादिरत्ननिचयस्य जगद्द्वयस्य !
वामेय ! विश्वजनगेय ! गुणैरमेय ! त्वं गीःपतेरपि गिरां न हि गोचरोऽसि ॥ २ ॥

त्वया यदर्थज्वलितस्य तस्य कृतः पुरा कोऽपि महोपकारः ।
अपि द्विजिह्वो द्विसहस्रजिह्वो बभूव संस्तोतुमिवेनमेव ॥ ३ ॥

यत्ते व्यधायि कमठेन कठोरघोरधाराकरालजलवृष्टिरिहोपरिष्टात् ।
तेनैष केवलमवीवृधदात्मनो वै दुःकर्मवल्लिवनमेव चिरप्ररूढम् ॥४॥

स्फूर्जत्फणामणिधरं धरणं भजन्तं यच्चापि पातकमठं कमठं द्विषन्तम् ।
त्वं मन्यसे सदृशमीदृशमीश ! लोके नीरागताविलसितं लसितं तवैव ॥

दोषावसानोदितकेवलश्रीकलाकलापाप्रतिपातिरूपः ।
नीरूप्यसे कश्चन देव ! धन्यर्दिनोदयेऽपि त्वमपूर्वचन्द्रः ॥ ६ ॥

त्वन्नाम वामाङ्गज ! ये जपन्ति नश्यन्ति दूरं दुरितानि तेभ्यः ।
कुर्वन्ति ये गारुडमन्त्रजापं बाध्यन्त एवाहिविषैः कथं ते ? ॥ ७ ॥

य एव निध्यायति मानसस्थमन्तर्दशा त्वां जिनराजहंसम् ।
स एव साक्षात्कुरुते समग्रं लीलायितं सद्गतिसम्पदस्ते ॥ ८ ॥
जगन्मतं त्वन्मतमत्र येषां न सम्मतं हन्त हताशयानाम् ।
प्रभातविद् घूकविहङ्गमानां हि केवलालोकबहिःस्थितास्ते ॥ ९ ॥
क्षुद्राशयैः कैश्चिदनाश्रितस्याप्यादेयता देव ! न हीयते ते ।
किं मक्षिकोपेक्षितचन्दनस्य प्रयाति सौरभ्यगुणः कदापि ? ॥१०॥
जगद् गुरो ! गौरवमेव तत् ते कुदृष्टिभिर्न प्रतिपद्यसे यत् ।
न येन तेनाभरणीकृतस्य महार्घताऽपैति महामणेः किम् ॥ ११ ॥
कुदृष्टिरागग्रहिला वराका ये त्वां जगन्मित्रममित्रयन्ति ।
ते कल्पवृक्षं विषवृक्षयन्ति चिन्तामणिं कर्करयन्ति मूढाः ॥ १२ ॥
त्वदास्यलावण्यवरेण्यलक्ष्मीं निरीक्ष्य नेत्राणि समुल्लसन्ति ।
हर्षप्रकर्षेण सदृष्टिभाजां चकोरकाणामिव चन्द्रलेखाम् ॥ १३ ॥
त्वत्पादसेवारसिकं मनो मे नाऽन्यत्र तोषं लभते हरादौ ।
विहाय वा मञ्जरिमञ्जुमाम्रं किं कोकिलः क्रीडति कर्णिकारे ? ॥१४॥
निशम्य कर्णामृतमर्हतो वचो न रोचते मे कुवचः कुतीर्थिनाम् ।
निपीय को वा मधुरं गवीपयः पिपासति क्षीरमिहार्कशाखिनः ॥१५॥
अर्शोऽङ्कुरक्षयभगन्दरदुष्टकुष्टमुख्या रुजः क्षयमयन्ति तव प्रसादात् ।
सर्पन्ति सर्पनिवहा भुवि तावदेव यावन्न हि स्फुरति गारुडपक्षवातः॥
शार्दूलपन्नगमतङ्गजचौरमुख्याः त्वाध्यायतो नहि पराभवितुं क्षमन्ते ।
किं कान्तिमन्मणिशशिप्रमुखान् पदार्थान् व्याप्नोति सान्द्रमपि
सन्तमसं कदाचित् ? ॥ १७ ॥

भयङ्करव्यन्तरभूतशाकिनी पिशाचवैतालकरालरक्षसाम् ।
भयानि नश्यन्ति तव स्मृतेर्नृणां यथैणयूथानि मृगेन्द्रहुङ्कृतेः ॥१८॥

धन्यास्त्रिसन्ध्यमपि केचन भक्तिभाज-
स्त्वां पूजयन्ति विधिवद् विविधप्रकारः ।
द्रव्यार्चयापि परमेश्वर ! पूजितस्त्वं
भव्यात्मानां भवसि भावसमाधिहेतुः ॥ १९ ॥

विश्वातिशायिगुणमौक्तिकभद्रकुम्भ ! लोकश्रियः शिरसि शाश्वतभद्रकुम्भ !
सद्भक्तमुद्गरदलीकृतकामकुम्भ ! श्रीपार्श्वदेव ! जय कामितकामकुम्भ !

नमः शमश्रीसुभगाय तुभ्यं नमः समस्ताङ्गिहिताय तुभ्यम् ।
नमः क्रमप्रह्वसुराय तुभ्यं नमस्तमःस्तोमहराय तुभ्यम् ॥२१॥

आरोग्यदीधितिमनोरमता तदङ्गे सौभाग्यभाग्यविजयाभ्युदयश्च तस्य ।
वाणी च तस्य वदने सदने च लक्ष्मीः पार्श्वेश्वरस्य वरिवस्यति
योऽङ्घ्रिपद्मम् ॥ २२ ॥

अद्याजगाम मम कामगवी नवीना
कल्पद्रुमोऽपि फलितो मिलितो ममाद्य ।
चिन्तामणिश्च मम पाणितले निलीनः
श्रीपार्श्वदेव ! तव संस्तवनानुभावात् ॥२३॥

एवं श्रीपार्श्वजिनं **श्रीमज्जिनचन्द्रसूरिगुरुशिष्यैः** ।
श्रीजिनसमुद्रसूरिभिरभिष्टुतोऽभीष्टफलहेतुः ॥ २४ ॥

श्रीजेसलमेरुमहादुर्गे विधिचैत्यभूषणं भगवान् ।
श्रीविधिसङ्घाभ्युदयं दिशतु श्रेयःश्रियां सद्म ॥ २५ ॥

[४६]

श्रीकुङ्कुमरोलापार्श्वजिनस्तवनम् ।

कुङ्कुमरोलभिधं पार्श्वं जालोरपुरसंस्थितम् ।
श्रेयःश्रेणिलतामेघं संस्तुवेऽहं जिनेश्वरम् ॥ १ ॥

ॐ ह्रीँ श्रीँ अर्हँ संयुक्त ! श्रीपार्श्व ! जगदीश्वर ! ।
त्वन्नामस्मरणाद् भक्तलोकानां स्युर्महर्द्धयः ॥ २ ॥

सुरासुरेन्द्रसन्दोहसंसेव्यपदपङ्कज ! ।
जगद्ध्येय ! गुणामेय ! जय त्वं करुणानिधे ! ॥ ३ ॥

पीनोऽहं पापपङ्केन हीनोऽहं गुणसम्पदा ।
दीनोऽहं तावकीनोऽहं मीनोऽहं त्वद्गुणाम्बुधौ ॥ ४ ॥

दासः प्रेष्यः प्रसादार्थी सेवाहेवाकिसेवकः ।
किङ्करस्तावकीनोऽस्मि तत्प्रसीद मयि प्रभो ! ॥ ५ ॥

अश्वसेनमहीपालकुलपाथोजभास्करः ।
वामाकुक्षिसरोहंसः पार्श्वोऽसौ भवतान्मुदे ॥ ६ ॥

इत्थं पार्श्वजिनेन्द्रः कुङ्कुमरोलाभिधानविख्यातः ।
स्वर्णगिरिशिखरमण्डनमानन्दं वः सदा देयात् ॥ ७ ॥

[४७]

समस्यामयं
श्रीनवखण्डपार्श्वजिनस्तवनम् ।

श्रीपार्श्वं नवखण्डाख्यं तं स्तुवे हर्षसंयुतः ।
दीपश्रेणीयुते यस्य ' गेहे दीपालिका दिवा ' ॥ १ ॥
यस्याग्रे दिव्यनारीणां नृत्ते वृत्ते मनोहरे ।
विरराज 'दिनारम्भे शतचन्द्रं महोलम्' ॥ २ ॥
जन्माभिषेके सुरशैलमौलौ देवेन्द्रक्लृप्ताद् भुतगोविषाणैः ।
सत्यापितं क्षीरजलं क्षरद्भि'र्गोशृङ्गतः क्षीरसमुद्भवो यत् ' ॥ ३ ॥
चित्तान्तरस्थे त्वयि देवदेव ! दुःखं कथं नो भजते विरामम् ।
रात्रौ दिवा यः सततं विरोधो 'दीपे करस्थे तिमिरेण बाधा' ॥४॥
भवे दौःस्थ्यदारिद्र्यदुष्कर्मभीमे कलौ भ्राम्यता भूमिमध्ये भ्रमेण ।
पदाब्जं त्वदीयं विभो ! यन्मयाप्तं 'प्रफुल्ले करीरे सरोजं हि दृष्टम्' ॥
त्वयि प्रभो ! दृष्टिपथं समागते मनो यदीयं भजते महाऽरतिम् ।
तस्यैव जन्तोर्बहुपापयोगतः 'समुद्रमध्ये किल धूलिसम्भवः ' ॥६॥
त्वद्दर्शनं नाथ ! मयेदमाप्तं दुःप्रापमन्तर्भवसन्ततीह ।
सद्भाग्ययोगाज्जगदीश ! तस्मात् 'पङ्गुः प्रयातो गिरिमेरुशृङ्गम् ' ॥७॥
भवाब्धिमध्ये भ्रमतां स्वकर्मतो जिनेन्द्र ! राज्यादिसुखं न दुष्करम्।
सुदुर्लभं दर्शनमत्र ते यथा 'पलाशवृक्षे सहकारमञ्जरी ' ॥ ८ ॥
त्वयि विभो ! समदः कमठो घनं सजलभारभृतं विपुलं यदा ।
रचितवान् जगत् किल लक्ष्यते 'न रजनी न दिवा न दिवाकरः'॥९॥

घोराट्टहासकलिताः प्रचुराः पिशाचा
व्यालास्तथा प्रबलभूतगणाः सुरेन्द्राः ।
दैत्याधिपेन विकृता भयहेतवे यत्
'स्वर्णाद्रिराप व्यजनानिलतः प्रकम्पम् ' ॥ १० ॥

त्वच्छासनं दुरितभारहरं वरेण्यं
मूढा नराः परमतत्त्वविचारशून्याः ।
ये शासनान्तरेण सदृशं गणयन्ति तेऽत्र
'मुक्ताफलानि बदरैः परिवर्तयन्ति '॥ ११ ॥

देवेशमज्जनले सरसे सुरम्यं
कर्पूरसुन्दरतरे गुरुकेशराढये ।
बिम्बं निरीक्ष्य किल मत्तदशाः सुरङ्गा-
'श्चन्द्रं महीतलगतं मधुपाः पिबन्ति' ॥ १२ ॥

स्वामिन् ! प्रसीदादिश किङ्करे मयि सौम्यां दृशं देहि कृपां विधेहि च।
भावी कदा मे तव सङ्गमो यथा 'क्षाराकरे वा धनसारदर्शनम्' ॥१३॥

मोहान्धा ये मदनजडिमाक्रान्तचित्ता अभव्याः
काले चास्मिन्निखिलतिमिरैर्मुक्तमास्यं त्वदीयम् ।
पादाब्जं वा भवति सुलभं पार्श्वमायुः किमेषां
'बन्ध्याजोऽन्धः कुहुनिशि रविं पश्यति व्योमपद्मम्'[1] ॥१४॥

यः पावित्र्यभरं तनोति सुमहान् यो दानशृङ्गारयुक्
यश्चान्तं न लभेत मुक्तिदयितो मालिन्यवान् यश्च न ।

१ अत्र च्छन्दोभङ्गः ।

सर्वेषां प्रियकारक ननु विभो ! देवाधिदेव
'गङ्गावद् गजराजवद् गगनवद् गाङ्गेयवद् गेयवत्' ॥१५॥
इत्थं श्रीनवखण्डपार्श्वजिन ! यो भक्त्या मया संस्तुतो
भव्यानां दुरितापहारनिपुणो देवेन्द्रवन्द्यो विभुः ।
काले दुःखमये प्रभावभवनं गन्धारवेलातटे
संस्थः सिद्धिसमृद्धिवृद्धिजनको भूयात् समस्यास्तुतः ॥

---

[४८]

श्रीहेमविमलसूरिशिष्यआनन्दमाणिक्यविरचितं

श्रीनवखण्डपार्श्वजिनस्तवनम् ।

विपुलमङ्गलमण्डलदायकं जिनपतिं प्रभुपार्श्वसुनायकम् ।
सकलसम्पदवृद्धिविधायकं नमत रूपरमासुमसायकम् ॥ १ ॥
रासक– कमठमहासुरमदभरभञ्जन ! भविकजनावलिमानसरञ्जन ! ।
खञ्जननयनविशाल ! तु जयु जयु ॥ २ ॥
श्रीअश्वसेनभूमीपतिनन्दन ! पापतापसन्तापनिकन्दन ! ।
चन्दन शीतलवाणि ! तु जयु जयु ॥ ३ ॥
असमसंसारपयोनिधितारण ! विषमगहनगतिवारण ! ।
चारणकर्ममहीन ! जयु जयु ॥ ४ ॥
निरुपमसकलमहागुणधारक ! सेवकलोकसमीहितकारक ! ।
तारकलाकलिताङ्ग ! तु जयु जयु ॥ ५ ॥

काव्यम्—

पातालश्रिपशेषनागवदने जिह्वासहस्रद्वयं
वक्त्रे स्यादपि यस्य बुद्धिरतुला जीवस्य तुल्या तथा ।
सोऽपि श्रीजिनपार्श्वराज ! तव यान् स्तोतुं भवेन्नो क्षमः
सङ्ख्यातीतगुणानहो जडमतिः स्तोष्ये कथं तान् प्रभो ! । ॥६॥

रासालुद्धउ—

रसनाविंशतिशतं यदि वदने वदने वचनविलासे ।
नागाधिप इव भवति निकामं कामं करसोल्लासे रे ॥ ७ ॥
देवसूरीश्वर इव यदि हृदये हृदयेश्वरसुविकाशे रे ।
विलसति विमलमतिर्जनजीवन ! पीवन तव गुणदासे रे ॥८॥
यदि बहुसागरजीवितमानं मानद ! भवति संसारे रे ।
अमरनायक इव घनधनसहितं हितकर ! भव दववारे रे ॥९॥
तदपि तवामलगुणगणराशिं वासितभुवनविचालं रे ।
नोतुमलं न भवामि हि जिनवर ! नवरससरसविशालं रे ॥१०॥

काव्यम्—

श्रीसर्वज्ञ ! जिनेश ! तावकलसत्पादारविन्दद्वयं
प्रातर्यो नमति प्रभो ! प्रमदतो लक्ष्मीविलासालयम् ।
प्रीतिप्रेमवशादवश्यमवशा सेवेत सेवापरा
पद्मा पुण्यपरंपरा परनरं तं सर्वकालं कलम् ॥ ११ ॥

आढेआ—

कमलाकेलिनिवास ! शमरसविहितोल्लास !
वासवनिकरपते ! जय जय विमलमते ! रे जिन ! जिन ! ॥१२॥

वामादेवीजननीजात ! प्रभावतीवर ! गतिताल ! ।
सुखकर ! विनतजने चरणपवित्र ! मुने ! जिन ! जिन !॥१३॥
मोहनवल्लीकन्द ! निर्मितनयनानन्द ! ।
सुन्दरसदयमते ! त्वयि मनो मे रमते जिन ! जिन ! ॥ १४ ॥
उपशमरसभृङ्गार ! जगतीयुवतिशृङ्गार ! ।
शं कुरु मे भजते भवसागरविरते ॥ १५ ॥

काव्यम्—

वाणी सैव मनोहरा ननु यया त्वं गीयसे नित्यशः
श्लाध्या दृष्टिरियं यया च नितरां त्वं दृश्यसेऽहर्निशम् ।
हस्तः शस्ततरः स एव फलदो यः पूजयेत् त्वां जिनं
ध्यानं धन्यतमं तदेव सुखदं यस्मिन् प्रभो ! त्वं भवेः ॥१६॥

फाग—

विषयमहारसपूरितदूरितधर्ममतिम् ।
शरणागतमथ मां जिन ! अवृजिनं कुरु सुमतिम् ॥१७॥
मदनमहोरगसुविषमविषमलभरितहृदम् ।
त्वं जिननायक ! मां प्रति सम्प्रति दिश सुपदम् ॥१८॥
क्रोधदवानलकालितमीलितनयनयुगम् ।
कुरु वचनामृतपोषणतोषणतः सुभगम् ॥ १९ ॥
लोभप्रलोभकवञ्चितलुञ्चितधर्मधनम् ॥
मामथ जिनवर ! पालय लालय सर्वदिनम् ॥२०॥

काव्यम्—

त्वां ये नाथ ! नुवन्ति सादरतया निन्दन्ति ये पापिन–
स्तेषां वाञ्छितसम्पदं च विपदं घोरां ददासि स्फुटम् ।

नीरागोऽपि गतस्पृहऽपि विगतद्वेषऽपि सञ्जायसे
विज्ञैश्चित्रमदोऽथवा हि महतां महात्म्यमीदग्विधम् ॥२१॥

त्रिपदी—

शृङ्गारसकला नारी सौभाग्यसुन्दरी रे
जाने वरसुरी रे अभिनवयोवन हरिहरी रे॥ २२ ॥
कुचभरनमदङ्गी सुरङ्गनिरङ्गी रे ।
प्रेमपुष्पभृङ्गी रे विरचितमृगमदभङ्गी रे ॥ २३ ॥
शीलशालि सदाचारा सततमुदारा रे ।
सुधर्मविचारा रे जिनगुणगानसुतारा रे ॥ २४ ॥
आनन्दपूरितबाला तव सुममालाभिः ।
विविधविशालाभी रचयतिपूजां वरकला रे ॥ २५ ॥
एवं संस्तुतिगोचरं जिनवरं नोत्वा गुणैर्भासुरं
त्वां श्रीमन्नवखण्डपार्श्व ! सुतरामेकं तु याचे वरम् ।
देया मे गुरुराजहेमविमलं त्वं सर्वसौख्यास्पदं
ज्ञानं मान्यतमं महोदयमना आनन्दमाणिक्यदम् ॥२६॥

---

[४९]

श्रीलक्ष्मीलाभप्रणीत

श्रीनवपल्लवपार्श्वनाथस्तोत्रम् ।

उद्यत्फणामुकुटभूषितमस्तकान्त ! त्रैलोक्यलोकनयनामृतपूर्णचन्द्र ! ।
विख्यातमङ्गलपुरस्थित ! वीतराग ! मां पाहि पाहि नवपल्लवपार्श्वनाथ॥१

कन्दर्पराजघनमानतमोवितानं प्रद्योतनामलकलानिलयाब्जनेत्र ! ।
शुद्धेन्द्रनीलमणिनीलतमालनील ! मां पाहि पाहि नवपल्लवपार्श्वनाथ !२
कास्मीरसम्मिलितचन्दनचर्चिताङ्ग ! सद्गाङ्गवारिभृतकुम्भकृताभिषेक! ।
श्रीमालतीबकुलचम्पकपुष्पपूज्य ! मां पाहि पाहि नवपल्लवपार्श्वनाथ !॥३॥
कादम्बिनीपतिहठद्रुमसत्कुठार ! नीहारगौरजिनशासनपद्मभानो ! ।
काकोदरेन्द्रवरविस्थितपादयुग्म ! मां पाहि पाहि नवपल्लवपार्श्वनाथ !॥४
ह्रींकारसारविहिताश्रयसिद्धिलक्ष्मीलाभेन कोमलगिरः स्तवनीयमूर्ते ! ।
वामेय! गेय ! सुरकिन्नरकामिनीभिः मां पाहि पाहि नवपल्लवपार्श्वनाथ!॥५

[८०]

अन्तरीक्षपार्श्वनाथस्तवनम् ।

श्रीश्रीपुराभिधपुरप्रथितावतारं प्रोल्लासिमुक्तिकमलाहृदि तारहारम् ।
श्रीपार्श्वनाथ ! जिनराज ! मुदा भवन्तं स्तोष्ये प्रभावभवनं जगतीमवन्तम् ॥

स्वामिन् ! निर्मलवालुकाकणगणैर्निर्माप्य सम्पूजिता
राज्ञा श्रीखरदूषणेन भवतः श्रीपार्श्व ! मूर्त्तिः पुरा ।
श्रीपुञ्जेन नराधिपेन तदनु श्रीश्रीपुरेऽस्थापि या
सा देव ! प्रतिमा तवेयमनघा दिष्ट्याऽद्य दृष्टा मया ॥२॥

स्वामिन् ! नम्रामरनरपते ! स्नात्रमात्राम्भसा ते-
ऽद्यापि प्रोच्चैः पुर इह दृशो दीप्यते दीप्रदीपः ।
तस्य स्पर्शादपि च सकलप्राणभाजां समग्रा
रोगा यान्ति क्षतिमथ भवेद् भाग्यसौभाग्यलक्ष्मीः ॥३॥

नश्यत्सर्वातिशयविभवे म्लेच्छमालावकीर्णे
पूर्णे पापैः प्रवहति कलावत्र काले कराले ।
आकाशस्थां तव जिनपते ! मूर्तिमालोक्य के के
नोच्चैर्मूयुर्भविकनिकरा विस्मयस्मेरनेत्राः ॥ ४ ॥
श्रीमद्वामेय ! देव ! त्रिभुवनजनताचिन्तितार्थप्रदाने
चिन्तारत्नोपमान ! प्रविलसदमलज्ञानसम्पन्निधान ! ।
रागाद्यान् वैरिवर्गान् हृदि कृतवसतीन् दुःखदौर्गत्यदातॄन्
स्वामिन्नन्तं नय त्वं मम चरणधनं लुम्पमानाननमानम् ॥५॥
आधिव्याधिज्वरभरमहादुष्टकुष्ठप्रमुख्यान्
रागान् बाह्यानरतिमदनाज्ञानमिथ्यात्वमोहान् ।
अन्तःशत्रूनपि च निखिलांस्त्वां हरन्तं हि दृष्ट्वा
मन्ये धन्वन्तरिरयमगात् क्वापि लज्जां दधानः ॥ ६ ॥
भ्रामं भ्रामं समयममितं पूर्वदुष्कर्मयोगा–
ल्लाभं लाभं कुमतिवशतो दुःखलक्षाणि साक्षात् ।
आप्तः प्राप्तस्त्वमिह मयकाऽचिन्तितार्थप्रदाता
शश्वद्विश्वत्रितयजनतात्राणकर्ताजिनेन्द्र ! ॥ ७ ॥
रागद्वेषकषायभीषणमहानक्रौघचक्रग्रह–
ग्राहग्रस्तसमग्रविग्रहभृतां दीनारवैर्व्याकुलं ।
संसाराम्बुनिधौ पतन्तमतुलैर्दुष्कर्मभिर्माऽधुना
रक्ष त्वं जगतीजनव्रजपरित्राणप्रभूष्णुः प्रभो ! ॥ ८ ॥

---

१ निखिलप्राणभाजां समग्रो, रोगव्रातो विलयमयते राजयक्ष्माख्यमुख्यः ॥ क । २ राजयक्ष्म० क ।

प्रस्फूर्जत्फणमण्डलीचलमणिश्रेणीसमाविर्भव—
    च्चञ्चच्चन्द्रमरीचिसञ्चयपरित्रस्यत्तमोमण्डलः ।
उन्मीलन्नवनीलनीरजदलश्यामाभिरामद्युतिः
    श्रेयःश्रेणिमनुत्तरां प्रथय नः श्रीपार्श्व ! विश्वप्रभो ! ॥९॥
लब्धः कामघटः स्फुटं सुरगवी गेहाङ्गणेऽप्यागता
    चिन्तारत्नमथोऽचिरात् करतले प्राप्तं चिरत्नैः शुभैः ।
प्राज्यं राज्यमुपार्जितं त्रिजगतां निःशेषसौख्यावहं
    यत्तेऽजायत दर्शनं जिनपते ! काले करालेऽप्यहो ॥ १० ॥
मनोवचःकायविजृम्भणैर्भृशं शुभेतरैः पापमुपार्जि यन्मया ।
तन्मे त्वदीयाननपद्मवीक्षणात् क्षयं क्षणाद् गच्छतु नाथ ! सम्प्रति॥११
अपारसंसारमहाम्बुराशौ दुरुत्तरे बम्भ्रमता मयाऽद्य ।
श्रीपार्श्व ! निष्कारणबान्धवस्त्वं लेभे लसत्पोतसमः स्वपुण्यैः ॥१२॥
पचेलिमैः प्राचिकपुण्यपूरैः समुज्जजृम्भे सकलैर्ममाद्य ।
यज्जन्मजातैरपि नैव दृष्टो जिनाधुना दृग्विषयीबभूव ॥ १३ ॥
नेत्रे पवित्रे विशदा च वाणी करौ कृतार्थौ शुचि मानसं च ।
यैर्वीक्षितो नाथ ! गुणैः स्तुतश्च सम्पूजितश्चाऽऽरुचि चिन्तितश्च॥१४
    कर्माणि दारुणभवार्णवदुःखदानि
        क्षीणानि मेऽद्य सुकृतानि तथाऽऽविरासन् ।
    अद्यापि मे जिनपते ! शुभभाग्ययोगो
        जागर्त्ति यत्तव बभूव पदप्रणामः ॥ १५ ॥
    इत्थं श्रीमन्छिरपुरशालिललनाभाले ललामोपमः
        श्रीमत्पार्श्व ! जिनारतसर्ववृजिनश्चन्द्रोपमाननः ।

भूयो भक्तिभरावनम्रशिरसा नूतो मया भावतो
देहि त्वं निजपादपद्मयुगलोपास्तिं प्रशस्तां मम ॥१६॥

[५१]

महोपाध्यायश्रीकल्याणविजयगणिविरचितं

श्रीमगसीपार्श्वस्तोत्रम् ।

परमगुरुश्रीहीरविजयसूरिभ्यो नमः ।

कल्याणकारं कमनीयसम्पदं जिनेश्वरं सद्गुरुपादपङ्कजम् ।
प्रणम्य सिद्धयै महिमोदयं स्तुवे पार्श्वप्रभुं श्रीमगसीविभूषणम् ॥१॥
भवद्गुणानां गणनापि दुःशका जिनेश ! वाचस्पतिनापि धीमता ॥
कुतो हि तेषां त्वदशक्यवर्णना प्रयत्नसाध्या महतां मम प्रभो ! ॥२॥
तथापि भक्तिस्त्वरयत्यनन्तरा गुणामृतास्वादसमुद्भवा स्तुतौ ।
जिनेन्द्र ! मां कोकिलमाम्रमञ्जरी स्वादो यथा पञ्चमरागजल्पने ॥३॥
असावपूर्वाचरितो विराजते प्रतापभानुस्तव सन्ततोदयः ।
यशःसुधाधामविभूषितः सदा जगत्त्रयीसद्व्यवहारकारकः ॥४॥
समग्रविश्वोद्धरणक्षमो भवाननन्तशक्तिर्भुवमध्यवन्तिषु ।
अधित्वयि श्रीमगसीकृतस्थिताववन्तयोऽपीप्सितसिद्धिसाधके ॥५॥
जगत्त्रयव्यापनतत्परस्य ते प्रतापभानोरतिशायितेजसः ।
सहस्रभानुप्रमुखा इमे सदा प्रकाशिनोऽशा इव बिभ्रति श्रियम् ॥६॥

---

१ कल्याणावलिमुज्ज्वलां प्रथयतां भास्वत्प्रभावाद्भुतः ॥
इति पाठान्तरे ।

तव प्रतापद्युमणिप्रभाभरापहस्तिता हस्तगृहीतविष्टप ! ।
परप्रभावाः स्वपदैकचारिणः कृशाङ्गखद्योतगणन्ति सर्वतः ॥७॥

त्वदीयपादाम्बुजषट्पदायितैकतानचेतस्कनराः सुवैभवाः ।
तृणावमन्यन्त इहाद्भुतं सुरद्रुमादिकं चिन्तितसाध्यसिद्धितः ॥८॥

त्रैलोक्यभर्त्तुस्तव मङ्गलात्मनोऽप्यनन्तशक्तेः पुरतः स्वभक्तितः ।
पूर्वं प्रभाते ननु दर्पणीभवन्निजाधिकारं कुरुते ततो रविः ॥ ९ ॥

सुरद्रुचिन्तामणिकामधुग्मरुद्घटादयो वाञ्छितसिद्धिमङ्गिनाम् ।
त्वदीयजाग्रन्महिमांशवेशनदिवानिशं नाथ ! वितन्वतेतराम् ॥१०॥

प्रणेमुषां प्राणजुषां प्रभो ! भवत्पदारविन्दं स्वरसैकभक्तितः ।
चिन्तामणीकामघटादयोऽप्यमी गृहाङ्गणे सन्ति निदेशवर्त्तिनः ॥११॥

त्वमेव बुद्धोऽसि विदां वरत्वतः श्रिया श्रितत्वात् पुरुषोत्तमोऽतमाः ।
प्रजापतिस्तत्प्रतिपालनादपि त्वमीश्वरो विश्वसमृद्धिसेवनात् ॥ १२ ॥

शंपोषपौषदशमीदिवसार्हतत्त्व–
सम्पादकाय निजजन्महोत्सवेन ।
श्रीअश्वसेननृपवंशविभूषणाय
नम्रामरेन्द्रमहिताय विभो ! नमस्ते ॥ १३ ॥

हृदयकमले ध्येयोऽमेयो गुणैर्यतयोगिनां
त्रिदशरमणीगेयोऽजेयोऽपरैस्त्रिजगज्जयी ।
महितमगसीपार्श्वाधीशः सतां जनयन् सुखं
भुवि विजयतां स त्रैलोक्यश्रियां कुलमन्दिरम् ॥१४॥

इत्थं निर्भरभक्तियुक्तमनसा भट्टारकग्रामणी-
श्रेणीशेखरहीरहीरविजयश्रीसूरिशिष्याणुना ।
वामाकुक्षिसरोमरालमगसीपार्श्वप्रभुः सन्ततं
कल्याणोदयमातनोतु विजयी देवाधिदेवः स्तुतः ॥

[५२]

श्रीआल्हादमन्त्रिप्रणीतं

श्रीपार्श्वनाथस्तोत्रम् ।

श्रीपार्श्वनाथ ! भवतो भवतोयराशिकुम्भोद्भवस्य चरितं किमु वर्णयामि ?।
यः शङ्करप्रभृतयो भृतयोगमुद्रादोधूयिताः कुविपर्यैर्भुवि तज्जिगीषोः॥१॥
जाने जिनेश ! नाहं वक्तुमलं प्रसिद्धा
सिद्धान्तवागपि तवागणितं प्रभावम् ।
भक्तिप्रसक्तहृदयस्त दपि स्तवीमि
त्वां भूतलेशसुकृतादिह भूतलेषः (शः) ॥ २ ॥
पापोदयादिह दयाविभवं भवन्तं
ये स्तोतुमेव भविनो भुवि नोत्सहन्ते ।
दारिद्र्यदारुणविषाधिजुषां तु तेषां
जाने जगन्ति भुजगन्ति जिनाधिनाथः ॥ ३ ॥
ध्यातः क्षणं दुरितराशिविनाशकर्त्ता
श्रीपार्श्वनाथ ! हतमोह ! तमोऽपहर्त्ता ।
दुःकर्ममार्गपथिकीभवतोऽपि जन्तोः
सन्तोषपूर्णनभवानभवाय कस्य ? ॥ ४ ॥

सङ्कोचमञ्चति न चन्द्ररुचा न पङ्क
पृक्तं न कण्टकचितं न परागराजि ।
दत्ते पदाम्बुजयुतं तव पार्श्वनाथ !
ध्यानैकतानमनसा घनसान्द्रमोदम् ॥ ५ ॥
भूपा बभूवुरवनौ शतशः सुरूपा
दभ्रेऽपि यैर्भुजगतो जगतोऽपि भारः ।
पापापगापतितले पतयालु विश्वं
विश्वम्भरावलयभूषण ! रक्षसि त्वम् ॥ ६ ॥
ये जन्तवः स्तवपरास्तव विश्वनाथ !
शङ्खेश्वरे सुखमयं समयं नयन्ति ।
ते मातुरातुररवं नहि गर्भवास–
क्लेशं दिशन्ति मनुजा ननु जातमोक्षाः ॥ ७ ॥
पापैर्बलेन तिलतन्दुलितेऽत्र विश्वे
विश्वेश ! केशवशिवादिषु दूषितेषु ।
अद्यापि ते कलियुगेऽप्यनुभावभेरी
सेरीसके सुकृतिनां श्रुतिमूलमेति ॥ ८ ॥
अम्भोदरूपिणि रुषा कमठे हठेन
वृष्ट्या विकुर्वति भवन्तमवन्तमूर्वीम् ।
लीलातपत्रधरणे धरणेन्द्रनाग–
स्त्वत्पर्युपासिषु विभो ! परमार्गमाप ॥ ९ ॥
श्रीपार्श्वनाथस्य नवस्तवार्चां (नवां तथार्चां ?)
चकार कारुण्यनिधेर्जिनस्य ।

आल्हादमन्त्री परमप्रमोद–
क्रमोदयद्भक्तिभृतान्तरङ्गः ॥१०॥

[५२]

श्रीबिल्हणकविकृतं

श्रीपार्श्वनाथस्तोत्रम् ।

जयति भुजगराजप्राज्यफुल्लत्फणाली–
मणिकिरणकदम्बाडम्बरी पार्श्वनाथः ।
भुवनभवनगर्भद्विभ्रमोहान्धकार–
च्छिदुरतरुणदीपोद्दीपने कौतुकीव ॥ १ ॥

दिशतु सुकृतिलोकप्रस्तुतश्लाघ्यपूजा–
विलसदगुरुधूमस्तोमसङ्गादिवाङ्गम् ।
दधदभिनवमेघश्यामलं मङ्गलं व–
स्त्रिजगदभयदीक्षादीक्षितैः पार्श्वनाथः ॥ २ ॥

कमपि कमठदैत्याकालकालाम्बुवाह–
व्यतिकरविधुरेऽपि श्रीविशेषं दधानः ।
मदनमदविकाराम्भोरुहम्लानिहेतु–
र्जनयति स जिनेन्दुर्युष्मदाशाः प्रकाशाः ॥ ३ ॥

जयति भवदवाग्निव्याप्तिनिर्दह्यमान–
त्रिभुवनजनरक्षादेशकः पार्श्वनाथः ।
घनमयमिव देहं पन्नगस्वामिचूडा–
मणिविरचितचञ्चन्नाकिचापं दधानः ॥ ४ ॥

१ देशितः । २ दीक्षितः ।

कठिलगरलशोभाभोगिभर्तुः शरीरे
　　निजकरकमलाग्रे भृङ्गिमालायमानाः ।
दिशि दिशि मृगनाभीपत्रभङ्गाभिरामा
　　ददतु शुभगतिं वः पार्श्वनाथस्य भासः ॥ ५ ॥
तरलतरललामानङ्गहाराङ्गहारा
　　मरसभरसरामारङ्गसारङ्गसारम् ।
नवननवनवोक्ति (!) दीप्रसिद्धं प्रसिद्धं
　　नमति नमति मांस्त्वां कोऽञ्जनाभं चनाभम् ॥६॥
कुवलयवननीलश्चारु बिभ्रत् स्वभावं
　　नवनयघनशैलः पौरुषाद् भ्रष्टभावम् ।
वितरतु मम तानि श्रीजिनेन्दुः सुखानि
　　श्रितचतुरमितानि श्रीजिनेन्दुः सुखानि ॥ ७ ॥
फणिपतिफणरत्नोद्योतविद्योदितश्री-
　　र्दिशतु शिवगतिं वः पार्श्वनाथस्य मूर्तिः ।
रणरणकविशेषक्षोभवन्मोक्षलक्ष्मी-
　　सरभसपरिरम्भात् कुङ्कुमेनारुणेव ॥ ८ ॥
इति जिनपतेः स्तोत्रं चित्रं महाकविबिल्हण-
　ग्रथितमखिलत्रैलोक्यैकप्रकाशनभास्वतः ।
पठति सततं यः श्रद्धावान्न मज्जति सज्जनो
　भवजलनिधौ सप्रद्युम्नस्थितिं चिरयाश्रितः ॥ ९ ॥

---

१ सरभसगतिरम्भात् । २ भास्वरः ।

[५४]

श्रीपार्श्वनाथस्तवनम् ।

पार्श्वनाथ ! नमस्तुभ्यं विघ्नविध्वंसकारिणे

निर्मलं सुप्रभातं ते परमानन्ददायिने ॥ १ ॥

विजयस्व जगन्नाथ ! परमात्मन् ! वृषध्वज ! ।

कृत्तिकर्मारिसंहारत्रिदोषत्रिपुरान्तक ! ॥ २ ॥

विजयस्व परब्रह्मन् ! परमेष्ठिन् ! पितामह ! ।

जगत्त्रयज्ञानमह्यां सृष्टौ स्रष्टा त्वमेव हि ॥ ३ ॥

विजयस्व केवलश्रीविलाससुभग ! प्रभो ! ।

विश्वरक्षणप्रौढश्रीसम्भारपुरुषोत्तम ! ॥ ४ ॥

सर्वविद्यामन्त्रबीजाक्षरनामाक्षरप्रभो ! ।

श्रीपार्श्वनाथ ! मे नाथः स्यास्त्वमेव भवे भवे ॥ ५ ॥

[५५]

श्रीजिनप्रभसूरिप्रणीतं

श्रीपार्श्वजिनस्तोत्रम् ।

श्रीपार्श्वं परमात्मानं त्रैलोक्याभयसाक्षिणम् ।
विज्ञानादर्शसङ्क्रान्तलोकालोकमुपास्महे ॥ १ ॥
जिन ! त्वन्नाममन्त्रं ये ध्यायन्त्येकाग्रचेतसः ।
दुराराधामपि श्रेयःश्रियं संवनयन्ति ते ॥ २ ॥
नमस्ते जगतां पित्रे विधात्रे सर्वसम्पदाम् ।
सवित्रे भव्यपद्मानामीशित्रे भुवनत्रयम् ॥ ३ ॥
प्रणताखण्डलोत्तंसस्रंसिमन्दारदामभिः ।
त्रिसन्ध्यं रचिताभ्यर्चं पादाम्भोजं तव श्रये ॥ ४ ॥
भवदीयाननाम्भोजे लक्ष्मीविभ्रमधामनि ।
दृष्टिः सरभसं भृङ्गीभङ्गीमङ्गीकरोतु मे ॥ ५ ॥
सूते यशः श्रियं धत्ते विघ्नव्यूहमपोहति ।
पिपर्ति परितः कामान् प्राणिनां तव दर्शनम् ॥ ६ ॥
रक्ष रक्षान्तरारिभ्यः कारुण्यामृतकुण्ड ! माम् ।
त्रैलोक्यत्राणशौण्डस्य गतोऽस्मि शरणं तव ॥ ७ ॥
यः स्तुते त्वामिति श्राद्धः सिद्धिस्तं वृणुते रयात् ।
श्लोकाद्याक्षरनामानस्तवैनं विदधुः स्तवम् ॥ ८ ॥

[५६]

श्रीसोमसुन्दरसूरिप्रणीतं
यमकमयं
श्रीपार्श्वजिनस्तवनम् ।

विभाति यद्भास्तरुणारुणारुणा किमङ्गमेघे रुचिरा चिराऽचिरा ।
तवात्र ते पार्श्व ! महेमहे महेश्वरायितुं निर्विपदे पदे पदे ॥ १ ॥

अवचूरिः ।

ययोः पदयोर्भाः—कान्तिः तरुणोऽरुणः—सूर्यः तद्वद् अरुणा—शोणा । ननु अत्र तरुणशब्देन लक्षणया युवा गृह्यते । युवा च सूर्यो न शोणः स्यात्, तरुणस्यैव तस्य शोणत्वात् । मैवम् । तरुणशब्दस्यात्र नूतनार्थ-प्रतिपादकत्वम् । 'तरुणः कुब्जपुष्पे स्यादेरण्डे यूनि नूतने ।' इत्यनेकार्थ-वचनात् (हेम्यने० श्लो. १९५) तथा च न विरोधः । अत्रैवोत्प्रेक्षा 'किमङ्गमेघे' प्रस्तावाद् श्रीपार्श्वस्य शरीररूपे जलदे रुचिरा—मनोहरा चिराचिरा । चिरशब्दस्यानव्ययस्य अकारान्तस्य बहुकालावस्थायिन्यर्थे वर्तनात् स्थिररूपा अचिरा—विद्युत्, कोऽर्थः ? प्रभोर्देहे नीलश्यामयोरेक-त्वाज्जलदोपमे । इयं पदयोः द्युतिः स्थिरा विद्युदिव ।

'निरङ्को राकेन्दुः किमु किमुत सौम्यो द्युतिपतिः
किमब्दः शुद्धात्मा किमु सुरतरुर्जङ्गमतनुः ।' (   )

इत्यादिष्विवात्र सविशेषणमेवोपमानं व्यतिरेकालङ्कारसद्भावात् । हे पार्श्व ! हे महेश्वर ! परमस्वामिन् ! वयं निर्विपदे—विपद्रहिते मोक्षरूपे पदे—स्थाने अयितुं—गन्तुं तव पदे—चरणे महेमहे—पूजयामः । 'अर्ह मह पूजायाम्' णिजि शवि चेदं रूपम् । 'वाचा निशा गिरा' इत्यादिवद् व्यञ्जनान्त-त्वादप्यापूवादिनो भागुरेर्वैयाकरणस्य मतेन श्रीहेमसूरिसम्मतेन विपच्छब्दा-

विदुर्यदुच्चैः सुकृते कृते कृते प्राप्यं स्वसंवित्कलया लयालयाः ।
तन्मेऽस्त्यघद्रुप्रकरे करे करे ! त्वय्यद्य दृष्टेति सुखं सुखं सुखम् ॥२॥

अवचूरिः ।

दपि विपदा । ' तत् तेऽयितुं पार्श्व ! ' महेमहे महेशितः ! पदेऽप्येकपदे पदे पदे । ' इति चोत्तरार्धपाठः । अर्थश्च--ते-ते तच्छब्दविशिष्टे ते-तव पदे पदेऽपि-मोक्षरूपेऽपि पदे-स्थाने एकपदे सद्य अयितुं-गन्तुम् वयं महेमहे, महेशितः ! पार्श्व ! ' पादान्ते पदमध्येऽपि न प्रायः क्रियते यतिः । ' ( ) इत्यत्र प्रायःशब्दोक्तेरत्र पाठद्वयेऽपि महेमहे इत्यत्र यतिकरणेऽपि न दोषः । पदशब्दः पादेऽपि । परमते क्लीबः ॥ १ ॥

लयः-प्रकर्षप्राप्तं ज्ञानं ' ध्यानकोटिसमो लयः ' इति वचनात् तस्याऽऽलयाः-निलया योगिन इत्यर्थः । कृते-युगे श्रीयुगादीशसमये उच्चैरतिशयेन सुकृते कृते सति यत् किञ्चित् प्रस्तावात् सुखरूपं फलं ' प्राप्यं ' प्राप्तुं शक्यम् ' स्वसंवित्कलया ' निजज्ञानरूपविज्ञानेन विदुः-विदन्ति । हे अघद्रुप्रकरे-पापतरुनिचये, करिशब्दस्येकारान्तस्यापि गजार्थे औणादिकस्य भवति । ' भयकरीणां ' इत्यादिषु प्रयुक्तस्य सद्भावात् । करे !--हस्तिन् अद्य त्वयि दृष्टे सति तत् सुखं मम करेऽस्ति, सुलभं ज्ञानमित्यर्थः । तत् सुखं कीदृशम् ? ' सुखं त्रिदिवशर्मणोः । ' (हैम्यने॰ श्लो. २८) इत्यनेकार्थवचनात् सुखं-स्वर्गस्तत् अतिक्रान्तं ततोऽप्यतिशायि परमपदं सुखमित्यर्थः । ननु सुखस्य सुखादेवातिशायित्वं प्रयुज्यते, न तु स्वर्गात् प्रस्तरपृथ्वीविमानादिरूपात् । नहि गुणस्य द्रव्यादतिशयो घटते, किन्तु गुणादेव । सत्यम् । अत्र सुखशब्दः स्वर्गे इव तत् सुखेऽपि वर्तते । 'मञ्चाः क्रोशन्ति' इतिवत्, 'तदाश्रयात् तद्व्यपदेश' इति न्यायात् । पुनः कीदृशम् ? ' सुखम् ' सुष्ठु-ज्ञानं सहचारितया यस्मिन् ततः ॥ २ ॥

न ते प्रपीड्याः पुरुषा रुषाऽरुषा न तांश्च दृष्टाः समया मयाऽऽमयाः ।
नमन्ति तां मुद्रसवास ! वासवा येषां मतिस्ते रमते मते मते ॥ ३ ॥

वन्हैर्विनम्रश्रुसदा सदा सदायताक्ष ! नागं भवता बताऽवता ।
आर्द्रीकृतान्तर्हृदयो दयोदयो निदर्शितः सद्विधिनाऽऽधिनाधिना ॥४॥

अवचूरिः ।

रुषा—रोषः सैव अरुः—पीडादिहेतुत्वाद् व्रणस्तेन तान् समया—तेषां समीपे इत्यर्थः । मयोपलक्षणत्वादन्यैरप्यामया बाह्यान्तरा न दृष्टाः। गौणात् समया इत्यनेन तानित्यत्र द्वितीया । मुदेव रसस्तस्य वासः 'आधारे घञ्' स्थानमित्यर्थः । अनन्तानन्तमयत्वात् तस्य—सम्बोधनं मुद्रसवास ! वासवानां विशेषणं वा 'मतन्तु सम्मतेऽर्चिते' (हेम्यने. श्लो. २।१८३) इत्यनेकार्थवचनात् । ते—तव मते सम्मते—स्याद्वादरूपे इत्यर्थः । कीदृशे मते ? पूज्यत्वात् अर्चिते इन्द्रादिभिरित्यध्याहार्यम् । मतशब्दो विशेषण-रूपोऽपि केवलः प्रयुक्तो दृश्यते 'यद्राधावेधिनो लक्ष्ये तन्मनो मेऽस्तु ते मते ।' ( ) इत्यादिष्विव ॥ ३ ॥

हे सदायताक्ष ! सती—रुचिरे आयते अक्षिणी—नेत्रे यस्य तस्य सम्बोधनम् । विनम्रश्रुसदा सदा । बत इत्याश्चर्ये । वन्हैर्नागं भवता सता आर्द्रीकृतं । अन्तः—हृदयं आर्द्रीकृतं चित्तं येन । बाह्यहृदयस्यार्द्री-करणासम्भवात् । एवंविधो 'दयोदयः' दयाया उदयो निदर्शितः—नितरां वर्णितः, परैरपि दुःखे—पतितो विषधरोऽपि पालनीयः एतन्नागवत् इत्येवं स दृष्टान्तीकृतो वा । केन ? सद्विधिना ' सन्—प्रधानो विधिः कमठतापस-हितशिक्षावेप्रदानादिरूपस्तेन । कीदृशेन ? आधि—चित्तसन्तापं प्रस्तावात् कृतिनां नाधिना 'नाधृङ् नाथृङ्वत्' इति धातोरुपशमार्थेऽपि वर्तनात् शमयतीति शीले आधिनाधी, तेन ॥ ४ ॥

यदीयङ्गगीश्चगमागमागमावनीसमा मोहरतीरतीरती ।
उपासते त्वामदरादरा दरापहं न के सन्महितं हितं हि तम् ॥५॥

तावत् कुविद्यागुरवो रवोरवो वादान्दवः संयमधाम ! धामधा ।
यावद् भवत्तीर्थ्यघनाघना घना नोद्यन्ति तद्विप्लवदा वदावदाः ॥६॥

अवचूरिः ।

चङ्गा गमाः–सदृशपाठाः येषु ईदृशा ये आगमाः–सिद्धान्तास्त एव अगमा–वृक्षास्तेषां उत्पत्तिहेतुत्वात् अवनीसमा–पृथ्वीसमा यदीयगीः त्रिपदीरूपा संवेगजनकतया मोहमिथ्यात्वकषायाद्यष्टाविंशतिभेदमोहनीयकर्माणि रती–विलसितानि प्रकरणादभव्यानां अतीरति–अतिशयेन क्षिपति ' ईरण् क्षेपे ' इत्यस्य धातोर्णौजादिकत्वात् णिज्, विकल्पात्र ईइत्यव्ययः प्रत्यक्षेऽर्थे । ' इ स्यात् खेदप्रकोपोक्तावीकोधे दुःखभावने । प्रत्यक्षे सन्निधावपि । ' (हेम्यने० ७।) इत्यनेकार्थवचनात् । हि इति निश्चये । त्वां दरापहं भवच्छेदिनं–सन्महितं–उत्तमजनपूजितम् । हितं जगतामपि वत्सलत्वात् । अदरादराः–अनापदादराः सन्तः के न उपासते ? अपि तु सर्वेऽपि । काकूक्तिरियम् । दरशब्दस्तु दरेत्यव्ययम् देश्यपदं वा ' (हेम्यने० २।४१९) इत्यनेकार्थवार्त्तिकवचनेऽपि समासितः प्रयुक्तो दृश्यते–

' दरतलिनदरिद्रापिञ्जराण्यङ्गकानि
त्वमुरसि मम कृत्वा यत्र निद्रामवाप्ता । ' ( ) इत्यलङ्कारचूडामणौ दर्शनात् ॥५॥

हे संयमधाम ! वादिरूपा इन्दवः तावद् धामधाः–तेजोधारिणः । कीदृशास्ते ? कुविद्यागुरवः–कुविद्यायाः कुत्सितज्ञानस्य मिथ्यात्वस्येत्यर्थः । प्रवर्तकाः । तथा रवेण–वितण्डाकोलाहलेन उरवो–महान्तः । इन्दुरपि कोः–पृथ्व्याः विद्यागुरुः प्रकाशकत्वात् ज्ञानहेतुः । रः–कामतं वायति–शोषयतीति

प्रपञ्चितामप्यतिभीतिभीतिभी रुणद्धि भक्त्योल्लसतां सतां सताम् ।
त्वन्मूर्तिरर्तिः सकला कला कलावपीश ! क्लृप्तव्यसनासना सना ॥७॥
त्वयि प्रसन्ने प्रगुणा गुणागुणा द्विषोऽपि च प्राज्यमहा महामहा ।
भवेत् सदोदित्वरधीरधीरधीशता च जन्तुष्वतिभूतिभूतिभूः ॥८॥

अवचूरिः ।

खः–शम्भुः तेन शिरसा धारिणा उरुः–महान् , सर्वे हि बहुमानदार्थेकेन महान् स्यात् इत्यव्ययमप्युक्तिलेशो ज्ञेयः । भवत्तीर्थ्या एव घनाघना–मेघाः घनाः–सान्द्रा वा दृढा वा न उद्यन्ति, न उद्भवन्ति, तेषां वादीन्दूनां विप्लवं ददतीति तद्विप्लवदाः वदावदा–युक्तिभिर्गर्जिताश्च ॥६॥

अतिभीः–वज्रज्वाला ईतयः सप्त अतिवृष्ट्यनावृष्ट्यादयः, भीतयोऽपि इहलोकभयाद्याः सप्त, ताभिः प्रपञ्चितामपि अर्ति त्वन्मूर्तिः–तव प्रतिमा कलावपि हे ईश ! भक्त्योल्लसतां सतां वर्तमानानां सतां–उत्तमानां रुणद्धि–हरतीत्यर्थः अपिशब्दाद व्यालादीनां । कीदृशी ? सकला–कलया–शल्येन प्रस्तावात् सूत्रधारसत्केन वर्तते या सा । तथा कला मनोहरा । कलशब्दः सामान्येनापि मनोहरार्थे दृश्यते । यथा माघे 'मुदरमान्तकलभाषि कलस्वरैः' (   ) इत्यादौ । तथा क्लृप्तव्यसनानां दुःखानां द्यूतादीनां वा असनं–विध्वंसो यया । सना–सदा ॥

गुणाः ज्ञानादयः प्रगुणाः–सज्जीभवन्ति इत्यध्याहार्यम् । द्विषः–वैरिणः गुणाः–गौणाः स्युः ' गुणो ज्या सूत्रतन्तुषु । रज्जौ सत्वादौ सन्ध्यायां शौर्यादौ भीम इन्द्रिये । रूपादावभिप्रधाने च दोषान्यस्मिन् विशेषणे ॥ ' (हैम्यने० श्लो० २।१३७। इत्यनेकार्थवचनात् गुणाः गौणाः स्युः ।

इत्थं स्तोत्रपथं कथञ्चन घनश्यामाङ्ग ! वामाङ्गज !
त्वां नीत्वा तनुधीरपि त्रिभुवनत्राणैकदीक्षागुरो ! ।
नैन्द्रत्वादिवरं जिनेश ! न वरं नाथामि नाथामिता-
नन्दश्रीगुरुसोमसुन्दरपरब्रह्मप्रकाशोदयम् ॥९॥

तथा त्वयि प्रसन्ने जन्तुषु अधीशता-प्रभुता भवेत्। कीदृशी ? प्राज्यं-महः-तेजो यस्याः सा। तथा महान्तो महा उत्सवा यस्यां सा। तथा उद्भिवरा धीरा बाह्यान्तरवैरिभिरक्षोभ्या धीर्यस्याः सा। तथा अतिशयेन भूतेः-लक्ष्म्या भूतिः-उत्पत्तिः तस्या भूः-भूमिः स्थानमित्यर्थः ॥ इत्थं स्पष्टम् ॥

[५७]

श्रीशिवसुन्दरसूरिविरचितं

गतप्रत्यागतयमकाङ्कितं

श्रीपार्श्वनाथलघुस्तवनम् ।

शान्तानम्रोकरक्षा रतिपरवचन क्ष्मालसन्नाम धीरो
तापासिव्याधिपः स्वो नवनयमतगः क्षीरकल्पो शयोभूः ।
रायादच्छो गजव्यासमलमदमुगक्षोभिचित्ताङ्गरन्ता
क्षापः सुभावविज्ञो विभवनततमस्तोयदस्वो विरोधी ॥१॥

धीरो विश्वोदय स्तोमततनवभविज्ञो विवप्तासुपक्ष्मा
तारङ्गत्तां चिभिक्षो गमुदमलमसव्याजगच्छोदयारा ।
भूयोऽशल्पोकरक्षी गतमयनवनस्वोपधिव्यासिपाता
रोधी मन्नासलक्ष्मा न च वरपतिरक्षारकम्रोनताशाम् ॥२॥

[वृत्तगतप्रत्यागतम्]

जाते रुद्रो मनस्वी शययमलवरः स्वीयभक्तावकोऽसौ
नेवा प्रक्षारवर्जी भुवि समहि मसद्धामनव्यो भगी भोः ।
भोगी भव्यो नमद्धा समहि मसविभुर्जीवरक्षाप्रताने
ऽसौ को वक्ता मयस्वी रवलमय यशस्वी नमद्रोरुतेजाः ॥३॥

[अर्धगतप्रत्यागतम्]

भीशोकच्छेदनस्थो दुररिहतिरसः श्रीमयः सोधमोरो
रोमोधः सोऽयमः श्रीसरतिहरिरदुस्थो नदच्छेकशोभी ।
जीयादुत्पादकर्त्ता हहममस—नष्टो ममत्तो विरोधा
धारो वित्तामनष्टो नसममहहता कदत्पादुयाजी ॥ ४ ॥

[पादगतप्रत्यागतम्]

एवं गतागतैः काव्यैः संस्तुतः श्रीजिनेश्वरः ।
क्षेमङ्करः श्रिये भूयादपूर्वः शिवसुन्दरः ॥५॥

---

[५८]

श्रीरविसागरविरचितं
यमकाङ्कितं

श्रीपार्श्वनाथस्तवनम् ।

श्रीअश्वसेनस्तनयो नयो नयोत्पत्तिर्विनूतो विधुनाऽधुना धुनाः ।
दुःखान्यवधे रहितो हितोऽहितोज्झितः प्रभो ! श्याममहा महा-महाः॥
कैवल्यचञ्चत्कमला मला मलानालिङ्गित ! ध्वस्तबलावलाबलाम् ।
जगत्प्रभो ! भाजि महोमहो महोदयः पुनानो जगतां गतागताम् ॥२॥
भेजे भवन्तं सकलाः कलाः कलाः स्वामिन् ! मुनीनामचलाचलाचला ।
मृगाङ्कवत्रात्र कलं कलं कलं मर्त्यस्य मोक्षे सदनं दनं दनम् ॥३॥
ध्याने गते वल्गवलिके लिके लिके स्थाणुः सरोजे त्वयि मायि मायिमा ।
दूरेऽस्ति किं त्वदगरिमारिमारिमातन्वत्यमूलं तरसा रसा रसा ॥४॥

सम्मोहितोर्वीवलया लया लया मर्त्यप्रभास्वत्प्रमदा मदामदा ।
ध्यानं न जह्रे भवतोऽवतो वतोदारा मरीचीः किरणे रणे रणे ॥५॥
विभो ! भवन्तं जनता नता नता मसावलीर्वैपदरा दरा दराः ।
चिक्षेप किं भक्तिमती मती मती सम्बिभ्रती सद्विरती रतीः रती ॥ ६ ॥
भवत्प्रभावाच्छमधामधामधा पुनर्भवे सद्गगरं गरं गरम् ।
बिभ्रद् गुणौघं कमितामितामिता क्षयं न किं मुक्तिजिनाजिनाजिनाः॥७
सर्वे नराः शर्मधरा धरा धरा इवाप्तभीजन्त्वसुरासुराः सुराः ।
स्पष्टीकृता पुण्यमया मया मया युक्तं त्वया कामनया नया नयाः॥८॥

श्रीराजसागरमनीषिभुजिष्यशिष्यः
श्रीमत्सुधीसहजसागरसुप्रभावात् ।
भक्ताशयः शिवमुदे रविसागराह्व-
स्तुष्टाव पार्श्वमधिपं यमकाष्टकेण ॥ ९ ॥

---

[५९]

श्रीविद्याविमलशिष्याणुमणीतं

श्रीपार्श्वजिनस्तवनम् ।

पण्डितोत्तम पं. श्री ६ वानरगणिगुरुभ्यो नमः ।

निजगुरोरभिनम्य पदाम्बुजं स्तुतिपथं जिनपार्श्वमहं नये ।
भविकलोकचकोरनिशाकरं भजत पार्श्वजिनं जनशङ्करम् ॥ १ ॥
विततसाधुगुणास्पदसातदं सुकृतकाननपद्मवनाम्बुदम् ।
निजगभीरगुणैर्जितसागरं भजत पार्श्वजिनं जनशङ्करम् ॥ २ ॥

निजसुरूपविनिर्जितमन्मथं विनतमानवदर्शितसत्पथम् ।
सकलसिद्धिकरं करुणापरं भजत पार्श्वजिनं जनशङ्करम् ॥ ३ ॥

कठिनकल्कवितानविनिवारकं विकटसङ्कटकोटिविनाशकम् ।
निखिलविघ्नहरं श्रमणेश्वरं भजत पार्श्वजिनं जनशङ्करम् ॥ ४ ॥

सकलसेवकनिर्मलबुद्धिदं कुमुदबान्धवकान्तगुणास्पदम् ।
धरणनाकिनतं परमेश्वरं भजत पार्श्वजिनं जनशङ्करम् ॥ ५ ॥

दुरितमानकदाग्रहखण्डनं कुमतिमोहमहारिपुभञ्जनम् ।
विगतदोषभरं सुखसागरं भजत पार्श्वजिनं जनशङ्करम् ॥ ६ ॥

विजितदुर्जयदर्पकदर्पकं प्रवरनिर्वृतिसत्पथदायकम् ।
रुचिरभक्तिविनम्रसुरासुरं भजत पार्श्वजिनं जनशङ्करम् ॥ ७ ॥

नलिनपुष्पविकस्वरलोचनं सकलमङ्गलवल्लिघनाघनम् ।
प्रवरलक्षणलक्षितसंवरं भजत पार्श्वजिनं जनशङ्करम् ॥ ८ ॥

प्रवरमङ्गलमण्डलसन्मुखं विमलकीर्तिविकाशितदिङ्मुखम् ।
विमलकेवलचारुदिवाकरं भजत पार्श्वजिनं जनशङ्करम् ॥ ९ ॥

इत्थं पार्श्वजिनेश्वरः स्तुतिपथं नीतो मया भक्तितः
श्रेयःसद्म सदश्वसेननृपतेर्वंशैकचूडामणिः ।
श्रीविद्याविमलाभिधेयसुकवेः शिष्याणुना श्रेयसे
सर्वारिष्टविनाशकस्तनुमतां देयात् सदा मङ्गलम् ॥१०॥

[६०]

कल्याणमन्दिरचरमचरणपूर्त्तिरूपं
श्रीपार्श्वजिनस्तवनम् ।

कल्याणकेलिनिलयं विलयं वितन्वद्
विघ्नावलेर्भवति को न कृती कृतार्थः ।
श्री 'पार्श्वदेव' भवतोऽङ्घ्रियुगं भवाब्धौ
पोतायमानमभिनम्य जिनेश्वरस्य ॥ १ ॥

प्राज्यप्रभावपटहः पटुहर्षहेतु-
र्दन्ध्वन्यते त्रिजगदङ्गणरङ्गजीवः ।
अद्यापि यस्य भुवनाद्भुतवैभवस्य
तस्याहमेष किल संस्तवनं करिष्ये ॥ २ ॥

नीचाः परेऽल्पमतयोऽनुभविष्णवोऽपि
साक्षाद् भवद्गुणगणान् कथमुद्गृणन्तु ? ।
आजन्मवाग्विभववन्ध्यमुखः कदापि
रूपं प्ररूपयति किं किल धर्मरश्मेः ॥ ३ ॥

त्वामन्तरेण विमलोज्ज्वलकेवलार्कं
कः प्रत्यलो हरिहरप्रभृतिः प्रमातुम ।
धर्मान् पदार्थनिवहस्य समानहो यत्
मीयेत केन जलधेर्ननु रत्नराशिः ? ॥ ४ ॥

वामेय ! गेयगरिमाढ्य ! भवत्प्रणीत-
विश्वप्रतीतवरवाङ्मयपारदृश्वा ।

यूकायवैरथ रथत्रसरेणुभिश्च
विस्तीर्णतां कथयति स्वधियाम्बुराशेः ॥ ५ ॥
ते कर्मभारगुरवः परवावदूका
ये तावकीनवचनान्यपि संशयानाः ।
प्रामाण्यतस्तदुपयन्ति यदाचरन्ति
जल्पन्ति वा निजगिरा ननु पक्षिणोऽपि ॥ ६ ॥
कल्याणकक्षणनिरीक्षणमस्तु ते तत्
तत्किंवदन्त्यपि सतां मुदमादधाति ।
यत्पद्मिनीप्रणयिनं भ्रमरं भ्रमन्तं
प्रीणाति पद्मसरसः सरसोऽनिलोऽपि ॥ ७ ॥
सन्नह्य सह्यगुरु(गिरि)कुञ्जरवाजिराजि-
प्रेङ्खत्पदाजिरसभाजि भवत्युपेते ।
म्लेच्छैरभाजि भुजगैरिव तैरुपान्त-
मभ्यागते वनशिखण्डिनि चन्दनस्य ॥ ८ ॥
स्वामिंस्तव क्षम ! ममापि मनागुपेक्षा-
मर्हन्ति नो गुणगणाः स्वकसेवकस्य ।
कामं कषायविषयैः परिमुष्यमाणा-
श्चौरैरिवाशु पशवः प्रपलायमानैः ॥ ९ ॥
मामीदृशं जडमतिं दृढभक्तिरेव
स्वामिंस्तव स्तवविधौ त्वरयत्यवश्यम् ।
यत्तोयमुच्छलति तोयनिधेरगाध-
मन्तर्गतस्य मरुतः स किलानुभावः ॥ १० ॥

लोकत्रयस्मयमयामयनाशवैद्य !
सद्यस्त्वयैव निहतः स हि मोहराजः ।
आप्लाव्यतेऽपि जगदब्ध्युदकेन येन
पीतं न किं तदपि दुर्धरवाडवेन ? ॥ ११ ॥

नीचैर्विनम्य चतुरान् चरणारविन्दं
ये वन्दते विदधते तव कर्म नेतः ! ।
ते दूरतः कथमधोगमनं त्यजन्ति
चिन्त्यो न हन्त महतां यदि वा प्रभावः ॥१२॥

युक्तं चिरेण परिलालितपालितानि
कर्माणि देव ! कषसीह समूलजालम् ।
नेतापि कृन्तति नितान्तमपायबुद्ध्या
नीलद्रुमाणि विपिनानि न किं हि मानी ? ॥ १३ ॥

देव ! त्वदङ्घ्रिकुसुमार्चनसंशयालोः
सिद्धान्तवारिधिविगाहनलीनबुद्धेः ।
सन्देहदावदहनोपशमे घनाभं
दक्षस्थ सम्भवि पदं ननु कर्णिकायाः ॥ १४ ॥

पीत्वा गिरस्तव निरस्तरसान्तरास्ते
भव्याङ्गिनो दधति शान्तरसात्मकत्वम् ।
लोहाह्वयाः परिणता रसनायकेन
चामीकरत्वमचिरादिव धातुभेदाः ॥ १५ ॥

दुष्टे दशस्वपि भवेषु विसृष्टरोषे
तत्कालमेव कमठेऽतिशठेऽप्यवैरः ।

स्वैरं व्यधाश्च हृदयं सदयं नयोऽयं
　　　यद् विग्रहं प्रशमयन्ति महानुभावाः ॥ १६ ॥
लोकत्रयीतनुगतं परमाणुदेशे
　　　शुक्लस्मृतिप्रबलमन्त्रबलान्निरुध्य ।
[दुष्कर्म ?] मर्मगरभेदकरं त्वदन्यः
　　　किं नाम नो विषविकारमपाकरोति ? ॥ १७ ॥
त्वामेव केवलचिदास्पदमन्यतीर्थ्या-
　　　स्ते स्वस्वतीर्थपतयो हृदयेषु दध्युः ।
आधेयवस्तुमिलितः स्फटिकोऽमलः किं
　　　नो गृह्यते विविधवर्णविपर्ययेण ? ॥ १८ ॥
वप्रत्रयोदयगिरीन्द्रशिरोऽधिरोह-
　　　स्युत्रासयत्यसुमतां सुतमां तमांसि ।
मित्रे त्वयि व्रजति लोचनगोचरत्वं
　　　किं वा विबोधमुपयाति न जीवलोकः ? ॥१९॥
नाराधयन्ति विधिना जिनशासनं ये
　　　नाभ्यर्चयन्ति च रुचेः क्रमयामलं ते ।
ते दैवदूषितधियः सततं स्मरन्तो
　　　गच्छन्ति नूनमध एव हि बन्धनानि ॥ २० ॥
यस्मै सविस्मयमुपार्चि चिरं विरञ्चि-
　　　रस्मायत स्मयमपास्य च चक्रपाणिः ।
श्रीवीतराग ! भवदागमवेदिनस्तद्
　　　भव्या व्रजन्ति तरसाप्यजरामरत्वम् ॥ २१ ॥

त्वज्जन्मनोच्छ्रितवती चतुरङ्गुलानि
भूमिर्निवेदयति देव ! सतामितीव ।
येऽस्मै सहर्षहृदयाः स्पृहयन्ति मर्त्या-
स्ते नूनमूर्ध्वगतयः खलु शुद्धभावाः ॥ २२ ॥

जन्माभिषेकसमयेऽशनिशोभयाढ्यं
धाराभिवर्षणसहं हरिवाहनं त्वाम् ।
के के विवेकिनिकरा ननृतुर्न दृष्ट्वा
चामीकराद्रिशिरसीव नवाम्बुवाहम् ॥ २३ ॥

प्रादुर्भवंस्तव समं सितदन्तकान्त-
पूरोऽधरस्य विदधाति समग्ररागम् ।
वाचं पुनस्तव मुनीश ! निशम्य सम्यग्
नीरागतां व्रजति को न सचेतनोऽपि ? ॥ २४ ॥

गोदण्डकोष्ववि बुधाः परदर्शनेषु
मा गुः परं शिवपुरं प्रति वः स्पृहा चेत् ।
एतं समाश्रयत सत्पथमित्थमाह
मन्ये नदन्नभिनभः सुरदुन्दुभिस्ते ॥ २५ ॥

स्मृत्वा हितान्यवहितं स हि नागराजः
सद्भक्तिसम्भ्रमविनिर्मितचित्रवर्णः ।
श्रीपार्श्वदेव ! कपिशीर्षफणत्रिवप्र-
व्याजात् त्रिधा धृततनुर्ध्रुवमभ्युपेतः ॥ २६ ॥

श्रामण्यकेवलरमासुकृतोपदेशान्
　　घातक्यशोकफलदेषु यकेष्वलब्धाः ।
ध्यानावधाननिरतेषु नरेषु तेन
　　सालत्रयेण भगवन्नभितो विभासि ॥ २७ ॥

स त्वं चिरं जय जिनेश्वर ! यस्य वाच-
　　श्चित्ते विचिन्त्य चतुराः कुसुमास्त्रमेव ।
सम्बोधयन्ति दुरितस्य विदुर्विमुक्ताः
　　त्वत्सङ्गमे सुमनसो न रमन्त एव ॥ २८ ॥

सच्चिन्तितार्थरचनावचनातिगाभः
　　सर्वैः सुपर्वनिवहैः परिषेव्यमाणः ।
त्वं पार्थिवप्रभवकामघटः प्रभासि
　　चित्रं विभो ! यदसि कर्मविपाकशून्यः ॥ २९ ॥

व्याघातवर्जितमनन्तमनन्तरायं
　　नानाविधावरणवर्गनिसर्गमुक्तम् ।
सद्दर्शनेन सहचारि पुनः प्रपूर्णं
　　ज्ञानं त्वयि स्फुरति विश्वविकासहेतुः ॥ ३० ॥

व्यर्थीकृते क्षणमहांसि महातमांसि
　　सृष्टानि दुष्टमनसा कमठेन यानि ।
न स्पृष्टमैश्यविभवानुदितोऽनुवेलं
　　ग्रस्तस्त्वमीभिरयमेव परं दुरात्मा ॥ ३१ ॥

स्वामिन्ननार्यविषयेषु सृजन् विहार-

 माशातितस्त्वमसि जाड्यमयेन येन ।

संसारवारिनिलयेऽजनि दुःखरूपं

 तेनैव तस्य जिन ! दुस्तरवारिकृत्यम् ॥ ३२ ॥

वैरं विमुक्तवति देव ! तदैव वैरं

 यस्त्वय्यपि प्रतिपदं दृढमूढबुद्धिः ।

चक्रेऽतिवक्रहृदयः कमठः प्रहारं

 सोऽस्याभवत्प्रतिभवं भवदुःखहेतुः ॥ ३३ ॥

तत्त्वोदकं त्वमुदितं प्रकटीचिकीर्षुः

 सत्वोपकारकरणाय भवोदपाने ।

प्रादुर्बभूव धुरि यत्पुरुषोत्तमस्य

 पादद्वयं तव विभो ! भुवि जन्मभाजः ॥ ३४ ॥

त्वत्साग्रयोजनशते वसते जनाय

 मारीतिभीप्रभृतयः प्रभवः कथं स्युः ? ।

यज्जाग्रतः खगपतेरपि पश्य तस्य

 किं वा विपद्विषधरी सविधं समेति ? ॥ ३५ ॥

आशातना विदधिरे विविधा बृहत्यो

 हत्या इव त्वयि मया विधिदुर्विधेन ।

तन्नारकादिकभवोद्भववेदनानां

 जातो निकेतनमहं मथिताशयानाम् ॥ ३६ ॥

अभ्यस्तकेवलमनुद्धतपःप्रभाव-
प्राग्भारसारविभवास्तव देव ! मन्ये ।
सर्वत्र भक्तजनविघ्नभिदे व्रजेयुः
प्रोद्यत्प्रबन्धगतयः कथमन्यथैते ॥ ३७ ॥

वाहीकबुद्धिशबलेन न भावपूजा
द्रव्यार्हणाऽप्यनुपयुक्ततया च चक्रे ।
उच्चावचासु जिन ! योनिषु तद् भ्रमामि
यस्मात् क्रियाः प्रतिफलन्ति न भावशून्याः ॥ ३८ ॥

नेतः ! कृपालुकुलकुञ्जर ! भीमसत्त्व-
भीवज्रपञ्जर ! जरामरणप्रहीण ! ।
स्वान्तालवालपरिणाममयः प्ररूढ-
दुःखाङ्कुरोदलनतत्परतां विधेहि ॥ ३९ ॥

मानुष्यकार्यविषयान्वयजातिरूपा-
रोग्यायुरार्हतमतादिकमप्यवाप्य ।
त्वच्छासने निबिडभक्तिमना दधानो
वध्योऽस्मि चेद् भुवनपावन ! हा हतोऽस्मि ॥४०॥

निष्कारणातिकरुणापरिणामधाम
व्याधामपाणिगणवर्ण्यगुणाभिराम ! ।
पाहि प्रसीद भगवन् ! सुकृतेषु मां कु-
सीदन्तमद्य भयदव्यसनाम्बुराशेः ॥ ४१ ॥

राज्यं विसृज्य विपुलं त्वमकिञ्चनत्वं
स्वस्वामिभावपरिहारपरं प्रपन्नः ।
विज्ञप्यसे जिन ! मयेति तथापि भूयाः
स्वामी त्वमेव भुवनेऽत्र भवान्तरेऽपि ॥ ४२ ॥

यस्मिन्न शुक्रमतिरुत्क्रमते न चापि
वाचस्पतेः प्रभवति प्रतिभाप्रकर्षः ।
श्रीसू (र) सुन्दरतरद्युतिकाः स्फुरन्ति
ये संस्तवं तव विभो ! रचयन्ति भव्याः ॥ ४३ ॥

चौरारिमारिवारिव्यालक्ष्मापालहरिकरिभयेभ्यः ।
तव नाथ ! स्तवनादप्यचिरान्मोक्षं प्रपद्यन्ते ॥ ४४ ॥

कल्याणमन्दिरमहास्तवनान्त्यपादो-
पादोनपूर्वमिति संस्तुतवैभवश्रीः ।
देयादमेयमहिमा महिमान्यनामा
वामासुतः सततमुन्नतबोधिलाभम् ॥ ४५ ॥

[६१]

श्रीहेमविमलसूरिप्रणीतं प्रतिपदं कमलशब्दश्लेषमयं

श्रीपार्श्वजिनस्तवनम् ।

श्रीनिर्वृतिकमल[1]दृशः करकमल[2]क्रीडनैककलहंसम् ।
प्रणतापूरितकमलं[3] प्रातःसमये सुदृष्टमुखकमलम्[4] ॥ १ ॥
जिनपं सश्रीकमलं[5] सुरनायकसेव्यमानपदकमलम्[6] ।
प्रतिपादं कमलपदैः पृथगर्थैः स्तौमि वरकमलम्[7] ॥ २ ॥
अक्षीणलक्ष्मीकमलङ्घनीयवाचं[8] भवामे कमलप्रधानम्[9] ।
दीनोल्लसत्शूकमलब्धदोषं[10] पङ्कप्रणाशे कमलस्वभावम्[11] ॥३॥
युगादिनाथं कमलाङ्कवक्त्रं[12] गीतप्रतापं कमलाननाभिः[13] ।
संसारदुष्टाऽकमलप्रमुक्तं[14] स्तवीमि निःशङ्कमलास्यरङ्गम्[15] ॥ ४ ॥
अनन्तसंवित्कमलं[16] भजे विभुं स्वपाणिदीप्त्या कमलापलापिनम्[17] ।
अचाल्यचित्तं कमलाविलासतो[18] नश्यत्तमःशोकमलक्ष्मविग्रहम्[19] ॥

टिप्पनम् ।

१. मुक्तिलक्ष्मियः । २ हस्ताम्बुज० । ३ कमला–श्रीः । ४ मुख-पद्मम् । ५ अलम्-अत्यर्थम् । ६ चरणपङ्कजम् । ७ प्रधानशोभम् । ८ अलङ्घनीय० इति पदच्छेदः । ९ भवरोगे प्रधानौषधम् । १० शूकः–दया । ११ जल० । १२ मृगाङ्क० । १३ स्त्रीभिः । १४ पापमलेन मुक्तम् । १५ लास्यम्–नृत्यम् । १६ कं–सुखं मलति–धरतीति कमलम् । १७ ताम्र० । १८ वराङ्गना० । १९ अलक्ष्मविग्रहं–निःकलङ्ककायम् ।

मात्राधिकत्वात् कमले[1] न तुष्यसि प्रियप्रदः सत्कमलोपलक्षितः[2]।
जिनेन्द्र ! मुक्ताङ्कमलक्ष्यदर्शनं[3] पदं न नम्रं कमलम्भयः[4] शुभम्॥

बाह्यं तथान्तरमसौ कमलं[5] भिनत्ति
मात्राधिकं कमलवं[6] न दधाति माने ।
एनोगतांशकमलम्ब[7] (लं च ?) परप्रभावं
भूभृद्धराकमलसेतरसेव्यतुल्यम्[8] ॥ ७ ॥

पश्यन्तमेकमलकाधिपतीभ्यपूज्यं[9]
सेवे शिवार्पकमलक्तकरक्तपादम्[10] ।
क्षोणीविशेषकमलं[11] कपदाब्जसक्त–[12]
सच्चञ्चरीकमलकोच्चयवृद्धयपेतम्[13] ॥ ८ ॥

व्याख्याक्षणे कमलभूश्चतुराननत्वात्[14]
ख्यातस्तथा कमलबन्धुरिव[15] प्रतापी ।
पद्मापतिः कमलनाभिरिव[16] प्रभो ! त्वं
ध्यानं करोषि कमलासनमाश्रितः[17] सन् ॥ ९ ॥

टिप्पनम् ।

१ कामे । २ कलोम० । ३ मुक्ताङ्कम्–कलङ्करहितम् । ४ कं भव्यप्राणिनं न अलम्भयः–प्रापयः ? अपि तु सर्वमपि । ५ रोगम् । ६ कामं–इच्छाम् । ७ अरं–अत्यर्थम् । ८ अलसेतरः–आलस्यरहितः । ९ रलयोरैक्याद् अरङ्कवैश्रमण० । १० मोक्षदायकम् । ११ पृथ्वीतिलकम् । १२ सूर्य० । १३ कुन्तलवृद्धिरहितम्० । १४ ब्रह्मा । १५ सूर्यः । १६ विष्णुः । १७ पद्मासनम् ।

संक्षिप्तशोक ! [1]मलयाद्रिजशीतवाक्यं
विस्तार्यशोकमल[2]पन्तमवद्यवाचम् ।
मात्रोल्लसत्कमल[3]संसृतिकल्पवृक्षं
सत्पुण्यतोऽकम[4]लवद्भिरनाप्यमीडे ॥ १० ॥

मानाह्यशोक[5] ! म[6]लमुक्त ! परित्यजन्तं
संस्तौम्यभीकमल[7]युक्वनिताङ्गरङ्गम् ।
क्षिप्तार्यनीक[8]मलघुप्रशमोपसेव्यं
त्वां मात्रिकाधिक[9]मलं श्रयतां दविष्ठम् ॥ ११ ॥

स[10]म्भूषितान्तकमल[11]र्कसमं धनाप्तौ
त्यक्त्वातुलांशुकमल[12]ज्जमपीश ! रम्यम् ।
सत्सेवितान्तिक ![13] मलव्रजदत्तदुःखं
श्रेयोलतासु क[14]मलं किल मात्रयाढ्यम् ॥ १२ ॥

टिप्पनम् ।

१ चन्दन० । २ विस्तारवान् अशोकवृक्षो यस्य । ३ मरुदेश० । ४ पापमलयुक्तैः । ५ मानसर्पदर्पदलने वञ्जुलवृक्ष ! । ६ कलङ्कमुक्त ! । ७ निर्भयं विष्ठायुक्तं च ललनायाः अंगरङ्गं परित्यजन्तम् । ८ विध्वस्तशत्रुसैन्यम् । ९ मात्रयाधिकमलशब्द माले–कपटम् । १० भूषितान्वयम् । ११ श्वेतार्कसमम् । १२ कर्दमम् । १३ पापौघ० । १४ मात्रयाधिकं कमलमिति कामलं–वसन्तम् ।

अंहस्तमोऽर्क[1] ! मलपूज्य[2] ! समातृकत्वे

निर्नाशितान्तकमलक्ष्मि[3]कृतानुकम्पम् ।

श्रेयःकुलाङ्कमलयो[4]चलकैरगम्यं

संक्षिप्तकल्कम[5]लल[6]न्तमिनं वशाभिः ॥ १३ ॥

नष्टान्तरायकदलर्क[7] ! मलाभमद्र[8] मेघः समात्रिकतया कमलाढ्य[9]देहम् ।

त्यक्त्वा सुराऽकमल[10]षन्नपि[11] मे समेतो मोक्षं निरङ्कमलभापगमं[12] विदेहौ ॥

अनेकार्थान् जल्पन्न कमलमुखान्[13] शब्दनिवहां—

स्तथैवाचक्षाणः कमलवमुखान् वर्णनिकरान् ।

क्रियाकाण्डे सम्यक् कमलकलितं[14] तारयसि नो

मयि श्रेयो लक्ष्मीकर ! शुकमलस्वार्द्रनयनम्[15] ॥ १५ ॥

टिप्पनम् ।

१ पापान्धकारहरणे सूर्य ! । २ जनपूज्य ! । ३ विनाशितयमम् । ४ अध्यान० । ५ चेतः पापम् । ६ ' लड् विलासे ' ' ललिण् ईप्सायाम् ' । ७ रोगा एव श्वा० । ८ मात्राढयत्वात् मालं—वनं भद्ररूपं तत्र मेघः । ९ सश्रीक० । १० अकं—दुःखम् । मालं—वस्रादि । अङ्को—नाटकम् । ११ ' लषी कान्तौ ' अनिच्छन् । १२ अङ्कः—कलङ्कः, अलभा—लाभान्तरायः । १३ कं पुरुषम्, अल—उद्यम० । १४ हस्ते । १५ धारय ।

जय श्रीमन्नेतः ! [1]कमलमहा मान्यमहिमा

प्रबोधं तन्वानः [2]कमलसदृशाऽमित्रजनयोः (जयने ?) ।

तुषारस्फारश्रीक[3]मलतुलनामेति जिनवाक्

चरित्रश्रीकर्णे [4]कनकमलवद् भाति भगवान् ॥ १६ ॥

भवव्यापद्दार्भैः [5]कमलति भवान् शोषकरणे

यशः प्राञ्चत्पुष्पस्तबक[6]कमलान्तङ्कहरणे ।

सुराधीशाभ्यर्च्यः [7]कमलसदृशत्वेन विदितः

सदारिष्टाघाते जयति कमलाधीशमहिमा ॥ १७ ॥

गिरीशः श्रीसार्वः प्रकट[8]कमलाङ्गोद्भवहतौ

गभीरः श्रीपार्श्वः [9]कमलनिधिवत् सद्गुणमणिः ।

जनान्तर्वाह्यकामयक[10]मलकारः कलिमलं

मम च्छिन्द्यादीशः [11]कमलरिपुवद् विश्वविपिने ॥ १८ ॥

टिप्पनम् ।

१ रविमण्डल० । २ मित्र० एरण्ड । को-वायुः शीतत्वात् । ३ मण्डः-सर्वरसाग्रं सरत्वात् । ४ मण्डो-भूषणम् । ५ कस्य-वन्हेः मण्डो-बाणं तद्वद् आचरति । ६ मण्डलः-सर्पविशेषः ७ को-मयूरस्तस्य मण्डं-पिच्छम्, पक्षेऽरिष्टो-दैत्यस्तद्घाते कृष्णः । ८ स्मरः। ९ जलनिधिवद् । १० भैषज्यकारो-वैद्यः । ११ मृगरिपुः-सिंहः ।

दुदानः सद्बोधं कमल[1]जनतानामपि विभो !
द्वितीयत्वे पूर्णः कमल[2]श इव प्रीतिकरणः ।
परिस्फूर्जत्कीर्तिः स्फुरति कमला[3]भृद्द्युतिसिता
क्रियाणां पुण्यानां तव ककर्मेलापं प्रवदतः ॥ १९ ॥

प्रतीक्ष्यः स्वर्गाधीश्वरकमल[5]नाथादिमसुरैः–
र्महातेजस्त्वेन त्वमसि कमलः[6] कर्मदहनः ।
सतां विघ्नव्यापव्यपगमविधौ मूषकमल[7]–
स्तव श्लोकः पूर्णे कमलभव[8]मप्याशु जितवान् ॥ २० ॥

तमोदैत्यध्वंसे कमलशय[9]वद् भाति भुवने
नमस्पुंसामीशो भविकमलली[10]निर्मितिचणः ।
परिक्षिप्तन्यक्षाहितक[11]मलल[12]ः पावनगति–
र्जगत्प्रौढावासांगणकमलली[13] भूतसुयशाः ॥ २१ ॥

चिरं जीयात् सार्वः कमलरुह[14]पाणिक्रमयुगः
स्वयं भावात् सेवाणुकमलल[15]गीर्वाणनिकरः ।

टिप्पनम् ।

१ कमरो–मूर्खः । २ द्वितीयमक्षरं मकारस्तल्लोपे कलश इव । ३ मलोपे कलाभृत्–चन्द्रः । ४ कलापम् । ५ श्रीपतिः । ६ सूर्यः । ७ गणेशः । ८ जलभवः–चन्द्रः । ९ जलशयः–कृष्णः । १० भविनां कं–क्षेम तन्मण्डली–श्रेणिः तत्र कृतोद्यमः । ११ हिंस्रतकः–वैरी । १२ मण्डलः–श्वानः । १३ मण्डलीभूतः–परिधीभूतः । १४ जलरुहं–कमलम् । १५ सेवार्थं समागतः मण्डलं–[illegible]राजकम् ।

सदा सम्यग् निर्नाशितनिजयशःस्तावकमलः[1]

चलन्मायुर्दुष्टज्वरकमलला[2]द्यामयहरः ॥ २२ ॥

यदाहं त्वत्सेवां च कमल[3]भिकर्मीकृतमुख-

स्तदा स्यां सत्पुण्यात् कमलसि[4] वधत्याजनकृते ।

चरित्रस्वीकारे कमल[5]पमलोऽसीन्द्रियदमे

चरित्रस्वीकारे कमलसि[6] यथा नैव भवसि ॥ २३ ॥

शरप्रासप्राञ्चत्कमल[7]मुखशस्त्राङ्कितकरे

गृहस्थत्वे स्वामी कमलकरणो[8] नैव चरणे ।

मदक्रोधव्यापत्कमल[9]भरनिर्नाशनचणः

प्रणम्यःश्रेयःश्रीयुवतिकमल[10]स्त्वं तनुमताम् ॥ २४ ॥

यथा वर्ण[11]ज्येष्ठः कमल[12]नल[13]मर्चत्यनुदिनं

सुरज्येष्ठं[14] स्पष्टं कमल[15]निशमाशंसति यथा ।

टिप्पनम् ।

१ मण्ढः-शोकः । २ मण्डलं-कुष्ठः । ३ अभिलषितवान्, आत्मनेपदमनित्यमिति । ४ कमऽ आचष्टे । ५ कमठः-कच्छपः स इव-आचरसि कमठसि । ६ कमठं-मुनिभाजनं वहसि इति कमठसि । ७ कमरं-धनुः । ८ कमरं-कोमलशरीरम् यस्य । ९ कमरः-चौरः । १० कमलः-कान्तः । ११ ब्राह्मणः । १२ कं-अग्निं महत इति कमड्-अग्निहोत्री । १३ अग्निम् । १४ ब्रह्माणम् । १५ कं-ब्रह्माणं महति-ब्रह्मार्चकः ।

यथा चाहर्नाथं[१] कमलति[२] नयादर्कयति वा

त्वदेकत्राणस्त्वामणुकमलहं[३] स्तौमि च तथा ॥ २५ ॥

युवापि त्वं स्वामी सुकमल[४]धिक्कारनिपुण-

स्ततः ख्यातो गौरीकमल[५] इव दुष्टान्धकहरः ।

नवव्याख्याकाले कमलधर[६]विस्तारिनिनदः

स्वयं पूज्यः स्वामी ननु कमलया[७] भक्तिवशतः ॥ २६ ॥

निर्णिक्तीकृतसत्सहस्रकमलः[८] स्वाङ्घ्रिद्वयस्पर्शनः

पूज्यस्त्वं कमलप्रभा[९]दिभिरभूत् त्वद्वाक्रहस्यं विभो !

जानानः कमलप्रभो[१०]ऽप्यपलपत् संसारचक्रभ्रमी

श्रीपालं कमलप्रभे[११]व सुषुवे स्वामीश ! वामोत्तमम् ॥ २७ ॥

प्रस्फूर्जत्कमलप्रभावजलधि[१२]ख्यातप्रतापोदयः

श्रीसार्वः कमलस्वरा[१३]मृतवरद्वीपानुगच्छद्यशाः ।

टिप्पनम् ।

१ सूर्यम् । २ कं-सूर्यं महति-सूर्यार्चकः । ३ अणुकं-स्वल्पं मठति-मायतीति अणुकमठ-स्वल्पमदोऽहम् । ४ रलयोरैक्ये कमरं-धनुः, पुष्पधनुः-कन्दर्पः । ५ गौरीकान्तः-ईश्वरः । ६ कमलधरो-जलधरः । ७ कालव्यन्तरेन्द्रस्याग्रमहिषी कमलानाम । ८ शत्रुञ्जयः । ९ कमलप्रभा नाम व्यन्तरपत्नी । १० गुरुः कश्चित् । ११ यथा कमलप्रभा माता श्रीपालं सुषुवे तथा वामादेवी त्वाम् । १२ असंख्येयसमुद्रद्वीपमध्ये कमलाभिधः समुद्रः । १३ कमलाभिधो द्वीपः ।

ध्वस्तानीक[१]मल[२]प्रभः प्रथयतात् सन्तापनिर्वापणौ

सौख्यं जन्मनि निःकलङ्कमलले[३] पूर्णेऽपि शान्तिप्रदः ॥२८॥

अर्द्धेणाङ्कविभा[४]स्यलीक ! मलय[५]स्यूर्वीतलं पत्कजैः

सञ्जातः किल निःकल[६]ङ्कमल[७]लाधोशान्वये त्वं जिनः ।

त्वद्वाचं कमल[८]व्रजा निजगिरा शृण्वन्ति हर्षोन्नताः

पार्षद्येषु कृतान्ततर्क[९]मलल[१०]प्रादुष्कृतिप्रत्यलः ॥ २९ ॥

संसारश्रान्तलोके कमलभ[१०]वति यः पापतापापनोदा–

दग्रे संवाद्यमानानक ! मल्ल[११]वदुद्दामतेजाः सुरौघैः ।

नम्रीभूतक्षमातृड्गणकमलल[१२]भृन्निर्मलश्लोकराशे–

र्निर्ह्रादाधःकृतश्रीपिकमलल[१३]भृदाद्याः स मे सेवकास्ते ॥ ३० ॥

टिप्पनम् ।

१ अनीकं–रणः । २ मण्डा–आमलकी तस्याः फलं मण्डं शीत-गुणत्वात् । ३ मण्डले–देशे । ४ अर्द्धचन्द्रवद् शोभितं अलीकं–भालं यस्य । ५ मण्डयसि । ६ निरपवादः । ७ मण्डलाधीशो–राजा । ८ मृगसमूहाः । ९ मण्डलः–समूहः । १० कमण्डलुः–प्लक्षवृक्षविशेषः स इव आचरति कमण्डलवति । ११ मण्डलं विद्यते यस्य स मण्डलवान्–सूर्यः १२ निपुणं मण्डलं–सर्पं बिभर्तीति मण्डलभृत्–ईश्वरः । १३ मण्डलं–श्वानं बिभर्ति वाहनतया स मण्डलभृत् क्षेत्रपालः ।

क्षोणीपावित्र्यहेतोः कमलवदिदं[1] पादपद्मद्वयं ते
नैवाज्ञानप्रवृत्तैः कमलुधरणैः[2] श्रीयते सौख्यदायि ।
भक्तप्रत्यूहनाशाम्बिक[3] ! मलनमिव[4] ब्रह्मलक्ष्म्यास्तमोघे
सर्वालोकप्रवृत्ताम्बिक[5] ! मलनजना[6]सेव्यपार्श्वोऽसि पार्श्वः ॥३१॥

क्षोणीविख्यातकीर्त्यानक[7] ! मलयमुखा[8]नेकदेशस्थलोकान्
स्वव्याहारेण लक्ष्मीजलधिरनुदिनं बोधयन् बोधिसाधुः ।
इत्थं स्पष्टार्थमाद्यन्मधुकमलभरैः[9] पूज्यपादारविन्दः
श्रीपार्श्वो हेमशुद्धाभरणधरतनुः श्रेयसे संश्रितानाम् ॥ ३२ ॥

टिप्पनम् ।

१ कमण्डलुः–कुण्डिका तद्वत् आचरत् कमण्डलुवत् । २ कमण्डलु-धरणैः–तापसैः । ३ अम्बिका–पार्श्वजिनोपासिका । ४ मण्डनं–भूषणम् । ५ अम्बिका–माता । ६ मण्डनाः–अलङ्करिष्णवो जना–इभ्यादयः । ७ पटहः । ८ देशविशेषः । ९ पद्मस्तोमैः ।

[६२]

श्रीसागरचन्द्रसूरिविरचितः

श्रीमन्त्राधिराजकल्पः ।

श्री पार्श्वनाथाय नमः ।

कल्याणाङ्कुरवारिदः शमसुधावार्धौ सुधादीधितिः
कारुण्याम्बुजतिग्मरोचिरखिलक्ष्मापीठकल्पद्रुमः ।
मोहध्वान्तततिप्रदीपकलिका संसारनिस्तारकृत्
भव्यानां शिवतातिरस्तु भगवान् वामासुतोऽयं जिनः॥१॥

भ्रूभङ्गमङ्ग न दधे नयने न ताम्रे
दध्रे न शस्त्रमपि नो परुषं बभाषे ।
कामं जिगाय गतकायसमाथ एव-
मेव प्रणम्रकमठः स शिवाय देवः ॥ २ ॥

श्वभ्रप्रदाऽशुचिरियं प्रथितेति दोषाद्
योषां हि संयमवधूवशगो हि हित्वा ।
बभ्राम मुक्तिललनागमने सरागो
नीरागतायुगपि यच्छतु शं स पार्श्वः ॥ ३ ॥

अन्तःस्फुरद्रुचिरसञ्चितसप्ततत्त्व-
कोटीपतिर्जिनपतिः प्रकटध्वजोऽस्तु ।
वामासुतः फणमिषात्तु फणिपस्य विश्व-
विश्वार्तिसंहतिहरो व्यवहारविद् यः ॥ ४ ॥

अज्ञोऽपि विज्ञजनविस्मयकारि काव्यं
यस्याः प्रसादलवमाप्य जनस्तनोति ।
मोहान्धकारनिकरार्ककरप्रभावा
सा भारती भवतु जाड्यतमश्छिदे वः ॥ ५ ॥

शून्यात्मकोऽहमपरं स्वकसङ्गतोऽपि
कुर्वन्नगण्यमिह पूर्वपदाधिकां तु ।
सङ्ख्यां यदेकपुरतः स्थितिमाप्य लेभे
वन्देऽतिगीष्पतिगुरून् सुगुरून् मुदा तान् ॥६॥

दुष्कर्मकण्टककटुद्रुममूलभेद-
नेमिप्रभं सुललितप्रभयाभिरामम् ।
सद्भावदेवविनतं गतकोपमानं
सानन्दमूर्जितमतिं सुगुरून् नमामि ॥ ७ ॥

वाचालयत्यनुकलं सकलं जिनेन्द्र-
भक्तिस्ततोऽहममतिः स्तवने प्रवृत्तः ।
सद्भिः प्रशान्तमतिमद्भिरतो विमृश्य
सेर्ष्यं मनो नहि विधेयमिहाऽञ्जलिस्तत् ॥ ८ ॥

काव्ये सुधाकृतसुधालहरीसमूहे
दोषेक्षिणः खलु खलाः सततं भवन्ति ।
स्वादून् मृदूनपि तरून् करभा विहाया-
ऽपोच्छन्ति हा ! कटुककण्टकिनः करीरान् ॥ ९ ॥

काव्याध्वनि प्रवसतामिह सत्कवीनां
वामस्वरः खर इवार्थकरोऽनुकूलः ।
कर्णेजपः प्रकृतितः कलुषाशयोऽपि
चित्रं तु दक्षिणरवः प्रतिकूलताहृत् ॥ १० ॥

निर्यातमब्धितलतो हरकण्ठमाप्य
पीयूषदीधितियुतं तु विहाय मन्ये ।
सर्पालिदुर्जनकुलेषु विषं सुखेन
तस्थौ मुखाङ्कटमनःसु मुदाऽऽस नन्दि ॥ ११ ॥

पक्षद्वयेऽपि मलिनः खलकौशिकोऽयं
दोषाकरेऽपि हि कलङ्किनि बद्धरागः ।
वित्रासहेतुरपि वामरवोऽपि बाढं
काव्याध्वनि प्रवसतामिह हर्षकारी ॥ १२ ॥

साधौ सुधारसलसद्वचनप्रताने
क्व कालकूटनिवहस्य खलस्य चिन्ता ? ।
प्रद्योतने द्युतिमतीव वितन्वतीह
जागर्ति किं जगति कस्तमसोऽवकाशः ? ॥ १३ ॥

अब्धौ विधौ मखविधौ फणभृन्निवासे
मोहात् सुधामिह मुधा विबुधा वदन्ति ।
क्षारे क्षयिण्यथ शिखिप्रहते विषार्ते
सास्त्येव सत्यपकृताखिललोकशोके ॥ १४ ॥

शक्तस्तव स्तवनमस्तगुणौघसङ्घय !
वाचस्पतेरपि समानमतिर्न कर्तुम् ।
मीनाति वीतमतिकः सिकताकणान् कः
कूलङ्कषाविपुलकूलतले सुराणाम् ॥ १५ ॥
निर्दोषतो बत नरोऽतिबलो विदन्तो
दन्तीव शूकर इवातिवपुर्विदंष्ट्रः ।
चक्रीव दैवतवपुर्जितशत्रुजातः
सञ्जातवित्तविभवः पुरुषश्चकास्ति ॥ १६ ॥
केचित् सुरा इह भवे हितमाचरन्ति
नामुत्र केचिदिह नो परलोक एव ।
वामासुतः पुनरसाविह विघ्नहर्ता
दाता श्रियां परभवे शिवसौख्यकर्ता ॥ १७ ॥
बालोऽपि देवततिसंस्तुतपादपद्म-
युग्मस्य संस्तवनमस्य ततः करिष्ये ।
मन्त्राधिराजजिनभर्तुरमर्त्यनागे
किं माद्यतीह न गजाः प्रमदा भवन्ति ? ॥ १८ ॥

इति प्रस्तावना ।

दाता जितेन्द्रियचयोऽथनिरामयश्चा-
ऽमायो दयार्द्रहृदयो विनयावनम्रः ।
स्नातः प्रशस्तदिवसे धृतधौतवस्त्रः
शिष्यो गृहीतफलपुष्पसमृद्धगन्धः ॥ १९ ॥

सम्पूज्य पार्श्वजिनबिम्बमुपोष्य कृत्वा
वाचाम्लमुत्तमतपःप्रवरोऽब्जवारे ।
सज्ज्ञानचन्द्रधवलीकृतविश्वविश्वं
ब्रह्मव्रतस्थिततरं गुरुमित्थमाह ॥ २० ॥ युग्मम् ॥

कृत्वा प्रसादमसमं मयि पादलग्ने
मग्ने जडत्वजलधौ यदि योग्यतास्ति ।
मन्त्राधिराजवरयन्त्रयुतं तु मन्त्रं
पात्रे निधेहि भगवन् ! सुतरोसदक्षम् ॥ २१ ॥

दृग्जानुनाभिमुखमस्तकमस्य पञ्च–
तत्त्वाक्षरैस्तु सकलीकरणं विधाय ।
अभ्यर्चिते श्रवसि मन्त्रमथ त्रिवारं
पाणौ क्षिपेद् गुरुरमुष्य सुवर्णमम्भः ॥ २२ ॥

क्षेत्रे सुबीजमिव मे भवतां प्रसादान्
मन्त्रप्रभुः सफलतां कलयत्वमेयः ।
इत्थं वदन् नमति पादयुगं गुरूणां
शिष्यो यतो भवति कार्यकरः प्रणामः ॥ २३ ॥

इति प्रस्तावना–प्रदानविधिर्नाम प्रथमः पटलः ॥

द्वितीयः पटलः ।

मन्त्राधिराजवलयेषु यथास्थितानि
वक्ष्यामि सप्तसु यथाक्रममक्षराणि ।
आद्ये जिनेन्द्रवलयेऽत्र विधिं तु मन्त्र–
वर्णक्रमेण सहितं तु हिताय वच्मि ॥ १ ॥

आदौ जिनेन्द्रवपुरद्भुतमन्त्रयन्त्रा–
ध्यानासनानि सकलीकरणं तु मुद्राम् ।
पूजां जपं तदनु होमविधिं षडेव
कर्माणि संस्तुतिमहं सकलं भणामि ॥ २ ॥

द्वारकाव्यम् ।

आद्यावनीतलसरोवरहाटकाद्रि–
मालोद्भवाष्टहरिदग्र्यदलासनस्थम् ।
चन्द्राभचीवरजयाविजयागृहीत–
गङ्गोदकप्रवरचामरवीज्यमानम् ॥ ३ ॥

ऐरावतप्रमितकुम्भिकृताभिषेकं
छत्रत्रयोत्प्रथजगत्त्रयनायकत्वम् ।
पर्यङ्कशायिवपुषं सुखसिन्धुमग्नं
नाशानिवेशपरिपेशलदृष्टियुग्मम् ॥ ४ ॥

बालप्रवालकदलीदलकान्तकान्ति–
क्षाराब्धिमध्यवसुधातलतुल्यदेहम् ।
दुर्लक्ष्ययोगकलया परया परीतं
पञ्चेन्द्रियप्रसररोधकुबोधशुद्धम् ॥ ५ ॥

स्वीयातिनीलमहसा सहसामराद्रि–
वृक्षस्थलीभिरवनीं किल नीलयन्तम् ।
पार्श्वस्थपार्श्वकमठासुरसेवितांघ्रि–
स्पष्टाष्टकर्मपटलद्रुदवानलार्हम् ॥ ६ ॥

शान्तं शिवं सुखकरं परमस्वरूपं
व्यक्तेतरं....महं सकलं गतारिम् ।
व्यक्तं शिवं शिववधूपरिरम्भयुक्तं
सिद्धं बुधं निरवधिं परमव्ययं च ॥ ७ ॥
नीरञ्जनं निरुपधिं विगतस्पृहं च
निर्बाधमाधिरहितं सहितं कलाभिः ।
धातारमीशममलं विकलं ह्यनन्तं
पारं गतं गतभयं...शरण्यम् ॥ ८ ॥
निर्मोहमन्त्यममलं विरुजं विमानं
त्रैलोक्यलोकमहितं विगुणं गुणाढ्यम् ।
सूक्ष्मं निराश्रयमनुत्तरमुत्तमं च
क्षीणाष्टकर्मपटलं परमं पवित्रम् ॥ ९ ॥
पार्श्वस्थितोरगपतिं प्रथितप्रभाव–
पद्मावतीपरिगतं वलयर्वृतं च ।
मायाक्षरत्रिवलयं जिनयक्ष....
योषिद्युतं ग्रहगणैः सह लोकपालैः ॥ १० ॥

श्रीअश्वसेनतनयं विनयावनम्र-
देवेन्द्रमौलिमणिरञ्जितपादपद्मम् ।
द्व्यंसालिकद्विभुजसन्धिगुदान्तकोण-
षट्कोणयन्त्रगतमादरतो नमामि ॥ ११ ॥
कुलकम् ।

पाषाणदुर्विषशरेभरिपुप्रहार-
मोघाम्बुवाहकरकाशनिसन्निभैस्तु ।
वाक्यैर्जघान शमिनं जनमाप्य तस्मा-
च्छान्तिं विवश कमठः शठतोज्झितोऽयम् ॥१२॥
श्रीस्तम्भने परमतो....कृतावतारं
वामासुतः परिगतोऽभयदेवसूरिः ।
कुष्ठं पिनष्टि गलदङ्गमसौ स्म तस्माद्
वृत्तिं चकार गुरुरेष यतो नवाङ्ग्याः ॥ १३ ॥
श्रीपद्मदेवसुगुरोस्तपसोत्तमस्य
विस्फूर्तयोऽद्भुततमा हि यतो बभूवुः ।
यस्याक्षराणि तुरगावनिसम्मितानि
काष्ठौषधीपतिमितानि वदन्ति चान्ये ॥ १४ ॥
यस्माद् भवन्ति भविनां भुवि सिद्धयोऽष्टौ
कष्टं विनश्यति समस्तपमोह यस्मात् ।
तन्मन्त्रवर्णनिचयं स्थितिवर्णकर्म-
भेदैर्भणाम्यहमिहात्महिताय बालः ॥ १५ ॥
कलापकम् ॥

भाले नीलं[1] दक्षिणेंऽसे च रक्तं[2] वामस्कन्धे पञ्चवर्णं[3] तु हस्ते।
सिन्दूराभं[4] वामकुक्षौ तु धूम्रं[5]मेघश्यामं वामकट्यामरिष्नम्[6] ॥१६॥

भूयो वामे जानुनीहापि धूम्रं[7] वामे पादे पीतवर्णं[8]वदन्ति।
नाभौ[10] विश्वस्वामिनः....पञ्चवर्णा धूम्रं वर्णलिङ्गं[11]भणन्ति ॥१७॥

वामे पादे[12] जानुकट्योः[13|14] सुवर्णवर्णान् कुक्षौ[15] दक्षिणे कृष्णवर्णम्।
याम्ये हस्ते नीलवर्ण[16] तमाहुः श्वेतौ प्राहुः सूरनोम्[17](?)हथिस्थौ॥१८

मुक्तावस्थं मस्तके[18] श्वेतमेव वर्णानेवं प्राहुरष्टादशापि।
यन्त्रस्यान्तः षड् बहिः षट् षडेव कोणार्द्धेऽयं स्यात् क्रमः सर्वदैव॥१९॥

भाले नीलं दक्षिणेऽसे च रक्तं नाभौ वर्णं पञ्चवर्णं वदन्ति।
विज्ञा वक्षस्यक्षरे श्वेतवर्णे शेषान् रक्तान् योगिनः केचिदाहुः ॥२०॥

इत्यक्षरविवक्षा।

अथ मन्त्राधिराजस्य क(म)ठस्यैवोपदेशतः।
प्रकटस्य तु बीजानां निष्पत्त्यतिशयौ ब्रुवे ॥ २१ ॥

निष्पन्नः प्रथमो वर्णस्त्वर्हतामशरीरिणाम्।
आचार्याणामुपाध्यायमुनीनां प्रथमाक्षरैः ॥ २२ ॥

मोक्षसौख्यप्रदो भाले पार्श्वनाथस्य नीलरुक्।
सकलो नादबिन्दुभ्यामुपेतस्तेजसां चयः ॥ २३ ॥

स एव दक्षिणे स्कन्धे रक्तवर्णस्तु चिन्तितः।
जगद्वश्यमवश्यं हि प्रदत्ते योगिनां पुनः ॥ २४ ॥

शून्यवन्ह्यक्षरभवः प्रभवः सर्वसम्पदाम् ।
नादबिन्दुकलोपेतः साकारः पञ्चवर्णरुक् ॥ २५ ॥

वामातनूजवामांससंस्थितो रूपकीर्तिदः ।
धनपुण्यप्रयत्नानि जयज्ञाने ददात्यसौ ॥ २६ ॥

स एवेस्वरसंयुक्तः स्थितो हस्ते जिनेशितुः ।
योगिभिर्ध्यायमानस्तु रक्ताभोऽतिशयप्रदः ॥ २७ ॥

षष्ठस्वरयुतोऽरिघ्नो धूम्रवर्णः स एव हि ।
पूज्यतां विजयं रक्षां दत्ते ध्यातोऽस्य कुक्षिगः ॥ २८ ॥

विसर्गद्वयसंयुक्तः स एव श्यामलद्युतिः ।
जिनवामकटीसंस्थः प्रत्यूहव्यूहनाशनः ॥ २९ ॥

सर्वाशिवप्रशमनोऽञ्जनकान्तिर्विसर्गयुक ।
वामजानुस्थितो ध्यातः षड्विंशतितमोऽक्षरः ॥ ३० ॥

वामेयवामचरणे पीतवर्णः कषात्मकः ।
पिशाचग्रहभूतानां शाकिनीनां प्रमर्दनः ॥ ३१ ॥

सुवर्णभरहं नीलवर्णोकारसमन्वितम् ।
रक्तं प्रसकलं श्यामबिन्दुं कुंभन्दनादयुक् ॥ ३२ ॥

नाभिपद्मस्थितं ध्यायेत् पञ्चवर्णं जिनेशितुः ।
तस्थुर्हरे षोडशामी सुवर्णद्युतयो जिनाः ॥ ३३ ॥

ऋषभोऽप्यजितस्वामी सम्भवोऽप्यभिनन्दनः ।
सुमतिः श्रीसुपार्श्वः श्रीश्रेयांसः शीतलोऽपि च ॥ ३४ ॥

विमलो ह्यनन्तजिनो धर्मः श्रीशान्तितीर्थकृत् ।
कुन्थुनाथो ह्यरजिनो नमिनाथो वीर इत्यपि ॥ ३५ ॥
ईकारे संस्थितौ पार्श्वमल्ली नीलौ जिनेश्वरौ ।
पद्मप्रभवासुपूज्यावरुणाभौ कलास्थितौ ॥ ३६ ॥
सुव्रतो नेमिनाथस्तु कृष्णाभौ बिन्दुसंस्थितौ ।
चन्द्रप्रभपुष्पदन्तौ नादस्थौ कुन्दसुन्दरौ ॥ ३७ ॥
हितं जयावहं भद्रं कल्याणं मङ्गलं शिवम् ।
तुष्टिपुष्टिकरं सिद्धिप्रदं निर्वृतिकारणम् ॥ ३८ ॥
निर्वाणाभयदं स्वस्तिशुभधृतिरतिप्रदम् ।
मतिबुद्धिप्रदं लक्ष्मीवर्द्धनं सम्पदां पदम् ॥ ३९ ॥
त्रैलोक्याक्षरमेनं ये संस्मरन्तीह योगिनः ।
नश्यत्यवश्यमेतेषामिहामुत्रभवं भयम् ॥ ४० ॥
द्वाविंशतितमो वर्णः पञ्चमस्वरसंयुतः ।
धूम्रवर्णो जिनेन्द्रस्य लिङ्गस्थानाग्रतः स्थितः ॥ ४१ ॥
वामेयदक्षिणे पादे रुद्रसङ्ख्याक्षरः स्वरः ।
हेमवर्णौ जानुकटचोर्द्वादिमावेव सङ्गतौ ॥ ४२ ॥
खान्तं लान्तसमायुक्तः साकाशश्यामलद्युतिम् ।
वामेयदक्षिणे कुक्षौ मरुद्वर्णं विचिन्तयेत् ॥ ४३ ॥
साकारं नीलवर्णं तु त्र्यधिकत्रिंशदक्षरम् ।
विचिन्तयेज्जिनेन्द्रस्य संस्थितं दक्षिणे करे ॥ ४४ ॥
चिन्त्यमानमिदं वर्णपङ्क्तं च संस्मृतं सदा ।
योगिभिर्ध्यानिभिःपूर्णैर्जिनधर्मपरायणैः ॥ ४५ ॥

तोयानिलनिषादीनां ग्रहराजाजिरक्षसाम् ।
अरातिमारिदस्यूनां श्वापदानां भयं हरेत् ॥ ४६ ॥
श्रीपार्श्वनाथवक्षोजयुग्मे कुन्दसमद्युती ।
रुद्रार्यमस्वरौ चिन्त्यावाद्यस्याधिपतिर्जया ॥ ४७ ॥
शिवा शान्तिकरी तुष्टिपुष्टिस्वस्तिकरी हि सा ।
विजयान्यस्य वर्णस्य ते चामरपरे उभे ॥ ४८ ॥
त्रैकालमक्षरमूर्ध्नि कोणे रेखोपरि स्थितम् ।
हिमेन्दुकुन्दसङ्काशं पार्श्वनाथस्य चिन्तयेत् ॥ ४९ ॥
जातरूपसमाकारा यन्त्ररेखासु कारयेत् ।
मन्त्रयन्त्रात्मकं पार्श्वमित्थं योगी विचिन्तयेत् ॥ ५० ॥
ह्रौँ वामकांसशिखरस्थ तु मध्यगो ह्रीं
ह्रामङ्गदो ह्र इति कूर्परमध्यदेशे ।
यः कूर्पराग्रवसतिस्तु कलाचिकास्थो
नाभेरधो विहितहुः स्फुटपार्श्वनाथः ॥ ५१ ॥
गे दक्षिणानघविशालकलाचिकान्तः
यः कूर्परान्तरगतोऽत्रनदग्रगष्ठः ।
स्वा बाहुरक्षकमयः शुभहांसकाग्रा-
स्तन्मध्य ऊँमिति कृतप्रकृतिः श्रियेऽस्तु ॥ ५२ ॥
नादाग्रबिन्दुतलचन्द्रकलाशिरस्क-
ब्रह्मस्वरूपममलं जिनपार्श्वनाथम् ।
रम्भादलाभवपुषं हि निजे ललाटे
ध्यायन्ति ते त्रिजगतीं प्रविलोकयन्ति ॥ ५३ ॥

चन्द्राभनादसितबिन्दुकलारुणत्व-
भास्वत्सुवर्णभहरं शिर ई विनीलम् ।
ये बीजमेतदनघं सुधियः स्वनाभौ
ध्यायन्ति ते त्रिजगतीं प्रविलोकयन्ति ॥ ५४ ॥

शीतांशुनिर्मलजयाविजयास्वरूप-
रुद्रार्यमस्वरयुगप्रथितप्रचारम् ।
ये दक्षिणोत्तरकुचस्थितमध्यभागे
ध्यायन्ति तेऽभिजगतीं प्रविलोकयन्ति ॥५५॥

षट्कोणयन्त्रवलये नवपार्श्वरूप-
भास्वत्किरीटमणिरश्मिविवृद्धशोभम् ।
ध्यायन्ति ये निजशरीरकृतावतारं
ते नाथ ! शाश्वतपदाश्रयिणो भवन्ति ॥ ५६ ॥

देवोऽष्टादशदोषवर्जितपुरोऽष्टप्रातिहार्यान्वितो
नाशावंशनिवेसतारनयनः सर्वप्रभावैर्युतः ।
स्फूर्जत्कर्मकरीन्द्रविद्रवहरिः कर्माष्टकस्फूर्तिमान्
वामेयः कमठासुरेण विनतः पायादपायादसौ ॥५७॥

इति मध्यवलये जिनेन्द्रमन्त्रव्यावर्णनो नाम
द्वितीयः पटलः। ग्रं० ७७

तृतीयः पटलः ।

भक्तिप्रह्वेन्द्रालीवन्द्यः फणिपरिवृढफणनिवहैः कृतातपवारणः
श्रीमत्पार्श्वस्त्रैलोक्यकक्षितिहरणविहितसुमतिर्हताघततिर्जिनः
प्राज्यस्फूर्जत्कर्मस्तम्भेरमगणकटदलनहरिर्विनीलतनुच्छवि-
र्वित्तं कीर्तिं सिद्धिं दद्यादतिशयसमुदयसहितो जितातुलमोहभ (!)॥१

भुजङ्गविजृम्भितवृत्तम् ।

मन्त्राधिराजवलये विमले द्वितीये
षट्चन्द्रकोष्ठकयुते १६ परितः स्थिताश्च ।
विद्यासुरी रसविधि १६ प्रमिता हि युक्ता
वर्णास्त्रवाहनभुजैरथ संस्तवीमि ॥ २ ॥

गोवाहना कुन्दसमानवर्णा चापाक्षमालाशरशङ्खहस्ता ।
चतुर्भुजा भूषणभूषिताङ्गी सा **रोहिणी** नो दुरितानि हन्तु ॥ ३॥

त्रिशूलदण्डाभयबीजपूर-हस्ता प्रशस्ता वरलोहिताङ्गी ।
या देवता **प्रज्ञप्तीति** नाम्नी सर्गासनस्था दुरितानि हन्तु ॥४॥

श्वेतद्युतिर्या वरदानपद्मसत्शृङ्खलारुद्चभुजा........भा ।
या **वज्रपूर्वा** भुवि **शृंखलाख्या** पद्मासनस्था दुरितानि हन्तु ॥५॥

जाम्बूनदाभा गजगामिनी हि फलाक्षमालाङ्कुशशूलपाणिः ।
अनेकदेवाभिनता नताङ्गी **वज्राङ्कुशी** नो दुरितानि हन्तु ॥६॥

या भिन्नवर्णा नरवाहनस्था भुजैश्चतुर्भिर्धृतभव्यचक्रा ।
विभूषणालङ्कृतदेहभागा **चक्रेश्वरी** नो दुरितानि हन्तु ॥ ७ ॥

रक्ताब्जवद्धासनसंस्थितिर्या हेमप्रभा खेटकखड्गहस्ता ।
सबीजपूराभयदानशस्ता नृदत्तनाम्नी दुरितानि हन्तु ॥ ८ ॥

घनाघनाभा कमलासनस्था त्रिशूलमालावरमुद्गराङ्का ।
काली कलाभासुरसच्छरीरा सा देवता नो दुरितानि हन्तु ॥९॥

कलापिकण्ठावलिनीलदेहा सरजमालावरघण्टिकाङ्का ।
नृपृष्ठसंस्था तु महेतिपूर्वा सा कालिका नो दुरितानि हन्तु ॥१०॥

उत्तप्तजाम्बूनदमूर्तिकान्तिः ककुद्मवाहाभिरता वराङ्गी ।
अब्जक्षमालावरदण्डहस्ता गौरीति देवी दुरितानि हन्तु ॥ ११ ॥

धाराधराकारशरीरयष्टिः सहस्रपत्रासनसंस्थिता या ।
त्रिशूलदण्डाभयदानहस्ता गान्धारिदेवी दुरितानि हन्तु ॥१२॥

श्वेतच्छदस्था सितरोचिरङ्गा चतुर्भुजन्यस्तसरीसृपाङ्का ।
चतुर्भुजा या तु महेतिपूर्वा ज्वालाभिधाना दुरितानि हन्तु ॥१३॥

या भिन्नवर्णा कमलासनस्था वृक्षाक्षमालावरदानपाणिः ।
सा मानवी[1] मानवनम्यपादपद्मद्वया नो दुरितानि हन्तु ॥१४॥

विहङ्गराजासनबद्धसंस्था पयोधराभा भुजगेन्द्रपत्नी ।
फणीन्द्रयुग्मासिसुखेटकाङ्का वैरोट्यदेवी दुरितानि हन्तु ॥१५॥

तुरङ्गवाहा सितनित्यकाया खड्गासिपत्रीशरखेटकाङ्का ।
या जातरूपप्रतिजातरूपा अच्छुप्तदेवी दुरितानि हन्तु॥१६॥

हेमांशुरोचिः प्रतिमा नितान्तश्वेतच्छेदस्था धृतशूलमाला ।
वरप्रसन्नाननपूर्णचन्द्रा सा मानसी नो दुरितानि हन्तु ॥ १७ ॥

१– मानुषी क ।

सारङ्गसंस्था हिमरोचिराभा भृङ्गारखड्गाभयखेटकाङ्का ।
श्रीमानसी यापि महेति पूर्वा सा देवता नो दुरितानि हन्तु ॥१८॥

द्विरष्टविद्यावरदेवतानां स्पष्टाक्षरं स्तोत्रमिदं पठेत् यः ।
स प्रीतियोगं लभते मनुष्यः श्रीपार्श्वतः सागरचन्द्ररूपम् ॥१९॥

वामासुतक्रमकुशेशयभृङ्गभावं
ये बिभ्रतीह भविका मुदिताशयास्तु ।
तेषां गृहेषु दुरितप्रकरंहरन्त्य-
स्तन्वन्ति शान्तिकममूस्त्रिदशाङ्गना हि ॥ २० ॥

इति विद्यादेव्यः ।

ततस्तृतीये वलये ह्यमुष्य स्थिताश्चतुर्विंशतिकोष्ठकेषु ।
स्तवीमि सर्वज्ञतते: सवित्रीर्जगत्त्रयीवन्दितपादपद्माः ॥ २१ ॥

श्रीमरुदेवी विजया सेना देवी ततश्च सिद्धार्था ।
स्यान्मङ्गला सुसीमा पृथिव्यथो लक्ष्मणा देवी ॥ २२ ॥

रामा नन्दा विष्णुर्जया ततः श्यामिकाथ सुयशा च ।
स्यात् सुव्रताऽचिरापि श्रीरथ देवी प्रभावती पद्मा ॥ २३ ॥

वप्रा शिवाथ वामा त्रिशला देवी च....जिनजननीः ।
निजनिजपुत्रसमेता एताः सन्ततमहं नौमि ॥ २४ ॥

इति जिनजनन्यः ।

तुर्ये जिनेन्द्रवलये जलधिद्वि २४ कोष्ठे
यक्षान् जिनेन्द्रपदपङ्कजचञ्चरीकान् ।

वर्णासनाननभुजायुधकीर्तनेन

स्तोष्यामि कामितददानहमादरेण ॥ २५ ॥

हेमच्छविर्गजगतिर्वरजापमाला–

संयुक्तदक्षिणकरो वृषभस्य भक्तः ।

सन्मातुलिङ्गकलपाशगवामपाणि–

र्दद्यात् सुखानि मम **गोमुखयक्षराजः** ॥ २६ ॥

श्यामो गजेन्द्रवदनो वरतुर्यवक्त्रो

याम्येऽक्षदामवरमुद्गरपाशपाणिः ।

सन्मातुलिङ्गशृणिशक्त्यभयाङ्कवाम–

पाणिर्महोदयद**यक्षवरः** सदा(वो)ऽस्तु ॥ २७ ॥

धाराधरच्छविरवत्वभयाहिशत्रु–

रङ्गद्गदायुगपसव्यभुजस्त्रिनेत्रः ।

नागाक्षसूत्रफलवामकरः शरीरं

सर्पासनस्थितिरयं **त्रिमुखो** मदीयम् ॥ २८ ॥

श्यामो गजेन्द्रगति**रीश्वर**नामधेयः

सन्मातुलिङ्गजपमालिकयात्तहस्तः ।

बभ्चकुशाप्रवरवामकरः पुनातु

तुर्योऽभिनन्दनजिनक्रमपद्मभृङ्गः ॥ २९ ॥

शीतद्युतिच्छवितनुर्वरशक्तियुक्त–

हस्तो गदोरगपपाशगवामपाणिः ।

यो वैनतेयगमनो दुरितापहारी

यक्षः स **तुम्बर** इह प्रथितप्रभावः ॥ ३० ॥

रम्भादभाभवपुरेषकुमारयानो
यक्षः फलाभयपुरोगभुजः पुनातु ।
बभ्चक्षदामयुतवामकरस्तु गात्रं
पद्मप्रभक्रमगतः कुसुमाभिधानः ॥ ३१ ॥
दुर्वाङ्कुराकृतिरिभासनबद्धसंस्थो
ब्रह्मद्रुबिल्वयुतदक्षिणपाणियुग्मः ।
मातङ्ग एष नकुलाङ्कुशवामहस्तो
विघ्नवर्जं हरतु नः सततं त्रिहस्तः ॥ ३२ ॥
हंसासनस्त्रिनयनो विजयो विनीलो
दद्याज्जयं हि मम मुद्गरचक्रपाणिः ।
श्वेतोऽजितः कमठगोऽभयमातुलिङ्ग-
पाणिस्तनुं नकुलकुन्तकरः पुनातु ॥ ३३ ॥
पीयूषदीधितिसितः कमलासनस्थो
ब्रह्माभिधस्त्रिनयनोऽथ चतुर्मुखश्च ।
सन्मातुलिङ्गवरमुद्गरपाशपाणि-
र्जाप्यस्रगङ्कुशगदानकुलाङ्कहस्तः ॥ ३४ ॥
पीयूषपानधवलो वृषयानयानो
यक्षो ददातु सुखमीश्वरनामधेयः ।
पाणिद्वयीधृतगदाकलमातुलिङ्ग-
बभ्चक्षदामयुतवामकरस्त्रिनेत्रः ॥ ३५ ॥
कुन्दद्युतिर्वरमरालगतिः कुमारो
यक्षोऽथ दक्षिणभुजेषु फलैः प्रशस्यः ।

बिभ्रद् धनुः सनकुलं त्विह वामपाणि–
    युग्मे ददातु सुखमेष चतुर्भुजश्च ॥ ३६ ॥
चक्राक्षदामफलशक्तिभुजङ्गपाश–
    खड्गाङ्कदक्षिणभुजः सितरुक् सुकेकी ।
चक्राङ्कुशाभयधनुः फलकोरगारि–
    पाणिः श्रियं दिशतु षण्मुख एष यक्षः ॥ ३७ ॥
पद्मासनस्त्वरुणरुक् त्रिमुखस्त्रिनेत्रः
    षट्पाणिरम्बुजकृपाणसुपाशपाणिः ।
पातालनामकलितः फलकाक्षमाला–
    बभ्र्वङ्कवामभुजयुग् दुरितानि हन्तु ॥ ३८ ॥
कूर्मस्थितिस्त्रिवदनोरुणरुक्शरीरः
    सद्बीजपूरमभयं च गदां दधानः ।
याम्यैः करैर्नकुलपङ्कजजापमाला–
    वामैः करैर्हरतु किन्नर एष दुःखम् ॥ ३९ ॥
धाराधरद्युतिकलः किरिवाहनस्थः
    सन्मातुलिङ्गजलजे भुजयोर्दधानः ।
बभ्र्वक्षदामयुतवामकरो वराह–
    यक्षस्त्वयं मम सुखानि ददातु चषः ॥ ४० ॥
पानीयपूरभृतनीरदतुल्यदेहः
    प्रत्यूहसञ्चयमभिघतु हंसयानः ।
गन्धर्व एष वरपाशभृदग्र्यपाणिः
    सन्मातुलिङ्गसृणिवामकरो मदीयम् ॥ ४१ ॥

यक्षोऽसितो वृषगतिः शरमातुलिङ्ग–

शूलाभयासिकलमुद्गरपाणिषट्कः ।

शूलाङ्कुशास्त्रगदिवैरिधनूंषि बिभ्रद्

वामेषु खेटकयुतानि हितानि दद्यात् ॥४२॥

इन्द्रास्त्रकान्तिरिभराजगतिः कुबेरः

शूलाभये वरकुठारयुते दधानः ।

याम्येषु मुद्गरजपस्त्रजमप्रयशक्तिं

सद्बीजपूरमपरेषु करेषु रातु ॥ ४३ ॥

कर्पूरपूरधवलोऽष्टभुजो वृषस्थ–

स्त्र्यक्षो जटी फलगदाशरशक्तिपाणिः ।

चापं कुठारमुदजं नकुलं दधानो

वामेष्वघस्य वरुणो हरणाद्यतः स्यात् ॥ ४४ ॥

स्वर्णद्युतिर्वृषगतिश्चतुराननश्च

त्र्यक्षोऽष्टपाणिरघहृद् भृकुटिर्वेवेत्तः (स वोऽस्तु) ॥

याम्ये फलाभयसुमुद्गरशक्तिपाणि–

र्वज्राक्षसूत्रपरशूरगवैरिपाणिः ॥ ४५ ॥

षट्पाणिरम्बुदविभो नृगमिस्त्रिनेत्रो

गोमेध एष सुखमाप्तजनस्य दद्यात् ।

सद्बीजपूरपरशावथ चक्रमग्र्य–

हस्तेषु शक्तिनकुलौ दधदग्र्यशूलम् ॥ ४६ ॥

श्यामो गजेन्द्रवदनोऽहिफणाढ्यमूर्धा
स्यात् कूर्मगः सुखकरः किल **पार्श्वयक्षः** ।
सन्मातुलिङ्गभुजगावपसव्यगौ च
बभ्रूरगावितरतः सततं दधानः ॥ ४७ ॥

श्रीवर्द्धमानजिनपादमराललीलः
श्यामो गजेन्द्रगमनो द्विभुजः पुनातु ।
मातङ्गयक्ष इह मङ्गलसिद्धिकारी
सद्बीजपूरनकुलौ भविनं दधानः ॥ ४८ ॥

वामासुतक्रमकुशेशयमात्मचित्ते धत्ते हि योऽनवरतं नवरङ्गभक्तिः ।
यक्षावली किल विलीनविपक्षलक्षस्यामुष्य शान्तिमियमोकसि सन्तनोतु ४९

इति यक्षाः ।

यानाननायुधकराङ्गरुचिप्रभेदः
सङ्कीर्त्यमाम्यहमतः स्थितिमादधानाः ।
यक्षाङ्गनाश्च वलये जिन२४सङ्ख्यकोष्ठे
यन्त्रस्य चास्य किल पञ्चमके सुकेश्यः ॥ ५० ॥

तार्क्ष्यस्थितिः कनककान्तितनुस्तु पाश–
चक्रेषुपुञ्जवरदक्षिणपाणिरेषा ।
चक्राङ्कुशाशनिधनुर्युतवामहस्ता
चक्रेश्वरी सुखकरी भविनां सदा स्यात् ॥ ५१ ॥

क्षीरार्णवोर्मिचयनिर्मलदेहकान्ति–
र्लोहासनाऽहिवरपाशयुताग्र्यपाणिः ।

सद्बीजपूरश्रृणिसङ्गतवामहस्ता
भूयादियं हि विजया विजयाय पुंसाम् ॥५२॥
देवी तुषारगिरिसोदरदेहकान्ति-
र्दद्यात् सुखं शिखिगतिः सततं परीताः ।
जापस्रजं परमियं तु फलाभये तु
सम्बिभ्रती भुजचतुष्टयशोभमाना ॥ ५३ ॥
सा कालिका मधुकरोत्करतुल्यदेहा
पद्मासनासिवरपाशगयाम्यपाणिः ।
नागाङ्कुशावितरपाणियुगे वहन्ती
सौख्यान्यसावसुमृतां विनता ददातु ॥ ५४ ॥
सम्मोहिनी कनकरुक् वरपाशहस्ता
दद्यान्मुदं फलश्रृणीं दधती कजस्था ।
श्यामा नृयानगतिकृद् वरबाणपाणि-
श्चापाभयान्वितकराप्यथ मानसी च ॥ ५५ ॥
ज्वालाकरालवदना द्विरदेन्द्रयाना
दद्यात् सुखं वरमथो जपमालिकां च ।
पाशं श्रृणिं मम च पाणिचतुष्टयेन
ज्वालाभिधा च दधती किल मालिनीव ॥ ५६ ॥
पीता वराहगमना ह्यसिमुद्गराङ्का
भूयात् कुठारफलभृद् भृकुटिः सुखाय ।
चाण्डालिका हिमसमा वरजापमाला-
युगोपतिश्च कलशाङ्कुशवामहस्ता ॥ ५७ ॥

गोमेधिका सवरपाशकराऽम्बुजस्था
        नीला फलाङ्कुशकराऽभिमतानि दधात् ।
सिंहस्थितिर्हिमसमा वरमुद्गराङ्का
        विघ्नंदा भवतु कुम्भश्रृणी दधाना ॥ ५८ ॥

कृष्णाजिता तुरगगा वरशक्तिहस्ता
        भूयाद्धिताय सुमदामगदे दधाना ।
पीतप्रभा कमलगा शरपाशहस्ता
        चापाहिपाङ्कितकरा च विजृम्भिणीव ॥ ५९ ॥

पद्मासना वरभृता हिमरुक् सपाश-
        खङ्गान्विता सुखकरा श्रृणखेटकाङ्का ।
कन्दर्पिकाथ झषगोत्पलमङ्कुशं च
        पद्मद्वयं हिमसमासि....वहन्ती ॥ ६० ॥

कुन्दद्युतिः कमलगोत्पलपुस्तकाङ्का
        स्याद्धारिणी वरकमण्डलुयुक् सुखाय ।
गान्धारिणी शिखिगतिः किल बीजपूर-
        शूलान्वितोत्पलयुग्द्विकरेन्दुगौरा ॥ ६१ ॥

नीलोत्पलं कलमथाम्बुजमक्षसूत्रं
        काली तमालदलरुक् कजमावहन्ती ।
कृष्णा मुदे जलदभा वरजापमाला-
        युक् शक्तियुक्फलकरा वनजातदेवी ॥ ६२ ॥

भद्रासना हिमसमा वरजापमाला-

पाशिः सुगन्धिरिह शूलफलाभ्युपेता ।

श्वेता मरालगमना सुममालिनी शं

दद्यादसिं वरफलं फलकं वहन्ती ॥ ६३ ॥

कुष्माण्डिनी कनककान्तिरिभारियाना

पाशाम्रलुम्बिसृणिसत्फलमावहन्ती ।

पुत्रद्वयं करकटीतटगं च नेमि-

नाथक्रमाम्बुजयुगं शिवदा नमन्ती ॥ ६४ ॥

पद्मावती भुजगराजवधूर्विधूत-

विघ्ना सुवर्णतनुकुर्कुटसर्पयाना ।

पाशाम्बुजाञ्चितकरा त्रिफणाढ्यमौलिः

पायात् फलाङ्कुशविराजितवामपाणिः ॥ ६५ ॥

सिद्धार्थिका नवतमालदलालिनील-

रुक् पुस्तिकाभयकरा नखरायुधाङ्का ।

वीणाफलाङ्कितभुजद्वितया हि भव्या-

नव्याज्जिनेन्द्रपदपङ्कजबद्धभक्तिः ॥ ६६ ॥

श्रीअश्वसेनतनयं विनयावनम्रा

ध्यायन्ति ये स्वहृदये विगतान्यकृत्याः ।

यक्षाङ्गना जिनपतीनिव तान्नताङ्घ्र-

आराधयन्ति सततं दुरितं हरन्त्यः ॥ ६७ ॥

इति यक्षिण्यः ।

एतस्य लाञ्छनतनुच्छविदेहमान—
नामानुवादजननीजनकाभिधानैः ।
स्तोष्ये जिनानहमिमान् वलये स्थितांश्च
षष्ठेऽधुनेह परितो हितहेतवेऽपि ॥ ६८ ॥

श्रीनाभिभूपमरुदेविभवो वृषाङ्को
गाङ्गेयगौरशरपञ्चधनुःप्रमाणः ।
संसारसागरवितारतरी विनेता—
स्वामी शिवं दिशतु मे स युगादिनाथः ॥ ६९ ॥

अष्टापदद्युतिधरो द्विरदेन्द्रचिन्हः
पञ्चाशतीशतचतुष्टयचापतुङ्गः ।
दद्यान्मतानि विजयाजितशत्रुपुत्रो—
ऽयोध्याजनिर्जिनपतिस्त्वजितो द्वितीयः ॥ ७० ॥

गाङ्गेयभः शतचतुष्टयचापदेहः
श्रावस्तिपूःकृतजनिस्तुरगाङ्किताङ्गः ।
सेनाजितारितनयो विनयानतोऽयं
श्रीसम्भवः प्रभवताच्छिवतातये वः ॥ ७१ ॥

सिद्धार्थसंवरसुतः कपिपोतचिन्हो—
ऽयोध्याजनिर्मथितमन्मथसङ्कथस्तु ।
हेमद्युतिः खशरवन्हिधनुःशरीर—
मानोऽभिनन्दनजिनो भविनः पुनातु ॥ ७२ ॥

हेमद्युतित्रयधनुःशतदेहमाना-

ऽयोध्याजनिर्नृपतिमेघरथाङ्गजन्मा ।

चक्राङ्कितः सुवनतः किल मङ्गलाभू-

र्भूयादयं भवभिदे सुमतिर्जिनेशः ॥ ७३ ॥

पद्मशतीद्विशतचापतनुं सुसीमा-

श्रीमद्धराभिधनृपप्रभवो विभूतिम् ।

कौशाम्बिभूकृतजनिर्जलजाङ्कलक्ष्मा

पद्मप्रभोऽरुणतनुर्वितनोतु देवः ॥ ७४ ॥

वाराणसीकृतजनिः फणपञ्चकाङ्को

हेमद्युतिः शतधनुर्द्वितयप्रमाणः ।

श्रीमत्प्रतिष्ठपृथिवीतनयो विभूति

मत्स्वस्तिको जिनपतिर्जयतात् सुपार्श्वः ॥ ७५ ॥

व्योमेषुशीतरुचिसङ्ख्यधनुःप्रमाणः

श्रीलक्ष्मणाजठरभूर्महसेनपुत्रः ।

चन्द्राङ्कचन्द्ररुचिचन्द्रपुरीसुजन्मा

चन्द्रप्रभः प्रभवतां भवभीभिदे वः ॥ ७६ ॥

कामन्दकीकृतजनिः शतचापतुङ्गो

रामाङ्गभूर्धवलरुग् मकराङ्कचिन्हः ।

देवेन्द्रवन्द्यचरणः सुविधिर्विभूतिं

सुग्रीवभूर्वितरतां मम पुष्पदन्तः ॥ ७७ ॥

श्रीवत्सयुग् नवतिचापतनुप्रमाणो

नन्दासुतो दृढरथान्वयमण्डनोऽयम् ।

उत्तप्तहेमरुचिभद्दिलपूः सुजन्मा
श्रीशीतलोऽवतु जनं किल शीतशीलः ॥ ७८ ॥

श्रेयांस एष कलधौतसमो ह्यशीति-
चापोच्चदेह इह गण्डकलाञ्छनस्तु ।
श्रीविष्णुभूमिपतिविष्णुवधूतनूजः
श्रेयांसि यच्छतु सुसिंहपुराधिजन्मा ॥ ७९ ॥

रक्तप्रभो महिषलाञ्छनलाञ्छिताङ्ग-
श्चम्पाजनिस्त्वथ जयावसुपूज्यपुत्रः ।
यश्चापसप्ततितनुप्रमितिर्मतानि
श्रीवासुपूज्यजिन एष सतां ददातु ॥ ८० ॥

श्यामाभवो ह्यवनिभृत्कृतवर्मपुत्रः
काम्पिल्यपत्तनजनिः कनकावदातः ।
कोदण्डषष्टितनुयष्टिरसौ वराह-
लक्ष्मा ददातु विमलः कमलां जिनेशः ॥ ८१ ॥

श्येनाङ्कसिंहरथभूः कनकस्त्वयोध्या-
जन्मा विनीतसुरसंस्तुतपादपद्मः ।
व्योमेषुकार्मुकतनुः सुयशातनूजो
दद्यादनन्तसुखमेष जिनस्त्वनन्तः ॥ ८२ ॥

वज्राङ्क ! रत्नपुरसम्भव ! हेमकान्ति-
श्रीभानुभूपकुलदीपक ! सुव्रताभूः ।
पञ्चाब्धिकार्मुकतनो ! जितमन्मथेश !
श्रीधर्मनाथ ! जय नाथ ! कृताधिनाथ ! ॥ ८३ ॥

सज्जातरूपवररूपधरो मृगाङ्कः

श्रीविश्वसेननृपभूरचिरातनूजः ।

व्योमाब्धिचापतनु–हस्तिपुरात्तजन्मा

शान्तिं तनोतु भविनामिह शान्तिनाथः ॥ ८४ ॥

श्रीसम्भवो गजपुरप्रतिलब्धजन्मा

हेमद्युतिः शरकृशानुधनुःप्रमाणः ।

यः छागलाञ्छनधरो नृपशूरजातो

देवो व्यपोहेतु तमो मम कुन्थुनाथः ॥ ८५ ॥

त्रिंशद्धनुस्ततवपुः कनकाभ ! नन्दा–

वर्ताङ्क ! नागपुरसम्भव ! देववन्द्य ! ।

देवीहृदम्बुजरवे ! च सुदर्शनाङ्ग–

जातारनाथ ! घननाथभवारिमारे ॥ ८६ ॥

श्रीमल्लिनाथ ! कदलीदल नीलदेह !

पञ्चद्विकार्मुकतनो ! नृपकुम्भपुत्र ! ।

श्रीमत्प्रभावतिजने ! मिथिलापुरीज !

कुम्भाङ्क ! भाविनरनैन्तरमर्त्यजन्म (?) ॥८७॥

तैलाक्तकज्जलकेलवर ! कूर्मचिन्ह !

त्रिंशद्धनुस्तनुविमान ! सुमित्रसूनो ! ।

पद्मावतीप्रभव ! राजगृहात्तजन्मा

जन्माघसङ्घमपिघातय सुव्रतार्हन् ! ॥ ८८ ॥

हेमद्युतिः कलविनीत महोत्पलाङ्कः
पञ्चेन्दुकार्मुकतनुर्मिथिलापुरीस्थः ।
वप्राभवो विजयभूपतिलब्धजन्मा
स्याच्छान्तये नमिजिनो भविनां तु नाम ॥८९॥

श्रीमत्समुद्रविजयात्मज ! शङ्खचिन्ह !
कृष्णाङ्ग ! चापदशकोच्चतनो ! मतो नः !
श्रीमच्छिवाभव ! भवाघभवाधिहीनं
श्रीनेमिनाथ ! कुरु शौर्यपुरावतंस ! ॥ ९० ॥

वाराणसीपुरजने ! कदलीदलाभ !
सर्पाङ्क ! हस्तनवकोच्चशरीर ! धीर ! ।
श्रीअश्वसेनकुलपङ्कजराजहंस !
वामातनूज ! जय मोक्षद ! पार्श्वनाथ ! ॥ ९१ ॥

सिद्धार्थपार्थिवभव ! त्रिशलातनूज !
हेमद्युते ! हि भुजसप्ततनुप्रमाण ! ।
कण्ठीरवप्रकटलाञ्छन ! वाञ्छितार्थं
श्रीवर्द्धमान ! मम देहि विमानमाय ! ॥ ९२ ॥

यश्चित्ते मुदितेऽवसोय सुपदद्वन्द्वं विधत्ते शिवं
शश्वद्वासनया प्रज्पदायो (?) मायः सुकायः पुमान् ।
एते वीतमदाः सदा दिविषदां वृन्देन ये वन्दिताः
सानन्दं शिवसम्पदं शमदयावन्तोऽस्य दधुर्जिनाः ॥९३॥

इति जिनाः ।

त्रैलोक्यख्यातवर्णस्तपन इव तमस्तोमहृत नितान्तं
विस्फूर्जद्बिन्दुनादो निजपरशिरसीकारमात्तस्तु सञ्जो।
एतद् यन्त्रं समस्तं क्षितिवलयमिवाम्भोनिधिं व्याप्य सिद्धो
मायावर्णाभिधानः स्थित इति सततं योगिभिर्ध्याय एव ॥९४॥

इति मायावर्णः।

एतद् यन्त्रं बहिःपीठे यद् घगयां व्यवस्थितम्।
न तस्याराधकाः सूत्रयन्ति यतो भणाम्यहम् ॥ ९५ ॥

एकचक्ररथ उष्णमयूषः सप्तसाप्तरिह पङ्कजहस्तः।
सेवतेऽरुणरुचिः शुचिचेताः पार्श्वनाथपदपङ्कजमर्कः ॥ ९६ ॥

क्षीरसागरतरङ्गसमाङ्गः श्वेतवाजिदशकस्तु शशाङ्कः !।
सर्वदा जिनपतिक्रमसेवासङ्गि मानसमसावपि धत्ते ॥ ९७ ॥

मङ्गलोऽयमथ हिङ्गुलवर्णः शक्तिपाणिरिह मङ्गलहेतुः।
भक्तियुक्तिपरिभावितचित्तः सेवते क्रमयुगं जिनभर्तुः ॥ ९८ ॥

बाणबाणधिशराशनपाणी रोहिणीरमणसंहृत एषः।
नीलदेहरुचिरस्य जिनस्य पादसेवनविधिं विदधाति ॥ ९९ ॥

स्वर्णकेतकसमानशरीरो वाक्पतिर्जिनपतिस्तुतिकारी।
निर्जितामर मलि (?) लहरीभिस्तर्जितामृतरसोत्तमगीर्भिः ॥ १०० ॥

भार्गवोऽसुरवितानतताङ्घ्रिः क्षीरनीरनिधिगौरशरीरः।
सेवते क्रमयुगं जिनभर्तुरश्वसेनकुलपङ्कजभानोः ॥ १०१ ॥

चण्डदीधितिसुतोऽपि सुचेतोदुःखनीरनिधितीरगमाय
सेवते जिनपतिं बत धूमस्तोमकान्तिरिह दण्डधरश्च ॥ १०२ ॥

ही शरीररहितोऽपि हिताय सिंहिकासुत इतोऽपि जिनेशम् ।
पश्यति प्रतिकलं कलभक्तिः स्यन्दनं तिमिरभो ह्यधिरूढः ॥१०३
देवदेवमभिवन्दति केतुः पातकाम्बुनिधिबन्धनसेतुः ।
खड्गपाणिरिह पादतलस्थश्चित्रवर्णो इव कल्मुषमालः ॥ १०४ ॥
ये जिनं निजमनस्युरुभक्तिव्यक्तरोमनिवहाङ्कुरसाराः ।
संवहन्ति विषमा अपि तेषां खेचरा मुदमिवेह वयस्याः ॥ १०५ ॥
इति ग्रहनवकम् ।

बहुनेत्रसम्भववपुर्भगतां शमितुं जिनेन्द्र ! चरणौ शरणम् ।
तव देवराडिव नवस्तवनं कुरुतेऽनिशं समभिगम्य मुदा ॥ १०६ ॥
निजतापसम्पदभितः शमितुं तव सेवते चरणयुग्ममिव ।
अनलस्फुलिङ्गपटलाकुलितं वपुरुद्वहन्निह महःखचितम् ॥१०७॥
बहुजन्तुघातततपातकतोऽञ्जननिभं महिषयानगतिः ।
वपुरुद्वहन्निव नवस्तवकृत् तव च दण्डपाणिरिह तच्छमितुम् ॥१०८॥
सकलाम्बुदद्युतिरिव स्तुतिकृत् तव देव ! पादयुगलं नमति ।
नृकपालपाणिरिव रौद्ररसं शमितुं श्रितः प्रशमवारिनिधेः ॥१०९॥
निननाद ते जडपतिर्वरुणश्चरणस्तुतिं बत जिनाऽयि कथम् ? ।
तव भक्तिरेव मुखरीकुरुते त्वथवा जनं जडमपीह विभो ! ॥११०॥
चपलकुरङ्गतराशुबलः पवनः स्मवन्नमति श्रयति ।
तव पादयुग्ममत एव जगत्तदशु स्वरूपमतदेव जिन ! ॥ १११ ॥
धनदोऽन्धकारचितिहिताश्रयतोऽस्यभवत् कुबेर इति नामयुतः ।
प्रभजन् पदे हि तव पुण्यनिधेर्विदितस्तु पुण्यजनराडिति सः॥११२॥

भसितत्रिनेत्रकदिगम्बरताभुजगास्थिरुषणच्छटापटलिः ।
वहतः शिवाश्रयसुतीनवपुर्भवतो भवस्य शिवनाम भुवि ॥११३॥
विधिरच्छ्रवत् स्तुतिवचःसलिलैरभिवर्षति प्रतिजिनं यदिह ।
विमलीकरोति तदघं दुहितुः सुरताभिलाषजनिपङ्कमिव ॥ ११४ ॥
बलिधामसंस्थितिरभसं नमति स्तवसेवनं च नमनं नमितः ।
वदयन्त ईदृगतिसङ्गतिमन्निजवित्तमत्र....दति प्रकटाम् ॥ ११५ ॥
प्राच्यामिन्द्रो वन्हिराग्नेयकोणे याम्यासंस्थो दण्डपाणिस्ततोऽपि ।
रक्षोराजः स्याच्च नैरृत्यसंस्थो यादोनाथः पश्चिमाशाकृतास्थः ॥११६॥
वायव्यस्थो गन्धवाहस्तु यक्षः कौबेरीस्थो रुद्र ईशानसंस्थः ।
ब्रह्मा प्राच्यां पश्चिमायामनन्तो यं सेवन्ते लोकपाला दशामी ॥११७॥

इति लोकपालाः ।

दक्षिणतो धरणेन्द्रो बहुफणभृत् कनकवर्णतनुरत्र ।
जिनभक्तं जननिवहं हृदयस्थितजिनवरस्त्ववति ॥ ११८ ॥

वामे पद्मावत्यथ कज्जलकालद्युतिस्त्रिफणकलिता ।
सर्पाभरणा कुर्कुटसर्पगतिस्त्रिभुवनं त्ववति ॥ ११९ ॥
क्षेत्राधिपतिर्मण्डलयानो व्यालोलकुन्तलकरालः ।
विहितभुजङ्गमालः षट्पाणिः सेवतेऽत्र जिनम् ॥ १२० ॥

सितदीधितिसमवर्णे चामरजपमालिकावरफलाढ्ये ।
विमलालङ्कृतिवस्त्रे देव्यौ विजयाजये भवतः ॥ १२१ ॥

श्रीवामासुतभक्ते गजपतियाने करचतुष्कधरे ।
यन्त्रबहिःकोणगते एते दुरितालिमपहरतः ॥ १२२ ॥

अथ योजितकरकमलो मन्त्राधिपतिर्जिनाग्रतो ध्येयः ।
कमठो यन्त्रद्वारे कृतस्थितिर्द्वारपाल इव ॥ १२३ ॥
अरुणरुचिः शुचिमहीरुहहारिश्च विहितपीनकोपीनः ।
उच्छिखपावककीलापिङ्गलकुन्तलजटाजूटः ॥ १२४ ॥
उन्नतललाटपट्टप्रकटितभृकुटी कठोरकृतदृष्टे ! ।
विहितविकटाट्टहासत्रासितजगतीत्रितयसत्व ! ॥ १२५ ॥
तर्जितसघनघनाघनगर्जितहुंकारस्यवधिकराल ।
जिनपतिसकरुणवाचः श्रवणोत्पन्नासमदयासुलय ! ॥ १२६ ॥
जय कमठदुरितसन्ततिगजपतिभेनमृगपतितनूज ! ।
अहिपतिफणगणभूषण ! जिनवरचरणाम्बुरुहपुष्पलिह ! ॥ १२७ ॥

कलापकम् ।

विगतमदैर्यशनावशतः सुगतिं विना वरचरणतपोभिः ।
सरसफला चमरकुलाविव शरणं कमठ ! जिनचरणौ ॥ १२८ ॥

इति कमठः ॥

मन्त्राधिराजसज्ञो विहितातिशयः सदाशयो जयति ।
श्रीपद्मदेवसूरिर्विख्यातो देवरिसूरिव ॥ १२९ ॥
प्रोद्यन्मार्तण्डबिम्बप्रतिमरुचिभरस्यास्य यन्त्रस्य विष्वक्
　　सर्वज्ञालोसुरेन्द्रासुरसुरयुवतीयक्षयक्षाङ्गनानाम् ।
सन्दोहैः सेवितस्य त्रिदशगिरिवनस्यावकासो वनाली-
　　नीलाभा भाति भूयो विबुधजनकृतानन्दकन्दप्रभेदाः ॥१३०॥

इति मन्त्राधिराजयन्त्रोद्धारस्तृतीयः पटलः । ग्रं० २१२ ॥

चतुर्थः पटलः ।

पूजाविधानमधुना सकलीकरणादिकं च सन्दर्श्य ।
कल्पेभ्यो विज्ञाय प्रवक्ष्यते निजहिताय मया ॥ १ ॥

भं १ गां २ इं ३ अं ४ वां ५ सं ६ आं ७ खं ८ लां ९ जं १०
वां ११ ह्वीँ १२ क्षां १३ वौँ १४ वां १५ ॐ १६ स्युः

सफलीकृते कनिष्ठाद्यङ्गुलिपर्वस्ववतलौ च ॥ २ ॥
हरहुंहः सरसुंसः हरहुंहः पुनरथापि सरसुंसः ।
सकलीकरणं कुर्यात् पुरा चतुर्थं द्वितीयमपि ॥ ३ ॥
सत्त्वं रजस्तमो वाङ्गुलिपवसु चिन्तयेत् तृतीयं च ।
क्षिपॐ स्वाहा वेन्यं............गस्वेव तुर्यं तु ॥ ४ ॥
भूमि–जल–वसनशुद्धिर्विधिवद् विदधीत बुद्धिमान् मन्त्रैः ।
आह्वाननादिमुद्रापञ्चकमत्र प्रकुर्याच्च ॥ ५ ॥

ॐ विमले! निर्मले! सर्व तीर्थजले अशुचिः शुचिर्भवामि वौं वौं ह्वीँ स्वाहा ।

इति जलशुद्धिः ।

ॐ ह्रीँ ह्वीँ क्ष्वीँ पां वां स्वाहा ।

इति वस्त्रशुद्धिः ।

इति मन्त्रान् त्रिरुच्चरन् भूमि–जल–वस्त्राणि चक्षुर्भ्यां पश्यन् हस्तेन स्पृशेत् ।

हृदयान्तः समं लात्वा ससमौ सम्मुखौ करौ ।
कृत्वोत्तानावधो नीत्वा मण्डले स्थापयेदिति ॥ ६ ॥

इति आह्वानमुद्रा ।

पराङ्मुखौ करौ कृत्वा हृदन्तांससमौ पुनः ।
उत्तानौ स्थापयेद्यत्र मुद्रा सा स्थापनेति च ॥ ७ ॥

इति स्थापनमुद्रा ।

युक्तमुष्टिद्वयं बद्ध्वा सृष्टौ मध्ये विनिक्षिपेत् ।
यन्त्रस्य दर्शयेन्मूर्ध्वा सन्निरोधाख्ययेति च ॥ ८ ॥

इति सन्निरोधमुद्रा ।

हृदयान्तः स्कन्धसमौ सरलोर्ध्वांसकांगुली ।
करौ संयोजयेच्चेति मुद्रेयं सन्निधानिका ॥ ९ ॥

इति सन्निधानमुद्रा ।

संस्पृशन् मध्यमा पृष्ठमङ्गुष्ठाभ्यां तु तर्जनीम् ।
कृत्वोर्ध्वौ बाहुमुष्टी च नामयित्वा करौ ततः ॥ १० ॥
प्रत्येकं मण्डल अल्पे (?) कदयाय मथानयेत् ।
अवगुण्ठनमुद्रेति कार्या मन्त्रविचक्षणैः ॥ ११ ॥

इत्यवगुण्ठनमुद्रा ।

इति मुद्रापञ्चकम् ।

क्षिप ॐ स्वाहा हास्वा ॐ पक्षिरिति क्रमेण कृतरक्षः ।
अनुलोमं प्रतिलोमं पजानूदरमुखशिरस्सु ॥ १२ ॥

इत्यात्मरक्षा ।

ॐ ॐ ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रः पातालवासिने च घमलवरयूं ।
धरणेन्द्राय स्वाहेति मन्त्रतः शीर्षरक्षाकृत् ॥ १३ ॥

इति शीर्षरक्षा ॥

ॐ ॐ यः क्षों ह्रीं फट् फट् गमलवरयूं च ।
श्रीपार्श्वाय स्वाहेति बाहुकुक्षिस्वलिङ्गकृतरक्षः ॥ १४ ॥

इति बाहूदररक्षा ।

ॐ ॐ स्वाहा कठ कठ कमलवरयूं जये ! विजये ! ।
नम इति मन्त्राद् हृदये कृतरक्षो मन्त्रविधिवेत्ता ॥ १५ ॥

इति कण्ठहृदयरक्षा ।

पणवपुव्वं य वामाएवि ! य नियपुत्तपरियरिय रमसजाणे ।
मण्डलमज्झे आगच्छ तिट्ठ तिट्ठे य स्वाहेति ॥ १६ ॥

ॐ वामाएवि ! सपुत्ति ! सपरिवारे ! सवाहणि ! मंडल मज्झे आगच्छ आगच्छ, अत्र स्थाने तिष्ठ तिष्ठ स्वाहा ।

इत्याह्वाननमन्त्राः ।

इत्याह्वानं कृत्वा विधाय मुद्रां जिनेन्द्रपार्श्वस्य ।
क्षुद्रोपद्रवरक्षाकृते जपेन्मन्त्रमिममेव ॥ १७ ॥

स्वसम्मुखौ करौ कृत्वा पाणावग्रथिताङ्गुली ।
चक्राङ्गुष्ठौ क्षिपेन्मध्ये पार्श्वमुद्रेति कीर्त्यते ॥ १८ ॥

ॐ उग्गे महाउग्गे उग्गे उग्गजसे पासे सुपासे पासमालिणि
ॐ ठः ठः ठः स्वाहा ।

अयं विघ्नोपशामको वार १०८ स्मरणीयः ।

यक्षाधिप–कमठ–जया–विजया–पद्मावतीप्रमुखमन्त्रैः ।
क्षेत्रपतेर्मन्त्रेण च स्मृतेन नश्यन्ति दुष्टाद्याः ॥ १९ ॥

मन्त्रा यथाक्रमम्–

ॐ ग्म्ल्व्र्यूं मुद्गरत्रिशूलमुद्रया ग्रां ग्रीं ग्रूं ग्रौं ग्रः छिन्द्धि, छिन्द्धि भिन्द्धि भिन्द्धि, विहरि विहरि कम्ल्व्र्यूँ त्रां त्रीं त्रूं त्रौं त्रः ताडय ताडय घ्म्ल्व्र्यूँ घ्रां घ्रीं घ्रूं घ्रौं घ्रः यूः यूं ब्लूं ब्लूं फट् हम्ल्व्र्यूं ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रैं ह्रः हा हा इह कठोरमुद्रया ज्वल ज्वल, चालय चालय, प्रज्वल प्रज्वल, प्रज्वालय प्रज्वालय ॐ नमो भगवते पार्श्वयक्षाय चण्डक्रोधाय हूं क्षं स्तूं सम्ल्व्र्यूं स्राँ स्रीँ स्रूँ स्रौँ स्रः हा हा घे घे वज्रासित्रिशूलधारया इदं भूतं हन हन, दह दह, पच पच, त्रासय त्रासय, स्वः स्वः, खाहि खाहि, मन्त्राधिराज आज्ञा पयति हुं फट् स्वाहा ।

इति पार्श्वयक्षमन्त्रः ।

ॐ म्म्ल्व्र्यूं रः रः रां रां ह्रां ह्रौं आं क्रों ह्रीं ह्रीं ब्लूं द्रां द्रीं पार्श्वयक्षिणी ज्वल ज्वल, प्रज्वल प्रज्वल, हन हन, पच पच, इदं भूतं निर्घाटय निर्घाटय धूमान्धकारिणी ज्वलनशिखे ! हुं फट् फट् यः यः यः ॐ मात्री दूतिका सहिते ! पार्श्वयक्षिणी आज्ञापयति स्वाहा।

इति पार्श्वयक्षिणीमन्त्रः ।

ॐ ॐ ह्रां ह्रीं ह्रूँ ह्रः पातालवासिने घ्म्ल्व्र्यूँ घ्रां घ्रीं घ्रूं घ्रौं घ्रः अनेकफणमण्डिताय धरणेन्द्राय हुं क्ष्लूँ हुं फट् स्वाहा ।

इति धरणेन्द्रमन्त्रः ।

ॐ ॐ क्म्ल्व्र्यूं कठ कठ पञ्चाग्नितपःसाधकाय ठम्ल्व्र्यूं द्रां द्रीं कमठाय ह्रीं फट् स्वाहा ।

इति कमठमन्त्रः ।

ॐ ॐ ऐँ श्री जये विजये हर हर, सर सर, घम घम, हरय हरय, चूरय चूरय क्ष्म्ल्व्यूँ ह्म्ल्व्यूँ स्म्ल्व्यूँ य्म्ल्व्यूँ उम्ल्व्यूँ स्वाहा

इति जयाविजयामन्त्रः ।

ॐ ऐँ क्लीँ हस्क्लीँ ह्सौं देवी पद्मावती नमः ।

इति पद्मावती मन्त्रः ।

ॐ आँ ह्सौँ हस्क्लीँ ह्रौँ क्षेत्रपाल इदं स्थानं आगच्छ आगच्छ मम चिन्तितं कार्यं कथय कथय हुं वषट् ।

अथवा–

ऐँ ह्रीँ क्षाँ क्षीँ क्षूँ क्षौँ क्षौँ क्षः क्ष्म्ल्व्यूँ मण्डलक्षेत्रपालाय नमः ।

इति क्षेत्रपालमन्त्रः ।

एते मन्त्राः पूजासमये स्मरणीयाः ।

इति मण्डलमन्त्रोद्धारः ।

वक्ष्ये विशेषमधुना ध्यानविधानस्य पार्श्वनाथस्य ।
यस्मात् साधकवर्गे त्रैकाल्यं ज्ञानमाविः स्यात् ॥ २२ ॥

क्षारम्भोनिधिमध्ये जम्बूद्वीपाभिधोऽस्ति सद्द्वीपः ।
सुरयोजनलक्षपृथुः पृथ्वीधरतरुनदीभिरभिनीलः ॥ २३ ॥

अन्तर्नाडीनिर्गतजिनवरमौलौ विकस्वरं चिन्त्यम् ।
तदुपरि गैरिककमलं जलधिरस (६४) भ्राजमानदलम् ॥२४॥

इदमुपरि कोमलतरा गन्धिका ततश्चिन्त्या ।
पूर्वोक्तरूपमहिमा तत्रासीनो जिनो ध्येयः ॥ २५ ॥

श्रीपार्श्वनाथवामे श्वेताभरणां स्वकानि बिभ्राणा ।
भुजषट्कं नेत्रत्रयमन्तो धरवरशरीररुचि ॥ २६ ॥

पद्मावतीह देवी ध्यायन्ती तीर्थराजपदकमले ।
ध्यातव्या निजहृदये साधकवर्गेण सन्तुष्टा ॥ २७ ॥ युग्मम् ॥

सितवाससो वसाने श्वेताभरणे च चामराढ्यकरे ।
विजयाजये च देव्यौ पक्षद्वितये ततश्चिन्त्ये ॥ २८ ॥

षोडशदलेषु षोडश विद्यादेव्यः स्थितास्तु परितोऽस्य ।
यक्षाः शासनदेव्यो नव ग्रहा लोकपालाश्च ॥ २९ ॥

एते चिन्त्याश्चेतसि धरणेन्द्रः फणसहस्रतः छत्रम् ।
बिभ्राणो जिनशिरसि स्फुटभक्तिव्यक्तिकश्चिन्त्यः ॥ ३० ॥

अब्धिरसौ(६४) गीर्वाणाः कुर्वाणाः पञ्चवर्णसुमवृष्टिम् ।
गजपतिकरधृतकलशैर्ध्येयं च जिनेन्द्रमभिषिञ्चन् ॥ ३१ ॥

परितः स्थितोऽस्य वप्रो रत्नमयस्फुरितकिरणकपिशीर्षः ।
वज्रमयं तदुपरिगतमाच्छादनमत्र चिन्त्यं तु ॥ ३२ ॥

देदीप्यमानमूर्तिर्जिनवचनमनार्तिमाननुध्यायन् ।
करधृतवेत्रलतोऽयं कुर्वाणो द्वारपालत्वम् ॥ ३३ ॥

कमठः शठतारहितो ध्यातव्यो दुरिततिमिरदिनभर्ता ।
कुमतक्षितिजकुठारो दर्शनपङ्केरुहैकपुष्पलिहः ॥ ३४ ॥

युग्मम् ।

वप्रबहिस्तात् परिखा स्मर्तव्या खादिराङ्गारभृता ।
साधक एकाग्रमना ध्यानविधानं करोतीत्थम् ॥ ३५ ॥

इति विशेषध्यानम् ।

दक्षिणेतरभुजान्तरमध्यान्निःसरन्नथ सरीसर्पराजः ।
उज्जभेण सकलानपि वर्णानाश्लिषन्निजजनानिव बन्धुः ॥३६॥
स्वर्णसोदरसहस्रफणाभिशतपत्रमंडलं तु दधानः ।
योगिभिर्जिनवरस्मृतिकाले सन्ततं मनसि संस्मरणीयः ॥३७॥

इति ध्यानम् । युग्मम् ।

अथ भणामि फणाङ्कजिनार्चनं न जपहोमविधौ विवयतः ।
फलति मन्त्र विहमतुं रात् (?) जलदवारिभरादिव पादपः ॥ १ ॥
जय जिनेति वचः प्रथमं भणन् घुसणचन्दनतः कृतकङ्कणः ।
अगुरुधूपसुधूपितशुद्धरुक् सिचयसञ्चितदेहरुचिर्भृशम् ॥ २ ॥
त्रिंशांसकुसुमाञ्जलिपूर्वकं विलसीदलमम्बरपूरितैः ।
कनकभृत्कलधौतमयैर्विभुं स्नपयति प्रमदः कलसैरसौ ॥ ३ ॥
मृगमदागुरुचन्दनकुङ्कुमैर्मलयजैर्घनसारविमिश्रितैः ।
जिनवपुः परिलिप्य प्रपूजयेत् बकुलचम्पकमुख्यसुमैः शुभैः ॥ ४ ॥
घृतविपक्त्रिममोदकसंयुतं सघृतमामिषमस्य च ढौकयेत् ।
विमलतन्दुलमङ्गलसत्फलावलिदलप्रददः कृतदीपकः ॥ ५ ॥
प्रणवपूर्वपदैस्तु नमोऽन्तगैरपि तुरीयविभक्तिगनामभिः ।
सकलमण्डलमर्चयति स्फुटं फलदलैः कुसुमैरसमैस्ततः ॥ ६ ॥

जय जयेति वदद्वदनाम्बरो जिनपदावभिनम्य सिताम्बरः ।
रजतहेमभृदां वरकर्णिकामयमथो कुरु मङ्गलदीपकम् ॥ ७ ॥
धरणतद्दयिताविजयाजयाकमठपार्श्वनवग्रहसंयुतम् ।
सुरपवह्निकृतान्तपलादिनां वरुणवायुकुबेरपिनाकिनाम् ॥ ८ ॥
अजनरायणयोरपि नामभिः प्रणवपूर्वनमोऽन्तगतैरपि ।
समभिपूजयति स्फुटभक्तियुक् कुसुमधूपफलप्रमुखैः क्रमात् ॥ ९ ॥
गुदग–नाभिग–हृद्गत–कण्ठगा–ऽऽस्यग–ललाटगवक्त्रचयादिवित्
श्वसनपञ्चकचारविचारणाकृदवबुद्धसमस्तसुतत्त्वकः ॥ १० ॥
रहसि शीतमयूखमुपागते मरुति चारि कुमण्डलगे सति ।
कृतसमत्वरसो घनपावनः सुरपदिग्वदनो मदनोज्झितः ॥ ११ ॥
निजकरा वदित (?) सुधराभवार्यनिरुहप्रभवं सुदलावलि ।
अशिथिलं विशदप्रभयान्वितं परिमलप्रसरं तु सुदन्तकम् ॥ १२ ॥
परिहृताखिललोककथाप्रथः कुसुममेकमथैकमुदारधीः ।
अचलनिश्चलचित्तशरीरकं पवनयुक् प्रविधाय हृदग्रगम् ॥१३॥
स्थिरतरीकृतनेत्रकनीनिको हृतसमस्तखवारमनोहरः ।
जिनपतिं परिवारयुतं स्मरन्न वचनो मरुता सह साहसी ॥ १४ ॥
जिनपतिक्रमयुग्मतले क्षिपन् रविसहस्रसुमानि पुमानिति ।
त्रितयमन्त्रजपप्रवराणि वै जपविधिर्गदितः सकलस्त्वसौ ॥ १५ ॥

कुलकम् ।

जापान्ते नित्यपूजान्ते स्तवान्ते चैत्यवन्दनाम् ।
विदध्याद् बुद्धिमान् शुद्धां वामेयस्याग्रतो व्रती ॥ १६ ॥

मलयसम्भवशालिकतन्दुलोत्तमसिताघनसारविमिश्रितान् ।
जपितपुष्पचयीदशमांशतः सुरभिदुग्धघृतेन तु चूर्णितान् ॥१७॥
चनकमानगुटीः प्रकटार्चिषि रविशतप्रमिता ज्वलने कृताः ।
रसशशाङ्कमिताङ्गुलपिप्पलतरुसमिद्भिरथै महिषाभक्ततः (?) ॥१८॥
दिवसते कमुते तृतयं यकः स्थिरमना अपि विघ्नशतार्दितः ।
निरशनैरहसि स्थितवान् मुनि र्धतयुताशयतः प्रतिहोमयेत् ॥१९॥
कुलकम् ।

जिनपतिक्रमयुग्ममधुव्रतः सपदि वै कमठः शठतोज्झितः ।
प्रकटमूर्तिरमुष्य सुधाभुजां द्रम इवाभिमतानि ददात्यहो ॥ २० ॥
जिनपति....न जनं स्फुरच्छमदयं मदयन्त मुदारभम् ।
गतमतिर्बत नन्तुमहं तु सच्छमदयं मदयन्तमुदारभम् ॥ २१ ॥
बहुजनातपनस्त....पः पुनः शतकरो त रोति कलङ्कयुक् ।
जिनवरो....नववर्ण्यता मुपमया....न मया कया ॥ २२ ॥
जिन भवेद् भवते भवते ह वै न समता समता समता कृता ।
असुमते सुमतेर्निचयं तता वितरता तरता भवसागरम् ॥ २३ ॥
किमधुना मधुना मधुनान्त सुर—सुरकृतैरमृतैरपि तैः किमु ! ।
जिनपतिं न पतिं न दधे लये त्रिजगती जगती तरशं किमु ?॥२४॥
जिनमते न मते भविनां मनः परमते रमते भवसङ्कते ।
जिनमतोद्यतभावनया विना विमदनं मदनं दम—स्वह ॥ २५ ॥
परममिच्छसि सद्प्रतिभेदनेऽवनमितं भजतं वशमाचले ॥
सकलभं कलभञ्जितमोहभं सकलभं कलभं जितमोहभम् ॥ २६ ॥
बिन्दुसञ्चारकम् ।

रमो महानन्द....नाश्रितो ददाति देवः पदमच्चमुत्तमम् ।
वीरोऽथ हन्ता विदलं भवव्रजदवानलध्वंसदवारिवाहकः ॥ २७ ॥

चक्रम् ।

तमानन्दकरं शान्तोद्धततोपगतागमम् ।
नमत्यविपदं भ्राजन्मोहारिसमरं न कः ? ॥ २८ ॥

परिधिश्लोकः ।

मार्तण्डबिम्बवत् कान्तिः सिचये यद्वपुर्नवा ।
वारिदा सुरविप्लावेऽप्यौज्झतो यन्मनः क्षमा ॥ २९ ॥
मायान्ते चक्रिवान् योऽपि यं तत्याज न चिद्रमा ।
मारबाणसुजेतारं तं जिनं नौमि सुस्थितम् ॥ ३० ॥

युग्मम् । खड्गबन्धः ।

व्यञ्जितानेकलोकस्य जितानन्तरुचेर्गुणान् ।
तानङ्ग ! वक्तुमाशास्ते नेतर्वर्यकलोऽपि कः ॥ ३१ ॥
रमासारविदा रम्यतारसंसारसागर ! ।
गम्भीरसुन्दर श्रव्यरवान्तरतमो रवेः ॥ ३२ ॥ युग्मम् ।

कमलबन्धः ।

दौव्यदेवेन्द्रवृन्दोघद्वादवन्द्यं दिवोवदम् ।
देवदेवं विदं वन्देऽवघवादेघदावदम् ॥ ३३ ॥

द्व्यक्षरः ।

सर्वासुरसुरैः सेव्यो विश्वविश्वेश्वरः श्रिये ।
आश्रयः श्रेयसां सारः शिवसौख्याश्रयो वशी ॥ ३४ ॥

पञ्चवर्गपरिहारः ।

प्रणौमि मदजेतारं प्रध्वस्तान्तस्तमोभरम् ।
कामतस्तं सदानन्दकन्दास्तलवसम्पदम् ॥ ३५ ॥

छत्रबन्धः ।

रम्य वीरशरस्कारतिरस्कारपरः करः ।
स्फुरच्छरकरस्मेरश्रीरसौ रसरम्परः ॥ ३६ ॥

गोमुत्रिका ।

धरणेन्द्रनतो नम्योऽभवतापरतः शिवः ।
जिनो मदनहीनो न भवता परतः शिवः ॥३७॥ युग्मम् ।
गौरीभूतगुणोपेतं भवानीहितमागतम् ।
गौरीभूतगुणोपेतं भवानीहितमागतम् ॥ ३८ ॥

पादद्वययमकम् ।

भवन्तमीश्वरं प्राप्य तमचिराददहम् ।
भवन्तमीश्वरं प्राप्य भव्याजव्यामिनो पुनः ॥३९॥ युग्मम् ॥
वामेयोऽजनि यो नम्यो विमेयो नाजि यो न दाः ।
दाने यो जितयोगज्ञः समयोजनि योगदः ॥ ४० ॥

मरुजबन्धः ।

दम्भिमानजितं वन्दे देवं तं जिनमाभिदम् ।
वन्दितं ददने जन्यं न्यञ्जने ददतं दिवम् ॥ ४१ ॥
पिनाकिना नाकिनापि वन्दितं ददतं दिवम् ।
देवं दम्भिभिदं वन्दे मन्दरागगरादमम् ॥ ४२ ॥

गतप्रत्यागतौ ।

पादपीठस्फुरत्पार्श्वनाकिपं गतमन्मथम् ।
नम्याद् गिः सुकृतं स्तौमान्यमिद्‌चन वदावदम् ॥ ४३ ॥

पञ्चमपादेन स्यस्त्या (?)

यौवनेऽपि रमास्त्यक्त्वा विततान तपोवनम् ।
आरसंसारनाशाय विततानतपोऽवनम् ॥ ४४ ॥

त्यक्त्वाक्षमाधनो भव्यामश्वसेनां गजोर्जिताम् ।
विदधे च तपः शुद्धमश्वसेनाङ्गजोऽर्जिताम् ॥ ४५ ॥

बिभ्रता मदनो येन देहे भव्याञ्जनश्रियम् ।
कुर्वता तृणव ूर्णं देहे भव्यां जनश्रियम् ॥ ४६ ॥

बभार मानसं शुद्धं कमठासुरसङ्गतः ।
वनं शमस्य सदनं कमठासु रसं गतः ॥ ४७ ॥

पुष्यत्वखिलभव्यानां भव्यं वामासुतो दिनम् ।
मनो दधानो भव्यास्वभव्यं वामासु तोदिनम् ॥ ४८ ॥

सद्ध्यानसन्धानमदो विहायमपारलोकश्रियमायतां ददत् ।
प्रमादपर्यङ्कतले भवोद्भवे सुखावहे हे जिन ! मोहनिद्रया ॥

क्रियागुप्तकम् ।

त्रिभुवनजनतानां सर्वदा सम्मतानां
दलितदुरितलक्षः कामदः कल्पवृक्षः ।
विहितमदनमाथः सर्वविश्वैकनाथः
भवतु भवतुदे वः पार्श्वनाथः सदैव ॥ ५० ॥

शमदामादमधीवा शमरसपीवा भवारिजनपामा ।
मोहान्धकारदीवा ध्यानदधिर्नन्दकैर्हि जिनः ॥ ५१ ॥

कृतप्रयोगेनायम् ।

श्रेयोवल्लिवनप्रकाशनघनः प्रह्वत्रिलोकीमन-
श्चिन्ताकल्पतरुर्जगत्त्रयगुरुः पापद्रुमालीत्सरुः ।
कारुण्यैकनिधिः कृतागमविधिर्विध्वस्तदुःखाम्बुधि-
र्दैधाच्छेकदयं सुखस्य निचयं वामेयदेवस्त्वयम् ॥ ५२ ॥

सद्गेहे कमला कलास्तु सकला देहेऽमलाः सिद्धयो
विस्फूर्जन्ति भजन्ति तं रुगचलाः सौभाग्यभाग्योदयः ।
तस्यारिप्रकरो करोत्यपि न किं रोषारुणोऽप्यप्रियं
यस्यायं कमठे शठत्वरहितो वस्याथ वश्यं गतः ॥ ५३ ॥

इति मण्डलमन्त्रोद्धार-विशेषध्यान-
पूजन-जप-होमवर्णन-
चित्रस्तुतिवर्णनो नाम
चतुर्थः पटलः ॥४॥

ग्रं. १२७

पञ्चमः पटलः

स्फूर्जत्कर्मवनप्रभेदलवनः संसारमानाशनः
प्रक्रीडन्मदनद्विषत्सु दमनः प्रोद्यन्मनोदामनः ।
मोहारेर्हननः सदा शमधनः प्रोत्फुल्लपद्मासनः
श्रीमत्पार्श्वजिनस्तनोतु भविनः सर्वश्रियां नन्दिनः ॥१॥
षट्कर्ममर्मनिर्माणबीजान्यहमथ ब्रुवे ।
विज्ञायानल्पकल्पेभ्यो गुरुभ्योऽभ्यासतः स्वतः ॥ २ ॥
दिनमध्ये षड ऋतवः षड् योगा दीपनादयः ।
षडासनानि षण् मुद्रा स्रग्दिग्बीजानि रञ्जिकाः ॥ ३ ॥
षड् वर्णा मन्त्रषट्कं च प्रभावसदनं तथा ।
एतत् सर्वं भणिष्यामि कर्मनिष्पत्तिहेतवे ॥ ४ ॥ द्वारम् ।
आद्यौ हि हेमन्तवसन्त सुक्षाः (उष्णाः) प्रावृट्शरच्छीत ऋतुः क्रमेण ।
एकैकशः स्याद् दशभिर्घटीभिरित्थं विचार्येह च कर्म कार्यम् ॥५॥
उच्चाटनं जलऋतौ शिशिरे मृतिं च
शान्तिं शरद्यथ मधौ वशकर्मणेव ।
विद्वेषणं षड ऋतावथ लाभपुष्टी
हेमन्तगे इति बुधाः सततं प्रकुर्युः ॥ ६ ॥
इति ऋतवः ।
साध्याभिधा प्रथमतस्तत एव मन्त्र–
वर्णक्रमस्तदिति दीपनमत्र शान्त्यै ।
मन्त्रक्रमः प्रथमतोऽथ च साध्यनामा–
ऽसौ पल्लवः प्रकटितः कलिहेतुरेव ॥ ७ ॥

मन्त्रक्रमान्तरगतं किल साध्यनाम
यत्रापि सम्पुटमिदं वशहेतवे स्यात् ।
साध्याभिधान्तरगतोऽपि च यत्र मन्त्रो
रोधं तमाहुररिसंहतिबन्धनाय ॥ ८ ॥

मन्त्रक्रमग्रथितमत्र च साध्यनाम्नै-
कैकाक्षरं ग्रथनकं त्विति लाभपुष्टयै ।
व्यस्ताभिधाक्षरगतं तु विदर्भणाख्यं
स्तम्भोऽत्र शत्रुनिवहस्य वदन्ति विज्ञाः ॥ ९ ॥

देवदत्त हुँ	इति दीपनम् । १
हुँ देवदत्त	इति पल्लवः । २
हुँ देवदत्त हुँ	इति सम्पुटः । ३
देव हुँ दत्त	इति रोधः । ४
हुँ देहुँव हुँदहुँत्त	इति ग्रथनम् । ५
हुँत्तहुँदहुँवहुँदे	इति विदर्भणम् । ६

इति दीपनादियोगषट्कम् ।

दण्डासनं$_{1}$ स्वस्तिक$_{2}$ पङ्कजे$_{3}$ च
स्यात् कुक्कुटं$_{4}$ वज्र$_{5}$ युतं च भद्रम्$_{6}$ ।
आकर्षणे$_{1}$ वश्य$_{2}$ वधे च$_{3}$ पुष्ट्य$_{4}$
शान्त्यै$_{5}$ तथा द्वेषकृते$_{6}$ वदन्ति ॥१०॥ इत्यासनानि ।

आकृष्टि–वश्यै–वधै–रोधै–विबोधै–शान्ति–
विद्वेषणेषु सृणिरम्बुज–वज्र–शङ्खाः ।

बोध–प्रवाल सहिताः षडमूर्हि मुद्रा
 विद्रावणाय दुरितस्य सदा विदध्यात् ॥ ११ ॥
बद्ध्वा वामभुजस्य तु मुष्टिं बद्ध्वा तु तर्जनीचक्रम् ।
सन्दर्शयेदमुष्य तु मुद्राऽसावङ्कुशाख्येति ॥ १२ ॥
यन्मणिबन्धे पाणी सरल–प्रसृताङ्गुली बतोर्ध्वमुखौ ।
कुर्याद् यन्त्रस्याग्रे विधिविज्ञः कमलमुद्रेति ॥ १३ ॥
दक्षिणभुजेन वामा वामभुजेनापि दक्षिणा युगपत् ।
प्रसृताङ्गलिना ग्राह्या कलाचिका वज्रमुद्रेति ॥ १४ ॥
क्षिप्त्वाङ्गुष्ठो मध्ये मीलितसरलाङ्गुलीत्रयो यत्र ।
चक्रिततर्जनिकावथ भुजौ विदध्यात् तु शङ्खमुद्रा सा ॥१५॥
चक्रकनिष्ठानामा न्यस्ताङ्गुष्ठाग्रयोर्यदिह भुजयोः ।
सरलचले तर्जनिकामध्यमिके स्तः प्रवालमुद्रेति ॥ १६ ॥
तिस्रोऽङ्गुलीस्तु सरलास्तर्जन्यङ्गुष्ठकौ च सम्मिलितौ ।
कुर्याद् यत्र प्रवचनबोधाख्या ज्ञानमुद्रा सा ॥ १७ ॥

इति मुद्राः ।

दघत् प्रवालाम्बुजहेमपत्रजीवस्रजोऽङ्गुष्ठमुखाङ्गुलीभिः ।
मोक्षेऽभिचारे शमने वशे च आकर्षणे कर्मणि चालयेद्धि ॥१८॥

इति स्रजः ।

स्तम्भद्वेषाकर्षणपोषणशान्त्यादिवश्यमृतिकर्म ।
पूर्वादिकदिग्वदनः सुधीर्विदध्यात् सदा सर्वम् ॥ १९ ॥

इति दिशः ।

उच्चाटनद्वेषणमारणानि चण्डद्युतौ वायुखतैजसस्थे ।
शान्तिं च पुष्टिं वशतां विबोधं चन्द्रे जलोर्वीप्रवहे विदध्यात् ॥२०॥

इति नाडि ।

काकोलूककपोतकङ्कतगरप्रेतालयास्थ्यंशुक-
क्षाराङ्गारकपालवालमहिषोष्ट्रश्वोत्थवालेयजाः ।
दन्तास्थ्य मृजचर्मकेशनिचया भद्रा च रिक्ता तिथि-
र्मन्देशार्कयमाग्निभं च मृतिकृत् योगादिरुच्चाटने ॥२१॥

मध्यापराण्हास्तमयं हराग्निरक्षोयमाशा हरितालराज्यः ।
निम्बार्कपत्राणि च धूंसकेशनिर्माल्यधूलीतिलतैलभाषाः ॥२२॥

मषी च धत्तूरकपुष्पभूतद्रुशाल्मलीपिप्पलकीलकाद्याः ।
एतानि बीजानि बुधा भणन्ति विद्वेषणोच्चाटनमारणेषु ॥२३॥

कर्पूरचन्दनसुकुङ्कमगन्धधूली प्रातर्निशार्धेर विपुष्यभमूलयोगात् ।
श्वेतांशुकं दधिमधुप्रभृति प्रकामं शान्त्यादि कर्मणि करोति-
बुधोऽथ सिद्ध्यै ॥ २४॥ इति द्रव्यसमुदायः ।

विद्वेषणाकर्षणचालनेषु हैं वौषडन्तं फडिति प्रयोज्यम् ।
वश्ये वषट वैरिवधे च घे घे स्वाहा स्वधा शान्तिकपौष्टिकेषु॥२५॥
इति रञ्जिकाः ।

उदयार्करक्तशशधरधूमहरिद्रासिता वर्णाः ।
आकृष्टिवश्यशान्तिकविद्वेषणरोधवधसमये ॥ २६ ॥

मोहोषातरणिः प्रभाद्रुसरणिश्चिन्तामणिः प्राणिनां
चिन्तातीतफलप्रदानकुशलः कल्पद्रुदावानलः ।
मानस्फूर्तिहरः सरोसृपवरप्रोद्यत्फणाडम्बरः
पायात् पार्श्वजिनः समस्तभविनः पापेभपञ्चाननः ॥२७॥

कर्मषट्कम्—

षट कर्माण्यहमधुना विधिना वक्ष्ये परार्थबोधाय ।
मन्त्राधिराजसत्कान्यवबुध्य च विमलकल्पेभ्यः ॥२८॥

प्रातः पवित्रवसनो दीपनयोगेन पङ्कजासनकृत् ।
पूर्वाभिमुखः शुक्लध्यानयुतो बोधसंयुक्तः ॥२९॥
हिमरुचिमज्जनसङ्गतहंसो विस्फूर्जदग्निजलतत्त्वे ।
शरदि प्रसन्नवदनो ह्यङ्गुष्ठेन प्रचालयेन्मालाम् ॥३०॥
कुङ्कुमचन्दनचन्द्रैः सुवर्णकुशलेखिनीभिरभिलिख्य ।
यन्त्रं पवित्रपात्रेऽष्टरवेन्दु[१०८] कुसुमैः सितैर्जातम् ॥३१॥
पूर्वोक्तं योऽर्चयति च नित्यं शान्तिं करोति वामेयः ।
तस्य गृहे दुरितालो शाम्यति शरदीव घनमाला ॥ ३२ ॥
शमयति दुरितश्रेणिं दमयत्यरिसन्ततिं सततमसौ ।
पुष्णाति भाग्यनिचयं मुष्णाति व्याधिसम्बाधाम् ॥३३॥

शान्तिकयन्त्रम् ।

ह्रामलके ए स्कन्धे ह्रा स्कन्धे फुं भुजे तु कुक्षावों ।
हूं कटीतटगतः टो जानुनि वामपादे ऊँ ॥३४॥
क्षौ नाभौ स्वा लिङ्गे ए पादे दक्षिणे यः फुः ।
जानुनि ह्रीं कटि कः कुक्षौ ह्रीं टः करयुगे योज्यः ॥३५॥
ह्रीं शिरसि यन्त्रमिदं प्रवालमुद्रोऽथ कुक्कुटासनकृत् ।
वायव्यकोणवदनो मध्यान्हे हुं त्विति प्रयुञ्जानः ॥३६॥
प्रावृट्काले श्वसने तिग्मद्युतिनाडिकां समाश्रयति ।
निश्चलचेताः पवनगतत्त्वेऽसौ तर्जनीजापः ॥३७॥
घनसारघुसृणधूसकसुगन्धधूलीभिरेभिरभिलिख्य ।
कनकतरोर्लेखिन्या पात्रे जातीसुमैर्मषीमिश्रैः ॥३८॥

अष्टरवविधुप्रमाणैर्जपति नरो योऽनिशं विशङ्कः सन् ।
तदरिकुलं विद्वेषं मिथः प्रयातीह वामेयात् ॥३९॥

नार्या नरेण साकं नार्या सार्धं नरस्य विद्वेषम् ।
कुरुते कृष्णाशयतो ध्यातो वामासुतः सततम् ॥४०॥

शत्रूयति मित्रततिः सर्पति जनकः सपत्नति सवित्री ।
दस्यूयति दयितापि हि साधकशत्रोर्जिनप्रभावाच्च ॥४१॥

इति विद्वेषयन्त्रं द्वितीयम् ॥२॥

भाले ह्रीमैं स्कन्धे ए स्कन्धे टो भुजे च कुक्षावोम् ।
ह्रः कटिगो जानुनि फुः पादे ॐ नाभिगो ह्रीं वः ॥४२॥

टो लिङ्गे चरणे ह्रां ह्रः कट्यां जानुनि स्वा तथैव ।
माया कुक्षौ हस्ते हा कुचयोर्यस्तथा हि फुः शिरसि ॥४३॥

सम्पुटयोगविधायी सरोजमुद्राविचक्षणो मन्त्री ।
रक्ताशयो वषट्कृत् पूर्वाभिमुखस्त्विदं यन्त्रम् ॥४४॥

उदयति हिमरुचि विलसति सलिलधरामण्डले ह्यनामिकया ।
जपमालां संवास्य प्रफुल्लहृदयश्च साधको ध्यायन् ॥४५॥

कर्पूरगन्धधूलीकुङ्कुमगोरोचनादिभिर्विमलगन्धैः ।
अभिलिख्य भूर्यपत्रे रक्तैः कुसुमैर्वसुखचन्द्रमितैः ॥ ४६ ॥

पूर्वान्हे पूजयति च रक्ताशययुक् जिनेश्वरं भक्त्या ।
तस्यावश्यं वश्यं प्रयात्यरं विष्टपत्रितयम् ॥४७॥

नरनरपतियुवतिततिदुर्जनधीधनजिघांसुजनतापि ।
अपदद्विपदचतुःपदमुख्यं सर्वं हि वश्यं स्यात् ॥४८॥
इति वश्ययन्त्रं तृतीयम् ॥३॥

भाले ॐ स्कन्धे ॐ अंसे ए स्वान्तरों च यौ भुवनगः फुः ।
कुक्षौ टो जानुनि हुः पादे नाभिगोऽस्य भवति क्षः ॥४९॥
ह्रीं लिङ्गे पादयोर्यो ह्रूं जानुनि कुक्षिगो भवेद् द्विहः ।
मायाभुजान्तरे ह्रीं हा कुचयोर्विद्धि ऐं शिरसि ॥ ५० ॥
साधकयोगे निपुणो हरिहरिदुत्क्षिप्तरुद्धनयनयुगः ।
अपरार्धे वज्रासनविहितास्थः शङ्खमुद्रया कलितः ॥५१॥
चण्डद्युतावुदयति ज्वलने तत्त्वे समुद्यते नितराम ।
मध्यमया कृतजापः साध्यं पीतप्रभं पश्यन् ॥५२॥
पीतप्रभमवनीतलमभितः पश्यन् हरिद्रया युतया ।
कुङ्कुमगोरोचनया लिखितं विजपंश्च हुंशब्दम् । ॥५३॥
पीतैः कुसुमैरष्टखखेन्दुमितैरर्चयत्यनिशम् ।
यन्त्रमिदं यो योगी तस्यारीन् स्तम्भयेत् स जिनः ॥५४॥
कालसरीसृपरसनाप्रायान् दधतो हि तांश्च करवालान् ।
स्तम्भयति **स्तम्भनकावतारपूर्जिनपतिस्तस्य** ॥५५॥
गर्भव्याधिविबाधादुर्जनवादीन्द्रचोरदहनानाम् ।
निजपरचक्रजलाहिप्रभृतीनां स्तम्भनं कुरुते ॥५६॥
इति स्तम्भनयन्त्रं चतुर्थम् ॥४॥

ॐ भाले स्कन्धे ह्रींमंसे हृत्पाणिगो भवेत् प्रणवः ।
कक्षायां फुः कुक्षौ फुर्जानुनि ह्रीं पदे हि स्वा ॥५७॥
ह्रीं नाभौ लिङ्गे ह्रीं या पादे ह्रूँ भवेत्तथा........।
जानुनि टः कुक्षौ फुः कक्षां (?) भुजेह्रीं कुचे एऐ ॥५८॥
यः शिरसि
याम्यादिग्वदनोऽयं दण्डासनसंस्थितो हि वौषट्कृत् ।
अङ्कुशमुद्रासहितोऽभ्युदितादित्यौजसं जिनं ध्यायन् ॥५९॥
हेमन्ते हिमकिरणे समुद्यते वायुमेदिनीतत्त्वे ।
पूरकवातविधाता कनिष्ठयाक्षस्रजं गमयन् ॥६०॥
अरुणोदयवेलायामिदं लिखित्वा तु भूर्यपत्रादौ ।
घुसृणघनसारचन्दनगोपित्तैर्यो हि पूजयति ॥६१॥
आयान्ति सम्पदस्तं नदीनमिव दूरतः सदा नद्यः ।
त्यजति नरं न हि सिद्धिर्वशीकृता मत्तनेत्रेव ॥६२॥
कनकगिराविव कनकं मणिरिव जलधौ निधाविव धनं च ।
रत्नमिव रोहणगिरौ तस्य गृहे चाक्षयं भवति ॥६३॥
इति लाभयन्त्रं पञ्चमम् ॥५॥
ह्रामलके ह्रींमंसे ह्रीमास्ये भुजान्तरे हि ह्रः फुः ।
फुः कट्याधा जानुनि ह्रां पादे नाभियोगो हि ॥६४॥
ऐं लिङ्गे टः पादे हा जानुनि ह्रीं भवेत् कटीतटगः ।
कक्षायां क्षः करगः फुः कुचगावस्य चौंकारौ ॥६५॥
फट् शिरसि ।

कज्जलमलिनं भुवनं घनाघनश्यामलं जिनं पश्यन् ।
ज्वलनदिशि विहितवदनः सायं वज्रासनाश्रितो मन्त्री ॥६६॥
शिशिरे सवितरि वहति ज्वलनं तत्त्वं च कुम्भकविधायी ।
मध्यमया रिं नागैर्जपयुक्............सं नमति ॥६७॥
योगविदर्भणवेत्ता यन्त्रमिदं मृतककर्पटे लिखति ।
कुङ्कुमकोकिलरक्तैर्हरिद्रया मिश्रितैस्तु शितिकुसुमैः ॥६८॥
पूजयति पार्श्वनाथं प्रसादतस्तस्य सुम....दरिनिवहः ।
क्षयति क्षुयति शीयति निवक्कलब्ध्वा (?) । ॥६९॥
अभिजातिजातिरस्य क्षयति हि कमलेव हीनपुण्यस्य ।
रोगैर्द्रव्यविनाशैरशुभैर्दुरितैश्च नृपरिपुभिः ॥७०॥

इति मारणयन्त्रं षष्ठम् ॥६॥

भाले क्ष्मीं (क्ष्मौं) ऐं स्कन्धयोः फुः करेऽन्तरे फुः स्वा ।
कट्यां ना तुंर्यो ह्रीं पदे ह्रीं प नाभिगस्तस्व ॥७१॥
लिङ्गे पदगो ह्रूंमीं जानुनि हा कटान्तरे टो हि ।
टः पाणावथ कुचयोर्यः क्षः शिरसि स्थिता माया ॥७२॥
इत्थं शशधरसदृशो भुवनजितो बोधमुद्रया पश्यन् ।
................नो घनसारैर्यन्त्रमभिलिख्य ॥७३॥
जातीकुसुमैरर्हति शश्वत्स्फटिकाक्षमालया जपति ।
एकाग्रमानसान्तर्निश इति घटिकाचतुष्टये मन्त्री ॥७४॥
स कविर्दैवज्ञोऽपि हि वादीन्द्रो मन्त्रतन्त्रनिपुणश्च ।
सर्वकलाकुलसदनं भवति नरोऽवश्यमेवात्र ॥७५॥

इति ज्ञानयन्त्रं सप्तमम् ॥७॥

ह्रीमलके ह्रैं स्कन्धे ज्जामझ्री भुजान्तरे हि ब्लूँ टेः ।
कट्यां जानुनि ह्रीं पादे फुः नाभिगो भवेद् ह्रिहः ॥७६॥
टो लिङ्गे त्वा पासा हा जानुनि वः कटीतटगतोऽपि ।
एऐ कक्षाकरगौ क्षः फुः कुचयोः शिरसि च *प्रणवः ॥७७॥*

इत्थं प्रथनाभिज्ञः स्वस्तिकसंस्थश्च शङ्खमुद्राकृत् ।
पीतध्यानविधिज्ञः शब्दं फडिति प्रयुञ्जानः ॥७८॥
यन्त्रमभिलिख्य कुङ्कुमकोकिलरक्तैर्हरिद्रया युक्तैः ।
अष्टखखचन्द्रकुसुमैः कृष्णैरर्चयति.... मध्यान्हे ॥७९॥
ग्रामं नगरं जनपदमरातिमवनीपतिं *युवतिजातम्* ।
क्षोभयति पार्श्वनाथः सन्ततमित्याग्रहध्यातः ॥८०॥

इति क्षोभयन्त्रं सप्तमम् ।

दिक्कालमुद्रासनवस्तुवर्णप्रभञ्जनादीनथ योगपट्टम् ।
विज्ञाय कल्पाद्रजतादिपट्टे संलिख्य कर्माणि बुधो विदध्यात् ॥८१॥

अथ प्रस्तावाद् ध्यानविशेषं वच्मि—

जानुयुग्ममतिहेमसमानं रोहिणीरमणभं त्वभिनाभि ।
कण्ठमानवदिवाकरकान्ति कद्रुलानमभिलोलिसरोजम् ॥८२॥
वैनतेयमिव पार्श्वजिनेशं व्याधिविघ्नतिमिरौघदिनेशम् ।
जङ्गमास्थिरगरोत्करनाशमेनमस्मरत हर्षविकाशम् ॥८३॥

उक्तं च—

युक्तं कमलपद्माभ्यां धरणेन्द्रेणेह पद्मया ।
जयाविजयादेवीभ्यां सप्तफणाङ्करत्सुधम् ॥८४॥

श्वेतं पार्श्वं जिनास्याच्च निर्गत्य प्रविशच्छ्रियम् ।
मुखे ध्यायति यस्तस्य शान्तियुग्लाभतुष्टयः ॥८५॥
युग्मम् ॥

ध्यानवर्णमिव फणैररुणाभिः सुधां झरन् ।
पार्श्वः स्वास्वरिपौरास्यैर्ध्यातः सम्मोहवश्यकृत् ॥८६॥

अध्यष्टकटिफणाभिर्झन्तममृतं जिनम् ।
स्वाङ्गे ध्यायति यस्तस्य दिव्यस्तम्भो भवेदिह ॥८७॥

अध्युष्टकोटिफणाभिर्विषाद्यैः करकैर्जिनः ।
वर्षन्निगडबन्धं पुष्पैर्यस्तद्भङ्गहेतवे ॥८८॥

नवलक्षफणाग्रैस्तु श्यामः पार्श्वो विषं झरन् ।
ध्येयः शत्रुशरीरस्य दोषोच्चाटनमारिकृत् ॥८९॥

ध्यातव्यः प्रविगच्छद्भिर्नवलक्षफणाग्रतः ।
विषं वर्षन् जिनश्चौरभूताद्यास्तेषु बन्धकृत् ॥९०॥
इति ध्यानविशेषः ।

उत्तप्तकनकमरकतविद्रुमघनचन्द्रबिम्बसङ्काशम् ।
सभार्यमोसावसेव्या यहातपत्त्रं प्रभोरुपरि ॥९१॥

तद्वितयान्निजदेहं छदितमतितोऽपि सन्ततं ध्यायेत् ।
यः पार्श्वनाथजिनवरपदपङ्कजमधुकरो हि नरः ॥९२॥

सप्तविधा डाकिन्यः सदस्यवो हरितनो रुजः सिंहाः ।
अरयः किरयो भूमीपतयो रक्षोऽधिपतयश्च ॥९३॥

भूतप्रेतपिशाचग्रहमुद्गलखेचराः सवैतालाः
फणिनो दुर्जननिवहास्तमभिद्रोतुं न शक्ताश्च ॥९४॥

इति प्रभावः ।

यच्चेतः शंशान्तं करणगणो येन चाथ दंदान्तः ।
तन्तान्तं पुण्यमितो चंचान्तं तेन सिद्धिसुखम् ॥९५॥

मन्त्राधिराजजिनपतिचरणाम्बुजसेवनात् सततमेव ।
ज्वरवातसन्निपातश्लेष्माद्याः शामयन्ति गदाः ॥९६॥

शाकिन्यो यक्षिण्यः कुष्माण्डिन्यो जलादिवासिन्यः ।
वनवासिन्योऽथ नभोगामिन्योऽरण्यचारिण्यः ॥९७॥

रेवत्यः क्षेत्रभवाः ग्रामभवाः शैलकोद्भवाश्चापि ।
जप्ताक्षतकणनिकराज् झटिति विमुञ्चन्ति देवताः पात्रम् ॥९८॥

युग्मम् ।

नित्यध्यानविधानाद् विधिना सिद्ध्यन्ति सिद्धयोऽष्टौ हि ।
दहनसमीरणसलिलस्तम्भनमपि चिन्तितः कुरुते ॥ ९९ ॥

दौर्भाग्योपहतानां सौभाग्यं रोगिणां तथाऽऽरोग्यम् ।
सन्ततिमपपुत्राणां मृतवत्सानां सजीवसन्ततिताम् ॥१००॥

विजयार्थिनां तु विजयं धनार्थिनामिह महद् विभवम् ।
जायार्थिनां तु जायां नियोगिनां विज्ञपतिनियोगम् ॥१०१॥

निजदेशभ्रष्टानां भूमिपतीनां च भूमिलाभं च ।
विद्यार्थिनां तु विद्यां बहुपुत्रान् पुत्रकाम्यानाम् ॥१०२॥

अपदद्विपदचतुःपदजनपदवशतां वशार्थिनां सततम् ।
अभिजातिजने निधनं स्तम्भनमथ मोहनं सुमहत् ॥१०३॥
ऋद्धिं बुद्धिं सिद्धिं मतिं गतिं संस्मृतिं जने प्रीतिम् ।
कीर्तिं स्फूर्तिमनर्तिं दत्ते वामासुतो ध्यातः ॥१०४॥ कुलकम्।

इतिभाववर्णनम् ।

मन्त्राधिराज ! जिनराज ! तव प्रसादा-
दासादयन्ति यदिहाभिमतानि भव्याः ।
चित्रं किमत्र सुरमानवसर्पनाथ-
सम्प्रार्थितं निजपदं हि यतो ददाति ॥ ॥१०५॥

वामेय ! वाक्पतिमतिप्रकरोर्जितोऽपि
को वक्तुमत्रभवतोऽतिशयान् प्रगल्भः ।
यस्य प्रसादलवतोऽप्यचिरात् प्रसूते
वन्ध्या तनूजमपि पश्यति नेत्रहीनः ॥१०६॥

देवाधिदेवाङ्घ्रिसरोजसेवाहेवाकमेवाकलयामि तेऽहम् ।
तदस्मि हंसः सुगतिप्रशंसोऽसत्सज्जलक्षीरविवेकमिच्छुः ॥१०७॥

त्वद्ध्यानसन्धानसुधानिपानपानान्न दीनाऽऽननतां भजन्ते ।
कीनाशसेनां सगदां विजित्य मृत्युञ्जितो यान्ति शिवालयं ते ॥१०८॥

सौभाग्यमारोग्यमवन्ध्यभाग्यं श्रीकीर्तिविस्फूर्तिमनार्तिमन्तः ।
अत्रापि मन्त्रस्मरणाल्लभन्ते सद्यः समुद्यद्वरभक्तिभाजः ॥१०९॥

त्वदङ्गसङ्गद्युतियामुनाम्भः स्नानेऽपि गङ्गाजलवद् विशुद्धाः ।
चकासति त्वां समुपासते ये प्रभो ! प्रभूणां महिमा महीयान् ॥११०॥

सेवा लतावत् फलशालिनी ते सेवा भवाभव्यमयी नयस्व ।
स्तृणाति ते ध्यानसरो विशालं पिपासिनां संसृतितापहारम् ॥१११॥
संसारकान्तारचिरप्रचारनिवारणे कारणमामनन्ति ।
त्वामेकमेवेति नमामि तेऽङ्घ्री भक्त्या तव श्रान्तिहरावुदारौ ॥११२॥

श्रीवामेय ! गुणैरमेयमहिमा किं मादृशेनामुना
वाणीगोचरमत्र तत्रभवतः स्वा नीयते ते विभो ! ।
सर्वज्ञ ! स्मरणस्तवार्चननतिध्यानप्रभावोद्यते,
मूको जल्पति संशृणोति बधिरः पङ्गुर्नरीनृत्यति ॥११३॥

वन्दे पार्श्वजिनं प्रभावसदनं विश्वत्रयीपावनं
श्रेयोवृक्षवनं नतामरजनं सम्फुल्लपद्मासनम् ।
सिद्धेः संवननं मदद्रुदहनं श्रद्धामयूरीघनं
विघ्नालीशमनं खवाजिदमनं संसारनिर्नाशनम् ॥११४॥

जम्बूद्वीपसरः सरोरुहसमुल्लासाय मानामर–
क्षोणीभृद्वरविष्टरस्थिरतरं यत्तिष्ठते प्रष्टमम् (विष्टपम् ?) ।
यत्तत्रास्ति भुजङ्गपुङ्गवफणारत्नप्रभाभासुरः
श्रीमत्पार्श्वजिनेश्वरः स्वरसतस्तस्य स्तुतिः प्रस्तुता ॥११५॥

त्रिसन्ध्यं सन्धत्ते मनसि विशदां यः स्तुतिमिमा–
ममानध्यानश्रीप्रणयपरिणद्धप्रणतिभिः ।
श्रियो देवादीनामपि च स समासाद्य विभुतां
धुतान्तःकर्मौघः प्रणयति शिवश्रीप्रणयिताम् ॥११६॥

इति स्तवनम् ।

वज्रासनाद्यासनसंविधानैस्त्वगादिभिर्भेषजसञ्चयैर्वा।
सीमन्तिनीदर्शनवर्जनाद् वा प्रणीतभोज्योज्झनतोऽपि यागी ॥११७॥

निद्राजयध्यानविधानतोऽपि ब्रह्मानघं ब्रह्मकृते विदध्यात्।
समीहितार्थाः प्रभवन्ति यस्माद् द्रुमा इवाम्भोधरवारिपूरात् ॥११८॥

युग्मम्।

किं चेष्टाभिरिहासनैः किमु तपोजापैस्तु किं सेवया
किं होमेन किमम्बरेण कुसुमैः किं किं सुभोगैरिति।
एकं सुस्थिरमानसे तु विसतं ब्रह्मव्रतं कारणं
सिद्धीनामिह मन्त्रयन्त्रविधयो मोघा यदेकं विना ॥११९॥

सीमन्तो वनिताशिरःसु पदवी सीमन्तकस्य स्फुटं
बाला व्यालनिभा सुदुर्गतिपदानेतॄणि नेत्राण्यपि।
यासां भ्रूरुरगीव कालकुटिला मोक्षाध्वसंरोधकृद्
यद्देहं मलगेहमेव मनसि ध्यात्वेति नारीं त्यज ॥१२०॥

इति ब्रह्मव्रतधारणम्।

नो दाक्षिण्यवशान्न लोभवशतो नो वा भयात् स्नेहतो
नो कस्मायतिविस्मयार्थजनको मन्त्राधिराजः प्रभुः।
देयः किन्तु परीक्ष्य मास........षट्कं सुचित्तं नते–
गाम्भीर्यं च कलादिकं च सुगुरुः शिष्याय यत्नादसौ ॥१२१॥

मन्त्राधिराजजिनभर्तुरमर्त्यमर्त्य–
नागेन्द्रचन्द्रकमठासुरसेवितस्य।

प्रत्यङ्गिरादिनवकल्पसहोदरोऽयं
कल्पस्तु पञ्चपटलः सकलार्थदोऽस्तु ॥१२२॥

नेत्रानन्दकरस्तमस्ततिहरः सल्लोकपद्माकर-
श्रेणीघस्रकरः सुरासुरनरप्रत्यूहभिद् विद्वरः ।
संसारच्छिदुरप्रतापनिकरः सर्वश्रियामाकरः
श्रीमद्भोगिवरश्रितो जिनवरः स स्यात् प्रसादे परः ॥१२३॥

शश्वत्श्रीप्रभ ! कर्मवृक्षपटलीनेमिप्रभ ! प्रोल्लस-
च्छान्तिश्रीललितप्रभामलविभाप्रोद्भाव ! देवैर्नत ! ।
श्रीसर्वज्ञ ! सुपुण्यसागरपरिस्फूर्जद्यशश्चन्द्रमः ।
सूरिप्रस्तुत ! सिद्धिबुद्धिसहित ! त्वं देहि मे मङ्गलम् ॥१२४॥

इति श्रीषट्कर्मद्रव्यसमु-
दयाष्टकर्ममन्त्रोद्धार-
नाम पञ्चमः
पटलः ॥ ५ ॥

सर्वसङ्ख्या ६२९

समाप्तोऽयं श्रीसागरचन्द्रसूरिविरचितो मन्त्राधिराजकल्पः ॥

યંત્ર વિવરણ.

'શ્રી નમિઊણ (ભયહર) સ્તોત્ર'ના યંત્રોની વિધિ.

યંત્ર. ૧—

કંકુ, ગોરૂચંદન વગેરે સુગંધી પદાર્થોથી આ યંત્રને ભોજપત્ર પર લખી, કુંવારી કન્યાએ કાંતેલા કાચા સુતરથી યંત્રને વીંટાળી ભુજાએ બાંધવાથી મહાભયોનું નિવારણ થાય છે. સાધન—મંત્રનો ૧૨૦૦૦ વાર જાપ કરવો. ત્રિકોણ કુંડમાં ૧૨૦૦૦ હોમ કરવો, અને મંત્ર જપવાના દિવસે ઉપવાસ કરવો, દાનદેવું તથા શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુની (અષ્ટપ્રકારી) પૂજા કરવી. વિધિઃ—સોપારી ૨૧, રૂપૈયો ૧, ઓઢવાનું વસ્ત્ર તથા પુષ્પ વગેરે.

યંત્ર. ૨—

આ યંત્રને સુગંધી દ્રવ્યોથી લખી ઘરે પૂજા કરવાથી શાંતિને આપનારો થાય છે.

યંત્ર. ૩—

શુભદિવસે, શુભનક્ષત્રે સુગંધી દ્રવ્યથી લખી હરહંમેશ પૂજા કરવાથી સર્વકાર્યની સિદ્ધિ થાય છે.

યંત્ર. ૪—

આ યંત્રની વિધિ મૂળપ્રતોમાં નહિ મળી આવવાથી અત્રે આપી નથી, પરંતુ આ મંત્રની રચના ઉપરથી આ યંત્ર શાંતિદાયક હોય એમ લાગે છે. —સારાભાઈ નવાબ.

યંત્ર. ૫—

આ યંત્રની પાના ૧૬ ઉપર ટીકામાં બતાવેલા अप्रतिचक्रे ।० *મંત્રથી પૂજા કરીને પોતાની ભુજાએ ધારણ કરવાથી જ્વાલાગર્દભ (કોઇ રોગ વિશેષ) શીતળા, લૂક, ફોડા (વાના) અને દાંત તથા દાઢની પીડાનો નાશ થાય છે.

યંત્ર. ૬ થી ૧૦ સુધી—

આ પાંચે યંત્રો કંકુ, ગોરુચંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી ભોજ-પત્ર પર લખી, કુંવારી કન્યાએ કાંતેલા સુતરથી વીંટાળી ગળે અથવા ભુજાએ ધારણ કરવાથી અનુક્રમે–અપમૃત્યુ (અકાળે મરણ) ૬ યંત્ર, જ્વર (તાવ) ૭ યંત્ર, અપસ્માર (ગાંડપણ) ૮ યંત્ર, ભૂત, પ્રેત ૯ યંત્ર, તથા પિશાચ ૧૦ યંત્ર–ઉપરના ઉપદ્રવોથી બચાવ થાય છે.

સાધન વિધિ:—

સૌથી પહેલાં ॐ ह्रीं श्रीं भगवते पार्श्वनाथाय આ મંત્રનો જમણા હાથે ૧૦૦૦૦ દશહજાર જાપ કરવો, ત્યારપછી આ મંત્રે મંત્રી ૧૦૮ પુષ્પોથી યંત્રની પૂજા કરવી.

યંત્ર. ૧૧—

આ યંત્ર હરતાલ મિશ્રિત કંકુ વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખી ૧૦૦૮ પુષ્પોથી પૂજી, નૈવેદ્ય મુકી પોતાની પાસે વહાણ, આગબોટ વગેરેમાં જલની મુસાફરી કરતી વખતે રાખવાથી જળનો ભય થાય નહિ. તે વાત નિઃસંદેહ સત્ય માનવી.

---

*જ્યાં મંત્રથી પૂજા કરવાની લખી હોય અને તેની સંખ્યા દર્શાવવામાં ન આવી હોય ત્યાં સામાન્યપણે ૧૦૮ની સંખ્યા જાણવી.

—સારાભાઈ નવાબ.

યંત્ર. ૧૨ તથા ૧૩—

આ બંને યંત્રો કંકુ વગેરે સુગંધી દ્રવ્યથી લખી ભુજાએ બાંધીયે તો લ્હાય, દાવાનલ વગેરે અગ્નિના ઉપદ્રવોથી રક્ષણ થાય.

સાધન વિધિઃ—

ૐ ह्रौं क्लौं ब्लूँ ठः ठः स्वाहा । આ મંત્રથી ૧૦૮ વાર પુષ્પથી યંત્રની પૂજા કરવી.

આજ યંત્રનો આકર્ષણ કાર્યમાં ઉપયોગ કરવો હોય ત્યારે આ યંત્રને આગ્નેયમંડલપૂર્વક (ત્રિકોણ) તાંબાના પતરાં ઉપર મનશીલથી લખીએ અને તે પતરાંને અગ્નિથી તપાવીએ. આગ્નેય ધ્યાન ધરવાથી ૭ સાત રાત્રિમાં આકર્ષણ કરે.

આ યંત્ર હરતાલથી *ભોજપત્ર પર લખી ઘરમાં પેસવાના ઉંબરે દાટીયે તો શત્રુનાં કાર્ય સિદ્ધ થાય નહિ.

આજ યંત્ર કંકુ, ગોરચંદન તથા કનિષ્ઠિકા (સૌથી નાની) આંગળીના લોહીથી લખી પોતાની ભુજાએ ધારણ કરવાથી વિશેષે કરીને શત્રુની આશાઓ સિદ્ધ થાય નહિ, પરંતુ આ કાર્યમાં પાર્થિવ-મંડલથી ધ્યાન કરવું.

યંત્ર. ૧૪—

આ યંત્ર પાંદડા પર લખી સુગંધી દ્રવ્યથી પૂજન કરીને ડાબા હાથમાં રાખેલા જળથી છાંટીને પછી યંત્રને ભુજાએ બાંધવાથી દરેક પ્રકારના ઝેર દૂર થાય છે.

---

*જ્યાં જ્યાં ભોજપત્રપર યંત્ર લખવાનું વિધાન કર્યું હોય ત્યાં ત્યાં ભોજપત્રની જગ્યાએ કાશ્મીરી કાગળ અગર મજબુત અને પવિત્ર કાગળ લેવાથી કોઈ પણ જાતનો બાધ નથી આવતો એવું મારૂં માનવું છે.

—સારાભાઇ નવાબ.

યંત્ર. ૧૫—

આ યંત્રને કંકુ વગેરે સુગંધી દ્રવ્યથી [ભોજપત્ર પર] લખીએ [લખીને જમણી ભૂજાએ બાંધીએ] તો સંગ્રામમાં, રાજદરબારમાં અને માર્ગમાં સર્વપ્રકારના ભયથી રક્ષા કરે.

સાધન વિધિ:—

સૌથી પહેલાં ॐ नमो ह्रीँ हूँ अरिहंताणं नमः । આ મંત્રનો જાપ ૧૨૦૦૦ વાર કરવો. સિદ્ધ થાય. સિદ્ધ થયા પછી આ મંત્રથી ૧૦૮ પુષ્પ મંત્રી યંત્રની પૂજા કરવી (પૂજા કરી યંત્ર પાસે રાખવાથી) સર્વ કાર્યમાં રક્ષા કરે.

યંત્ર. ૧૬—

કંકુ, ગોરોચંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર લખી યંત્રને ભુજાએ ધારણ કરવાથી હાથીના ભયનો નાશ થાય.

યંત્ર. ૧૭—

આ યંત્ર સુગંધી દ્રવ્યથી લખીને ह्रीँ हूँ स्फ्रूँ ह्म्ल्व्र्यूँ क्ष्म्ल्व्र्यूँ पार्श्वनाथाय स्वाहा । આ મંત્રથી મંત્રી ૩૦૦૮ ત્રણહજારને આઠ પુષ્પથી પૂજા કરીએ, પછી (પોતાની) ભુજાએ બાંધીએ તો શસ્ત્રભય થાય નહિ. તેમાં કોઈ જાતનો સંદેહ નથી.

અથવા પૂર્વોક્ત મંત્રે મંત્રીને પારો ચડાવેલી કોડીની ગોળી બનાવી ધારણ કરે તો યુદ્ધમાં શસ્ત્રના ભયથી મુક્ત રહે.

અથવા કડવી તુંબડીનું મૂળ દીવાળીની સાંજે નગ્ન થઇ ગ્રહણ કરે પછી લોહ વેષ્ટિત કરી મુખે રાખે તો યુદ્ધમાં શસ્ત્ર ભય હરે.

યંત્ર. ૧૮—

આ યંત્ર સુગંધી દ્રવ્યથી લખી ॐ ह्रीँ श्रीँ अर्हं नमिऊण पास विसहर वसह जिण फुलिंग ह्रीँ श्रीँ नमः स्वाहा । આ મૂળ મંત્રથી પૂજિએ તો સર્વભયથી રક્ષા થાય.

યંત્ર. ૧૯—

આ યંત્ર કેસર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખી ૐ पार्श्वजिनेन्द्राय ह्रौं ह्रौं हंसः हर हर स्वाहा। આ મંત્રથી ૧૦૮ વાર મંત્રેલા સુગંધીદાર શ્વેત ૧૦૮ પુષ્પથી પૂજન કરી જમણી ભુજાએ ધારણ કરવાથી શાંતિદાયક, પુષ્ટિદાયક થાય અને સર્વભયનું નિવારણ કરે.

યંત્ર. ૨૦—

કંકુ વગેરે સુગંધી દ્રવ્યથી લખી આ યંત્રનું ૧૦૮ ઉત્તમ પુષ્પો વડે પૂજન કરવાથી સર્વત્ર જય આપનાર થાય. દરેકે દરેક પુષ્પને મૂળમંત્રથી મંત્રીને પૂજન કરવું જોઇએ.

યંત્ર. ૨૧—

આ યંત્રની વિધિ ટીકામાં નથી, પરંતુ અમદાવાદના ડહેલાના ઉપાશ્રયના ભંડારની પ્રતના અંતભાગમાં આ યંત્રની આકૃતિ ચીતરેલી હોવાથી ઉપયોગી ધારીને અત્રે છપાવવો ઉચિત ધાર્યો છે; પરંતુ યંત્રમાં ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલ श्रौं શબ્દ, લક્ષ્મી બીજ હોવાથી આ યંત્ર લક્ષ્મી પ્રાપ્તિ માટે હશે એમ મારું માનવું છે.

—સારાભાઇ નવાબ.

———o———

'શ્રી ધરણોરગેન્દ્ર (પાર્શ્વનાથ) સ્તોત્ર'ના યંત્રોની વિધિ.

—o—

યંત્ર. ૨૨—

આ યંત્ર કંકુ, ગોરોચન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યથી લખી જે પુરુષ પોતાની વામભુજાએ ધારણ કરે તે લોકોને વલ્લભ અને લક્ષ્મી સંપન્ન થાય.

આ યંત્રને ધારણ કરવાથી પુત્રહીન પુત્ર પામે, પુત્ર થઈને જીવતા ન હોય તેની સંતતિ દીર્ઘાયુષ્ય પ્રાપ્ત કરે, અને દુર્ભગ હોય તે સુભગ બને.

આ યંત્રને ધારણ કરનારને ખાધેલું વિષ પરાભવ ન કરે, લૂતા (એક જાતનો રોગ), ફોડા તથા ભૂત વગેરે પાસે પણ ન આવે અને આ યંત્રના સ્મરણ માત્રથી સજ્જન પુરુષોનું પાપ પણ નાશ પામે.

આ યંત્રને બંને હાથમાં સ્થાપીને ડાબો હાથ પછાડીને ह्रीँ ह्र हुं ह्रः ઉચ્ચાર કરવાથી જરાવારમાં વિષનો નાશ થાય.

વિશેષ નોંધઃ—બે પડવાળા ભોજપત્ર પર આ વિદ્યા લખવી.

યંત્ર. ૨૩—

આ યંત્રને જુદીજુદી રીતે ઉપયોગમાં લેવાથી શત્રુનું મારણ, સ્તંભન, ઉચ્ચાટન, મોહન તેમજ વિદ્વેષણ પણ થાય છે.

યંત્ર. ૨૪—

ઉત્તમ દિવસે, ઉત્તમ નક્ષત્રે અને ઉત્તમ ચોઘડીએ શ્રી પાર્શ્વ-પ્રભુની પ્રતિમા આગળ શ્વેતવસ્ત્ર પહેરી, શ્વેતપુષ્પ, સ્નાન વિલેપનાદિ

કરી, પવિત્ર થઈ, શ્રી પાર્શ્વપ્રભુની પૂજા કરી, પોતાની શક્તિ અનુસાર બલિ વગેરે મૂકીને પરમેષ્ઠિસ્તવના અક્ષરોથી આત્મરક્ષા કરીએ. ૧ નાભિ, ૨ મુખ, ૩ નેત્ર, ૪ મસ્તક અને ૫ દિશાઓમાં ૐકાર યુક્ત શ્રીપાર્શ્વનાથનો ન્યાસ કરવો. પછી ૨૮ અંશથી માતંગિની વિદ્યા લખીએ. તેને ૧૦૦૮ જાઇના ફૂલથી જપિએ, પછી પાર્શ્વપ્રભુને તથા સાધુઓને ભક્તિભાવથી પૂજિ વંદન નમસ્કાર કરી યંત્રને ભુજાએ ધારણ કરવાથી સિદ્ધ થાય. આ યંત્ર સિદ્ધ થયો થકો શાંતિના અભિલાષિઓને શાંતિ આપનાર, પુષ્ટિના અભિલાષિઓને પુષ્ટિનો દેનાર, ધનની આકાંક્ષાવાળાઓને ધન આપનાર, પુત્રની પ્રાપ્તિ માટે ઝંખનારાઓને પુત્ર આપનાર છે. શ્રી જિનેશ્વરદેવની ભક્તિ કરવાથી આ યંત્ર સર્વ સૌભાગ્યનો દેનાર, દરેક ઉપદ્રવોનો નાશ કરનાર અને સર્વ પાપનો નાશ કરનાર થાય છે.

યંત્ર. ૨૫—પ્રતમાં વિધિ નથી.

યંત્ર. ૨૬—

નાગોના હૃદય સમાન શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુને કાળાદિ ભેદાનુસાર પુષ્પ, દીપ, વિલેપનાદિથી પૂજન કરીને વિચિત્ર પ્રકારના ૧૦૮ પુષ્પોથી જાપ કરીયે, સિદ્ધ થએલો મંત્ર ગરૂડની પેઠે વિષનો નાશ કરે છે. [તે પુરુષ] દરેક નાગ જાતિ સાથે ક્રીડા કરી શકે છે. સર્વ પ્રાણીઓના ભયને દૂર કરે છે.

જે માણસ કમળપત્ર પર રહેલા નાગોને ધારણ કરે છે, તેને શાકિનીનો ભય થાય નહિ અને દાહજ્વર વગેરેની શાન્તિ થાય.

યંત્ર. ૨૭—

ॐ पार्श्वनाथ हुं स्वाहा । આ મંત્રના હુંકારનો નાગાત્મક જલ વડે હાથ ઉપર વિન્યાસ કરવાથી વિષનો નાશ કરે.

(સ્નાન કરી) પવિત્ર થઇ, પુષ્પ, ધૂપ, વિલેપનાદિવડે શ્રીપાર્શ્વનાથની પૂજા કરી તેમના સન્મુખ **ॐ ह्रौं लाह्मपलक्ष्मी कुरु कुरु ॐ**

સ્વાહા । આ પૂજા મંત્રનો ૧૦૦૦૦ દસ હજાર જાપ કરવો, પછી શાક, પિન્યાક, કંદાદિ, સર્વધાન્ય, શુભફળ, દહિં અને પકવાન્ન વગેરેના નૈવેદ્યથી તથા બલિ અને દીપ દાન કરવાથી વિદ્યા સિદ્ધ થાય. શરીરમાં સ્પંદન થાય અને નાડીઓના હલન ચલનથી બોધ થાય. ઇડા, પિંગલા અને સુષુમ્ણા એમ ત્રણ નાડી છે. આ ત્રણે અનુક્રમે સ્ત્રી, પુરુષ અને નપુંસક સંજ્ઞાવાળી છે. એમના પ્રવાહથી સાધ્ય તથા અસાધ્યનું જ્ઞાન થાય, આ નાડીઓની ૨૧ વર્તના છે.

યંત્ર. ૨૮—

૧૬ પાંખડીયા કમળાકૃતિવાળું ચિત્રકાવ્ય છે.

યંત્ર. ૨૯—પ્રતમાં વિધિ નથી.

યંત્ર. ૩૦—

આ યંત્ર પ્રભુ પાર્શ્વનાથના પૂજાવિધાનથી સર્વકલ્યાણકારક થાય છે અને જિનેશ્વરના ચરણારવિંદની માફક ભક્તિ વગરના જીવોને નિષ્ફળ નીવડે છે.

આ યંત્ર કંકુ, ગોરોચન વડે સોનાની લેખિનીથી ભોજપત્ર પર લખી ઘી અને મધમાં સ્થાપન કરે તો શત્રુવર્ગનો નાશ કરે.

આ યંત્ર હું અને ફટ્ શબ્દથી રહિત અમાવસ્યા અથવા મંગળવારના દિવસે સ્મશાનના વસ્ત્રઉપર વિષ, રૂધિર અને (સ્મશાનના) અંગારાથી લખી અગ્નિએ તપાવે અગર શત્રુના ઘરે નાંખે તો તે શત્રુના કુલનો નાશ કરે.

આ યંત્ર રાજા, અગ્નિ, પિશાચ, સિંહ, ચોર, હાથી, દુષ્ટ વિષ, શાકિની અને શત્રુ વર્ગનો નાશ કરનાર છે.

યંત્ર. ૩૧—

આ યંત્ર કળશ ઉપર, હાથે અથવા દંડ ઉપર સ્થાપન કરવાથી સર્વ પ્રકારના વિષને દૂર કરે છે.

આ યંત્ર કંકુ, ગોરોચનથી લખીને આપવાથી ઝેરી ફોડા, લૂક જ્વાલાગર્દભ, શાકિની અને વિસ્ફોટક વગેરેનો નાશ કરે છે.

યંત્ર. ૩૨—

આ યંત્રનું પાણી છાંટવાથી અથવા વિષથી બાધિત થએલાના હૃદયે આ યંત્રનો વિન્યાસ કરવાથી કાગ, વૃષભ, ઊંટ, ઉંદર, અગ્નિ, વાનર વગેરેના ઝેર આદિની ઉપશાંતિ થાય છે અર્થાત નિર્વિષ કરે અને લોકોને વિસ્મય પમાડે.

યંત્ર. ૩૩—

આ યંત્ર કંકુ, ગોરોચન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યથી પાટીયા ઉપર લખવાથી સર્વ પ્રકારની ઇતિ, વર્ષાદની ખેંચ (અનાવૃષ્ટિ) અથવા અતિવૃષ્ટિ, ટાઢ અને અગ્નિદાહ વગેરેના ઉપદ્રવનો નાશ કરે છે.

યંત્ર. ૩૪—

જિનેશ્વરની પૂજા કરી, તેમના સન્મુખ દધિ, ફળ, ધાન્ય, પક્વાન્ન વગેરે નૈવેદ્ય મુકી, શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરી શ્રેષ્ઠ પુષ્પ અને ચંદનાદિથી પૂજન કરી પાંચ રંગના થાપા (હાથના) દઇ શ્રેષ્ટ ૧૦૮ પુષ્પોવડે જાપ કરવાથી સિદ્ધ થાય અને તેથી મનુષ્ય ગરૂડની માફક નાગોની સાથે ક્રીડા કરે.

આ યંત્ર વંધ્યાને પુત્ર, મૃતવત્સાને જીવિત પુત્ર (આપનાર), રોગિઓના રોગ અને શાકિની, ભૂત વગેરેના ઉપદ્રવોને મટાડનાર છે.

યંત્ર ૩૫—

કંકુ, ગોરૂચંદનાદિ સુગંધી દ્રવ્યથી ભોજપત્ર ઉપર જાઇની કલમ વડે આ યંત્ર લખી ભુજાએ ધારણ કરવાથી મનુષ્ય કોઇ પણ સ્થળે પરાજય પામે નહિ.

દરેક પ્રકારના વિઘ્નો નાશ કરે, યશ, લક્ષ્મી અને સૌખ્ય આપે. ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ આ ચારે પુરૂષાર્થ સાધવા માટે આ યંત્ર ઉપયોગી છે.

આ પરમ સદ્‌ભાવ છે, મનોહર તત્ત્વ છે અને સર્વ શાસ્ત્રોનો સાર છે, માટે દરેક કાર્યમાં યોજી શકાય છે.

યંત્ર ૩૬—પ્રતમાં વિધિ નથી.

યંત્ર ૩૭—

અરણુના પત્ર ઉપર કાગ પીંછાની લેખિનીથી પોતાના રક્ત વડે લખી આ યંત્ર અગ્નિ ઉપર તપાવવાથી શત્રુઓનો નાશ કરે છે.

યંત્ર ૩૮—

શરાવ સંપુટમાં (બે કોડીઆ ઉપરાઉપરી મૂકી) અગર પાટીઆ ઉપર પીતવર્ણ હરતાલ અથવા હલદરથી આ યંત્ર લખવાથી વિષનો નાશ કરે.

યંત્ર ૩૯—

આ યંત્ર શુભ દ્રવ્યથી લખી ઘરે સ્થાપન કરવાથી સર્વ પ્રકારે શાંતિને આપનાર છે.

યંત્ર ૪૦—

આ યંત્ર કંકુ, ગોરોચંદન અને ચંદન આદિ સુગંધી દ્રવ્યોથી લખી ભુજાદિ સ્થળે બાંધવાથી ગ્રહશાંતિ કરે, આ યંત્રમાં જણાવેલા પાંચે વર્ણ ભિન્ન ભિન્ન રચનાના પ્રકારથી સર્વ કાર્ય કરનાર છે. તે આ પ્રમાણેઃ—દરેક શુભકાર્યમાં માહેંદ્રમંડળ યોજવું અને દુષ્ટકાર્યમાં આગ્નેય તેમજ વાયવ્યમંડળનો ઉપયોગ કરવો.

—— ০ ——

'અટ્ટે મટ્ટે' યંત્રની વિધિ.

યંત્ર ૪૧ ની વિધિ:—

મંત્રઃ—ॐ नमो भगवते श्रीपार्श्वनाथाय ह्रीँ धरणेन्द्रपद्मावतीसहिताय अट्टे मट्टे क्षुद्रविघट्टे क्षुद्रान् दुष्टान् स्तम्भय स्तम्भय स्वाहा।

વિધિ:—

कुङ्कुमगोरोचनादि सुरभिद्रव्यैर्भूर्यपत्रोपरि पूर्वलिखितमन्त्रेणाभिमन्त्र्य १०८ जाति लेखिन्या लिखित्वा तदनन्तरं मन्त्रेणानेन यन्त्रं जपित्वा कण्ठे शीर्षे बाहौ हस्ते वा बध्नीयात्। ततोऽरण्ये दुष्टश्वापदादि भयेऽपराजितो, राजकुले चापराजितो भवति। शाकिनी-भूत-पिशाच-राजकुलानां मुखबन्धो भवति। सर्वकर्मकरी रक्षा निश्चयेन सिद्धिः॥

ભાવાર્થ:—

કંકુ, ગોરચંદનાદિ સુગંધી દ્રવ્યથી ભોજપત્ર ઉપર જણાવેલ મંત્રથી ૧૦૮ વાર મંત્રી, જાઈની કલમથી યંત્ર લખી પછી એજ મંત્રથી યંત્રને મંત્રી, ગળે, મસ્તકે, ભુજાએ અથવા હાથે બાંધીએ તો અરણ્યમાં દુષ્ટ હિંસક જાનવરથી પરાભવ ન પામે, રાજદરબારમાં જય મેળવે, શાકિની, ભૂત, પિશાચ, રાજકુલનો મુખબંધ થાય; આ વિદ્યા સિદ્ધથએલી હોય તો સર્વ કાર્યમાં રક્ષા કરવા વાળી નિશ્ચયે કરીને છે.

યંત્ર ૪૨ ની વિધિ:—

મંત્ર:—

ॐ नमो भगवते श्रीपार्श्वनाथाय ह्रीँ धरणेन्द्रपद्मावतीसहिताय अट्टे मट्टे क्षुद्रविघट्टे क्षुद्रान् दुष्टान् स्तम्भय स्तम्भय स्वाहा।

વિધિ:—

मन्त्रेणानेन वार १०८ पुष्पमाला जपित्वा पात्रस्य कण्ठे प्रक्षेप्या भूत-प्रेत-पिशाच-शाकिनी-डाकिन्यादीनां सर्वरोगादीनां च स्तम्भनं भवति

निश्चयेन । महाप्रतापकृदिदं यन्त्रम् । चिन्तामणिसमानम् गुरोः प्रसादात् सिद्धिर्भवति । श्रीपार्श्वनाथस्य चरणकमलप्रभावात् निर्विघ्नं सिद्धिरस्ति ॥

ભાવાર્થઃ—

ઉપરોક્ત મંત્રથી ૧૦૮ વાર પુષ્પમાળા મંત્રી પાત્ર (ગ્રસ્ત અથવા રોગી) ને ગળે નાંખીયે તો ભૂત, પ્રેત, પિશાચ, શાકિની, ડાકિની વગેરેનું તેમજ સર્વરોગોનું સ્તંભન કરે. આ યંત્ર મહા પ્રતાપ વાળો છે. ચિંતામણિ રત્ન સમાન છે. ગુરૂ કૃપાએ સિદ્ધ થાય [અથવા] શ્રીપાર્શ્વનાથભગવંતના ચરણકમલના પ્રભાવથી નિર્વિઘ્ન પણે સિદ્ધ થાય.

યંત્ર ૪૩ ની વિધિઃ—

इदमपि यन्त्रं पूर्वविधिना पट्टे विलिख्य, पात्रं निवेश्य, गुग्गुलगुटिकां १०८ जुहुयात् ततो भूतोच्चाटनं भवति ।

एकान्तर–वेलाज्वर–तृतीयज्वरादिषु अभिमन्त्रितरक्षया कुण्डकत्रयं कृत्वा इदं यन्त्रं भूर्ये लिखित्वा कुङ्कुमादिना पुनर्यन्त्रस्य पूजां कृत्वा एतन्मध्यवर्तिना क्षुद्रविघट्टे इत्यत्र पुरुषरोगनामोच्चारणपूर्वकं मन्त्रेणानेन जापं विधाय कुमारीसूत्रेणात्मप्रमाणेन दवरकं कुर्यात् तत् तस्य हस्तादौ बध्यते क्षुद्रोपद्रवं दूरं स्यात् ।

पुनरिदमेव यन्त्रं चन्दनादिना पूज्यते पवित्रस्थाने रक्षा अभिमन्त्र्य प्राकाराकारेण क्रियते दूरस्थो रोगिणः श्रीखण्डेन खटिकया लिखित्वा पूज्यते भव्यो भवति ।

पट्टे लिखित्वा सहस्र १२००० जापो जातिपुष्पैर्दशांशेन होमः ततो मन्त्रः सिद्ध्यति ।

ઉપરોક્ત વિધિ પ્રમાણે આ યંત્ર પાટલા ઉપર લખી તે ઉપર પાત્રને બેસાડી ગુગ્ગલ ગોળી ૧૦૮ હોમીએ તો ભૂતોચ્ચાટન થાય.

એકાંતર (એકાંતરીયો) વેલાજ્વર (ટાઇમે ટાઇમે આવનાર) અને તૃતીયજ્વર (ચોથીયો) વગેરે તાવમાં ઉક્ત મંત્રથી મંત્રેલી

રક્ષા વડે ૩ ત્રણ કુંડાળા કરી આ યંત્ર કંકુ વગેરેથી ભોજપત્ર પર લખી ફરી યંત્રની પૂજા કરી, મંત્રની મધ્યે આવેલા ક્ષુદ્રવિઘટ્ટે શબ્દને બદલે–ઠેકાણે પુરૂષના રોગનું નામ બોલીને આ મંત્રથી જાપ કરી કુંવારી છોકરીએ કાંતેલા સુતરનો શરીર પ્રમાણ દોરો રોગીના હાથ વગેરે સ્થાને બાંધવાથી ક્ષુદ્રોપદ્રવ દૂર થાય.

આજ યંત્ર ચંદન વગેરેથી લખી પૂજી પવિત્ર સ્થાને રક્ષા મંત્રી કુંડાળા ૩ ત્રણ કરી, રોગીને દૂર બેસાડી શ્રીખંડ તથા ખડીથી લખી પૂજીએ તો (રોગી) નિરોગી થાય.

આ યંત્ર પાટલા ઉપર લખી ૧૨૦૦૦ બારહજાર જાઈના ફૂલથી જપી, દશાંશ (બારસો) હોમ કરવાથી મંત્ર સિદ્ધ થાય છે.

'તિજયપહુત્ત (સત્તરિસય) સ્તોત્ર' ના યંત્રોની વિધિ.

યંત્ર. ૪૪--

तिजयपहुत्तप्रथमयंत्रविधिः—

पणमिय सिरिसंतिजिणं थुणामि एकेहिं अरिहसत्तरिसयं।
परमिट्ठिकुट्ठेसुं आगमविहि सव्वओभद्दं ॥१॥

तेयाला चउवीसा तीसा छत्तीस सत्ततीसा य।
कम्मवणदहणनिउणा जिणवसहा दिंतु मम सिद्धिं ॥२॥

पणतीसा इगताला बायाला तिविस ईगुणतीसा य।
कल्लाणपंचकलिया संघस्स कुणंतु कल्लाणं ॥३॥

बावीसा अट्ठवीसा चउतीसा दुगुणवीस छायाला।
सिहि अहियाहि अहि अहिय दुट्ठट्ठिय मोहजोहहरा ॥४॥

गुणयाला पणयाला छव्वीसा सत्तवीस तित्तीसा।
जरमरणरोगरहिया मंगलं दिंतु मे (मम सिद्धिं) ॥५॥
इगतीसा बत्तीसा ठतीस चउचत्त पणवीसा।
वंतरभूयपिसाया रक्खस भुहरक्खगा हुंतु ॥६॥
इय विहिणा सत्तरिसयं पडिलेहिअ जो थुणेइ।
अच्चेई तस्स नय हवइ विग्घं सिग्घं सिद्धिं लमेइ य ॥७॥
सिरि नण्णसूरि पणयं सत्तरीसय जिणवराणं भत्तीइ।
भवियाण कुणउ संतिं रिद्धिबुद्धिं धिइकित्तिं ॥८॥

-इति सत्तरिसयं यन्त्रस्तवं-इति प्रथम यन्त्रविधिः ॥१॥

ભાવાર્થ:--

શ્રી શાંતિનાથપ્રભુને નમસ્કાર કરીને પરમેષ્ઠિકોષ્ટકમાં આગમ વિધિ પ્રમાણે સર્વતોભદ્ર નામના યંત્રથી ૧૭૦ અરિહંતોને સ્તવું છું. (૧)

૪૩, ૨૪, ૩૦, ૩૬, અને ૩૭ એ કર્મવનને દહન કરવામાં નિપુણ એવા જિનશ્વરો મને સિદ્ધિ આપો. (૨)

૩૫, ૪૧, ૪૨, ૨૩, અને ૨૯ એ પંચકલ્યાણકથી યુક્ત જિનેશ્વરો મને સિદ્ધિ આપો. (૩).

૨૨, ૨૮, ૩૪, ૪૦, અને ૪૬ એ જિનેશ્વરો અગ્નિ, સર્પ, વ્યાધિ, શત્રુ, રાજા અને મોહરાજાના દુષ્ટ એવા મહાજોદ્ધાઓને હરો. (૪).

૩૯, ૪૫, ૨૬, ૨૭, અને ૩૩ એ જરા, મરણ અને રોગથી રહિત તીર્થંકરો મને મંગળ અને સિદ્ધિ આપો. (૫)

૩૧, ૩૨, ૩૮, ૪૪ અને ૨૫ એ તીર્થંકરો વ્યંતર, ભૂત, પિશાચ અને રાક્ષસ પ્રમુખથી રક્ષણ કરનારા થાઓ. (૬)

આ વિધિ પ્રમાણે ૧૭૦ યંત્ર વસ્ત્ર પર લખી જે પુરુષ સ્તવે અને પૂજે તેને કોઈ વિઘ્ન થાય નહિ અને તરત સિદ્ધિ થાય. (૭)

શ્રી**નન્નસૂરિ**થી નમસ્કૃત આ ૧૭૦ જિનેશ્વરો ભક્તિ કરનાર ભવિકોને શાંતિ, ઋદ્ધિ, બુદ્ધિ, ધૃતિ અને કીર્તિ કરો. (૮)

યંત્ર. ૪૫—द्वितीययन्त्रविधिः ॥ स्तोत्रं ॥

आनंदोल्लासनमत्त्रिदशपतिशिरःप्रसूनपूज्यपदं ।
जिनसप्ततिशतमानम्य वच्मि तस्यैव संस्तवनम् ॥१॥
जंबूद्वीपे भरतैरावतयोरेकमेकमभिनौमि ।
तत् द्वात्रिंशद्विजयेष्वेकैकं जिनवरं वन्दे ॥२॥
धातकिखंडद्वीपे द्विगुणैर्भरतद्विके जिनद्वितयं ।
ऐरावते जिनयुगलममलमभिनौमि सद्भक्त्या ॥३॥

वन्दे महाविदेहे जिनाँश्चतुःषष्टिविजयसंभविनः।
केवलकिरणोद्द्योतितजगत्त्रया (ध्वस्त) संतमसान् ॥४॥

श्रीपुष्करार्धनाम्नि च तावत एव प्रमाणतः प्रयतः।
परमेष्ठिनः समभिष्टौमि नष्टकर्माष्टविद्वेष्यान् ॥५॥

वरकनकशंखविद्रुममरकतघनसन्निभं विगतमोहं।
सप्ततिशतं जिनानां सर्वामरपूजितं वन्दे ॥६॥

दवदहनं भूभृद्दंभस्तस्करविद्युत्फणीभविस्फोटम्।
हरिमारिबन्धनभयं तत्कालं संस्मृतं हरति ॥७॥

यो यंत्रस्थं ध्यायति सप्ततिशतमर्हतां पुलकिताङ्गः।
न भवंति रुजो नश्यंति वारयस्तस्य सर्वेऽपि ॥८॥

द्वौ सप्त सप्तसप्ततिरशीतिरथ संयुता चतुर्भिश्च।
एकाशीतिरशीतिः षट् च त्रयोऽष्टौ तथैकः स्यात् ॥९॥

त्र्यधिकाशीतिः सप्ततिरष्टयुक्ताऽशीतिरेकयोना च।
द्व्यशीतिश्चत्वारः पंच च यंत्रे विधिर्ज्ञेयः ॥१०॥

क्षितिपतिमतिसंक्रुद्धं जपितं बीजाक्षरैः प्रसाधयति।
हरहुंहः सरसुंसः ॐ क्लीं ह्रीं हुँ फट् स्वाहा ॥११॥

घनसारचंदनद्रव्यैर्लिखितं पात्रे पयः प्रपीतं च।
विस्फोटनाशनं खलु कुर्यात् द्वारे तथा न्यस्तम् ॥१२॥

पापमलं दहति भृशं हृत्पंकजकोटरे तथा ध्यातम्।
त्रिभुवनमपि वशमानयति यंत्रमेतत् प्रपूजयतः ॥१३॥

षोडशकोष्ठगतं यः सबीजमेतत् करेऽनिशं दध्यात्।
तस्य करस्था पुंसः कल्याणपरंपरा सकला ॥१४॥

इति सप्ततिशतजिनपतिसंस्तवनं ये प्रपठ्य पटुमतयः।
ध्यायति मनसि तेषां तु हरिभद्रं पदं सुचिरम् ॥१५॥

—इति सप्ततिशतं यंत्रविधिः—द्वितीययंत्रस्तोत्रं ॥

ભાવાર્થ:—

આનંદના ઉલ્લાસપૂર્વક નમસ્કાર કરતા ઇંદ્રોના મસ્તક ઉપર રહેલાં પુષ્પો વડે પૂજાએલા છે ચરણો જેમના એવા ૧૭૦ જિનેશ્વરોને નમસ્કાર કરીને તેઓનુંજ સ્તવન રચું છું. ૧

જંબુદ્વીપના એક ભરત અને એક ઐરવતક્ષેત્રમાં એકેક તથા મહાવિદેહક્ષેત્રની ૩૨ વિજય છે તે દરેકમાં એકેક, આ પ્રમાણે ૩૪ જિનેશ્વરોને વંદન કરૂં છું. ૨

જંબુદ્વીપ કરતાં ધાતકીખંડનું પ્રમાણુ બમણું હોવાને લીધે તેમાં રહેલા બે ભરત અને બે ઐરવતક્ષેત્રમાં બે, એ પ્રકારે ૪ જિનવરોને ભક્તિપૂર્વક નમસ્કાર હો. ૩.

ધાતકીખંડમાં બે મહાવિદેહક્ષેત્રો હોવાથી તેની ૬૪ વિજયોમાં ઉત્પન્ન થએલા, અને કેવલજ્ઞાનથી પ્રકાશિત કરેલા ત્રણે જગતના અજ્ઞાનરૂપી અંધકારને તેમજ ગાઢ પાપનો નાશ કરનારા જિનેશ્વર દેવોને નમસ્કાર–વંદન હો. ૪

પુષ્કરાર્ધક્ષેત્રમાં પણ પ્રમાણુમાં તેટલાજ (ધાતકીખંડના સમાનજ) અષ્ટકર્મરૂપ શત્રુઓનો નાશ કરનારા જિનેંદ્રોને સ્તવું છું ૫.

શ્રેષ્ઠ સુવર્ણ (પીતવર્ણ), શંખ (શ્વેતવર્ણ), પરવાળા (રક્તવર્ણ), મરકત મણિ (નીલા), વર્ષાદથી પૂર્ણ વાદળાં જેવા (શ્યામ) વર્ણવાળા, મોહ રહિત અને સર્વ દેવતાઓથી પૂજિત ૧૭૦ જિનેશ્વરોને વંદન કરૂં છું. ૬

દાવાનલ, રાજ, પાણી, ચોર, વિજળી, સર્પ, હાથી, વિસ્ફોટક, સિંહ, મારી (મરકી) અને બંધન વગેરે ભયો (જેઓના) સ્મરણ માત્રથી તત્કાલ નષ્ટપણાને પામે છે. ૭

આ યંત્રમાં રહેલા ૧૭૦ જિનેશ્વરદેવોનું આનંદથી પુલકિત દેહવાળો થઇને જે મનુષ્ય ધ્યાન કરે છે તેને કોઈ પણ પ્રકારના રોગ

થતા નથી અને (તેના) સર્વે પ્રકારના શત્રુઓ નાશ પામે છે. ૮
આ સ્તોત્રમાં યંત્રનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે જણાવેલું છે.—

૨, ૭, ૭૭, ૮૪ (પ્રથમ લીટીમાં), ૮૧, ૮૦, ૬, ૩ (બીજી લીટીમાં) ૮, ૧, ૮૩, ૭૮ (ત્રીજી લીટીમાં), અને ૭૯, ૮૨, ૪, ૫ (ચોથી લીટીમાં) આ પ્રમાણે યંત્ર ભરવાનો વિધિ જાણવો. ૯-૧૦

हरहुंहः सरसुंसः ॐ क्लीं ह्रीं हुँ फट् स्वाहा આ બીજાક્ષરોથી જાપ કરતાં અત્યંત ક્રોધિત થએલો રાજા પણ પ્રસન્ન થાય છે. ૧૧

કેસર, ચંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી કોઈ પાત્રમાં લખી તે પાણી પાવામાં આવે અગર દરવાજા ઉપર લખે તો વિસ્ફોટકનો નાશ કરે. ૧૨.

આ યંત્રનું હૃદયકમળમાં ધ્યાન ધરવાથી પાપરૂપી મળને બાળી નાંખે છે અને પૂજન કરતાં ત્રણે લોકને વશ કરે છે. ૧૩

૧૬ સોળ કોષ્ટકમાં દર્શાવેલ બીજાક્ષર સહિત આ યંત્રને જે માણસ હાથમાં ધારણ કરે છે તેને સર્વ કલ્યાણની પરંપરા પ્રાપ્ત થાય છે. ૧૪.

આ ૧૭૦ જિનેશ્વરોનું સ્તવન જે મનુષ્ય નિર્મલ બુદ્ધિપૂર્વક મનમાં ધ્યાવે છે તે દીર્ઘકાલીન સુખથી મનોહર (મોક્ષ) સ્થાન મેળવે છે. ૧૫.

યંત્ર. ૪૬—

तृतीययंत्रविधिः। यंत्रं प्रथममेव ॥

पुष्पदर्शनानंतरं बृहत् सप्ततिशतं यंत्रं श्रीपर्णपट्टे चंदनकर्पूरेण जातिलेखिन्या पवित्रांगो मंत्रि विलिख्य एकभक्तेन ब्रह्मचर्येण भूमीशयनादि दिनत्रयं श्वेतसुरभिपुष्पैः तद्गृहे गत्वा अष्टोत्तरसहस्रजापं प्रतिदिनं त्रिकालं अष्टप्रकारी पूजां कृत्वा ॐ वरकनकशंख० १ अनेन गाथामंत्रेण जापो देयात् जापे समाप्ते तृतीयदिने रात्रौ पाश्चात्य घटीका ४ समये सा स्त्री गुप्तगृहे स्नानं कार्यते सा स्त्री कृतस्नानां मुक्तकेशां नीरावरणीं ऊर्द्धि-

कृत्या सापि भर्त्ता एकवर्णीगोदुग्धमानयेत् तत्र स्नानगृहे नीत्वा स्वयमानिस्मपत्तेः संध्यासावद्दिग् रूप्यमयं यंत्रं प्रक्षाल्य कच्चोलके प्रक्षाल्य पल १ प्रमाणं दुग्धं पूर्वाभिमुखीभूत्व उर्ध्वं पिबति ततो मुखशुद्धिः तांबूलादि गृहित्वा पवित्र अद्भूत शृंगारं कृत्वा अन्यमुखं नावलोकयंति देवालयं गत्वा देवानां देवान् गोत्रदेवता दीप धूपं पूजयित्वा तत्र मंत्रिणं गुरुं नमस्कृत्य आशिर्वादं गृहित्वा तत्र गुरुणा रक्षां कारयेत् ॐ भवण० एतद्गाथया रक्षा कार्या। सा स्त्री देवगुरुपुरो वांछितं याचयित्वा पश्चात् सूर्योदये शयनगृहे प्रविशति तत्रैव स्वेच्छायां संभोगो कार्यः। तानि त्रिणी अपि दिनानि ते दंपतीभ्यां अमृताहारो विधेयः। तस्याः पुत्रप्राप्तिः। सर्वदोषा वातपित्तकफोद्भवाः रोगाश्च प्रशाम्यन्ति।

–इति तृतीययंत्रविधिः- संततिफलप्रदं समाप्तं सत्यमिदं निःसंदेहः ॥श्री॥

ભાવાર્થ:—

સ્રીને રજોદર્શન થયા બાદ શ્રીપર્ણના પાટલા ઉપર ચંદન, કર્પૂરના મિશ્રણથી જાઈની કલમથી બૃહત્ સપ્તતિશત યંત્ર લખી પવિત્ર અંગવાળો મંત્રી (મંત્રવાદી) તેને ઘેર જઇ ઉપવાસ, બ્રહ્મચર્ય, ભૂમિશયનાદિ પૂર્વક ત્રણ દિવસ સુધી શ્વેત સુગંધી પુષ્પથી હરહમેશ ૧૦૦૮ જાપ કરે, ત્રિકાળ અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરે પછી ॐ वरकनकशंख० આ ગાથા મંત્રનો જાપ કરે, જાપ સમાપ્ત કરી ત્રીજે દિવસે રાત્રે, રાતની પાછળની ચાર ઘડી બાકી રહે તે સમયે તે સ્રીને ગુપ્તગૃહે (કોઈ દેખી ન શકે તેવી જગ્યાએ) સ્નાન કરાવી, છુટા કેશે કંઈ પણ આચ્છાદન વગર (નગ્નાવસ્થામાં) ઊભી રાખી તેના પતિ પાસે એકવર્ણી ગાયનું દૂધ મંગાવી તે રૂપ્યમય યંત્રને પખાલીને વાટકીમાં ૧ પલ પ્રમાણ દૂધ પૂર્વ દિશા સન્મુખ ઊભી રાખીને પીવડાવવું. પછી મુખ વગેરે શુદ્ધ કરી તાંબૂલાદિ (પાન વગેરે) લઈ બીજા કોઇનું પણ મુખ જોયા વગર શ્રેષ્ઠ શૃંગાર કરી (વસ્ત્રાભૂષણ પહેરી) જિનમંદિરમાં જઇ જિનેશ્વર દેવ તેમજ ગોત્રદેવતાની ધૂપ, દીપ આદિથી પૂજા કરી, મંત્ર આપનાર ગુરુ વગેરેને

વંદન-નમસ્કાર કરી આશિર્વાદ મેળવી ગુરૂ પાસે [તે સ્ત્રીએ] રક્ષા કરાવવી. [ગુરૂ] ॐ भवणवइ० આ ગાથાથી રક્ષા કરે. પછી સ્ત્રી ગુરૂ પાસે વાંછિતની યાચના કરે. ત્યારપછી સૂર્યોદય સમયે શયનગૃહમાં પ્રવેશ કરે અને ત્યાં (પોતાના પતિ સાથે) સ્વેચ્છાપૂર્વક સંભોગાદિકમાં પ્રવૃત્ત થાય. તે ત્રણે દિવસ પતિ-પત્નિએ અમૃતાહાર (દુધ, સાકર, ઘી અને ઘઉં વગેરે સાત્વિક આહાર) કરવો પુત્ર પ્રાપ્તિ થાય. દેવ, ક્ષેત્રપાળ વગેરેના સર્વ દોષ તથા વાત, પિત્ત, કફાદિકથી ઉદ્‌ભવેલા તમામ રોગો શાંત થાય. સંતતિ પ્રાપ્ત થાય. આ ત્રીજો યંત્ર સત્ય છે. સંદેહ નથી.

યંત્ર. ૪૭—

चतुर्थयंत्रविधिर्लिख्यते।

ॐ मंजुरवं मंजुघोषं हन हन दह दह पच पच मथ मथ क्रीड क्रीड प्रस्कंद प्रस्कंद विध्वंसय विध्वंसय सर्वदोषान् विनाशय विनाशय सर्वभूतान् विमर्दय विमर्दय हूं त्रिलोकाधिपतये हूं फट् स्वाहा।

सप्ततिशतयंत्रं सर्वदोषाणां नाशनं जिनमातृनामसहितं श्वेतद्रव्यैर्लिख्यते श्वेतपुष्पैः प्रपूज्यते मंत्रो जप्यते सर्वदोषनाशनं।

—चतुर्थयंत्रविधिः समाप्तः॥

ભાવાર્થ:—

૧૭૦ નો યંત્ર જિનેશ્વરદેવોની માતાઓનાં નામ સહિત શ્વેતદ્રવ્યથી લખી શ્વેતપુષ્પથી પૂજિને મંત્ર જપિએ તો સર્વ દોષનો નાશ થાય.

યંત્ર. ૪૮—

पंचमं यंत्रं लिखित्वा गृहे पूज्यते शांतिर्भवति। सत्यं निःसंदेहः॥

ભાવાર્થ:—

આ યંત્ર લખી ઘરે પૂજિએ તો શાંતિ થાય. સત્ય છે; એમાં સંદેહ રાખવા જેવું નથી.

યંત્ર. ૪૯—

सत्तरिसयं जिणाणं षोडश विद्यादेव्याः बीजाक्षरसमन्विता मूलमंत्रेण सत्तरिसयं जापः पुष्प १७० सुगंधि पुष्पैः षोडशदेव्याः पुष्प १६ हरहुंहः पुष्प १६ क्षिप ॐ स्वाहा पुष्प ५ मध्ये पुष्प ६ बीजाक्षर झ्ल्व्यूं क्षौं १ पुष्प ३ चतुष्कोणे यक्ष ४ पुष्प अंबिकाशासनदेवी पुष्प २ ॐ ह्राँ ह्रीँ ह्रूँ ह्रौं हः पुष्प ६ एवं पुष्प ६ २२८ भूर्जपत्रेषु वा पट्टे लिखित्वा पूजनीयं गृहे संपदां सर्वां करोति । कुङ्कुमकर्पूरकस्तुरीकायाः सुरभिद्रव्यैः लिख्यते मध्ये फलं प्रयोज्यं सफलो भवति ।

–इति षष्ठ सप्ततिशतं यंत्रं । रक्षायंत्रं । सत्यं ॥

ભાવાર્થ:—

૧૬ વિદ્યાદેવી અને બીજાક્ષર યુક્ત ૧૭૦ નો યંત્ર ભોજપત્ર અથવા પાટલા ઉપર, કંકુ, કપૂર અને કસ્તુરી વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખવો. પછી મૂળ મંત્રથી ૧૭૦ જિનેશ્વરો ૧૭૦ પુષ્પથી, ૧૬ વિદ્યાદેવીઓ ૧૬ પુષ્પથી, હરહુંહઃ ૧૬ પુષ્પથી, ક્ષિપ ૐ સ્વાહા ૫ પુષ્પથી, મધ્ય પ્રદેશ ૬ પુષ્પથી, બીજાક્ષર હમ્લ્વ્યૂં ક્ષૌં ૧ પુષ્પ ૩, ચારખુણે યક્ષ ૪ પુષ્પ ૪ થી, અંબિકા શાસનદેવી ૨ પુષ્પથી, ૐ હ્રાં હ્રીં હ્રૂં હ્રૌં હઃ ૬ પુષ્પથી, આ પ્રમાણે ૨૨૮ પુષ્પથી હરહમેશ [યંત્રની] પૂજા કરે તો સર્વ સંપદાની પ્રાપ્તિ થાય. સફળ થાય. આ રક્ષા યંત્ર છે.

યંત્ર. ૫૦—

गोरोचनादिना लिखित्वा कट्यां बध्यते सर्वज्वरग्रहपिशाचादि शाकिन्यादि दोषं नाशयति । स्थाले लिखित्वा पिबेत् शीतलिकां नाशयति ।

ભાવાર્થ:—

ગોરૂચંદનાદિ સુગંધી દ્રવ્યથી લખી કમ્મરે બાંધવામાં આવે તો સર્વ પ્રકારના તાવ, ગ્રહ, પિશાચ, શાકિની આદિના દોષ

ટળે. અને થાળીમાં લખી પીવાથી શીતળા (માતા) નો ઉપદ્રવ શાંત થાય.

યંત્ર. ૫૧—

सत्तरिसयं यंत्रं सर्वकार्येषु सुख उपजीयवं ॥

ભાવાર્થ:—

આ ૧૭૦ ના યંત્રથી સર્વ કાર્યમાં સુખ ઉપજે.

યંત્ર. ૫૨—

इदं सप्ततिशतं यंत्रं प्रधानचंदनेन स्थाल्यां लिखित्वा जातिलेखिन्या अष्टोत्तरशतं पुष्पैः संपूज्य ततः स्थालीं प्रक्षाल्य पानीयं सप्तदिनानि पिबेत् सर्वदोषा शांति तं संहरति। पट्टे भक्त्या पुष्पादिभिः संपूज्यः सकलदूषितोपद्रवं राज्यादिभयं च प्रशमयति सर्वजनानुरागं च करोति। नवमं यंत्रविधिः संपूर्णम् ॥

ભાવાર્થ:—

આ ૧૭૦ નો યંત્ર ઉત્તમ ચંદનથી જાઇની કલમથી થાળીમાં લખી ૧૦૮ પુષ્પથી પૂજિ તે થાળી પખાલીને પાણી ૭ સાત દિવસ સુધી પીવાથી સર્વ દોષોનો નાશ થાય. પાટલા ઉપર લખી ભક્તિપૂર્વક પુષ્પાદિથી પૂજન કરવાથી સર્વ પ્રકારના દુષ્ટ ઉપદ્રવો, રાજ્ય વગેરેના ભયની શાંતિ કરે, (અને) સર્વ લોકને અનુરાગી બનાવે.

યંત્ર. ૫૩—

यंत्रमिदं गृहे चतसृषु भित्तिषु लिखेत् सर्वचौरभयं हरति।

ભાવાર્થ:—

આ યંત્ર ઘેર ચારે દિશાની ભિંતે લખવાથી ચોરના ભયનું નિવારણ કરે છે.

યંત્ર. ૫૪—

पणवीसा य असिआ पनरस पन्नास जिणवर समूहो।
नासेउ सयलदुरिअं भवियाणं भत्तिजुत्ताणं ॥१॥

विसा पणयाला विय तीसा पन्नत्तरी जिणवरिंदा।
कम्मरयविप्पमुक्का झायह एए पयत्तेणं ॥२॥
सत्तरि पणतीसा वि य सट्ठी पंचेव जिणगणो एसो।
जो झाएइ पहट्ठो सो मुच्चइ सयलदुरिएहिं ॥३॥
पणपन्ना य दसेव य पन्नट्ठी तह य चेव चालीसा।
अकोहे य तित्थयरा सोलस कुट्ठेहिं झाएह ॥४॥
पंचदसकम्मभूमिसु उप्पन्नं सत्तरि जिणाण सयं।
विविहरयणाइवन्नो-वसोहिअं हरउ दुरियाइं ॥५॥
कम्मयखित्तुप्पन्ने तित्थयरे लोगसामिणो इहई।
तिविहंमि उ कालजुए सव्वं तिविहेण वंदामि ॥६॥
काऊणं सुहं ज्झाणं देवगुरूपूयणं सुहमुहुत्तेणं।
कुङ्कुमरोयणकप्पूरेण य लिह चक्कं तु ॥७॥
न य पहवंति पिसाया साइणि नहु चोरगाइ दुट्ठवेयाला।
अन्नेय दुट्ठसत्ता पयाए धरिज्जमाणीय ॥८॥

ભાવાર્થ:—

૨૫, ૮૦, ૧૫ અને ૫૦ જિનેશ્વરોનો સમૂહ ભક્તિ યુક્ત ભવિક જનોના સર્વ પાપનો નાશ કરો. ૧

૨૦, ૪૫, ૩૦ અને ૭૫ એ કર્મ રજથી મુક્ત થએલા જિનેશ્વર દેવોનું પ્રયત્નપૂર્વક ધ્યાન કરીએ. ૨

૭૦, ૩૫, ૬૦ અને ૫ એ જિન સમૂહનું જે મનુષ્ય હર્ષ પૂર્વક ધ્યાન કરે છે તે [મનુષ્ય] સર્વ પાપથી મુક્ત થાય છે. ૩

૫૫, ૧૦, ૬૫ અને ૪૦ એ ક્રોધ રહિત જિનેશ્વરોનું ૧૬ ખાનામાં ધ્યાન કરવું. ૪

પંદર કર્મભૂમિમાં (૫ ભરત, ૫ ઐરવત અને ૫ મહાવિદેહમાં) ઉત્પન્ન થએલા અને વિવિધ રત્નોના જેવા વર્ણથી શોભિત

[શરીર વાળા] ૧૭૦ જિનેશ્વરો [ધ્યાન ધરનારના] પાપનો નાશ કરો. ૫

કર્મભૂમિના ક્ષેત્રોને વિષે ઉત્પન્ન થએલા લોકના નાયક એવા ત્રણે (અતીત, અનાગત અને વર્તમાન) કાળના તીર્થંકરોને ત્રિવિધે (મન, વચન અને કાયાયે) વંદન કરું છું. ૬

શુભ ધ્યાન ધરીને તથા દેવ ગુરુનું પૂજન કરીને શુભમુહુર્તે કુંકુ, ગોરોચન તથા કપૂરથી ચક્ર લખીયે. ૭

આ યંત્ર ધારણ કરવાથી (પાસે રાખવાથી) પિશાચ, શાકિની, ચોર વગેરે, દુષ્ટ વૈતાલ તથા અન્ય કોઇ દુષ્ટ પ્રાણી પરાભવ કરી શકે નહિ. ૮

યંત્ર. ૫૫-૫૬—

तिजयपहुत्तपयासय अट्ठमहापाडिहेरकयसोहं ।
समयक्खित्तठिआणं सरेमि चक्कं जिणिंदाणं ॥१॥

सत्तरिसयमुक्कोसं समरे विस दस वा समयक्खित्ते ।
चऊतीस पढमं दीवे णं अंतरदीवेसु ते दुगुणा ॥२॥
पणवीसा य असीआ पनरस पन्नास जिणवरसमूहो ।
नासेउ सयलदुरिअं भविआणं भत्तिजुत्ताणं ॥३॥

वीसा पणयाला विय तीसा पन्नत्तरी जिणवरिंदा ।
गहभूअरक्खसाइणि-घोरुवसग्गं पणासंतु ॥४॥
सत्तरि पणतीसा वि य सट्ठी पंचेव जिणगणो एसो ।
वाहिजलजलणहरिकरि-चोरारिमहाभयं हरउ ॥५॥

पणपन्ना य दसेव य पन्नट्ठी तह य चेव चालीसा ।
रक्खंतु मे सरीरं देवा सुरपणमिआ सिद्धा ॥६॥

ॐ हरहुंहः सरसुंसः हरहुंहः तहय चेव सरसुंसः ॥
आलिहियनामगब्भं चक्कं किर सव्वओभद्दं ॥७॥

ॐ रोहिणि पन्नत्ति वज्जसिंखला तहय वज्जअंकुसिआ।
चक्केसरि नरदत्ता कालि महाकालि तह गोरी ॥८॥
गंधारि महजाला माणवि वइरुट्ट तह य अच्छुत्ता।
माणसि महमाणसिआ विज्जादेवीओ रक्खंतु ॥९॥
पंचदसकम्मभूमिसु उप्पन्नं सत्तरिं जिणाण सयं।
विविहरयणाइवन्नो-वसोहिअं हरउ दुरिआइं ॥१०॥

चउतीस अइसयजुआ अट्ठमहापाडिहेरकयसोहा।
तित्थयरा गयमोहा झाएअव्वा पयत्तेणं ॥११॥
ॐ वरकणयसंखविद्दुम-मरगयघणसन्निहं विगयमोहं।
सत्तरिसयं जिणाणं सव्वामरपूइअं वंदे ॥१२॥ स्वाहा
अट्ठेव य अट्ठसयं अट्ठसहस्सं च अट्ठकोडीओ।
रक्खंतु मे सरीरं देवासुरपणमिआ सिद्धा ॥१३॥

ॐ भवणवइवाणवंतर-जोइसवासी विमाणवासी अ।
जे के वि दुट्ठदेवा ते सव्वे उवसमंतु ममं ॥१४॥ स्वाहा
चंदणकप्पूरेणं फलए लिहिऊण खालिअं पीअं।
एगंतराइगहभूअ-साइणिमुग्गं पणासेई ॥१५॥
इअ सत्तरिसयजंतं सम्मं मंतं दुवारि पडिलिहिअं।
दुरिआरिविजयवंतं निब्भंतं निच्चमच्चेह ॥१६॥

इति सप्ततिशतं यंत्रस्तोत्रं समाप्तं ॥

ભાવાર્થ:—

ત્રણ જગતના સ્વામીપણાને પ્રકાશ કરનાર અષ્ટ મહાપ્રાતિહાર્ય વડે કરીને સુશોભિત, સમયક્ષેત્રમાં એટલે અઢીદ્વીપમાં રહેલા જિનેશ્વરોના સમૂહને હું સ્મરૂં—સ્મરણ કરૂં છું ૧

બીજી ગાથા બરાબર સ્પષ્ટ નહિ હોવાથી તેનો અર્થ અહીં આપ્યો નથી.

પચીશ, એંસી, પંદર અને પચાસ એ પ્રમાણે તીર્થંકરોનો સમુદાય ભક્તિવંત ભવ્ય જીવોના સમગ્ર પાપનો નાશ કરો. ૩

વીશ, પીસ્તાલીશ, ત્રીશ અને પંચોતેર એટલા તીર્થંકરો ગ્રહ, ભૂત, રાક્ષસ અને શાકિનીના ઘોર ઉપસર્ગનો વિનાશ કરો. ૪

સીત્તેર, પાંત્રીશ, સાઠ અને પાંચ એટલા જિનેશ્વરો વ્યાધિ, જળ અથવા જ્વર, અગ્નિ, સિંહ, હાથી, ચોર અને શત્રુ સંબંધી મહા ભયને દૂર કરો. ૫

પંચાવન, દશ, પાંસઠ અને ચાલીશ એટલા સિદ્ધ થએલા તીર્થંકરો કે જેઓ દેવો અને અસુરોથી નમસ્કાર કરાએલા છે તેઓ મારા શરીરનું રક્ષણ કરો. ૬

ૐ हरहुंहः અને सरसुंसः તથા વળી ફરીથી हरहुंहः અને सरसुंसः એ પ્રમાણે મંત્રના બીજાક્ષર સહિત મધ્યમાં સાધકનું નામ લખવું એ રીતે નિશ્ચે કરીને સર્વતોભદ્ર (નામનો) યંત્ર થાય છે. ૭

તે યંત્રમાં ૐ (પ્રણવબીજ), ह्रीँ (માયાબીજ) અને श्रीँ (લક્ષ્મીબીજ), એ ત્રણ મંત્રબીજ પૂર્વક સોળ વિદ્યાદેવીઓનાં નામ લખવાં તે આ પ્રમાણેઃ—રોહિણી, પ્રજ્ઞપ્તિ, વજ્રશૃંખલા, વજ્રાંકુશી, ચક્રેશ્વરી, નરદત્તા, કાલી, મહાકાલી, ગૌરી, ગાંધારી, મહાજ્વાળા, માનવી, વૈરોટયા, અચ્છુપ્તા, માનસી અને મહામાનસિકા આ સર્વે વિદ્યાદેવીઓ રક્ષણ કરો. ૮–૯

પંદર કર્મભૂમિ માં ઉત્પન્ન થએલા ઉત્કૃષ્ટ એકસો ને સીત્તેર જિનેશ્વરો [શ્રી અજિતનાથ તીર્થંકરના સમયમાં એકસો ને સીત્તેર જિનેશ્વરો વિદ્યમાન હતા તે આ પ્રમાણેઃ—એક એક મહાવિદેહ ક્ષેત્રની બત્રીશ બત્રીશ વિજય હોવાથી પાંચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રની એકસો સાઠ વિજયમાં એક એક તીર્થંકર હોવાથી એકસો સાઠ તીર્થંકરો, વળી પાંચ ભરત અને પાંચ ઐરવત ક્ષેત્રમાં એક એક ક્ષેત્રમાં એક એક કુલ દશ ક્ષેત્રમાં દશ, સર્વ એકઠા મળી એકસો ને સીત્તેર જિનેશ્વરો],

જેઓ વિવિધરત્નોના વર્ણવડે શોભિત છે તે જિનેશ્વરો (મારા) પાપને હરો. ૧૦

ચોત્રીશ અતિશયવડે યુક્ત, અષ્ટ મહાપ્રાતિહાર્યવડે શોભિત અને નાશ પામ્યો છે મોહ જેમનો એવા તીર્થંકરો આદરથી ધ્યાન કરવા યોગ્ય છે. ૧૧

શ્રેષ્ઠ સુવર્ણ, શંખ, પરવાળા, નીલમણિ અને મેઘ સમાન વર્ણવાળા, મોહ રહિત અને સર્વ દેવોવડે પૂજિત એવા એકસો સીત્તેર જિનેશ્વરોને હું વંદન કરૂં છું. ૧૨

આઠ વળી આઠસો, આઠ હજાર અને આઠ ક્રોડ (જિનેશ્વરો) કે જેઓ દેવો અને અસુરોથી નમસ્કાર કરાએલા છે તેઓ મારા શરીરનું રક્ષણ કરો. ૧૩

ભવનપતિ, વાણવ્યંતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક એ ચારે દેવોની જાતિ મધ્યે જે કોઇ દુષ્ટ એટલે શાસનના દ્વેષી દેવ હોય તે સર્વે મારા પર ઉપશાંત થાઓ—મને વિઘ્ન ન કરો. ૧૪

ચંદન અને કપૂરવડે પાટીયા ઉપર આ યંત્ર આલેખી પછી તેને જળવડે ધોઇ તે જળ પીવાથી એકાંતરીયો વગેરે તાવ, ગ્રહ, ભૂત, શાકિની, મુદ્દગર વગેરેનો નાશ કરે છે. ૧૫

એ પ્રમાણે સમ્યક્ મંત્રરૂપ આ એકસો સીત્તેર જિનેશ્વરોનો યંત્ર દ્વારને વિષે લખ્યો હોય તો તે કષ્ટ અને શત્રુનો વિનાશ કરે છે. તેથી (હે ભવ્યજીવો!) તેને સંદેહ રહિત પણે નિરંતર પૂજો ૧૬

યંત્ર. ૫૭–૫૮–૫૯–૬૦–૬૧ ની વિધિ મૂળ પ્રતમાં નહિ હોવાથી આપી નથી પરંતુ આ બધાએ યંત્રો ભૂત, પ્રેત, દુષ્ટગ્રહ વગેરેની પીડાની શાંતિ કરનાર છે.

યંત્ર. ૬૨—

ॐ हरहुंहः सरसुंसः ॐ असिआउसा क्ष्म्ल्व्र्यूं जम्ल्व्र्यूं म्म्ल्व्र्यूं ह्म्ल्व्र्यूं स्म्ल्व्र्यूं नमः । अष्टोत्तरशतपुष्पैः यंत्रस्य स्थापना कार्या । ॐ रोहिणीप्रमुख

षोडशविद्यादेवीनां पूजा विधेया। भुवण० इति यंत्रपूजा। तथा यंत्र स्थाप्य ॐ ह्रीं श्रीं अर्हं असिआउसा १२५०० जापः, षोडशविद्यादेवी पूजायां नमः इति ॥

ભાવાર્થઃ—

ॐ हरहुंहः० આ મંત્રથી મંત્રી ૧૦૮ પુષ્પથી યંત્રની સ્થાપના કરવી. ॐ रोहिणि પ્રમુખ ૧૬ વિદ્યાદેવીઓની પૂજા કરવી. ॐ भवणवई० ગાથાથી યંત્ર પૂજા કરવી, તથા યંત્ર સ્થાપન કરીને ॐ ह्रीं श्रीं अर्हं असिआउसा નો ૧૨૫૦૦ જાપ કરવો. સોળ વિદ્યાદેવીઓની પૂજામાં નમઃ શબ્દ કહેવો.

યંત્ર. ૬૩—

ॐ हरहुंहः सरसुंसः ३० असिआउसा क्ष्म्ल्व्र्यूं ज्म्ल्व्र्यूं म्म्ल्व्र्यूं ह्म्ल्व्र्यूं स्म्ल्व्र्यूं नमः। अष्टोत्तरशतं पुष्पैः यंत्रं स्थाप्य ॐ असिआउसा १२००० जाप्य षोडशविद्यादेवी पूजायां नमः अनया युक्त्या ॐ भवण० इति यंत्रे जापं १०८ एषां दोषाणां निग्रहाय यंत्र पूजा। तथा मंत्र भण्य भण्य पुष्प १०८ यंत्रः संस्थाप्यः। पूर्व सेवा लिख्यते ॐ क्रों ह्रीं श्रीं अर्हं श्री असिआउसा नमः अनेन मंत्रेण जाप्य १२००० तथा भवण० गाथा मंत्रेण दशांश होमः इति समाप्तं ॥

ભાવાર્થઃ—

ॐ हरहुंहः આ મંત્રથી ૧૦૮ પુષ્પ મંત્રી યંત્રની સ્થાપના કરવી. ॐ असिआउसा મંત્રનો ૧૨૦૦૦ જાપ કરવો. સોળ વિદ્યાદેવીઓની પૂજા કરતી વખતે नमः શબ્દ કહેવો. આજ પ્રમાણે ॐ भवणवइ० ગાથાનો જાપ ૧૦૮ વખત કરવો. દેવાદિ દોષ ટાળવા માટે યંત્રની પૂજા કરવી. તથા મંત્ર ભણી ભણીને ૧૦૮ પુષ્પથી યંત્રની સ્થાપના કરવી.

પૂર્વ સેવાઃ—

ॐ क्रों ह्रीं श्रीं अर्हं श्री असिआउसा नमः આ મંત્રથી ૧૨૦૦૦ જાપ કીજે. તથા ॐ भवणवई० આ ગાથાના મંત્ર વડે દશાંશ હોમ કરવો.

—— o ——

श्रीमुनिसुंदरसूरिविरचित
श्रीसंतिकरस्तव

संतिकरं संतिजिणं, जगसरणं जयसिरीइ दायारं।
समरामि भत्तपालग-निव्वाणीगरुडकयसेवं ॥१॥
ॐ सनमो विप्पोसहि-पत्ताणं संतिसामिपायाणं।
झ्रौँ स्वाहामंतेणं, सव्वासिवदुरिअहरणाणं ॥२॥
ॐ संतिनमुक्कारो, खेलोसहिमाइलद्धिपत्ताणं
सौँ ह्रीं नमो सव्वो-सहिपत्ताणं च देइ सिरिं ॥३॥
वाणीतिहुअणसामिणि-सिरिदेवीजक्खरायगणिपिडगा।
गहदिसिपालसुरिंदा, सया वि रक्खंतु जिणभत्ते ॥४॥
रक्खंतु मम रोहिणि-पन्नत्ती वज्जसिंखला य सया।
वज्जंकुसि चक्केसरि, नरदत्ता कालिमहाकाली ॥५॥
गोरी तह गंधारी, महजाला माणवी अ वइरुट्टा।
अच्छुत्ता माणसिआ महामाणसिआउ देवीओ ॥६॥
जक्खा गोमुह महजक्ख, तिमुह जक्खेस तुंबरु कुसुमो।
मायंगविजयअजिआ, बंभो मणुओ सुरकुमारो ॥७॥
छम्मुह पयाल किन्नर, गरुडो गंधव्व तह य जक्खिंदो।
कूबर वरुणो भिउडी, गोमेहो पासमायंगा ॥८॥
देवीओ चक्केसरि, अजिआ दुरिआरि कालि महाकाली।
अच्चुअ संता जाला, सुतारयाऽसोय सिरिवच्छा ॥९॥
चंडा विजयंकुसिपन्नइत्ति निव्वाणि अच्चुआ धरणी।
वैरुट्टछुत्तगंधारि, अंब पउमावई सिद्धा ॥१०॥
इअ तित्थरक्खणरया, अन्नेऽवि सुरा सुरी य चउहा वि।
वंतरजोइणिपमुहा, कुणंतु रक्खं सया अम्हं ॥११॥

एवं सुदिट्ठिसुरगण-सहिओ संघस्स संतिजिणचंदो।
मज्झ वि करेउ रक्खं, मुणिसुंदरसूरिथुअमहिमा ॥१२॥
इअ संतिनाहसम्म-दिट्ठी रक्खं सरइ तिकालं जो।
सव्वोवद्दवरहिओ, स लहइ सुहसंपयं परमं ॥१३॥

ભાવાર્થ;—આ ગાથાઓનો અર્થ પંચપ્રતિક્રમણ સૂત્રના પુસ્તકમાં દરેક ઠેકાણે આપેલા હોવાથી અત્રે આપવામાં આવ્યા નથી.

—સારાભાઈ નવાબ.

श्रीसंतिकरस्तवस्याम्नायः ॥

एतत्स्तोत्रं त्रिकालमुभयकालं वा स्मर्यते। दुष्टभूत-शाकिनीरोगादिभयं न भवति, महापुण्यं च भवति, सुलभ-बोधिश्च।

विशेषमरकीमान्द्यादिशंकायामुपसर्गहरस्तोत्रं पंचपरमेष्ठि-नमस्कारादिवत् सम्यगऽधीत्य प्रतिगृहं सर्वजनैः पवित्रीभूय त्रिकालं सप्तकृत्वस्त्रिस्त्रिर्वा गुण्यते स्तोत्रमिदम्। यस्य नायाति स श्राव्यते च। गुणयितुः श्रोतुश्च मरक्यादिक्लेशा न प्रभवन्ति।

नित्यमुभयकालं प्रतिक्रमणानन्तरं पाक्षिकप्रतिक्रमणा-नन्तरं वा। कश्चित् सप्तवारं त्रिवारं वा गुणयति। अपरे च सावधानाः शृण्वन्ति। सर्वेषां तस्मिन् दिने तस्यां रात्रौ तस्मिन् पक्षे वा केप्युपद्रवाः नोत्पद्यन्ते। एवं वार्षिकचातु-र्मासिकप्रतिक्रमणेऽपि ज्ञेयम्।

कदाचित्कस्यचिद् ग्रंथिः सज्वरो निर्ज्वरो वा निर्गतः स्यात् तदा शीघ्रमेव पवित्रीभूय कश्चित् शुचिवस्त्रे रुधि-रास्थिमांसमलमूत्रकेलाद्यनुच्छिष्टे शुचिस्थाने पट्टाद्युपविष्टः

श्रीमुनिसुंदरसूरिगुरुभ्यो नमः इति वार २१ रोगिणं श्रावयन्नुच्चार्य, वार ७ स्वशरीरं शीर्षादारभ्य सर्वांगं स्पृशन् गुणयित्वात्मरक्षां कृत्वा सावधानमनाः परिहृतव्यापारांतरो वस्त्रांचलेन रोगिग्रंथिं प्रतिस्तोत्रं स्पर्शेनोंजयन्नखंडं वार १०८ संपूर्णस्तोत्रं गुणयेत्। ज्वरो ग्रंथिश्चोपशाम्यति। सहस्रशोऽपि परःशतैश्च दृष्टप्रत्ययमिदम्।

एतत्स्तोत्रं च जपतांऽतरालेऽपरं किमप्युपसर्गहरस्तवाद्यपि न जपनीयम्। न च मिथ्यात्वाद्यपि कार्यं। जैनैरप्यजैनैश्च प्रकारान्तरैर्मिश्रणकरणे तथाविधफलस्य दुःसाध्यत्वात्।

त्रयोदशैवाऽस्य गाथाऽध्येया जप्याश्च। स लहइ० इति यावत्। अधिकगाथापि कापि केनापि न योजनीया। ग्रंथीज्वरादेरुत्पत्तेरनु च शीघ्रमेव अपरमिथ्यात्वादिप्रतिकारपरित्यागेन तस्यैव प्रयोगेण सद्यः सुखेन च गुणो भवति। अन्यथा कष्टेन स्यादनैकांतिक इति।

संपूर्ण त्रण वार सात वार स्मृतेन। ॐ नमो विप्पोसहि० ॐ संति नमुक्कारो०। इति द्वितीयतृतीयगाथाभ्यां च वार १०८ अथवा वार २१ स्मृताभ्यामभिमंत्रितं जलं पीतं तत् सर्वविषमज्वरादिरोगान् विशिष्य च दैवतविकारान् भूतादिछलशाकिन्यादिदोषान् अपहरति।

अनेन संपूर्णस्तोत्रेण वार २१ अथवा वार ७। द्वितीय तृतीयगाथाभ्यां वार १०८ अथवा वार २१ रोगिशरीरं हस्तेन स्पृशेत्। रजोहरणादिना चोंजयेत्। रोगो दोषश्च उपशाम्यति।

यश्चैतद् स्तोत्रं गाथाद्वयं च बहु बहुतरं बहुतमं च प्रत्यहं स्मरति। यस्य चास्मिन् स्तोत्रेऽस्य स्तोत्रस्य प्रणेतरि च बह्वी बहुतरा बहुतमा च भक्तिरास्था च स्यात्। य(त)स्य भृश भृशतरां भृशतमां च स्फुरतीति तत्त्वं।

यस्य च रोगिणो दोषिणो वा गात्रभंगे जाते तस्मिन्नेतन्न प्रयुज्यते प्रयोगेऽपि गुणोऽनैकांतिक इत्यादेशः।

यस्य रोगिणो दोषिणो वा आयुःप्राचुर्यसद्भावेन रोगो दोषो वा साध्यः स्यात् तस्य सम्यग् विधिनैतत् प्रयोगे सद्यो गुणः स्यादग्रतः। पुनरेतत् प्रयोगे च शनैः शनैः गुणो वर्धते। अपरस्य तु सकृद्गुणः समाधानादिः स्यात्। परं न वर्धते नापि च स्थिरः स्यादिति रोगा(ग)दोषयोः साध्यतायुः सद्भावपरिज्ञानोपायोऽपि।

यस्य च सम्यग् विधिना सर्वप्रकारैरेतत् प्रयोगेऽपि गुणो न जातस्तस्य प्रायोऽन्यस्तोत्रमंत्रयंत्रादिभिर्बहुभिरपि प्रयुक्तैः सुदुर्लभः।

एतस्य संप्रत्यत्र विषये सर्वोत्कृष्टमहिमात्वादित्य साध्यता प्रत्ययः। दोषे ध्रुवो गुणः संपूर्णाऽपि च। रोगे तु नैकांतिकः। सर्वे इति विधिः प्रयत्नसाध्यो चेति।

यत्र चास्य प्रणेता स्मरणपरश्चतिष्ठति कियत् समयं स्थितो वा स्यात्। तत्र प्रायो दैवतं मरकमांद्यं नोत्पद्यते। मिथ्यात्वादिदेवताद्यर्चनैः, तदर्थहिंसाकरणैः तत्स्तोत्रगुणनैः तत्कर्त्रेऽवज्ञादिभिस्तु कदाचिदुत्पद्यते तदापि सुसाधं स्यात्। सुखेन च प्रतीकारो लगतीत्यर्थः। अन्यत्र त्वसकृदुत्पद्य(ते)चेति। दुर्वारं दुःसाधं च स्यादिति। पट्टिकाकांस्यभाजनादौ लिखित्वा पूजादिना शुभफलं स्यात्।

कदाचित् कोप्येतान् मंत्रान् कथमपि ज्ञात्वा जपति न तु स्तोत्रं तस्य तथा न गुणो यथा स्तोत्रजापेन देवतावरकारत्वात् गुणस्येति।

एतत् गोतेनापि श्रुतेन शाकिनीगृहीतो म्रियते, मुच्यते च। शाकिन्यादि बहुगा नालायादिनेति।

इति बहुदेशेषु शक्तिक्षतग्रंथिविकारज्वरादि मरकमांद्येन भरतक्षेत्रे दुःषमायामपि श्रीधर्माधारभूतश्रीसंघलोकहानिं दृष्ट्वा समुत्पन्नखेदकरुणादिभावैः श्रीपरमगुरुपूज्यश्रीसोमसुंदरसूरिपादप्रसादलब्धश्रीसूरिमंत्रसाधनाम्नायैर्बहुतपोध्यानादिश्रीसूरिमंत्रसाधनाप्रसादितश्रीसूरिमंत्राधिष्ठायकप्रदत्तवरैः श्री मुनिसुंदरसूरिभिः ॥ श्री संघस्य मरकमांद्याद्युपद्रवनिवृत्त्या रक्षार्थं कृतं, सर्वदेशेष्वाराधकानां मरकाद्युपद्रवनिवृत्त्या जगतः प्रकटप्रख्यातनिष्प्रतिमप्रभाववैभवस्य श्रीशांतिकरस्तोत्रराजस्य किंचिदाम्नायप्रकटनमिदं मिथ्यादृशामधर्मधियां शौचसदाचाररहितानां च शौचादिविकलानां बालानां तादृग् स्त्रीणामपि च न देयमिदम् । सदाचारवतां सर्वाभ्युदयहेतुरिति ॥

साधनाः—

पर्यूषणानो अट्ठम करी १०८ वार संतिकरं संपूर्ण गणवुं । ए साधना पछी वार १०८ बीजी त्रीजी गाथा स्तोत्रनी गणवी सही रोग ज्वरादिक जाप महाप्रभावक ॥ इति श्रीसंतिकरस्तोत्राम्नायः ॥

ભાવાર્થ:—

આ સ્તોત્રનું ત્રિકાળ (સવાર, બપોર અને સાંજ) અથવા માત્ર સવારે અને સાંજે સ્મરણ કરવાથી દુષ્ટ ભૂત, શાકિની અને રોગાદિ ભય થાય નહિ. મહાપુણ્યની પ્રાપ્તિ થાય અને સુલભ બોધિપણાની પ્રાપ્તિ થાય.

વિશેષ:—

મરકી વગેરે રોગાદિની શંકા ઉત્પન્ન થાય ત્યારે ઉવસગ્ગહરં તથા પંચપરમેષ્ટિ (નવકાર) નમસ્કારની માફક આ સ્તોત્ર સારી રીતે કંઠે કરીને દરેક ઘરમાં સર્વ માણસોએ પવિત્ર થઈને ત્રણે કાળ

સાત સાત વાર અગર ત્રણ ત્રણ વાર ગણવું જોઇએ. જેને આવડતું ન હોય તેને બીજાએ સંભળાવવું. ગણનાર તથા સાંભળનારને મરકી વગેરે ઉપદ્રવોના ક્લેશ થાય નહિ.

હરહંમેશ બંને વખત (સવાર અને સાંજ) ના પ્રતિક્રમણની સમાપ્તિ વખતે અથવા પાક્ષિક [પખ્ખી] પ્રતિક્રમણના અંતે કોઇ સાત વાર તો કોઈ ત્રણ વાર ગણે છે અને બાકીના સર્વ સાવધાન થઇને સાંભળે છે તે સર્વને તે દિવસે, તે રાત્રીએ અને તે પખવાડીએ કોઇપિણ પ્રકારના ઉપદ્રવો થતાં નથી. આ પ્રમાણે ચાતુર્માસિક અને વાર્ષિક (સંવત્સરી) પ્રતિક્રમણના અંતે પણ સમજવું.

કદાચ કોઇને તાવ સહિત અથવા તાવ રહિત ગ્રંથી (ગાંઠ) નીકળી હોય, તો તરત પવિત્ર થઇ, શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરી, રુધિર (લોહી) હાડકાં, માંસ, મલ (વિષ્ઠા), તથા મૂત્રાદિ રહિત શુચિ (પવિત્ર) સ્થાનકે પાટલા વગેરે ઉપર બેસી 'શ્રી મુનિસુંદરસૂરિ ગુરુભ્યો નમઃ' આ શબ્દ રોગી સાંભળે તેવી રીતે ૨૧ વાર બોલીને પોતાના શરીરને મસ્તકથી માંડી ૭ વાર આખા શરીરે સ્પર્શ કરીને સાવધાન મનથી આત્મરક્ષા કરીને, બીજાં બધાં કામકાજ છોડી દઈને સ્તોત્ર ભણીને વસ્ત્રનો છેડો ગાંઠને અડે તેવી રીતે રાખીને ઉંજીયે. અખંડ ૧૦૮ વાર સ્તોત્ર ગણવું. આ પ્રમાણે કરવાથી જ્વર તથા ગાંઠ વગેરે ઉપશાંત થાય. હજારો વાર અજમાવેલ છે અને બીજાઓએ પણ સેંકડો વાર [આ પ્રયોગનો] પ્રભાવ જોએલો છે.

આ સ્તોત્ર ભણતાં વચ્ચે ઉવસગ્ગહરં૦ વગેરે અન્ય કોઇપણ સ્તોત્રનો જાપ ન કરવો તથા મિથ્યાત્વાદિના કોઇ પણ પ્રયોગ કરવા નહિ. કોઈપણ જૈન અગર અજૈન પ્રયોગનું મિશ્રણ કરવાથી જોઇએ તેવું ફળ મેળવી શકાતું નથી.

स लहइ सुह संपयं परमं સુધી આ સ્તોત્રની ગાથા તેરજ કંઠે કરવી અને જપવી. અધિક ગાથા કોઇએ પણ યોજવી નહિ. ગાંઠ

વગેરે નીકળતાં તુરતજ અન્ય મિથ્યાત્વીઓનાં ઉપચારોનો ત્યાગ કરી આ સ્તોત્રનો પ્રયોગ કરવાથી તુરતજ સુખેથી ગુણ થાય અને આથી વિપરીત વર્તન કરે તો મુશ્કેલીથી ગુણ થાય. આ વાત એકાંતે નથી.

સંપૂર્ણ સ્તોત્ર ૩ વાર અગર ૭ વાર ગણવાથી અને ॐ नमो विप्पोसहि० ॐ संति नमुक्कारो० આ બે (બીજી અને ત્રીજી) ગાથા વડે ૧૦૮ વાર અથવા ૨૧ વાર ગણીને મંત્રીને તે મંત્રિત જળ પીવાથી (રોગીને પાવાથી), દરેક પ્રકારના વિષમ જ્વરાદિ રોગો અને વિશેષે કરીને દૈવતા સંબંધી વિકારો ભૂત પ્રેતાદિના છળ તથા શાકિની વગેરેના દોષોનો નાશ કરે.

આ સંપૂર્ણ સ્તોત્રથી ૨૧ વખત અથવા ૭ વખત, તથા બીજી અને ત્રીજી ગાથાથી ૧૦૮ વખત અથવા ૨૧ વખત રોગીના શરીરને હાથ વડે સ્પર્શ કરવાથી અથવા રજોહરણાદિ વડે ઉંજવાથી રોગીના રોગો તથા દોષો ઉપશમે છે.

જે કોઇ મનુષ્ય આ બે ગાથાને હમેશાં અનેકવાર સ્મરણ કરે, જેને આ સ્તોત્ર ઉપર અગર આ સ્તોત્રની રચના કરનાર આચાર્ય તરફ બહુમાન અને ભક્તિ તથા રટન હોય તેને આ સ્તોત્ર તાત્કાલિક ફાયદો કરે.

જે કોઈ રોગી અગર દોષીના ગાત્રનો ભંગ થયો હોય તેને આ સ્તોત્રનો પ્રયોગ કરવો નહિ, કારણકે પ્રયોગ કરવાથી પણ ફાયદો થાય અગર ન પણ થાય નિશ્ચિત નહિ.

જે કોઈ રોગી અથવા દોષીના આયુષ્યની પ્રચુરતા હોય તેને તરત ફાયદો થાય અથવા તો જેમ જેમ પ્રયોગ ચાલુ રહે તેમ તેમ ફાયદો થાય. પરંતુ વધે નહિ તેમ લંબાય નહિ.

યથોક્ત વિધિ પ્રમાણે ઉપચાર [પ્રયોગ] કરવા છતાં ગુણ ન થાય તો બીજા કોઇ સ્તોત્ર, મંત્ર, યંત્ર વગેરે ઘણાએ અજમાવે તો પણ ફાયદો થવો મુશ્કેલ છે.

દેવાદિ દોષવાળાને તો આ પ્રયોગથી નક્કી સંપૂર્ણ ક્ષયક્ષે થાય. રોગી માટે એકાંતિક નહિ, આ સર્વ વિધિ પ્રયત્ન સાધ્ય છે.

આ સ્તોત્રના રચનાર અગર સ્મરણ કરનાર જે સ્થળે ઉભા હોય, અગર કેટલાક સમય સુધી સ્થિત રહ્યા હોય ત્યાં દૈવી દોષ તથા મરકી વગેરેના ઉપદ્રવો થાય નહિ.

મિથ્યાત્વી દેવતાઓની પૂજા કરવાથી, પૂજા માટે હિંસા કરવાથી, મિથ્યાત્વીઓનાં સ્તોત્ર ભણવાથી અથવા આ સ્તોત્રના કર્તા આચાર્યની અવજ્ઞા કરવાથી કદાપિ ઉપદ્રવ ઉદ્‌ભવે તો પણ થોડા સમયમાં નિવૃત્તિ પામે તેવાં થાય, પરંતુ દુઃખથી અટકાવી શકાય અગર દુઃસાધ્ય ઉત્પન્ન થાય નહિ. પાટલી અથવા કાંસાના પાત્ર પર લખી પૂજન કરવાથી શુભ ફળ આપે.

કદાચિત્ કોઈ પણ મનુષ્ય આ સ્તોત્રના મંત્રાક્ષરોને કોઈ પણ રીતે જાણીને તેનો જાપ કરે અને સ્તોત્ર ભણે નહિ તો તેને ધાર્યા પ્રમાણે ફળની પ્રાપ્તિ થાય નહિ અને સ્તોત્રનો જાપ કરવાથી તુરત ગુણ થાય.

આ સ્તોત્ર ગણવાથી અગર સાંભળવાથી શાકિનીથી ઘેરાએલી વ્યક્તિ મૃત્યુ પામે અથવા તેનાથી મુક્ત થાય.

આ દુઃષમા નામના પાંચમા આરાના સમયમાં ગ્રંથિવિકાર જ્વરાદિ અને મરકી વગેરેથી લોકોને દુઃખી જોઇને, ધર્મના આધાર ભૂત શ્રીસંઘના મનુષ્યોની હાની થતી જોઇને ખેદ તથા કરુણા ઉત્પન્ન થવાથી પરમપૂજ્ય પરમગુરૂ શ્રી **સોમસુંદરસૂરિની** ચરણ કૃપાથી સૂરિમંત્રની સાધના કરતાં પ્રસન્ન થએલા સૂરિમંત્રના અધિષ્ઠાયક દેવે આપેલા વરદાન વડે શોભતા શ્રી **મુનિસુંદરસૂરિએ** આ સ્તોત્રની રચના કરી છે.

શ્રી સંઘમાં વ્યાપેલા મરકી વગેરે ઉપદ્રવોના નિવારણ માટે અને સર્વદેશોમાં રહેલા આરાધક મનુષ્યોનાં મરકી આદિ ઉપદ્રવોનું

નિવારણ કરવા માટે પ્રગટ છે પ્રભાવ જગતમાં જેનો એવા આ 'શાંતિકર સ્તોત્ર' નો કંઇક આમ્નાય (વિધિ) અમોએ વર્ણવેલ છે, તે કોઇ પણ મિથ્યાત્વીને, અધર્મિજનોને, સદાચાર વગરના માણસોને, શૌચાદિ નિત્યકર્મ નહિ પાળનારાઓને, બાળકોને તેમજ સ્ત્રીઓને (મંદબુદ્ધિ હોવાને લીધે) આપવો નહિ. કેમકે સદાચાર પાળનારાઓને દરેક રીતે આબાદીને આપનાર આ સ્તોત્ર છે,

સાધના:—

પર્યુષણપર્વનો અઠ્ઠમ કરી ૧૦૮ વાર સંતિકરં સંપૂર્ણ ગણવું એ સાધના કર્યા પછી જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે બીજી અને ત્રીજી ગાથા ૧૦૮ વાર ગણવી, રોગ જ્વરાદિક જાય. આ સ્તોત્ર મહા પ્રભાવિક છે.

શ્રી ચિંતામણી પાર્શ્વનાથ સ્તોત્રનું ભાષાંતર.

જગતના ગુરૂ, જગતના દેવ, જગતને આનંદ આપનાર, જગતને વંદન કરવા યોગ્ય, અને જગતના નાથ શ્રીપાર્શ્વનાથ જિનેશ્વરની હું સ્તવના કરૂં છું. ૧

હે પાર્શ્વનાથ પ્રભુ! આ લોકમાં (મનુષ્ય લોકમાં) જ્ઞાનના દીપક તુલ્ય આપનું મનુષ્યો તત્ત્વાર્થ રૂપે ધ્યાન ધરે છે, અને ઉર્ધ્વ લોકમાં (દેવલોકમાં) સર્વેઈંદ્ર વગેરે દેવતાઓ મુક્તિને માટે આપને હમેશાં નમસ્કાર કરે છે. ૨

પાતાલમાં (અધો લોકમાં) અનંત, વાસુકિ, તક્ષક વગેરે સર્વે નાગદેવતાઓ હે સર્વજ્ઞ [સર્વ ચરાચર વસ્તુઓ માત્રને જ્ઞાનથી જાણનાર] આપની મહેરબાનીથી હમેશાં ક્રીડા કરે છે. ૩

હે સ્વામિન્! હે વિશ્વનાયક! હરિ રૂદ્રાદિક સર્વે ત્રણે ભુવનના સ્વામી ત્રણે ભુવનમાં આપના પ્રસાદ વડે વર (વરદાન) પ્રાપ્ત કરીને રમી રહ્યા છે. ૪.

હે જિનેશ્વર! જગતના ઈશ્વિર, પરમ આત્મારૂપ, અને જેઓએ બાહ્ય, અભ્યંતર શત્રુઓનો નાશ કર્યો છે એવા તમને સર્વ યોગિઓ વિકસ્વર અને ઉત્તમોત્તમ પુષ્પો વડે નમન કરે છે. ૫.

શ્રમણત્વાદિ લિંગ (પહેરવેષ)થી યુક્ત તેમજ રહિત જીવો ઉચ્ચ તત્વની સંજ્ઞાવાળા હ્રીં કાર રૂપ આપનુ હૃદયમાં નમઃ સ્વાહા વગેરે પદો પૂર્વક ધ્યાન ધરે છે. ૬.

[પાંચમા અને છઠ્ઠા શ્લોકમાં દર્શાવેલ યંત્ર (પદ્મ)નું સ્વરૂપ આગળના શ્લોકોમાં દર્શાવેલું છે, જે નીચે પ્રમાણે છે.]

યંત્ર (કમલ)ના મધ્યમાં સ્ફુરાયમાન નીલમણિના સમાન વર્ણવાળા, કેવળજ્ઞાનથી સંપૂર્ણ એવા આપનું ॐ ह्रीँ श्रीँ अर्हं આ ચાર વર્ણથી યુક્ત (ચાર વર્ણના સ્થાન અનુક્રમે આ પ્રમાણે—ॐ મસ્તકે, ह्रीँ વામ ભુજાએ, श्रीँ પગે અને अर्हं જમણી ભુજાએ—ચારે વર્ણથી) ચારે દિશામાં ઘેરાએલા યોગી તેમજ રાગદ્વેષ જીતનાર આપનું સ્મરણ કરે છે. ૭–૮

ડાબી બાજુ શાસનની ઉન્નતિ કરનાર **પદ્માવતી** દેવી, અને જમણી બાજુ શ્રીપાર્શ્વપ્રભુના હંમેશના ભક્ત શ્રી **ધરણેંદ્ર**–નાગરાજની સ્થાપના કરવી. ૯.

તેની આજુબાજુ અષ્ટદલ કમલમાં બીજા શ્લોક સિવાય પાંચ શ્લોકોના પદોથી મંત્રરાજના વાક્યો લખી વેષ્ટિત કરવાં. ૧૦.

તેની આજુબાજુ સોળ પાંખડીઓ વાળા કમલમાં રોહિણી પ્રમુખ સોળ ૧૬ વિદ્યાદેવીઓ, અને તેને ફરતા ચોવીસ ૨૪ પાંખડીઓ વાળા કમલમાં ૨૪ જીન માતાઓનાં નામ (લખવાં) સ્મરણ કરવાં. ૧૧.

ત્રણ પ્રકારે માયાબીજથી ત્રણ વખત વેષ્ટિત કરી તેની રેખાની આગળ क्रौं સ્થાપન કરી (દશ) દિગ્પાલ અને (નવ) ગ્રહોથી વેષ્ટિત કરવાં ૧૨.

મંત્રના આદ્ય બીજાક્ષર (ॐ) પૂર્વક ૨૪ દલ કમલમાં બે પ્રકારે ૪–૮–૧૦–૨, આ પ્રકારે કોણ–ખુણામાં ૨૪ જિનેશ્વરોનાં નામ લખવાં. ૧૩.

આવી રીતે ભૂમંડળ પર ચતુરસ્રવજ્રના આકારરૂપ ધરા વર્ણ (પૃથ્વી તત્ત્વ) વગેરેથી અંકિત દિશાઓ અને વિદિશાઓમાં લાંછિત શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુનું ધ્યાન ધરવું. ૧૪.

આ પ્રમાણે ત્રણે લોકથી પૂજિત, જ્ઞાનના બીજ સમાન, જગતને વંદનીય અને સર્વતત્ત્વના એક નાયક તુલ્ય શ્રી**ચિંતામણિ** નામે ચક્ર (યંત્ર) થાય છે. ૧૫.

વિધિ પૂર્વક આચામ્લાદિ (આયંબિલ, ઉપવાસાદિ) તપમાં રહી ૧૨૦૦૦ બાર હજાર (સુગંધિત) પુષ્પો વડે આ યંત્રનું [**ચિંતા-મણિ** મંત્રના અક્ષરો વડે] પૂજન કરવું. ૧૬.

તાંબા પત્ર પર, વહિ (કાગળ) પર, ભોજપત્ર પર ગોરૂચંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યવડે સોનાની કલમથી આ યંત્ર લખી જે મનુષ્ય પૂજન કરે તેને તુષ્ટમાન થઇ શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુ (અહિંયાં અનુમાનથી શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુના અધિષ્ઠાયક દેવ લેવા, કારણકે ઇતર સંપ્રદાયાનુયાયિઓની માફક જૈનો તીર્થંકર દેવો તુષ્ટમાન થાય છે યા કોપાયમાન છે એવી માન્યતા ધરાવતાજ નથી કારણ કે તીર્થંકરો નિર્વાણ પામેલા છે) પ્રત્યક્ષ થઇ દર્શન આપે અને ઇચ્છિત વસ્તુનું દાન કરે. ૧૭–૧૮.

હવે અંતરાત્માની શુદ્ધિને માટે પ્રભુનું ચાર પ્રકારે ધ્યાન ધરવું. ચાર પ્રકારના ધ્યાનનાં નામઃ–૧ પિંડસ્થ, ૨ પદસ્થ, ૩ રૂપસ્થ અને ૪ રૂપાતીત. ૧૯.

ધ્યાનનું સ્વરૂપઃ—

શરૂઆતમાં પવિત્ર થઇ, શુદ્ધ, અત્યંત નિર્મલ અને દિવ્ય રૂપ આત્માને ઉપર જણાવેલ પૃથ્વી વગેરે પાંચ ધારણાથી અને **ક્ષિપ ૐ સ્વાહા** આ પાંચ મહાભૂતો વડે સાક્ષાત્ કરી ચાર પ્રકારે ધ્યાન ધરવું. ૨૦–૨૧.

પિંડસ્થનું સ્વરૂપઃ—

કમળના આસને બિરાજમાન તે પ્રભુની પેઠે આત્માને તત્ત્વથી ઓળખી તેનું ધ્યાન ધરવું તે પિંડસ્થ ધ્યાન કહેવાય છે. ૨૨

પદસ્થનું સ્વરૂપઃ—

ત્યાર બાદ તેમાં નિશ્ચલ અભ્યાસ થવાથી મન, વચન અને કાયાના યોગો વડે તન્મય (તદાકાર) બની જે વીરપુરુષ મંત્રરાજનું સ્મરણ કરે તે પદસ્થ ધ્યાન કહેવાય છે. ૨૩.

મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિથી આ મંત્રરાજને ૧૦૮ વાર જપે તો ભોજન કરવા છતાં પણ [તે] ઉપવાસના તપનું ફળ મેળવે. ૨૪.

આ જ મંત્રનો ધ્યાનપૂર્વક એક લાખ વાર જાપ કરે તો આઠે કર્મનો ક્ષય કરી કેવળજ્ઞાનરૂપ લક્ષ્મી મેળવે. ૨૫.

રૂપસ્થનું સ્વરૂપઃ—

ધીમે ધીમે આ મંત્રના ગુણથી સિદ્ધ રૂપ બનેલા, સર્વ વ્યાપી, શાંત, નિરૂપદ્રવ, સર્વ જ્યોતિર્મય, સર્વ અવયવોથી યુક્ત, સર્વ લક્ષણથી ઓળખાતા, પુરુષાકાર નિષ્પન્ન આત્માનું ચિંતન કરવું તેને વિદ્વાનોએ રૂપસ્થ ધ્યાન જણાવેલું–કહેલું છે. ૨૬–૨૭.

સર્વ આલંબનવાળું ધ્યાન તજીને કેવળ પોતાના આત્મામાં આત્માનું ધ્યાન ધરવામાં આવે તો મુક્તિ પ્રાપ્ત થાય, નહિ તો નહિ.૨૮

રૂપાતીતનું સ્વરૂપઃ—

આ રીતે તેજોમય, મહાબીજ રૂપ, અમૂર્ત (અદૃશ્ય), પરમ ઐશ્વર્યવાન્, સર્વ આત્મામાં રહેલા, અંત વગરના અને વિશ્વવ્યાપી પરમાત્માનું ધ્યાન ધરવું તે મોક્ષસુખ આપનાર રૂપાતીત ધ્યાન માનવામાં આવે છે. ૨૯–૩૦.

આવી રીતે મોક્ષકલ્પ [**ચિંતામણિ** યંત્ર, મંત્રનું વિધાન] થી મારા વડે સ્તુતિ કરાએલા શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુ મને આ સંસારમાં પડતો બચાવો. ૩૧.

આ પ્રકારે મોક્ષપદના કારણ રૂપ અને જ્ઞાનયોગ સ્વરૂપ શ્રી પાર્શ્વપ્રભુનું ધ્યાન દિવ્ય સ્તોત્રમાં લક્ષ્યાંતર (ઐહિક કામના પ્રાપ્તિ) થી ખરેખર શ્રી પાર્શ્વનાથની કૃપાથીજ કહેલું છે તે, સઘળું એ ધીર પુરૂષોએ વિચારવું જોઇએ. ૩૨.

શ્રી મંત્રાધિરાજ સ્તોત્રનું ભાષાંતર.

શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ હમેશાં તમારૂં રક્ષણ કરો.

[પાર્શ્વનાથ પ્રભુના દિવ્ય એવા ૧૦૮ નામો આ પ્રમાણે છે.)

(૧) जिन—રાગ દ્વેષને જીતનારા.
(૨) परमशङ्कर—ઉત્કૃષ્ટ સુખના કરનારા.
(૩) नाथ—માલિક.
(૪) परमशक्ति—ઉચ્ચ શક્તિવાન્.
(૫) शरण्य—શરણ લેવા યોગ્ય.
(૬) सर्वकामद—સર્વ ઇચ્છિત આપનાર.
(૭) सर्वविघ्नहर—સર્વ વિઘ્ન હરનાર.
(૮) स्वामी—ઉપરી.
(૯) सर्वसिद्धिप्रदायक—સર્વ સિદ્ધિ આપનાર.
(૧૦) सर्वसत्वहित—દરેક જીવોને હિતકારક.
(૧૧) योगी—યોગ વાળા.
(૧૨) श्रीकर—ઐહિક અને મોક્ષરૂપી લક્ષ્મીના કરનારા.
(૧૩) परमार्थद—ઉચ્ચ સ્થાન-મોક્ષ આપનાર.
(૧૪) देवदेव—દેવોના પણ દેવ-પૂજનીય.
(૧૫) स्वयंसिद्ध—પોતાની મેળે સિદ્ધ થયેલા.
(૧૬) चिदानन्दमय—કેવળ જ્ઞાનરૂપ આનંદવાળા.
(૧૭) शिव—ઉપદ્રવ રહિત.
(૧૮) परमात्मा—ઉત્કૃષ્ટ-નિર્દોષ આત્મા.
(૧૯) परब्रह्म—ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાનવાળા.
(૨૦) परम—સર્વથી ઉચ્ચ અથવા ઉત્કૃષ્ટ લક્ષ્મીવાન્.

(૨૧) परमेश्वर—સર્વથી ઉચ્ચ ઠકુરાઇવાળા.

(૨૨) जगन्नाथ—જગતના નાથ.

(૨૩) सुरज्येष्ठ—દેવતાઓમાં મોટા.

(૨૪) भूतेश—પ્રાણીમાત્રના નાયક.

(૨૫) पुरुषोत्तम—પુરુષોમાં ઉત્તમ.

(૨૬) सुरेन्द्र—દેવતાઓમાં પરમ ઐશ્વર્યવાળા.

(૨૭) नित्यधर्म—નિત્યધર્મ વાળા–હમેશાં એક સ્થિતિએ રહેનાર.

(૨૮) श्रीनिवास—લક્ષ્મીના નિવાસ સ્થાન.

(૨૯) शुभार्णव—શુભ વસ્તુઓના સમુદ્રરૂપ [જ્ઞાન દર્શનાદિ અનેક શુભ ગુણ યુક્ત.]

(૩૦) सर्वज्ञ—સર્વ લોક તથા અલોકને કેવળજ્ઞાનથી જાણનાર.

(૩૧) सर्वदर्शी—કેવળદર્શનથી સર્વ લોક તથા અલોકના સ્વરૂપને જોનાર.

(૩૨) सर्वदेवेश—સર્વ દેવોના માલિક.

(૩૩) सर्वद—સર્વ મનોવાંછિતને આપનાર.

(૩૪) सर्वगोत्तम—સર્વવ્યાપી અને ઉત્તમ.

(૩૫) सर्वात्मा—સર્વભવ્યજીવોના આત્મારૂપ.

(૩૬) सर्वव्यापी—સર્વત્ર વ્યાપ્ત.

(૩૭) जगद्गुरु—જગતના ગુરૂ.

(૩૮) तत्त्वमूर्त्ति—જીવાદિ તત્ત્વના પ્રરૂપક હોવાથી તત્ત્વમય છે મૂર્ત્તિ જેમની.

(૩૯) परादित्य—ઉદય તથા અસ્ત રહિત, અતાપક, આદિ ગુણ યુક્ત હોવાથી ઉત્કૃષ્ટ સૂર્ય.

(૪૦) परमब्रह्मप्रकाशक—અરિહંત–સિદ્ધાદિના સ્વરૂપના પ્રકાશક.

(૪૧) परमेन्दु—નિષ્કલંક, અનેક કળાયુક્ત અને સર્વદા અક્ષય સ્થિતિ હોવાથી ઉત્કૃષ્ટ ચંદ્રમા.

(૪૨) परप्राण—ઉત્કૃષ્ટ પ્રાણરૂપ.
(૪૩) परमामृतसिद्धिद—મોક્ષની સિદ્ધિ આપનાર.
(૪૪) अज—જન્મ રહિત.
(૪૫) सनातन—કાયમની સ્થિતિવાળા.
(૪૬) शम्भु—સુખરૂપ બનેલા.
(૪૭) ईश्वर—પરમ ઐશ્વર્યવાળા.
(૪૮) सदाशिव—હમેશાં નિરૂપદ્રવ
(૪૯) विश्वेश्वर—જગતના માલિક
(૫૦) प्रमोदात्मा—આનંદમય છે આત્મા જેનો.
(૫૧) क्षेत्राधीश—ભવ્યજનોના દેહના માલિક.
(૫૨) शुभप्रद--શુભ-મોક્ષાદિના આપનાર.
(૫૩) साकार--જ્ઞાન દર્શન રૂપ સાકાર જ્ઞાનવાળા.
(૫૪) निराकार--દેહ રહિત હોવાથી આકાર વગરના.
(૫૫) सकल--કલા યુક્ત અથવા અક્ષય સ્થિતિ વાળા.
(૫૬) निष्कल--જેનું સ્વરૂપ કળી ન શકાય તેવા.
(૫૭) अव्यय--નાશ રહિત.
(૫૮) निर्मम--મારા પણાથી રહિત.
(૫૯) निर्विकार--વિકાર વગરના.
(૬૦) निर्विकल्प--વિકલ્પ રહિત.
(૬૧) निरामय—રોગ રહિત.
(૬૨) अमर--જેનું કદીપણ મૃત્યુ થવાનું નથી એવા.
(૬૩) अजर--નથી જરા-ઘડપણ જેમને એવા.
(૬૪) अनन्त—અંત વગરના.
(૬૫) एक--કર્માદિ રહિત હોવાથી એક.
(૬૬) अनन्त—કદી જેમનો નાશ નથી એવા.
(૬૭) शिवात्मक--મુક્ત સ્વરૂપે બનેલા.

(૬૮) अलक्ष्य--અરૂપી હોવાથી જેમનું સ્વરૂપ દૃશ્ય નથી એવા.

(૬૯) अप्रमेय—સામાન્ય જ્ઞાનવાન્ જેના સ્વરૂપનું માન કરી શકે નહિ એવા.

(૭૦) ध्यानलक्ष्य—ધ્યાનથી જેમના સ્વરૂપનો ભાસ થાય છે એવા.

(૭૧) निरञ्जन—નિરાકાર.

(૭૨) ॐकाराकृति—ઑંકાર શબ્દ રૂપ છે આકૃતિ જેમની એવા.

(૭૩) अव्यक्त—સાધારણ જ્ઞાનવાન્ જેમને જાણી નહિ શકે એવા.

(૭૪) व्यक्तरूप—સર્વ કર્મનો ક્ષય થવાથી પ્રગટ છે શુદ્ધ સ્વરૂપ જેમનું એવા.

(૭૫) त्रयीमय—જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રમય.

(૭૬) ब्रह्मद्वय—ચૈતન્ય અને તપ રૂપ બે બ્રહ્મયુક્ત.

(૭૭) प्रकाशात्मा—પ્રકાશ (તેજ) મય છે આત્મા જેમનો એવા.

(૭૮) निर्भय—ભય રહિત.

(૭૯) परमाक्षर—ઉત્કૃષ્ટ અક્ષય સ્થિતિવાળા.

(૮૦) दीव्यतेजोमय—દેદીપ્યમાન તેજોમય.

(૮૧) शान्त—શાન્ત સ્વરૂપ.

(૮૨) परमामृतमय—ઉચ્ચ મોક્ષસ્થાને પહોંચેલા.

(૮૩) अच्युत—જે સ્થાનથી ફરી ચ્યવન-અવતાર નથી એવા.

(૮૪) आद्य—સર્વ ગુણ સંપન્ન હોવાથી સર્વથી પ્રથમ પંક્તિએ પહોંચેલા.

(૮૫) अनाद्य—અનાદિ કાળના.

(૮૬) परेशान—ઉચ્ચ દરજ્જાની સાહેબીવાળા.

(૮૭) परमेष्ठी—ઉચ્ચ (જેનો બીજો જોટો નથી) સ્થાને સ્થિત થએલા.

(૮૮) परःपुमान्—ઉત્કૃષ્ટ પુરુષ.

(૮૯) शुद्धस्फटिकसंकाश—નિર્મલ સ્ફટિકરત્ન જેવા શુદ્ધ સ્વરૂપી.

(૯૦) स्वयम्भू—પોતાની મેળે મુક્ત બનેલા.

(૯૧) परमाच्यूत—ઉત્કૃષ્ટ અને ફરીથી જન્મ તથા મરણ નથી જેમના એવા.

(૯૨) व्योमाकारस्वरूप—આકાશના જેવા સ્વરૂપવાળા.

(૯૩) लोकालोकावभासक—લોક તથા અલોકના સ્વરૂપનો ભાસ કરનાર અને કરાવનાર.

(૯૪) ज्ञानात्मा—જ્ઞાનમય છે આત્મા જેમનો એવા.

(૯૫) परमानन्द—ઉત્કૃષ્ટ છે આનંદ જેમને એવા.

(૯૬) प्राणारूढ—દશ પ્રાણના વળગણથી ફરીથી સંસારમાં જેમને ઉગવાનું નથી.

(૯૭) मनःस्थिति—માત્ર મનોરૂપ છે સ્થિતિ જેમની એવા.

(૯૮) मनःसाध्यः—મનથી જે સિદ્ધ થઇ શકે (સાધી શકાય) એવા.

(૯૯) मनोध्येय—મનમાં ધ્યાન કરવા યોગ્ય.

(૧૦૦) मनोदृश्य—મનથી દેખી શકાય એવા.

(૧૦૧) परापर—ઉત્કૃષ્ટ અને બીજા દેવોથી ભિન્ન સ્વરૂપવાળા.

(૧૦૨) सर्वतीर्थमय—સર્વતીર્થ સ્વરૂપ.

(૧૦૩) नित्य—અક્ષયસ્થિતિવાળા હોવાથી હમેશના.

(૧૦૪) सर्वदेवमय—સર્વદેવવાળા (જઘન્યથી ક્રોડ દેવતા જેમની સેવા કરે છે એવા).

(૧૦૫) प्रभु—ઉત્કૃષ્ટ સ્વરૂપ વાળા થએલા.

(૧૦૬) भगवान्—ભગ શબ્દના ૧૪ અર્થ થાય છે, તેમાંથી પહેલા અને છેલ્લા અર્થને બાદ કરતાં બાકીના ૧૨ અર્થના ગુણોવાળા.

(૧૦૭) सर्वतत्त्वेश—સર્વ જીવાજીવાદિ તત્ત્વનો પ્રકાશ–ઉપદેશ કરનાર હોવાથી તે તત્ત્વોના ઈશ્વર.

(૧૦૮) शिवश्रीसौख्यदायक—મોક્ષ લક્ષ્મીના સુખને આપનાર.

આ પ્રમાણે સર્વ વસ્તુના જાણનાર અને જગતના ગુરૂ એવા શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુના ઉચ્ચ ૧૦૮ નામ આ સ્થળે જણાવ્યાં છે. (૧૫)

પરમ પવિત્ર, ધ્યાન કરવા યોગ્ય, પરમ આનંદના દેનારા, હમેશાં ભુક્તિ તથા મુક્તિના આપનાર અને મંગળના આપનાર આ ૧૦૮ નામ (પાર્શ્વનાથપ્રભુના) જાણવાં. (૧૬)

શ્રીમત્–ઉચ્ચ કલ્યાણ અને સિદ્ધિના આપનાર, ઉત્કૃષ્ટ લક્ષ્મી-વાળા એવા શ્રીમાન્ પાર્શ્વનાથભગવાન તમારા કલ્યાણ માટે થાઓ. (૧૭)

ધરણેન્દ્રની ફણારૂપ છત્રથી અલંકૃત, અને પદ્માવતી દેવીથી અધિષ્ઠિત છે શાસન જેઓનું એવા શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુ તમોને મોક્ષ લક્ષ્મી આપો. (૧૮)

[હવે યંત્ર બનાવવાની વિધિનું વર્ણન કરે છે.*]

કમલની મધ્યમાં રહેલા, કેવળજ્ઞાનરૂપી સૂર્યવાળા જગત્ના ઈશ્વર શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનું ॐ ह्रीं क्लीं श्रीं આ બીજાક્ષર સહિત ધ્યાન ધરવું. (૧૯)

ડાબી બાજુ પદ્માવતી, જમણી બાજુ ધરણેન્દ્ર અને આજુબાજુ મંત્રરાજના અક્ષરોથી યુક્ત અષ્ટદલ કમલ કરી તે આઠે દલમાં नमो अरिहंताणं આદિ પાંચ અને જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર એ ત્રણ લખવા. એ [આઠે પદો] ધર્મ, અર્થ અને કામને આપનાર થાય છે. (૨૦–૨૧)

પછી સુંદર ૧૬ સોળ પાંખડીના બનાવેલા ખાનામાં ૧૬ વિદ્યા-

*યંત્રની આકૃતિ માટે જુઓ આ સાથે આપેલો 'ચિંતામણિ યંત્ર.'

દેવીઓનાં નામ લખવા, પછી ૨૪ પાંખડી વાળા કમલમાં ૨૪ તીર્થં-કરોની માતાનાં નામ લખવાં. (૨૨)

ત્રણ વખત માયા બીજ ह्रींના આંટા મારી, क्रोंશબ્દથી વેષ્ટિત કરવાં, પછી નવગ્રહ અને દશ દિગ્પાલથી આવૃત્ત થએલા-વીંટાએલા પ્રભુનું ધ્યાન કરવું. (૨૩).

યંત્રના ચારે ખુણામાં મંત્રના ચાર (ઉપર જણાવ્યા છે તે) चत्तारि अट्ठ दस दो य (૪-૮-૧૦-૨) એમ તીર્થંકરોનાં નામ લખવાં. (૧૪)

દિશાઓમાં क्ष અને વિદિશાઓમાં ल શબ્દ લખવા, [આ રીતે લખીને યંત્રની] ચોરસ ક્ષિતિતત્ત્વથી રચના કરવી, અર્થાત્ ચોખંડો યંત્ર કરવો. (૨૫)

આ પ્રમાણેની વિધિ પૂર્વક યંત્ર બનાવી શ્રી પાર્શ્વનાથપ્રભુનું જે [મનુષ્ય] આરાધન કરે છે, તે સર્વ પાપથી મુક્ત થઈને શુભ ફળ આપનારી [કેવળજ્ઞાન રૂપી] લક્ષ્મીને ભજનારો (મેળવનારો) થાય છે. (૨૬)

જે મનુષ્ય [શ્રીપાર્શ્વનાથ] પ્રભુનું ભક્તિપૂર્વક પૂજન કરે છે, સ્તુતિ કરે છે, અત્યંત સ્તવે છે અને ધ્યાન ધરે છે, તે ક્ષણ વારમાં મોક્ષપદને પ્રાપ્ત કરે છે. (૨૭)

શ્રીપાર્શ્વનાથનો યંત્રરાજ (બીજું નામ **ચિંતામણિ** યંત્ર) ગુણના સ્થાન રૂપ, શાંતિ અને પુષ્ટિનો કરનાર, અને ક્ષુદ્ર ઉપદ્રવોનો નાશ કરનાર છે. (૨૮)

વળી ઋદ્ધિ, સિદ્ધિ, મહાબુદ્ધિ, ધૃતિ, લક્ષ્મી, કીર્તિ અને કાંતિનો આપનાર છે, મૃત્યુનો જય કરનાર, નિરૂપદ્રવ આત્માએ કરીને આનંદ પૂર્વક જપતો ભવ્ય જીવ સર્વ કલ્યાણ પૂર્ણ થાય, વડપણ અને

મૃત્યુના ભયથી મુક્ત થાય, અને [૧૦૦૦૦૦] લક્ષ જાપ કરતાં અણિમાદિ મહાસિદ્ધિ ને પામે. (૨૯—૩૦)

હે સ્વામિન્! [પાર્શ્વનાથ ભગવાન્] પ્રાણાયામ અને મંત્રના યોગથી તમારું ધ્યાન જે જીવો કરે છે, તેઓ નિરુપદ્રવ આત્માનું ધ્યાન કરવાથી સિદ્ધ થાય છે. (૩૧)

પરમાનંદ સ્વરૂપવાળા આ સ્મરણ કરાએલા શ્રીપાર્શ્વનાથ જિનેશ્વર હર્ષના આપનાર, કામ આપનાર, શત્રુનો નાશ કરનાર અને સર્વ સૌખ્યના દેનાર છે તે તમારું રક્ષણ કરો. (૩૨)

આ સ્તોત્ર તત્ત્વરૂપ છે, તેમજ સર્વ મંગળ અને સિદ્ધિને આપનાર છે, જે આ સ્તોત્રને હમેશાં ત્રિકાળ ભણે છે તે [મોક્ષ] લક્ષ્મીને મેળવે છે. (૩૩)

યંત્ર ૧ શ્રી ભયહર (નમિઊણ) સ્તોત્ર ગાથા ૧ (પૃ. ૧૪)

Copyright

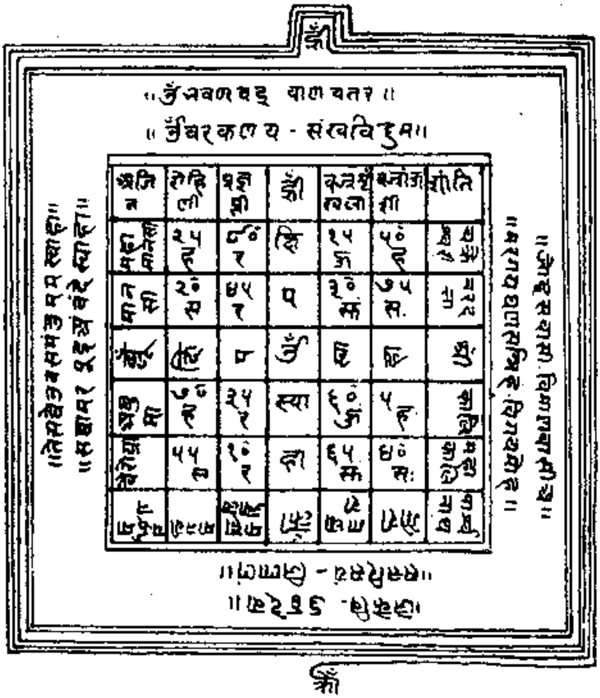

યંત્ર ૨ શ્રી ભયહર (નમિઊણ) સ્તોત્ર ગાથા ૧ (પૃ. ૧૫)

Copyright

યંત્ર ૩ શ્રી ભયહર (નમિઊણ) સ્તોત્ર ગાથા ૧ (પૃ. ૧૫)

Copyright

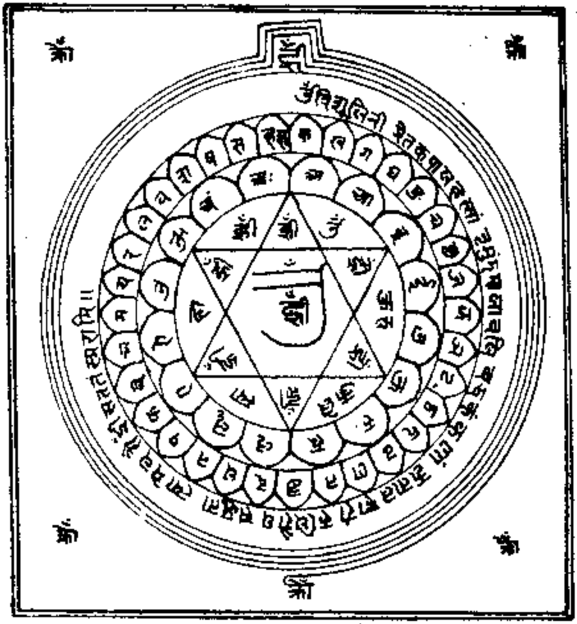

યંત્ર ૪ શ્રી ભયહર (નમિઊણ) સ્તોત્ર ગાથા ૧ (પૃ. ૧૫)

Copyright

યંત્ર ૫ શ્રી ભયહર (નમિઊણ) સ્તોત્ર ગાથા ૧ (પૃ. ૧૬)

Copyright

યંત્ર ૬ શ્રી ભયહર (નમિઊણુ) સ્તોત્ર ગાથા ૨–૩ (પૃ. ૧૬)

Copyright

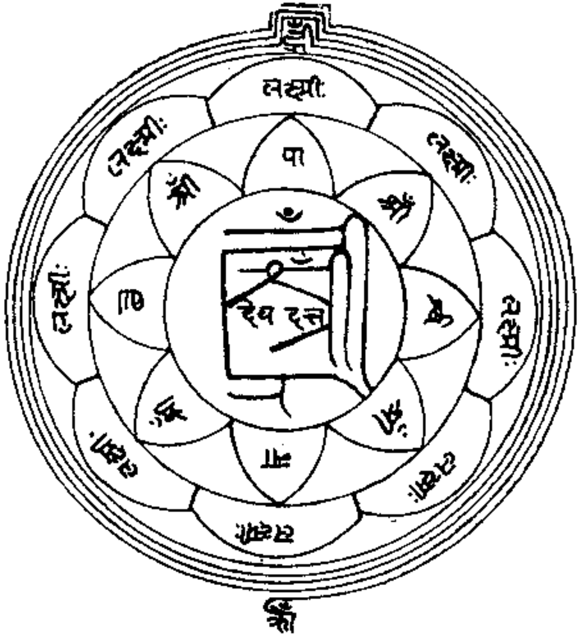

યંત્ર ૭ શ્રી ભયહર (નમિઊણ) સ્તોત્ર ગાથા ૨–૩ (પૃ. ૧૬)

Copyright

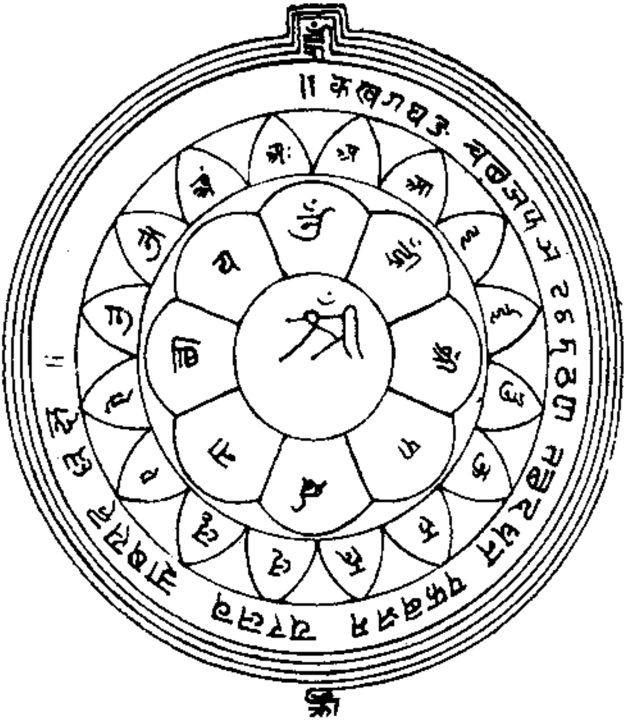

યંત્ર ૮ શ્રી ભયહર (નમિઊણ) સ્તોત્ર ગાથા ૨–૩ (પૃ. ૧૬)

Copyright

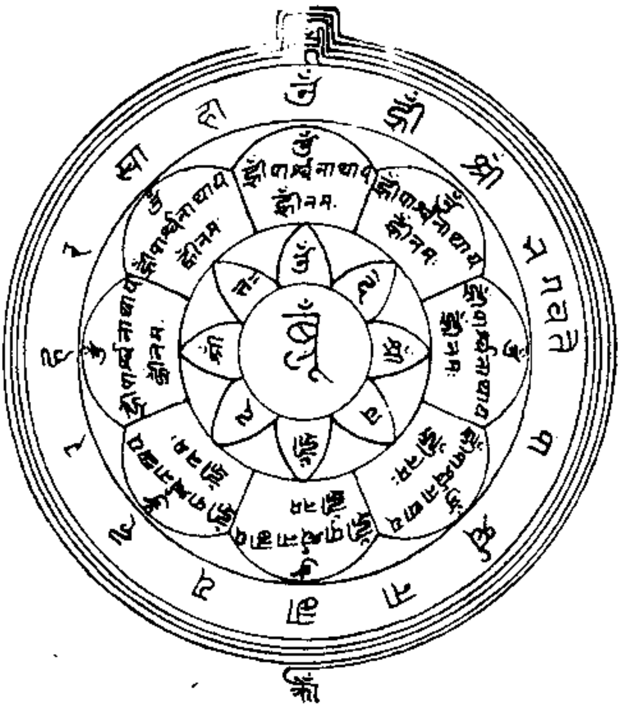

યંત્ર ૯ શ્રી ભયહર (નમિઊણ) સ્તોત્ર ગાથા ૨-૩ (પૃ. ૧૭)

Copyright

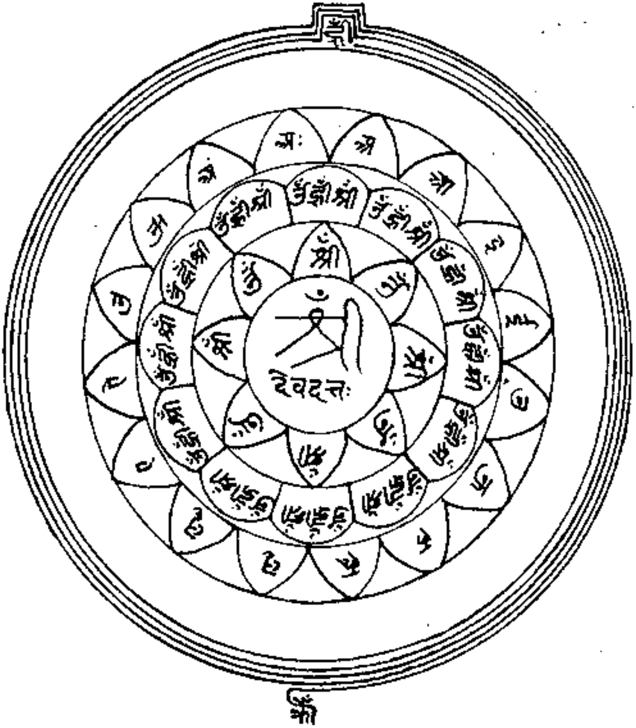

યંત્ર ૧૦ શ્રી ભયહર (નમિઉણ) સ્તોત્ર ગાથા ૨-૩ (પૃ. ૧૭)

Copyright

યંત્ર ૧૧ શ્રી ભયહર (નમિઉણ) સ્તોત્ર ગાથા ૪–૫ (પૃ. ૧૮)

Copyright

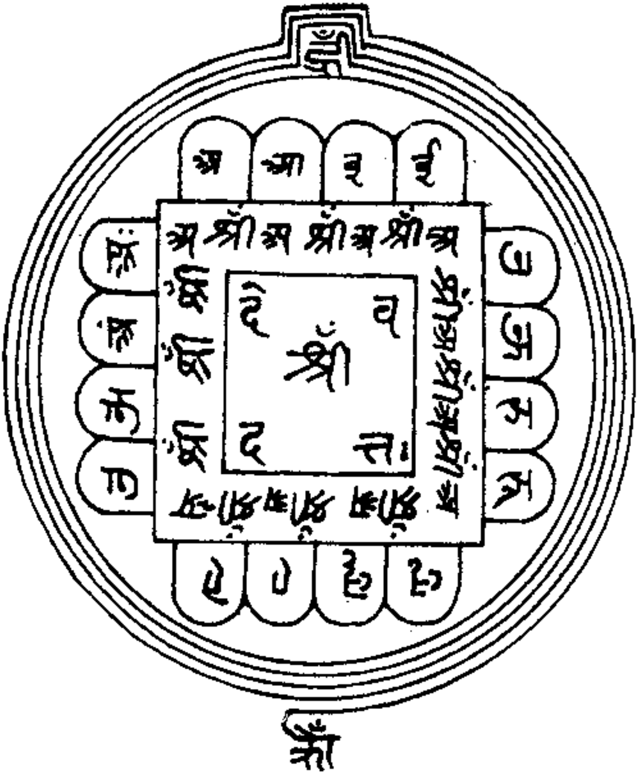

યંત્ર ૧૨ શ્રી ભયહર (નમિઊણ) સ્તોત્ર ગાથા ૬-૭ (પૃ. ૧૫)

Copyright

યંત્ર ૧૩ શ્રી ભયહર (નમિઊણ) સ્તોત્ર ગાથા ૬–૭ (પૃ. ૧૯)

Copyright

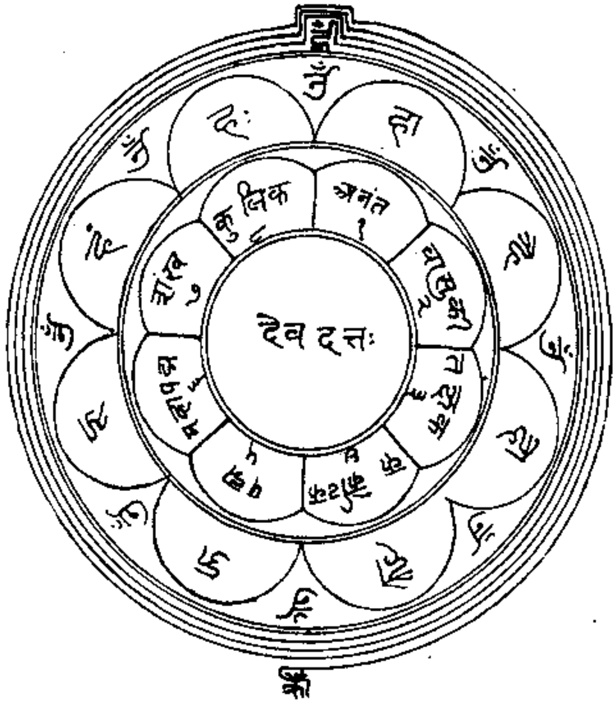

યંત્ર ૧૪ શ્રી ભયહર (નમિઊણ) સ્તોત્ર ગાથા ૮–૯ (પૃ. ૨૨)

Copyright

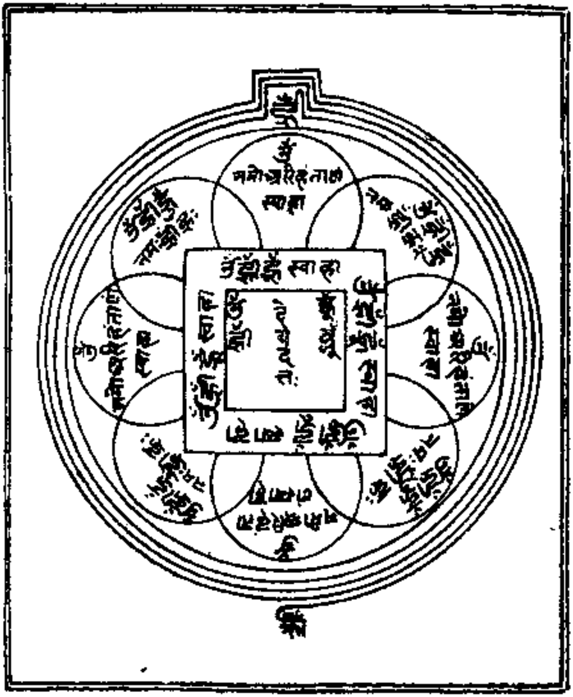

યંત્ર ૧૫ શ્રી ભયહર (નમિઊણ) સ્તોત્ર ગાથા ૧૦–૧૧ (પૃ. ૨૪)

Copyright

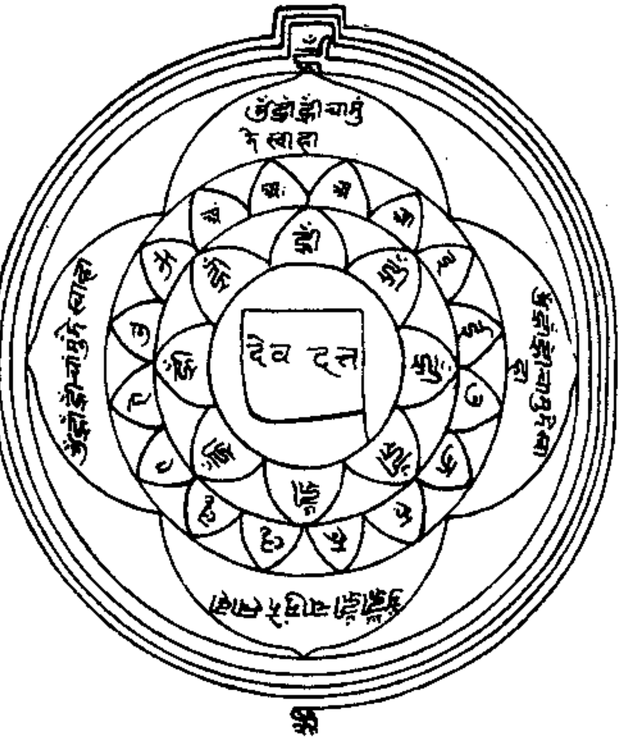

યંત્ર ૧૬ શ્રી ભયહર (નમિઊણ) સ્તોત્ર ગાથા ૧૪-૧૫ (પૃ ૨૫)

Copyright

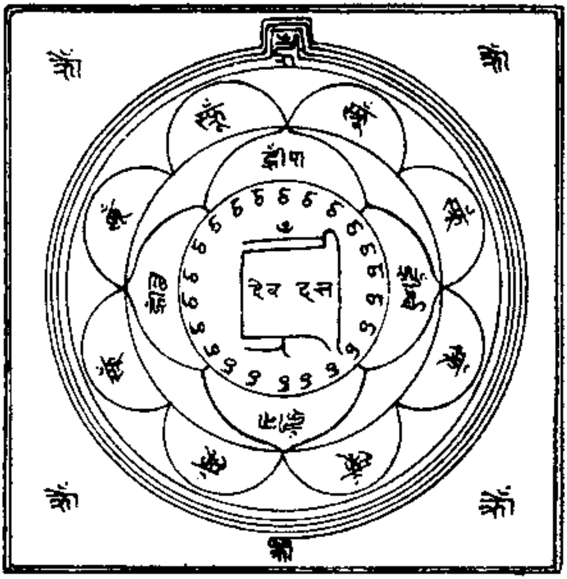

યંત્ર ૧૭ શ્રી ભયહર (નમિઊણ) સ્તોત્ર ગાથા ૧૬–૧૭ (પૃ. ૨૬)

Copyright

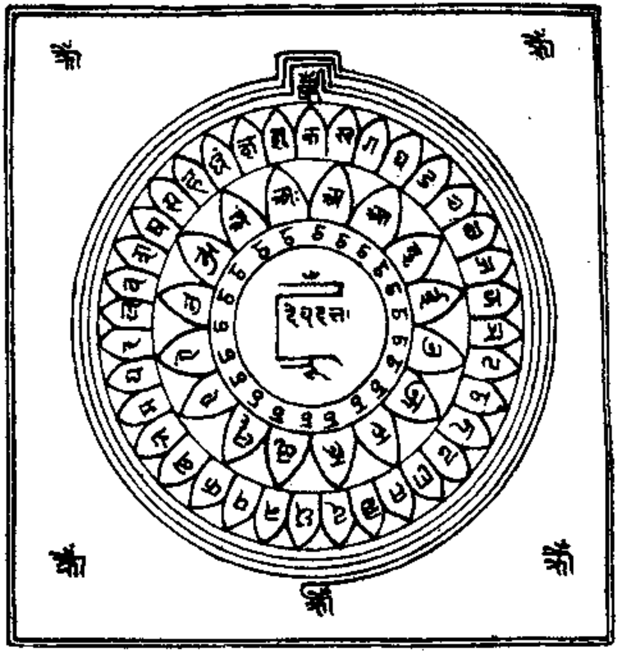

યંત્ર ૧૮ શ્રી ભયહર (નમિઊણ) સ્તોત્ર ગાથા ૧૮ (પૃ. ૨૭)

Copyright

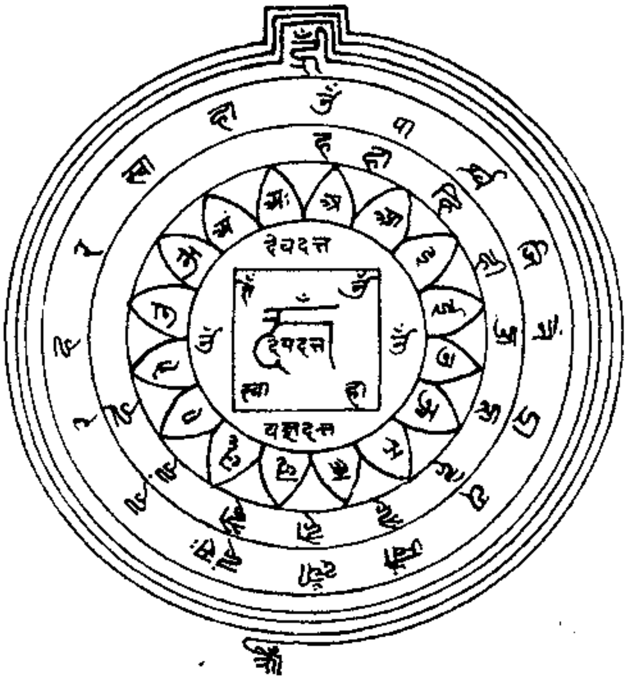

યંત્ર ૧૯ શ્રી ભયહર (નમિઊણ) સ્તોત્ર ગાથા ૧૯—૨૦ (પૃ. ૨૮)

Copyright

યંત્ર ૨૦ શ્રી ભયહર (નમિઊણ) સ્તોત્ર ગાથા ૨૧ (પૃ. ૨૯)

Copyright

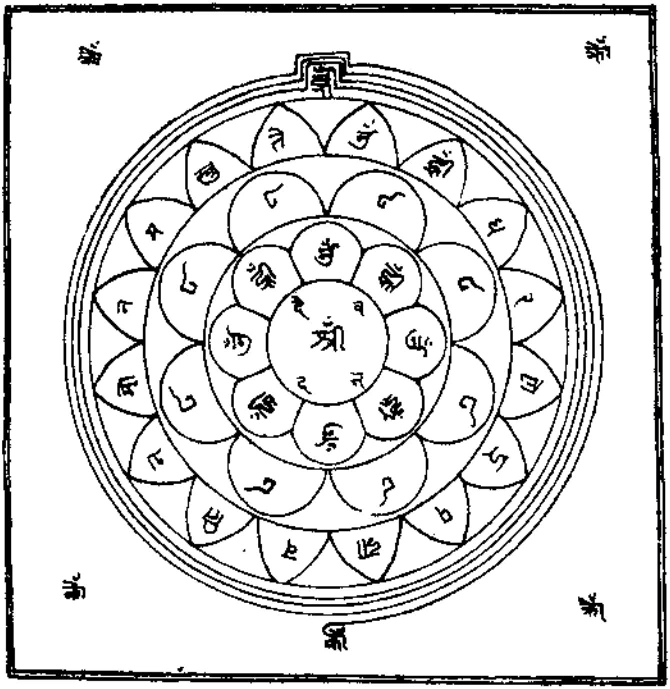

યંત્ર ૨૧ શ્રી ભયહર (નમિઊણ) સ્તોત્ર

Copyright

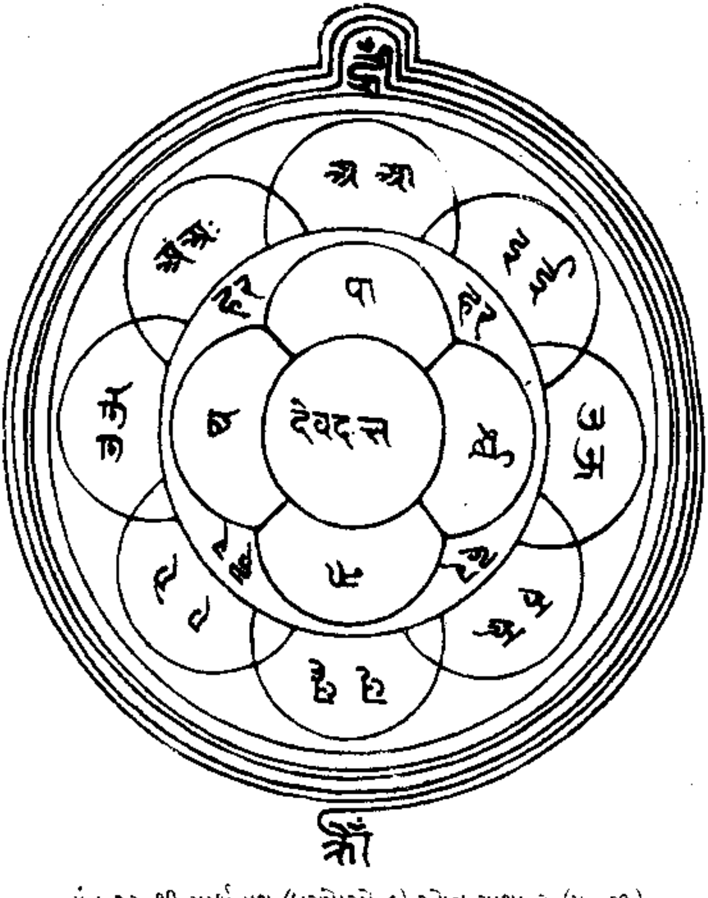

યંત્ર ૨૨ શ્રી પાર્શ્વનાથ (ધરણોરગેન્દ્ર) સ્તોત્ર ગાથા ૨ (પૃ. ૭૧)

Copyright

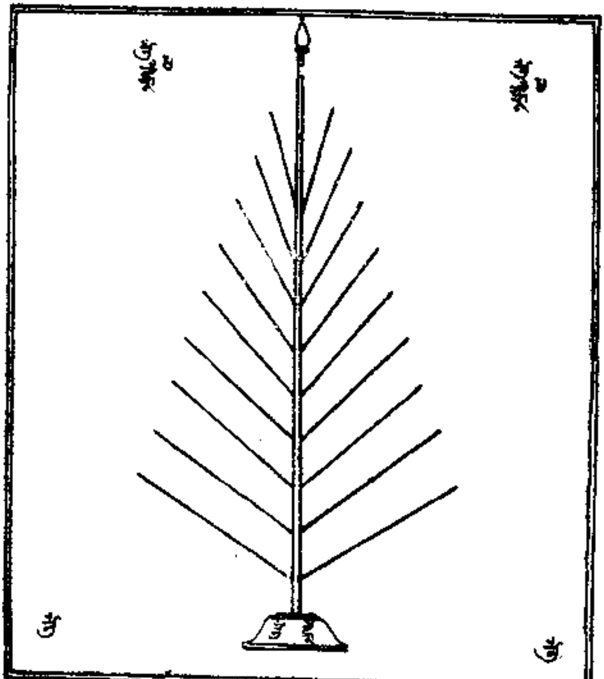

યંત્ર ૨૩ શ્રી પાર્શ્વનાથ (ધરણોરગેન્દ્ર) સ્તોત્ર ગાથા ૪–૫ (પૃ. ૭૧–૭૨)

Copyright

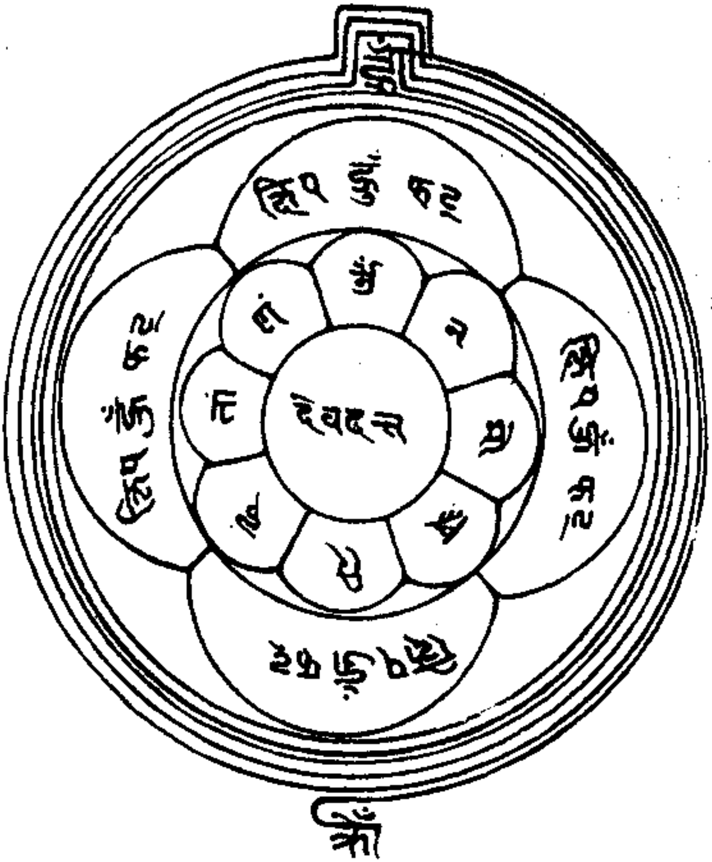

યંત્ર ૨૪ શ્રી પાર્શ્વનાથ (ધરણોરગેન્દ્ર) સ્તોત્ર ગાથા ૭ (પૃ. ૭૨)

Copyright

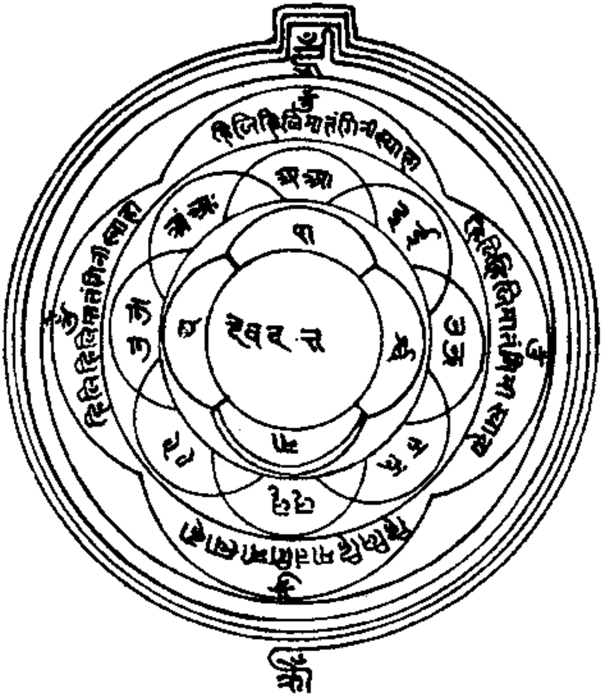

યંત્ર ૨૫ શ્રી પાર્શ્વનાથ (ધરણોરગેન્દ્ર) સ્તોત્ર ગાથા ૯–૧૦ (પૃ. ૭૪)

Copyright

યંત્ર ૨૬ શ્રી પાર્શ્વનાથ (ધરણોરગેન્દ્ર) સ્તોત્ર ગાથા ૧૧ (પૃ. ૭૫)

Copyright

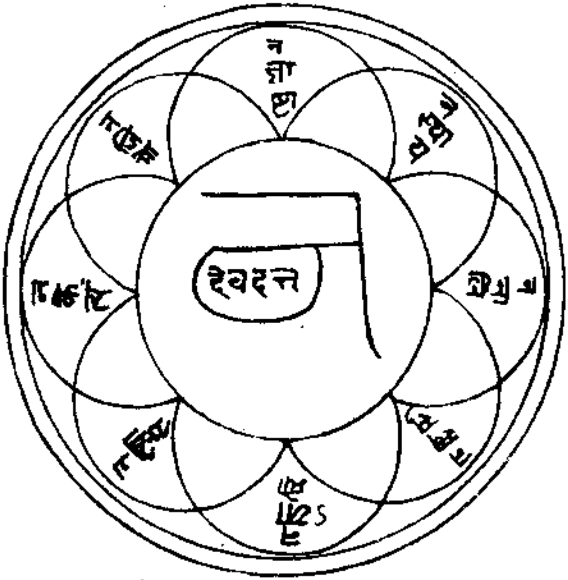

યંત્ર ૨૭ શ્રી પાર્શ્વનાથ (ધરણોરગેન્દ્ર) સ્તોત્ર ગાથા ૧૩ (પૃ. ૭૬)

Copyright

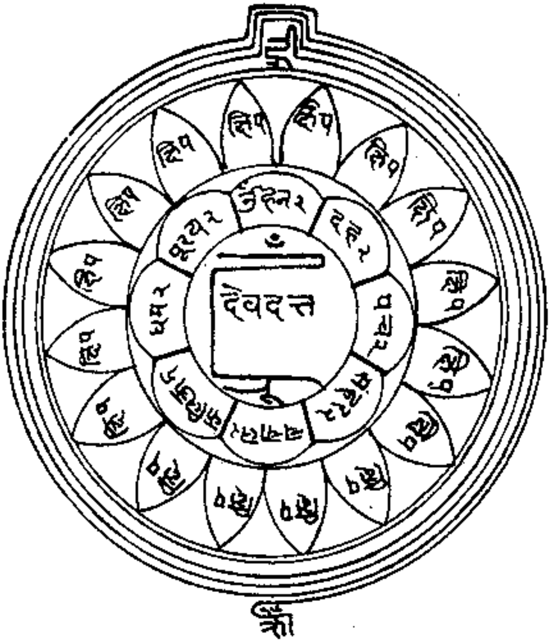

યંત્ર ૨૮ શ્રી પાર્શ્વનાથ (ધરણોરંગેન્દ્ર) સ્તોત્ર ગાથા ૧૪ (પૃ. ૭૭)

Copyright

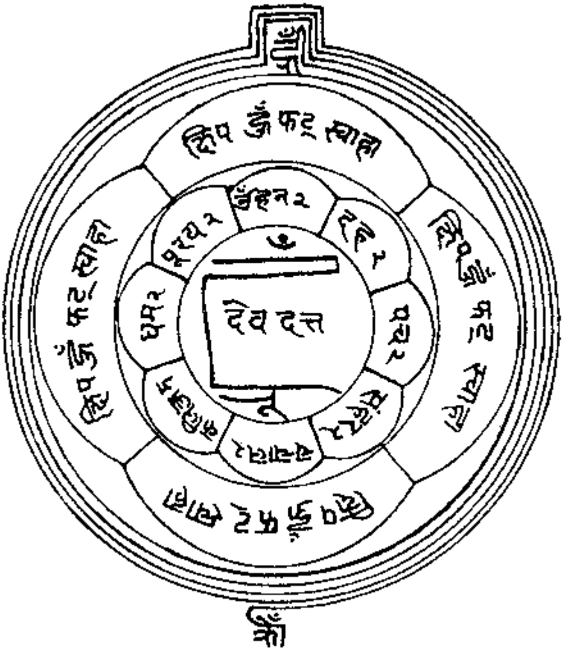

યંત્ર ૨૯ શ્રી પાર્શ્વનાથ (ધરણોરગેન્દ્ર) સ્તોત્ર ગાથા ૧૪ (પૃ. ૭૭)

Copyright

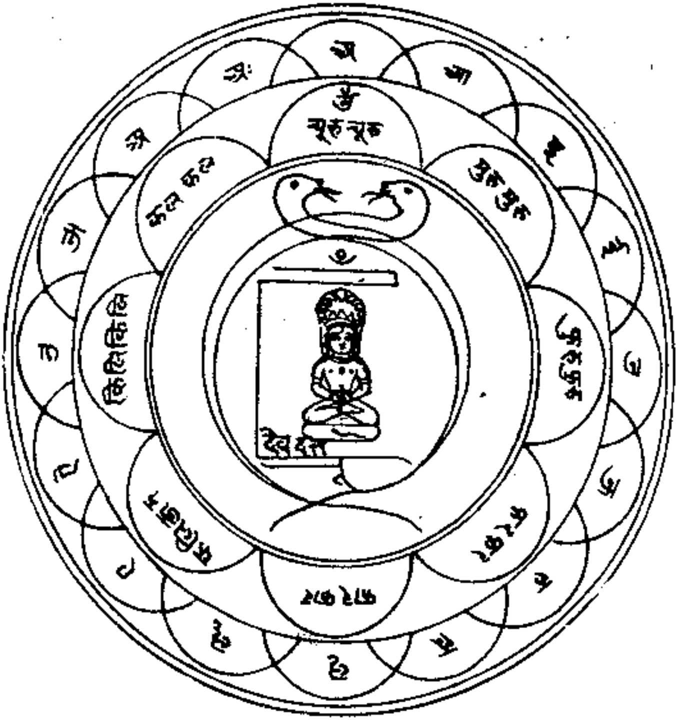

યંત્ર ૩૦ શ્રી પાર્શ્વનાથ (ધરણોરગેન્દ્ર) સ્તોત્ર ગાથા ૧૫ (પૃ. ૭૮)

Copyright

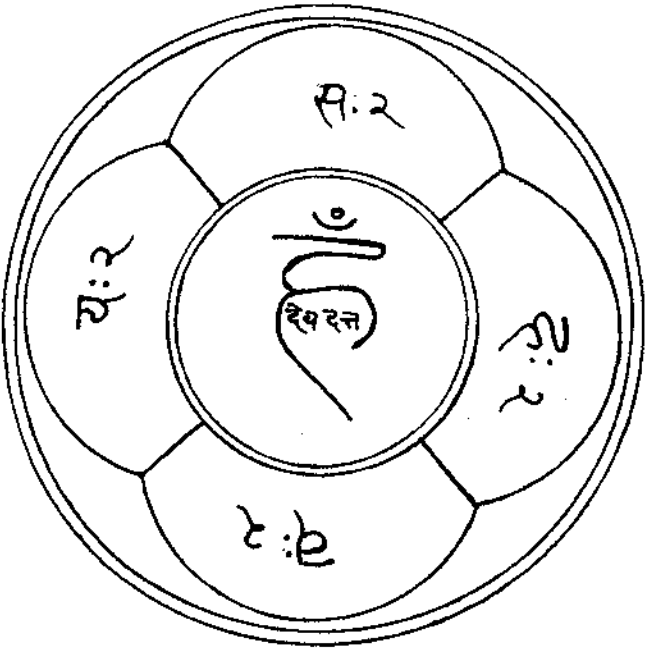

યંત્ર ૩૧ શ્રી પાર્શ્વનાથ (ધરણોરગેન્દ્ર) સ્તોત્ર ગાથા ૧૬ (પૃ. ૭૯)

Copyright

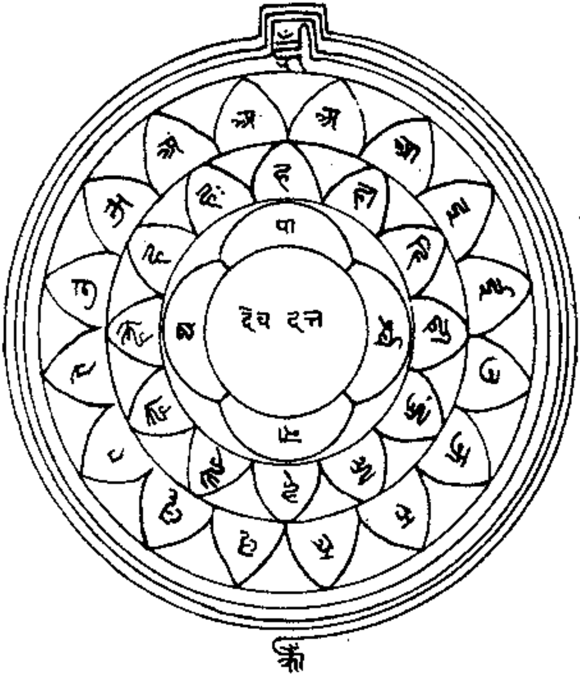

યંત્ર ૩૨ શ્રી પાર્શ્વનાથ (ધરણોરગેન્દ્ર) સ્તોત્ર ગાથા ૧૭ (પૃ. ૮૦)

Copyright

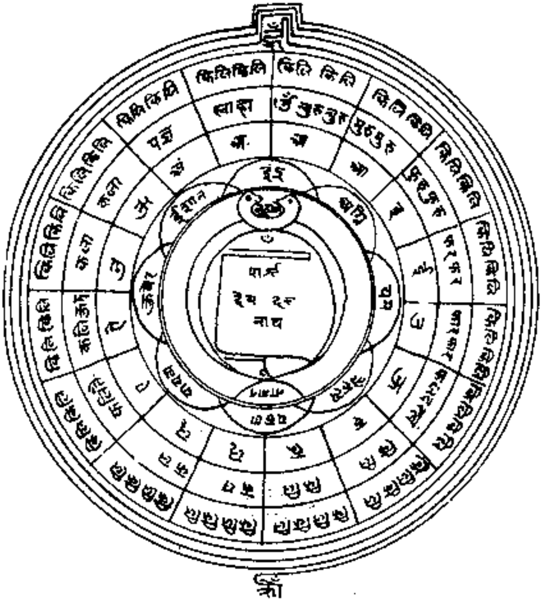

યંત્ર ૩૩ શ્રી પાર્શ્વનાથ (ધરણોરગેન્દ્ર) સ્તોત્ર ગાથા ૧૮ (પૃ. ૮૦)

Copyright

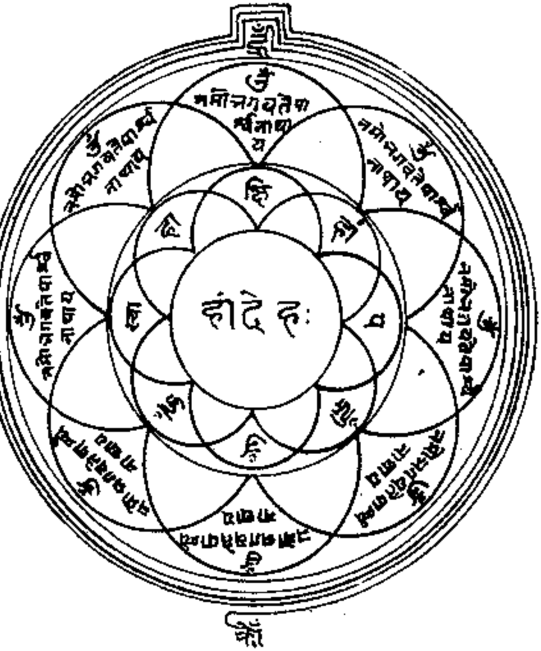

યંત્ર ૩૪ શ્રી પાર્શ્વનાથ (ધરણોરગેન્દ્ર) સ્તોત્ર ગાથા ૨૧ (પૃ. ૮૧)

Copyright

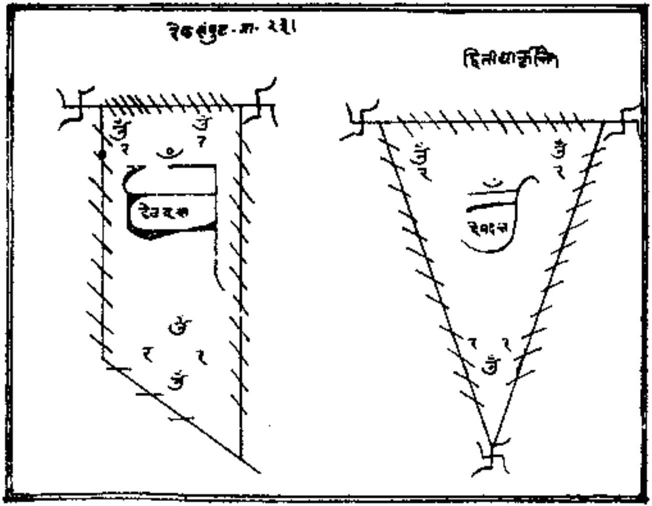

યંત્ર ૩૫–૩૬ શ્રી પાર્શ્વનાથ (ધરણોરગેન્દ્ર) સ્તોત્ર ગાથા ૨૩ (પૃ. ૮૩)

Copyright

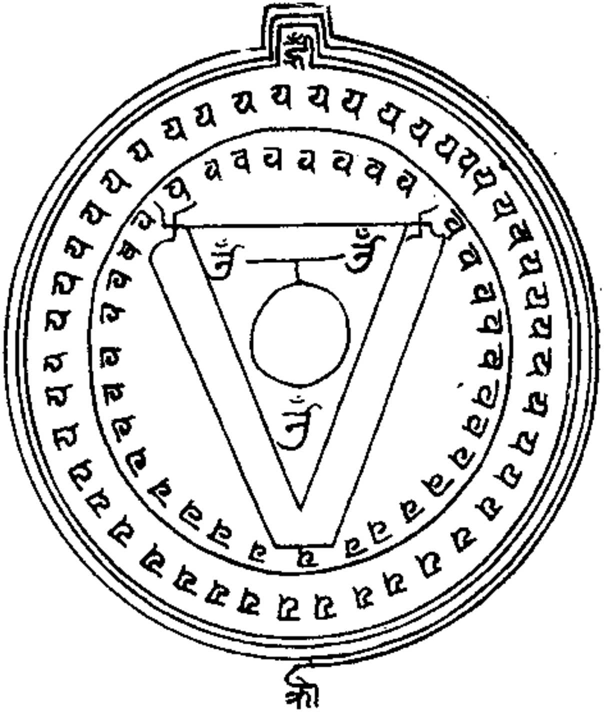

યંત્ર ૩૭ શ્રી પાર્શ્વનાથ (ધરણોરગેન્દ્ર) સ્તોત્ર ગાથા ૨૪ (પૃ. ૮૩)

Copyright

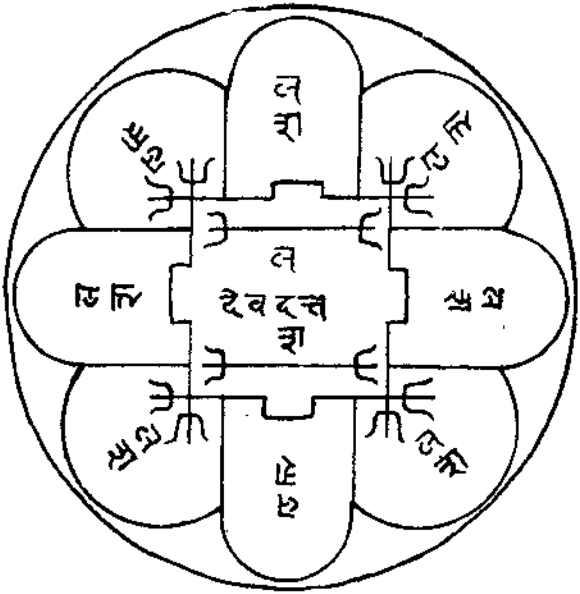

યંત્ર ૩૮ શ્રી પાર્શ્વનાથ (ધરણોરગેન્દ્ર) સ્તોત્ર ગાથા ૨૫ (પૃ. ૮૩)

Copyright

યંત્ર ૩૯ શ્રી પાર્શ્વનાથ (ધરણોરગન્દ્ર) સ્તોત્ર ગાથા ૨૭ (પૃ. ૮૪)

Copyright

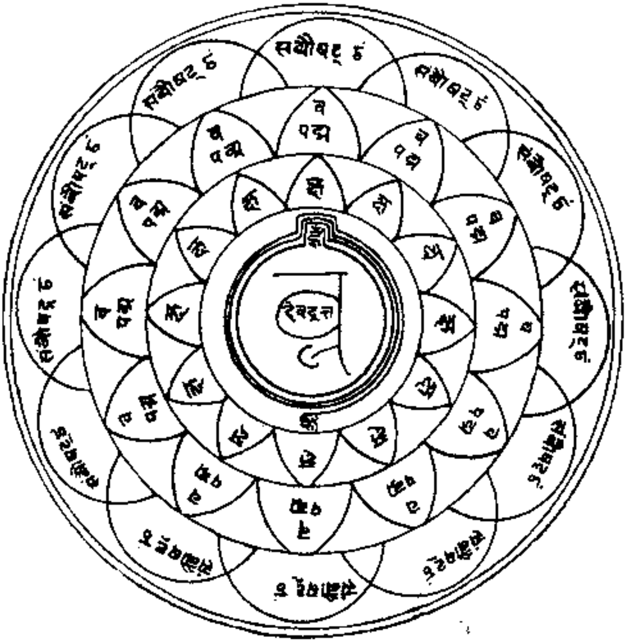

યંત્ર ૪૦ શ્રી પાર્શ્વનાથ (ધરણોરગેન્દ્ર) સ્તોત્ર ગાથા ૨૮ (પૃ. ૮૫)

Copyright

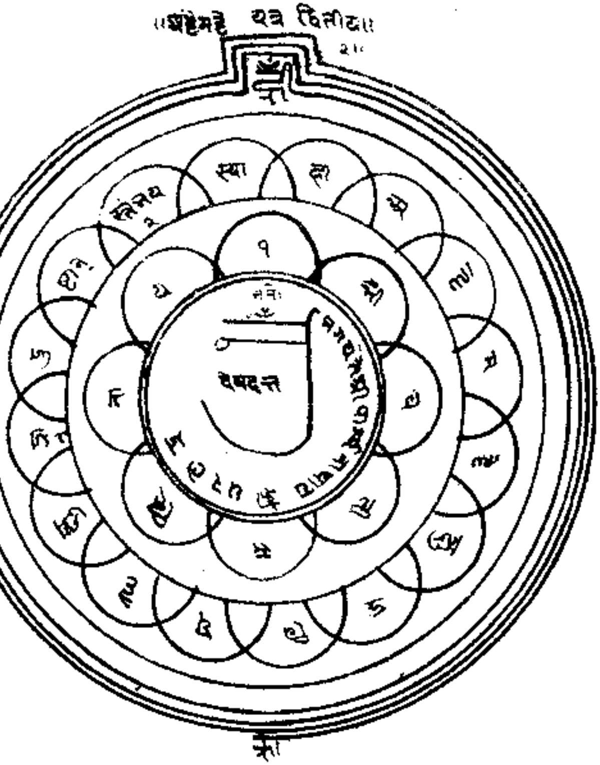

યંત્ર ૪૨ 'અર્હંમહે' યંત્ર રચને

Copyright

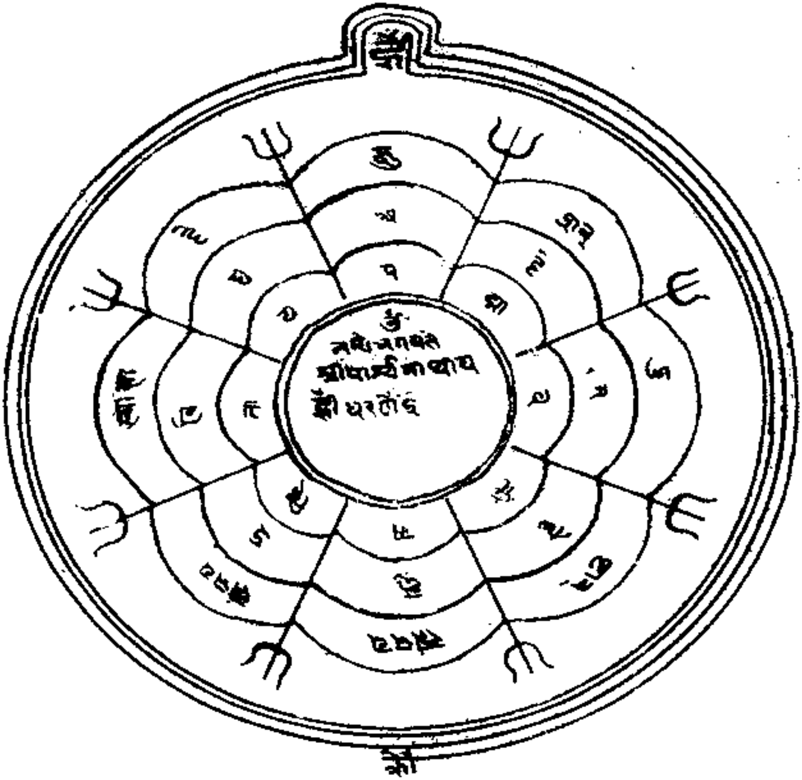

યંત્ર ૪૩ 'અર્હમર્હ' યંત્ર ૩જો

Copyright

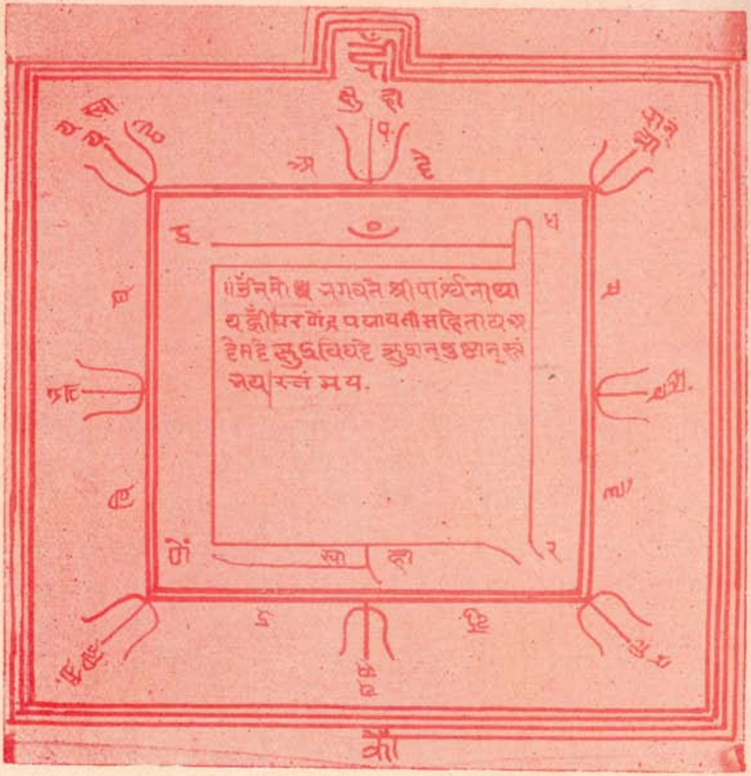

યંત્ર ૪૧ 'અર્હમર્હે' યંત્ર ૧લો

Copyright

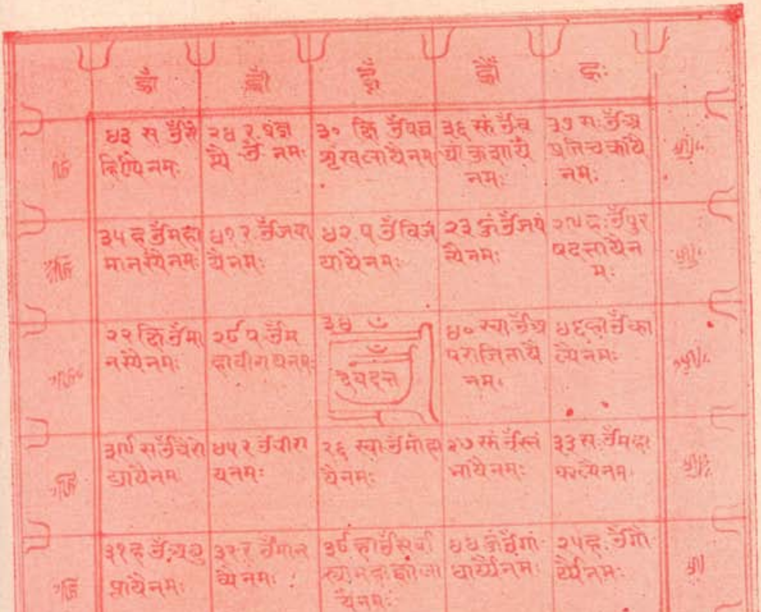

યંત્ર ૪૪ શ્રી સત્તરિસય (તિજયપહુત્ત) સ્તોત્ર યંત્ર ૧

Copyright

યંત્ર ૪૫ શ્રી સત્તરિસય (તિજયપહુત્ત) સ્તોત્ર યંત્ર ૨

Copyright

યંત્ર ૪૬ શ્રી સત્તરિસય (તિજયપહુત્ત) સ્તોત્ર યંત્ર ૩

Copyright

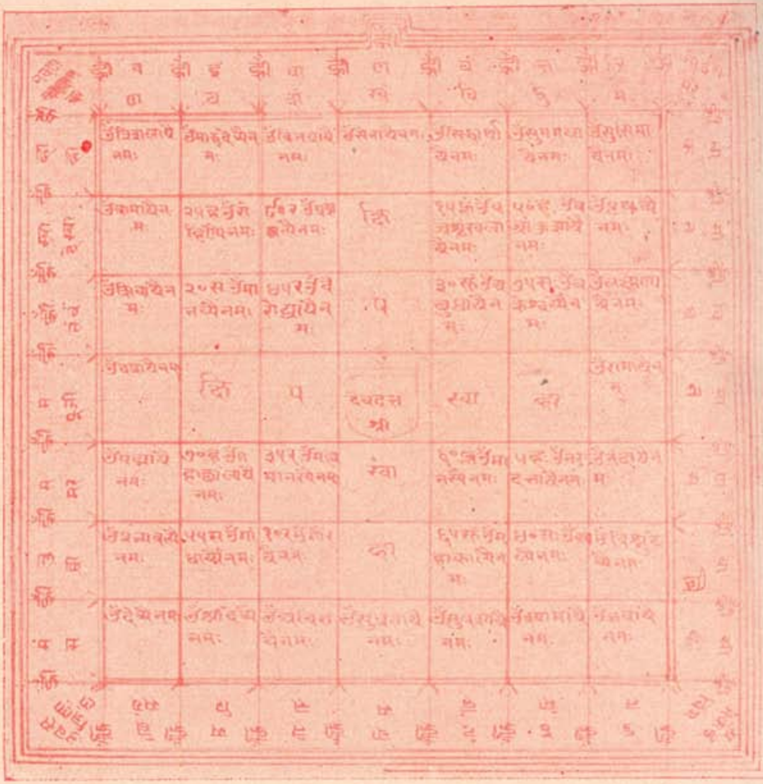

યંત્ર ૪૭ શ્રી સત્તરિસય (તિજયપહુત્ત) સ્તોત્ર યંત્ર ૪

Copyright

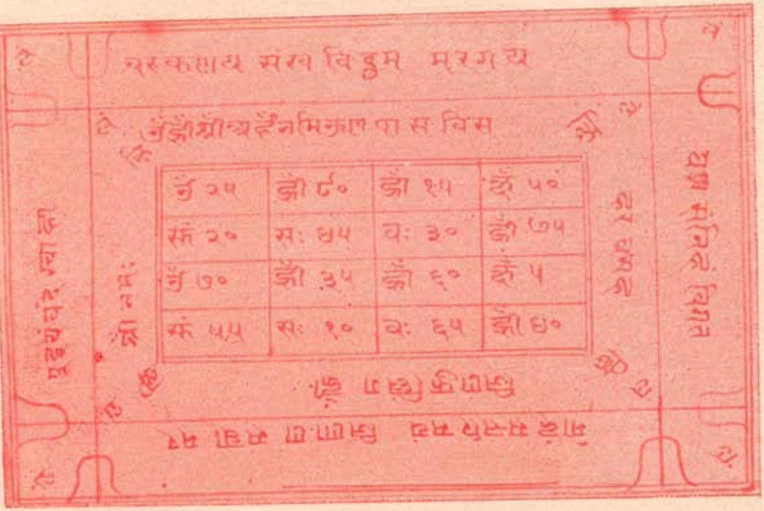

યંત્ર ૪૮ શ્રી સત્તરિસય (તિજયપહુત્ત) સ્તોત્ર યંત્ર ૫

Copyright

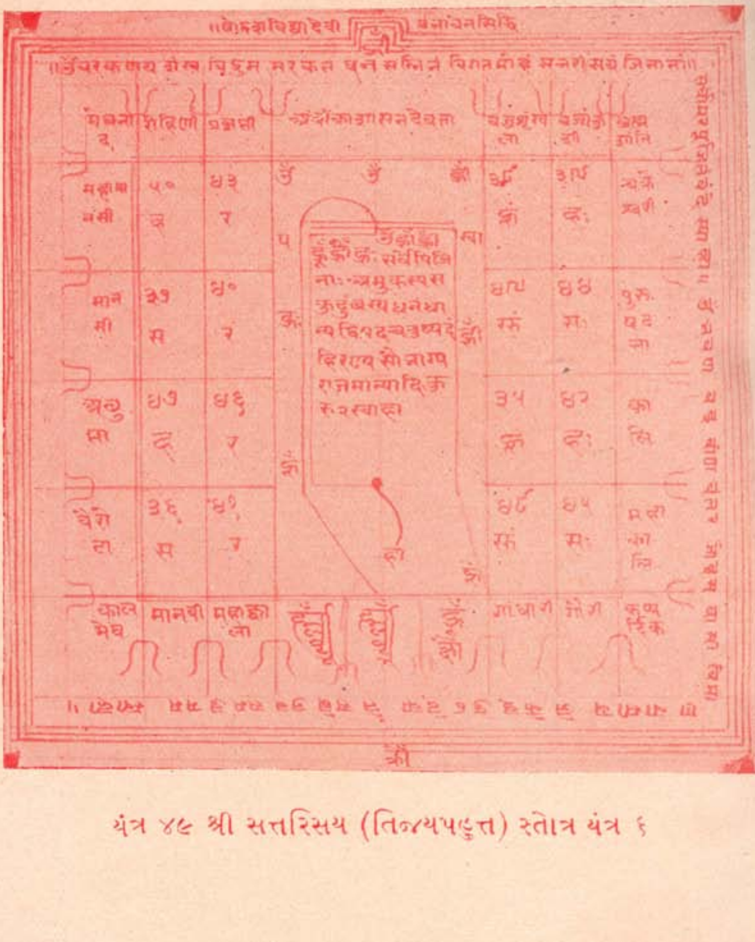

યંત્ર ૪૯ શ્રી સત્તરિસય (તિજયપહુત્ત) સ્તોત્ર યંત્ર ૬

Copyright

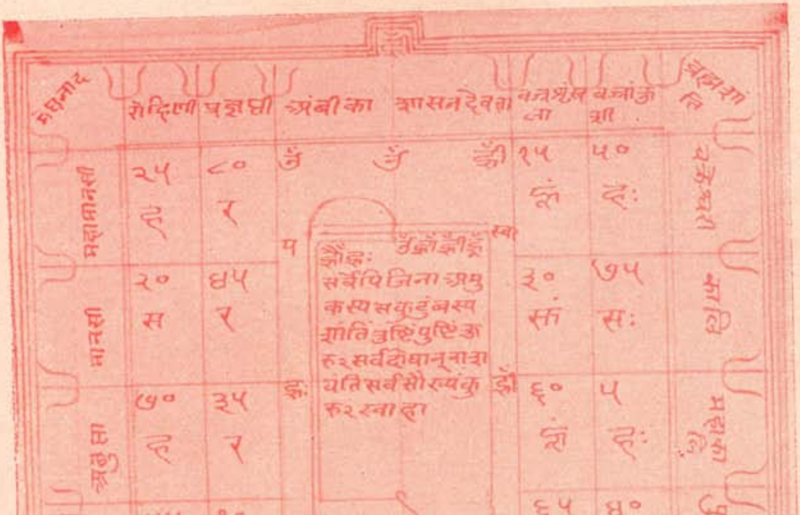

યંત્ર ૫૦ શ્રી સત્તરિસય (તિજયપહુત્ત) સ્તોત્ર યંત્ર ૭

Copyright

યંત્ર ૫૧ શ્રી સત્તરિસય (તિજયપહુત્ત) સ્તોત્ર યંત્ર ૮

Copyright

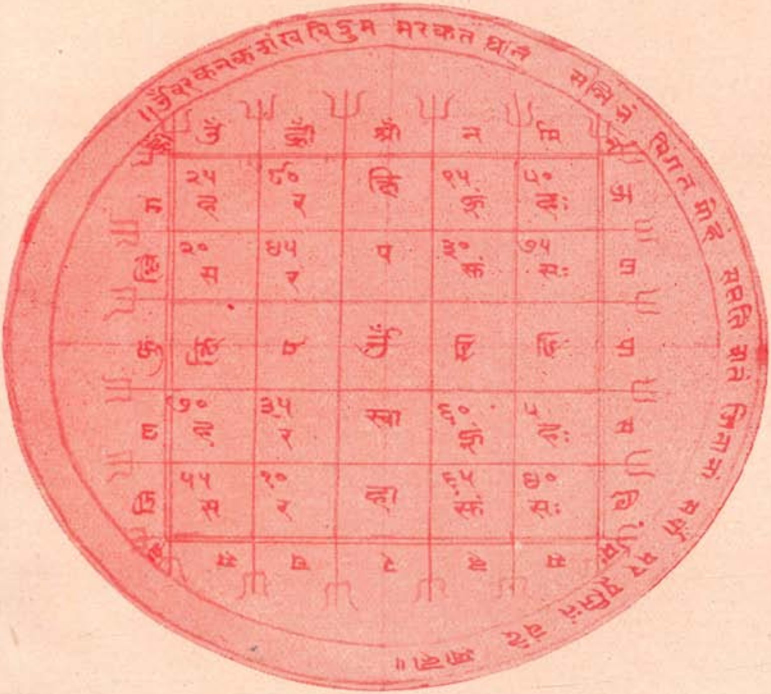

યંત્ર ૫૨ શ્રી સત્તરિસય (તિજયપહુત્ત) સ્તોત્ર યંત્ર ૯

Copyright

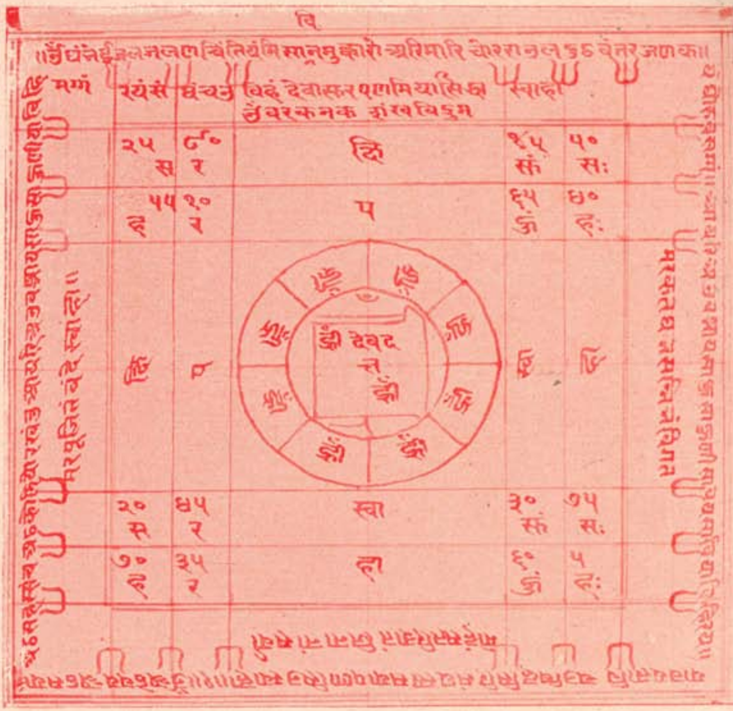

યંત્ર ૫૩ શ્રી સત્તરિસય (તિજયપહુત્ત) સ્તોત્ર યંત્ર ૧૦

Copyright

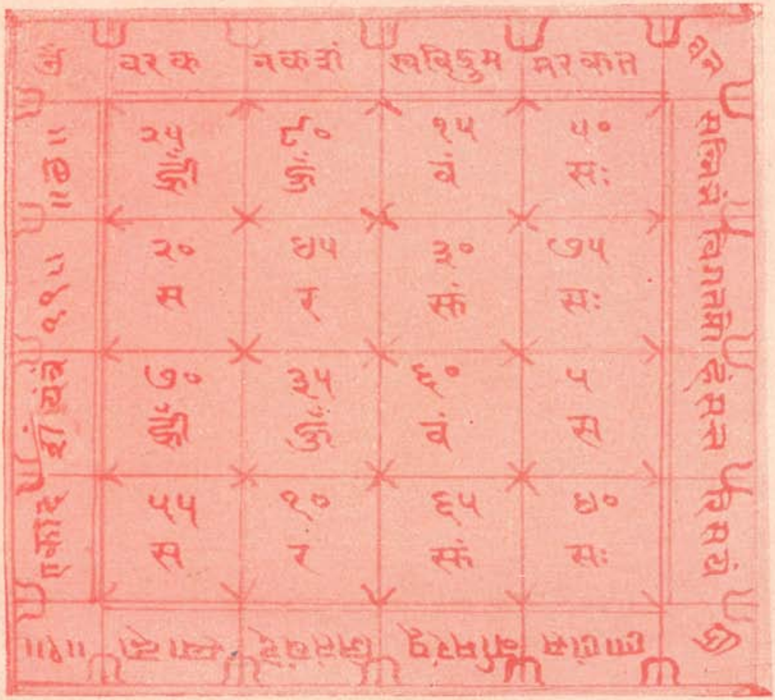

યંત્ર ૫૪ શ્રી સતરિસય (તિજયપહુત્ત) સ્તોત્ર યંત્ર ૧૧

Copyright

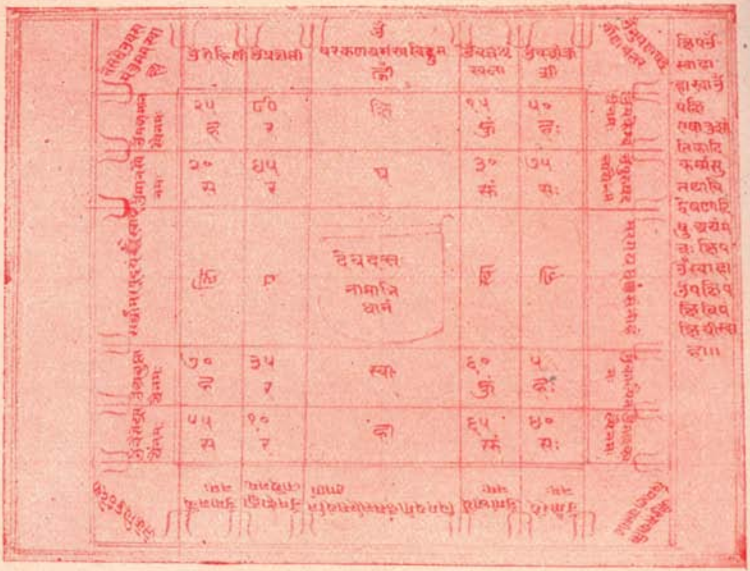

યંત્ર ૫૫ શ્રી સત્તરિસય (તિજયપહુત્ત) સ્તોત્ર યંત્ર ૧૨

Copyright

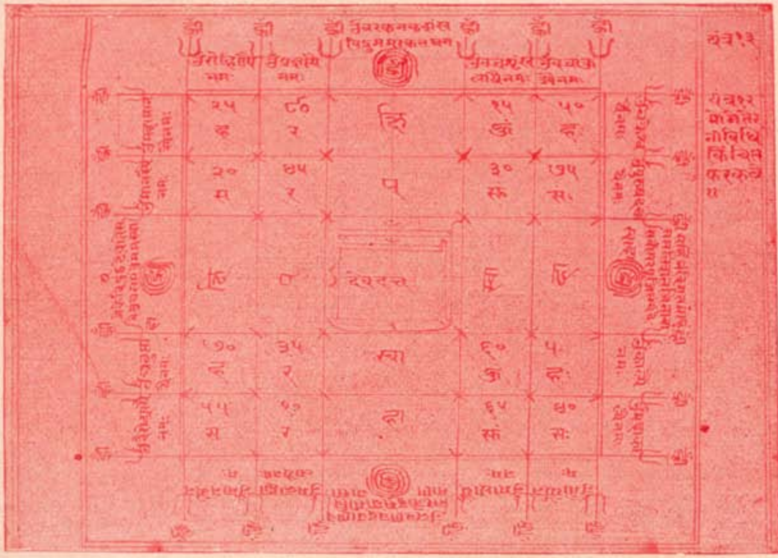

યંત્ર ૫૬ શ્રી સત્તરિસય (તિજયપહુત્ત) સ્તોત્ર યંત્ર ૧૩

Copyright

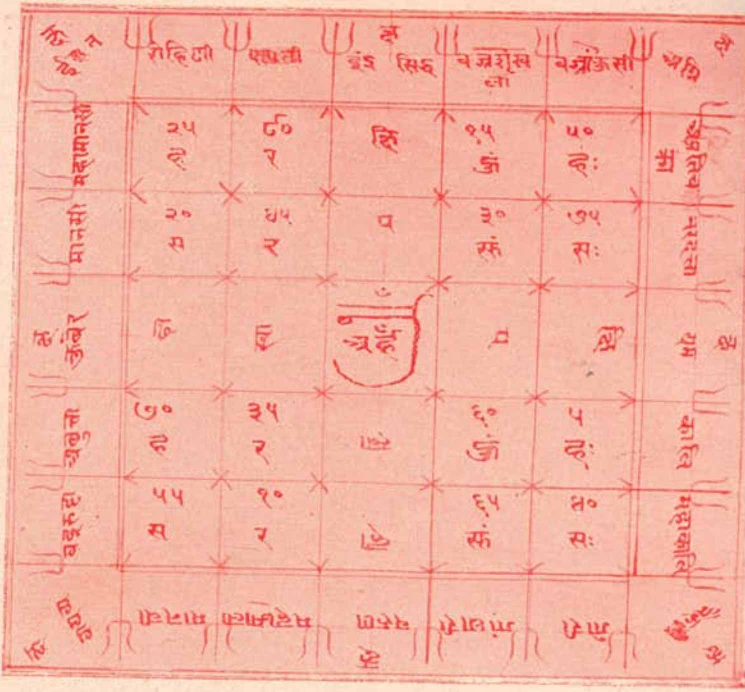

યંત્ર ૫૭ શ્રી સત્તરિસય (તિજયપહુત્ત) સ્તોત્ર યંત્ર ૧૪

Copyright

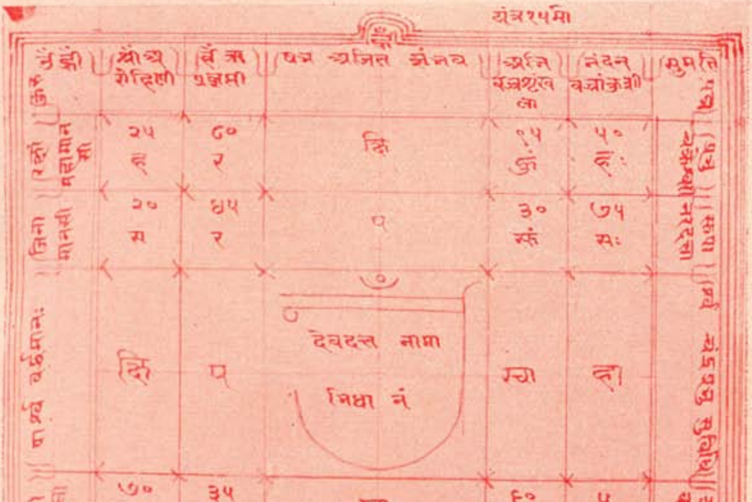

યંત્ર ૫૮ શ્રી સત્તરિસય (તિજયપહુત્ત) સ્તોત્ર યંત્ર ૧૫

Copyright

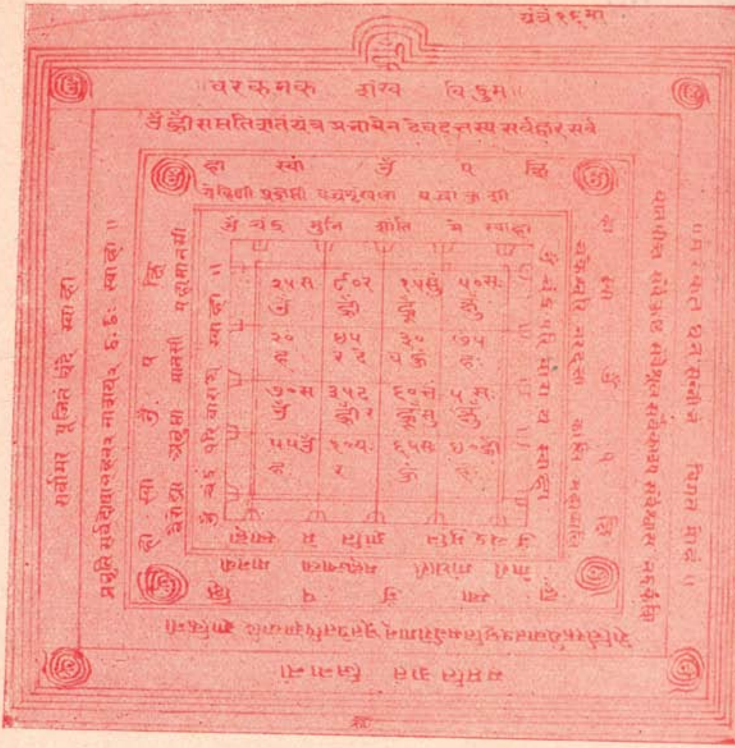

યંત્ર ૫૯ શ્રી સત્તરિસય (તિજયપહુત્ત) સ્તોત્ર યંત્ર ૧૬

Copyright

યંત્ર ૬૦ શ્રી સત્તરિસય (તિજયપહુત્ત) સ્તોત્ર યંત્ર ૧૭

Copyright

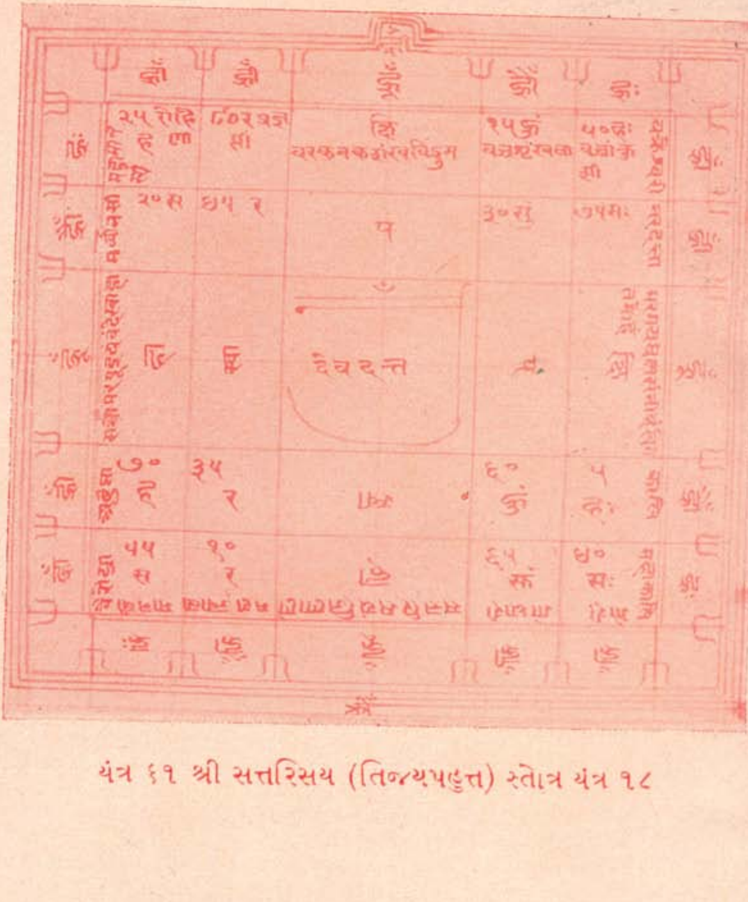

યંત્ર ૬૧ શ્રી સત્તરિસય (તિજયપહુત્ત) સ્તોત્ર યંત્ર ૧૮

Copyright

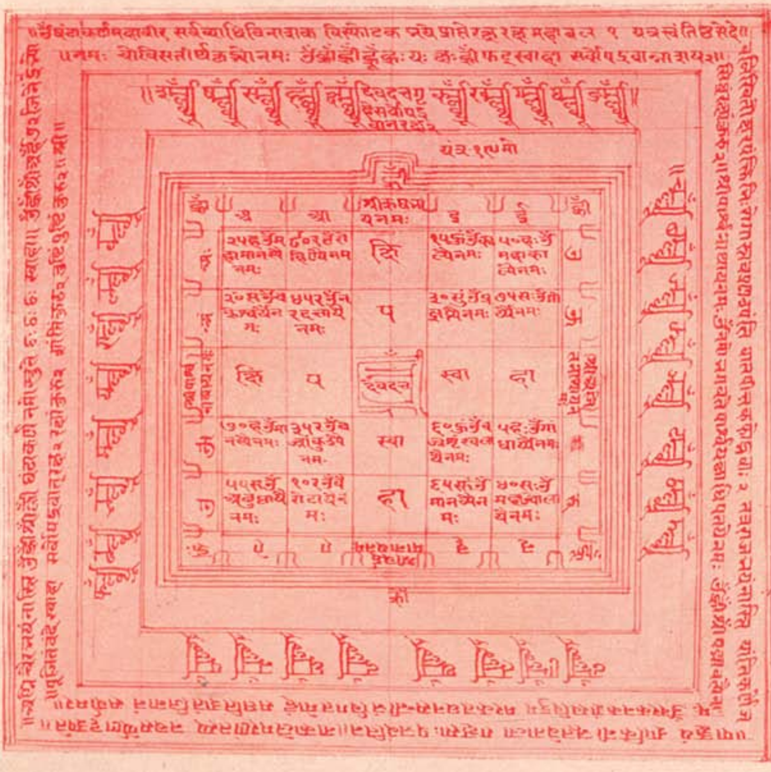

યંત્ર ૬૨ શ્રી સત્તરિસય (તિજયપહુત્ત) સ્તોત્ર યંત્ર ૧૯

Copyright

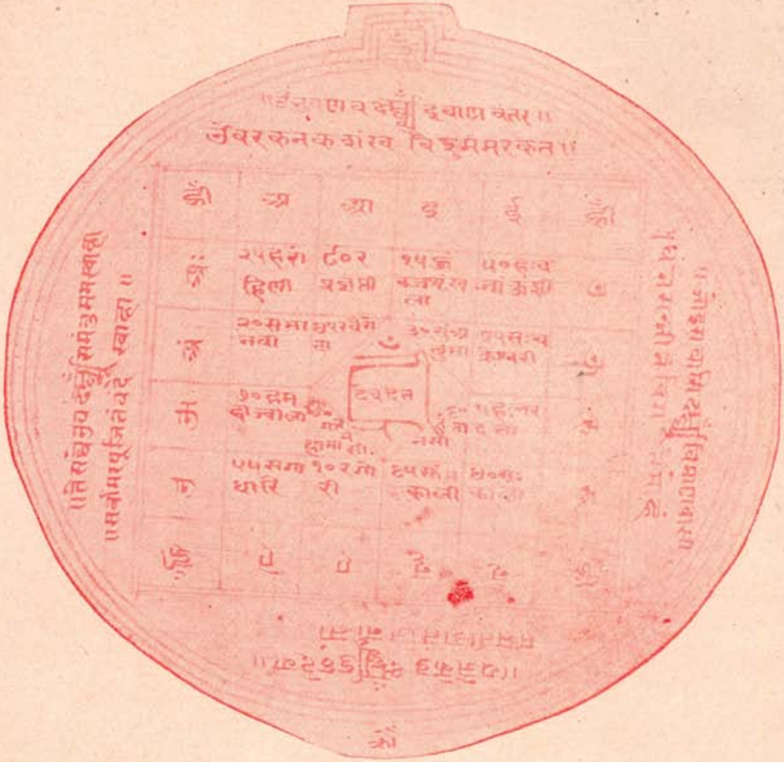

યંત્ર ૬૩ શ્રી સત્તરિસય (તિજયપહુત્ત) સ્તોત્ર યંત્ર ૨૦

Copyright